

ERDÉLYI
ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

TIZENHARMADIK KÖTET.

(1661—1664.)

A M. KIR. ORSZ. LEVÉLTÁR
KÖNYVTÁRA

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

K I A D J A

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

BUDAPEST.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1888.

8/43 xx

17

MONUMENTA COMITIALIA REGNI TRANSYLVANIAE.

ERDÉLYI

1

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBIZÁSÁBÓL SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR

RENDES TAG.

TIZENHARMADIK KÖTET.

(1661—1664.)

BUDAPEST, 1888.

KIADJA A M. T. AKADÉMIA.

A M. KIR. ORSZ. LEVÉLTÁR
KÖNYVTÁRA.

8°/28.

XXVII. FEJEZET.

AY 11.10.2 LEV 11

I.

Ali pasa törökjeivel és Montecuccoli németjeivel csaknem egyszerre és csaknem párhuzamosan nyomultak Erdélybe. De Ali gyorsabban járt, mint Kemény és a német generál, s mikor ezek szept. 15-én Kolosvár alá érkeztek, a szerdár már rég kezében tartá a székely és szász földek kulcsait. S ezzel elérte célját, és a hadjárat sorsát eldönté. Kemény el volt zárva a székelyektől, kik vele tartottak, mint a Rákóczyak utódjával, Montecuccoli a szászoktól, kik szívökben a római császárhoz vonzóttak.

A német had erejét az egykorúak 36,000-re s a magyarokét 10,000-re teszik, mely mindenesetre jelentékeny erő volt még a nagyobb számú török erővel szemben is. Szept. 15-én szállott a német-magyar had Kolosvár alatt táborba. Következő napon portyázó tatárokat fogtak el s ezektől értesültek a szászok meghódolásáról. Úgy látszik, hogy ez az értesülés szeget ütött Montecuccoli fejébe, ki valószínűleg abban a reményben élt, hogy Erdélyt kardcsapás nélkül fogja meghódítani. A mily lassan és óvatosan tett eddigelé minden lépést, a mily nehezen szánta el magát az Erdélybe nyomulásra, oly gyorsan készen volt most elhatározásával, hogy hadait vissza fogja vezetni Magyarországra. Okot, ürügyet talált elegendő: a hiányos élelmezés, a táborban kiütött ragály, az ország kétfelé szakadása óva intik, hogy ő felsége szép hadseregét ne kockáztassa. A valódi, az igazi okot elhallgatta: a császár minden áron kerüli a török háborút.

Keményt fájdalmasan érinté Montecuccoli elhatározása, de nem változtathatott rajta. Nem tehetett egyebet, minthogy annak lehető rossz következéseit igyekezzék elhárítani. Már

szept. 17-én körlevelet bocsátott ki, melyben a tábor gyors visszavonulását azzal indokolta, hogy a városok nemcsak meghódoltak a töröknek, hanem a falaik közé menekült nemesseget is meghódolásra kényszerítik; de azt is tudatta, hogy nemsokára a császárnak még nagyobb hadával fog visszatérni, s épen azért inté őket, hogy letett hitökhöz ragaszkodjanak továbbra is.¹⁾ Aztán Kolosvárba német őrséget szállított be Thast Albert parancsnoksága alatt,²⁾ feleskette a kolosváriakat a maga hűségére.³⁾ Szept. 18-án visszafordult, útközben Bethlen, Szamosújvár, Kővár őrségét megszorítván, kivonult az országból, míg Kemény magyarjaival ez utóbbi vár körül szállott táborba, de ugyanakkor a mellette levő főurakat és megyei nemességet haza bocsátotta.

A szerdárt e könnyű diadal arra ösztönzé, hogy még fokozottabb erővel folytatta a Kemény-pártiak, főként a székelyek megtörését. A török tábornok Szent-Pálhoz tette át, s innen felszólítá a székelyeket, hogy hódoljanak meg. A kik közelebb voltak a török erőhöz, nem voltak ettől idegenek s a háromszékiek Maksán tartott gyűléséből a tiszteitől elhagyott nép, a »fejetlen lábság« némi csikiekkel egyesülve, be is jelenté meghódolását.⁴⁾ De már későn. Ali pasa elhatározá a székelyföld megtámadását, s feldúlván Marosszék megkímélt részét, Udvarhelyszéknek ment s onnan a csikiek ellen indult, kiket a primorok a főnemesek ellenállásra ösztönöztek. E természetétől védett széket még nem taposta ellenség lova s a nép bízott, hogy a tatárság most sem fog áthatolni zordon hegyein, bízott a Kemény által megígért segélyben is, melyet ez egy újabb manifestumban⁵⁾ kilátásba helyezett. Csakhogy a csikiek nem vették számításba a törökök könnyű lovasságát s a tatárokat, s mialatt ők a havasokon át vezető utakat megerősítették, az új sánczok és árkok mögött állást foglaltak, elzárván ekkép az utat az ezeken átnyomulni akaró Izmail

¹⁾ L. Törvények és Okiratok I. a), b).

²⁾ Bethlen II. 77. Szalárdy 621. Krauss II. 186.

³⁾ L. Törvények és Okiratok I. c).

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok II.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok I. d).

előtt -- a tatárok és könnyű lovasok jobbról megkerülték őket s hátuk mögött feldúlták Csikot.

Kemény ígéretéhez híven csakugyan meg akarta segíteni a székelyeket s el is jutott némi, Montecuccolitól nyert csapattal Szamosújvárig, honnan Fogaras megvédésére előre küldé Bethlen Gergelyt kétszáz német és ugyanannyi magyar lovassal. Bethlen még elég jókor jutott ugyan Fogarasba, de Kemény értesülvén a székelyföld elfoglalásáról, visszafordult a Részekbe. Ali háborítatlanul folytatta útját Szeben alá, hová nov. 18-án érkezett.¹⁾ S miután Szeben meghódolt, a szerdár elvonult a város alól Szelistyeszékbe (nov. 20.), elváltván Apafytól, ki Kis-Selykre ment.

Ez a török körút Beszterczétől Maros-Vásárhelyig s Maros-Vásárhelytől Szelistyéig sokat használt Apafynak. Egszerre úgy megszorította pártját, a mint maga sem remélte volna: Barcsay híveinek nagy része hozzá csatlakozott. De a libáncsi választást törvényesíteni kellett. S a perczet, midőn az ország legnagyobb része, Kővárvidéke s néhány vár kivételével, ment volt németektől s csak a törökök foglaltak még állást, de ezek nem messze tőlök, arra használta fel az új fejedelem, hogy országgyűlést hirdessen nov. 20-ára Kis-Selykre,²⁾ melyen a szultántól nyert athnamét, kardot, botot, zászlót, főlovat s az eddigi szokástól eltérőleg kapott fejedelmi széket bemutatthassa az országnak. Kemény, a mint ez intézkedésről értesült (nov. 15.), ellenparancsot küldött szét, hogy senki »szabados voxolásra« oda ne merjen menni az Ali pasa parancsolatára, mert különben végső veszedelmet várhat magára.³⁾

Körlevelének kevés gyakorlati eredménye volt. Kemény mellett csak a bujdosó urak tartottak ki. Maga az ország zöme, a tanácsurak, a királyi tábla, a regalisták s a követek, legalább azok, kik tehatték, megjelentek Kis-Selyken. Mégis hatalmasabb volt a töröktől való félelem, kinek szerdárja, mint élő fenyegetés, nem is volt oly messze tőlök, mint a Kemény-

¹⁾ Egykorú napló a szebeni ltárban.

²⁾ L. Törvények és Okiratok III. a).

³⁾ L. Törvények és Okiratok III. b).

hez való ragaszkodás, ki az ország felső zúgában vonta meg magát, segély nélkül hagyva őket.

A fejedelem nov. 21-én érkezett Kis-Selykre. A gyűlési előkészületek, annak megnyitása a szokott formák közt mentek véghez. Nov. 22-én megérkezett a csausz pasa 1200 lovas kíséretében a szokottnál nagyobb pompával. Ez úttal a beigtatási jelvények számát is megszaaporította a porta — de az athnamé annál inkább mögötte maradt a Bethlennek és Rákóczyaknak adott athnamétól. Nem kétoldalú szerződés volt már ez, mint a milyent Bocskay vívott ki magának, hanem Apafy s a három nemzet kötelezettségeinek felsorolása, melyek közt legjobban volt hangsúlyozva a porta iránti hűség, a 40,000 arany adó pontos lefizetése s a porta ellenségeinek üldözése. ¹⁾ De ez nem állott ellent, hogy az átadás ne a szokott formák közt hajtassék végre. ²⁾

Ez ünnepély nem gátolta meg az országgyűlést, hogy a törvényalkotás munkáját lázas sietséggel ne folytassa. A libáncsi választás nagyon csonka országgyűlés munkája volt ugyan, de a formák úgy a hogy, megtartattak s mégis választás volt. Nem állott olyan kényszerhelyeztetel szemben ez a gyűlés, mint az 1658. októberi segesvári országgyűlés, mely csak tudomásul vette egy pasa kinevezését: ennek csak egyszerűen folytatni kellett a Libáncson megkezdett munkát. Első volt természetesen a beigtatási hitlevél elkészítése. Alapúl vették a Kemény János-félét. Keveset, lényegtelen dolgokat változtattak az egyes pontokon: még a hirhedt IX-dik conditiót is, mely az országnak jogot ad a fejedelem beleegyezése nélkül is törvényt alkotni, érvényben hagyták. De a Kemény-féle XIX-dik conditio helyett ³⁾ — általános amnestia — visszatették a Barcsay-féle XIX-dik conditiót ⁴⁾ a thesaurariusi hivatal felállítására. Hanem az eddigi tapasztalatokon okulva, megtoldották három új conditióval, melyek az utóbbi idő küzdelmeit, sérelmeit híven kifejezték:

---

¹⁾ L. Törvények és Okiratok IV. b).

²⁾ Krauss II. 209. szebeni névtelen napló.

³⁾ Erd. Orsz. Eml. XII. 478. l.

⁴⁾ U. ott 98. l.

XXII. a homagiumon kívül a fejedelem soha senkitől új reversalist nem fog kívánni;

XXIII. a hazafiait (értsd a rendeket) az ország határain kívül nem katonáskodtatja a fejedelem;

XXIV. az országgyűlés által nem küldet ki teljes hatalommal ellátott delegatiókat.

A mint Apafy e pontokat elfogadta, fel is eskették rá s a gyűlés is letette a homagiumot.

Első, a miről gondoskodni kellett, az országban levő török katonák ellátása volt. E célból elég terhes gabona, zab és árpa adót vetettek ki a hatezer jancsár és négyezer lovas ellátására, még pedig úgy, hogy amíg a török erő bennmarad, mindaddig fizessék ez adót.

Elrendelék, hogy az ellenséges kézen levő várak adassanak az ország kezébe vissza: s ezért a parancsnokok amnestiát fognak kapni. Csak Kolosvár vétetett ki ez alól.

A múlt gyűlésen kivetett 16 frtos adónak egy negyed részét az illetők azonnal fizessék le.

Az országgyűlésre meghívottak közül sokan nem jelenén meg, az újabb megjelenésre határidő tűzetett ki.

A hazán kívül levő uraknak és nemeseknek a vezér engedelmével a megtérésre egy hónapi határidőt adtak.

A homagiumot 15 nap alatt országszerte tegyék le.

A kibújosott vagy a várakba szorult uraknak lefoglalt jószágait a fejedelem visszaadja. A mi ezen jószágok közül más kezén volna, azt 200 forint büntetés terhe alatt ez tartozik visszaszolgáltatni a tulajdonosnak.

Idegen katonákat a fejedelem nem fogad zsoldjába. Nem jobbágyokat és szegődött szolgálkat — sőt az ilyenek adassanak ki uroknak 200 frt büntetés terhe alatt.

A szökött jobbágyok adassanak kézbe.

A kik magyarországi kóbor katonákat befogadnak, vagy velők szövetkeznek, halállal büntetessenek.

A mint a viszonyok csendesednek, a sérelmek orvoslása végett a fejedelem új országgyűlést fog tartani.

A törvényeket Apafy nov. 23-án erősítette meg.¹⁾

¹⁾ L. Törvények és Okiratok IV. a).

A rendek amint az amnestiáról szóló törvényt meghozták, azonnal el is készítették a felhívásokat a Kemény mellett levő egyes főuraknak s elküldötték. De a levelek Kemény kezébe estek s ő azokat nem szolgáltatta az illetőknek ki. ¹⁾ A fejedelem pedig a tanácskozás alatt Nemes Jánost 1200 székelylyel s 9 török zászlóval Segesvárra küldé fedezetül, hogy nejét Szebenbe kísérjék ²⁾ s nov. 24-én a gyűlést követő napon maga is elindult Szelistyére Ali pasához alkudozni vele az ország felhatalmazása alapján, hogy hatezer jancsárt s négyezer szpahit hagyjon Erdélyben. Ali sokalta e számot: tényleg 1800 végbeli törököt engedett neki át, megnyugtattván, hogy a Vaskapun keresztül 3000 főből álló csapat érkezik. ³⁾ S ezzel az 1800 emberrel Apafy csakugyan Szeben alá ment, s maga bement a városba, hol decz. 18-ig maradt. Ekkor nejét a városban hagyva, elhagyta Szebent s a törökökkel Medgyesre vonult, és az év utolsó napjait ott töltötte.

E gyűlés után Apafy komolyan kezdett gondolkodni, hogy fejedelemségében megerősíthesse magát: Sárosi András diákot a császárhoz küldé bejelenteni neki megválasztatását s kérni, hogy Kemény pártolásával hagyjon fel, mert ez a különben is kimerült országra újabb török támadásokat vonna. ⁴⁾ De a császári udvaron kívül azon fejedelmek közbenjárását is igénybe vette, kik régebben összeköttetésben voltak Erdélylyel, s még Turenne marschalt is felkereste, hogy ügyét XIV. Lajosnál támogassa. ⁵⁾

II.

A hírré, hogy Ali pasa elhagyta Erdélyt törökjei nagy részével, Kemény elhatározá gyors támadással, véletlen meg-

¹⁾ Bethlen János II. 89. Krauss II. 209.

²⁾ Krauss II. 209. Krauss írja, hogy Kemény e gyűlés alatt egy magyar nemest küldött színleg alkudozni vele erdélyi jószágai visszaadása ügyében, valóban pedig kémkedni. De a nemest felismerték s akasztófára ítélték. De a törökök nem várhatván meg a hóhér megérkezését, felkoncizolták.

³⁾ Szebeni névtelen napló az ottani ltárban.

⁴⁾ Krauss II. 110. l.

⁵⁾ Turenne-nek válaszát ismerjük. Kiadja Kemény Árpádja I. 252. l

lepéssel visszaszerezni az országot. Montecuccolitól s gróf Wallis szathmári parancsnoktól segélycsapatokat kért, s négy ezredes kapitányát beküldi Erdélybe, kis csapatokra osztva, hogy Szentpály vezérlete alatt Kolosvárott egyesüljenek, vonják össze a várakban levő csapatokat s készítsék elő bejöveteleének útját.¹⁾ Ő maga január elején indult meg, de az idő meglágyulván, útját csak lassan folytathatá, mialatt Ébeni egyesült Szentpályval.

Ugyanaz ismétlődött, a mi megelőző években történt: a kétfelé szakasztott Erdély belháború küszöbén állt. Csak-hogy a mostani szerdár keményebben fogta a dolgot, mint a korábbi vezérek, s Temesvárról az oldala mellett levő követőtől Baló Lászlótól megizente, hogy »gondviselésből, oltalomból fogatkozás nem leszen.«²⁾ Mindamellett Apafy még tett egy kísérletet, Keményt visszatérésre birni. A három nemzet körülötte levő rendeiből két-két, tehát összesen 6 tagból álló követséget küldött Keményhez, kik által összes vagyonát biztosítá neki, ha ő hadait kivonja az országból s leteszi a fegyvert.³⁾

Kemény már benn volt Erdélyben, Hollómezőnél, nem messze Deéstől,⁴⁾ midőn Apafy követei hozzá érkeztek. Nem válaszolt nekik, hanem letartóztatta őket s folytatta útját be Erdély szívébe. Nem lehetett kétsége az iránt, hogy a török meg fogja »csirák«-ját segítni, s azon kellett igyekeznie, hogy Alit megelőzze. Terve volt Segesvárt hatalmába keríteni, s ezzel támpontot nyerni Erdély szívében, milyen volt délen Fogaras s északon Szamosújvár, Kolosvár. Jan. 6-án Bethlen mellett táborozott,⁵⁾ onnan lejjebb folytatta útját, hadait a szamosújvári s kolosvári németekkel megerősítve. De a rossz utak miatt lassan haladhatott s Apafy megelőzte őt. Jan. 12-én elindult Medgyesről s Segesvár közelébe ért. E város polgárai szívökben Keményhez vonzottak s a tanácsnak csak

¹⁾ L. Törvények és Okiratok IV.

²⁾ L. Törvények és Okiratok V.

³⁾ Kemény II. 93. l. Krauss 215.

⁴⁾ »Halómezőn«, nem messze a Szamostól, írja Krauss II. 215.

⁵⁾ Szebeni névtelen i. h.

nehezen sikerült rávenni őket, hogy Apafyt az alsó városba beereszszék.

Kemény ezalatt nyomult előre. Célja volt Apafyt Segesvárt ostrom alá fogni s ezért Szentpályt az előhadakkal előrebocsátá. Egyes előőrsi csaták, melyekben Keménynek kedvezett a szerencse, nem sokat használtak Keménynek, mert ez az utolsó pillanatokban ingadozóvá lett, s habozott egy csata kockájára tenni fel jövődjét. Most már ő akart alkudozni Apafyval (jan. 20.) s találkozásra hívta fel. Apafy sem volt idegen tőle, de a találkozásból mégsem lett semmi, mert a török segítség ekkor már útban volt. A rettegett Kucsuk Mehmet jenei pasa vezette azt Segesvár felé, hogy ott egyesüljön Apafyval.

Keménynek az lett volna feladata, hogy az egyesülést meggátolja: de mintha fatum üldözte volna, a kedvező perczet itt is elmulasztá felhasználni s jan. 21-én Kucsuk és Apafy egyesültek. Keménynek vezérei ez egyesülés hírére azt ajánlották, hogy döntő csata megkísérlése nélkül vonuljon vissza hadaival a Részekbe. De az öreg Rákóczy iskolájában nevedett ember erről hallani sem akart: ezt ő egy jelentőségűnek tartotta a megszaladással. Épen úgy, mint II. György, kész volt halálával megpecsételni hitét igényei jogosságában. Másnap jan. 22-én Nagy-Szóllós alatt végbe ment a döntő ütközet s épen úgy, mint II. Rákóczy György, Kemény is a csatatéren maradt. Az ő serge is rendetlen futásban keresett menedéket: de Kucsuknak elég volt a vezér elesése, harczosait a menekvők üldözésétől visszaparancsolta úgy, hogy a Kemény-pártiak háborítatlanul vonúlhattak részint a várakba, részint Magyarországba.

A nagy-szóllósi csatatérről Kucsuk Segesvárra ment, oly czéllal, hogy a további teendők iránt Apafyval tanácskozzék. Jan. 25-én divánba gyűjté össze a török parancsnokokat s meghívta Apafyt is tanácsuraival. Kucsuk támadólag akart fellépni a Kemény-pártiak ellen, s törökjei helyeselték e tervet. De nem Apafy tanácsuraival: ők abban a meggyőződésben voltak, hogy a Kemény-pártiak erőszak alkalmazása nélkül is meg fognak hódolni. E czélból Sárosy Gergelyt Bécsbe küldte a császárhoz azzal a kéréssel, hogy ez vezesse ki hadait

az erdélyi várakból, mert azok benmaradása új török hadak benyomulását fogja maga után vonni, s febr. 2-ára Segesvárra részleges országgyűlést hirdetett, hova a Kemény-pártiak kezén levő várakba szorult nemességet is meghívta.¹⁾

E gyűlés gondolhatólag csak azokból állt, kik Apafy mellett voltak s kik, minthogy a hadjárat még nem volt befejezve, nem mehettek haza, miután az őket védelmező német és török hadak benn voltak az országban. A rendek pedig úgy voltak meggyőződve, hogy ha Kucsuk kimegy téli szállására, a németeket könnyebben rábírhatják távozásra s a Kemény-pártiakat meghódolásra. Elhatározták, hogy mindezt Kucsuknak is ki fogják fejteni s felkérni, hogy miután az országban maradásának többé nincs célja, vezesse ki innen sergeit.

Meg is tették, de Kucsuk szörnyen megharagudott. Azonnal hívatta Apafyt s tudatta vele, hogy csak abban az esetben hagyja el az országot, hogy ha Apafy 30,000 tallér sarczot lefizet. Könnyű lesz, ezt tette hozzá, felszedni az árulóktól. Ennyi pénzt pedig nem lett volna könnyű összeszerezni. Minthogy azonban a török tábor eltartása, ellátása élelmi szerekkel s abrakkal nagy áldozatokat igényelt, febr. 14-én új értekezletet hívott össze, hol elhatározták újra megsürgetni a pasát, hogy hagyja el az országot s kérni, hogy sérelmeiket orvosolja: jelesül ne pusztítsák a törökök a falukat, erőszakkal ne szedjenek élelmet, Segesvárt ne sarczolja a pasa, a meghódoló Kemény-pártiakat ne illessék bántalmakkal, az isteni tiszteletet ne háborgassák s az elfogott jobbbágyokat ereszszék szabadon.²⁾

De mindennek nem lett semmi eredménye, sőt a hírre, mely épen ez nap érkezett Segesvárra, hogy a székelységet Pettki és Lázár nemcsak nem hocsátják meghódolásra, hanem ellenkezőleg új ellenállásra késztetik, kijelenté Kucsuk pasa, hogy az eléje terjesztett pontokra nem is felel, s az országot mindaddig, míg teljesen le nem csendesedik, el sem fogja hagyni.

Már csaknem teljes egy hónap óta tartózkodott a feje-

¹⁾ Krauss I. 245.

²⁾ Krauss II. 153, 254.

delmi udvar, egy sereg főúr és nemes, Kucsuk pasa törzskarával Segesvárt s az egész török tábor a város környékén. A novemberi országgyűlés szabályozta ugyan a török hadak ellátását és élelmezését, de azért épen az a vidék, melyen tartózkodtak, szenvedett legtöbbet. S a mit eddigelé sem kéréssel, sem szép szóval nem tudtak elérni, a segesváriak elérték a kényszerűség által. Kucsuk pasa végre is belátta, hogy katonáit ezen a vidéken többé nem élelmezheti: febr. 20-án Apafyval együtt elhagyta Segesvárt s Nagy-Sinkre ment.

III.

Közvetlenül a nagy-szöllősi vereség után az elesett Kemény pártja még nem gondolt a meghódolásra. Hiszen ott volt még a római császár egész serge érintetlenül, Montecuccoli, a nagyhírű hadvezér, kiről azt hitték, hogy azért van kirendelve, hogy Erdélyt a török túlsúly ellen megvédje. Egy részök a várakba szaladt, s eleinte onnan tartotta fenn összeköttetését egymással s a kolosvári német parancsnokkal.¹⁾ Lassanként azután, kivált a főbbek, az előkelők elhagyták a várakat s Aranyos-Medgyesre siettek az özvegy fejedelemasszonyhoz, hol 1662. febr. 16-án értekezletet tartottak. Itt elvégezték azt, miben már korábban tényleg megegyeztek, hogy Kemény Simon, a János fia körül fognak sorakozni, megtartván hűségüket a római császárhoz. Már elébb küldtek fel Bécsbe követet: Macskásy Boldizsárt páter Kászonihoz, Kemény János ott levő oratorához a vereség hírével²⁾ s most mint értekezletüknek vagy mint magok nevezték magokat, az ország rendei gyűlésének követeit Bánffy Dénest és Bethlen Farkast küldék Bécsbe kieszközölni a császár segélyét és pártfogását.³⁾ Ezek azonnal el is indultak: de mire ők felértek volna, Kászoni már tudott elérni bizonyos eredményt. Nem komolyat, és nem is határozott ígéreteket ugyan: de mégis annyit, hogy ők azt hitték, hogy építhetnek rá valamit. A császár nemcsak részvétét fejezte ki a fejedelemasszony

¹⁾ Törvények és Okiratok VI. a), b).

²⁾ Bethlen János II. 108.

³⁾ Törvények és Okiratok VI. c).

nak,¹⁾ hanem követet is küldött hozzájuk, Szentgyörgyi váci püspököt, megvizsgálni az aranyos-medgyesi s erdélyi viszonyokat.²⁾ Ez magában véve nem sok volt: de a vérmes Kászoni minden jót jósolt belőle: »szökik fakó rövid nap« írta Telekinek Apafyra czélozva.³⁾

IV.

Kászoni minden jóslata daczára Apafy ügye, ha lassan is, de folytonosan javult. A római császár segélyében már csak a menekültek bíztak, azok, kik Aranyos-Medgyesre vagy az északi várakba szorultak. Azok, kik a törökök közvetlen szomszédságában voltak, belátták, hogy sokáig nem tarthatják magukat. Febr. 16-án Görgény feladta magát,⁴⁾ pár nappal utóbb Fogaras is, s ennek német őrsége febr. 20-án elindult Bethlen Gergely vezetése mellett Szathmárra.⁵⁾ E két eseményből reményt merített Apafy, hogy az ország többi részét is visszahódíthatja hűségére, s márcz. 10-ére Görgény-Szent-Imrére egyetemes országgyűlést hirdetett.⁶⁾ Még megnyugtatóbb volt rá nézve, hogy márcz. 8-án Drinápolyból kapucsi basa érkezett hozzá szultáni fermánnal, mely az eddigénél is hathatósabb segélyt helyezett kilátásba,⁷⁾ s melyet lehetőleg fel is használt arra, hogy az ingadozókat rávegye, hogy az országgyűlésen megjelenjenek.⁸⁾

A körülményekhez képest meglehetősen számmal jelentek meg, habár elegenden voltak olyanok is, kik hiányoztak. Márcz. 11-én nyílt meg a gyűlés. A régi szokás megtartásával a királyi hivatalosok névsorának felolvasása után követség ment a fejedelemhez, melyet Haller Pál vezetett, üdvözlöni őt s kérni a fejedelmi előterjesztések leküldését. Apafy a maga üdvözlését Bethlen János és Bánffy Zsigmond által küldé meg

¹⁾ Törvények és Okiratok VI. d).

²⁾ Törvények és Okiratok VI. e).

³⁾ Törvények és Okiratok VI. f).

⁴⁾ Krauss II. 256.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok VII.

⁶⁾ L. Törvények és Okiratok VIII.

⁷⁾ L. Törvények és Okiratok IX. a).

⁸⁾ L. Törvények és Okiratok IX. b).

a rendeknek, a fejedelmi előterjesztésekkel s a kapucsi pasa által hozott szultáni fermán és a nagyvezér levelének fordításával,¹⁾ valamint az ezekre készített válaszokkal. A fermán fényesen volt kiállítva, tarka szövetbe takarva, aranyos tugarával ellátva, színes betűkkel írva. Csak a szultáni fermán olvastatott fel a válaszokkal, mert ez ügy sietős volt, minthogy a kapucsi másnap el akart utazni. De ezenkívül is az első nap még egy csomó felolvasást hallgattak végig: egy anonym levél arról tett jelentést, hogyan vadászsa Kemény Simon a fejedelemséget, s Kucsuk pasa Maros-Vásárhelyről, hova időközben székhelyét tette át, rettenetesen szidalmazta az erdélyieket.

Hát ez már sok volt szegényeknek! E perczben jött a hír, hogy Kolosvárra 4000, Szamosújvárba 2000 német tart az ott lévők megerősítésére, s Kucsuk a kutyafi zsarolja, lopja, veri a népet, még őket is szidalmazza, a helyett, hogy ezek visszanyomására sietne, ott duscálgodik az ország szívében, hol nincs is ellenség! Legelőbb azt akarták, hogy a fejedelem módosítsa a szultánnak s a vezérnek adott válaszát! Nincs már arra idő, azt izente vissza nekik Apafy. Erre aztán követeket küldtek a kapucsi pasához, azzal a kéréssel, hogy hasson oda, hogy Kucsuk pasa az ország szívéből a fenyegetett helyekre menjen, kik azonnal elmentek s csakhamar vissza is jöttek, sok jó biztatást hozva a kapucsi pasától, ki megígérte, hogy személyesen fog beszélni Kucsukkal. Most Haller indítványozta, hogy régi szokás szerint fogjanak a fejedelmi előterjesztések megvitatásához — de kifogyván az időből, ezt másnapra halaszták.

Márcz. 12-én felolvasták az Ali pasától jött levelet, melyben ez a hadi sarczból még fenmaradt 13,000 tallér haladéktalan beküldését sürgeti; azután tárgyalásba vették a szultánnak adandó válasz azon pontját, melylyel Kucsuk pasának a határszélekre leendő küldését szorgalmazták, miután többen annak elhagyását indítványozzák — de a rendek nagy része még új pontokkal toldá meg a szöveget. Végre rátértek a fejedelmi előterjesztésekre, de még jóformán hozzá

¹⁾ A szultáni fermán Törvények és Okiratok IX. a), a nagyvezér levele Törökmagyarkori Államokmánytár IV. 33. l. A másik felolvasott török levél valószínűleg az volt, mely u. o. 27. és 28. ll. olvasható.

sem fogtak, midőn a Szamosujvárra és Bethlenbe bezárt urak magukat mentető leveleit a rendek elé terjeszték.¹⁾ Ezt egyszerűen tudomásul vették. A propositiók első és második pontja a portai követek megválasztásáról s az ezeknek adandó költségekről szólt. Sárpatak Márton, mint főkövet vezetése alatt minden nemzetből 2—2 követet választottak s megszabták a nekik adandó költséget.

Márcz. 13-ika az Ali pasának adandó válasz szövegezésével s aprólékos czivakodásokkal telt el.

Az apró pörlekedéseket másnap is folytatták. Olaj volt a tüzre Kemény Simon levelének felolvasása, melylyel az erdélyi rendeket Aranyos-Medgyesre hívja országgyűlésre,²⁾ s még jobban felingerelte a kedélyeket pater Kászoninak levele, mely e meghívót commentálta, s bécsi híreket tartalmazott: fejedelmet kell — írta a pap — választani, letenni a hitet a római császárnak, ki megszaporítja a várakba elhelyezett őrségeket, jelentékeny haderőt indít útra Erdélybe, s követet is küld vele. A rendek rögtön el is határozták, hogy a ki a homagiumot még nem tette le, azonnal tegye le; az e gyűlésre meg nem jelentek azonnal jelenjenek meg, mert ha ezt elmulasztják, hűtlenségi perbe vonatnak, s még a fejedelemtől sem nyerhetnek kegyelmet. Egy csomó apró ügy elintézésén kívül ez napon felolvasták az egyes nemzetek postulatumait.

Márcz. 15-én s 16-án sem sokat haladtak: a németek kezén levő várakba irt leveleket felolvasták s megvitatták, azután az egyes nemzetek postulatumaiból készített előterjesztést Nemes János által a fejedelemhez küldék. Ellenben sok mindenféle ügyet tárgyaltak márcz. 17-én: többi közt egy igen kényes természetű ügy jött elé. Ugron és Páskó azzal a váddal léptek fel, hogy Barcsay idejében sokat defraudáltak a sarczban felhajtott adóból, az ékszereket kéjhölgyeknek adományozták, s Bánffy Zsigmond és Sztojka névszerint is megneveztettek. Természetes volt a határozat, hogy az illetők ez összegeket térítsék meg az országnak. A hátralékok felsze-

¹⁾ Közölve Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 26. l.

²⁾ Közölve Török-Magyarkori Államokmánytár IV. k. 35. l.

désére perceptorokat neveztek ki. Ez ülésen bemutatták a fejedelem válaszát a rendek előterjesztéseire, s ugyanennek egy leiratát, melylyel indítványozta, hogy Kemény Jánosnak mint a portától meg nem erősített fejedelemnek adományozásai semmisíttessenek meg: de határozatot egyik ügyben sem hoztak. A kolosvári német parancsnoknak Redannak a rendekhez intézett latin s vádaskodásokkal telt levelét lefordították magyarra.¹⁾ Felolvasták Kucsuk pasának egy levelét a Kemény Simon-féle mozgalmak ügyében. Kucsuk ebben felhívta a fejedelmet s a rendeket, hogy együttesen menjenek a bitorló ellen.²⁾

A márcz. 18. és 19-iki ülések is meglehetősen meddők voltak. Ismét a mindenfelől, kolosváriaktól, névtelenektől, törököktől beérkezett leveleket tárgyalattak. A fejedelem feljajdult, hogy ellene Kucsuk pasánál vádaskodnak, s a panaszt Beldi magára vette és vizsgálatot sürgetett. E napok egyetlen komoly ténye volt, hogy Bethlen János le akart mondani a cancellárságról — de nem fogadták el. Márcz. 20-án a szászok kielégítése került szóba, a török sarczra adott előlegekért. Szó volt, hogy a confiscálandó jószágokból elégíttessenek ki: de végre is abban állapodtak meg, hogy a szebeniek kérelmét elválasztják a többi szászokétól. Ez napon a portai követek utasításait jóváhagyták. A szászok kielégítéséről még a következő napokon is volt szó: ők ennek fejében a veres-toronyi harminczadot követelték — a fejedelem megtagadta ugyan ezt, de máskülönben megnyugtató feleletet adott nekik. Aztán hozzáfogtak a törvénycikkek alkotásához; — de a szóba kerülő magánügyek miatt lassan haladtak, s aztán a fejedelem által a rendek előterjesztéseire adott válaszok is sok nehézségbe ütköztek.

Márcz. 23-án egy pár magánügy elintézése után folytatták az articulások alkotását, s ez ismét alkalmat adott Ugronnak a megelőző évek visszaéléseinek ostromozására. Különösen

¹⁾ A rendek válaszát e levélre lásd Bethlen János VI. 117. l.

²⁾ Krauss II. 263. ezt a dolgot úgy adja elő, mintha Kucsuk a szászok érdekében küldött volna követeket az országgyűlésre, s az ország odahagyásával fenyegetőzött volna — mintha bizony ezt a rendek nem vették volna szívesen.

a gabonaneműek beszolgáltatása körül felmerült visszaélések kerültek szóba, s ez nap megválasztották az adószedő biztosokat.

Következő napon ismét zajos ülés volt. A rendek választuk a propositiókra Nemes Jánostól a fejedelemhez felterjeszték: csak egy, a VIII. keltett nagyobb vitát. Ez a németpárti urak nótázásáról szólt. Beldi Pál enyhíteni akarván a szigorú határozatot, categoriák felállítását indítványozá; de indítványát elvetették, minthogy a már meghozott határozaton változtatni nem lehet, mely a fejedelemtől még az napon kedvező válaszszal érkezett vissza. Szóba hozta Ugron a magyarországi s a cath. papok megadóztatását. Kincstartóvá a fejedelem és tanács Haller Jánost nevezte ki s a rendek e választást jóváhagyták számadás kötelezettségének feltételével. Felolvasták Mikes Kelemen mentegető levelét, hogy betegsége miatt nem jöhetett el a gyűlésre. Ebéd után egy csomó elfogott levél felolvasásával kezdték a tárgyalást: Kemény, Teleki, Szentgyörgyi a császár követe, a nádor tele torokkal hirdették az Apafy-uralom közelgő bukását. Nagy és személyeskedésekkel telt vitára adott alkalmat az indítvány, hogy Kemény János adományozásait meg kell semmisíteni: Haller árulónak nevezte Ugront s ez viszont Hallert, s még az is szóba jött, hogy lehet-e Haller kincstartó?

Márcz. 25-én hasonlókép siettek a még fennlévő ügyek, főként a török adó kérdésének letárgyalásával s a rendes évi adó megszavazásával, a portai követek utasításának végleges jóváhagyásával. Következő nap márcz. 26-án felolvasták és jóváhagyták az articulusok szövegét s ezt azután megpecsételték.¹⁾

A fejedelem még az nap megerősítette azokat. E törvények az akkori pénzügyi és politikai kényszerhelyzet követelményeinek feleltek meg s sajátságosan illusztrálják az akkori nyomott hangulatot már azzal is, hogy a szokástól eltérőleg hálálkodó előszó nélkül adák ki. Egy részük az országra rótt terhek repartíálásával a híveket sújtja, más részük a hűteleket bünteti.

¹⁾ Törvények és Okiratok X. a).

Az I. cikk a hadi sarcz még mindig fennlévő hátralékainak behajtásáról gondoskodik, s a II. megszorítja a fejedelmet, hogy dézsmát élethossziglan senkinek sem adhat, s fiscalitást is csak érdemes embereknek s nem akárminek. A VIII. elrendeli, hogy azok, kik a portai sarcz lefizetésére előleget adtak, a fiscusra nóta vagy magszakadás által szállott javakból elégíttessenek ki: első sorban a szebeniek, aztán a többi városok s nemesek. A XI. szabályozza a fennlévő táborozásra szolgáltatandó élelmi szereket stb. A XIII. elrendeli, hogy azok, kik a mostani portai adóra adnak előleget, az adóból elégíttessenek ki, a XIV. szerint pedig azok kielégítéséről intézkedik, kik korábban adtak előleget. A XV. a perçeptorok számadását szabályozza. A XVIII. az ország jövedelmeinek kezelésével megbizottak számadásairól intézkedik. A XIX. és XX. egyes porták adaját 16 frtban állapítja meg.

A X. articulus megújítja azt a beszczerzei törvényt, melynek éle főként Barcsay ellen volt intézve Kemény János érdekében — csak hogy ez most Kemény János fiát sújtá. A XVI. megsemmisítette Kemény János donatióit, míg a XVII. a Kemény-pártiakat nótázta.

A többi czikkek vegyes természetűek voltak.

Eltiltották az ingyen gazdálkodást s szabályozták a fejedelmi portáknak rendes ellátását. (III.)

Azoknak felkelhető javait, kik e zavaros időkben városokba szorultak, az illető városoknak még fejedelmi parancsra sem szabad kiadni. Egyedül csak rendes törvényszéki ítéletre adhatták ki: különben kártérítéssel tartoznak. (IV.)

Az ország sérelmeit a következő gyűlés orvosolja. (V.)

Azok, kik e zavaros időkben a személyes szabadságon csorbát ejtettek, idéztessenek és büntetessenek meg. (VI.)

A gyűlés utolsó napján jöttek Oláhországból követek s ezekkel magának a vajdának fia, kikkel a fejedelem szövetséget kötött: ¹⁾ ez most becikkelyezettett. (VII.)

Csepregi Mihály és Horvát András honfúsiítottak. (IX.)

A fejedelmi conditiók közül a XXIV. a különös felha-

¹⁾ Az erre vonatkozó leveleket lásd Török-Magyarokori Államokmánytár II. 29—31. II. Krauss II. 262.

talmazással ellátott delegatiók kiküldését eltiltá. A fejedelem e czikk módosítását sürgette a rendektől: de ezek erről hallani sem akartak, s csak annyiba egyeztek bele, hogy a fejedelem s tanács a hitlevél V. pontját (szövetkezés és érintkezés a külföldi hatalmakkal) át ne hágják. (XII.) ¹⁾

Gyűlés után Kucsuk basa Maros-Vásárhelyről s a fejedelem Görgényből a táborokkal együtt megindultak a várak ellen, melyekben német őrségek voltak. Előbb a gyengébb Szamos-Újvárt akarták bevenni, s az őrséget felszólították a vár feladására — eredménytelenül. Azonban komoly ostromhoz nem fogtak s az időt apróbb csatározásokkal vesztegették.

V.

Az egyesült erdélyi és török hadak téli táborozása következményeiben fontos esemény volt: a német hadak tényleg csak azokat a várakat mondhatták magukéinak, a melyeket megszállva tartottak — s ha nem is voltak ezekben állandóan rendszeres ostromnak kitéve, de mégis be voltak zárva, csak nagy nehezen közlekedhettek egymással, s még nehezebben Szathmárral és a fősereggel. Még bonyolította a helyzetet az a körülmény, hogy a német-török béke tényleg nem volt felbontva, a hadat egyik fél sem izente meg. A német azért nem, mert ő nem akart török háborút, a török pedig azért, mert ő még nem volt készen. Pedig Kiuprili Achmed, az új nagyvezér, nyilván erre tört — csak hogy még jónak tartotta szándékát leplezni.

S a török kormánynak ezen magatartásából merítette a bécsi kormány azt a reményt, hogy a békét fentarthatja s ahhoz intézte minden léptét. Ezért küldte Szentgyörgyi váczii püspököt Szathmárra és Erdélybe, s ezért adott pater Kássoninak olyan kétes értelmű ígéreteket, melyekből ez a vérmes természetű ember a Kemény-pártiak megsegéllését következtette.

Már vége felé járt a görgény-szentimrei országgyűlés, mikor Szentgyörgyi püspök Szathmárra érkezett. Onnan haladéktalanul Aranyos-Medgyesre utazott Vallis szathmári

¹⁾ I. Törvények és Okiratok X. c).

kapitánynyal, hol nem sok örvendetes dolgot tapasztalt. Mindössze négy főúr volt ott »ő felsége hívei közül,« — így nevezi a püspök a Kemény-pártiakat — s ezek sem tudtak a többiekkel, a várakba zártakkal, közlekedni. Hogy szervezni kell az eddig szervezetlen pártot, azzal csakhamar tisztába jött — de azzal is, hogy az csak egy úton lesz összetartható, ha a császártól komoly, hathatós támogatásban fog részesülni. S épen e célból első tapasztalatait megírta a császárnak és miniszterének Porciának, sürgetve és esedezve, hogy a várakba zárt urak fölmentéséről haladéktalanul elegendő haderő kirendelésével gondoskodják.¹⁾ Sürgette a menekülteket is, hogy fejedelmet válasszsanak maguknak, ezzel is nyomást akarván gyakorolni a bécsi kormányra. De ezek olyan kevesen, mint együtt voltak, ennyire nem akartak menni, hanem annyira mégis elhatározták magukat, hogy márcz. 29-én Kemény Simont urokká, vezérökké választották, s erről a várakba zárt urakat értesítették.²⁾ Kászóninak maga Kemény írt Bécsbe: terjedelmes jelentése felsorolja áldozatait, melyeket eddigelé hozott az ügynek, elmondja generalissá választását, mentegetve magát, hogy ezúttal többre nem mehettek, és sürgetve, hogy komolyan lássanak hozzá megsegítéséhez.³⁾

Bécsben pedig komoly beavatkozásról, azaz olyanról, mely a portával nyílt szakadásra vezethetne, még hallani sem akartak. — Az, hogy az Aranyos-Medgyesre menekülteket Szentgyörgyi arra akarta birni, hogy Apafyval szemben ellenfejedelmet állítsanak fel, valószínűleg a Kászoni ötlete volt, s Szentgyörgyi ezt csak tolmácsolta: de hogy a pártot a bécsi kormány is össze akarta tartani, hogy szükség esetére legyen mire támaszkodnia, azt annak egész eljárása világosan mutatta.

Kemény Simonnak és Apafynak követei csaknem egy időben (februárban) mentek fel Bécsbe, de egy időben tárgyalták ottan küldöik érdekeit. A fejedelmet Dániel István, a praetendenst Macskásy Boldizsár és Bethlen Farkas képviselték. Ez utóbbi ápr. 6-án kikapta a választ: a váczi püspök

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XI. a), b).

²⁾ L. Törvények és Okiratok XI. c).

³⁾ L. Törvények és Okiratok XI. d).

azért küldetett Erdélybe, hogy ez ország megmaradására vonatkozó javaslatokat terjessze fel: melyre ő felségének bizonynyal gondolja lesz.¹⁾ Néhány nappal később, ápril 15-én, Dániel István is kikapta a maga válaszát: a császár szíven viseli Erdély jogainak, kiváltságainak épségben tartását, s a német hadaknak az a feladata, hogy ezt megvédjék.²⁾ »Nagyon körültekintő és feltételes válasz, — írja róla Bethlen János — de hát mit tehattünk egyebet, megnyugodtunk benne.«³⁾

Valóban azonban e határozatlan és kétes biztatásokban senki sem nyugodott meg. Apafy lassan haladt, vontatta az időt: nem akarta komoly ostrom alá fogni Kolosvárt, daczára Kucsuk sürgetéseinek. A hír, hogy Kemény Simon tizezer emberrel közeledik, nem kis rémülést okozott táborában (ápr. 28.). Ez ugyan nem valósult meg, de nemsokára komolyabb aggodalmak foglalták el őket: Kucsuk pasa hírt vett az aranyos-medgyesi értekezlet határozatairól. Kucsuk magán kívül volt mérgében. A maga szokott érdes modorában irt a Kemény-párti uraknak, hogy azonnal jöjjenek Apafyhoz, s irt a fejedelemmel is, hogy komolyabban lásson Kolosvár ostromához. Maga is e város ellen sietett, s ápr. 23-án Kucsuk négyezer és Apafy nyolczezer emberrel ostrom alá fogták.

Ezalatt az aranyos-medgyesiek jobbadán csak előkészületeket tettek. Annyi hasznuk a fejedelem habozó eljárásából volt, hogy a várakba szorult főurak hozzájok mehettek: de Bécsből még mindig nem kaptak biztatásnál egyebet. Pedig váltig sürgette Szentgyörgyi, előadva mind azokat a nehézségeket, melyekkel küzdeniök kell, s mind azokat a veszélyeket, melyek a pártot e miatt érhetik. Hiszen — magyarázta Porciának — épen ez az oka, mely miatt még fejedelmet sem választhattak: ezt csak akkor tehetik, ha egyszer benn vannak az országban.⁴⁾ Már a várakba szorult hívek is nagy veszélyek közt kijöttek s Kolosvárt is keményen ostrom-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XII.

²⁾ A válasz közölve Bethlen János II. 131—2. ll.

³⁾ Bethlen János II. 133. Dániel István ápr. 21-én érkezett haza. Krauss II. 265.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XIII. a).

molják. ¹⁾ Hiába sürgette ezt maga Kászoni is. ²⁾ A mit nyertek, egy válasz volt a császártól Macskásy számára, telve bőséges ígéretekkel, s rendelet a kolosvári parancsnok számára, hogy a kolosváriakat alkudozásba ne bocsássa. ³⁾ Pedig az Apafy-pártiak ugyancsak elkövettek mindent, hogy Keménytől pártját elszakaszszák s az egyes hatalmasabbakat Apafynak meghódolásra bírják. ⁴⁾

Mind ez magában is az Aranyos-Medgyesen tartózkodó főuraknak komoly aggodalmakat okozott, melyeket csak neveltek az újabb hírek, hogy Kolosvár ostroma mind komolyabb alakot ölt, a török erősen szorongatja a várost, s aggodni kezdtek, hogy a bekövetkezhető catastrophá helyzetük súlyos voltát nevelni fogja. Érezték, hogy kell valamit tenniök.

VI.

A várakba szorultak közül többeknek sikerült Aranyos-Medgyesre jutni. Nagyrészt heves fiatal emberek, kik nem rég léptek ki az életbe, s első szárnypróbálgatásuk a megholt fejedelem utolsó hadjárata volt. Ragaszkodtak az elesett fejedelem hagyományaihoz, s kegyelet és meggyőződés ösztönözte őket, hogy halálát megbosszulják, politikáját folytassák. Az özvegy fejedelemasszony tartotta őket pénzzel, s ők ennek mostoha fiát, Kemény Simont, jelölték ki az apa utódává. Nem volt az ő rezgелődésök »gyermekeskedés,« — mint Bethlen János mondja róluk megvetéssel — nem egy ezek közül a fiatalok közül rövid idő alatt elsőrangú államférfiúvá nőtt ki magát: a gögös és hatalmas Bánffy Dénes, az éleseszű és simulni tudó Bethlen Farkas, a még akkor nagyon igénytelen Teleki Mihály, de a ki egy decennium alatt mindnyájuk nyakára nőtt.

Ekkor még nagyon jól összefértek a közös nyomorúság e napjaiban. Mit tegyenek, hogy mennél előbb kapjanak segílyt? ez volt most az égető kérdés, mert a helyzet tarthatat-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XIII. b).

²⁾ L. Törvények és Okiratok XIII. c).

³⁾ L. Törvények és Okiratok XV.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XIV. V. ö. Krauss II. 271. l.

lanságát mindnyájan érezték. És e perczen újabb fenyegető hírek érkeztek: a török nem ostromolja már Kolosvárt épen oly hévvel, de annak valószínű oka, hogy a békét erősen sürgetik. A bujdosók egy Aranyos-Medgyesen tartott előleges értekezleten elhatározták, hogy Bécsbe követet küldenek,¹⁾ — de hogy ezt nagyobb nyomatékmal tehessék, elhatározták közölni a tervet a szathmári parancsnokkal s ott határozni végérvényesen.

Úgy történt. Máj. 22-én Szathmárt megtartották az értekezletet. Elhatározták, hogy Bécsbe követet küldenek: Teleki Mihályt, a megelőző nap jelöltjét, egy feltörekvő fiatal embert, kinek birtokait az utolsó török hódítások elseperték. Meg volt bizva, hogy a szorongatott Kolosvár és Szamosújvár felmentésére segílyt kérjen kérje a császárt, hogy nemcsak üzenetekkel, hanem komoly segílylyel is éltesse őket, hozza szóba a tractáról szárnyaló híreket, és eszközölje ki, hogy ha ezek csakugyan komolyak, az ő érdekeik se mellőztessenek. De figyelmeztesse a bécsi kormányt arra, hogy ez a tracta alighanem cselvetés, melylyel a komoly hadikészületeket a török palástolni akarja. Kapott megbízó leveleket a császárhoz, Porciához, más miniszterekhez, s irt maga Lónyay Anna is.²⁾

Teleki azonnal elindult: de alig tehetett pár napi útát, midőn a tractáról újabb hírek jöttek. Ez még jobban lehangolta a menekülteket, s Telekit egy pótútasítással újabb vigyázatra intették.³⁾ A megdöbbenés még általánosabbá lett, midőn Szentgyörgyi jún. elején egész váratlanul Erdélybe utazott, a nélkül, hogy ennek okát a menekültekkel közölte volna. Siettek is ezt Telekinek tudtára adni.⁴⁾

A levél már nem érte Telekit Bécsben. Egészen váratlanul és reménytelenül gyorsan végezett. A császár nem fogadta kihallgatáson,⁵⁾ s egyedül csak Porciával beszélhetett. A

¹⁾ Szentgyörgyi máj. 21-én két jelentést irt Porciának: melyet egymás után két külön futártól küldött el. L. Törv. és Okiratok XVI. a).

²⁾ L. Törvények és Okiratok XVI. b)—f).

³⁾ L. Törvények és Okiratok. XVI. g).

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok. XVI. i).

⁵⁾ Legalább arra mutat, hogy credentionálisa megvan a mvásárhelyi Teleki-ltárban.

választ egyébiránt jún. 4-én a császári irodából kapta ki: a császár épen ez ügyben, hogy Erdélynek s a felső-magyarországi részeknek békét és nyugalmat szerezhessen, hirdetett Pozsonyba országgyűlést.¹⁾

VII.

Az napon, melyen a bujdosók a szathmári értekezletet tartották, máj. 22-én, a Kolosvárt ostromló magyar hadak rendi tábori országgyűlésre jöttek össze. Úgy látták, hogy ők két tűz közé vannak szorítva. Az aranyos-medgyesi rezgélődésekről nagyított hírek érkeztek hozzájuk: s ezek szerint Kemény Simont nem vezérré, hanem fejedelemmé választották a bujdosók. Másfelől Ali pasa szorongatta őket, hogy az eddig olyan lanyhán ostromolt Kolosvár ellen lépjenek fel komolyan.

A dologban csakugyan volt annyi, hogy híven régi taktikájokhoz sem törökkel, sem némettel nem akartak szakítani. Még egyszer meg akarták kísérleni a kiegyenlítést, mi rájuk nézve legelőnyösebb lett volna. A mint vették Ali pasa levelét, azonnal máj. 22-re tábori országgyűlést hirdettek, melyen felolvasták a levelet.²⁾ Ali pasa erős hitlevelet ígért arra nézve, hogy Erdély területéből semmit sem foglal el azon esetre, ha a németek is elhagyják Erdélyt — de ellenkező esetre kijelenté, hogy ismét sereggel fog az országba jöni a várak átvétele végett. Elhatározták tehát, hogy újabban felírnak a császárnak, a bécsi kormánynak, a nádornak, hogy vigyék ki Erdélyből az őrségeket, s ne tegyék ki ez országot újabb pusztításnak,³⁾ s követjük Fekete Pétert nevezték ki, ki azonnal elindult Bécsbe, hol épen oly gyorsan végeztek vele is, mint Telekivel: az őrséget — mondá a Pozsonyban jún. 10-én kiadott válasz — nem vonják ki előbb a várakból, mintsem a viszonyok a portával rendezve lesznek, nehogy ezek is mint Várad, elfoglaltassanak. Már meg is beszélték a portával, hogy ez ügyben a két fél tárgyalásokat kezdjen, s annak kez-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XVI. h).

²⁾ Bethlen János II. 140.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XVII. a), b), c).

detéig közösen beszüntetik az ellenségeskedést. Várják meg hát az erdélyiek ennek eredményét, s a jenei pasával alkudozásokba ne ereszkedjenek, kit e végből utasított is a porta.¹⁾

De mind az, a mit Kucsuk pasa Erdélyben tett, az ő rettenetes garázdálkodása arra vallott, hogy, ha létezik is ilyen utasítás, az őt legkevésbé sem fészélyezi. Annyi bizonyos, hogy az erdélyieknek sejtelmök sem lehetett arról akkor, midőn tábori tanácskozásukat tartották, annak azonban, hogy e garázdálkodások enyhítéséről gondoskodniok kell, szükségét nagyon is érezték. De tábori országgyűlés ilyesmibe nem ereszkedhetett, s épen ezért elhatározták, hogy jún. 5-én ott a táborban egyetemes országgyűlést fognak tartani.

Maga az országgyűlés a kitűzött napon véget ért s a fejedelmi előterjesztéseken kívül semmit sem vett tárgyalásba.

A két első cikk a táborozási kötelezettségről szól. Az otthon maradt szolgák közül sokan nem állítottak zsoldost, s a hadkötelezettek is feles számmal maradoztak el. Erre nézve megújították a régi törvényeket, s az ez utóbbiak ellen követendő eljárást még szigorúbbá tették.

A fejedelem az országot megszállva tartó török erő ellátásához szükséges intézkedések megtételére hívta fel a rendeket — de ők a harmadik cikkben minden újabb megterheletés ellen tiltakoztak. De segítni mégis kellett.

Hanem az ország ki volt merülve, a gabnatermő vidékek el voltak pusztúlva s a városok, még a gazdag szász városok készlete is kiapadt. Az országnak hát egy gazdag, kiapadhatatlan forrásához kellett fordulni — a sóhoz. Ebből még lehetett pénzt teremteni, ha el tudják azt a piacra szállítani: t. i. a portusra. Elrendelék tehát, hogy minden adófizető ötven kőszót szállítson a portusra, mely neki egy évi adójába tudatik be. A portuson kapott pénz azután késedelem nélkül szolgáltatassék be az ország tárházába. Nagy büntetést szabtak az olyan földesúrra, ki jobbágyát nem eresztí el sószállításra, s az olyan, ki elmulasztja a sószállítást, készpénzben fizessen annyit, mennyit egy portusi szállítás jövedelmez a kincstárnak. Ennyit fizessenek a mármarosiak is, vagy ha

¹⁾ Bethlen János II. 146. s. köv. 11.

inkább tetszik, Erdélyben fogadjanak szekeret. Az adózás ilyen neme csak ez évben legyen érvényes.

Az utolsó cikk az esetre tett intézkedést, ha a porta az adót nem engedné el: vonják a perceptorokat számadásra s a hátralékokat kiméletlenül szedjék fel.

E végzéseket azonban nem szerkesztették törvénykönyvbe, hanem egyszerűen a benyújtott válasz alakjában erősítették meg a fejedelemmel.¹⁾

A nagy sietségnek, melylyel a rendek e szigorú s mind ez ideig páratlanul álló kivételes törvényeknek életbeléptetése kedvéért még a legszükségesebb formaságot is mellőzendőnek hitték, fontos oka volt: mikor a törvényeket alkották, úgy voltak meggyőződve, hogy hosszú hadjárat előtt állanak. De éppen akkor kapták a hírt, hogy a váci püspök közeledik.²⁾ Mint a császár követe jön, s megérkezésétől a dolgok új fordulatára számítottak, annyival inkább, mert meg voltak győződve, hogy a május 1-én megnyílt pozsonyi országgyűlés is a béke fentartását óhajtja.

S valóban Szentgyörgyi a gyűlést követő napon, jún. 6-án érkezett meg. Már eltűnése is Szathmárról rejtély volt s a Kemény-pártiaknak nem kis aggodalmat okozott. Tulajdonkép e találkozást Apafyval maga Szentgyörgyi hozta javaslatba³⁾ anélkül, hogy erre a császártól külön megbízatása lett volna. De mint pap, a béke helyreállítását tette feladatává, s a táborba érván, azt az óhajtását fejezte ki, hogy, mielőtt a fejedelemmel szemben lenne, négy tanácsúrral szeretne értekezni. A négy tanácsúr, Rhédey László, a korlátnok, Bánffy Zsigmond és Keresztessy, a fejedelem legbizalmasabb emberei, hosszan értekeztek vele. A püspök birta szóval, mindent ígért nekik, még azt is, hogy a német őrséget az ország elhagyására fogja bírni — de e célból szükség volna, hogy ő a német parancsnokkal beszélhessen. A fejedelem beleegyezett e találkozásba s az csakugyan megtörtént.

Három óránál hosszabb ideig beszélgettek, panaszolja

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XVII. d).

²⁾ Szathmárról s Kővárról írt leveleit (május hó) közli Bethlen János II. 149—51. ll.

³⁾ L. Ápril 28-iki levelét Törvények és Okiratok.

Bethlen János -- de hogy mit? arról mélyen hallgat. A hír pedig szörnyű dolgokat tudott meg: mindenik szolgája a püspöknek egy érczkannát adott át a parancsnoknak, melyben bor helyett arany volt.¹⁾ A szegény püspök pedig valójában megkísértette rábirni a német commendánst, hogy bocsátkozzék Apafyval tárgyalásokba — mire amaz csak azon feltétel alatt volt hajlandó, ha előlegesen rendes fegyverszünetet kötnek.²⁾

A töröknek pedig sem fegyverszünet, sem tárgyalás nem kellett, hanem a németek kitakarodása az országból. Kucsuk is, Apafy is ennek kieszközlését várták Szentgyörgyitől, kiről azt hitték, hogy egyenesen ezért küldi a császár. A négy tanácsúr a vele tartott értekezleten azt a hibát követte el, hogy nem szerzett magának direct felvilágosítást küldetése milyensége iránt s még megbízó levelet sem kért tőle. Biztatásait is készpénznek vette s nemcsak Apafynak, hanem a töröknek is ehhez mért relatiót tett. Kucsuk megörült a dolognak s azonnal a gyulai alajbéget a püspök üdvözlétére küldé kérve őt, hogy a békealkudozások folytatására személyesen keresse fel. De a tévedés most már kiderült: »nem azzal bízott meg engem a római császár, hogy az őrséget kivezessen az országból, hanem hogy az itteni viszonyokról igaz jelentést tegyek.« Kucsuk egész más eredményt várt. Hiába mondta a püspök, hogy a négy tanácsúr őt valószínűleg félreértette, ő nem mondta azt, hogy a német őrség eltávolításáért jött az országba: a pasa nem hitt neki s hogy a tábort el ne hagyhassa, ötven jancsárt rendelt mellé őrségül.

Ezzel a püspök hadi fogolylyá lett. Tényleg ellene szólt az a körülmény, hogy Kolozsvárból épen ezen napokban erősen lödöztek az ostromlókra. S ennek kellemetlenségeit a szegény püspök érezte legjobban, ki megérkezése óta folytonosan sürgette, hogy a kolosvári parancsnokkal, Redanival, kössenek fegyverszünetet: ő aztán a béketárgyalásokat sür-

¹⁾ Krauss II. 275.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XVIII. b). Bethlen János minderről tendentiosusan hallgat, s hasonlólag Krauss is, ki azt mondja el, a mit a táborban hallott. Bethlennek nagy oka volt a püspök beavatkozását mennél jobban befeketíteni — hiszen ő ült fel legjobban neki.

getni fogja. Ez ügyben tett is a császárnak felterjesztést,¹⁾ kitől jún. 12-én érkezett levél a táborba, mely a püspökre nézve újabb kellemetlenségek forrásává lett: a császár épen ellenkezőleg, mint a hogy hitték, azt rendeli, hogy csak a végső szükség esetében bocsátkozzanak tárgyalásba Kolosvár feladása iránt.²⁾

A püspökre nézve a végső szükség már csakugyan itt volt. Jún. 14-én ismét sürgette a fegyverszüneti tárgyalások megkezdését:³⁾ most már több sikerrel, mert a fegyverszünet jún. 15-én csakugyan megkötöttet.⁴⁾

De sem a viszonyokon, sem a püspök sorsán nem változtatott ez a fegyverszünet. A tábor megmaradt állásában s a püspök is fogoly maradt, sőt Ali pasa rendeletéből egyenesen hozzá vitetett Temesvárra. Ez elszállítás valószínűleg összefüggött e hírrel, hogy a Részekből Schneidau tábornok jelentékeny haderővel közeledik Kolosvár felmentésére. Csaknem egyidejűleg e hírekkel parancs érkezett a portáról Apafynak s Kucsuknak, hogy, miután a német császárral folytatott béketárgyalások eredményre vezettek — a mi még nem volt igaz⁵⁾ — az ellenségeskedésekkel hagyjanak fel. S a Schneidautól fenyegetett ostromlóknak ez alkalmúl szolgált, hogy a táborral visszavonuljanak Keresztes mezejére s egyúttal Schneidaut is felszólítsák, hogy ő is vonúljon vissza Magyarországba.⁶⁾

A júniusban tartott kolosvári tábori gyűlések egyike napját nem tudjuk — talán épen a jún. 15-iki, melyen a fegyverszünetet fogadták el, tárgyalásba vette a behódoltatások ügyét is. Várad behódoltatása óta a török mindig követelte Várad tartományát is: s hogy követelése megállapítására biztos alapot szerezzen, Ali megbízásából Piri pasa nagy

¹⁾ Apafy jún. 13-iki levele Alihoz. Török-Magyarkori Államok-mánytár IV. 57. E levél is a püspököt hibáztatja, hogy saját álláspontját annál jobban védelmezhesse.

²⁾ Bethlen János II. 158.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XVIII. b).

⁴⁾ L. Katonánál XXXIII. 308. l.

⁵⁾ L. Hammer III. k. 537. l.

⁶⁾ L. Törvények és Okiratok XIX.

titokban készítteté a róla nevezett deftert, melybe Biharon kívül Kraszna, Közép-Szolnok, Belső-Szolnok, Doboka s Kolosvármegye részei be voltak írva. E folyton tartó behódolatások állandó panaszokra adtak okot a portán, mígnem épen e gyűlések alatt megjött a fővezér fermánja, mely útastá az erdélyi rendeket, hogy panaszaikkal forduljanak Ali pasához, mint a kire vannak bízva az erdélyi dolgok.¹⁾ A rendek erre elhatározták, hogy a három nemzetből követséget küldenek Alihoz, melynek élére Haller Gábort nevezték ki.²⁾

VIII.

Montecuccoli saját vallomása szerint Erdélyt Erdélyen kívül akarta megsegíteni. A nagyhirű hadvezér e terve nagy tévedést rejtett magában, mert ezzel útját egyengette annak, hogy a porta Erdély területét mind jobban nyirbálhassa s befolyását ez ország felett mind jobban kiterjeszthesse. S bizonynyal abban is része volt, hogy ezentúl Erdély sorsát Erdélyen kívül döntötték el.

Az új nagyvezér Ahmed Kiuprili nem haladt atyja Mohammed Kiuprili nyomdokán. Ő nyilván elő akarta idézni a háborút a német császárral: de nem volt készen. Egészen kapóra jött hát neki Porcia békés politikája, a ki hogy Nyugot-Európában szabad kezet nyerhessen, meg akarta a békét a portával újítani. Beris és Reninger császári követek alkudozásai egészen alkalmas eszközök voltak húzás-halasztással tölteni el a drága időt, s az a békeokirat, melynek alapján a kolosvári tábor visszavonulása elrendeltetett, csak egyszerű tervezet volt.³⁾

Ennek a váratlan fordulatnak leginkább a Kemény-párt adta meg az árát, a mely pedig jó eleve figyelmeztette Porciát a törökök kelepczéjére, mely ez alkudozás mögött rejlik.⁴⁾

¹⁾ Haller Gábor levele az erdélyi rendekhez. Tudományos Gyűjtemény 1817. VII. k. 155. l.

²⁾ Ugyanott. »Sub iisdem comitiis« írja Bethlen is II. 148., de napot ő sem említ. Lehet jún. 5. és jún. 15. egyiránt.

³⁾ Hammer III. 536.

⁴⁾ L. XVI. f. sz. a. okiratot.

S a következményeket csakhamar érezte. Schneidaual együtt a Kemény-pártiak is bementek Erdélybe: de a tábornok részéről a legroszabb bánásmódban részesültek. Ő felsége híveinek s a hűteléneknek jószágait a tábornok egészen egyformán szacolta, pusztította, sőt magok a táborban levő urak sem részesültek semmi kíméletben. A júl. 18-án Szathmárt tartott értekezletökből Macskásy Boldizsárt küldék fel a császárhoz s Porciához panaszt emelni. Nehány nap múlva, júl. 26-án Náményban újabb értekezletet tartottak, melyből Sámsondy Györgyöt küldötték fel Pozsonyba kieszközölni, hogy ügyök kellő támogatásban részesíttessék, Erdély szabad fejedelemválasztása biztosíttassék s a békealkudozásokba az ő részökről is egy megbízott hívassék meg.¹⁾ Hiú törekvés! ez a párt már megszűnt factor lenni Porcia politikájában.

IX.

Egy hónapi tartózkodás után a török-magyar tábor Keresztes mezejéről Radnótra húzódott. Váramozás és bizonytalanság közt folytak a napok. A Bécsből és a portáról érkezett békehíreket Haller Gábor tudósításai leszállították a való mértékre: még csak tárgyalásokat folytatnak — de az ellentét a két fél követelései közt még mindig igen nagy. Erdélyre nézve épen ez a bizonytalanság volt a legroszabb: de azon változtatni nem lehetett. Sőt úgy látszott, hogy ez a hadi lábon állás még hosszabbra fog nyúlni: aug. 16-án Apafy a táborban országgyűlést tartott, melyen a német őrségek követői is megjelentek. A gyűlés tárgya a fegyverszünet meghosszabbítása volt: az egész szeptember havára kiterjesztetett.²⁾

X.

A portára küldött követek Várady István, Szilvásy Bálint és Lucs János szept. 16-án, az újabban küldött követek Sárpataky Márton, Szombatfalvy István és Bernhardi Mátyás szept. 21-én — ez utóbbiak Temesvár felől — a táborba

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XX. a—e).

²⁾ Krauss II. 287.

érkeztek. Jelentéseik meghallgatására a fejedelem szept. 27-ről okt. 20-ára a táborba vagy esetleg egy később megjelelendő városba — Medgyesre — országgyűlést hirdetett.¹⁾

A kitűzött határidőben Medgyesen megtartatott az egyetemes országgyűlés. Főtárgyát valóban a portai ügyek képezték: adó és behódoltatások. Az ország határainak csonkítása, a sarcz és adó felemelése, az országot elborító hadak táplálása csaknem elviselhetetlenné tették a szokatlan terhet. A mit Huszain váradi pasa »váradi tartomány« czíme alatt elfoglalt, annak nagy része soha sem tartozott Váradhoz. Egyszerűen beidéztette a jobbágyokat, kérdéseket intéztetett hozzájuk s ezek alapján egymásra hódoltatta be a falvakat csaknem egész Kolosvárig. Nemcsak a követek jelentései, hanem Haller Gábor tudósításai is szomorú képet tártak fel a rendek előtt. Az ő igazságok annyira kézzel fogható volt, hogy nem mondtak le a reményről, hogy talán mégis sikerülend arról meggyőződni a portát s mindjárt a gyűlés első napjaiban a rendes formások bevezetésével elhatározták, hogy újabban felterjesztést intéznek a portára szultánhoz, nagyvezérhez.²⁾ Követekké Csepregit és Kálnokit választották meg s ezeket néhány nappal a gyűlés után, nov. 12-én, el is indították.³⁾

Az adó kérdése hosszas ideig tartó tanácskozásokat vett igénybe. Hogyan teremtsenek elé pénzt olyan országban, mely öt év óta rendszeresen pusztítottak?

Mindenekelőtt az adóhátralékokra gondoltak. Számoltassák meg a perceptorokat, s a kinél hátralék van, magán és családján, sőt esetleg örökösein is vegyék meg. Szedjék fel magokat a hátralékokat is, s a kinek nincs semmije, a miből a hátralék kikerülne, az olyan ember legyen annak szolgájává, a ki leteszi érette adóhátralékát. Az elsőkött jobbágyokért a hátralékot földesurán vegyék meg.

A kolosvári végzést a sószállítás ügyében megújították

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXI. a), b). Okt. 8-án kelt rendelet az országgyűlés Medgyesre hivatott össze.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXII. a), b). A fejedelem által személyesen írt levelek Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 71—73. ll.

³⁾ Krauss II. 288.

és szabályozták. A kik már elszállították az 50 kősót a portusra, azok ezzel már lefizették adójukat, a kik még nem szállították le, azokon vétessék meg azon összeg, a mennyit a sóért portuson fizetnek. A rovatlan személyek, azok t. i., kik nem porták után adóznak, fejenként két tallért fizessenek; a szolgákért uraik fizetnek; a mármarosiak két, a nemesi szabadsággal élők egy tallért adnak fejenként. A görögök és zsidók értékük egy tized részét adják. A sóvágók, molnárok, papok egy-egy tallért féltallért fizetnek, a fődézmások öt tallért, a helyettesek három tallért adnak. Az így befolyt adót együtt kezelik a fiscus jövedelmével. A perceptorok pedig tartoznak pontos számadást adni. A kik Barcsaytól vagy Keménytől birtokot kaptak, a jószágon levő hátralékot azok fizessék meg. (IV.)

A fiscalis jószágokat és jövedelmeket a fejedelem foglaltassa vissza, kivéven azokét, kik ezeket a summára adott előleg fejében bírják. A kik dézmát bírnak, jövedelmök felét fizessék a fiscus tárházába.

A kik a summát ékszerrel fizették le, s ez ékszereket Barcsay elajándékozta, azok vétessenek tőlük vissza. (IX.)

A portusi sóvásárlás előnyeiben a hafiazak is részesüljenek (t. i. öt tallérral olcsóbban kapják a sót. (X.)

A székelyek, szászok és városok lakosi fejenként adóznak.

Kineveztettek az újonnan felvetett adó és a hátralékok perceptori. (XIII.)

A török tábor számára élelmet vetettek ki, s megválasztották azokat, kik ez élelmet kezeljék. (XV.)

Az új keresztyének fejenként két-két tallért adnak. (XIX.)

A hazájából, Lengyelországból száműzött Grondsky Sámuel, az ismert történetíró, honfiusították. (XX.)

A hatalmaskodási perek rövid úton intéztessenek el.

Az Oláhországba vezető utakat felügyelet alá vetették, s a két ország közötti határ szabályozására biztosokat neveztek ki.

Intézkedtek az elbújdosott szolgák visszaadásáról.

Elrendelik, hogy a fiscalis uradalmak egyik közelebbi országgyűlésen újabb revisio alá vétetnek.

Kapi Györgyöt felmentették a nóta alól.

Tholdalaghy Mihály előleget adott a porta contentatiójára. Elrendelék, hogy özvegyének ezen előleg fizettségéért vissza. (CXXVIII.)

A posták zsarolásai ellen törvényt hoztak.

E törvényeket a fejedelem nov. 1-én erősítette meg.¹⁾

Közvetlenül e gyűlés alatt történt, hogy a kolosvári parancsnok Redani hirtelen meghalt;²⁾ utódját, Remling Kornelt, Bánffy Dénes és Torma István vezették be hivatalába. Nehány nappal később Szentgyörgyi váci püspök is meghalt temesvári fogságában.³⁾

A medgyesi gyűlés elhatározta, hogy a török hadak telelésre Maros-Vásárhelyre szállíttassanak.⁴⁾ De Kucsuknak nem volt kedve Medgyes környékéről kimozdúlni. Híjában folyamodott ez ügyben a fejedelem Ali pasához⁵⁾ s útasította Haller Gábort: a válasz, mely Ali pasától ez ügyben érkezett,⁶⁾ tagadó volt s a török hadak továbbra is ott maradtak téli szálláson..

XI.

A bújdosók kialvó félben levő reményei 1662. végén még egyszer fellobogtak. Híre járt Erdélyben, hogy a császártól követek érkeztek Szathmárra, kik Apafytól és Alitól menedékleveleket sürgetnek.⁷⁾ A bújdosók úgy tudták, hogy ez a követség az ő érdekeik megvédésére fog Erdélybe menni, s minden eljárásuk arra mutatott, hogy erélyes és kitartó ellenállásra készülnek. Bánffy Dénes és Teleki Mihály nagy buzgalmat fejtettek ki Kemény Simon érdekében: az első beütéssel fenyegetett s az utóbbi visszatartá Kővár vidékét, hogy Apafynak meghódoljon.⁸⁾ A bújdosóknak pedig egy

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXII. c).

²⁾ Krauss II. 287.

³⁾ Krauss II. 289.

⁴⁾ Krauss II. 291.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XXIII.

⁶⁾ Török-Magyar Államokmánytár IV. 84. s köv. ll.

⁷⁾ Bethlen János II. 172.

⁸⁾ L. Törvények és Okiratok XXIII. a), c).

1663. jan. 11-én tartott értekezlete azzal a kéréssel fordult Porciahoz, hogy eszközöljön ki a császártól útasítást a következők számára az ő érdekeiknek erélyes felkarolására. ¹⁾

Mindez hiú remény volt. Épen mikorra Szathmárra várták a biztosokat, érkezett Goes mint császári felhatalmazott követ Temesvárra. Alival, a szultán meghatalmazottjával, hamar kiegyezett s mindketten aláírták, nem is hosszas alkudozás után, a békepreliminarékat, melyeknek egyik pontja kötelezte a császárt, hogy sem Rákóczy, sem Kemény utódait nem fogja trónkövetelési igényeikben támogatni. Ez volt a Kemény-pártiaknak utolsó kiábrándulása.

XII.

Az örömet, melyet a békepreliminaréknak aláírása Apafy környezetében okozott, nemsokára megzavarta a fővezér izenete, hogy az adó- és sarczhátralék beszolgáltatásával siessenek. A medgyesi gyűlésen hozott szabályok is már eredménytelenek maradtak, s a török követelések kielégítésére — a mi egy, két részről is megszállva tartott országban nem volt könnyű feladat — újabb módokról kelle gondolkodni. E célból Apafy febr. 4-ről febr. 22-re Szász-Kézdre partialis országgyűlést hirdetett. ²⁾

A gyűlés ezúttal a kitűzött napon nyílt meg, habár a rendek csak délfelé érkeztek meg. Az első ülést ebéd után tartották, s Haller Pál által üdvözölték a fejedelmet, ki viszont előterjesztéseit Bethlen János által küldte hozzájuk. Az adóból, mondá ez nekik, alig folyt be valami a kincstárba, a portát pedig ki kell elégíteni. Felolvasták ugyan a fejedelmi előterjesztéseket, s hozzá is szólottak az adó kérdéséhez, de az idő már későre járt s ez nap érdemleges határozat nélkül oszlottak el.

Másnap, febr. 23-án, felolvasták az előterjesztéseket s tárgyalásba vették a portára küldendő levelek szövegeit: ők teljes erővel munkálnak az adó behajtásán s a mit összegyűjt-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXIII. b).

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXIV.

hetnek, be is adják — de nagy akadályokra van, hogy ez alatt a törökök a Váradhoz soha nem tartozott területeket is hódoltatják.⁵⁾ Elhatározták, hogy panaszaik támogatására még az anyaszultánnét is felkérlik s ennek számára ajándékokat rendeltek. Szóba jöttek Kucsuk pasa zsarolásai is s követséget küldtek a fejedelemhez, kérni, hogy ő lépjen fel a pasa féktelen magaviselete ellen, de egyúttal saját katonáit is zabolázza. A fejedelem szívesen megígérte a közbenjárást Kucsuknál s a rendek elhatározták, hogy maguk részéről is küldenek követet, ki a dolgokat élőszóval tárgyalja.

De ki legyen ez a követ? Ez nap s még febr. 24-én is folytaták a tárgyalásokat, mert senki sem akarta elvállalni; míg nem végre Ráday Györgyre erőltették a követséget. Az adóügyre vonatkozó néhány kérdés elintézése után szóba jött a kibújdósott urak kérelme, kik teljes amnestia megadásáért folyamodtak. Meg is nyerték: csak Kemény Simon lett az alól kivéve. Ebéd után tárgyalásba jött az adó kivetésének kérdése: mitsem határozhatunk, mondá Maksai, míg nem tudjuk, hogy mennyi pénzünk van s mennyinek befizetésére számíthatunk. S csakugyan oly élénk vita fejlett ki, hogy mit sem határoztak.

Febr. 25-ére megjött a válasz Kucsuktól: mindent ígért, hogy megbünteti a bűnösöket, visszaadatja a katonái által zsarolt tárgyakat. Ezen kívül még a magyar katonák zsarolásai ügyében beérkezett panaszokat tárgyalták. A másnapi gyűlésen Kucsukról volt ismét szó: a pasa ráizent a segessváriakra, hogy ha tíz nap alatt elegendő élelmet nem hordanak össze, mindnyájukat kivégezteti. Ellenben ha megkapja, megígérte, hogy sergével együtt el fogja hagyni az országot, s ez ügyet még másnap is tárgyalták. Ugyanez nap tárgyalták a brassaiak ellen intézett panaszt is, hogy nem engedik, hogy a sárkányiak pereit Fogaras székre fellebbeztessenek. Ez napi ülés legfontosabb tárgya az adókivetés volt, mely elkeseredett vitára adott okot, minthogy egyesekre tehetségek meghaladó adót róttak. Ez napon pecsételték le a portai leveleket is.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XXV. a).

Az egyesekre egy összegben kirótt adó kérdése febr. 28-án is sok felszólalásra adott alkalmat. E napon határozatba ment újra felhívni a német helyőrségek parancsnokait, hogy hagyják el az országot, melybe a fejedelem is beleegyezett, biztosítva azoknak a bátorságos elvonulást. Az eddig alkotott törvénycikkek közül néhányval már elkészültek az ítélmesterek, s ezek sajtó alá szerkesztése határozatba ment. Másnap folytatták a még hátralévő törvénycikkek szövegezését. A portai sarczhátralékban kivetett adó fejében egyes főurak jószágaikhoz mért arányban tartoztak nagyobb összegeket fizetni: erről catalogust készítettek s azt helyben hagyták. E pontnál vita támadt a felett a kérdés felett, hogy a Kemény-féle jószágokon lebegő hátralékot ki fizesse meg? Az érdekelteket, Petki, Daczó, Lugossy s mások, kik t. i. Kemény-féle jószágot kaptak adományban, a tanácssterem elhagyására kényszerítették, s ekkor elhatározták, hogy az összes hátralékokat, bármely időből származtak is, a jelenlegi tulajdonosok fizessék ki. Az adóügygyel állott összefüggésben az 1658-iki portai követek: Lutsch, Várady és Szilvássy számadása is, mely márcz. 2-án vétetett napirendre. Ezek ötezer tallérról nem tudtak számolni s határozatba ment, hogy ez összeg rajtok, illetőleg utódaikon vétessék meg. A fejedelem nevében a közügyigazgató előterjesztést tett a múlt évben Medgyesen hozott VIII. articulus módosítására, illetőleg szabatosabb körülírására. E czikk a fiscus eladományozott jövedelmeinek visszavételére vonatkozott. A fiscalis director annak módzatait pontosan körülírta, s a rendek — bár sok vita után — az előterjesztést elfogadták. Ez napon még felolvasták más apróbb ügyek közt a Haller Gábortól s Ali pasától érkezett leveleket s portai oratorrá megválasztották Jankó Pétert.

A gyűlés utolsó napján — márcz. 3. -- Ugron tanácsúrrá választatott s ez nap a táblát is kiegészítették. A fejedelem felhívta a rendeket, hogy a török hadaknak rendeljenek élelmi szereket. De ez a vidék már nagyon ki volt élve, s a rendek kimondák, hogy a törököknek szállásul Brassó vidékét jelölik ki, hova a székely földről is szállíthatnak élelmi szere-

ket. Végül felolvasták, megerősítették s lepecsételték a törvényeket.¹⁾

E törvények leginkább az adóügyre vonatkoztak. A fejedelem adóelengedést senkinek sem ad; a kivetett adót husvétra mindenki fizesse le, s a nem fizetők ellen szigorú rendszabályokat hoztak: az ilyenek adóköteles jószágát az vegye kezéhez, a ki a pénzt helyette leteszi, s birja, míg az összeg ki nem telik jövedelméből. A kik ez adóban előleget adnak, azoknak pénzét a praefectus fizesse vissza. Ezen adó alól a fiscalis jószágok sincsenek kivéve s a behajtásra szigorú ellenőrzés rendeltetett el. (I—IV.)

Lutsch és követtársai azon összeget, melyről nem tudnak számolni, térítésék meg.

A VI-ik t.-cz. a medgyesi VIII. t.-cz. reformálására vonatkozott.

A VII-ik t.-cz. Kemény János jószágai adóhátralékáról szólott.

A Szebenben lakó görögök személyenkint 5-5 tallért fizetnek. (VIII.). A regestrumba nem írt személyeken is vétessék meg az adó. (IX.). Kineveztettek az adószedők. (X.). A kik a Medgyesen felvetett egy talléros adót nem fizették meg, azokon két tallér vétessék meg.

Az utolsó törvényczikk a kibújdosott uraknak (Kemény Simon kivételével) adott amnestiáról szolt.

A törvényt a fejedelem márcz. 3. erősítette meg.²⁾

A bujdosók közül az amnestiát legelőbb, s ez idő szerint egyedül, Teleki Mihály vette igénybe. A fejedelem megerősítette őt a kővári kapitányságban.³⁾ A portára pedig jelentést tett, hogy az adót közelebből el fogja küldeni.⁴⁾

XIII.

A Goes és Ali által elfogadott békepraeliminarék súlyos feltételeket foglaltak magukban s megalázók voltak a

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXV. b).

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXV. c).

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXV. d).

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXV. e).

császárra nézve: és mégis örömmel fogadta azokat a bécsi kormány, mely a török háborút minden áron kerülni akarta. S abban a reményben, hogy csakugyan sikerülend ezt a békét létrehozni, küldte le Porcia pater Kászonyit Szathmárra a Kemény-pártiakhoz, ki oda márczius hónapban érkezett meg.

De a dolgok nem úgy haladtak, mint Bécsben várták: a béke reményei mindinkább tűnedezték. Úgy látszik, hogy leginkább Kászonyi befolyásának lehetett köszönni, hogy a bújdosók sem igen siettek igénybe venni az amnestiát, s maguk mihez tartása végett elhatározták még egyszer a bécsi kormányhoz fordulni, annyival inkább, mert Apafytól folytonosan érkeztek a meghódolásokra vonatkozó sürgetések.

A bújdosó urak, kik ekkor kétfelé Szathmárt és Nagy-Bányán voltak megoszolva, elvégezték a dolog újabb fordulatával szemben is igénybe venni a kormány közbenjárását. Mindkét helyen máj. 7-én tartottak értekezletet s határozták el a felterjesztést. Mélyen érezték annak szükségét, hogy e kétes helyzetből ki kell bontakozniok: de úgy akarták azt tenni, hogy azért a kormánytól neheztelést ne vonjanak magukra. A Szathmárt levő urak Porciához fordultak: eszközje ki a császár a békeszerződésben, hogy Erdély adaja a régi 15,000 aranyra szállíttassék, hogy Várad tartozandóságain kívül semmi se hódoltassék be, hogy a bújdosóktól elvett fiscalítások adassanak vissza, Kemény Simon nyerjen kárpótást, hogy ők ha bemennek Erdélybe, se személyükben, se jószágokban ne háborgattassanak a német parancsnokok által, adjon ő felsége nekik bizonyáglevelet hűségben maradásukról, a kolosváriak nyerjenek kártérítést s a békébe foglaltassanak be ők is. A nagybányaiak ugyanaz napról a nádorhoz intéztek hasonló tartalmú kérvényt közbenjárásáért.¹⁾

XIV.

Az a béke azonban, melyben a bécsi kormány olyan vakon hitt, mire a bújdosók levelei Bécsbe értek, már hajsza-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXVI.

lon sem függött. A törökök az alkudozások alatt befejezték készülődéseiket s a diadalszomjas nagyvezér megindult hatalmas serge élén Drinápolyból Belgrádba. A császár követei Goes és Beris Temesvárról Belgrádba siettek, még mindig remélve, hogy a dolognak békés fordulatot adhatnak, s a nagyvezér két nappal megérkezése után, jún. 10-én fogadta is őket — de hidegen s elfogadhatatlan követelésekkel.¹⁾ Letartóztatta őket Tafernerrel a követtel együtt s folytatta útját Buda felé.

Már ekkor Erdélyben is tisztában voltak a helyzettel. Hijába küldtek követeket Alihoz s a nagyvezérhez, hijába szállították el (ápríl végén) Daczó János által az eddig összeszedett pénzt Drinápolyba és tettek előterjesztéseket, hogy a megszállott ország képtelen több adót fizetni. Már be is jelentették a portának, hogy az egész adó érkezik — hangzott a válasz — mentségnek nincs helye többé, s Csepregivel együtt egy agát indítottak útnak Erdély felé. Épen ez időben a havasalföldi vajdától is jött követ hírekkel a törökök készülődéseiről. De még rosszabb hírek is érkeztek, hogy a tatár khán fia Erdélynek veszi útját, s hogy már a két oláh vajda is megkapta a parancsot, hogy a szultán hadaihoz csatlakozzanak.²⁾

Csepregi az agával csakugyan megérkezett. A fermán, melyet Alitól hozott, kíméletet nem ismerő módon követelte az adóhátralék beküldését. Mentségről, időnyerésről többé szó sem lehetett: de honnan teremteni elő a pénzt? ez volt a kérdés. Apafy a tanácsurakat értekezletre hívta össze Ebesfalvára, hol máj. 22-én határozatba ment, hogy a sarcz- és adóhátralékok befizetését újlag, még pedig két heti határidő kitűzésével megsürgetik³⁾ s arra, a mi ebből nem telik ki, kölcsönt vesznek fel. De gyorsan kellett zálog s ilyen nem volt más, mint a só, melylyel a kereskedés a törökök és görögök kezében volt. Elhatározták, hogy száz kősót a rendes harmincz tallér

¹⁾ Hammer III. 537.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXVIII.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXVII.

helyett 25 tallérért adják.¹⁾ A pénz ilyen módon csakugyan összejött három hét alatt s azt azonnal útnak indították.

A főhadiszállást Kucsuk éppen ez időben áttette Segesvárról a Maros túlsó partjára Kocsárdra. De onnan is fölkelte nagy hirtelen s Fejérvár közelébe ment.²⁾ A fejedelem is átköltözött a régi fővárosba, mely még mindig rom volt (jún. 15-én). Itt kapta a hírt Kucsuktól, hogy a szultán különös megbízásával kapucsi pasa jön hozzá, ajándékokkal s fontos izenettel: készüljön tehát ünnepélyes fogadására.

De az idő rövid volt s a tanácsurak közül alig egy pár jött össze.³⁾ A kapucsi pasa Abdi aga jún. 17-én érkezett Fejérvárra s nagy ünnepélyekkel fogadtatott. Két kaftánt nyújtott át a fejedelemnek s két fermánt a nagyvezértől. A nagyvezér a hadfölkeléshez szükséges előkészületek megtételére hívta fel a fejedelmet: úgy készen legyen, hogy a szerdár felhívására egy óra alatt egész táborával útra kelhessen.⁴⁾ Kisérője Kucsuk pasa fog lenni, egész a nagyvezér táboráig.

E rendelet nagy rémületet okozott. Hogyan vigyék ki az országból a hadakat, mikor a tatár és oláh hadak éppen Erdélyen át fogják útjokat venni? Az ez időben Daczótól és Hallertől érkezett levelek hasonlóan a kivitel ellen szólottak: arra ne is gondoljanak. Csak kenyerezzék le a kapucsi pasát ajándékokkal, s ha nem kerülhetik el, valami csekély hadakat küldjenek ki. Elhatározták tehát, hogy megpróbálják kérelemmel, ajándékokkal elfordítani a veszélyt. Nyomós okaik voltak: hogyan vezethetnék ki az országból a hadakat, mikor annak egy részét a németek megszállva tartják, mikor a lengyelek támadásától is tarthatnak, mikor a váradi pasa is folyton folytatja behódoltatásait, az ország pedig teljesen ki van merülve.⁵⁾ A válasz jan. 24-ére készült el — azonban a

¹⁾ Krauss II. 312. Bethlen II. 192. A napot egyik sem teszi ki. De kétség sem fér hozzá, hogy ez is ugyanakkor történt, mikor az adórestantiát megsürgették.

²⁾ Bethlen II. 193. 195.

³⁾ Bethlen szerint: maga Bethlen, Keresztessy, Bánffy Zsigmond. (II. 197.) Krauss II. 213. azt mondja, hogy éppen ezek nem jöttek el. De itt Bethlennek van igaza.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXIX. a).

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XXIX. b).

kapucsi pasa csak nehezen volt rávehető, hogy azt átvegye s a közvetítést megigérje.

De a tatárok közeledéséről szóló hírek ¹⁾ mégis szükségessé tették, hogy ne várják be készületlenül a megérkező hordákat. Kiadta tehát Apafy a rendeletet, hogy mindenki tegye meg a szükséges készüléteket, hogy egy újabb rendelet vételével fölkészülve a táborba siethessen. ²⁾ Épen ez időben, jún. 20-án, a hadi és pénzügyi intézkedések megtételére júl. 10-ére Gyula-Fejérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett. ³⁾ De az nem tartathatott meg, mert ő maga is jún. 25-én Alvinczen táborba szállott, várva a török és tatár hadakat, melyek útjokat Buda felé Erdélyen át vették. ⁴⁾ Ez átvonulás július hónap utolsó napjaiban csakugyan megtörtént, anélkül, hogy az országnak jelentékenyebb károkat okozott volna. ⁵⁾

E hadak feladata volt a főtáborhoz csatlakozni, melyet a nagyvezér Buda felé vezetett. Csaknem minden ellenállás nélkül folytatták útjokat: a német erő szét volt szórva, kis csapatokban, úgy, hogy támadásra nem is gondolhatott. Be kellett várni az ellenséget az ország szívébe, s azalatt folytatni a készülődéseket. Apafy jóakarató semlegessége ily körülmények közt nagy fontossággal bírt: s az erdélyi várakban levő német parancsnokok a fegyverszünet megtartására hívták fel Apafyt. ⁶⁾

XV.

Apafy magatartása azonban már ekkor nem függött tőlök. Mindabban a csapásban, mely ez országot 1658 óta sújtá, volt része a császár kormányának. Nem ismerte fel a helyzetet s nem igyekezett állását ez országban megszilárdítani. A pártot, mely kész lett volna a törökkel szemben rá támaszkodni, nem részeltette kellő támogatásban: a hozzá szító fejedelmek Rákóczy és Kemény a csatatéren estek el, s

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXIX. c).

²⁾ Bethlen János II. 208.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXX.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXXI.

⁵⁾ Egykorú napló a szebeni ltárban.

⁶⁾ Bethlen II. 214.

a párt, mely ez utóbbi fia körül sorakozott, szeme láttára mállott szét. Ennek a tehetetlenségnek most aratta gyümölcsét: mit várhatott Apafytól, a »bonus vir«-tól jogosan?

Hogy a török mit várhatott Apafytól, arra nézve tisztában volt. Engedelmességet és csatlakozást. De hogy mit várhatott Erdélynek befolyásától Felső-Magyarországra, arra nézve csalódásokban ringatta magát. A nagyvezér előtt Bocskay, Bethlen és Rákóczy példái lebegtek. Akármelyik intézett e három fejedelem közül támadást Felső-Magyarország ellen. az egész azonnal csatlakozott hozzá: arra számított, hogy most is úgy lesz. Nem vette tekintetbe, hogy Várad elfoglalása s a behódoltatások által éppen Felső-Magyarországot idegenítette el magától, s éppen ők maguk az okai, hogy az erdélyi fejedelem megszűnt factor lenni. Azt hitte, hogy most is úgy lesz, mint régen volt s arra számított, hogy ennek kijöve tele Magyarországra maga után vonandja a felső vidékek csatlakozását. S éppen ezért rendelte el, hogy Apafy csatlakozék hozzá.

Hogy Apafy legyen az, ki Felső-Magyarországot csatlakozásra birandja vagy más fejedelem, az a nagyvezérnek mindegy volt. S éppen azért számításba vette, hogy, ha Apafynál ellenállásra találand, legyen kéznél más, ki tervét végrehajtsa. Már Eszéken szokatlanul barátságosan fogadta a nagyvezér Hallert s a görög tolmács Panajot által értésére adta, hogy ő van Apafy helyett fejedelemmé kiszemelve. A reis-efendi is tett hasonló vallomásokat s Daczó és Baló útján a hírek eljutottak a fejedelem fülébe.

Ettől fogva Apafy lelkéből nem lehetett a gyanút kioltani. Minden újabb fermán, mely a török sereghez csatlakozását sürgette, mind jobban megérlette lelkében a meggyőződést, hogy ha meg akarja székét tartani, el nem kerülheti a csatlakozást a nagyvezér hadaihoz. Aug. elején jött a nagyvezértől rendelet, mely Kucsuk pasát kiszólítá Erdélyből Váradra, hogy e vár védelmét vegye át. Szokatlanul szívélyesen vett búcsút a fejedelemtől Kuksuk s aug. 12-én elindult az országból, melynek csaknem két évig volt ostroma.

De a fermán, mely Kucsukot kirendelte az országból, Apafynak is meghagyta, hogy sergeivel készen álljon az elin-

dúlásra. Apafy azonban elindulásra még nem gondolt. Hiszen a pasa már megkezdte a hadjáratot, a párkányi csata már megtörtént (aug. 7.) s már Érsekújvárt is ostrom alá fogta. Még mindig remélte Apafy, hogy országa elhagyását elkerülheti s aug. 31-ről szept. 24-re egyetemes országgyűlést hirdetett. ¹⁾ Épen egy nappal később, szept. 1-én kelt egy nevezetes rendelete, melylyel az oláh papoknak Barcsay által adott kiváltságait megerősíti. ²⁾

Pár nappal az országgyűlési meghívók szétküldése után nagyfontosságú fordulat állott be. Haller előterjesztéseinek ³⁾ mégis lett annyi eredménye, hogy a nagyvezér bizonyos adóelengedést helyhezett kilátásba, ha a fejedelem éjjel-nappal siet táborába — nem is hadsereggel, hanem csak rendes kísérettel. A nagyvezér figyelmét nem kerülte el, hogy a magyarság, nem hogy megszabadítóként üdvözölte volna őt, hanem határozott és komoly ellenállással fogadta. Úgy hitte, hogy ez ellenállást Apafy megérkezése táborába meg fogja szüntetni, s a magyarságot, mint a régi fejedelmek, csatlakozásra bírandja.

Apafy Radnóthon szept. 14-én kapta a meghívót. Többé nem habozhatott: be kellett látnia, hogy, ha székét biztosítani akarja s el kívánja kerülni, hogy a nagyvezér ne állítson fel ellenfejedelmet Haller személyében — el kell Érsekújvárra mennie. Úgy is tett. Azonnal megtette az előkészületeket az útra, s minthogy maga az országgyűlésen nem lehetett jelen, helytartókká Petki Istvánt, Béldi Pált és Fleischer Andrást nevezvén ki, szept. 20-án elindult. Egyik a helytartók közül azonban, Béldi Pál, kijelentette előre, hogy ő magát a helytartói hivatalra elégtelennek érzi, s tiltakozik minden abból származható károk ellen. ⁴⁾

A gyűlés, daczára hogy egyike volt a zajosabbaknak, ⁵⁾

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXXII.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXXIII.

³⁾ Ezek közül egy megjelent a Tudományos Gyűjtemény 1821. VII. köt. 135. l., több Roznyay Maradványaiban.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXXIV.

⁵⁾ Ugyanis ezen tárgyalták a Csepregi bizalmas közlését, melyet Radnóton tett a fejedelemnek, hogy »Haller és Bethlen János már három

pár nap alatt véget ért s nagy fontosságú törvényeket hozott. Egész sora az utolsó országgyűléseknek csak pénzügyi törvényekkel foglalkozhatott, pedig éppen a zavaros viszonyokból kifolyólag egy csomó magánjogi kérdés s visszaélés állott elő. Ezeket kívánták rendezni. De mielőtt arra tértek volna, a fogarasi uradalmat, mely hosszas idő óta a fejedelemsasszonyok birtokát képezte, Bornemisza Annának, Apafy Mihály neje-nek inscribálták 80,000 tallérban s még a szökött jobbágyokra nézve is bizonyos kedvezményben részesítették.

A töröcsvári uradalmat Rákóczy elzálogosította a brassaiaknak 1658-ban évi 5000 ftban, s egyszerre két évi árendát vett fel. Ebből csak az első évit fogadták el a rendek, a többire nézve számadásra kívánták vonatni a brassaiakat, s ez évi júliustól kezdve a harminczadot a fiscus számára visszafoglaltak jelenték ki a hozzátartozó filialisokkal, a bozzai, tömösi, bereczki harminczadokkal.

A fiscalis jószágokon 1657 óta levő adományozásokat vegyék revisio alá ¹⁾ (III.); a fiscalis jószágokban levő szolgák fizetése felére szállíttatott. (IV.)

Az utolsó időben történt jószág-örökösödések vétesseinek vizsgálata alá. A ki a jogos örökösnek birtokát nyerte adományúl, az megfosztatik az adománytól. (V.). A hol egy jószágra többen nyertek donatiót, ott az első donatió álljon meg. ²⁾ (VI.). A kik idegen nemzettől (t. i. a római császártól) nyertek donatiót, az ilyen donatióknak nincs semmi értéke. (VII.)

A postálkodás ügyét új szabályozás alá vették, a menedéklevéladást és ingyenszállásolást eltörölvén. (VIII.)

Kemény Simont kivették a nóta alól. (IX.)

Gyalút Bánffy Dénesnek inscribálták 25,000 ftban, de úgy, hogy Örményes, ha azt Haller Gábortól kezébe is ve-

---

fejedelmet tettek el láb alól s most a negyediket készülnek eltenni: de határozatot ez ügyben nem hoztak. L. Bethlen Historia ab anno MDCLXII. I. k. 38. 55. s köv. l.

¹⁾ Ez a pont erős vitákra adott alkalmat. Éle a sokat gyanúsított Vizaknay Péter ellen volt irányozva: de úgyadták elő, mint ha magát a fejedelmet akarnák vádolni. Bethlen folytatása I. 51. l.

²⁾ V. ö. Bethlen János Historia ab anno MDCLXII. I. 50.

hetné, szálljon vissza a fiscusra. Sárpataki Mártonnak Alsó-Oroszit inscribálták. (X.)

A címéres posták visszaélései ellen törvényt hozták. (XI.)

Nagy Tamásnak elvett birtokait visszatérték. (XII.)

A következő törvénycikk az adókövetésről szól. 1. Elrendelék a számadást a fiscus jövedelméből, a mennyiben az nem fordítottatik porta contentatiójára s udvartartásra. 2. Kapuszám után tíz tallért, a hódolás alatt lévő helyekre ennek egy harmadát vetették ki. 3. A ki valamit elad, minden forint után (20 frton felül) öt pénzt a kincstárba ad.¹⁾ 4. A be nem fizetett rendkívüli adók hajtassanak be.

Az országgyűlésen meg nem jelenteken vagy a korán távozókon a büntetéspénz vétessék meg. (XIV.)

Kirendelték a adószedőket.

Lutsch, Várady és Szilvássy befizetvén a rajtok követelt ötezer tallért, ügyük befejezettnek jelentetett ki. (XVI.)

A kik a városokban deponált jószágaik érdekében igazságtalan keresetet indítottak, büntetessenek meg.

Megújították a dézmák ügyében Medgyesen és Szász-Kézden hozott törvényeket. (XVIII.) Megújították az ugyan-ez ügyben Görgényben hozott törvényt. (XIX.)

Elrendelék a hadból absentálók ellen hozott törvények revisióját. (XX.)

A kolosmonostori harminczados Tordán is szedjen harminczadot. (XXI.)

E törvényeket a helytartók erősítették meg.²⁾

Apafy elhatározását, hogy személyesen csatlakozik a nagyvezérhez, nemcsak a rendek fogadták megelégedéssel, hanem az ország is bizonyos tekintetben áldozatnak tekintette. Minden ígéretnek dacára kockáztatást láttak benne, s őszinte örömmel győződtek meg, hogy a balsejtelmek nem valósultak. Oct. 18-án érkezett meg Érsekújvárra, hol a nagyvezér szívélyesen fogadta s megkaftányozta, s nyomon azután kiadta manifestumát,³⁾ melyre a nádor nov. 3-án felelt. De a kiált-

¹⁾ Ez volt az úgynevezett »császáradó«.

²⁾ L. Törvények és Irományok XXXV. a), b).

³⁾ A Kazy, Korneli és Bethlen által közölt kelet, »szept. 8.«

ványnak semmi hatása sem lett: alig egy pár elégületlen főurat tudott megnyerni.

A török táborral Apafy okt. 27-ig maradt Érsekújvár alatt, mely napon együttesen indultak el. Egész nov. 14-ig maradt Apafy a derék táborral, s ez napon vált el a nagyvezértől, Alsó-Némedi felé vevén útján, hova éjjeli szállásra ment. Magával hozta Haller Gábort is, ki 1662. június óta folytonosan a török főhadi szálláson volt mint az erdélyi rendek követe, s kit a nagyvezér fejedelemnek szemelt ki az esetre, ha Apafy nem jött volna el a táborba. Így azonban már nem volt rá szüksége s habozás nélkül feláldozta Apafynak. A nagyvezér csauszokat küldött Hallerért Némethibe, kik éjjel álmából verték fel s vitték a nagyvezérhez: ki aztán nyomon fejét vétette.¹⁾ Apafy azután háborítatlanul folytatta útját Erdélybe s decz. 1-én Gyula-Fejérvárra érkezett. A derék török tábortól elváltak a tatárok s az oláh vajdák is — ezek közül azonban csak a moldvai vajda ment Erdélyen keresztül s az is jelentékeny kártétel nélkül.²⁾

XVI.

Apafyt otthon szívélyesen és szeretettel fogadták. A hatóságok követei üdvözlétére siettek, s ő maga is örült a viszonzlásnak. Pár napi pihenés után Balásfálvára s onnan Görgénybe ment. Ott találkozott a helytartókkal s ott esett hírére, hogy váradi pasává Kucsuk neveztetett ki,³⁾ a ki bizony a lehető legroszabb szomszéd volt.

Ez út s annak élményei nem múltak el Apafyra nézve minden tanulság nélkül. Nem volt sem nagy tehetség, sem erős jellem. De az élet iskolájában már sokat tapasztalt a különben is iskolázott, tanult ember. Szenvedései azonban félénkké, habozóvá tették, s épen ezért nem birt azzal az ön-

---

hibás: de Katona javítása (szept. 28.) sem fogadható el. Hiszen akkor nem volt még Érsekújvártt. A nádor ellenkiáltványából (Új-Magyar Múzeum 1854. II. 49. s köv. II.) kitetszik, hogy oct. 22-én kelt.

¹⁾ Az erre vonatkozó adatokat összeállítottam »Haller Gábor megöletése« című értekezésemben. Vértanúk 153.

²⁾ Krauss II. 369.

³⁾ Krauss II. 370. Bethlen I. 85.

állósággal, melyet e rendkívüli helyzet megkívánt attól, ki az ország kormányának gyeklőit kezében tartotta. Senki ezt nálánál jobban nem érezte, s azért mindig szeretett valakire támaszkodni — csak hogy ez a valaki olyan ne legyen, kitől székét félthette. Bizonyynyal erős nyomokat hagyott lelkében Csepreginek intő szózata, hogy három elődje árulás áldozta lett, s ezeknek véres árnyékától nem is tudott menekülni.

S a mit most útjában látott és tapasztalt, arról győzte meg, hogy csak nagy óvatossággal tarthatja fenn magát székében s erősítheti meg uralkodását. Egy egész hónapon át szemtanúja volt annak a makacs és kitartó küzdelemnek, melyet az óriás és jól felszerelt török erővel folytatott a maroknyi meglepett magyarság, s a császár készületlen és hirtelen összehozott hada. Nem bizott olyan feltétlenül a nagyvezér diadalában s nem tartotta észszerűnek egyedül ahhoz csatolni egész jövőjét. Azt a közvetítő szerepet a római birodalom s a porta közt, melyet a zsitvatoroki béke állapított meg s a miedzobordzi capitulatio megsemmisített, úgy vélte folytathatni, ha mindkét hatalommal jó viszonyt tart. Az egyiknél, a töröknél már meg volt állapítva hitele, a másiknál, a németnél most akarta egyengetni útját. A »császárhoz hű erdélyiek közt«, mint a volt Kemény-pártiak nevezték magukat, két rokona volt: sógora Bánffy Dénes, kivel Kolosvár alatti táborában találkozott s kiegyezett, és Teleki Mihály, kinek anyja volt Bornemisza-leány. Mindkettő be volt foglalva az amneștiába, sőt Bánffy Dénes az utolsó országgyűlésen inscriptiót is nyert. De ha ez a két főúr a Kemény Simon elzüllött pártjától félre állott is, nem szakította meg viszonyát a német kormányynyal. — S az ebből fejlődött sajátos viszonynak Teleki Mihály kővári főkapitánysága igen érdekes kinyomata volt. A vár tartozandóságaival a magyar király területe s a német kapitányok által elfoglalva tartott várak közt fekvén, ezekkel helyzeténél fogva is összeköttetésben kellett hogy álljon. Az amnestia után pedig Apafy megerősítette Telekit a főkapitányságban, a ki ennél fogva elismerte az erdélyi fejedelem alá tartozandóságát. S épen ebből a viszonyból következett, hogy Apafy közeledését a német kormányhoz Telekynél jobban senki sem közvetíthette.

Teleki 1663. őszén megtette a lépéseket, hogy a fejedelmi udvarnál látogatást tehessen.¹⁾ Apafy szívesen hajlott kérésére, de az ő kimenetele Magyarországra a dologban halasztást idézett elő. A dolog deczember derekán újra szóba került, s e tárgyban élénk levelezés folyt a szathmári kapitánnyal, mígnem a szükséges utasítások mindenfelé megadattak, hogy Teleki a maga »hires négy szürkéjén« bementessen Erdélybe.²⁾ Magának a német kormánynak sem volt közönyös Erdély magatartása a küszöbön álló s nagyobb erélyvel folytatandó háborúban — és e tekintetben Teleki befolyásától jelentékeny szolgálatokat vártak.

Már a háború tényleg folyt, s az őszt és a telet a császár tábornokai ügyesen felhasználták, hogy a törökkel szemben előnyöket vívjanak ki s fenyegető állást foglaljanak el. Csak az Erdélylyel határos pontok voltak elhanyagolva: itt, úgy látszik, biztak abban, hogy Apafy igyekezend barátságos semlegességet tartani; másfelől a török, a megkezdett úton haladva, a régi sérelmeket még újakkal tetézte s a Szamos vidékén következetesen folytatta a behódoltatásokat.³⁾

Részben ezeknek a behódoltatásoknak ügye, mely gyors intézkedést tett szükségessé, még inkább a pénzügyi viszonyok rendezése, mely az egymásra halmozott rendkívüli adózási törvények által nagyon bonyolulttá lett, s a felhalmozódott magánjogi perel⁴⁾ szükségessé tették, hogy a fejedelem mennél előbb hirdessen országgyűlést. — 1663. decz. 31-én tehát 1664. jan. 31-re Nagy-Sinkre összehívta a rendeket, meghagyván a perceptoroknak, s mindazoknak, kik a perceptorok kezébe adták a pénzt, hogy személyesen jelenjenek meg a számadástételre.⁴⁾ A rendek összejövetelét a fejedelem egy kegyelmi ténnyel akarta megelőzni: a szerencsétlen Zólyomi Dávid fiának, a két év előtt fogságba vetett Zólyomi Miklósnak, megkegyelmezett.⁵⁾

Mialatt országszerte tették a készülődéseket a gyűlé-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXXVI. a).

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXXVI.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXXVII.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXXVIII.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XXXIX.

sen leendő megjelenésre, egész váratlanul újabb bonyodalom állott elő, melynek megoldása e gyűlés elé tartozott. A székelyhidi őrség arra a hírre, hogy a török a vár lerombolását követeli, fellázadt Tiefenthal parancsnok ellen, okúl adva, hogy ez tizennégy hópénzzel tartozik, s míg maga gazdagszik, az őrséget éhséggel hagyja küzdeni. A parancsnokot a várból kikergette, a parancsnoksággal egy közfurirt bízott meg, s Apafynak bejelenté, hogy neki akar hódolni.¹⁾ A dologról Cob is értesíté Apafyt; de kérelmének, hogy törvényes urok ellen ne támogassa őket, nem lehetett helyt adni, azért sem, mert félő volt, hogy a lázadók a törökhöz fognak átpártolni. — Apafy tanácsuraival egyetértve jobbnak látta a mozgalom szálait kezébe venni, s Gyekey Tamást küldte közéjük parancsnoknak.²⁾

Ez a példa ragadós volt s a székelyhidiak példáját a kolosváriak is követték, kiknek, csakúgy mint azoknak, elegendő okuk volt az elégtelenségre. A főök a felkelésre itt is zsoldhátralék volt, melyet eredménytelenül követeltek. Ehhez járult, hogy a szathmári commendans Cob a megszállva tartott erdélyi várak parancsnokságában változtatásokat akart eszközölni.³⁾ A mozgalom jan. 21-én kezdődött, de tényleg 24-én tört ki, midőn a főbb tiszteket egyszerűen kikergették a városhól, s másnap Sárváry Tamás kolosvári polgárt egy német tiszt kíséretében Apafyhoz küldék, meghódolásukra vonatkozólag tárgyalásokat kezdeni vele.⁴⁾

Valóban fontos, életbe vágó ügyek vártak a megnyílás küszöbén álló országgyűlésre. A kolosvári zendülés hírével csaknem egy időben, de valamivel előbb érkezett vissza Bethleny Ferencz a nagyvezértől egy aga kíséretében. Választ hozott ez a behódoltatások ügyében tett panaszokra: az a negyven falú, mely Halmágy környékén a defterbe be van írva, szigorú vizsgálat alapján lett beírva — járjon utána a fejedelem is, s meg fog győződni a dolog igazságáról. De

¹⁾ Krauss II. 370.

²⁾ Bethlen I. 87.

³⁾ Krauss II. A függelékben II. 406. s köv. ll. közli a lázadók erre vonatkozó emlékiratait.

⁴⁾ Bethlen I. 92—4.

valóban nem negyven, hanem hatvankét falú hódoltattatott be mint Jenő tartozandósága, s a fejedelmi tanács elhatározta, hogy ez ügyben a szükséges felvilágosítások megadására Naláczyt küldi a nagyvezérhez. Ezenkívül még adóelengedést is kértek Naláczy által, a Székelyhid átvételéből felmerült költségeket hozván fel okúl.¹⁾ A kolosvári lázadás híre azonban épen ez időben érkezvén a fejedelmi udvarba, elhatározták a követküldéssel bevárni a gyűlés tárgyalásait.

A gyűlés a kitűzött időben csakugyan megnyilt, de túlnyomólag pénzügyi kérdésekkel foglalkozott.

A számadó tisztek közül többen elhaltak, a nélkül, hogy a felvett adóról számot adtak volna. Ha ezek felkelhetőire idegenek tették kezöket, az adóhátralékot ezek fizessék meg, s nem azok, kik a fekvő jószágot örökölték. (I.)

Az újabb időben forgalomba jött pénzek: a császár garasa, a lengyel susták (hat denár) s az új ort ($1\frac{1}{4}$ forint) teljes értékben vétessenek el. (II.)

Szász-Sebesen az országgyűlés 1659-ben 200 puskást tett nemessé. Ezek száma időközben megfogyván, a fiscus uradalmából (Kövár kivételével) egészítettessék ki s nem a donatariusok jószágaiból. (III.)

Egy porta tíz emberből állott, kik együttesen fizették meg az adót. Minthogy pedig némely helység úgy elpusztult, hogy egy porta sem telt ki belőle, elhatároztatott, hogy itt a megmaradt lakósok fejenként adózzanak. (IV.)

Azoknak, kik a befizetett adóról szóló nyugtáikat elvesztették, a főösszeírás alapján adjanak új nyugtát. (V.)

A VI. és VII. cikk a számvevők eljárását szabályozta.

A VIII. cikk visszaállította a szabad kereskedést az országban, melyet a szebeni görögök korlátoztak s az eddig használatban nem volt mértékeket eltiltá.

A gonosztevők és fegyveres rablók egyes helységekben menedéket találtak. A megyei hatóságok azokat fogassák meg s a pártjokat fogó embereket büntessék meg.

A Székre²⁾ menekült nemeseket a város hatósága kiváltságai elvesztése terhe alatt háborgatni ne merészelje.

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XL.

²⁾ Taksás város Doboka vármegyében.

A tárgyalások sora ezután az egyes nemzetek által benyújtott sérelmek tárgyalására került. Első volt a lakság: a megyei tiszteket a kolosváriak az executio végrehajtásában ne gátolják; a Zilah környéki behódoltak a be nem hódolt helyeken tartózkodó hitelezőiknek fizessék meg tartozásaikat; néhány falú a fehérmegyei havasokban a lopott marhák nyomait nem üldözte, ezek ellen alkalmazzák a törvényeket; a mármarosai nemesek s a vármegye öt városa kivétettek a harminczad alól; ugyanők adójukat Beszterczére szállítsák.

A székelyekre vonatkozólag az örökösödés ügyében 1650-ben hozott törvényt megújították; a székely föld azon részeinek, melyek utolsó időben sokat szenvedtek, adóterhén könnyítettek fejenkénti adózás behozásával.

A szászok közt tartandó inquisitióban a hatósági megbízott mellett városi megbízott is vegyen részt; ismételten szabályozták a postálkodást; a szászok egymás közti perlekedésében helyhatósági jogaik tartassanak meg; salétromot nemcsak a szász földön, hanem a fiscalis javakban is főzzenek; a szászok erdőségeiben csak akkor makkoltathat a fiscus, ha az ő erdeiben nincs makk; szabályozták a faszállítást; a szász városokban idegen követek ne szállásoltassanak el; szabályozták a dézmaszállítás ügyét; megtiltatott, hogy a szász natio peculium nevezettel ne illetessék; a múlt gyűlésen hozott II., XVIII. és XIX. t.-cikkek eltöröltettek.

A XXVIII. t.-cz. kivetette az adót, az utolsó években hozott törvényekben megszabott alapon, kiváló szigorral.

Intézkedtek az adók beszolgáltatásáról, a vásárvám administratiójáról, az adó pontos befizetéséről, a portusi só jövedelmet — az udvartartásra szánt 12,000 talléron kívül — egészen a porta contentatiójára rendelték fordíttatni, oly hozzáadással, hogy a ki annak más célra fordítását indítványozná, örökös hűtlenségi perben marasztaltassék el. (XXVIII.)

Vizaknay Pétert felmentették a fiscalis jövedelmek kezelésétől.

Gyulay Ferencznek lefoglalt javai visszaadatnak.

Ébeny Istvánnak a kórodszentmártoni portio visszaitéltetett kellő kárpótlás mellett.

Eltiltották a jó pénznek kihordását az országból. Az arany 4, a tallér 2 forintban, az oroszlános 1 forint 80 krajczárban járjon.

A Vásárhelyt hozott törvényeket megerősítették. Ez egyszerű s természetesnek látszó törvény fontos elvi kérdés eldöntését s éles viták eredményét jelenti. Ezek a törvények conclusio nélkül jelentek meg, tehát a törvényesség egyik lényeges kellékével nem bírtak. Pedig ez a gyűlés nagy fontosságú törvényeket hozott: a szerencsétlen halállal kimúlt három fejedelem pártja mérkőzött a negyedik alatt, s épen ennek távollétében, hogy mi történjék azokkal az adományokkal, melyeket ezeknek hívei tudtak maguknak kieszközölni? A Vásárhelyt hozott V., VI., VII. cz. sokakra nézve hátrányos volt — de mégis megoldás volt. S azok, kiket e megoldás bántott, e gyűlésen újra szóba hozták, hallatlan szenvedélyes vitákat idézve elő,¹⁾ de, mint az elhatározás mutatta, eredménytelenül.

Ezután a Kolosvárt fellázadt német katonák ügye került szónyegre. Attól fogva, hogy Várad török kézbe esett, Kolosvár fontos hadászati posztíóvá lett. Eddig kereskedő és iparos város volt, most már végvárrá lett, központja és főhelye annak a területnek, mely mint végvidék volt hivatva megőrizni az ország biztosságát a török pasák terjeszkedési velleitásaival szemben. Szóval, a váradi kapitányság helyett a kolosvári kapitányság felállítására kellett gondolni. Addig, míg Kolosvár német kézben volt, erről szó sem lehetett; de a mint a német őrség fellázadt, a kérdés napi rendre került. A fejedelem és rendek egyaránt érezték ezt, s az előbbi a lázadó őrség követségével megalkudott, a zsoldhátralék kifizetését ígervén nekik, azon feltétel alatt, hogy a hűség esküjét tegye le neki.²⁾ Febr. 19. és 20-án a foglaló -- fejenként 6 tallér -- kifizettetett s azok az esküt le is tették azonnal.³⁾ A rendek

¹⁾ Tantaeque inter nos nunc grassantur simultates quales quinquagenarius nunquam me vidisse asseveraveram, mondja Bethlen I. 99.

²⁾ Ez összesen 5472 tallért tett ki. Apafy 1664. febr. 12-iki levele F. M. O. Minerva 1829. I. 28. Krauss II. 414. (Anhang.)

³⁾ Krauss u. o. Batesiler naplója Trausch Magazin I. 159. Bethlen János I. olvashatók 99. a feltételek, melyek alatt a hitletétel megtörtént.

pedig a kérdés végleges szabályozására a fejedelem elnöklete alatt delegatiót neveztek ki. (XXXIX.)

Légrády Mártont honfűsítették.

A mármarosi adó kezelésével Telekit bízták meg.

A két utolsó törvénczikk a számadási kérdések tisztázásával foglalkozott.

A fejedelem a törvényeket febr. 24-én erősítette meg.¹⁾

E gyűlés alatt a fejedelem Zólyominak megadta a megígért amnestiát.²⁾

Gyűlés után a fejedelem azonnal megtette az előkészületeket a kolosvári útra. Volt a kérdésnek azonban egy eléggé kényes természetű oldala is: hogyan fogják a szathmári kapitány s még inkább a német császár venni a dolgot? Telekihez, ki már csakugyan beérkezett a fejedelmi udvarba, Cob és Kászoni egymásra irták a leveleket, melyben kérték, hogy hasson oda, hogy a fejedelem a lázadó katonákat térítse vissza a császár hűségére.³⁾ Erre azonban gondolni sem lehetett, s a fejedelem Telekit visszaküldte Szathmárra, hogy Cobot és Kászont győzze meg, hogy, hacsak nem akarták volna ezeket a helyeket török kézbe ejteni, másként nem tehettek.⁴⁾

A fejedelem a delegációval márcz. 3-án elindult Kolosvárra. Attól fogva, hogy az őrség letette a hűség esküjét a fejedelemnek, az a kérdés lépett előtérbe, hogy Kolosvárból végvár legyen, s parancsnoka, mint kolosvári kapitány és kolosvármegyei főispán, az összes végvidék ügyeinek vezetését vegye kezei közé: szóval az erdélyi városi administratióból bizonyos tekintetben katonai administratio alakíttassék.⁵⁾ Ez intézkedés nem akart sem állandó, sem örökös lenni: ezt a pillanatnyi szükség idézte elő, az a behódoltatási politika, melyet Kucsuk Mehemet oly kiméletlenül folytatott, s melynek óvatosan és tapintattal útját kellett állani. Hogy Kolosvárnak ily körülmények közt áldozatot kellett hozni, azt a város előljárósága belátta s nem is idegenkedett attól

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XLI.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XLII.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XLIII.

⁴⁾ L. Bethlen János I. 107.

⁵⁾ Gunesch (Tausch Chronicumjában II. k.) 138. l.

Csak azt kívánta, hogy oly formában történjék az meg, mely a jövőnek nem praejudicál, s az a szervezet, melyet a város most kap, ne legyen más, mint átmeneti intézkedés. Azon fordult meg a dolog, hogy, mint Várad volt hajdan, most Kolosvár legyen az egész végvidék főhelye, melyben annak első tisztviselője, a kapitány székhelyét tartja, s hogy az ő viszonya a városi előljáróssághoz pontosan körülírassék.

S a tárgyalások épen e körül forogtak. Az őrség eltartásának évi költségeit 18,000 frtra becsülték. A delegatio ezt úgy akarta fedezni, hogy 2000 frtot a megyékből szállítandó búza, 2000 frtot a monostori harminczad fedezzen, a többi pedig bizonyos kolosvári jövedelmekből teljen ki. De az, hogy városi jövedelmeket idegen hatóság kezeljen, ellenkezett a város kiváltságaival, s a város hajlandónak nyilatkozott elfogadni a 14,000 frt fedezését »inkább, mintsem régi szabadságok romlása következék« bizonyos feltételek alatt, melyek összesen 18 pontból állottak, s a városnak a költségek fedezésére bizonyos kedvezményeket biztosítottak; de ugyanakkor ez intézkedéseknek ideiglenes jellegét is határozottan kimondották, valamint a katonák és polgárok közt is felmerülhető vizsályos esetekben követendő bírósági eljárásról gondoskodtak. A delegatio márcz. 28-án némely módosításokkal s hozzáadásokkal magáévá tette e pontokat.¹⁾

Alig hogy azonban a fejedelem ez ügy szerencsés megoldása után elhagyta a várost, márcz. 29-én újabb katonai lázadás tört ki, melynek következtében a fejedelemnek vissza kellett Kolosvárra térni. Ezt is szerencsésen sikerült a fejedelemnek lecsendesíteni. 150 katonát hagyott a városban --- 114-et pedig egy őrnagy alatt magával vitt Balásfalvára. Ide hívta meg a fejedelmi tanácsot is, mely aztán abban állapodott meg, hogy a német őrségből 500 gyalogot és 300 lovast megtartanak s a többit elbocsátják.²⁾

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XLIV.

²⁾ Krauss II. 375.

XVII.

Tavaszi kezdetével a táborozás megkezdéséhez is megtették a törökök s a császár a szükséges előkészületeket. Nem mintha a fegyverek télen is pihentek volna: hiszen Zrinyi téli hadjárata, az eszéki hid lerontása, Sziget megtámadása folytatása volt az ellenségeskedéseknek. De a hidat három hónap alatt a nagyvezér újra felépíttette s tavasz nyitásával megindult Belgrádból. A császár most jobb előkészülettel várta a támadást, mint a múlt évben, s ezenfelül németek és francziák is jelentékeny segílyt ígértek. Mind a mellett Leopoldra nézve nem volt közömbös Apafy magatartása, s Kászoni és Cob előterjesztéseire márcz. 22-ről leiratot intézett Apafyhoz, melyben tudatja, hogy a német birodalomból jelentékeny segílyt vár, de számít az ő hűségére is, s e czélból kezdendő tárgyalások folytatására Cobot és Kászonit bizta meg.¹⁾ E leiratot Kászoni küldte meg Apafynak,²⁾ s a fejedelem azonnal magához hívatta a nem rég visszatért Telekit,³⁾ megbizva őt, hogy siessen Szathmárra, a Cobhoz küldött pontok meghallgatására.⁴⁾

Apafy e körülmények közt megtette az előkészületeket, hogy országgyűlést tartson, s el is készíttette a fejedelmi udvartartás és a rendek lajstromát⁵⁾ — de a közbe jött hadi mozgalmak miatt nem lehetett azt kihirdetni. Mialatt Teleki Szathmártt a császár által küldött kiegyezési feltételeket átvette, egymásra jöttek a levelek a nagyvezértől, melyek Apafy táborba szállását rendelék.⁶⁾ Kucsuk váradi pasa pedig Ali agát küldte a fejedelemhez, sürgetni az adót és a táborba szállást.⁷⁾

---

¹⁾ Közölve Bethlen I. 110.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XLV. a).

³⁾ L. Törvények és Okiratok XLV. b).

⁴⁾ Bethlen I. k. 111. l.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XLVI.

⁶⁾ Bethlen I. 102., 104., 112. Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 113.

⁷⁾ L. Törvények és Okiratok XLVII. Krauss II. k. 391. l.

Apafy erre egyelőre komolyan nem gondolt — de éppen oly kevésbé gondolt a császárral kötendő szövetségre is, habár Kászoni minden áron ennek esélyeit akarta előkészíteni, s Apafynak újabb és újabb diadal-hirekkel kedveskedett.¹⁾ Apafy már rég kész volt elhatározásával: ebben az egész küzdelemben lehető semlegességet tart s igyekezni fog, hogy egyik hatalmassággal se rontsa el viszonyait.

Azonban a válasz, melyet Teleki máj. 6-áról Szathmárból Cobtól hozott, már nem felelt meg e törekvésének. A tőle küldött pontok teljesen felforgatták volna az erdélyi viszonyokat, a nélkül, hogy az új megalakulásra kellő alapot nyújtottak volna. Kivánta, hogy a székelyhidi lázadók vezetői büntetessenek meg; közvetlenül tudósítsa ő felségét a törökök dolgairól; a rossz érzelműek irományait juttassa ő felsége kezébe; a törökök segélyére táborba ne szálljon; a német őrség maradjon benn a kezükön lévő három várban; a rossz érzelmű magyarokkal ne tartson összeköttetést.²⁾

Ilyen pontozatokat Apafy tárgyalási alapul sem fogadhattott el; de azokat egyenesen vissza sem akarta utasítani. A mint megkapta azokat, Macskásyt Szathmárra küldé Cobhoz, azzal a jelentéssel, hogy a nagyvezér sürgeti őt, hogy hadait vezesse ki Magyarországra. S egyúttal kiadta a rendeletet is, melylyel jún. 8-ára a Gyulafehérvár melletti mezőre elrendelte a táborba szállást s egyúttal a tábori országgyűlést.

A kitűzött napra (jún. 8.) összejött a tábor, s az országgyűlés is megtartatott, mely ezúttal kizárólag az adó kivételével foglalkozott. A nagysinkai XXVIII. törvény a portusi sőt a porta contentatiójára rendelte. Az 1663-iki megyesi törvény a hazafiakat is kivánta e kereskedés előnyében részesíteni. S az, úgy látszik, akkor nem is volt rossz üzlet. De a nagysinkai törvény megváltoztatta a viszonyokat, s a kik a megyesi törvény alapján folytatták a kereskedést, a kormány jóvedelmét csonkították meg. Elhatározták hát, hogy ezek a portusi só ára erejéig tegyék le a só árát, s ha ezt elmulasztanák, kárpótlásul jószágaikon tegyenek foglalást, esetleg személyöket tartóztassák le.

¹⁾ L. Törvények és Okiratok LXVIII.

²⁾ Bethlen I. 120 — 122.

A só árát, hogy gyorsan jussanak pénzhez, leszállították: a kamara hasznát 6—4 tallérban szabván meg.

Megújították a megyesi IX-ik t.-czikket.

Azokon, kik a porta contentatiójára egy summában kivetett adót még nem fizették be, vegyék meg a hátralékot.

A fejedelem jogát, hogy fiscalis jószágot adományozhasson, bizonyos megszorítással megújították.¹⁾ E törvényeket is, mint a kolosváriakat, a fejedelmi propositiókra tett válasz alakjában adták ki.

A gyűlés második tárgya volt a válasz Cob máj. 6-iki levelében foglalt pontokra. Ezek a pontok épen nem voltak alkalmasok, hogy a zaklatott kedélyeket lecsendesítsék. A hevesebbek: Basa Tamás, Kún István, Gilányi élesen megtámadták azokat, hiszen, mondák, német részről úgy sem kaptak biztatásnál egyebet. De a nagy többség nem gondolt komoly szakításra. Kitérőleg, de mégis megnyugtatólag válaszoltak az egyes pontokra: Székelyhid, ha egyszer vége lesz a háborúnak, újra visszamehet ő felsége birtokába; azokat, kik a várat átadták, ők nem büntethetik meg — ő felségét meg kell irányukban engesztelni; a fejedelem irnokára gond lesz, hogy semmi titkot se árulhasson el; ha a török elrendeli a táborba szállást, ők maguktól nem állhatnak ellent; a várakban lévő német őrség ezután is közlekedhetik egymással; a rossz érzelmű magyarokkal tartott levelezésre vonatkozólag a választ a fennebbiekben megadták. E válasz mellett elkészítették saját kívánataikat is; ha Székelyhid visszakerül ő felsége birtokába, annak tartományában meglegyen az erdélyiek birtoklási joga; ő felsége, ha békét köt is a törökkel, kösse ki, hogy ez Váradot visszaadja.²⁾ S e pontokkal Teleki Mihályt indíták el Szathmárra.

E gyűlés szóba hozta, hogy a szászok eddigi katonai illetményeik helyett állítsanak zsoldosokat három óra, s ezeket fegyverrel és öltözettel lássák el — de a szászok határozott ellenmondásán a terv megtört.³⁾ Ugyane gyűlésből küld-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XLIX. a).

²⁾ Bethlen I. 131—8. ll.

³⁾ Krauss II. 393.

ték el a 80,000 tallérnyi évi adónak első részletét, 50 ezer tallért Daczó által Drinápolyba. ¹⁾

E gyűlés alatt ismét érkezett aga a fejedelemhez, sürgetvén, hogy táborával mennél előbb induljon el a vezérhez, csatlakozni hozzá két oláh vajda társaságában. A fejedelem el is indult táborával egész Váradgyáig nyomulva. Itt megint összehívta a rendeket, kik tárgyalásba vették az aga által hozott s a budai pasa által irt fermant. Mig e rendeletre biztatásokkal feleltek, a fejedelem tudósította Telekit, hogy, ha ő kénytelen lesz is elindulni, a keresztyén hadakban épen nem fog kárt tenni. ²⁾ Teleki júl. 1-én érkezett vissza Szathmárról, bőséges ígéretek hozva magával. ³⁾

XVIII.

Hogy mit tegyen a fejedelem e válságos helyzetben, az attól függött, hogy mi történt a magyarországi harcztéren. S e részben a legellentétesebb információk érkeztek hozzá: Nagy-Váradról a németek veszteségeiről, Szathmárról a németek diadalairól jöttek hírek. Az 1663-iki kudarczok után Zrinyi téli hadjárata reménnyel tölté el a kebleket, s Német-és Franciaországból jelentékeny segélyeket helyeztek kilátásba. — De ha De Souches Nyitra elfoglalásával fényesen kezdé is meg a tavaszi hadjáratot, a kanizsai kudarcz és Babocsa bukása nagy mértékben lehangolhatta az erdélyieket. Ki számíthatott józan észszel a gyorsan bekövetkezett fordulatra, melyet Montecuculinak fővezérré kineveztetése idézett elő?

Apafy el volt határozva, addig húzni a semlegességet, a míg csak lehet. De táborba szállását Szathmártt félreértették, s azt az ellenségeskedés megkezdésének tekintve, egy csapat német és magyar had beütött Erdélybe, s egész Kolosvárig rabolt és pusztított, sőt egy része Kőkényesdy vezetése alatt

---

¹⁾ Bethlen I. 139. Daczó visszahívását s gyanúsíttatását, hogy a fejedelemségre törekszik, I. u. o. 146.

²⁾ L. Törvények és Okiratok L. V. ö. Krauss 393. l.

³⁾ L. Bethlen I. 141. Krauss 395. júl. 3-át írja.

Maros-Vásárhelyig nyomult. ¹⁾ Ez a beütés nagy föltűnést keltett Erdélyben, s általános volt a hiedelem, hogy ez a beütő csapat Erdélyt akarta volna elfoglalni arra az esetre, ha Apafy elhagyta volna országát. A had meggyőződve, hogy a fejedelem az országban van, visszavonult ugyan, de a béke ily nyilvánosságos megszegésével szemben a fejedelem jónak látta szükséges intézkedések megtételére azonnal összehívni a rendeket, oly meghagyással, hogy haladéktalanul siessenek táborába. ²⁾ Időközben új fermán jött a nagyvezértől. Valószínűleg számításba vette Kiuprili Mehemed azt az eshetőséget, hogy, ha Apafy haderejét kivonja Erdélyből, a szathmári őrség támadást intézhet az ország ellen, s meghagyta Apafynak, hogy tartsa ugyan együtt a tábort, de egyelőre maradjon országában. ³⁾

S valóban ehhez mérte Apafy intézkedéseit. A kihirdetett országgyűlést júl. 20-án Kecze melletti táborában tartotta meg. Fő tárgya ennek a gyűlésnek az adó kérdése volt.

Mint hogy a portai adó lefizetésére az eddigi adóalapul kimutatott források elégtelenek voltak, ismét a portánkénti adózáshoz kellett folyamodni. Alapúl vették, hogy minden portára (azaz tíz családfőre) 3 tallért vetettek, s ez szolgált kulcsul a városok és szászok megadóztatására is — csak a székelyekre nézve tettek kivételt, kik tíz jobbágy után 2—2 tallért tartoztak fizetni. S intézkedtek a behajtás módozatairól is.

Intézkedtek, hogy a tábor maradjon együtt.

Szóba került a németek ügye ezen a gyűlésen is. Már a tövisi gyűlésen is éles recriminációkban tört ki néhány főúr, s most az adó kivétel alkalmával ismét hangosan felszólaltak, hogy ha még mindig tartást kell fizetniök a németeknek, nem lesznek képesek a portai adó terhét elviselni. A fejedelem néhány udvaroncza megíúsítja a legüdvösebb határozatokat is, s lehetetlenné teszi, hogy a tanácsurak azokat végrehajtsák. A felszólalás viszhangra talált, s a rendek megbízták Bethlen Farkast, hogy tegyen jelentést a fejedelemnek, s kérelmezze,

¹⁾ Bethlen I. 141. Krauss II. 393.

²⁾ L. Törvények és Okiratok LI.

³⁾ Bethlen I. 143. 1.

hogy a németek eltávolítására szóló végzéseket hajtassa végre s a tanácsurakkal és ne másokkal igazgassa az országot. A fejedelem kitérő választ adott: ő nem bánja a németek elbocsátását, csak aztán a rendek ne bánják meg.

Petki Istvántól e zavaros időkben elvették a Háromszéki kapitányságot s lefoglalták vasbányáit. Apafy ezeket Daczó Jánosnak adományozta. Petki, tekintélyes rokonaitól támogatva, folyamodott a bányák visszaadásáért s a kapitányságba való visszahelyezéseért. A rendek mindkét kíváнатát teljesítették.¹⁾

Tárgyalták a Vizaknay Péter ellen felmerült panaszt is: hogy t. i. ő mint közügyigazgató ezer arany hamis pénzt veretett volna Jóó János pénzverő által. De a dolgot nem lehetven tisztázni, levették a napirendről.²⁾

A gyűlés utolsó napjaiban Bécsből és Szathmárból halmaz levél érkezett: a császár szívesen elfogadja mindazt, mit a rendek s a fejedelem Teleki által kívántak: s nincs más hátra, mint az, hogy teljhatalmú követet küldjön fel.³⁾

A dolgok gyors fejlődése azonban mindezt nemsokára meghaladott állásponttá tette.

XIX.

Aug. 1-én volt Szent-Gothárdnál a döntő ütközet s aug. 10-én Vasvárt a béke megkötött: de oly kikötéssel, hogy ez a ratificatióig a legnagyobb titokban tartassék. Így történt, hogy míg a diadalról aug. 20-án már tudomása volt a fejedelemnek, a békéről alig két hó múlva értesült. A szent-gothárdi diadal hírére a fejedelem Horváth Kozmát Rottalhoz küldé Szathmárra, hogy örömének és megelégedésének adjon kifejezést s készítse azt elő, hogy a netalán bekövetkező békekötésnél Erdély igényei vétessenek figyelembe.⁴⁾ Horváth mit sem mondó biztosításokat hozott magával, de annál rosszabb hírek érkeztek a székelyhídi és kolosvári átállott német

¹⁾ L. Törvények és Okiratok LII.

²⁾ Bethlen I. 152.

³⁾ Bethlen I. 159.

⁴⁾ Bethlen 166.

őrség helyzetére vonatkozólag. A német parancsnokok ezeket minden áron meg akarták büntetni s kiadatásukat állhatatosan követelték is. Apafynak mindedig sikerült azt meggátolni s el volt határozva ezentúl is közvetítni érdekükben. Mindezeknél fogva elkerülhetetlenné vált a császárhoz küldeni követséget s ezért szept. 21-ére Gyula-Fehérvárra részleges országgyűlést hirdetett.

A gyűlés megnyílt s azon Horváth Kozma jelentést tett szathmári útjáról.¹⁾ Az ő követsége mondhatni csak tapogatózás volt arra nézve, hogy a megkötendő békében lehetne-e Erdélyre nézve bizonyos előnyöket kieszközölni? s épen ezért szükségesnek látszott újabb követet küldeni Szathmárra. Naláczy és Kun István ellenezték a dolgot, attól tartva, hogy e lépéssel a törököt maguk ellen fogják ingerelni. Kevésben múlt, hogy a szászokat pártjokra nem hajtották,²⁾ de a többség a követ-küldés mellett volt. Szept. 23-án Teleki Mihályt választották meg követté oly útasítással, hogy, ha szükség lesz, magához a császárhoz menjen fel s megadták neki a szükséges biztosító levelet.³⁾ Telekinek titkos megbízatása is volt magától a fejedelemtől — csak Bánffy és Bethlen János tudtak a dologról — Székelyhídat visszabocsátani a császár birtokába. Minthogy azonban a török miatt ez a dolog nehézséggel járt volna, azt kívánta a fejedelem, hogy Rottal intézzen színleges támadást a vár ellen: azalatt a Telekivel küldött Gyulai István fel volt hatalmazva feloldozni az őrséget Apafy hűsége alól s ez által alkalmat nyújtani az őrségnek a vár feladására.⁴⁾

Teleki küldetésének másik célja: az Erdélybe szökött német katonák dolga, mielőtt ő Szathmárra ért volna, eligazítódott. Szept. végén Szathmárról Horváth Mihály biztossal két követ jött oly megbízással, hogy ezek a hadakat visszatérésre birják. A fejedelem abba beleegyezett, hogy a ki önként el akar menni, ám menjen s arra nézve a követeknek felhatalmazást is adott. Ezek aztán Nagy-Sinkre mentek, hol

¹⁾ Krauss II. 398.

²⁾ Bethlen I. 175.

³⁾ L. Törvények és Okiratok LIII. V. ő. Krauss II. 398. l.

⁴⁾ Bethlen I. 176—7. ll.

a német katonák táboroztak: de tíz embernél több nem találkozott, ki a visszatérésre hajlandónak mutatkozott. A követtek onnan Kőhalomra mentek a lovassághoz — itt tizenkét tiszt csapott fel a visszamenetelre. ¹⁾

XX.

Alighogy a fejevári részgyűlésről eloszlottak a rendek, a fejedelem szept. 29-ről nov. 1-ére Segesvárra egyetemes országgyűlést hirdetett. ²⁾ Gyűlés tárgyaúl az adókievetést tűzte ki: még akkor nem is sejtette, hogy annak más fontosabb tárgyai lesznek.

Hogy Apafy Székelyhíd átengedésével s az Erdélybe szökött német katonák kiszolgáltatásával annyi előzékenységet mutatott a császár iránt annak természetes oka az volt, hogy biztosítani akarta magának a császár jó indulatát a — mint ő hitte küszöbön levő — békekötésnél. De minő nagy volt a meglepetése, midőn okt. 1-én Baló Lászlótól, a nagyvezérnél levő követétől levelet kapott, hogy a béke meg van kötve húsz évre, ³⁾ melynek egyik pontja Székelyhíd lerombolását rendelé, a nélkül, hogy az erdélyi határ kiigazításáról s az adó leszállításáról szó volna az okiratban.

Ez a hír Teleki egész követségét felforgatta s Apafynak első gondja volt, gyors futárokat küldeni utána, hogy útközből haladéktalanul térjen vissza. ⁴⁾ Már a békepontok is lehetlenné tették Székelyhíd átengedésére gondolni, egy a nagyvezértől érkezett levél pedig meggyőzte Apafyt, hogy az átengedés rá nézve könnyen végzetessé válhatnék. A nagyvezér meghagyta Apafynak, hogy Székelyhíd lerontásáról mennél előbb gondoskodjék, Baló pedig arról értesítette őt, hogy ha e rendelet végrehajtásáról nem gondoskodnék, maga a nagyvezér jön el egész erejével s a telet Erdélyben fogja tölteni. ⁵⁾

¹⁾ Krauss II. 399. Bethlen I. 174.

²⁾ L. Törvények és Okiratok LIV.

³⁾ L. e rendkívül érdekes levelet Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 152. l.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok LV. a), b).

⁵⁾ Bethlen I. 180. A levél Török-Magyarkori Államokmánytár

Apafy jól tudta, hogy ez merő fenyegetés, de azt is tudta, hogy Székelyhidat nem bocsáthatja ki kezéből. Meghagyta hát Telekinek, hogy útját Szathmárból Bécsnek vegye, s eszközölje ki a császárnál, hogy engedtessek meg neki az elveszett Várad helyett Somlyóból, Valkóból és Csehiből csinálni végvárat. ¹⁾

Teleki Szathmára érve Cobbal értekezett s meggyőződött, hogy egészen felesleges volna tovább mennie. Rottalt épen ebben az időben várták Kassáról s nem hiába. ²⁾ A felső-magyarországi parancsnok szívélyesen, előzékenyen tárgyalt Telekivel — nem is fukarkodott az ígéretekben, de a között, amit ő kívánt s a mit Teleki ígérhetett, nagy volt az eltérés. Apafy kereken kijelentette, hogy ő már megígérte Székelyhíd lerontását a nagyvezérnek: »elugrottuk már azt, hogy annak odaadásával kedveskedhetnénk.« ³⁾ Rottal három pontot terjesztett Teleki elé: 1) A német őrség csak akkor fog az erdélyi várakból kivonadni, ha ez ország jogai helyreállíttatnak; 2) adjanak kellő biztosítékot, hogy a kiűritendő erődök nem bocsáttatnak idegen kézre; 3) Székelyhidba lerontása előtt bocsáttassék be a német őrség. ⁴⁾ Ezekkel a pontokkal nov. elején visszaútazott Erdélybe, hol már akkor a Segesvárra hirdetett országgyűlés együtt ült.

Ez a gyűlés nov. 1-eje helyett 3-án ült össze s még akkor sem teljes számmal. E napon névsor-olvasás s a fejedelem üdvözlése után felolvasták ugyan a fejedelmi előterjesztéseket, de nem vették tárgyalásba. Másnap már azt kezdték sürgetni a rendek, hogy ezúttal csak a legfontosabb ügyeket tűzzék napirendre; de a fejedelem ebbe nem egyezett bele, meghagyta, hogy reggel a közügyeket s délben a pereket tárgyalják. Ez sehogy sem volt kedvére a rendeknek. Az a hír volt elterjedve, hogy követség van útban a császártól s épen ezért nemsokára új országgyűlés fog tartatni. Nov. 6-án, e föltevésből indulva ki, Haller Jánost Apafyhoz küldték azzal a ké-

---

IV. 175. l. Két ízben egymásután okt. 10-én és okt. 26-án jöttek követek a fejedelemhez a nagyvezértől ez ügyben. Krauss II. 400. és 401. ll.

¹⁾ L. Törvények és Okiratok LV. c).

²⁾ L. Törvények és Okiratok LV. d).

³⁾ L. Törvények és Okiratok LV. e), f).

⁴⁾ Bethlen I. 182.

réssel, hogy tekintettel arra, hogy ne legyenek kénytelenek kettős kiadásba verni magokat, ezúttal oszlassa el a fejedelem a gyűlést. De Haller azzal a válaszszal tért vissza, hogy erről Apafy hallani sem akar. Határozzanak hát legalább az adóról s, ha a császár követét nem akarják bevárni, válaszszanak delegatiót, mely aztán a tanácsurakkal végezzen ezekkel. Erről aztán a rendek nem akartak hallani, hiszen a delegatiók kiküldését már a fejedelmi propositiók is eltilták; hanem Bethlen Farkas által megújíták az elosztásra vonatkozó kérelmet — de ismét tagadó választ nyertek. Így aztán tárgyalásba vették a vármegyék sérelmeit s 7-én folytatták. Legfontosabb volt ezek közt a hunyadvármegyeiek panasza, hogy az oláh püspök az oláh papoknak fiait kellő tudományos előkészület nélkül papokká szenteli, csakhogy a jobbagyságtól mentesekké legyenek, elhatározták ez ellen törvényt alkotni. Ez nap még a székelyek és szászok sérelmeit is letárgyalták.¹⁾

Nov. 8-án beküldték a fejedelemnek a rendek postulatumait s áttértek a magánosok kérelmei tárgyalására. Nov. 10-én olvasni kezdték a fejedelem válaszát a rendek postulatumaiba, de alig olvastak el egy pár pontot, midőn jelentették, hogy Teleki Mihály Szathmárról visszaérkezett. A rendek épen a fejedelemhez akarták küldeni Paskó Kristófot interpellálni ez ügyben, midőn Teleki és Bethlen János megjelentek a rendek között. Teleki jelentést tett a béke megkötéséről, az ő szathmári útjáról s Rottallal tartott értekezleteiről. Minthogy pedig ezt a fontos ügyet nyilvános ülésben tárgyalni nem lehetett, nagyobb delegatiót neveztek ki, melynek tagjai voltak a tanácsurak, ítélőmesterek, táblabírók s az ország kiküldöttei. E napon még tárgyalásba vették Alvinczy Istvának a fiscus sóbányái felügyelőjének beadványát a sóbányák kezelése ügyében, s a szükséges módosításokat elrendelték. Végre Haller Jánost és Bethlen Farkast tanácsurakká választották.

Nov. 11. és 12-én a delegatio tárgyalta a Rottal által küldött pontokat. Elhatározták, hogy Telekit nyomon vissz-

---

¹⁾ L. a szászokéit Törvények és Okiratok LVI. b).

küldik a válaszszal s elkészítették az utasítást számára. Még mindig reménykedtek, hogy egyetmást ebből a hajótörésből megmenthetnek. Kikötötte ugyan ő felsége sérelmeik orvoslását — de abból ugyan semmi sem lesz, ha az átalánosság mellett maradnak. Azon igyekezzék hát Rottal, hogy a részleteket, különösen a határigazításokat írják szabatosan körül: ők maguk részéről szívesen beleegyeznek Rottal azon kívánságába, hogy azokat a várakat, melyekből a német őrseget kivonják, soha sem fogják elidegeníteni, csakhogy ő felsége se vonja meg tőlök segélyét. Székelyhíd lerontásának módozatait állapítsa meg Rottal Telekivel. Járjon közbe Rottal a behódoltatások megszüntetésére. Különben nekik is voltak épen a hódoltatásokra vonatkozólag követeléseik s ezek keresztülvitelére kérik Rottal közbenjárását.¹⁾ S ezekkel a pontokkal Telekit decz. 13-án Ispán Istvánnaal útnak indíták.²⁾

A delegationalis tárgyalások bevégezése után nov. 12-én még tartottak egyetemes országgyűlést, s tárgyalásba vették a fejedelem elhatározásait a rendek postulatumaiba, s kapcsolatban ezzel a hódoltsági határok kiigazítására bizottságot küldtek ki. Aztán törvényt hoztak a hamis pénzverők ellen. Hamis pénzveréssel Bánffy Sigmond is vádoltatott, ki ez ügyben szigorú vizsgálatot kért. De kívüle még mások is vádoltattak s ezek ellen szigorú eljárás rendeltetett. Ez napon s nov. 13-án tárgyalták a marosvásárhelyi kézművesek panaszát, hogy nem engedik meg nekik áruikat a szász városokon értékesíteni — s elhatároztatott, hogy a kézművesek árulhassanak a szász városokon is. Szóba került a görgény-szentimrei országgyűlésen nótázottak folyamodása. Ezek kegyelmet nyertek ugyan: de ők épen ez ellen folyamodtak — mert ezt arra lehetne magyarázni, hogy ők a haza ellenségei voltak, a mi pedig nem áll. Kérelmükre tehát az illető törvény egyszerűen eltöröltetett. Azután egyes jószág-adományozásoknak törvénybe iktatására tértek át. Haller Pált tanácsúrrá választották. De hát a sok magánügy, apró per, kérelmezés nagyon kifárasztotta a rendeket, kik végre is meg-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok LVI. c).

²⁾ Krauss II. 403.

únták, hogy közügyek tárgyalására sor nem kerülhetett, s felkérték az elnököt, hogy térjen át a fejedelmi propositiók napirendre tűzésére s különösen az adóügyet vétesse elő. Csakugyan rákerült a sor ezekre, de a császáradó a marosvásárhelyi kivetés alapján sok és keserű vitákat idézett elő. Végre is csekély módosítással a marosvásárhelyi kivetést fogadták el.

Nov. 15-én a magánosok kérelmeire adott válaszok olvastattak fel. Ismét szóba került az országgyűlés bezárása s ez ügyben ismételve folyamodást intéztek a fejedelemhez. Aztán Bethlen János bemutatta a magyar ref. papok folyamodását, hogy az egyházi erkölcsi viszonyok javítására célzó törvényeket hozzanak. Első volt a vasárnap megszentelése: a korcsmák az isteni tisztelet tartása alatt legyenek zárva. Aztán: a ki háromszor elmulasztja a templomot, kalodába zárassék. »Hát a melyik nemes vasárnap vadászik, mi történjék azzal?« kérdi Bernhárdi Dániel. »Az«, mondá Sárosy, »nyakánál fogva zárassék kalodába.« Szabályozták a jobbágyfű oskolázását. A romban heverő templomokat azon vallás hívei építsék fel, kik abban a faluban többségben vannak; s a papmearasztás és elbocsátás joga hasonlólag a többséget illesse. A házastársát hitetlenül elhagyó férj vagy feleség egyházi bíráskodás következtében tartozik visszatérni a családi tűzhelyhez. E pontnál Mikes Kelemen csinált egy kis ellenzékeskedést, de Bethlen János rendre utasítá. (VI—XI). A fejevári egyházhoz tartozó edényeket a Kemény-család — melynél letétben volt — adja vissza. Szederjes község katolikus földesúr birtokába ment, s ez nem akar dézmát adni: az ügy megvizsgálására bizottságot küldtek ki. Nagy feltűnést keltett Bethlen János felszólalása az Enyedre áthelyezett fejevári iskola eltékozlott javai érdekében. Ez eltékozlott vagyon értéke 73,000 fitra rúg, s a tékozlás bűne Csulay püspököt s még inkább nejét terheli. Vannak, kik tartozásukat hitvány értéktelen dolgokkal akarják leróni, mások a lefizetett kamattal akarják a tőkét törleszteni. Határozatba ment, hogy tartozását mindenki teljes értékben tartozik lefizetni; ha nem tenné, javaiból vegyenek kárpótlást s személyét is letartóztathatják. (XII.). Ezután az adótörvényekre került

a sor, s hogy ennek útját egyengessék, felolvasták a fejedelmi udvartartás személyzetének évi fizetését, melynek összege 48,371 frtra rúg. Nehezen ugyan, de ennek költségvetését elfogadták, s minden portára 2 frtot vetettek ki. (XVII. XIX.)

A nov. 16-iki ülés azzal kezdődött, hogy a rendek ismét sürgették, hogy végezzék el a tárgyalandókat s bocsássák őket haza. Azután Bethlen indítványára elhatároztatott, hogy a szászok szoríttassanak rá, hogy, mint a Rákóczyak idejében volt, a sót a váradgyai portusra fuvarozzák. Azután az adó-kivetésre került a sor: az évi adót tíz tallérban állapították meg, melyhez a székelyek is járúlnak vármegyei jószágaik után. (XVI. XVIII.). Az ülés bezárásakor ismét sürgették a gyűlés elosztatását.

Nov. 17-én válaszolt a fejedelem a rendek azon kérésére, hogy bocsáttassanak haza: szívesen beleegyezik, hangzott válasza, csakhogy válaszsának melléje delegatiót, mely őt Kolosvárra kísérje — de ebbe a rendek csak úgy egyeztek bele, hogy elébb haza mehessenek, s meg is választották azokat, kik a fejedelmet kísérjék. Ez napon egész serege tárgyaltatott le a peres, magán- és folyamatban levő ügyeknek — meglátszott, hogy mindenki siet haza felé. Többi közt megválasztották a főpénztárnokot; elébb Haller Jánost, azután a többi tanácsurakat kínálták meg ezzel a hivatallal: de egyik sem akarván elvállalni, végre Vizaknay Literati Péterre ruházták. Egy sikerült tréfa szakította félbe a tárgyalások komoly menetét: Szombatfalvy István a Mikes Kelemen, mint gyógyíthatatlan betegségben sínlő ember nevében folyamodott, hogy a már eltörlött cigány vajdaságot adják neki.

Nov. 18-án a fejedelem izenetet küldött a rendekhez, hogy vagy az udvartartásra szánt két forintos adót emeljék fel, vagy a verestoronyi harminczadot foglalják le a szebeniektől a fiscus számára. De kétszeri izenet-váltás daczára sem nyertek semmit, a szebeniek pedig ellenmondást jelentettek be. Ez nap folytatták a pereket. Portai oratorrá Térey Györgyöt választották. S még a Balogh Máténak történt inscriptionál kívánták, hogy ez kevésbbé ünnepélyes formában adassék ki. (XV.)

Nov. 19-én ismét szőnyegre került a verestoronyi dészma

ügye s a szászok ismét a tiltakozás mellett maradtak. Perben úgy sem nyer a fejedelem semmit, biztatták a rendek a szászokat. Azután szóba került a Székelyhídán levő ágyúk és löszerek ügye. Mi történjék ezekkel a vár lerombolása után? Elhatározták, hogy további intézkedésig Károlyba viszik. Más apróbb ügyek mellett felolvasták és sokban módosították a megalkotott törvénycikkek szövegét.¹⁾ A törvények még aznap megerősítették s kihirdették.²⁾

A Telekinek adott útasításhoz a delegáció nov. 27-én pótútasítást csatolt: hasson oda a követ, hogy Erdély ügyei kedvezően intéztessenek el — különben ők kénytelenek lesznek sérelmeikkel azokhoz az udvarokhoz fordulni, melyeknek segélyével a császár seregei sikereiket kivívták.

Csak hogy már ekkor hasonló fenyegetéseknek éle el volt veszte.

---

¹⁾ L. Törvények és Okiratok LVI.

²⁾ L. Törvények és Okiratok d).

TÖRVÉNYEK ÉS OKIRATOK.

I.

Kemény János manifestumai.

a)

1661. szept. 17.

Kemény manifestuma a székelyekhez.

Joannes Kemény dei gratia princeps Transilvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Fidelibus nostris, generosis egregiis et nobilibus agilibus, supremis et vicecapitaneis, iudicibus regiis, ductoribus, decurionibus, primoribus item potioribus, primipilis, peditibus pixidariis, totique universitati libertinorum Siculorum quorumcunque sedium Siculicalium, nobis dilectis; salutem et gratiam nostram.

Nyilván vagyon, közönségesen mindnyájan Hűségtek-nél, miolta isten ő felsége az ország statusinak szabad választása által mostani bajos tisztünkben állított, minden istenes útakon, sőt ennek előtte soha sem hallott oblatio tételekkel is mely szorgalmatosan ügyekezünk Hűségtekkel együtt az hatalmas török nemzetnek régen fellobbant haragját csendesíteni, melyet midőn az lehetetlen dolgok parancsolása és az mű elégtelenségünk miatt véghez nem vihettünk volna, ugyan Hűségtekkel egyenlő akaratból kényszerítettünk confugiálni az keresztyénséghez, legközelebb pedig római császár ő felsége patrocíniumja alá, az honnét kegyelmes válaszunk adatván, cselekedettel bizonyította ő felsége meg derekas ármádájának az haza segítségire való küldésivel atyai kegyelmes ígéretit. Azonban ő felsége ármádájával együtt Kolosvár tájára érkezvén, mind nekünk s mind az ő felsége generáljának érkezék olyan hír fülünkben, hogy némely városok sem az hozzánk való hűségről, sem római császárral ő felségével országúl közönségessé tött Hűségtek obligatiójáról meg nem emlékezvén, nemcsak az ellenséghez adhereáltak sőt váro-

sokban confugiált nemesi rendet is arra kényszerített volna erővel, melynek noha mi teljes hitelt nem adtunk, mindazáltal az ő felsége generálja ebben felette igen megütközött, nem tudván, ha confederatussilhoz-é avagy ellenségihez megyen. Melyre nézve valamíg az statusoknak erről való resolútióját nem veszi, bizonyos helyben subsistálni akar, az mint Hűségteknek küldött maga leveléből világosan megértheti, annak utánna tudván, barátinak tartsa avagy ellenségiének, ahhoz fogja magát alkalmaztatni. Akarók azért Hűségteket mi is kegyelmesen mind az ő felségéhez tett confederatióra, mind hozzánk való hűségire emlékeztetni. Im mostan csak annak bizonytalan kétséges híre, hogy némely városok az ellenséghez hajlottak volna, mely nagy akadékot szerze az jelen való segítség progressusában, mentől inkább, hogyha Hűségtek (kit nem reméllünk) abban consentiens lenne, nem egyebet, hanem végső romlást várhatna magára s maradékira; soha többször az keresztyének előtt nem lévén semmi tekinteti, hogy csak miben is megsegíttessék. Midőn pedig az keresztyének előtt való tekintet elvesztvén, sok rendbeli alkalmatlanságok miatt szegény hazánk magának hagyatott, minemű romlások követik, maga lehet romlásáról szomorú bizonyosság: mi isten s az világ előtt mentek legyünk. Hűségtekre való gondviselésünkben szorgalmazatosan eljárunk s járunk, ha különben cselekszik, maga leszen veszedelmének oka; hogyha pedig atyai kegyelmes intésünket meg nem veti, nem sokára meg fogja tapasztalni, isten után az ő felsége kegyelmes gondviselése által az ellenségtől megszabadíttatik. Hűségtek pedig mind nekünk, mind az generálnak választ tenni ne halassza. Egyébiránt, ha mi alkalmatlanság következik, magának tulajdonítsa. Quibus de caetero sic facturis gratiose propensi manemus. Datum in castris nostris, die decima septima mensis Septembris anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo primo.

(P. H.) J. Kemény m. pr.

(Eredeti Erd. Muz. Egylet.)

Czíme hiányzik.

b)

1661. szept. 17.

Kemény manifestuma a szászokhoz.

Joannes Kemény dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Sicularum comes etc.

Prudentes et circumspecti, fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Nyilván vagyon közönségesen (*mint az előbbiben*). Quibus de caetero sic facturis gratiose propensi manemus. Datum in castris die 17. Septembris anno domini 1661.

(P. H.) Johannes Kemény m. p.

Kivül: Prudentibus ac circumspectis magistris civium primariis regiis et sedium iudicibus, villicis caeterisque juratis civibus et senatoribus universarum civitatum et oppidorum, toti denique universitati Saxonicae nationis in Transylvania etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredeti Erd. Muz. Egylet.)

c)

1661. szept. 17.

Kolosváriak juramentuma.

Én T. T. esküszöm az élő istenre, ki atya, fiú, szent lélek teljes szent háromság egy bizony örök isten, hogy az méltóságos erdélyi fejedelemnek, mlgos Kemény János uramnak ő ngának, Erdélyország fejedelmének, Magyarország részeinek urának etc. igaz és hű leszek, Kolosvár városába ő nagyságától rendeltetett német és magyar praesidiummal egyet értek, ő ngától rendeltetett tisztectől függök, mind ennek az helynek megtartásában életem fottáig, míg ez helyben lesznek. tölök el nem szakadok, mind egyéb dolgokban azoknak ártalmára, veszedelmére nem igyekezem, nem practicálok, sőt ha mit affélét értenék, ellent állani igyekezem, idejénkorán az megnevezett kegyelmes urunktól rendeltetett tisztviselőknék értékre is adom. Mindezeknek az mint megállója leszek, úgy segíljen isten engemet is, és úgy adja lel-kem idvességét.

Kemény János kezével: Ez szerént juráljanak az kolosváriak.

J. Kemény m. p.

Kivül: Kemény János fejedelem idejebeli formulája az kolosváriak hiteknék.

(Erdélyi múzeum, Gaál-collectio.)

d)

1661. oct. 24.

Kemény újabb manifestum.

Joannes Kemény, dei gratia princeps Transilvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Spectabiles, magnifici, generosi et nobiles, fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Mint nekünk, kétség nélkül hisszük, Hűségteknek, más híveinknek is reménységen kívül esék római császár ő felsége hadának Kolosvártól való visszafordulása, melynek legkiváltképen való oka lőn a városoknak és nemesi rendből álló némely személyeknek az törökhöz való hajlása, kik cselekedetinek híre az ő nagysága fő generálja fülében érkezhén, minekelőtte levele által a városoktól végire nem mehetne, akarnak-e az ő felsége és keresztyénység oltalmával élni egyszeri végzések szerint, avagy nem, semmiképpen nem akara bizonytalansággal tovább procedálni, egyszersmind akkor ugyan tudósítani akarván mindjárást római császárt ő felségét is tartozó kötelessége szerint. Mely hibás cselekedetekkel az említett városok és személyek minémű nagy akadályt szereztek a közönséges jóban; csekély elme is általláthatja. Mindazáltal római császárt ő felségét alázatos levelünkkel megtanálván, mind ilyen nagy változásokra képest is nem vötte le rólunk és ő felsége oltalmát meg nem vető híveink felől való patrociniუმát, sőt az ő felsége kegyelmesége felől ujabban assecuratusok vagyunk mind magunk, s mind az ország részéről, valakik az ő felsége kegyelmeességét megvetni nem akarják. Melyről e szerint jött ujab' ordinantiája az ő felsége fő generalisának is. Így lévén azért az dolog, egyszersmind fülünkben érkezhén, hogy a pogányság a székelység ruinalására igyekeznek, előttünk viselvén fejedelmi kötelességünket, indultunk meg azoknak succursusára a magyar és német lovas hadakkal, nem messze lévén római császár ő felsége fő generálja az egész armadával és vigyázván az alkalmatosságokra, csak adná isten, ne lenne késő beérkezésünk, és engedtettnék mód székelységen levő híveinknek megsegítettésekben. Mindezeket akarók Kegyelme-
teknek tudtára adni, kegyelmesen intvén és egyszersmind hozzánk való hűségére s keresztyéni kötelességire kényszerítvén mind Kegyelmed hozzánk való hűségében megmaradjon, a török szép szavának ne higgyen, nem mások hanem nyomorúlt nemzetünknek szomorú példája elég tanúság lévén előttök; im a kik a pogányság hitegető szavainak engedvén, mel-

léje állának, elsőbben csak egy pénzt sem kívántak rajtok, az egy portához való engedelmességet tévén fel hogy már czélúl, immár most azt a megfizethetlen summát kezdték exequálni nyavalyásokon. Még mi vagyon hátra gonosz szivekben, isten s magok tudják, de csak már is Déva s Kővár elfoglalása titkolatlan vagyonszájokban; bizonyoson elhívén, ha ehhez alkalmaztatja cselekedetét, valamire isten bennünket segít, ez hazatartásában el akarjuk követni; reménységünk is nagy vagyon, ennyi sok romlása és pusztulása után a keresztyénység segítsége által az országnak határi pogány foglalásától felszabadíttatnak. Quibus de caetero gratiose propensi manemus. Datum in castris nostris ad possessionem Esztin positis die 24. Octobris 1661.

(P. H.) Joannes Kemény m. p.

Kirül: Spectabilibus, ac magnificis, generosis, egregiis et nobilibus supremo et vicecomitibus, iudicibus nobilium, juratis assessoribus, toti denique universitati dominorum et nobilium comitatus Hunyadiensis etc. Fidelibus nobis sincere dilectis.

(Eredeti az Erd. Muz.-ban.)

II.

1661. oct. 19.

A háromszéki székekelyek maksai gyűlésökből értesítik Apafyt, hogy készek meghódolni neki.

Méltóságos fejedelem, nekünk kegyelmes urunk.

Isten Nagyságodat szegény megromlott hazánk épületire szerencsésen éltesse, szüüből kívánjuk.

Kegyelmes urunk, az Nagyságod kegyelmes parancsolatját Pál Deák atyánkfia megadá, szóval is jelenté, hogy Nagyságod Cserei György atyánkfia által szóval is parancsolt volna. Mi kegyelmes urunk, mindenben illendő alázatos engedelmességgel vettük az Nagyságod kegyelmes parancsolatját, mivel pedig Nagyságod kegyelmesen annakelőtte is parancsolt vala nekünk közönségesen, kire nézve nemzetes Apor Lázár atyánkfiát választottuk vala Nagyságodhoz, hogy dolgainkat alázatosan értésére adná mint kegyelmes urunknak. Azonban érkezvén az Nagyságod kegyelmes parancsolatja és Nagyságod méltóságos személye mellett lévő nemés ország követi csíkszéki atyánkfiaival együtt, mely dolgot hátra nem merészelvén hadni, közönségesen egyben gyűlvén, fejenként Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak minden engedelmességünket megmutattuk, és sietve declaráltuk, melynek megtartói

vagyunk és leszünk. Úgy vagyon kegyelmes urunk, Nagyságod bennünket mint jó lelkiisméretű keresztyén fejedelem biztat, de más felől Nagyságod méltóságos személye mellett lévő némely emberek bennünket azzal ijesztenek, sokaknak közülünk feje elesik, némelyek felől sequestrumot írván, neveket kiknek abban felírták, ha szintén mindent megcselekedtek is, de kegyelem soha nem adatik; nem lévén abban tudósok kin esik meg közülünk, Nagyságod bölcs ítéletire támasztjuk, főtiszteinknek parancsolatjok nem jött, viczetiszteinknek akasztófát ígértenek. Jóllehet kegyelmes urunk, Nagyságod kegyelmességében mi nem kételkedünk, de ily rettentő, hajakat borzító hallatlan dolgok kit nem rémítenének el? tiszteink nem lévén, holott mindeneknek amnestia ígértetik, mi fejetlen lábság, csak indulást is mi formán cselekedhetnénk? Mivel kegyelmes urunk az Nagyságod méltóságos kegyelmes parancsolatjában credentionalist inserált vala, hogy Cserei György atyánkfiától szóval is kegyelmesen parancsolt, mi két úttal való assecuratoriát küldöttünk ő kegyelmének, böcsületes három nemes embert Szent-Ivánból Mihály Deák, felső Torjáról Kozma István és Pócsa Ferencz nevű atyánkfiait, kik ott maradtanak volna, csak ő kegyelme jött volna közünkben, hogy az Nagyságod kegyelmes parancsolatját megértvén, tudtuk volna ahoz alkalmaztatni dolgainkat, de semmi úton módon nem cselekedte, sőt némely atyánkfia felől balitélettel lévén, fenyegette mind szóval és írással. Ezek miá nem cselekedhattuk eddig való Nagyságod mellé való menetelünket kegyelmes urunk. Nagyságodnak azért mint kegyelmes urunknak alázatosan esedezünk, kegyelmesen így értvén dolgainkat, az vezérnek ő nagyságának is megírtuk, kegyes atyai szokott fejedelmi kegyelmességét mi töllünk meg ne vonja, sőt kegyelmes protectiója alá Nagyságod venni igaz híveit méltóztassék, noha senkit mi nem tudunk, de az ártatlanoknak számtalan voltokat ily igen megkeseredett megromlott ügyünket kegyelmesen megtekintvén, Christus urunk példájától is indítatván, mint keresztyén méltóságos fejedelem, még az ellenségiért is ő szent felsége könyörgött, az hatalmas vezér előtt mi mellettünk törekedjék kegyelmesen: ő nagyságával bizalmas assecuratiót Nagyságoddal együtt adatni, és az nemes országgal amnestiát cselekedtetni ne neheztelje, hogy soha semminémű dolgokban odamenő és jövő utunkban nem bántatunk, otthonn házunk népe és házunk is nem bántatik. Nagyságodhoz küldött atyánkfiától megbántódásunk felől szóval is izentünk; kérvén alázatosan, hitelt adni szavoknak kegyelmesen méltóztassék. Isten Nagyságodat kegyelmes urunkat sok eszten-deig való jó egésséggel éltesse és áldja meg, kívánjuk. Datum

ex generali congregatione in possessione Maxa die 19. Octobris anno 1661.

Nagyságodnak méltatlan alázatos szolgálji

Háromszéken lévő fő és vicetisztek,
nemes lófő daragony és darabantból
álló vitélő renddel együtt.

Külczim : Az erdélyi méltóságos fejedelemnek ő nagyságának,
nekünk természet szerént való kegyelmes urunknak adassék.

(Eredeti Erd. Muz.)

III.

1661. nov. 6—15.

Meghívó és ellenrendelet a kisselyki országgyűlésre.

a)

1661. nov. 6.

Apafy meghívója.

Michael Apafi dei gratia princeps Transsilvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram.

Hatodik holnapja, miolta az hatalmas nemzet szegény hazánkat pusztítja, kinek bejövetele csak az egyért lőtt, hogy annak előtte lőtt ennihányszori intésére hatalmas császárunak kedve ellen való fejedelem helyett mást nem választ a Kegtek, hanem eddig való veszedelmivel, hazája pusztulásával és édes nemzete raboltatásával ahhoz ragaszkodott, a ki fundamentum nélkülől támogatta fejedelemségét s magát sem oltalmazhatta, az mint az maga kárával tapasztolta. Minket, úgy vagyom, elmúlt két holnapja, isten után hatalmas császárunk az hon való ország suffragiumából ez szegény hazának minden reménység kiülvől fejedelmévé állatván, annak erősségére mind athnamét, kardat, botot, zászlót, főlovat és eddig szokás kivől fejedelmi széket is küldött, a mellet életünkig való oltalmat is ajálván. Melynek publicálására eddig is és egyéb részünkről való requisitumunknak véghez vitelére generalis gyűlést kellett volna promulgálnunk, de az szélljel járás nem engedte eddig; most látván arra való alkalmatosságunkat, mellettiünk lévő tanács úr híveinknek és haza fiainak tetszésekből rendeltük ad 20. praesentis Kis-Selyken Kegteknek generalis gyűlést promulgálni és celebrálni. Parancsolván Kegteknek az megírt napra és helyre várossából az tisztek közül hat értelmes előkelő atyjafiait elegendendő

tanúsággal küldeni el ne mulassa, hogy ő kegynek egyező értelméből az haza megmaradására minden jó és hasznos dolgokat végezhesünk. Secus sub poena in generali decreto expressa nullatenus facturi. Datum in castris nostris ad Fogaras positis die 6. Novembris 1661.

M. Apafi m. p.

Külczön: Prudentibus ac circumspectis judici primario, ceterisque juratis civibus ac senatoribus civitatis nostrae Brassoviensis fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Brassó város levéltárában.)

b)

1661. nov. 15.

Kemény János ellenparancsa.

Joannes Kemény dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Fidelibus nostris universis et singulis generosis egregiis et nobilibus prudentibus item ac circumspectis statibus et ordinibus trium nationum regni Transilvaniae praesentes nostras visuris, salutem et gratiam nostram. Bizonyoson adaték értésünkre, hogy Kegyelmetek az jelen való hónap második (*hibá-san: huszadik helyett*) napjára rendelte volna Kis-Selyken való gyülekezetet, hogy ott az hazának megmaradásáról tanácskoznék és végezne. Mely szándék csak lenne rendesen és annak módja és szokása szerint, magában nem volna kárhozatandó, de ha az szép szóknak és jó végnek színe alatt más fekszik, és vagy azelőtti megegyezett akaratból való végezésüket egy néhányan és az első rendeknek jelenlétek és tetszésükön kívül akarja változtatni, vagy magunkat, mellettünk lévőket és azokat, kik hűségünk és magok kötelességek mellett erősségekben és egyéb helyekben kényszerítettek magokat az ellenség előtt elvonni, személyinkben vagy egyébaránt való állapotinkban megháborgatni, és bosszúval illetni tőtte fel, jól meglássa, mit cselekszik. Mi, az minthogy ha veszik, az szegény hazának megmaradásában kötelességünk szerint, mind szabad tetszés és az országnak törvénye szerint választatott fejedelme lévén Kegyelmeteknek, mint tősgyökeres nem utolsó tagja az hazának, örömet fáradozunk és vérünkkel is felnevelt édes hazánkhoz való szeretetünket megpecsételni készek vagyunk; úgy ellenben isten az ő szent angyali és az egész világ előtt teszünk tudománt, hogy ha Kegyelmetektől méltatlan bosszúkkal illettetünk vagy magunk, vagy hozzánk tarto-

zóknuak személyek közül legkisebbikben (kik is sem közönségesen az ország törvényi és végzési ellen, sem külön senkinek is nem vétettek, inkább kötelesség szerint való hűségekben maradtak meg állhatatosan) mi is mind azokat el fogjuk magunk és híveink oltalmában követni, valamiket isten s az természetnek törvénye is megenged. Ugyanis avagy törvény útján, avagy azonkívül kezd Kegyelmetek járni; törvény úton nem lehet, az ellenség fegyvere lévén az hazán, és annak kételenítése alatt lévén magok is, sőt az úri, tanácsi és az hazának fő tisztei közül senki szabados voxolásra oda nem merészelvén menni. Ha törvénytelenül cselekszik, csak azért, hogy Ali pasa úgy kívánja, avagy parancsolja, mi jót várhat érette mind istentől, mind emberektől? Intjük azért mégis kegyelmesen Kegyelmeteket, ítéletit ne hamarkodtassa, ne is igyekezzék oly dolgokra kifakadni, melyek által nem lecsendesíttetik, sőt inkább több és nagyobb zűrzavarokban elegyedik, és végső romlásra is juthat az megromlott szegény haza állapotja, mint az előtt való példák is megmutatják. Alkalmaztassa is úgy magát és dolgait, jövődöben is ne kellessék csak az pogány kételenítésével színezni rendeletlen cselekedetét. Eisdem in reliquo gratiose propensi manentes. Datum ex castris nostris in districtu Kóvariensi locatis die 15. Novembris 1661.

(P. H.)

Joannes Kemény mp.

(Eredeti Erd. Múz.)

IV.

1661. nov. 20—23.

A kisselyki országgyűlés törvényei s irományai.

a)

A törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae in generalibus eorum comitiis ad diem vigesimum mensis Novembris anni dñi millesimi sexcentissimi sexagesimi primi in oppidum nostrum Kis-Schelk, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eodem conventu communibus eorundem votis et

suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, auctoritate nostra principali benigne acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae in comitiis eorum generalibus, ex edicto suae Celsitudinis principalis in oppido Kis-Schelk ad diem vigesimum mensis Decembris (*hibásan: Novembris helyett*), anni millesimi sexcentesimali sexagesimi primi, indictis celebratis, conclusi.

Praefatio.

Nem kicsiny szomorúsággal értjük kegyelmes urunk az mindenható felsége istennek reánk bocsátott súlyos látogatását: holott ő felsége igaz itéletből az hatalmas török nemzetnek szívét gerjeszté fel ellenünk, kinek árnyékában remélhattünk volna isten után megmaradást, azok által hazánk-nak jobb része porrá tétetett, sok ezer keresztyének, vének, ifjak, férfiak, asszonyiállatok, leányok levágattattanak és rab-ságra vitettenek. De mivel istennek ő felségének bűneinkért való haragja azt hozta: áldott legyen az ő nagy neve érette. Mindazonáltal ennyi sok látogatási között is ő felsége el nem hagyván bennünket, szent lelkének vezérlése által, azon hatalmas nemzetnek szívét hozzánk meghajtván, isten jóvoltából Nagyságod méltóságos személyét oly kedvessé tőtte, hogy midőn minden reménységünk elfogyott volna és láttatnánk mint egy tengeri nagy szélvészben hánkodtatni, s veszedelemben forgó hajó elburulni: sebes tűz módjára ellenünk fellobbant haragját azon hatalmas nemzetnek annyira megoltotta Nagyságod méltóságos személye által, hogy Nagyságodat szabados választásunkra hagyván, régi szabadságunk szerént fejünk-ké s méltóságos fejedelmünk-ké választani és előnkben igazgatóul állatni engedte, mindnyájunkat, valakik hatalmas császáruk kegyelmességéhez, és fényes köntöséhez ragaszkodnánk, kegyelem ígéressel és adással. Melyért az ő isteni szent neve áldassék mindörökké, Nagyságodnak is életét boldogságos hosszú időkre szerencsésen terjeszse és nekünk is életünket a végre meghagyja és tartsa, hogy ő felségét hozzánk mutatott kegyelmességéért áldhassuk, Nagyságodnak is atyai szerelméért hűséggel szolgálhassunk.

Conditiones celsissimi principis domini dn. Michaelis Apafi dei gratia principis Transylvaniae, partium regni Hungariae domini et Sicularum comitis, tempore inaugurationis Suae Celsitudinis, in comitiis regni generalibus in oppidum Kis-Schelk, ad diem vigesimum mensis Novembris, anni millesimi sexcentesimali sexagesimi primi, indictis celebratis, per dominos regnicolas acceptatae, et juramento mediante confirmatae.

Conditio I.

Hogy mindeneket személy válogatás nélkül az négy accepta religióban és azoknak egyaránt való szabados exercitiumában ő nagysága megtart, s másokkal is megtartat, és egyik religión lévő ecclesiákra is hatalmason nem küld, és el nem foglaltatja ő nagysága, religióknak respectusáért is hazafiai közül meg nem vet, hanem ebből minden személy válogatás és megkülömböztetés nélkül éltet mindeneket.

II.

Hogy az országtól végeztetett, és helyben hagyatott uniónak conditióit minden cikkelyével fogvatkozás nélkül megtartja, melyre kegyelmes szemvel vigyázván ő nagysága, jövődre esztendőnként az kik még arra való időt nem értek volna, kik megesküdtek volna: debito tempore vagy gyűlésekben, vagy székes helyeken megesküdjenek, ő nagysága ne impediálja, sőt parancsolja.

III.

Hogy az fényes portától soha semmi időben el nem szakad, sem az országot elszakasztani nem igyekezik, hanem mindenekben kedvét keresi, és ahhoz illendő obsequiumát praestálja; Erdélynek az török császárral való régi frigyét intacte megtartja, és az portára járandó követeket is az előbbi dicséretes fejedelmek szokása szerint expedálja; az portától hozandó athnaménak impetrálásában is nem annyira maga személyére, mint az országnak közönséges hasznára és megmaradására vigyáz; azt peniglen miképen kellessék sollicitálni: az egész tanács consensusából végezi; meghozatván az portáról, első közelbik gyűlésen publicáltatja és az országgal közli.

IV.

Hogy mindenekkel az jó szomszédságot és szép békeséget minden tehetségével oltalmazza és megtartja, senki ellen

semminemű hadat offensive nem indít, ha méltó okot nem adnak, és ha szintén adnának is, az egész ország statusi megegyezett consensuokból cselekedti, az portát is arra való annuentiáért nem sollicitálja ország engedelmé nélkül.

V.

Hogy semmi követségeket, valamelyek az országot és közönséges dolgokat illetik, tanács nélkül meg ne hallgasson, se első jövetelkor, se azután el ne bocsáthasson, azok nélkül szállásokra is titkon senkit ne jártasson, és azokra való választ ő nagysága ne adjon, se követséget ne instituáljon az tanácsoknak tetszése, és megegyezett akaratja nélkül; confederatiókat pedig akármely szomszéd, vagy távul való országokkal, királyokkal és fejedelmekkel nemkülömben, hanem az egész országnak minden statusinak megegyezett akaratjokból, országgyűlésében téssen ő nagysága.

VI.

Az országnak határit és végházait semmi úton és módon ő nagysága nem abalienálja, és el nem ígéri.

VII.

Hogy az országnak libera electióját semmi úton nem impediálja teljes életében, hanem azt az országnak valósággal megszerzeni igyekezik, és senkire az fejedelemséget nem transferálja, nem is tractál arról senkivel is, sem az országnak soha nem proponáltatja és senkinek is nem intimálja, vagy intimáltatja, sem pedig tacite senkivel is arról nem concludál, sem pedig az maga fejedelemségét semmi úton, módon másra nem transferálja.

VIII.

Hogy az tanács és minden egyéb rendeknek, mind országos gyűlésekben, mindazon kívül is libera voxot enged ő nagysága, nem fenyegetésekkel, sem ígéretekkel, sem adományokkal, sem peniglen valakikkel külön való beszélgetéssel, vagy mások által való intimatióval, sem semmi egyéb úton módokon azt nem impediálja, és senkire az szabados voxért indignatióját nem veti, mindenféle panaszkodásoknak és igazságoknak előszámlálására szabadságot enged.

IX.

Hogy minden rendeknek s mind az három natióknak eleitől fogván becsúszott és articulusokban íratott vagy szokásból vött szabadságtalanságit és megbántásit első közün-

séges országgyűlésében ő nagysága megorvosolja és a szabadsággal ellenkező articulusokat az országgal együtt tollálja, sőt ennekutána is ha valamely dolgot mind az három natio maga hasznára valót ítél, megegyez és áll rajta, ő nagyságát requirálván, tartozzék confirmálni; melyet ha nem cselekednék, articulusban íratassék és ereje *ne* *) legyen.

X.

Hogy urakat, nemeseket, kerétett és mezővárosokat, székelységet és szászságot régi és minden legitime emanáltatott privilegiumokban, annuentiákban, inscriptióiban, assecuratióban és consensusokban, ab antiquo bevett ususokban (salvo jure alieno) és szabadságokban megtart.

XI.

Hogy az decretum és articulusok tartása szerint mindennek személyválogatás nélkül igaz törvént szolgáltat ő nagysága, és méltó executiókat tétet; senkit sem személyében, sem jószágában semminemű jovaiban törvény nélkül meg nem bánt, sem másoknak bántani nem enged; úri, nemes és szabadsággal élő rendek közül törvény előtt senkit is nem arestáltat semmi szín és mód alatt, hanem ha ki legitima citatione mediante juris ordine in foro, et coram iudicibus competentibus convictus et aggravatus esset, és semmi violentiákat, vagy törvénytelségeket akárkiktől is alattvalói közül senkin exerceálni nem enged; terminusokon és diaetákon is semminemű törvényeknek discussiójában ben nem ül, holott ad suae celsitudinis praesentiam appellálják az törvént, mint summus justitiarius eleiben; mely ő nagysága eleiben appellálandó törvényekben az tanácsrendnek nagyobb részének vox álljon meg; kik is az decretum és articulus szerint tartozzanak törvént tenni ő nagyságával együtt.

XII.

Az fejedelem kinek-kinek szabadságot engedjen igazságának előmozdításában, és abban semmi színek és módok alatt senkit is meg ne akadályoztasson, és senki periben magát ne elegyítse se írásra, sem prócátoroknak avagy más rendbélieknek való parancsolatok által, sem penig semmi egyéb úton, ne is végezzen senkivel afféle perben függő jószágoknak magára, feleségére, avagy gyermekire való maradása felől, lévén decretalis utak és módok az jószágoknak fiscusra, nem fejedelmekre való szállások felől. Ide nem ért-

*) A *ne* tentával egykorúlag kitörölve.

vén, ha valamely miserabilis personának segítséggel lenne ő nagysága istenre tekintvén, minden maga haszna nélkül, melyet mint keresztyén fejedelem méltán megcselekedhetik.

XIII.

Hogy az országnak közönséges és egyenlő akaratból való végezését, articulust, melyek per contrarias constitutiones nem tolláltattak és jövőendőben is nem tolláltatnának, maga is megtartja és másokkal is megtartatja.

XIV.

Hogy ez hazának mostani és leendő rendei, tanácsi, tisztviselői, kiket az ország ő nagyságával együtt érdemesnek ítélt, tisztekben, állapotjokban, az kik meg akarnak maradni, ő nagysága megtartja, nem akarókat nem kényszeríti, és semmi időben az hasznos hazafiait más idegenekért hátra nem veti, azoknak tanácsokkal és szolgálatjokkal él; kinek-kinek alsó és felső rendnek az ő állapotja szerint való becsületeket megadja és azokat becsstelenséggel illetni senkinek is alattvalói közül meg nem engedi, sem maga becsstelenséggel nem illeti.

XV.

Hogy tanácsokat pleno numero, azaz, tizenkét számúakat mindenik natióból az ország választván ő nagyságával együtt, ő nagysága confirmálja, kik közül ha decedálnának, első közelbik gyűlésen az megírt mód szerint helyreálltassanak, kik is juramentumokat deponálják az ország és fejedelem hűségére ugyan az ország előtt, kiknek tanácsokhoz oly köteles legyen ő nagysága, hogy azoknak megegyezett akaratjuk nélkül derekas országos dolgokat ne igazgasson, ország házaiban is főtiszteket ne oszszon és tégyen, azokkal együtt is az ország articulusan kívül ne, különben az ország semmivé tegye. Ha pedig tanácsok közül országunk törvénye, szabadsága, decretumi ellen valamelyik, lelki ismértit nem tekintvén, veszedelmes és ártalmas tanácsra indítaná ő nagyságát: comperta rei veritate, kedvezés nélkül afféle tanácsadót proscriptióval és notoriussággal büntessenek meg. Az tanácsrendek közül is ha kik másoknak veszedelmére, hazának szabadságának romlására ártalmas és törvéntelen dolgokra való tanácsokat adnának: azokat az egész tanácsnak megjelenteni tartozzék, kik is az feljebb megírt poenával modo praemisso büntettessenek az országtól, comperiáltatván az dolog.

XVI.

Hogy az vármegyének főispánokat azon vármegyében elegendő, legalább ezer forint érő zálogúakat adjon ő nagysága, kiknek ha vacantiájok történik, másokat helyekben rendelni ne halaszsa, hogy azoknak nem léte miatt az vármegyének törvényes széki celebrálása ne inturbáltassanak. Fiscalis és egyéb végvárbéli főkapitánokat, és azokban lévő fő derekas tiszteket, kiváltképen az kikre ország házai, fortalitiumi, fegyvere, sőt minden lovas és gyalog vitézlő rendei szoktak bizattatni, nem másokat, hanem nativus igaz fiait, avagy per solennem incorporationem recipiáltatott és az ország közé köteleztetett zálogos és érdemes embereket állat, úgyis az tanács nagyobb részének tetszésekből, kik is az ország törvényére, szabadságára és hűségére fejedelmünknek tartozó köteleességek mellett, hűttel legyenek kötelesek. Mind lovas s gyalog fizetett hadak, és azoknak godviselői hasonlóképen legyenek hűttel kötelesek, kiknek számok felől ő nagysága az országgal együtt végezzen; idegen nemzethől álló hadakat is az ország akarátja nélkül ne tartson; az vitézlő népnek senki személyén és jószágán semmi injuriákat cselekedni ne engedjen.

XVII.

Hogy az székelységen generálisokat, kapitánokat, magok nemzetekből állókat és köztök lakókat adjon ő nagysága. Az főkirálybíráknak pedig választások és azoknak megváltoztatások specifice csakugyan az ő kegyelmek szabadságában álljon.

XVIII.

Az szász natio is ez hazának egyik becsületes tagja lévén, királybírákot és egyéb minden tiszteket választhassanak magoknak; csak szintén a szebeni királybírónak confirmatiója állván az ő nagysága authoritásában, mivel az comes universitatis saxonicae.

XIX.

Hogy az ország jövedelmének percipiálására az országnak fő rendeiből lévő thesaurarius rendeltessék ő nagyságától és az országtól, ki is az ország mindenféle jövedelmének erogálásában micsoda modalitást kövessen, ugyan most ő nagysága az egész tanács tetszéséből deliberáljon felőle. Ha pedig annak vacantiája történik, mentől hamarább az tanácsok egyező értelmekből mást alkalmatost substituáljon ő nagy-

sága, és az közelebb következő gyűlésen az ország is approbálja.

XX.

Hogy az liber quaestust semmi úton-módon ő nagysága ne impedialja, hasonlóképen az salvus passust is az haza fiaitól.

XXI.

Hogy az mely jószágok per notam, avagy defectum szál-
lanának fiscusra, vagy eddig is szállottak, azokat ő nagysága
magának ne tartsa, feleségének és gyermekének se adja, ha-
nem bene merita personáknak adja ő nagysága; nem is igye-
kezik különben a fiscus jószágát szaporétani, hanem csak az
decretumban megírt útakon és módokon, kivéven Vinczet
jószágostól, melyet a szükséghez képest magának reserválhat
az ország. Mindazonáltal ha azt is valakinek conferálni akarja,
szabadságában légyen.

XXII.

Hogy soha ő nagysága az országnak semmi rendeit re-
versalis adásra és kételen szolgálásra ne kényszerítse, sőt
emlékezetben se hozza, contentus lévén ő nagysága az homa-
giumnak depositiójával, és kinek-kinek szabad akaratja sze-
rént való szolgálatjával.

XXIII.

Hogy ő nagysága hazafiait extra limites regni ki nem
viszi, sem küldi expeditióra porta parancsolatja kívül, hanem
ez haza oltalmára veszi csak fel intra limites regni.

XXIV.

Hogy ő nagysága soha semmi időben és dologban ez
haza fiaitól azt nem kívánja, sem parancsolja, hogy ő nagy-
ságát és tanácsrendet authorálja, hanem az ország közönsé-
ges értelméből és tetszéséből discurráljon és concludáljon min-
den haza jóvára czélozó és megmaradandó dolgokról.

Az mi kegyelmes urunk minemű hűttel
és kötelességgel kötelezte magát az ország-
hoz, következik ekképen:

Én Apafi Mihály Erdélyországnak fejedelme, Magyar-
ország hozzá tartozó részeinek ura és székelyeknek ispánja,
esküszöm az élő istenre ki atya, fiú, szentlélek teljes szent-
háromság, hogy én az megmondott birodalomban lövő min-

den rendeket, és az mostani előmben adatott conditiók szerint igazgatok, semmi újítást az országnak régi jó szokása és szabadsága ellen be nem hozok, sőt mindeneket valamik az szegény hazának, és benne lévő minden rendeknek közönséges jóvára, hasznára és törvény szerint való szabadságára művelhetek, az én erőm s tehetségem szerint azon lések az országgal együtt. Isten engemet úgy segéljen és úgy adja lelkem üdvességét.

Articulus I.

Noha kegyelmes urunk fogyatkozott és romlott állapattal vagyunk: mindazonáltal megtekéntvén ez mostani kételességből álló szükségét, magunk vigyázására való alkalmatosságot, decernáltuk, hogy Nagyságoddal együtt egész országul három nemzetül, az vezértől Ali pasától ő nagyságától oltalmunkra kérjünk hatezer jancsárokat és négyezer végbeli jó lovas törököket addig, míg létek kívántatik, kiknek magoknak, lovoknak sustentatiójokra rendeltünk élést ekképen. Minden városok, szász faluk felszámláltatván, minden tíz ember adjon egy-egy kis köből búzát; az özvegyasszonyok is, kiknek értékjek vagyon, ebből ki nem rekesztetvén, úgy, hogy ha az dolog úgy fogja kívánni, hogy az említett hadaknak sokára fenn kellettnek lenniük, az felszedendő élést elélik: újjobban modo praemisso contribuáljanak, toties quoties kívántatik. Zabot is minden ember egy-egy köblöt adjon. Az hol zab nem léssen, fél-fél köből rozsot, vagy árpat semel pro semper. Az vármegyék is kapuszám után minden kapu, ut supra, az búzát és abrakot megadják. Az egyházi nemes emberek is, és az ravatlan falubéli emberek is tíz-tíz számúan contribuáljanak. Minden molnár egy-egy kis köből búzát adjon. Az vámosok, harminczadosok, udvarbírák, számtartók, kamoraispánok, máglások és perceptorok capitatum egy-egy köből búzát és zabot adjanak, melyeket praefectus atyánkfia ad decimum quintum diem felszedessen, egyben gyűjtse és adminisztrálja is. Az praedicatorok is minden religiön lévők egy-egy kis köből búzát adjanak. Az mestereknek az tehetőse két-két véka búzát és abrakot adjon; az szegényebb rendűje egy-egy vékát. Ezt penig az esperestek, decánok, vicariusok mentést felszedjék, és kiki székiben és vármegyéjében lévő tiszteknek kezekhez adminisztrálják intra quindenam; az tiszteknek is gondjok légyen reá kötelességek szerint, ide nem értvén az tehetetleneket, kiknek semmiük nincsen. Az fődézmások két-két köből búzát s abrakot adjanak; az vicedézmások egy-egy köblöt mindenikfélet. Ezt penig praefectus uram mindenek felett felszedesse. Az új keresztyének, zetelakiak,

és az két oláhfalubéliek is úgy contribuáljanak, mint az nemesség; ezt is praefectus uram szedesse fel intra octavum. Az sóvágók is contribuáljanak, és az kamoraispánok ad quindenam szedessék fel. Fogarasföldre is az szerint, mint az nemesség contribuáljon, és az felső processusbéli tisztek szedjék fel, melléjük révén fogarasföldi egy vagy két hiteles embert segítségül, kik is tartozzanak sub poena articulari fel segíteni szedni. Az universitas a die vigesima secunda Novembris computando, magok városában öszveszerezzék. Vásárhely is lisztül ad octavum. Küküllő vármegye ad octavum Küküllővárra gyűjtse lisztül. Fejér vármegye az alsó járás ad decimum quintum Enyedre szállítsa, az felső Szász-Keresztúrra. Hunyad vármegye, az több vármegyék és székelység is ad decimum quintum székes helyekben öszvegyűjtsék s készen tartsák, s vitessék oda, az hova az mi kegyelmes urunk parancsolja; az búzát lisztté tegyék.

Articulus II.

Szükségesnek ítéltük, kegyelmes urunk, hogy Nagyságod kegyelmes dispositiója szerint írjunk az ország házaiban lévő nemes atyámfiaiinak és praesidiariusoknak, hogy ab exspiratione praesentis diaetae az ország házait kézben adják; magok is intra quindenam az Nagyságod és ország hűségére redeáljanak sub poena perpetuae infidelitatis. Ha kik peniglen találtatnának olyak, kik szüvesen redeálnának, s ki nem bocsátatnának: ő kegyelmeknek dolgokat Nagyságod az nemes országgal alkalmatos időben vegye consideratióban, ha méltó mentségek leszen, salválhassák, ide nem értvén Kolosvár városát is lakosival együtt.

Articulus III.

Mivel kegyelmes urunk a szász-régeni az elmúlt téli gyűlésünkben kapuszám után vetettünk volt fel tizenhat forintos adót, melynek felét kellett administrálni ad primum Martii, felét pedig ad primum Septembris; Beszterczén lévő gyűlésünkben is az tavasszal ugyan kapuszám után rendeltünk vala nyolcz forintos adót hadak tartására; mely akkori felvett adóknak nagy része ma is restantiában lévén, az combustákról azon nyolcz forintos adóban négy-négy forintot végeztünk egyező voxból, hogy az tisztviselők minden helyeken mentest felszedessék ad decimum Decembris proxime venturum. Az combusták is az szükséghez képest nem eximáltathatván, az perceptoroknak kezekben administráltassák. Az perceptorok is absque mora szállítsák be az Nagyságod tárházában terminum ad praefixum. A szász natión lévő atyafiak

is az szerint felszedvén azon restantia adót, adminisztrálják az Nagyságod tárházában, számot vétetvén Nagyságod az perceptoroktól, és azon adónak adminisztrálótól.

Articulus IV.

Az kik, kegyelmes urunk, regalissal szoktak hívatatni, s mostani gyűlésünkben nem jöttek: végeztük, hogy azok is admoneáltassanak székekben, vármegyékben és városokban lévő tisztek által, hogy ad quindenam Nagyságod hűségére redeálván, Nagyságod méltóságos udvarában compareáljanak sub poena perpetuae infidelitatis. Ide való nem jöveltelekért peniglen, holott personaliter hívatattak minden szabadsággal élő rendek: capitatum két-két száz magyar forint poenában incurrálnak, pronunciáljuk, és irremissibiliter exequáltassa is Nagyságod rajtok vigore praesentis articuli az negligentiaért és contumaciaért, ha méltó okát nem adhatják ide nem jövelteleknek, kik ez hazában itt benn voltak.

Articulus V.

Ez hazakívül lévő uraknak, és főembereknek, nemeseknek, méltónak ítéltük, kegyelmes urunk, hogy országul írjunk, ha az vezértől megengedtetik, úgy, hogy ab expiratione praesentis diaetae, egy holnap alatt redeáljanak az Nagyságod és ország hűségére, kik ha redeálnak és egy bizonyos helyre jönnek s homagiumokat deponálják ítélőmester Kendi János atyánkfia előtt, azokat formula szerint assecuráltatván Nagyságodtól, s az nemes országtól, hogy sem személyekben, sem jövökben bántódások és károsítások nem lészen, bene quidem. Ha hol nem redeálnak intra terminum praescriptum: eo facto in nota (*sic!*) perpetuae infidelitatis incurrálnak, pronuntiáljuk ez articulusunkban, ha méltó bevehető rationabilis mentések nem lészen Nagyságod és az ország előtt.

Articulus VI.

Az Nagyságod propositiója szerint illendőnek ítéltük kegyelmes urunk, hogy az kik itt vagyunk, ezen gyűlésünkben homagiumunkat deponáljuk, az kik eddig nem deponáltuk. Az kik penig itt nem volnának, azok is, kiknek fő- és viceispánjok, királybírályok és notariusok vagyon, ha azok is homagiumokat nem deponálták, intra quindenam azok előtt deponálják, registrálván őket fide mediante; kiknek penig tisztek jelen nincsenek, hogy deponálhassák homagiumokat, azok is intra terminum praescriptum Nagyságod méltóságos udvarában compareáljanak, és homagiumokat deponálják. Ha kik penig negligálnák contumacia ducti, in notam

perpetuae infidelitatis incurraljanak, pronuncialjuk ez articulusunkban.

A z ország statusi homagiumoknak depositiójok formulája így következik:

Én T. et T. esküszöm az élő istenre ki atya, fiú, szentlélek teljes szentháromság igaz egy isten, hogy én az én kegyelmes urannak méltóságos Apafi Mihálynak Erdélyországnak fejedelmének, Magyarországnak hozzátartozó részeinek urának és székelyek ispánjának etc. az én tehetségem szerént teljes életemben igaz s hű leszek, ellenségének ellensége, barátjának barátja leszek, soha se titkon, se nyilván ő nagysága méltóságos személye vagy fejedelemsége ellen nem practicalok, sőt ha másokat is értenék olyanokat, vagy magam vagy mások által ő nagyságának, vagy belső híveinek idejénkorán értésére adom, és tehetségem szerént az olyanoknak ellene állani igyekezem; úgy mindazonáltal, ha ő nagysága is az eleiben adott conditiók szerént bir és igazgat, és hatalmas török császárhoz való tökéletes hűségben végiglen megmarad. Isten engem úgy segéljen s úgy adja lelkem üdvösségét.

Articulus VII.

Hogy Nagyságod kegyelmes urunk, alázatos instantiákra kegyelmesen arra lépett, hogy hazánk-kívül lévő becsületes atyáinkfiainak, és hazánkban lévő erősségekben beszorúltaknak is, kik ekkéig Nagyságod hűségére meg nem jelenhettek, vagy az kik superveniáltak is: az igaz véreknek, vagy az ilyeneknek jóvakot, jószágokat Nagyságod valami részében valaki instantiájára másoknak találta volna adni, avagy maga méltóságos kezéhez vétetni, kegyelmesen ígéri visszaadatni és restituáltatni ezen articulusban concludált és specificált terminusig, és hogy articulusban is méltóztatott íratnunk, hogy vigore etiam praesentis articuli az ilyenek rehabeálhassák jóvakot, jószágokat absque strepitu juris; ha ki nem restituálná ad simplicem requisitionem, az tisztek kétszáz forint poenával restituálják, ha mi jova találtatik, ha nem, solvat ex dorso, magához nyúljanak az tisztek; ide nem értetvén az tisztek után járandó collatiók; Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak megszolgáljuk.

Articulus VIII.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből külső idegen katonákat, kik hazánkat nem hogy oltalmaznák, sőt kóborolják, pusztítják, a mellett jobbágyinkat és szegődött szolgáljainkat is, adófizető várai rendeket is, és halált érdemlett vétkes sze-

mélyeket is seregében zászlaja alá be nem engedi fogadni, sőt afféléket tudva, Nagyságodnak kapitáni, hadnagyi és egyéb tisztviselői ha befogadnak protectiójok alá, ad requisitionem dominorum suorum et querulantium mox et de facto nem restituálnák: minden megtartott személyekért az olyanoknak pártját fogó személy két-kétszáz forint poenában incurráljon, melyet vigore praesentis articuli az megbántódott fél per legitimos executores regni, exclusis iuridicis remediis, exequáltathassák is akármi idő folytában. Annyi jova nem talál-tatván, magához is hozzá nyúlhassanak az bírságnak deposi-tiójáig; a praetendensek is mindazáltal megfoghassák simpli-citer az ilyen jobbágyokat, szolgáljokat, és az keservesek vagy fájdalmas felek halált érdemlett személyeket hasonlóképen megfoghassák, fogathassák, érdeme szerint büntethessék is, az adófizető várai rendeket is reducálhassák magok tisztei az articulus erejével, concludáltak.

Articulus IX.

Ez mostani felháborodott időben ha kik jobbágyink közül az dominus terrestris híre és engedelme nélkül akármi szín és praetextus alatt armalist extraháltak volna: armali-sok penitus cassáltatván, az tisztek az olyanokat mind vár-megyén és székelységen és egyebütt minden helyeken kézben adják mind jovokkal együtt, decernáltak Nagyságod kegyel-mes tetszéséből, sub poena notae infidelitatis.

Articulus X.

Ha kik ez hazában lakók közül magyarországi tolvaj katonáknak ennekutána patrocínálnak, befogadnak házokhoz, foveálnak, annálinkább társúl adnák melléjük magokat: com-perta rei veritate, halállal büntettessenek, mely exactiót azon helyeknek tisztei minden kedvezés és halogatás nélkül ad requisitionem querulantium sub amissione officiorum suorum végbenvinni tartozzanak, Nagyságod kegyelmes annuentiájá-ból concludáltak.

Articulus XI.

Hogy Nagyságod alázatos instantiánkra, kegyelmes urunk, annuált annak, hogy isten csendesétvén az mostani há-borúságos és zűrzavaros állapotokat, kegyelmesen ígéri, hogy az ország statusit convocáltatja sok rendbéli nyavalyáinknak és bántódásinknak megorvoslására, Nagyságodnak az Nagy-ságod kegyelmességét alázatosan megszolgáljuk.

C o n c l u s i o.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos praesentibus literis nostris ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus: offerentes nos benigne quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest seu intererit, observari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in oppido nostro Kis-Schelk, die vigesima tertia mensis Novembris, anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo primo.

(Egyszerű nyomtatott példánya a M. T. Akad. könyvtárában, valamint az eredeti példány kéziratban aláírva és megpecsételve Basa Tamás által Orsz. lvtár, Gyulafehérvári osztály.)

b)

1661. nov. Drinápoly.

Az Apafynak adott athname.

(Közölve egykorú fordításban Török-Magyarkori Államokmánytár IV. 10—12. ll. Ezen, mindenesetre a fejedelem cancelláriáján készült fordításban azonban hiányzik a bevezetés, mely a szultán teljes címét szokta felsorolni. Valószínű, hogy a nagyvezér állította ki.)

c)

1661. nov. 23. Kis-Selyk.

Apafy felszólítja Haller Gábort, hogy, miután az ország nagyobb része meghódolt, ő se »ellenkezzék az országgal.«

(Árpádia I. k. 250. l.)

V.

1661. decz. 30.

Beszerményi Istrán jelentése Apafynak Kemény hadainak Erdélybe nyomulásáról.

Ilme ac clsmc princeps dne dne clementissime.

Az minden királyoknak királya, Jézus Krisztus urunk Ndat erősítse, nyomóssá tegye az nyomorodott ország szabaddítására, megtartására.

Kegyelmes uram! ez várasnak becsületes tanácsa illendőnek itilvén, hogy mostan is az mi hír érkezett, Ngdnak tudására legyen, meghagyá nekem, hogy Ndnak írnám meg: Széki Sándor deák uramnak, ennekelőtte egynehány eszten-deig radnóti udvarbirónak az veje, nemes Dálnoki Mihály uram Deésről tegnapelőtt indulván, tegnap jött ide, ki ezt beszélé nekem, s másoknak is, hogy Kemén János uramnak ő ngnak mind a négy ezredes kapitáni alatt levő katonái bejöttek még az elmúlt héten, egyszersmind 18 zászlóval, s többen is csoportonként, hol 30, s hol 25 etc., olyan formán, mint tavaly is bejöttek vala. Előttök járó Szent-Páli uram, ki most az innepen Kolosvárott volt, de hadait azelőtt Megyes felé bocsátván, immár maga is utánnok ment. Közönségesen oda Deés táján az az hír, hogy az Ngod mellett levő hadakat meglássák, próbálják, s ha szerencsésen járnak, azontól Kemén János uram is vele maradott udvari népével bejöjjön, magának is Dálnoki uramnak az bejött katonák közül sokan beszéllették. Azonban Szamos-Ujváratt Nagy Jakab száza s Betlenben is Nagy Balás száza maradott. A németek a Tiszán által feltakarodtak kvartélyozni, Kemén János uramval ő ngval csak egynehányan vannak. Ezt is nyavalyás Dálnoki uramat Kozár várnál mintegy harmincz katona reá találván, megfosztották, Szent-Péter táján is egy embernek lovát elvonván, magát megölték, prédálnak, öldöznek szokások szerént etc. Kegyelmes uram, mi ezeket elhittük, s hogy Nagyságod is értvén hadaival vigyázatlan ne találtassék, az becsületes tanács én általam Ndnak megjelenteni akarta, egyébiránt Ndat nem terheltem volna. Az úr Jézus Krisztus Ndat oltalmazza, Dávid erejével és Salamon bölcsességével, békességével megáldja. Beszterczén, 30. Decemb. 1661.

Ndnak alázatos méltatlan szolgálja

Beszerményi István m. p.

P. S. Azonban kegyelmes uram érkezék híre, hogy szabad nyereségre kiáltott sok szabad legényekkel beérkezett Kolos-

várta Kemén János uram is, egyáltalában Ndat kézre akarják keríteni.

Küldzén : Az méltóságos erdélyi fejedelemnek, nekem kglmes uramnak ő ngnak adassék.

(Eredeti. Erdélyi múzeum, Gál-collectio.)

VI.

1662. j a n. 1.

Baló László jelentése Apafynak török segélycsapatok kirendeléséről.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Ngnak mint kglmes uramnak, és előtte álló dolgainak szerencsés kimenetelét kívánom.

Kegyelmes uram ultima Decembris Kun István és Székely István uramék beérkezvén, az oda ki való állapotokról valami homályoson értettem, az szerint főtölmácshoz, kihajához, és az kihajával az vezérhez ő nghoz is elmentem, az dolgokat megmondtam, azután ő kket is felhivatván, minden dolgokról tudakozott s értekezett, s igéri Ngdnak atyai jó akaratját, gondviselését. Az hasznadár, ki az portáról jött, Jenőben mene Kun uramékkal, onnan isten kegyelméből az hadakkal bemennek. Enyedi Mihálytól kegyelmes uram, talám felette bőv szóval is irtam Ngdnak, az állapotok most is abban vadnak, tiz napok alatt fel kell az pasának Ngdat keresni, valaholott leszen. Nagy hátramaradás kglmes uram, Sárossi uram el nem jött, ma indula derék követ Bécsben, kivel békével elmehetett volna, ennek megindítását mindennap sollicitáltam, mivel felette szükségesnek láttam, az szegény hazára nézve, derék követséggel megyen. Az istenért Ngod írasson ide valóságost, mert hogy csak hirrel járunk, látom nehezteli, az gondviselésből, oltalomból fogatkozás nem leszen.

Engemet kegyelmes uram, mint eszemben veszem, egy darabig innen Judával el nem bocsátanak, Ngod leveleit nem mindenre bizzák, mikor törökre fordítják is, ott kell lennem; Ngod ha oly bizonyos embereit nem küldözheti is, csak az dolgokat voltaképpen irassa meg, én itt gondját viselem; meg van parancsolva, ha nem hívnak is, mindennap egyszer kapura, vagy az mint mi mondjuk: udvarhoz menjek. Az portáról azon órában érkezett ide is ember, mikor Erdélyből az hasznadár ide jött azon parancsolattal, kívánván az porta tudósítást, mint hagyta Erdélyt. Elhiggye Ngod, nem úgy leszen

mint tavaly s harmadéve vala, az téli alkalmatlanság semmit nem obstat, meg van kiáltva, minden ember oly készen legyen, ha kívántatik, késedelem nélkül indulhasson, mert az maga kapujára akasztják fel. Én Ndnak igaz alázatos szolgája maradván, valamiben tehetségem szerint szolgálni tudok, annak elmulatója nem leszek: könyörögvén Ndnak, én rólam is feledékeny Ngod ne legyen, de kiváltképpen szegény cselédimről. Tartsa meg isten Ndat sokáig jó egészségben. Tömös-váratt 1. Januarii anno 1662.

Ndnak szegény szolgája

Baló László m. p.

P. S. Kegyelmes uram, Ngod kglsen megbocsásson, tiz portát is megért volna annyi költséggel, mennyit most is költött Ngod; nem kell haszontalan költséget szerzeni Ngodnak, ha már bennünköt maga mellett tart, csak Ngod írja meg az dolgot, el tudok benne járni, már derék esmeretségem lévén előttök, ha ily derék emberek nem járnak is.

Külczm: Az mlgos erdélyi fejedelemnek Apaffi Mihály urunknak ő ngának stb. nekem klmes uramnak adassék.

(Eredeti. Erdélyi múzeum, Gál collectio.)

VII.

1662. febr. 13—28.

A Kemény-pártiak szervezkedési törekvése s az aranyos-medgyesi értekezlet.

a)

1662. febr. 13.

Bánffy Dénes és Bethlen Farkas levele a kolosvári német parancsnokhoz.

Ilme ac magn. dne dne amice nobis observ.

Praesente se offerente occasione, volumus salutare ilmam ac magn. Dnem Vram; faxit divinum numen literae salvam ac incolumem offendant; nos per dei gratiam, inter tot rerum vicissitudines adhuc ad servitia Ilmae D. V. valemus, ast vehementer nos angit, occassionem hactenus adeo defuisse, qua ilmam ac m. D. V. praesentibus salutare licuisset, quam ut nancisci potuissemus, seriam adhibuimus operam, variis tamen obstaculis impediti cum fuerimus, ut vel absentes in benevolentiam et affectum suum benignum nos recipiat

bonamque correspondentiam nobiscum foveat, tanquam cum iis quibus vovimus in fidelitatem suae majestatis nos (et nunc quoque in eadem sumus constantes) etiam atque etiam rogamus. De caetero nos pro servitoribus suis habeat, quorum utpote animus est semper et ubique servire illam ac magn. D. V. Pro fine deo et ejus bonitate commendantes manebimus illae ac mgn. D. V. amici et servitores ad omnia parati

Ex Betthlen. 1662. 13. Febr.

Dionysius Banffi.

Wolfgangus Betthlen m. p.

Kivül: A monsieur monsieur de Rateni Pogert major et commendent a Clausenbourg. Clausenburg.

(Eredeti. Erdélyi muzeum, Gál-collectio.)

b)

1662. febr. 16.

Wesselényi Pál levele Telekihez.

Édes kedves uram komám!

Ajánlom Kegyelmednek kész köteles szolgálatomat. Isten Kegyelmedet minden jókkal áldja meg, kívánom.

Én édes Teleki uram megértettem Boros uram által lött resolútiót, de megtartván azt a ki zörget, annak nyitattik meg, im Jeneit teljes instructióval felbocsátottuk, bizonytalan vagyok Kegyelmed ott létélében, mindazonáltal szóval izentem Kegyelmednek, vajha édes Teleki, szivemet megmutathatnám Kegyelmednek, úgy tetszik, könnyebbülnék; úgy hiszem mindazonáltal minden dolgaimban, kiváltképpen ebben nekem köteles szolgálójának szolgál, melyet is engedje isten, én s még maradékom is, ha léssen, szolgálhasson meg Kegyelmednek. Többet nem írhatok, bizonytalan is Kegyelmed ott létélén sat.

Datum Ilye, 16. Februarii 1662.

Kegyelmed szolgálja

Vesselényi Pál.

Külczim: Tekéntetes nemzetes Teleki Mihály kedves uramnak s komámnak adassék.

(Eredetije a maros-vásárhelyi gr. Teleki-levéltárban miss nro. 6).

c)

1662. febr. 16.

Az aranyos-megyesi értekezlet.

Celsissime princeps ac domine domine nobis benignissime.

Quanto affectu Celsitudo Vestra afflictam patriam nostram prosecuta sit, quas ei demonstrationes et patrocinii singularis argumenta ostenderit, vivente praesertim desideratissimo principe nostro Joanne quondam Kemeny, apprime nobis constat, quam Celsitudinis Vestrae gratiam post luctuosum obitum dicti principis nostri etiamnum integram superesse permanereque non dubitamus.

Misimus ad suam maiestatem fratrem nostrum celsissimi quondam principis moderni defuncti ex germana sorore fratrem generosum dominum Wolfgangum Betthlen alterum supremum comitem comitatus Albensis Transilvaniae ad repraesentandum demisse modernum afflictae huius patriae statum, ac nostrum, proponendasque ulteriores nostras difficultates ac humillimas petitiones, per eundem eximium quoque erga res huius patriae zelum et expertum favorem Celsitudinis Vestrae implorantes: quem ut velit benevole admittere, eique in his, quae nomine nostro propositurus est, fidem induciam adhibere eandem enixe rogatam habere volumus, utque deus cuncta Celsitudinis Vestrae vota prosperet, ac diutissime conservet, precamur humillime. Datae ex congregatione nostra in Szent-Margita et Arannyas-Medgyes facta anno 1662. circa 16. Febr.

Celsitudinis Vestrae

servi obsequiosi

† Simon Kemeny comes comitatus Albensis sedis Siculicalis Udvarhely ac praesidii arcis districtusque Fogaras capitaneus supremus
(P. H.)

† Georgius de Kapi consiliarius, comes comitatus Szolnok Mediocris et generalis supremus Transilvaniae
(P. H.) m. p.

Stephanus Ebeni m. p. consiliarius et comes comitatus Colosensis supremus ac arcis et praesidii Szamus-Uyvariensis capitaneus supremus. (P. H.)

Dionysius Bánfi supremus comes comitatus Doboka m. p. (P. H.)

Petrus Kemeny supremus comes comitatus Colosiensis (P. H.) m. p.

Casparus Kornis (P. H.)	Stephanus Torma m. p. supremus comes co- mitatus Interioris Szolnok m. p. (P. H.)	Joannes Torma su- premus capitaneus arcis Bethlen m. p. (P. H.)
Alexius Bethlen (P. H.)	Michael Teleki (P. H.)	Georgius Torma (P. H.)
Stephanus Alvinczi (P. H.)	Stephanus Szekely (P. H.)	Michael Vajda (P. H.)
	Petrus Szylvássy (P. H.)	

Nomina fidelium magnatum suae majestatis, qui ob distantiam locorum aut metum Turcarum literis subscribere non potuerunt.

Arx Fogaras.

Gregorius Bethlen supremus stabuli praefectus et pro nunc supremus capitaneus Fogarasiensis.

Joannes Szent-Pali, vicegeneralis exercituum campestrium.

Stephanus Gyulay, vicecapitaneus Fagarasiensis.

Casparus Morgondai supremus castellanus Fagarasiensis.

Nicolaus Boer, terrae Fagarasiensis praefectus.

Joannes Boer, nobilium civitatis Fagarasiensis capitaneus.

Sigismundus Boer, ex praecipuis terrae Fagarasiensis nobilibus.

Arx Deva.

Franciscus Kerestesi, supremus comes comitatus Tordensis Transilvaniae, ac consiliarius.

Stephanus Kopasz: ex praecipuis nobilibus comitatus Hunyadiensis, tota denique nobilitas praecipua illuc se recepit ex comitatu Hunyad.

Civitas Claudiopolis.

Nobiles in comitatu Kolosiensi existentes ut plurimum illuc se receperunt.

Arx Sebes-Var.

In disctrictu Kalotaszegiensi degentes nobiles ut plurimum illuc confluerunt.

Arx Kővár.

Omnes nobiles in circumjacenti districtu existentes fere ibi sunt. Siculi omnes oppressi gemunt, imo nuper ex praecipuis Siculis Paulus Beldi vix quin capite non est mulctatus; qui quamprimum progressum armorum suae majestatis viderint, illico adhaerebunt suae majestati; deinde omnes praecipui Siculorum, quemadmodum Clemens Mikes, Stephanus Lazar imminenti capitis periculo compulsi coacti sunt partes contrarias sequi.

Dominus autem Stephanus Petki consentit nobiscum, quemadmodum ex literis propriis apparet manifeste, qui praevalet autoritate omnibus inter Siculos.

(Eredetije a raudnitzi ltárban B. 124.)

d)

1662. febr. 28.

Leopold részvétirata Kemény János özvegyéhez.

Leopoldus dei gratia electus Romanorum imperator, semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. rex.

Illustrissima principissa nobis honoranda. Ex literis Synceritatis Vestrae ad nos datis, dolenter intelleximus tristem casum et insperatum eventum obitus illustrissimi quondam Joannis Kemeny, Transylvaniae principis etc. domini et mariti eiusdem Synceritatis Vestrae. Cui ut affectuose compatimur, ita gratiam nostram caesaream et regiam eidem in hoc vel maxime luctuoso viduitatis statu benigne deferimus, meritis etiam ac virtuosis qualitatibus dicti quondam principis id ipsum a nobis exigentibus. Cui de reliquo firmam valetudinem et prospera quaeque comprecamur. Datum in civitate nostra Vienna, die vigesima octava mensis Februarii, anno domini MDCLXII-o.

Leopoldus m. p.

(Egykorú másolat a gróf Teleki család m.-vásárhelyi ltárában 3559. sz.)

e)

1662. febr. 28.

Szentgyörgyi Ferencz püspök menedéklevele.

Leopoldus dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. rex.

Egregie fidelis nobis dilecte. Ablegatum nostrum praesentium exhibitorem fidelem nempe nostrum nobis dilectum reverendum Franciscum Szentgyeorgy episcopum ecclesiae Vacziensis, et consiliarium nostrum ad hasce partes, rerum et moderni temporis conditionibus sic ferentibus, expediendum duximus, medio cuius data eidem sufficienti commissione et instructione, nonnulla fidelitati quoque tuae nomine nostro sedulo et diligenter repraesentanda commisimus. Cui ut in iis omnibus fidem indubiam adhibere velis, clementer desideramus. Cui de reliquo gratia et clementia nostra caesarea et regia benigne propensi manemus. Datum in civitate nostra Vienna, die vigesima octava, mensis Februarii anno domini MDCLXII.

Leopoldus m. p.

Czim: Egregio Michaeli Teleky, praesidii Kőváriensis capiteano et fideli nobis dilecto.

(Eredetije a gr. Teleki család m.-vásárhelyi ltárában 3489. sz.)

f)

1662. febr. 28.

Kászoni Márton izenete Teleki Mihályhoz.

Szolgálok uram Kegyelmednek.

Kegyelmed böcsülettel írott leveleit elvöttem, én is az miben lehetett fáradtam; az mi az Kegyelmed dolgát in privato illeti, énnékem uram arra gondom van, nyugodjék meg Kegyelmed benne, interim ne féljen Kegyelmetek. Most császár ő felsége Kemény Simon uramhoz és Kegyelmetekhez főkövetit küldte váczai püspök uramat ő nagyságát, hogy Kegyelmetek maga közzül magának fejedelmet válasszon, kivel együtt ő felsége Kegyelmeteket és az szegény hazát protegálja. Kérem Kegyelmedet, ez dologban tanácsával és elméjével fáradjon; soha bizony Apaffi fejedelem nem lészen,

itt az ő kéminek mi válasza, az úr leveléből Kegyelmed megérti, sőt az dolgokat is miben vadnak. Az csak az dolog, hogy Kegyelmetek igen egyetértsen és az követ urat minden becsülettel illesse; bizony szökik fakó is rövid nap. Szegény szolgáskámra viseljen gondot Kegyelmed, bizony én is megszolgálom Kegyelmednek. Minden öröme való dolgokat császár ő felsége Kemény Simon uramnak írott leveliből és az enyémből tanuljon Kegyelmed, és válaszszon jó fejedelmet, hogy én is Kegyelmetekkel ő nagysága árnyékában lakhassam Erdélyben. Isten uram Kegyelmedhez. Affelől Kegyelmed egy pohár bort igyék meg egészségemért. Viennae, die 28. Februarii anno 1662.

Kegyelmednek szegény szolgálja és káplánja

Kászonj Márton pap m. p.

Cím: Teleki Mihály uramnak ő kegyelmének, nekem mindenkor uramnak adassék etc. (Titulus.)

Itátára jegyzve: Bisztamban szakasztattam fel. Kemény Simon m. p.

(Eredetije a gr. Teleki család m.-vásárhelyi ltárában 3510. sz.)

VIII.

1662. febr. 20.

Apafy Mihály menedéklevele a Fogarásból távozó német vitézek számára.

Michael Apaffi dei gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Fidelibus nostris universis et singulis cuiuscunque status, conditionis, gradus, honoris, ordinis, officii, dignitatis, praeeminentiaeque et functionis hominibus, ubivis in ditione nostra constitutis et commorantibus, praesentes nostras visuris, lecturis, vel legi auditoris, salutem et gratiam nostram. Böcsülletes hívünk nemzetes Keresdi Bethlen Gergely uram Fogarásban lévő római császár ő felsége német vitézivel az velünk való accorda szerint commissariusul menván ki most Erdélyből Szatmárig, kegyelmesen parancsoljuk minden rendbeli híveinknek, ez levelünket látván, megírt Bethlen Gergely uramot, ő kegyelmével császár ő felsége Magyarországra kimenő német vitézit, officierit, mindenütt nemcsak békével bocsássa, hanem szállásadással és gazdálkodással, s bagaziájok és egyéb javok alá elegendő szekér és vonó marhák adásával legyen ő kegyelmeknek. Bethlen Gergely uramat

penig hozzá tartozókkal ez hazában visszajövő útjában is hasonló jó akaratral és segítséggel prosequálják. Datum in oppido nostro Nagy-Sink, die vigesima mensis Februarii, anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo secundo.

M. Apafi m. p.

(P. H.)

(Eredetije a gr. Teleki család m.-vásárhelyi ltárában 3509. sz.)

IX.

1662. febr. 23.

Meghívó a márcz. 20-iki országgyűlésre.

a)

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Sples, magci, generosi, egregii et nobiles, fideles nobis syncere dilecti. Salutem et gratiam nostram. Istennek kegyelmes gondviseléséből ez haza ellenségi megszegénítettén, az hazafiai is jobb részént hűségünkre redeálván, Görgény és Fogaras várával együtt Déva felől is jó reménységünk nyújtatott. Minthogy azért isten jóvoltából ez kicsin pihenést engedte szélvész módjára hányattatásunk után, továbbra is akartuk Kgtek jóvára, megmaradására atyai gondviselésünket terjeszteni, rendelvén mellettünk lévő becsületes tanácsúr híveinknek tetszésekből ad diem decimum proxime futuri mensis Martii Görgény-Szent-Imrehi városunkba Kegteknek generalis gyűlést celebráltatni. Parancsoljuk azért Kteknek kegyelmesen és serio, ez rendelésünket igyelvén, az megírt napra és helyre bocsássa oly becsületes és azelőtti szokásnál felesebb számú atyjafiait elegendő tanúsággal és instructióval, hogy ő kegyelmekkel egyező értelemből ez romlott haza utolsó veszedelmének eltávoztatására és jóvára, az portára menendő emberek és summa s adó beküldése s egyéb szükséges dolgokról is minden jó és hasznos dolgokat végezhesünk. Secus sub poena in generali decreto expressa nullatenus facturi. [De coetero eisdem] gratiose propensi manemus. Datum in oppido nostro Nagy-Sink, 23. Februarii 1662.

M. Apafi.

(Az Árpádia 1833. évfolyam 251. lapján.)

b)

Michael Apafi dei gratia princeps Trannae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Generosi egr. et nles agiles fideles nobis sincere dilecti salutem et gratiam nostram. Istennek kghnes gondviselésiből ez haza ellenségi megszegyenítettén (*sat. mint az előbbi rendeletben*). Secus sub poena in decreto generali expressa non facturis gratiose propensi manemus. Datum in oppido nro Nagy-Sink die 23. Febr. 1662.

M. Apafi m. p.

Külczim: Generoso egr. et nobilibus stb. a rendes Udvarhely székhez.

A szék gyűlésének végzése: A. 1662. die 6. Martii in Udvarhely, ex generali congregatione ad futura comitia in oppidum Görgény-Szent-Imre celebranda delecti sunt: gener. egr. et nles agiles dn. Stephanus Ugron capitaneus, Gregorius Benczer, Michael Osváth, Nicolaus Pálfi ex parte nobilium; de caeterorum autem Georgius Barabás, Franciscus Markó, Blasius Borbáth, Michael Horváth. In expensam eorundem dnorum ablegatorum capitatim et viritim tribuatur denar. 6.

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában.)

X.

1662. márcz. 2—4.

Apafy újabb megerősítése a portán.

a)

Szultáni berát Apafy Mihályhoz.

Hatalmas török császár levelének fordítása, melyet hoztak Nagy-Sinkre 2. Martii 1662. Kapucsi passa hozta.

Az Christus vallásán levőknek tekintetes erdélyi fejedelem Apafi Mihály köszönetemet írom.

Mioltátúl fogva tégedet fejedelemmé tettünk, megesmértük, hogy mi hatalmasságunkhoz hív és igaz voltál, egyszersmind az mit Ali passának az mi vezér szerdarunknak az pénz felől fogadtál volt és véle beszélettél volt, azok is mind igazak voltak, melyeket jól cselekedtél s akarjuk. Ezenkívül, az mi nagyobb, Kemény János mi hatalmasságunk ellensége lévén, reád is reádjött ellenséges képpen Segesvárra, némelyeket az nagy és kis rendek közül is eláztatván és maga mellé vonván, akarván még is nagyobb veszedelmet hatalmasságunk országára hozni, az minthogy hozott volna is, de isten Jenei passának Kucsut Memhet és oláh hadak s te hadaid által is őket megszegyenítván, fővel alá s lábbal felfordította és némelyeket hatalmasságunk fegyver élével levágattatván, zászló-

jakat, dobjokat s álgyujokat elnyertétek, melyet meghallván és meglátván, igen örültünk rajta. Annak okáért, meglássad, azok az áruló urak orrod alá füttőt ne vessenek. Mely abbéli hozzád való jóakaratombúl és igasságodért való indulatom-búl küldöttem két kaftánt, melyeket read vévén és felöltözvén viseld jó egészséggel, és ez levelünk-ből akaratumkat megértvén, hogy az erdélyi fejedelemséget hozzánk való hűségédért életedig neked adtuk: minden rendeknek, az szegénységnek is, igazságot szolgáltatass, őket ez iránt is hozzád édesítvén, és valamit mi hatalmasságunk és császári méltóságunk ellen értesz, nekünk értésünkre adjad; magad és országod dolgait is ne resteljed értésünkre adni, gyakorlatossággal tudósítván mi hatalmasságunkot emberid és leveleid által. Ennek utána immár te levén erdélyi fejedelem, megnyugodtunk hatalmaságunkhoz való hűségedben, el is hittük, kicsintül fogva nagyig minden szegint, gazdagot igasságban tartasz és ezentül immár semmit se félj, mert se török, sem egyéb féle nemzet-ség nem bánt, mivel parancsolatumk adatott nekik és ezt az levelünket az egész országnak hirdesd meg; az kik penig még eddig fejet nem hajtottak mi hatalmasságunknak és hűségédre nem jötenek, azoknak is add értékre ez levelünket és hívas-sad őket hűségédre. Ali passával főszerdárunkkal is egyet értvén éjjel nappal jártasd emberedet hozzánk tudósítván. Ezek után isten velünk. Iratott Drinápolyban 1072.

(Bécsben a titkos ltárban.)

h)

1662. márcz. 4.

Haller Gábor inti Haller Jánost, hogy hasson oda, hogy a német vitézeket Erdélyből vigyék ki.

Édes öcsém uram.

Tegnap előtt érkezvén az portúról kapucsi pasa császár és fővezér levelivel, reménységünk felett esék, hogy minden megtalálás nélkül a summának nagyobb részét elengedték, azonkívül is jövődre való securitast mutatnak török ellen is, mint Kgd az leveleknek mássából, melyeket az fejedelem önga megküldött Kgnek, bőségesen megláthatja. Ehez képest Kgd bátorságosban alkalmaztathatja beszédét, a hun kívántatik is megmutogathatja: csak római császár ő fge várakban és Kolosvárbán lévő praesidiumi be ne vonják az nagy erőt, isten kegyelmességéből megmaradhatunk és jobb karban is állittatik állapotunk; mell is levén császár ő fge feltett célja

is, most tehet jót a szegény hazával, ha ő fge kihívhatja vitézít az országból. Egyébaránt bizonyos dolog, ez ben lévő törökség sem megyen addig ki, míg az várak az fejedelemhez nem hajolnak, több erő is jó nemsokára azoknak az helyeknek megszállására, és ha megveszik, az mint magok is mondják, magok számára fogják tartani; meg is veszik bizonyoson császárnak ő fgének méltóságának kisebbülésével, holott csak az élésnek nem léte is az feladásra fogja az praesidiumokat kényszeríteni. Ha azért palatinus uram ő nga és más nagy rendek javát kívánják Erdélynek és magok országának is közel való romlását el akarják távoztatni, törekedjenek ő ngok és ő klmek is, vigye ki ő fge Erdélyhez tartozó várakból vitézít. Az kapucsi pasa beszédéből úgy veszem eszemben, az török részről is végben mehetne az békesség, csak valóságosan akarja császár ő fge is. Portán levő minden nagy emberek nagy reméniséget nyútanak s írják, csak könyörögjünk, több engedelem is leszén; ígírik is törekedéseket és jó akaratjokat. Ezeknek utánna istennek gondja viselése alá ajánlom Kdet, kívánván hamar jó egészségben látni. Almakeréken 4. Martii, anno 1662.

Kgk míg él, igaz jóakaró bátyja

Haller Gábor mpria.

P. S. Császár levelére nézve úgy itélem, hogy az asszont is behozhatja Kgd; örömet érteném ő kglmétől, kíván-é több háborúságot.

Kivül: Tekintetes nagyságos Hallerkői Haller János uramnak (tit.) nekem kedves öcsém uramnak adassék.

(Ered. Bécsben titkos ltár.)

XI.

1662. marc z. 10—26.

A görgény-szentimrei országgyűlés törvényei s irományai.

a)

Czaiberth Illés jelentése.

Acta comitiorum a celsissimo principe dno dno Michaelae Apafi in oppidum Görgény-Szent-Imre, ad diem 10. Martii 1662. indictorum et die 11. ejusdem mensis inceptorum, diebusque aliquot continuis celebratorum

ac die . . . finitorum per Eliam Czajberth dictim et seriatim per hoc tempus consignata.

Anno 1662. die 11. Mart. Conveniunt dni regnicolae in horreum quoddam allodiale, ubi servatis de jure servandis, perlegitur solito de more catalogus regalistarum, multis absentibus, per quosdam intempestive per praesentes quosdam excusatis: quo perlecto, ablegatur dnus Paulus Haller cum ceteris legatis ex tribus statibus delegatis ad celsissimum principem, quo antiqua de consuetudine salutato, oratur, ut (ne frustra tempus teratur) nulla mora interposita, per quos celsni suae visum fuerit proponenda (juxta consuetum et receptum morem) in scriptis proponat. Hic cels^{mus} princeps dominorum ablegatorum oratione benigne exaudita. vota dominorum regnicolarum boni consulit et mora vix aliquot facta, remittit dnum Paulum Hallerium cum adjunctis supra declaratis per eundem bene precando dnis regnicolis.

His ita peractis, mox adest dnus Joannes Bethlenius et Sigismundus Banffius, per quos celsissimus princeps beneficentissimum affectum denuo offerens dnis regnicolis cum animi sincera devotione, offert per eosdem propositionem suam, litteras etiam potentissimi Turcarum imperatoris et supremi ejusdem vezirii cum interpretatione earum Hungarica in papirum relata praesentari faciens. Hic vix tempestive excusantur per dnum Bethlenium praefatum dni Stephani Petki et Ebeni nec per se, nec per suos praesentes. Sed quia resolutiones ad praefatas litteras imperatoris et vezirii jam per consiliarios celsissimi principis in suae celsitudinis praesentia minutatae fuerunt, iis etiam eodem tempore praesentatis, perleguntur per dnum Joannem Bethlenium et a dnis regnicolis, quia Kapucsi passa subsequente die lunae maturare vult iter suum, approbantur, et remittuntur celsissimo principi hac cum declaratione: limitatio fiat Turcarum ex finibus Transaniae educendorum. Perleguntur etiam per eundem Bethlenium literae cujusdam anonymi ad celsissimum principem directae, quae et plurimum ista continebant: D. Simonem Kemény venari principatum et omnia agere sumptibus relictas Kemenyianae, sed turbare quidem aquam, nil tamen capere posse. Hac de re etiam expeditum fuisse dnum Wolfgangum Bethlen ad dnum palatinum, ubi si nil obtineat, ad Montecuculi, si hic etiam frustretur, ad Romanorum imperatorem. Redientibus dnis Joanne Bethlenio Bánffio ad celsissimum principem, explicantur litterae Turcarum imperatoris variatae materiae involutae constantibus lineis 8^{1,2} atramento scriptis, insignibus vero auro depictis; literae

vezerii supremi non explicantur. Perleguntur per Joannem Kendium alterum protonotarium interpretationes literarum Turcicarum, quae in alia sunt papira relatae. Interveniunt literae Memhet Kucsuk passae hungarice Marosvásárhelyini emanatae vix humaniter, sed barbare scriptae, et ad dnos regnicolas directae, quae etiam perleguntur; ubi mirantur dñi regnicolae clementissimas esse (?) literas imperatoris et supremi vezirii, hujus autem inhumaniter scriptas, multum de et super eo etiam discurrendo status, quam profuse vivat iste nequam passa, et nisi obviam eatur ei, non posse ferre ejus furorem et nequitas, de quibus etiam insertum erat resolutioni ad litteras supremi vezerii missae. Adfertur rumor ingratus: militum Germanicorum 4000 Kolosvarinum praeter ibi praesentes 1300 et Szamosujvarinum 2000 quovis momento imminere; quamobrem praesidens dñus Thomas Bassa instituit questionem: an expediat educi militem Turcicum, nominanter Kucsuk passam cum ceteris, ut instatur in resolutionibus ad imperatoris et vezirii supremi literas datis, hoc rumore audito, non existentibus paribus dñis regnicolis resistendo Germanico exercitui. Expedite respondet Nicolaus Miko, in finibus regni ex parte Hungariae debere delitescere Kucsuk passam cum suis militibus, ratione impediendae incursionis in patriam nostram Germanorum, hac enim ratione his sic impeditis, quicumque sint Germani fortalitiis patriae nostrae inclusi, interclusi victualibus sese ultro dedituros. Addit dñus regius judex Cibiniensis Andreas Fleischer jam prorsus exhaustos esse ubique dnos Saxones, itaque certe jam ultra Turcas non posse, nec velle alere: imo ruinae Tranniae jam per aliquot annos continuatae nunquam ullo modo authores fuisse dnos Saxones, tamen eos tetigisse pericula, et summa 250,000 tallerorum redemisse patriam etc. Quod moleste ferentes quidam ex dominis nobilibus, alter protonotarius, Martinus Sárpataki et Nicolaus Miko; inter cetera acriter contendit contra eos dom. regius judex, ita ut deficient rationibus praefati nobiles et nonnisi blaterent tandem, ne tacere videantur. Mittitur Stephanus Kun a dñis regnicolis ad celsissimum principem, ut qualificentur replicationes ad imperatorem et supremi vezirii datae. Mox remittitur idem a sua celsitudine cum resolutione: non esse opus qualificatione resolutionum praefatarum; quandoquidem sine mandato imperatoris et vezirii supremi, vel Ali passae ex finibus Tranniac nec in fines a parte Hungariae, unde Germani et latrones Hungarici irrumpere solent in Tranniam, nullatenus exiturum Kucsuk Memhet passam cum militibus suis: praeterea usque dum resolutiones ad imperatorem et supremum vezirium

perveniant et fiat ad easdem resolutio eorum, ad minimum elabi 36 dies et per id temporis spatium posse experiri, si quem animum habeant Germani Tranniam invadendi et per consequens occasioni esse serviendum. Mittitur tandem dnus Franciscus Rhedei ad celsissimum principem, ut mandet descensum dnorum consiliariorum ad regnicolas, qui obtinet quod petit, et vix absoluta benefica resolutione celsissimi principis subsequuntur dni consilarii. 1-mum Joannes Betlenius et Sigismundus Bánffius, tandem Gabriel Hallérius. Disputatur denuo a dno Betlenio nulla qualificatione opus esse resolutionum et acceptatur a dnis regnicolis. Mittuntur legati ad legatum imperatoris Kapucsi passam a dnis regnicolis, ex parte comitatum Matthaeus Balog, Siculorum Thomas Thegezi, dnorum Saxonum Michael Rokos eapropter, ut indicaretur ei, quam insolenter sese gerat Kucsuk Memhet passa et milites inspectionis (?) suae, profuse vivendo et victualia ultra posse tanquam canis filius extorquendo a nostratibus: imo illos verberando, captivando et quaeque plus quam canine faciendo, cum potentissimus imperator et supremus vezirius munifice prosequatur dom. status, ille autem ineptis verbis dnos regnicolas per litteras jam specificatas tractando etc. Redeunt dni legati, referentes sincerum animum Kapucsi passae, si petant dni regnicolae, sese etiam velle accommodare itineri versus Maros-Vásárhely ad Kucsuk Memhet passam et indicare velle solenniter verbo imperatoris, in eas exeat partes, ubi audiet hostes Hungaros vel Germanos, nec sese tam insolenter gerat et profuse vivat, alioquin mala sibi eventura, si continuet suam insolentiam. Interveniens Christophorus Tatskó multis sannis excipitur a plerisque nominanter a dno Francisco Kassai, qui tanquam factorum suorum conscius, obmutescit. Discurritur insuper a dno Hallerio, qualis hactenus processus observatus fuerit in comitiis a dnis regnicolis, perlectam fuisse scilicet prius propositionem principis, tandem postulata dedisse dnos regnicolas ad suam celsitudinem, quibus benigne exauditis et resolutione principis eisdem elementer accommodatis, tandem propositionem principis punctatim ordine tetigisse et quae praesenti occasioni inserviissent tractasse et definiisse, caetera pro temporis ratione in alium terminum rejecisse. Itaque nunc etiam eidem consuetudine morem esse gerendum; et peracta hac oratione redeunt ex comitiis dni consilarii ad solitum locum suum. Expediuntur litterae ad Kucsuk Memhet passam et datur instructio dnis legatis jam praefatis, quid agant certis punctis comprehendendo nomine dom. regnicolarum apud praefatum Kutya (*sic!*) passam, mox subse-

quitur obsignatio litterarum ex parte comitatum sigillo praesidentis dni Thomae Bassa, Sicularum dom. Stephani Kun et dom. Saxonum d. Andreae Fleischer regii iudicis Cibiniensis, et sic expediuntur dni legati. Luditur cum Christophoro Banffy ratione trigae a sese visae, quasi per se vehi potuisset et tanquam bardus homo cum multorum risu confunditur. Hic etiam multa refert dnus Paulus Beldius rerum Polonicarum et Kozakikarum eventusque, qui sequutus est miserriam expeditionem Polonicam Hungarorum et Georgii Rakoczi. Quibus hoc ordine peractis, differtur discussio propositionum suae celsitudinis in subsequentes dies.

Die 12. Martii. Convenientes D. regnicolae, perleguntur litterae Ali passae ad dnos. regnicolas directae, quorum ut plurimum tenor est, ex summa 250,000 tallerorum, quod adhuc restat, scilicet talleri 13,000 mox et defacto transmittant ad eum, ut sic legati, quos etiam maturari cupit, plenarie praefatam summam deferant Constantinopolim potentissimo imperatori; monentur etiam ut Kapucsi passa praesens honorifice excipiat, tractetur et donariis ornatur. Repetitur lectio resolutionum ad litteras imperatoris et supremi vezirii et approbantur. Interveniunt colloquia de expeditione Rakocziana periculosa in Poloniam. Discutitur a dnis regnicolis, an deleatur punctum resolutionibus praefatis insertum de educendo Memhet Kucsuk passa et exercitu suo ex regni finibus, et deletionem non approbant; eadem resolutiones remittuntur ad celsissimum principem cum duplici conditione: 1. Ut fiat refraenatio militum praefati passae. 2. Cum eis opus non erit, sit in potestate celsissimi principis eos dimittere. Perlegitur post ista propositio principis 8 punctis constans. De lana caprina stulte cum rancore discutitur. Tandem suadente Martino Saárpatakio protonotario mittitur dnus Georgius Bodonius ad celsissimum ratione postulatum statuum paululum differendum et ut descendant ad dom. regnicolas dni consilarii, attingitur propositio suae celsitudinis; interveniunt litterae nobilium in arcibus Szamosujvár et Bethlen delitescentium quae talia continent, ex quibus colligere est, eos Germanis adhuc firmiter adhaerere, licet sese veros regnicolas et consentientes simulent cum istis comitia celebrantibus. Excusantur Dionisius Bánffy et ceteri per Paulum Haller et Beldi. Descendunt dni consilarii, sed primum punctum propositionis attingere nolunt, quoniam electionem legatorum continet, qui electi deferuntur ad cels. principem, per quem oportet esse hac in parte eos, sed secundum punctum attingitur de expensis dnis legatis dandis et pro donariis ad portam Ottomanicam

ferendis et pro victualibus. Aliqui promittunt certam summam sub certa compensationum conditione, alii silent, nequiter, nolentes succurrere regno, quod valde difficulter fertur a multis. Eligitur supremus legatus dnus Martinus Saárpatarius, qui etiam a celsissimo principe approbatur; ex Siculis 2 proponuntur: Georgius Pünkösdi et Joannes Szombatfalvi celsissimo principi decernendi; dnus Tatarlarius ex dnis Saxonibus semel electus iterum approbatur. Resolutiones obsignantur et principi tradendae mittuntur.

Die 13. Convenientes dni regnicolae perlegitur replica ad litteras Ali passae, quae approbatae obsignantur tribus sigillis ex tribus nationibus ut supra. Discurritur de causa scissionis aliquod temporis nostri seculi. Defendit dominus Paulus Beldius quendam Siculum Vasmát Péter vocatum, quod post assecurationem captus fuerit et detineatur contra etiam praerogativam nobilitarem. Perlegitur supplicatio dnorum Marosvásárhelyiensium, deferenda decernitur ad principem per dnum praesidentem. Adferuntur litterae capitanei Germanici Claudiopolitani conviciatoriae et exprobratoriae latine scriptae, traduntur Benedicto Arkosi vertendae in crastinum. Praeterea nil agitur, sed murmuratur praecipue a Michaele Daniel depositi sui a Segesvariensibus in summam solvendam conversi sat importune notatur et inde exurgit postulatium.

Die 14. Martii. Convenientes dni regnicolae, murmure et stulta contentione incipiunt quidam comitia. Perlegit Nicolaus Miko dnorum Saxonum postulata, redditus per me eidem postulatis comitatuum. Salutantes dnos regnicolas dni Gabriel Hallerius et Sigismundus Banffius, praesentantur et perleguntur, occultatis nominibus quorundam locorum, litterae interceptae Simonis Kemény, in quibus vocat Claudiopolitanos ad comitia ex mandato imperatoris Romanorum A. Meggyesini celebranda, eligendi principis Tranniae ergo et exhibentur etiam paria litterarum sacerdotis cujusdam pontificii Martini Kaszoni Vienna ad Simonem Kemény datarum, ubi praecipue ista continentur: eligendum esse principem, 2. Homagium praestandum esse imperatori Romanorum tam ex parte principis electi, quam ceterorum magnatum et nobilium. 3. Certo praesidia in fortalitiis Tranniae existentia ibidem relicturum et aucturum imperatorem Romanorum. 4. Legatum imperatoris appropinquare A. Meggyesinum ad Simonem Kemény, eumque cum armata imperatoris, ideoque usque dum appropinquet, rem debere esse paratam ratione electionis. Praesentantur postulata statuum et perleguntur 1-mo comitatuum 2-do praeopostero ordine dnorum Saxonum, tandem

Siculorum, qui qualificantur et post perlectionem eorum additum 6-tum punctum Siculorum a ceteris statibus non approbantur, delentur. Interveniunt etiam dnus Joannes Bethlenius et Nicolaus Zolyomi. Postponuntur omnia et discurritur de sedandis turbis et pace resarcienda, occasionem dantibus litteris Simonis Kemény et sacerdotis nequam supra nominati. Deliberatur, qui non praestiterunt homagium ad fidelitatem celsissimi principis, praestent, alioquin non obstante praerogativa nobilitari, captivos et puniendos esse. 2. Ex superabundanti semel pro semper adhuc vocandos esse regnicolas dissentientes et periculum patriae foves, rationem reddituros factorum, qui si sese expedian, gratiam illis non esse denegandam, si vero venire negligant, tanquam apertos patriae hostes in nota perpetuae infidelitatis condemnandos hac cum declaratione: celsissimus princeps insciis et invitis dnis regnicolis nec gratiam illis dare queat. Sollicitant dni M.-Vásárhelyienses dnos regni de abducendis Turcis ex civitate eorum, nil obtinent. Quorundam nobilium Farkasiorum jura possessionaria falso impetrans Georgius Théri a principe remittuntur haeredibus et a dnis regnicolis etiam approbatur; male placet patri Thériorum. Quoddam jus possessionarium conferens princeps Barcsaius Georgio Lazar, quae tandem princeps Kemenyius Stephano Lazar confert, relicta instat, remittatur, sed nil obtinet, relegatur ad juris prosecutionem. Caetera vix digna notatu.

Die 15. Martii. Scribuntur litterae Bethleninum, Claudiopolim, Szamosujvarinum, Kővárinum et in alia loca ad regnicolas, qui nondum consensere cum ceteris, imo patriae perturbationem foveant adhuc, quae mittuntur ad dnos consiliarios revidendae et iterum remittuntur ad dominos regnicolas, quibus per Blasium Szentkirályi et Franciscum Dállyai pariatibus obsignantur, dato inscripto die 16. Martii. Perleguntur postulata statuum in unum corpus redacta et mittuntur ad celsissimum principem per Joannem Nemes; mittuntur etiam supplicationes quaedam ad suam celsitudinem, nominanter relictæ Georgii Lázár et cujusdam nobilis per Volfgangum Tserei nequam et superbum hominem, Saxonibus foedissime inimicum et ejus servitores turpiter vexati. Perleguntur litterae dnorum M.-Vásárhelyiensium, ubi exponunt sese misere non tantum vexatos, sed etiam combustionem unius per Turcas plateae malum ipsis illatum esse. Proh dolor! Perleguntur 4 puncta ex propositione clsmi principis, sed non discutiuntur. Et sic frustra tempus transigendo, quisque repetit hospitium suum.

Die 16. Martii. Quia postulata dnorum statuum discu-

tiebantur a celsmo principe et dnis consiliariis, nil ad tardum valde usque prandii tempus actum est, nec convenere dni regnicolae, sed instante praefato prandii tempore, indicatum est: domini regnicolae hora 2-da pomeridiana conveniant; prandium vix volente celsmo principe laute exceptum a dnis consiliariis, subsecutae scilicet renuente sua celsitudine choreae, occasionem praebentibus praeter dnos Saxones etiam ceteris ut majoribus poculis vinum barbare hauriant. Locum in solitum dietae conveniunt dni Saxones, sed nullo comparente, unacum dno regio iudice invisitur arx Görgény, qua perlustrata, et aliquot nummis darabantonibus redditis, redimus domum et pauca mora interposita coenatur. Joannes David de Germanico exercitu mortem Joannis Keményi vindicare volente unacum Simone Kemenyio et ceteris mirabilia refert mihi, quae domino regio iudici sancte aperui. Insulsis utens tanquam inexcultus et barbarus homo inter coenam verbis et relationibus dom. Petrus de Szappan, turpiter refutatur et quidem merito tanquam verbosus aliquam nauci homo a dno regio. Tandem itur cubitum.

Die 17. Martii. Perleguntur resolutiones ad litteras commendantis Germanici ad status Tranniae datas, Claudio-polim mittendae, sed quia pauci dnorum regnicolarum intelligunt, Hungarice reddi cupiunt. Transferuntur et perlectae obsignantur in idiomate latino, tradunturque perferendae cuidam Claudiopolitano. Mox adest dominus Sigismundus Bánffius et Franciscus Kassai ad dnos regnicolas resolutiones suae celsitudinis ferentes ad postulata. Interveniunt litterae attestatoriae ex Marus-szék ratione violentiarum a Turcis patratarum. Nicolaus Tserei imo ipse etiam praesidens multa virulenta evomunt in Stephanum Lázár, merito quidem, sed contra statuta regni. Vere proponitur a dno Andrea Ugron et Christophoro Pasko alias multum mendace homine, talleres tempore Barcsai principis plurimos substractos esse tam per principem, quam ejus thesaurarios nequam homines, decades autem aureos et catenas aureas reservata et meretricibus collata esse. Recognoscitur etiam dnum Sigismundum Bánffi cum adjunctis ex talleris ad contentationem portae Ottomanicae destinatis plurimos in proprium usum fraudulentem convertisse. Inique factum nec mirum, quod tanquam deceptores puniamur. Proximus enim quisque sibi. Simon Sztojka tunc temporis kapichia tanquam unus ex complicibus vere confunditur per Andream Ughron. Ideoque tractatur substracta pecunia regni in alium destinata finem, quam quem fuit versa, subtrahentibus regno restituendam esse. Adfert dnus Joannes Bethlenius litteras Memhet Kucsuk passae et Matthaei Balog

Marosvásárhelyino : Memhet passa audita convocatoria Simonis Kemény et litteris Martini Kászoni sacerdotis, litteris suis ad celsum principem datis innuit dnos regnicolas unacum principe maturare praeparationem tormentorum et ceterarum rerum bellicarum, adeoque sese debere conjunctos intrare iter et quaerendum esse hostem cum spe auspicatae fortunae. Ad quas quid responsi dandum sit, committitur a dnis regnicolis celsissimo principi et dnis consiliariis. Perceptores ordinantur restantiarum taxarum pro contentatione portae ordinatarum : ex comitatibus Franciscus Pribék, ex Siculis Nicolaus Tserei, ex dnis Saxonibus aliquoi civium Brassoviensium. Administratio restantiarum erit Coronae. Interveniunt litterae ex porta Ottomannica (a) supremo vezirio ad celsum principem datae cum interpretatione (la)tina earundem Panajóthi interpretis imperatoris Turcarum, ut et litterae Hungaricae Ali passae, utraeque continentes pacem patriae per certos legatos missos certis terminis regni, iisque, qui per Ali passam tempore captae Várad erant conclusi, firmandam. Faxit deus Opt. Maximus! Luditur cum Nicolao Tsereio blaterone et blaeso nequam per irrisionem consiliarium nominato. Ex intimatione celsissimi principis per Stephanum Papoki cancellariam allata dnus praesidens proponit principis Joannis Keményi articulos et donationes aliasque collationes tanquam illegitimi principis non esse standas, non enim fuisse confirmatum a porta fulgida Ottomanica et imperatore Turcico. Multum disputatur, sed nil concluditur. Denuo vexatur Stephanus Lazar a dno praesidente. Dnus regius et Melchior Stuckard prandent cum celsismo principe. Multis vaniloquiis resolutiones celsmi principis ratione postulorum comitatum percurruntur, partim replicando, partim articulos cuedendo : omnia ex articulis constabunt.

Die 18. Martii. Perleguntur litterae capitiae Valentini Szilvássi, continentes finium regni juxta pactum Ali passae cum principe Barcsaiano initum restituendorum. Tandem perleguntur litterae nobilium Claudiopoli delitescantium, querulantium quomodo dietim a Turcis subigantur eorum possessiones, nec audere domi suae habitare. Aggrediuntur postulata Siculorum cum resolutione celsmi principis. Adferuntur a celsmo principe per dnum Joannem Bethlen litterae summi vezerii et Rézefendi cum interpretatione Hungarica earum et perleguntur. Conqueritur celsmus princeps per dnum Franciscum Kassaium mediante praesidente, quod quidam nequam homines litteras scriptitent inscia sua celsitudine ad Kucsuk passam, qua querela motus Paulus Beldius exsurgit et conqueritur coram dnis regnicolis, sese delatum

esse apud celsissimum principem, eum etiam esse ex eorum numero, ideo postulat, si comperiat eum illum esse, ut puniatur, si vero insens fuerit, poena in delatorem transferatur. Franciscus Maxai certis rationibus excusat nobiles in arce Déva delitescere et difficulter auditur, praecipue quod Stephanum Kopasz excuset ratione litterarum ad sese datarum, ne comitiis appropinquet, alioquin per Kucsuk passa moriendum esse sibi; petitur ut scriptor litterarum denominetur, sed obtinetur. Dominus Bethlenius deponit officium cancellariatus et sigillum restituit regno Keményianum, non annuente principe et dnis regnicolis. Supplicat Joannes Dávid sese non esse idoneum, quod officium capitiae peragat Constantinopoli, ideoque multis quidem obstantibus, sed etiam quibusdam causam suam promoventibus tandem petita obtinet. Thomas Prinnyel ratione diffamationis notam importando evocatus a Michaeli Kálnoki, absente eo, proponitur contra eum per Szentiványium procuratorem, sed certificatus celsus princeps cum indignatione fert quasi cum despectu sui hoc esse actum. Supersedet Michael Kálnoki, excusando sese; primum punctum dnorum Saxonum difficulter ferunt nobiles, ratione ingyen gazdálkodás, quártély, et postálkodás, interim tamen articuli ea de re cuduntur, Lugossi Ferencz rem postarum iniquam in bonum Saxonum bene exponit. Nequam canis filius Pusi (*sic!*) Joséka quendam Saxonem rusticum suspendens dnos Meggyesienses coram dno reverendo foedis verbis excipit et vix non debitam poenam luit. Simon Sztojka supplicando petit Szentpéter a Barcsai principe sibi collatam, itemque relicta nequam hominis Böndökézi ratione Csekelaka contra Andream Ugrom; supplicant etiam alii ratione diversorum, sed nil obtinent. A celsmo principe loco Joannis David denominatur capitia Ladislaus Thuri quod jugum an excutere valeat, tempus indicabit. Sat turpes fiunt contentiones a dnis regnicolis vix dignae notatu. In coena fui apud dnum Christophorum Kálmán et Pasko, praesentibus Ladislao Thuri et Sigismundo Kovács.

Die 19. Martii. Bis convenientes aliqui tantum ex dnis regnicolis, ceteri sese abstrahunt, potationibus vacando et aliis rebus inanibus et sic nihil hac die concluditur. Fui in hospitio dni Nicolai Zolyomi, aliquas justas vini generosi unacum dno Michaeli Vásárhelyi, amico veterano hauriendo et variis de rebus discurrendo. Et sic dies iste frustra transigitur.

Die 20. Martii. Convenientes dni regnicolae, multum temporis consumunt in contentione, dni Saxones contentari cupientes ratione summae maximae in redemptionem regni

praeterito anno datae, secus nullum (si etiam decernatur) census daturus aperte profitentes; ceteri status autem, praecipue Siculi, in aliud tempus id rejici cupiunt praetextu contentationis portae Ottomannicae. Princeps consulitur per replicationem ad resolutionem celsmi principis ratione postulatorum statuum, praecipue dñorum Saxonum et aliorum damnificatorum factam et resolutio vicissim datur a sua celsitudine per Joannem Bethlenium verbis pariter et script(is) dom. Saxones contentandos esse ex bonis regnicolarum Germanis adhaerentium convincendorum; resolutio dubia, infirma et inconstans. Andreas Ughronius identidem mittitur ad celsum principem dñi Saxones firmiter adhaerentes suis propositis. Tandem fit a dñis regnicolis distinctio inter dños Cibinienses, cum hi propria pecunia summa pro contentatione Portae adimpleverint et caeteros Saxones, qui etiam nobilium bona accepta immiscuerunt isti contentationi. Petit celsissimus princeps qualificationem conditionis suae 24., sed non fit. Instructiones nomine celsmi principis per dñum Bethlenium praesentatae pro dñis legatis ad portam Ottomannicam deputatis perleguntur et remissis iisdem ad suam celsitudinem augeri cupiunt. Uberius prosequuntur resolutiones factae ad postulata statuum, remittuntur ad status. Princeps cupit denominari thesaurarium regni, ubi etiam discurretur de proventibus salium et portus in contentationem portae convertendis. Propositio principis attingitur ita tamen, ut tantum murmure et contentione tempus transigatur, nec inde aliquid boni sperandum.

21. ejusdem mensis; hac die pauca aguntur, sed tempus computationibus et licet aliqui ex regnicolis comparierint, frustra tamen transigitur. Haec interim occurrerunt alter magister prothonotarius Johannes Kendi male fert, quod frumenta sua et complicitum in usum Turcarum Segesvarini ablata, nulla a celsissimo principe restitutio promittatur. Conduntur etiam aliquot articuli, quorum unus a dñis Saxonibus ratione contentationis ex bonis nobilium Germanizantium fiendae non acceptatur. Advehuntur binae litterae: alterae Johannis Szombatfalvi hominis conscientiae valde cauteriatae, in quibus excusat sese morbo aliisque inconvenientiis quamplurimis nullo modo aptum esse ad suscipiendam legationem ex parte Siculorum ad portam Ottomanicam mox et de facto fiendam, alterae vero Nicolai Bojér nobilis valachici admodum vaffri et superbi, in quibus hic quoque excusat se certam pecuniae summam dñorum statuum regni Transilvaniae in arce Fogaras depositam se nec attigisse, sed per alios, rationistam videlicet ejusdem loci et Petrum Rétyi Litteratum

exactorem in solutionem praesidii erogatam fuisse, verum turpiter mentitur et cum restitutione ejusdem summae poenas quoque debitas daturus est, tanquam nequam canis filius. Nolentes ceteri status petitam restitutionem per refusionem summae 250,000 imperialium in usum portae Ottomannicae erogatorum, exacerbatus dnus regius Cibiniensis in haec erumpit verba: dnos Saxones nolle acceptare praescriptionem eorum, qui tempore necessitatis sese abstraxerunt, sed adhaerere immediate promissis principis in castris Turcicis Ali passae factis.

22. ejusdem mensis convenientes dni regnicolae perlecto articulo hesterno per dnos Saxones improbato res eorundem tractantur et eousque devenitur, ut ipsi praecipue dni Cibinienses ex bonis fiscalibus contententur, nominanter ex proventu tricesimali Verestoroniensi; annuatim usque ad explectionem summae ab ipsis erogatae fiat contentatio; qua de re mittitur pro legato ad celsum principem Mattheus Balogh, sed tristem reportat relationem, scilicet nolle suam celsitudinem facere contentationem ex bonis praenominatis; sero tamen sese recolligens placidioribus verbis prosequitur per aulae magistrum supremum Franciscum Kassai nomine universitatis dnum regium Cibiniensem: exitus acta probabit. Stephanus Fodor regius Szászvársiensis per se et per procuratorem suum Michaellem Biro cogens dominos regnicolas ad observandam sancte unionem, postulat restitui possessionem Csanád, pro qua tempore principis Achatii Barscai magnam summam erogaverit pro contentatione portae Ottomannicae et ab aliquibus bene, ab aliquibus vero male audit, ac a praesidente Thoma Bassa ejusdem possessionis malae fidei possessore contra conscientiam multum vexatur. Hic etiam inopinatam accipit per praefatum legatum a clsmo principe resolutionem, haec in verba: nem csinálunk czigányvásárt etc. Periclitante justitia ejusdem regii, qui praesidenti in os dixit coram regnicolis: ne vegyék el az Habad (*sic!*) szőlőt, mert bizony megítéli az isten az égből, sed non auditur. Conditio quinta celismi principis aliquot ante diebus intimata ad postulatum suae celsitudinis non qualificatur, sed in suo vigore de verbo ad verbum sine augmento, diminutione vel variatione aliquali in articulum relata sancte et illibate reliquitur. Perleguntur resolutiones celismi principis ad postulata statuum iteratis vicibus factae, sed quia multa in iis occurrunt, quae praesentiam dnorum consiliariorum desiderant, mittitur Stephanus Jósika ad suam celsitudinem eorum impetrandorum gratia, mox rediit ad dominos regnicolas, mora parva interposita subsequenter eundem dnis consiliariis. Johannes

Szombatfalvi absolvitur ex parte Siculorum a legatione ad portam Ottomanicam instituendam a multis excusatus et alius in locum ejus substituendus proponitur, sed nihil de eo deliberatur. Perleguntur deinceps litterae Dionisii Bánffi interceptae, quae continent perniciem militum Hungaricorum pariter et Valachicorum stationariorum ac etiam statuum de praesenti hic in Görgény-Sz.-Imre comitia celebrantium, ut etiam denique turgorem Marus-Vásárhelyini delitescentium avertat deus. Litterae Kucsuk passae perleguntur satis barbaricae et deliberatur de victualibus ipsis a dnis regnicolis subministrandis; plura etiam de miserrimo statu patriae nostrae dulcissimae in medium a variis sed praecipue a dnis Gabriele Haller et Johanne Bethlen proferuntur et sic instante crepusculo cetera in crastinum tractanda rejiciuntur. Discurritur etiam de thesaurario.

23. ejusdem mensis convenientes dni regnicolae adsunt etiam dni consilarii, quorum unus Gabriel Hallerius, antequam alias res aggrediantur, ex loco comitiorum unacum dno regio Cibiniensi exiens, secreto tractat de rebus aliquibus, intimando duram et tristem hesternam resolutionem celsum principem non ex parte dominorum Saxonum sed aliorum importunorum nunciasse. Sunt verba, sed rerum nihil hactenus, licet spem aliquam contentationis fecerit. Samuel Litteratus Szt. Iványi importune vult agere ex intimatione Nicolai Zólyomi contra contradictionem privilegiorum Haczukiensium de non postálkodás in praejudicium Saxonum emanatorum, sed inhibetur et bene. Publica (enim) privatis anteferenda bonis. Articulus 16. sextus perlegitur a Joanne Kendi proto-notario de victu pro Turcicis militibus serio administrando. Ubi Máramorossienses legati excusatione itineris difficultatis pecuniam pro victu verbis offerunt, assistantiam promittentibus dnis Bistriciensibus, sed non ultra posse. Cuditur insuper articulus de illis, qui pro expeditione legatorum ad portam Ottomanicam et cetera ibidem necessaria peragenda monebam auream vel argenteam expenderit, ut ex restantiis et ceteris censibus de novo deputandis usuali moneta ab officialibus comitatum et sedium sub amissione honorum et officii plenarie contententur. Dnus Andreas Ughronius et Joannes Kendlus discurrunt hoc modo: ut qui decimas percepere praeterito anno ex collatione principis, pro sustentatione suae celsitudinis ex omnibus dimidium restituit, statibus solito de more (quod tamen dignum fuisset) non consentientibus. Addit Franciscus Kassai cum aliquot: Multum victum fuisse comportatum anno praeterito in arces Trannicas et absumptum esse, ideoque provisores et rationistas rationem reddere eo-

rum. Hic Gabriel Hallerius distinguit inter illa bona, quae dni regnicolae in fortalitia ex statuum constitutione deferri curarunt pro sustentatione praesidii, et illa, quae ex fiscalibus proventibus illuc delata fuere, horum solum contendens rationem debere reddere praefatos officiales. Nemo contrait; Martinus Saárpataki protonotarius Kassaio interim subscribens. Incusat Andreas Ughronius Nicolaum Bojér provisorem Fogarasiensem ex incuria de non triturationis acervis fiscalibus Fogarasiensibus et quia combusti sunt illi debere restitutionem valoris eorundem. Laudat Gabriel Haller industriam procerum Hungariae de providendo victu annuo fortalitii Szathmár, pro tam numerosis militibus caesarianis ibidem. Propositionem principis aggrediuntur dni regnicolae et ante omnia ceteris paribus legatus antea ex parte Siculorum electus scilicet Joannes Szombatfalvius denuo denominatur. Discurrunt de capitali summa Segesvarini tempore principis Barcsai imposita Stephani Kun, Joannis Daczo et Simonis Sztojka. Sed quia sero sapiunt Phryges, ea de re nullum praesentando principi postulatum, imo etiam articuli sint cusi, a statibus non audiuntur. Denominantur exactores perceptores variorum censuum regni: Joannes Betlenius, Gabriel Ferenczi, Martinus Szigethi et Valentinus Seraphin notarius Meggyesiensis. Exactio Meggyessini futura. Multa disputat Gabriel Hallerius de statu Transilvaniae miserrimo, de regnicolis adulterinis Germanizantibus, litteris patris iniqui Martini Kaszoni et epistola Dionisii Bánffii minacibus et suam sententiam profert: nos vigilantes esse debere et mox finitis finiendis arma capienda, sed ita, ne totus nobilium et Siculorum exercitus educatur ex regno etc. Michael Tsepregi Clausenburgicus supplicat, ut pro vero regnicola, contra contrarium de ipso sententia, a statibus agnoscitur, praesentans litteras Ali passae manumissionales, in quibus declaratur, eum Ali passae captivum fuisse, sed jam manumissum. Binae litterae Bethlenino Szamosujvarinum Obersterio germanice scriptae et interceptae cum interpretatione Hungarica perleguntur, quarum sensus est: obsessos esse, famem pati et dietim confectos morbo et mortuos sepelire. Alterae litterae Hungaricae clavibus scriptae utcunque transferuntur per Stephanum Kun, Michaellem Kálnoki et Gabrielem Ferencz; perlegantur publice coram statibus, dubito. Perleguntur Bethleniensium nobilium litterae excusatoriae, sed falsae, licet mala sibi in iis imprecentur, nec dei, nec statuum et principis veniam precari, si sese ingesserint in consilia mala patriae importantia. Perlegitur etiam partim litterae clavibus scriptae utcunque translatae, quae non nisi minas continent. Perleguntur etiam replicatio-

nes ad propositionem principis, sed quia consilia pomeridiana non sunt inter decreta referenda, per ebrietatem potiorum ex regnicolis impediuntur et sic nihil valentis concludere, redeunt quique (prius multum murmure et contentionibus de lana caprina resonantes et ululantes quidam ebrii) in hospitia sua.

24. ejusdem. Replicationes statuum ad propositiones principis perleguntur et per Joannem Nemes mittuntur ad suam celsitudinem revidendae, octava excepta, quae adhuc nullam sortita replicationem discussioni subjacet; continet enim censum juxta intentum principis varii generis. Assurgens Paulus Bélius proponit mitigandam esse deliberationem nota infidelitatis condemnatorum nobilium germanizantium, cum non omnes sint ejusdem farinae et sensus. Nihil obtinet, nec enim sine consiliariis sententia semel lata mutari potest, imo ipsis quoque consentientibus minime. Andreas Ugronius revocat in memoriam dn̄is regnicolis Hungaricos etiam pastores debere adhuc aliquid ex censu extraordinario ipsis quoque imposito, licet aliqui debitam portionem (quae adhuc praesens sit apud praefatum) solverint. Addit Stephanus Ugronius: sacerdotes etiam pontificios debere eum censum et solvere debere monachis exceptis, qui in monasteriis ex elemosina vivunt. Gabriel Duchonius porrigit libellum supplicem statibus, in quo conqueritur de inconvenientia Petri Samarjai bona fratris sui itidem Duchonii in proprium usum convertentis et nec ad mandatum suae principalis celsitudinis restituere volentis. Joannes Nemes reportat relationem celsmi principis resolutionem cum consiliariis statim revidere volentis et remittere ad status; quas mox adfert Joannes Bethlenius cum supplicationibus variorum in vigore relictas et bona resolutione ad quasvis supplicationes. Denominatur a celsissimo principe et dn̄is consiliariis thesaurarius supremus Joannes Hallerius et a statibus etiam cum declaratione reddendae rationis perceptoris et erogatoris acceptatur, redditionis rationem approbante etiam sua celsitudine, postulatam hac in parte statuum Francisco Rédei adferente, approbationem vero celsmi principis secretario Francisco Lugassi referente ad status. Denique perleguntur litterae excusatoriae Clementis Mikes non comparitionis ob morbum duobus idem fide mediante testantibus, quibus continetur morbo etiam correptum appropinquare, si possit, in crastinum, horam interdum serotinam vel vespertinam. Horis pomeridianis perleguntur litterae interceptae Simonis Kemény, Michaelis Teleki, palatini Francisci Veselyini et Francisci Szentgyörgyi episcopi Váciensis: legationem Romanorum imperatoris ut et paria litterarum de Monte Cuculli, per-

suasionem felicis progressus Simonis Kemény, retorsionem vel repassionem dñorum regnicolarum Turcizantium (ut ipsi scribunt) et magnas minas regni statibus imminentes superbo stilo continentes, ex quibus omnibus ratione personarum ad quas directae sunt hae litterae constat ipsorum astutia et voluntas Tranniae status subplantandi. Supplex libellus relictæ Caspari Barcsai per Stephanum Kun præsentatus statibus ratione quarundam possessionum jus ad eas prætendentes et etiam magnæ summæ pecuniae ablatae, sed bene ipsi reponitur ex regni bonis fuisse dotatum et si superviveret tenere rationem reddere ablatae regni monetæ, interim ex parte bonam a celsissimo principe accipit resolutionem. Mittitur Nicolaus Mikó ad celsimum principem dñis consiliariis, qui promissi mox subsequuntur eundem et proponens præsidens Keményianas collationes ventilandas esse an in vigore maneant, vel abrogentur, tandem pro cassatis et annihilatis pronunciantur, a dñis consiliariis pariter et ceteris regnicolis. Unde tumultus exprobratione dignus exortus eoque devenitur per rancorizationem: Gabriel Hallerius Andream Ugronium ex responsis suis balbutientibus vix credibiliter proditorem fuisse dicit, Ugronio docte reponente: Non sese, sed Johannem Hallerium eum fuisse, scilicet quo mediante vocatus fuerit Johannes Kemény ad principatum Tranniae, insuper Stephano Kun supranominato Ugronio, Martino Saárpataki prothonotario ut et ceteris quamplurimis sat inepte tumultuantibus ac vociferantibus sat barbære, huic improbatur, ne sit [*thesaurarius*] ve si sit: obligetur annuatim ad rationem reddendam Johannes Haller thesaurarius supremus; alioquin si fiat, alius eligatur mediocris ordinis intelligens tamen vir nobilis, sed determinatio rejicitur minente crepusculo (*sic!*) diem in crastinum. Supplicat etiam dñus Martinus Boldvai de Várad ratione possidendorum jobbagyonum a sese et ceteris nobilibus de supradicta Várad, ante captam arcem eandem possessor., ut supplicatur ea de re per legatos ad portam Ottomannicam deputatos, ubi consultum fuerit, quod quia ante requisitionem ejus in instructione habebant dñi legati, bonum accipit responsum.

25. Martii. Conqueriti quidam nobilis et ceteri adjuncti: ineptissime sese gerere Kurtanos, imo etiam Hungaricos milites suae principalis celsitudinis, quaeque depopulando prædando et quaevis homine christiano indigna patrando; suscipit horum causam aulae magister Franciscus Kassaius coram principe agendam. Discutitur de creando thesaurario, ut et de censu pro contentatione portae Ottomanicae. Exhibentur et perleguntur litterae Germanicae cum interpretatione, nil

continentes, nisi minas in perniciem regni vergentes. Approbat princeps sententiam de annihilatione collationum et articularum (exceptis excipiendis) sub principe Kemenyio emanatorum dñorum regnicolarum. Quosdam in nota infidelitatis condemnatos, Germanis scilicet adhaerentes excusare tentant Paulus Bélius et Nicolaus Miko cum aliquot suae farinae hominibus, sed nihil obtinent. Iteratur contentio de thesaurario creando, ubi ex intimatione mea per Stephanum Fodor regium judicem Szászvárosiensem approbata a dñis regnicolis eligitur thesaurarius Ladislaus Thuri, harum a me supeditarum rationum fundamentum: 1. Quia Cibinium est locus destinatus percipiendi, conservandi et erogandi illius thesauri, qui ad contentationem portae Ottomanicae destinatus est, propter domorum suarum ubique exustarum ibidem loci manens praefatus Thurius commode huic officio satisfacere poterit. 2. Quia etiam habet domicilium Vincini prope portum Váradjaiensem. 3. Idoneus est, tanquam experta persona, officium camerariatus pariter et provisoratus gerens. Indicitur principi et approbatur tali cum conventionem: paratae pecuniae erunt fl. 200. Vasa vinorum ur. 80. Trit. cub. 20. avenae cub. 25. Petuntur a celmo principe dñi consiliarii et mox adsunt. Usque ad natalem Christi diem thesaurarius Thurius, tunc rationem reddere tenens. Discurritur obiter sine ulla determinatione de condemnatis in nota. Natio Saxonica difficulter promittit censum, idque solemnem cum protestatione contentationis ratione monetarum Ali passa pro contentatione portae Ottomannicae erogatarum. A singulis portis promittuntur fl. 16. quorum dimidium ad 1. Junii, dimidium ad 1. Novembris tenentur dñi regnicolae principi administrare pro sustentatione aulae, familiarium et militum suorum. Mittitur ad celsum principem Andreas Ughronius, indicaturus etiam pastores Hungaricos, provisos rationistas etc. debere aliquid ex aliquot censibus ab ipsis etiam dari; quod dari approbat celsum princeps. Misi Georgium Christoph ad cancellarium Joannem Bethlenium certis de negotiis Cibiniensibus, sed jam abierat. Instructio dñorum legatorum ad portam Ottomanicam expediendorum perlegitur de novo et in duobus punctis cum additione et declaratione aliquot reformatur et remittuntur principi per Gabrielem Ferenczi Litteratum. Census a Graecis, Judaeis etc. exigendus a statibus dño praefecto Petro Litterato de Vizakna committitur. Nicolaus Bojér usque ad depositionem regno 1000 tallerorum arestandus Fogarassini tanquam ineptus canis Valachicus Andreae Ughronio sese ad id offerente iungitur. Vesperi inter coenandum refert Michael Kántor ex Siculis quibusdam

audivisse; hac tempestate in Valachia visas fuisse ranas, magnitudine juvenis et porcis similes. Magnae et hoc cantore dignae nugae!

26. Perleguntur articuli et mittuntur ad principem revidenti, qui remissi solito de more obsignantur. Et sic principe celsmo feliciter valere jusso, solvuntur comitia, quibus ita peractis nos etiam ingredimur iter Cibinium versus.

(Többféle írás, eredetije a nagy-szebeni levéltárban.)

b)

1662. márcz. 9.

A rendek válasza Redan kolosvári térparancsnoknak hozzájuk intézett levelére.

(L. Bethlen János II. 117—122.)

c)

1662. márcz. 9.

Redan levele az erdélyi rendeknek febr. 26-iki levelére.

Speles, magci, grosi, egregii ac nobiles prudentes, item ac circumspecti dni mihi observandissimi.

Quamvis litterae de 26. Februarii nec consvetis regni sigillis sint firmatae, nec ordinaria trium statuum unione corroboratae, tamen prout mihi licitum est, debito cum respectu, iusta Magnificentiarum Vrarum merita respondere non praetermitto. Transeant interim pacta et vincula unionis cum sacratissimo caesare stipulata, ad quae per instantissimas totius regni supplicationes clementissimus imperator permotus, quantum pro celsmo principe auxiliando impenderit, quantaque eius exercitus sustulerit, in interno magnificenciarum Vrarum corde non latebit; si tamen iustis desideriis foelices non successerunt eventus, causis ab augustissimi caesaris bona mente longe remotis tribuendum, execrandum enim proditionis scelus in ultima belli expeditione omnibus satis innotescit, quod quamvis ego silentio obtegam, tamen delusa . . . .proditi principis exitium, et derelicta christianitas in aeternum . . . .orbi testabuntur; interdum si peiora mala miserando huic regno superstiterint, sibi ipsis iuste imputandum; vi enim non coacti, ut demonstrant, sed vel vili timore, vel pravo naturae instinctu impulsus, propria suorumque confederatorum damna perquirunt. Quoad praesidium huic urbi impositum, non tantum celsmus princeps Joannes Kemény,

sed sufficientes regni magnates quomodo quibusque conditionibus (nempe iusta Ziglizianas) pro victu factum sit, non ignorant. Sed quod meum tantum particulare spectat, iuramentum una cum meis celsmo principi praestiti, in cuius fidelitate constans, nec minis perterrefiam, nec ullo pacto retrocedam. Consuleant quos debent consulere magci dni, mei enim principales non procul absunt; interim nec ruinam nec desolationem huius districtus exopto, dummodo obligatum proviantum praesidiariis non impediatur, imo ordinate alimenta, de quibus hinc tria seu quatuor milliaria distantes pagi et vici satis abundant subministrentur, praecipue dum iustae exponuntur petitiones, sic excursiones remouentur, quae nonnisi necessariae praesenti tempore permittuntur; nec usque adhuc apparuit quod aliena bona retineantur, et si aliquid sub sigillo occlusum est, urgenti absque necessitate non appropriabitur, quam tamen deo favente non tam cito spero adfuturam. Quod deinde homines christianae gentis obnoxii gentilisque populi fautores castigentur, durum nulli unquam fore arbitrarer, imo tales aliquando impunitos non relinquo, ne iustitiam credant semper dormitutam. Sed quam maligna illorum delenda caecitas, quorum christianos paganis non pudet equiparari. Adducant illi a Germanis conculcatos nobilium ordines, trucidatam seu in aeternum captivatam regni plebem, exustam provinciam. Omiseram amicorum conditionem, quibus summa adiudicatur barbarie, tritico, farina, bovi, et ultima stipulati penuria, iis uti, quae tantum natura ad vitam sustendendam decrevit, dum paganis minimo ipsorum nutu ad illorum adimplenda expostulata abunde satis consuleantur; civium opes et substantias ex urbibus extorqueat Turca, filios vestros perpetuo vinctos compete in exterarum regiones extrahant barbari, incendiis, rapinis, captivitatibus, domos, templa, regnum depopuletur schyta, quod ab huiusmodi facinoribus profecto abhorret christianos, nec talia christianam mentem usque adeo cogitasse compertum est. Non ergo in talia horrenda mendacia inconsiderate praeci. . . . Verum hoc tantum inauditum, detestandum inhumanumque invenio, ulla sine causa nostros amicos, vel qui saltem deberent esse, severis ordinationibus indicere, iubere, cogere, ut milites pro bono tantum totius christianitatis in hoc regnum immissos profligent, captivent, atque ad illorum ultimam perniciem pervigilent. Sed ad damna nostra consurgite! beneficii immemores, christiana auxilia a Vris Magcentiis ardentissime expostulata, delete! agite! sic enim alia in aliis vestris necessitatibus vobis ipsis auxilia comparabitis; sic enim augustissimum imperatorem promissa expeditione pro Fogerasini et aliis ab inimici communis ag-

gressione conservatis fortalitiis remuneramini. Profecto non amplius clamoribus vestris aperientur aures, surdaque christianitas iustis vestris imposterum consolabitur punctionibus. Talia igitur Magcos Dnos obtestor, ut meditentur, medeantur, iugumque huic regno imponendum ab infidelibus generose excutiant, pusillanimo timore exuti rectam imbuant voluntatem, cui innixi simul unanimes et constantes ad libertatem patriae, ad bonum regni, ad christianitatis augmentum contendant, diuque valeant.

Claudiopoli, 9. Martii, 1662.

Spectabilium, magfcarum, grosarum, egrum ac nobilium prudentum item ac circumspectarum dominationum Vrarum
ad officia paratus
D. Retein.

Külczim: Spect. magcis, grosis, egriis ac nobilibus prudentibus, item ac circumspectis dñis, in parte trium nationum regni Transylvaniae ad praesens in comitiis in Görgen existentibus, dñis et amicis mihi observandissimis.

Kivül: 1662. 18. Martii Görgény. Kolosvári commendant embertelen levele.

(Nemzeti Múzeum. Tunyogi gyűjt.)

d)

1662. márcz. 10.

A törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi et nobiles, ceterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, in generalibus eorum comitiis ad diem decimum mensis Martii anni domini millesimi sexcentissimi sexagesimi secundi in oppidum nostrum Görgény-Szent-Imre ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt vobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos, supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebeantes, autoritate nostra principali benigne acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes quorum

interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae in comitiis eorum generalibus, ex edicto suae Celsitudinis principalis in oppidum nostrum Görgény-Szent-Imre ad decimum diem mensis Martii anni millesimi sexcentesimali sexagesimi secundi indictis celebratis, conclusi.

Articulus I.

Az eddég porta contentatiójára felvetett summának felszedésének módjáról, és a kik ezen végre pénzeket kiadták, contentáltatásokról.

Hogy kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmesen consideratióban vötte és méltóztatott articulusban írattnunk, hogy az országtól felvettett porta contentatiójára való pénzt, az előbbi articulusok szerint a kik meg nem adták, megadják: Nagyságodnak aláztatason meg szolgáljuk. Végeztük azért egyező értelemből, kegyelmes urunk, hogy ab expiratione praesentis diaetae, intra quindenam minden rendek, az ecclesiastica personák is valakik nem administrálták, a felvetett minden rendbéli adót, fide mediante felszedvén, Brassóban arra rendelt perceptor atyánkfiai, úgymint Pribék Ferencz, Cserei Miklós és brassai egy polgár ember kezekben, sub poena dupli administrálják minden rendeknek tisztviselői, defectus benne ne essék, és a contumaxokon, exclusis omnibus iuridicis remediis, sub amissione honoris et officii, exequálják és administrálják is az perceptoroknak ad terminum intra praescriptum. Az mely nemesi rendekre capitatum summát vetettünk vala segesvári utolsó gyűlésünkben, azok közül is a kik meg nem adták, administrálják sub poena articulari in civitate Segesvár, comitiis generalibus celebratis, expressa; belé tudván jobbágyok taxáját. A többiről garas, poltura pénzül contentáltassanak, mind az elébbiek, kik nem contentáltattak, és mind azután valók, kik contentálandók lésznek jó pénzeknek kiadásáért; a marhákról való adózás ide nem értetvén.

Articulus II.

A dézmáknak, fiskalis jószágoknak, harminczadoknak, vámoknak fiscus számára visszavételésekről.

Kegyelmes urunk, hogy a pénz nélkült másoktól biratott dézmák visszavétessenek az fiscus kezéhez, annuálván Nagy-

ságod ebbéli kívánságunknak, alázatosan vöttük Nagyságodtól. Concludáltunk úgy kegyelmes urunk, álljon az Nagyságod kegyelmes dispositiójában, ha valamely igaz hívének kegyelmességéből kedveskedik az dézmákból, de vita durante senkinek az dézmát Nagyságod fiscus kárára ne is conferálja. Az kik pediglen pénzeket kiadták reá ország szükségire, hogy azoknál contentatióig meghagyassék, s birhassák Nagyságod kegyelmessége szerint, mi is approbáljuk. Az fiscalis jószágok állapotjáról pedig decernáltuk, hogy az melyek az országtól fiscalisoknak íratattak s mostan Nagyságodtól eladattattak, derekas, hasznos és érdemes hazafiainál meghagyattassanak, de közönséges személyektől elvéttessenek, az fiscus ne fogyatkozzék meg, egyébaránt való kegyelmességit, kinek-kinek szolgálatjához és érdemességéhez képest Nagyságod egyébaránt is megmutathatja. A kik pedig pénzeket kiadták az fiscalis jószágoknak valami részeire, vagy ezüst, arany marhájakat, mind fiscalis, s mind egyéb rendbéli jószágok az olyanoknál, hogy meghagyattassanak, mígnem contentáltatnak, Nagyságod kegyelmes tetszése szerint, jóvallattuk; az kik pedig feljebb inscribáltatták valoránál az nekik adott jószágokat, arról observáltassék az articulus, determináltuk. Az kik pedig nem fiscalis jószágot, hanem más olyat, mely azelőtt is övék volt s apprehendálták, donatiójok is extálván rólok, Nagyságod kegyelmes tetszéséből, azokat helyben hadtuk, salvo tamen jure alieno. Az kik annak felette harminczadokat, fiscalis vámokat, és egyéb fiscalis jövedelmeket pénznélkült bírnak, elvéttessenek fiscus számára, és senkinek ne is conferáltassanak fiscus kárával, Nagyságod kegyelmességéből végeztük.

Articulus III.

Ingyen gazdálkodással, postaló és szekéradással kiknek tartozzanak.

Noha az ingyen gazdálkodatókról, és postálkodtatókról világos articulusunk extál, úgymint 1659-dik esztendőbeli második articulus, mely most is in vigore hagyatik, és Nagyságod kegyelmességéből augiáltatik azzal, hogy sohult az országban semmi rendek ne terheltesse ingyen gazdálkodással, tereh hordozásokkal, postaló és ökör, s ló-szekéradással, hanem csak az kik in publicis regni negotiis járnak és Nagyságod szükséges dolgaiban fáradoznak, az kiknél Nagyságod czimere és salus conductusa leszen, csak azoknak tartozzanak az szükséghez képpst gazdálkodással, postaló és szekéradással. Egyéb rendbélieknek jó akaratjokon kívül, ez romlott hazafiai semmi gazdálkodással ne tartozzanak, hanem szál-

lásadással s pénzekért való gazdálkodással, ha minek szerit tehetik, legyenek csak kötelesek, senkinek pedig magok dolgokban járóknak salus conductust is ne adjon Nagyságod terhére a szegénységnek articulussink ellen, concludáltuk: ez ellen cselekedők büntetessenek az ország articulusi szerént; ide értettetvén mind vármegyék, szászság, székelység az partium is.

Articulus VI. (IV. helyett sic!)

A más jóvainak s magoknak várákból, várasokból kiadattatásokról és megbüntetésekéről.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből arra lépett az szász natióon lévő atyánkfiaiinak kívánságokra, hogy ennekutána senkinek, se nemeseknek, se egyéb rendeknek, valakik ez hazában laknak, s jóvokat valamely városban magokkal együtt recipiáltatják, soha sem személyekben, sem depositumokban meg ne károsíttassanak és ki se adattassanak az fejedelmek porancsolatjokra, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk, mi is egész országu Nagyságod kegyelmes annuentiájából, egyenlő consensusból concludáltuk ezen articulusunkban, hogy soha se magyar, se szász, se székely natióon lévőek az várokból és várasokból senkinek, se magok, se jóvok az fejedelmek parancsolatjára ki ne adattassanak, hanemha legitimus fejedelmektől legitime citati, et judicialiter, secundum juris processum, condemnati et aggravati fuerint: mert in hoc casu az legitime emanált sententiának vigorával, mind az fejedelmek, s mind más rendbeliek legitime procedáltathatnak. Az kik pedig eddig kiadattattak, vagy jóvok s vagy magok, articulussink ellen löttek. Ha kik pediglen másoknak jóvokat, vagy magokat kiadván és az articulussok ellen extorqueálták, szabadon hogy megkereshessék az brevis processuson, az egy exmissiön kívül minden remediumokat excludálván ebből, Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván erről, concludáltunk úgy, hogy ez ilyenekről írt articulussok in vigore maradjanak.

Articulus V.

A bántódások orvoslása megígéréséről.

Kegyelmes urunk, hogy Nagyságod megígért kegyelmessége szerént mostan is méltóztatott úgy resolválni kívánságunkra, hogy jövendő közelbik országgyűlésén minden bántódásit az nemes országnak megorvosolja, és igazításban véteti, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articulus VI.

E háborgó időben a megbántottaknak, és megkárosítottaknak contentáltatásokról.

Hogy nagyságod kegyelmes urunk atyai kegyelmességét declarálta ezaránt is hozzánk, hogy az kik közülünk ez disturbiumokban megbántattunk, károsítottunk, és injuriáltattunk, annál inkább az kik közülünk megfogattattak, verettettek, ölettettek és sebesítettettek, mind nemes és egyéb szabadsággal élő emberek és jobbágy rendek által is, az olyan patratorokat, az arról írt mód és processus szerint törvénnyel keresvén és convincáltatván, az kiknek elégséges javok nem találtnék, melyből satisfactio impendaltathatnék, magok személyekhez is hogy hozzá nyúlhassanak az káros felek, és nem lévén miből fizetni az megkárosított felet, hogy esztendőnként szolgálja, és az tisztek limitatiója szerint, míg az elmaradott bírságnak summájáról contentálhatja, kegyelmesen megengedte, articulusban is hadta íratnunk, úgy, hogy az tisztek is minden helyeken sub poena articulari, sine respectu personarum, az brevis processus szerint, haladék nélkült igazítottatván, megint méltó executióban is vétethessük, Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak, alázatosan megszolgáljuk.

Articulus VII.

Köztünk és a két Oláhország közt való szövetségről, passusról és bántodásink orvoslásiról.

Hogy az két Oláhországok között való szövetséget confirmáltatni, liber passust engedni, s eddig való alkalmatlanságinkat is tolláltatni igéri Nagyságod, úgy hogy káraink refundálása felől is méltóztaték Nagyságod írni, az kiknek közülünk általok történtenek lenni, Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak, alázatosan megszolgáljuk.

Articulus VIII.

A porta contentálására a kik pénzeket kiadták, vagy elvették, contentáltatásokról.

Kegyelmes urunk, hogy Nagyságod az damnificatusoknak, kik porta contentatiójára javokat és értékeket kiadták, vagy egyéb képpen elvitettek tőlök arra a szükségre, contentatiót tétetni ígért, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk: végeztük mi is egyenlő consensusból, Nagyságod kegyelmesége is accedálván ebből hozzánk, hogy az kiknek jószágok

per notam vel defectum az fiscusra szállanának, másoknak ne conferáltassanak, míglen az damnificatusok vagy pénzzel, vagy jószággal nem contentáltatnak. Elsőbben is szebeni atyánkfiaiinak tétessék contentatio, limitálván részek felett kiadott pénzeket, ahoz képpst accommodáltassék az contentatio is. Azután azok contentáltassanak, kiknek jövekhoz az több városokon, úgymint Brassóban, Segesvárott, Beszterczén, Medgyesen és több helyeken is az városbéliiek hozzá nyúltak, azoknak is quitantiájokhoz képpst legyen az contentatiójok, az kik tudniaillik rész adójokat, és reájok vetett capitalis summájokat megadták. Azután az városbélieknek és több nemes rendeknek is részeken kívül kiadott pénzekért contentatio tétessék, modo praemisso vagy jószággal vagy pénzzel, Nagyságod kegyelmes resolutiója szerént, ne is haladoztassanak sokára.

Articulus IX.

Csepregi Mihály és Horvát András incorporáltatásokról.

Hogy kegyelmes urunk ország közé incorporáltatott Turkovicz Csepregi Mihált, kinek ország dolgaiban nagy hűséggel való fáradozását megtekéntvén, Horvát Andrásnak is hűségét és közénk való recipiáltatását kegyelmesen Nagyságod jóvallotta, és approbálta, Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak, alázatosan megszolgáljuk.

Articulus X.

Az 1661. esztendőbéli Beszterczén íratott 5-dik articulus ideig helyben hagyattatik.

Kegyelmes urunk, Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván, végeztük egész országúl, három nemzetül egyenlő voxból, hogy az ezerhatszáz hatvanegy esztendőbéli Beszterczén írt ötödik articulus, minden részeiben helyben hagyatassék, és annak vigorával Nagyságod minden rendeket megfogattathasson, comperta tamen rei veritate, és abban megírt út és módok szerént procedálhasson ellenek, mindaddig míg isten ez hazának állapotját le nem csendesíti; lecsendesítvén isten az ország állapotját, azután az Approbata Constitutióunkal akarunk élni, s ez erőtelen legyen azután, az városokból s egyéb helyekből is ezen Nagyságod porancsolatjára kiadatassanak. *)

---

*) Az Articulus X. keresztül van húzva. Az oldalára pedig ez van írva: »Ez is confirmálja az Kemény János articulusát.«

Articulus XI.

Az mostani táborozásra Kis-Selyken felvetett élesek adminisztrálásáról.

Kegyelmes urunk látván az idegen nemzetnek sustentatiójokra való provisio hogy országúl nekünk incumbál, az kis-selyki gyűlésben emanáltatott első articulusnak continentiája szerint, végeztük országúl három nemzetül, hogy Csik, Gyergyó, Háromszék, Barcaság és Brassó vidékivel együtt, Hunyad vármegye, Toroczko, Jára vidéki, Fejérvár, Thorda, Doboka és Kolosvár megye, több helyek is az havasok alatt, és havasok között mindenütt, valahon gabona maradt, az hol az mostani ben levő hadak el nem éltek és az mely helyekre ezen hadak ki nem terjednek, minden helyekről, mind azelőtti kis-selyki gyűlésben felvetett lisztet és abrakot s az honnét nem adminisztráltatott, azokat is azon kívül azon török vitézek számára, hogy másodszor is az szerint élést és abrakot szedvén fel, és ab expiratione praesentis diaetae, az restantiákkal együtt, in toto mingyárast dilatio nélkül adminisztráltassák az tiszték oda, az hova Nagyságod fogja porancsolni, sub poena ducentorum florenorum per eosdem, exclusis omnibus juridicis remediis, irremissibiliter exequendorum, melynek két része az fiscusé légyen, harmada az executiót végbenvivő feleké; az meg nem adni akarókon is, sub poena dupli, minden helybeli tiszték megvegyék, ha magok kárt nem akarnak vállalni; mely élést fide mediante registrálván, minden rendbeli tiszték számban is adják, sub poena praenotata. Máramarosból pedig ötszáz köből búzát, két ezer köből zabot, száz vágó barmot és négyszáz berbecseket adminisztráljanak az tiszték, minden dilatio nélkül, sub poena praenotata, concludáltak. Ha pedig többször is az szükség úgy hozná (kit isten távoztasson), hogy továbbá is kívántatni fogna az élés, Nagyságod porancsolatjára, hogy minden helyekről az tiszték, modo praenotata, az Kis-Selyken emanáltatott articulus szerint felszedetvén azon modalitas szerint az élést és adminisztráltassák is sub poena jam praenotata, concludáltak. Továbbá is, ha az szükség úgy kívánja, toties, quoties azon articulus szerint, Nagyságod országgyűlése kívül is, élés felszedés és annak adminisztrálása felől porancsolhasson.

Articulus XII.

A 24. fejedelemségről való conditio qualificáltatik az ötödikkkel.

Kegyelmes urunk, az huszonnegyedik conditiójának qualificatióját Nagyságod kívánván az nemes országtól, con-

cludáltuk egyenlő consensusból, hogy mindenekben az Nagyságod ötödik conditiójához alkalmaztassa az tanácsrend ő nagyságok s ő kegyelmek magokat Nagyságoddal egy értelemről, tovább annál ne menjenek.

Articulus XIII.

A porta contentáltatására most jó pénzeket kiadókat a perceptorok tartoznak contentálni.

Kegyelmes urunk, látván az országnak megmaradását isten s Nagyságod provisióján kívül hogy abban fog meglenni, ha az summát és adót beszolgáltatjuk, végeztük azért egész országul, hogy az mely atyánkfainak isten értéket adott s pénzeket, kiadják ország szükségire; az vármegyéknek és székeknek perceptorai requiráltatván quitantiájokkal hazánk lakosaitól, az felvetendő és szedendő adóból és restantiából plenarie contentálják az jó pénzeket kiadó feleket, adván egy tallérért két forintot, egy aranyért négyet. Az tisztek pedig, kiki vármegyéjében és székekben percipiálhassák, az perceptor is meg nem akadékoztatván, quietantiájok tenora szerént satisfactiót tegyen sub amissione honoris et officii, quitantiát vévén ő is rólla, acceptáltassék ratiójában.

Articulus XIV.

Azelőtt porta contentálására pénzeket kiadóknak contentatio ígértetik.

Kegyelmes urunk, hogy Nagyságod kegyelmesen úgy resolválta magát, hogy az kik pénzeket porta contentatiójára, vagy egyéb ország szükségire kiadták, és jószág conferáltatott volt nékiek érette, s annakutána elvétellett tőlök, és mostan fiscus kezénél találtatván, visszaadni ígéri, és az kiknek elvétellett jószága s másnak conferáltatott medio tempore, hogy hasonló jószággal teljes contentatiót ígér Nagyságod, annakfelette az kiknek ország szükségire kiadott pénzekért jószág ígértetett, vagy ha nem ígértetett volna is, constálván, hogy azon szükségre adták ki pénzeket és nem contentáltattak, vagy illendő jószággal, vagy az restantia pénzből megelégtetni ígéri Nagyságod, alázatosan meg szolgáljuk.

Articulus XV.

Az eddég felvett porta contentáltatására való pénzről a perceptoroktól számvétel injungáltatik.

Kegyelmes urunk, az Nagyságod kegyelmes kívánságát igen helyesnek látjuk, hogy megvizsgáltassék, hova erogálta-

tott az országtól felvetett és felszedett és szedendő porta contentatiójára való pénz, de mivel most arra való üdönk nincsen, hogy ez eddig felszedett pénz dolgából igazítást telessünk, concludáltuk egyező értelemről az tanácsurakkal együtt, hogy isten csendesítvén ez zürzavaros állapotot, Bethlen János uram, Szigeti Márton, Ferencz Gábor, Serafin Bálint medgyesi notarius az ország pénziről számot vegyenek az perceptoroktól, kiknek Nagyságod méltóztassék porancsolni Medgyesre mikorra gyülekezzenek, az perceptoroknak is hogy compareáljanak, és az Nagyságod propositiói szerént eligazíttassék számadás és vétel által. Ha pedig az számvévőknek valamelyiknek halála, vagy egyéb akadály (kit isten eltávoztasson) esnék, Nagyságod bölcs tanácsival együtt méltóztassék arra elégséges embert rendelni, hogy az dolog el ne múljk.

Articulus XVI.

Kemény János uramnak donatiói, collatiói és haza szabadsága ellen íratott articulusi, sőt minden fejedelmeknek valakik ezután is fegyverrel jönnek bé ez országban, helyben nem hagyattatnak.

Kegyelmes urunk, Kemény János uram ő nagysága az országban fegyverrel való bájövelete által, hatalmasul jószágok elvételével megkárosított atyánkfainak alázatos megtalálására, ex consilio hogy méltóztatott úgy resolválni, az kitől legitime híratott jószágok illegitime elvételődtek és másnak conferáltattak Kemény János urammal az országtól, hogy mind visszaadassanak egész országúl, igen jóvallottuk, kihez képpest mint fegyverrel reánk erőszakkal jött, és portától nem confirmáltatott személynek collatióit, és idejében emanáltatott articulusokban is ha mik olyak inseráltattak, melyek szabadságunk ellen láttatnának lenni (most nem lévén időnk reá, hogy excerpálhassuk, más alkalmas időben megvizsgáljuk), invalidáltuk, cassáltuk, annihiláltuk és teljességesen erőtlenné tettük. Végeztük annakokáért egy consensusból, hogy a modo in posterum haza semmi donatiói, collatiói, inscriptiói és ország szabadsági ellen írt articulusi Kemény János uramnak meg ne álljanak, hanem heltelenek legyenek in perpetuum, ha melyek pedig hasznosok lésznek idejekben emanáltatott articulusokban, azokat idejében helyben hagyjuk, és excerpálván noviter articulusban is íratjuk. Ennekutána is valakik fegyverrel fognának bájönni fejedelemségre (kit isten ne engedjen) ország ellen, azok is soha legitimus fejedelmeknek ne tartassanak, collatiójokban donatiójoknak helye és ereje ne legyen.

Articulus XVII.

Egynéhány förenden valóknak megnotáztatásokról.

Kegyelmes urunk, Kemény Simonnak, Kapi Györgynek, Kornis Gáspárnak, Bánfi Dienesnek, Thorma Istvánnak és Jánosnak, Teleki Mihálynak, Alvinczi Istvánnak, Ebeni Istvánnak, Damakos Jánosnak, Henter Pálnak, Székely Istvánnak, Matskási Boldizsárnak, Betlen Farkasnak, Kemény Péternek, Tordai Jánosnak s többeknek is ártalmas és haza ellen való cselekedetek már világosan constálván egynéhány rendbéli elfogott levelekből, melyek in specie exhibeáltattak előttünk, magok engedetlen vakmerőségekről is, mivel atyafiságosan megintettek tőlünk, hogy ellenünk concipiált gonosz szándékokat félretévén, Nagyságod és az ország hűségire s velünk való egyetértésre redeálnának, elégséges napot és terminust praefigálván nekik az hozzánk való jövetelre, de atyafiságos intésünket megvetvén, nemhogy ide redeáltak volna, vagy redeálni akarnának, de ujjal sok rendbéli elfogott levelekből ellenünk való gonosz szándékokat és cselekedeteket nyilván látjuk és megtapasztaltuk. Minekokáért az ilyen nyughatatlan elméjű embereknek ártalmas cselekedetek és praktikájok miatt rajtunk esett nagy kárainkon, romlásinkon tanolván, hogy elébb ne menjenek ezek is gonosz igyekezetekben, kényszerítettünk ezen gyűlésünkben megnotáznunk őket, mások is tanolnának rajtok. Melyet meg is irtunk nekik, s tudokra adtuk, hogy ha az rendelt napra meg nem jelennének köztünk, articulust írának ellenek, és mind magok, jószágok s minden jövök, magok részek szerént valók, vigore praesentis articuli, exclusis omnibus juridicis remediis finalis executióban is vétettettek. Mivel azért nem szűntek meg ellenünk való gonosz igyekezetektől, negligálták hozzánk való jövelteket is, végeztük egy consensusból, hogy az megnevezett személyek több complices társokkal együtt, manifestus notoriusoknak tartassanak, és ezen articulusunknak vigorával Nagyságod exequáltassa is rajtok, s ha szintén ezután gonosz cselekedeteknek vétkitől meggyőzettetvén, lelkek esméretiben megdobbannának és redeálnának is az Nagyságod és ország hűségire, Nagyságod méltóságos fejedelmi authoritása helyben maradván, in hoc casu, ország kedve, híre, akaratja és consensusa nélkült gratiát se adhasson nekik, és ha ország elejébe fogna terjedni abbéli dolgok, deliberatióból menvén ki dolgok, az országnak nagyobb és számosabb vox a álljon meg ez dologban. Mikes Kelemen is hasonlóképpen notoriusnak tartassék, és modo praenotato büntetessék, ha írása sze-

rént nem superveniál közinkben, és Nagyságod s az ország előtt meg nem mentheti magát.

Articulus XVIII.

Az ország jövedelmének administratiójáról és perceptiójáról.

Kegyelmes urunk, mivel az mostani romlott állapotunkhoz képpst főkomornikot nem választhattunk, holott arra is sok expensa menne, számadással pedig fel sem akarják venni az főrendek, kire mi sem mehetünk, s ezután sem megyünk. Praefectus Vizaknai Péter deák atyánkfia voluntarie arra promittálá előttünk magát, hogy minden ország számára proveniálandó proventusokra gondot visel híven és minden rendektől valakik annak gondviselői, procurálói és perceptori, számban, extractusban véshi és véteti, s igazán administráltatja is Szebenben Thuri László atyánkfia kezében, az ki legyen köteles gondviselésére és helyes helyre való erogatiójára, hittel kötelezvéen magát az igazán való percipiálására, gondjaviselésére és erogálására, melyről számot is tartozzék mindenik adni minden esztendőben. Kihez képpst concludáltuk egész országúl, hogy ehez alkalmaztassák magokat azon atyánkfiak is, praefectus atyánkfia minden számadó tiszteket certificáltatván egy bizonyos napra, mind az régi számadatlan tisztek s mind az mostaniak s ezután lévők is számot tartozzanak adni és contentatiót tenni minden difficultásban lévő restantiákról; kik ha negligálnák, szabadságot adtunk reá praefectus atyánkfiának, szabadoson megfogathassa az olyan contumax számadó szolgálókat és exigálja rajtok, valamivel tartozhatnának az fiscusnak, kiben kedvezést ne tegyen, el se mulasson sub amissione honoris et officii. Thúri Lászlónak sustentatiójára rendeltünk kétszáz forintot, húsz köből búzát, huszonöt köből zabot, és két negyvenes hort esztendőre, mely élést az dézmából praefectus atyánkfia meg is adassa, az kétszáz forintot pedig angariatim kezéhez menendő ország pénzből kivetheti.

Articulus XIX.

A kapuszám után való adónak beszolgáltatásáról.

Kegyelmes urunk, szegénységinknek romlott állapotjához képest kapuszám után ígértünk tizenhat forintot, de úgy hogy ebből senki, ha elégett is, ha elraboltatott is, és az kiknek Nagyságod adójokat megengedte, vagy szállította volna is valami részében, méltóságos fejedelmi authoritása helyben maradván, ebből az ország kárával nem kedvezhetünk, hanem

vagy az dominus terrestris, vagy az superstes kapuszámbéli személyek administrálni tartozzanak az egész kapuszám után felvetett adót. Az ki pediglen része adaját meg nem adná ily nagy szükségben, az tisztek annak része jószágát, vagy házhelyét foglalják el, és adják annak az kezében, az ki adaját letési zálagul. Az székely atyánkfiai is ezen terviselésre ígérnek magokat, az kiknek vármegyén kapuszámban lévő jószágok vagyon, melynek felét ad primum Junii, felét ad primum Novembris ígérjük beszolgáltatni Szebenben, porancsolván Nagyságod az perceptoroknak, hogy ad diem et locum terminumque supranotatum administrálják perceptor Thúri László atyánkfíának kezében, és valamit administrálnak, tudniillik kapuszám után való adót, felét reserválja porta contentatiójára, felét pedig Nagyságod porancsolatjára administrálja és erogálja oda, az hova Nagyságod porancsolja. Az elébbi kapuszám után való restantiákat is ab expiratione praesentis diaetae intra quindenam az tisztek adminisztráltassák az kis-selyki articulus continentíája szerint, ide nem értvén a porta contentatiójára való summabéli adót és restantiát, mert azok praecise csak arra rendeltettek.

Articulus XX.

Az taxás városok contributiója.

Kolosváré	2400 flor.
Fejérvaré	200 »
Bánffi-Hunyadé	200 »
Udvarhelyé	260 »
Kézdi-Vásárhelyé	180 »
Sepsi-Szent-Györgyé	180 »
Illyefalváié	150 »
Egresé	150 »
Nagy-Almásé	150 »

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavi-

mus, et confirmavimus: offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus, imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in oppido nostro Görgény-Szent-Imre, die vigesima sexta mensis Martii, anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo secundo.

(Eredetije, melyben sok a sajtóhiba, az Akadémia birtokában.)

XII.

1662. márcz. 26—ápr. 19.

a)

1662. márcz. 26.

Szentgyörgyi püspök első jelentése a császárhoz.

Sacratissime imperator, dne dne clementissime.

Fidelitatis fideliumque servitiorum meorum demissam submissionem.

Posteaquam ex benigno Mtis Vrae Sacr. mandato, ad partes istas Transtibiscanas, et signanter Zatthmarinum, inde vero huc Medgyesinum ad tractanda Mtis Vrae negotia feliciter appullisem, praeter omnem spem et expectationem, magno cum cordis dolore spectavi paucitatem fidelium Mtis Vrae Sacr. Transylvanorum, ex quibus nonnisi spectabiles ac mgfici Simon Kemény, Caspar Kornis, ac grosi dni Gregorius Betlen et Joannes Szentpáli comparuerunt; prout et hoc lamentabiliter intellexi, quod reliqui Vrae Mtis fideles, una cum praesidiis in Transylvania habitis, oclusi sint, adeo ut nulla securitas pateat intrandi et exeundi. Quibus intellectis, assumpsi mecum Zatthmarino illum dnum colonellum de Vallis huc Medgyesinum, ut cum paucis his Mtis Vrae fidelibus mutuo consilio adinveniremus, hactenus in fidelitate Mtis Vrae perseverantibus, exeundi securitatem, praesidiariis vero aliquem succurendi modum, qui nostro tenui iudicio hoc modo fieri posset. Et primo quidem, ut ad eliberationem fidelium Vrae Mtis ex omnibus praesidis, ac etiam privatis locis, debere submitti ex partibus Transtibiscanis talis succursus, qui constaret ex uno valido corpore, cuius auxilio munitiones prae manibus dicti dni colonelli de Vallis habitae, iisdem praesidiariis secure intromitti, dicti vero fideles Mtis Vrae educi possint, siquidem commendans etiam Vrae Mtis

Sacr. Szamosujvariensis recenter scribat, et alter fidedignus etiam se oculis vidisse referat, ad civitatem Kolosvár obsidendam mille janiceros esse transmissos. Secundo aut Vra Mtas praefato dno colonello de Vallis dignabitur clementer plenipotenciales elargiri (si tamen periculum in mora non subsequeretur) ut milites Mtis Vrae circa Tibiscum collocati suae dominationi illinae in omni occasione necessaria pareant, qui alias intellecto benigno Vrae Mtis mandato, omnem submissionem et promptitudinem, modo vires eidem in tantum adsint, obtulit, tum ad juvanda praesidia, tum vero ad educendum inde fideles Mtis Vrae; vel vero proprium generalem pro interim constituat, et ad hanc specialem expeditionem quantocyus submittat, qui cum dno Vallis mutuam habeat correspondentiam: alias succursus dicti dni Vallis nullatenus sufficit, neque ultra trecentos equites in subsidium nobis dare potest. Accedit et hoc, quod comitatus Maramarusiensis non ita pridem ad devotionem moderni principis Apafii iuramento sese obstrinxit, dnus autem Stephanus Pettki ante meum aduentum intravit hinc Transilvaniam.

Unde Clementissime Dne altissimo Mtis Vrae Sacr. iudicio humillime submitto, qualiter potuissem salubrius concludere cum paucis his Vrae Mtis fidelibus, qualiterve et quid cum his concludendum sit in hoc perturbato rerum statu, si reliqui in Transylvania detenti ad nos accedere nequirent.

Ideoque humiliter supplico Vrae Mti super praefata puncta, dignaretur se se clementer resolvere et e praesenti periculoso statu, paterna sua clementia, partem hanc patriae benigne eripere. Mtem Vram Sacr. in reliquo felicem et gloriose triumphantem regnare desidero. Datum in Medgyes die 26. Martii anno 1662.

Mtis Vrae Sacratissimae.

(Szentgyörgyi első jelentése: egykorú példány orsz. ltár. Dipl. osztály).

b)

1662. márcz. 26.

Szentgyörgyi jelentése Porciához a bujdosók megsegélése ügyében.

Excellentissime princeps, domine domine patrone gratiosissime.

Humilium servitiorum meorum demissam oblationem.

Ex benigno suae m^{ttis} sacratissimae mandato itineri me accingens, deo propitio Zathlmarinum, inde vero huc Medgyesinum feliciter quidem perveni, verum magna cum condolentia cordis intellexi potiore partem fidelium suae m^{ttis} in Transylvania existentium oclusam esse. Super quo quidnam suae m^{tti} sacrae scripserim, ex^{mae} Celsitudini Vestrae in paribus humiliter transmissi, ex quibus intelligere dignabitur Celsitudo Vestra, in quo cardine versetur status Transylvaniae. Demisse itaque oro ex^{mam} Celsitudinem Vestram, dignetur hocce negotium apud suam M^{tem} gratiose promovere et afflictae huic patriae salutem procurare, siquidem post suam m^{tem} sacra^{mam} in extremam ruinam tendentis patriae huius salus dependeat ab ex^{ma} Celsitudine Vestra.

Quantum ad depositionem decem millium florenorum in camera suae m^{ttis} Scepusiensi vel Eperiesini ad coëmptionem frumenti pro praesidiis Zathmariensi et Transylvanicis convertendi attinet, nec defacto aliter possum Celsitudinem Vestram informare, quam in itinere datis ad suam celsitudinem meis literis, qui videntur mihi speciale benignum suae m^{ttis} mandatum vel camerae Hungaricae requisitionem superinde expectare.

Demum milites Moldavici penes principem Apafium existentes fecerant heri excursionem versus civitatem Nagybánya, qui nostrorum adventum advertentes dispersi sunt, ex rebellibus tamen Valachis decem sunt caesi. In reliquo me partemque hanc patriae gratioso Celsitudinis Vestrae patrocinio humiliter recommendo, eandemque ad annos quam plurimos felicissime vivere desidero. Datum in Medgyes, 24. Martii 1662.

Excellentissimae Celsitudinis Vestrae

humillimus servus et capellanus
Franciscus Szentgyörgyi
eppus Vaciensis.

Kivül: Excellentissimo domino Joanni Ferdinando sacri Romani imperii principi a Portia et Brugnara, baroni in Szeszecz et Premb, aurei velleris equiti ac sacr. caes. regiaeque m^{ttis} supremo consilii directori, camerario et supremo aulae praefecto etc., domino patrono gratiosissimo Viennae.

(Ered. Bécsi állami levéltár, hg. Porcia lt.)

c)

1662. márcz. 29.

A menekültek Kemény Simont generalisukká választják.

Szolgálatunkat ajánljuk stb.

Az követ úr ide érkezvén az ő felsége akaratját nekünk proponálá, de mivel igen kevesen voltunk, Kglmed és több atyánkfiai jelen nem lehetvén, egyébbhez nem nyulhattunk, hanem minthogy ezekben az fennforgó állapotokban fő nélkül nem lehattunk, ki minden dolgokra és requisitumokra gondot viselvén, authoritása legyen mind hadak fogadására tartására, mint minden szükséges állapotoknak elkövetésére. Mi azért ez állapotra az követ úr tetszéséből is választottuk generalisunknak az mlgs urat Kemény Simon uramat ő ngát, életünket állapotunkat mind boldog, mind visszás sorsunkban ő ngával összekötvén az mi részünkről. Melyet ő nga is felvállalt látván ily állapotunkban ez iránt való szükségét, fáradságát, költségét nem szánja. Kiről mi assecuráltak is ő ngát részünkről, hogy költséginek, fáradságinak recompensatiójában és meghálálásában igyekezzünk minden módon, mert azt bizonyosan elhiggye Keglmed, hogy sem Apafit, sem más török tette fejedelmet ő felsége nem szenved el, sőt az országnak protectióját continuálni akarja minden tehetségével, úgy hogy legfeljebb három hétre elégséges erő érkezvén, kivel az országban hemenvén és gyűlést hirdetvén, legyen az fejedelemválasztásról és tételről végezés. Így értvén azért Kglmed ebbeli végezésünket Ebeni és Bánffi uramékat mindjárt tudósítsa; mi az mire isten segít semmit el nem mulatunk; legyenek ő kglmek jó reménségben, hamar időn im megszabadítja ő kglmeket. Ezután mit fogunk végezni az követ urammal, Kglmedet tudósítani el nem mulatjuk. Eltesse isten stb. Datum in Ar. Megyes, 29. márcz. 1662.

Kgd atyjafiai

Kornis Gáspár Bethlen Gergely Szentpáli János

m. p.

m. p.

m. p.

Macskási Boldizsár m. p.

Külezim: Nemzetes Teleki Mihály uramnak stb.

(Ered. gr. Telekiek lt. Miss. 194.)

d)

1662. ápr. 19.

Kemény Simon jelentése Kászoninak generalissá választatásáról.

Adjon isten minden jókat Kdnek, édes pater uram.

Szegény idvezült atyám halálától fogva is minemű állhatatos hűséggel voltam római császárhoz ő felségéhez, és az austriai házhoz, ha magam nem írnék semmit is, az dolgok magok bizonyítják, midőn nem csak jószágom vesztését, személyemnek üldöztetését, hanem ez mai napig is az hűség mellett mindennapi számtalan költségemet koczkáztatom és szerencséltetem, és jóllehet ő felsége kegyelmes ajánlásit mind maga írásából jól láttam, mint hozzánk küldött méltóságos követének szavaiból értem, nem is kételkedhetem ugyan ő felsége kegyelmességében és én is az mire obligáltam magamat, minden tőlem lehetséges dolgokat elkövetni bizony szívesen igyekezem, de syncere fateálnom kell, megírhatatlan búsulással vagyok, holott im az minapi instructiómban is az mit sollicitáltam az kövári dolgokból, semmit sem effectuála Kd, mostan ide alá penig kevesen lévén együtt az követ úrnak hozzánk érkezésekor, semmi derék dologhoz nem nyúlhattunk, melyet oda fel is megírtunk, kiket mi okon nem adott be Ketek ő felségének, örömetst kívánnám értenem. Hanem hogy ne láttassék még is henyélnünk, mint ennek előttei levelemben is írtam vala Kdnek, engemet mellettem levő becsületes urak praeficiáltak előljárájoknak ő felsége híveinek, kik mellettem vagynak és egyéb ő felsége praesidiuos helyeiben, és generalisságnak titulussát imponálván, kívánták, hogy minden tehetséggemmel assistáljak mellettek, és nem denegáltam, ea tamen conditione, hogy azért mind ő felsége előtt condignus respectusom legyen és remuneratióm, mind peniglen az ő felsége híveitől; látom ugyan az ő felsége ajánlásit, de jeleit is kívánnám látni; tartok igen attól, most gyűlés lévén, ha hadakozni akarnának, bizony nem gyűléseznének, hanem úgy hiszem, tractára megyen inkább az dolog és ha Kd nem vigyáz, csak ő felsége békélhessék meg az törökkel, minket könnyen elfelejtnék s az árnyék reménységért mindenünket elköltvén, két szék közt az földön maradunk. Ihon, minden órában várók az ő felsége succursussát és az követ úr intimatiójából tehetségem szerént hadakat is fogadtam, hogy azokkal együtt ő felségének szolgálhassak, az sem lón. Itélje meg Kd, nem elég híven szolgáltam-é, midőn mindenemet veszni hagytam; magam szükségemért csak száz lovast sem tartanék,

ha ő felsége mellett nem igyekezném, kire az követ ur reá is felelt, hogy tekintetben leszen ő felsége előtt. Az ki nagyobb, Kővárba is mi prófontoljuk ő felsége praesidiumát, kit minden nap megvárnak; ha mi restantiájuk esik, aranyul fizetjük meg nekik; de még ennél is nagyobb, ha én itt kin nem lettem volna, az ő felsége ott ben levő hívei bizony sokan Apafihoz hajlottak volna, ha én reám nem vigyáztak volna, az erősségekhez is könnyebben hozzá juthattak volna, és így akár fegyverre, akár tractára ment volna az dolog, ő felségének is akadályt szerettek volna. Mert ha fegyverre költ volna, az erdélyi állapotok sulyosabban mentek volna véghez; ha tractára, nem lévén az erdélyi erősségekben ő felségének praesidiuma és Erdélyen keze, erdélyi dolog felől miképpen tractálhatna, vagy ha tractálna is, oly conditiók occurálhatnának, kikre, ha annak előtte reá lépett volna is, nem lévén ő felségének keze Erdélyen, vagy menne reá, vagy sem. Eddég penig hogy ő felsége kezén maradtak is az erősségek, nagy eszköz voltam benne, mind sok rendbéli biztatásommal, költségeimmel, mind egyéb utaknak felkeresésével. Mindezek így lévén, summa csak ez: hitesse el ő felsége velem, nem léssen haszontalan költésünk, hanem jövődöben jutalmát vehetjük ő felségétől hűségünknek és az mellett való költségünknek; második, ha tractára megy az dolog, adhibeáltasunk mi is, és az mi securitásunk nélkül ne hozza ki az erősségekből praesidiumit, mely securitást a tractában ha adhibeálhatnánk, alázatos könyörgésünk által ő felségének mi is akkor exponálnók. Melyekről ha Kd securussá téssen és ő felsége is ez iránt kegyelmességét igéri, mi is örömet költünk ő felsége hűsége mellett, de ezek nélkül csak reménységért költenünk, az mint Kd maga megítélheti, lehetetlenség, nem is cselekedhetjük, költsük el mindenünket, azonban se Erdélyben, se Magyarországhban, se az ládában semmi se légyen. Ezen dologról azért édes Kászoni uram igen szorgalmatoskodjék Kd, és az kiket illet, requirálja is, Kd tudja, hol szükségesebb és az ő felsége több hívei is includáltassanak az tractában. Az szegény atyám is mindenét elkölté ő felsége hűsége mellett, végtére halálával pecsétlé; már rajtam az sor. Eleitől fogva oly kegyelmes háznak hallottam lenni az austriai házat, tekintetben volt mindenkor ő felsége hiveinek ő felsége mellett való hűséges magokviselések és a mellett való költések, én is ahöz nem különben bízom, mint erős kőfalhoz. Kérem azért Kdet, istenért is vigyázzon mind becsületünkre, mind hasznunkra, ne szoruljunk más ember köz fala alá, solicitálja ezen dolgokról kiváltképpen érsek uramat, élvén az ő nga tanácsával elhiszem kétség nélkül; tökéletes jó akarója

levén idvezült atyámnak ő nga, én rólam is, maradékjáról és egyik alázasos szolgájáról el nem feledkezik, hanem minden kegyelmességgel léssen. Ezen írásonat communicalthatja is Kd ő ngával. Isten Kddel. Datum in Szakmár, 19. Aprilis 1662.

Kegyelmed jóakarója

Kemény Simon m. p.

Irva Pater Kászoninak.

(Bécsi áll. ltár.)

XIII.

1662. ápr. 6.

A császár válasza a Kemény pártján lévő rendekhez.

Sacratissimae caesareae regiaeque maiestatis domini domini nostri clementissimi nomine egregio Wolffingo Betthlen praesentibus significandum. Praelibatam suam maiestatem per eundem ratione Transylvaniae in eaque fidelium suorum humiliter exposita et declarata clementer intellexisse, ac proinde eandem suam maiestatem in priore sua bona intentione benigne perseverare, neque aliud praetendere, quam opportunis quibusvis mediis dictae Transylvaniae, ac fidelium statuum et ordinum securitatem conservationemque, quatenus ab omni oppressione immunes in pristino statu vivere et privilegiis suis imperturbate frui possint, absque aliqua innovatione; ac ea etiam ex ratione misisse in illas partes reverendum episcopum Wacziensem, ad cuius uberiores informationem et relationem se ulterius clementer resoluturam, quomodo securitas illarum partium omnimode stabiliri queat. Porro ad eum finem assequendum summa rei exposcit, ut fortalitiis praesidio suae maiestatis munitis, de annonae et aliis rebus necessariis absque ulla mora prospiciatur. Suam itaque maiestatem nullatenus dubitare, quin iidem status et ordines in annotata provisione effectuada pro possibili sint cooperaturi et concursuri, maxime cum in conservatione eorundem fortalitorum universae Christianitatis bonum versetur, praefataque sua maiestas militiam hanc suam in memoratis fortalitiis praecise tantum pro eorum conservatione collocare fecerit, quam etiam cessantibus periculis inde educi curare non intermitteret. In reliquo saepefata sua maiestate eidem Betthlemio gratia et benignitate sua caesarea et regia clementer propensa manente.

Per sacratissimam caesaream regiamque maiestatem
Viennae die 6. mensis Aprilis anno 1662.

Stephanus Orbán m. p.

Cím: Egregio Wolffgango Betthlem comitatus Albensis
supremo comiti etc. assignandum.

(Eredetije a gr. Teleki család m.-vásárhelyi ltárában. 3490. sz.)

XIV.

1662. ápr. 26—máj. 7.

Szentgyörgyi jelentései a bécsi kormányhoz.

a)

1662. ápr. 26.

Excellentissime princeps, domine domine patrone mihi
gratiosissime.

4. praesentis Viennâ benigne emanatum suae mttis sacr.
mandatum primo hodie humillime accepi, excellentissime do-
mine, cum condolentia cordis sentiens retardationem in postis
benignarum suae mttis literarum, mearum quoque ad suam
mttem et Vestram Dnationem excellentissimam singulis septi-
manis hactenus humillime datarum, in quibus omnia genuine
repraesentavi suae mttis harum partium negotia pro humili-
ter elargienda a sua mttē clementi resolutione, unde nisi sua
mttas periculosam hanc negotiorum suorum retardationem
clementer dignabitur remederi, maximum imminebit pericu-
lum. Electio principatus hactenus nullatenus fieri potuit, ne-
que in posterum, tum absque benigna suae mttis annuentia,
tum vero ob paucitatem fidelium suae mttis sacr. fieri poterit,
nec debuit, usque dum in Transylvania inter spem et metum
latitantes fideles eliberentur et sedatis tantisper his regni
Transylvaniae tumultibus certus aliquis ad hoc locus specia-
liter indicetur. Quantum ad alia etiam suae mttis mihi humil-
limo subdito et capellano commissa mandata exequenda iuxta
vires meas pro locorum et temporum varietate ac occasione
effectui mancipare non intermissurus, prouti etiam de prae-
senti, excellentissime princeps, dum hic benignam suae mttis
resolutionem et succursum humillime praestolor, provisioni
quoque annonae ad rationem huius suae mttis praesidii
Szatthmariensis manum imponere non neglexi, verum septua-
ginta currus et unum Tokainum pro frumento gratuito deve-
hendo expediti, praeterea non contemnendam quoque quanti-

tatem lignorum ad reparationem fortalitii huius Zattmariensis succisorum vecturam a comitatibus vicinis, similiter gratuito praestandam obtinui. Item his diebus cum quorundam dominorum officialibus super precio mille et aliquot cubulorum tritici, leviori quam forensi pretio, cuius similiter vectura ad requisitionem meam gratis praestabitur ab hoc Zattmariensi comitatu. Demum submissus licet exiguus suae mttis succursus, meo et illustrissimi domini colonelli Vallis consensu hinc ad quattuor milliaria versus civitatem Nagy-Bánya usque ad adventum reliquorum suae mttis desideratorum militum collocatus est. Interim quicquid ulterius quoque in commodum suae mttis et bonum publicum permansionemque patriae adinvenire scivero, cum effusione etiam sanguinis in impendendis laboribus meis non parcens iuxta facultatem virium mearum omni fidelitatis studio me impensurum humillime polliceor. Excellentissimam Dominationem Vestram in reliquo diutissime et felicissime valere desidero. Szatthmár, 26. Aprilis 1662.

Excellentissimae Dominationis vestrae

humilis servus et capellanus

Franciscus Szentgyörgyi

e. eppus Vaciensis m. p.

Kivül: Excellentissimo domino dno Joanni Ferdinando s. R. i. principi a Portia et Brugnara stb. m. f.

(Bécsi áll. ltár.)

b)

1662. m á j. 5.

Excellentissime princeps, domine domine patrone gratiosissime.

Hactenus, exc^{me} princeps, omnes harum partium et regni Transylvaniae occurrentias humillime repraesentavi tam suae mttis, quam vero Extiae Vestrae, unde nunc non aliud, quam benignum suae mttis succursum praestolamur. Claudio-polis a Turcis et Apaffio obsessa gravissimis impetitur tormentis et insultibus ita, ut si mttis suae sacr. sepius repetitus succursus adhuc retardabitur, de permansione et salute fidelium suae mttis ibidem obsessorum et praesidii penitus desperandum erit. Dnus Dionysius Banffy per dei gratiam licet magno cum proprio et militum suae mttis periculo feliciter tamen eductus est ex praesidio Bettlen. A dnis etiam Stephano Pettky et altero Stephano Lazar novam assecratio-

nem habemus, quamprimum desideratus suae mttis succursus appulerit, totis viribus arma sua in hostes convertent et suae mtti fideliter adhaerebunt. His itaque sic existentibus quid ulterius sua mttas clementer determinare dignabitur, stabit in benigno eiusdem suae mttis iudicio. In reliquo Excmaam Vestram (*sic!*) diutissime et felicissime valere desidero. In Medgyes, die 5. Maii 1662.

Excellentissimae Celsitudinis Vestrae

humilis servus et capellanus
Franciscus Szentgyörgyi m. p.
eppus Vaciensis.

Kirül: Excellentissimo principi, domino dno Joanni Ferdinando s. Rom. imp. principi a Portia et Brugnara stb. m. f.

(Bécsi áll. ltár.)

c)

1662. máj. 7.

Celsissime princeps ac domine domine mihi semper clementissime!

Heri vesperi accepi literas a fidelibus suae mttis signanter vero a dno Simone Kemény, quas Vestrae Celsitudini in hac coperta transmissi, inno ipsas etiam literas, quas mihi dnus Simon Kemény scripsit, addidi. Literae illae Ungarico idiomate sunt scriptae; si transferantur, Vestra Celsitudo totum statum et conditionem earum partium intelligere poterit. Post hac vitam longaevam cum felici dignitatis incremento Celsitudini Vestrae animitus opto. Viennae, die 7. Maii, anno 1662.

Celsitudini Vestrae minimus servus et capellanus

Pater Martinus Kászony m. p.

(Bécsi áll. ltár.)

XV.

1662. máj. 15.

Rhédey Ferencz inti Bánffy Dénest, hogy térjen az Apafy hűségére.

Generose dne sat.

Servitiorum sat.

Kegyelmed becsületés szolgája Vedani uram az Kgd

levelét megadá, melyből értem Erdélyből való kijövetelének okát; másokban micsoda feltött cél legyen én nem tudhatom, de az mint értettem, az fejedelemnek ő ngának Kgdhez jó affectiója volt, az jóért azért édes sógor uram bűn gonosszal fizetni, mások vétkeért ő ngához Kgd nem lehet idegenséggel, ha mit Kgd ellen jószágának eladásával cselekedett is, azt még megorvosolhatja, nem is látott oly cselekedetet, az miért idegenséget érdemlene, mert az fejedelemséget is nem kereste senkinél, nem is sollicitalta, hanem isten állatta elő; az Kemény János uram veszedelmének is nem ő volt az oka, nem is ő ment reá, hanem csak veszteg ült; maga oltalmát a mint Kgd is írja csak egy bogaracska is keresi, az ki azért ellene igyekezik és veszedelmét szomjuhozza (én profeta nem vagyok) de bizony az isten büntetése száll arra az emberre, mert bizony úgy látom mind az hazának ilyen veszedelmes állapotban is megmaradása, kiváltképen az istennek dicsősége az ő fejedelemségében marad meg; mely isten dicsőségére kérem az istenért Kgtek vigyázzon, melyet hogy semminek tarta Kemény János uram azért büntetése meg isten, az mint sok intercipialt leveléből kitetszik, hogy csak színeskedett szegény. Én ezt Kgdnek nem az magam hasznáért írom Kgdnek, mert bizony én hozzám sem fiamhoz csak egy jobbágy jó akaratját nem mutatta, hanem csak az országnak kívánnám csendességét, mely immár úgy értem ő felsége előtt tractában is vagyon, ha mások nem impediálják; az fejedelem fejedelemségének változása felől senki azért szót se tegyen, mert bizony arra az török nem megyen, mert ő is elunta a sok változást, hiszem isten Kgteket bevívén segítheti ő kglmét gondos dolgaiban jó tanácsával. Az nagy hatalmas török birodalmat ha egy gyermek neve alatt ennehány esztendeig igazgatták, immár az fejedelem discretus ember lévén, csak legyenek egyetértő igaz tanácsi, bizony dirigalhatják ezt a kicsin országot. Kgdet kérem édes sógor uram, megbocsásson, hogy enni sok szóval írtam, mert azt Kgdhez való jó affectiom vitt reája, Kgdet kérem ez levelemet oly ember ne lássa, a ki gonoszra magyarázná. Azt is írja Kgd édes sógor uram, hogy úgy értette volna, hogy én az Kgd javait arestaltam volna, de isten oltalmazzon attól: miért cselekedtem volna nem volt oka, hanem Kgd valamikor reá küld jó szívvel kiadom. Kgd énnekem parancsoljon szeretettel igyekezem Kgdnek szolgálni. In reliquo sat. In arce Husztiensi die 15. Maii A. 1662.

Generosae Dominationis Vestrae

affinis et servitor paratissimus

Comes Franciscus Redei m. p.

Küldésim: Generoso domino Dionisio Bánffi de Losoncz etc. (titulus) domino et affini mihi observandissimo.

(Fred. a nyhelyi gróf Teleki ltárban. Miss. nro 197.)

XVI.

1652. máj. 20.

A császár válasza, melyet Maczkásytól küldött Kemény Simonnak.

Sacratissimae caesareae regiaeque maiestatis, domini domini clementissimi nomine, egregio Balthasari Maczkassy hisce significandum: praememoratam suam maiestatem singula per principales suos in certis literis eidem suae maiestati medio ipsius transmissis declarata clementer quidem, ac non sine doloris sensu intellexisse; nil itaque hactenus magis in votis habuisse, ac etiamnum habere, quam ut Transylvaniae, ac in ea fidelium suorum, in perturbato hoc etiam et afflicto rerum statu quam optime consuleretur ac subveniretur. Prouti haec omnia eundem Maczkassium principalesque eius praefata sua maiestas ex fidele suo episcopo Vacziense hucusque luculentius intellexisse non ambigeret, perseverareque eandem suam maiestatem in priori sua praegnata intentione, quo videlicet dicta Transylvania, ac in ea praedicti fideles sui ab omni oppressione liberentur, et in antiquis privilegiis libertatibusque suis sine aliqua innovatione conserventur. Ut autem vel ex eo etiam benignam antelatae suae maiestatis mentem ac intentionem percipere valeant, commendanti suo Claudiopolensi firmiter ac serio demandasse, ne idem sub amissione vitae praesidium Claudiopolim quoquo pacto admittere velit ac debeat. Quod ut efficere possit, suam maiestatem status quoque et ordines Transylvaniae pro parte sua omnia possibilia media eatenus adhibituos minime dubitare. De reliquo autem saepefata sua maiestas eidem Balthasari Maczkassy gratia et benignitate sua caesarea et regia clementer propensa manet.

Per sacratissimam caesaream regiamque maiestatem, Viennae die 20. mensis Maii anno domini 1662.

(P. H.) Stephanus Orban m. p.

Czím: Egregio Balthasari Maczkassy etc. assignandae.

(Eredetije a gr. Teleki család m.-vásárhelyi ltárában. 3492. sz.)

XVII.

1662. máj. 21—21.

Az aranyos-megyesi és szatlmári értekezlet.

a)

1662. máj. 22.

Szentgyörgyi jelentései Porciának.

1.

Excellentissime princeps, domine domine patrone gratiosissime.

In nuperis meis de 16. nimirum die praesentis mensis Maji ad Celst^{dm} Vestram datis literis humiliter perscripseram Turcam iam ab aliquot diebus cessasse Claudiopolum oppugnare, et quicquid tormentis deiecit, commendantem suae m^{ttis} fortius reparari curasse, cui neque de facto quid, quam contrarii auditur. Spargitur quin potius inde recessisse et remotius castra fixisse, quod ubi certius intellexero, Celsitudini Vestrae illico demisse repraesentare non intermittam. Demum cum volente deo benignis suae m^{ttis} mandatis iuxta instructionem mihi clementer datam, in quantum periculosus harum regni partium status permisit, secundum meum posse satisfecerim, nihil iam aliud restat, quam ut deo propitio ad initium affuturi mensis Junii me ex benigna suae m^{ttis} annuentia et Celsitudinis Vestrae gratia itineri accingam. In reliquo servet deus Celsitudinem Vestram ad multos annos salvam et incolumem. In Megyes, 21. Maii 1662.

Excellentissimae Celsitudinis Vestrae

humilis servus et capellanus

Franciscus Szentgyörgyi

e. eppus Vaciensis.

P. S. Ulterius cuiusnam sint intentionis Turcae, ex praesentibus inclusis ex Sancto Jóh ad me transmissis et Vestrae Celsitudini humiliter repraesentatis dignabitur Exc. Vestra uberius intelligere.

Külön mellékleten :

Nova Turcica ex Santo Jobo.

Iidem Turcae retulerunt, quod pacem valde tractent, putant omnino futuram esse. Secundo retulerunt et hoc, si Turcae pacem inire nequeunt, ecce ieiunium Turcarum finietur, praecipui Turcae consilium vulgo divány celebrant in

Tömösvár. Alli passa cum magno vezirio circa Budam sunt in castris, ascendent Tömösvarinum, Tömösvarino Varadinum, inde ad praesidium Szekehid subsistent; ex Szekehid deinde quonam se moveant, nescitur pro certo, sed de facto quoque sic narrant Turcae, neque Zathhmariense, neque Echediense praesidia obsidebunt Alli pasa et magnus vezirius, sed per confinia ascendent.

Kivül: Excellentissimo dno, dno Joanni Fernando s. R. i. principi a Portia et Brugnara, aurei velleris equiti, baroni in Szeneszesz et Tremb, s. c. rque mttis supremo consilii directori camerario et aulae praefecto, dno dno patrono gratiosissimo.

2.

Excellentissime princeps, domine domine patrone gratiosissime.

Finitis meis ad Celstdm Vestram humiliter datis literis, cum fideles suae mttis Transylvani, qui usque huc etiam in tantis regni varietatibus cum vitae, fortunarum et bonorum suorum iactura in exilio sint constituti et vix quotidianis sustentationibus sufficiant, per me quoque apud gratiosum Celsitudinis Vestrae conspectum se se recommendatos volentes, proprium ex ipsimet ablegatum generosum scilicet dnum Michaellem Teleky, virum alias industriusum et sincere fidelem, ac supremum praesidii suae mttis Kőváriensis capitaneum vigilantem ad suam mtem sacratnam et Celstdm Vestram cum certa instructione ipsi data humiliter submiserunt, solitam Celstdnis Vestrae gratiam ulterius quoque demisse imploraturi. Celsitudinem itaque vestram humiliter oro, dignetur eidem suae mttis fideli eorundemque ablegato gratiose aures praebere. Servet deus in reliquo Celsitudinem Vestram diutissime salvam et incolumem. Medgyes, 21. Maii 1662.

Excellentissimae Celsitudinis Vestrae

humilis servus et capellanus
Franciscus Szentgyörgyi m. p.
e. eppus Vaciensis.

P. S. Si quidem praesidium Kőváriense in hoc tumultuoso regni statu absque capitaneo diu esse nequit, humiliter rogo Celstdm Vestram, in quantum fieri potest, expediatur quantocius dictus dnus capitaneus.

Kivül: Excellentissimo domino, dno Joanni Ferdinando s. R. i. principi a Portia et Brugnara stb. m. f.

(Ered. Bécsben, a titkos ltban. Hg. Porcia lt.)

b)

1662. máj. 22.

A szathmári értekezlet felterjesztése a császárhoz.

Sacratissime imperator domine domine nobis clementissime.

Clementissime imperator, quamvis reverendissimi domini episcopi Vacziensis ad nos clementer ablegati gratissima praesentia hactenus tam nos, omnibus fortunis et bonis privati ac in exilio existentes, quam reliqui in tota Transilvania latitantes Majestatis Vestrae fideles summe consolati simus, de facto quoque unice consolemur: verum diuturna vitae et fortunarum nostrarum discrimine pertaesi, ulterius quoque ad augustissimos Vestrae Majestatis pedes humi prostrati, necessitamur benignam Majestatis Vestrae Sacratissimae demisse implorantes protectionem. Quo in nostro eternum deplorando statu lacrimoso, ad augustissimum Majestatis Vestrae thronum generosum dominum Michaellem Teleki, fidelem Majestatis Vestrae capitaneum Kőváriensem supremum demisse expedivimus: humillime orantes Sacratissimam Vestram Maiestatem, quidquid gemebundus Maiestati Vestrae propositurus erit, similiter gementium verbo proposita clementer agnoscendo, lamentabilibus nostris petitionibus benignas aures clementer praeberere ac tandem votiva Mattis Vestrae benigna cum resolutione, quam citissime ad nos omni ope destitutos clementer remittere dignetur. Quam Majestatis Vestrae clementiam perpetuis nostris obsequiis non intermissuri eandem Majestatem Vestram Sacratissimam felicissime regnantem et gloriose triumphantem florere desideramus. Datum ex Szathmár, die vigesima secunda mensis Maii, anno domini 1662.

Majestatis Vestrae Sacratissimae

humilimi servi ac clientes

Simon Kemény Dionysius Bánffi Wolffgangus Betthlen

p. h. m. pr. p. h. m. pr. p. h. m. pr.

Georgius Betlen Joannes Szentpali Alexius Bethlen

p. h. m. pr. p. h. m. pr. p. h. m. pr.

(A pecsétek mind feketék.) Samuel Keresztési m. pr.

p. h.

Külczim boríték: Sacratissimae Romanorum imperatoriae, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque regiae maiestati etc. domino domino nobis semper clementissimo.

(Ered. a gr. Teleki család ltárának rendezés alatt levő részében.)

c)

1662. máj. 22.

A szathmári értekezéslet felírata valamelyik miniszterhez.

Excelentissime domine domine, nobis plurimum observandissime.

Auctis undique et crescentibus singulis momentis vix jam tollerabilibus afflictionibus patriae nostrae, cogimur (fortassis importunis) nunc etiam seriis occupatum negotiis inturbare excellentissimum dominum literis: necessitate tamen rerum exigente denuo statum nostrum atque Transylvaniae afflictissimum et luctuosum proponere operae pretium duximus; cumque indubitati Excellentiae Vestrae zelum et favorem erga patriam nostram ac in ea fidelium suae maiestatis dehinc etiam continuari speremus, dum ad sacram caesaream regiamque maiestatem generosum dominum Michaelem Teleki arcis Kővár supremum capitaneum expedivimus, iis quae nomine nostro propositurus est, fidem indubiam adhibere, negotia nostra sicuti hactenus ita et in posterum promovere dignetur, humilime instamus. Vitam longaevam ac prosperos rerum successus Excellentiae Vestrae precantes. Datae ex Szakmar. 1662. 22. Maji.

Excellentiae Vestrae

servi obsequentissimi

Simon Kemény	Dionysius Banffi	Wolfgangus Bethlen
(P. H.) m. p.	(P. H.) m. p.	(P. H.) m. p.
Gregorius Bethlen	m. p.	Joannes Szentpaly m. p.
(P. H.)		(P. H.)
Alexius Bethlen	m. p.	Samuel Keresztesi m. p.
(P. H.)		(P. H.)

(Eredetije a gr. Teleki család m.-vásárhelyi levéltárában 3057. sz.)

d)

1662. máj. 22.

A szathmári értekezéslet felírata Porciához.

Celsissime princeps ac domine domine nobis gratiosissime.

Auctis undique (stb. szóról szóra mint az előbbi). Datae ex Szatmár, 22. Maji anno 1662.

Celsitudinis Vestrae

servi humillimi

universi fideles suae mttis Transilvani.

Külczim : Celsissimo principi ac dno, dno Joanni Ferdinando s. R. i. principi a Portia et Brugnara *stb. m. f.*

(Bécsben, az állami titkos ltárban. Hg. Porcia lt.)

e)

1662. máj. 22.

Lónyay Anna levele Porciához.

Celsissime princeps, domine mihi observandissime.

De afflictissimis Transilvaniae rebus proponendis ex consensu dnorum magnatum Transilvaniae fidelium tamen suae mttis ad suam mttem expedivi generosum dnum Michaellem Teleki, per quem luctuosum statum meum etiam humilime suae mtti significandum duxi, per eundem obnixé Celsitudinem Vestram rogans, verbis meo nomine dicendis fidem adhibere, ac affectu suo benevolo uti publica Transilvaniae negotia, ita mea privata coram sua mte promovere velit. Ob quae deus Celsitudinem Vestram diu conservet et in omnibus suis rebus ad vota progressus det, praecor ex animo. Datum ex Szatmár, 22. Maji anno 1662.

Celsitudini Vestrae

servire parata
Anna Lónai m. p.

Külczim : Celsissimo principi, ac domino, dno Joanni Ferdinando s. R. i. principi a Portia et Brugnara *stb. m. f.*

(Bécsben áll. lt.)

f)

1662. máj. 22.

A Telekinek adott utasítás.

Instructio pro generoso dno Michaelle Teleki, supremo capitaneo arcis Kővár, ablegato nostro ad sacratissimam caesaream regiamque majestatem.

Mivel mi az ő felségéhez ragaszkodott hívei ő felségének mindenünk elhagyásával és számkivetésben való jutásunkkal s mindennapi sok keserves hazánkon kívül való szenvedésinkkel is hazánk közönséges javára és elvesztett békességének helyben állítására czéloztunk eddig is mindenkoron s czélozván most is (kiknek egyébaránt mind a török nemzet s mind attól tétetett fejedelem mind személyinkre s mind jószágunkra

nézve elégséges assicuratiókat nyújtottak sok izben, sőt azzal ugyan unszoltak s unszolnak naponként is) ugyanazon végre kényszerítettünk ő felsége méltóságos és kgl. tekinteti eleiben felküldenünk, kik már az ő felsége oltalmunkra ígért kglmességének zsebéjét noha érzettük eddig is ugyan, de az mi nyomorúlt hazánknak s mindnyájunknak sok időktől fogva boldogtalanságban forgó és már csaknem végső veszedelemben habzó állapotinkra nézve úgy tetszik, teljesebb mértékkel kívánnók ő felsége kglmességéből reánk kiöntené, melyért kedves atyánkfia nemzeti Teleki Mihály uram által alázatosan, de nagy reménség alatt könyörgünk is ő felségének.

Kolosvárat és egyéb Erdélyben levő ő felsége praesidiumos helyeit hogy az török Apafi urammal és vele egyet értőkkal minden utakon módokon magához hódoltatni már sok időktől fogva igyekezett s igyekezik, ő felségének mind mi s mind egyes méltóságos renden levő hívei ezelőtt is sűrűn értésére adni el nem mulattuk, legkiváltképpen Kolosvárat mely kemény, kegyetlen és realis obsidióval vették már alkalmas időktől fogva körül, arról is valamikor és valamicsodás informatiókat ottbenn levő ő felsége igaz híveitől vehettünk, mindenkoron s legközelebb Macskási uram által ő felségének hírré adtuk, mely hely ma is, több várakkal, nevezet szerint Szamosújvárral együtt fel nem szabadult tőlök úgy, hogy ha a sűrű lövések valamennyire néha-néha szűnnek is (mely felől is különböző hírek folynak), de annyira megszorulván vannak, hogy sohonnan semmi élést be nem vihetnek; melyek is vér nélkül, kevesebb munkával akarják kétség nélkül a várakat kezekben juttatni és azzal az ő felsége hazánk s mindnyájunk oltalmunkra ígért segedelmének meggátlására czélzó szándékokat véghez vinni; melyet távoztasson ugyan isten jóvoltából, de félünk, hamar el ne érjenek, erejekkel, mestersegekkel abban fáradozván, amazok megszorulva levén, semmit magoknak nem segíthetnek, csak a készit költik; melyből nem egyebet látunk kijőni, hanem hogy akár fegyverre, akár tractára menjen a török nemzet és ő felsége között az dolog, azonban ő az ő felsége alkalmatosságát gyengítse, a magát örögbítse és azután akármelyikhez kellessék neki nyulni, ő kezében legyen a jobb rész, az minthogy bizony semmi az orrokon úgy nincs, mint az mi ő felsége hívségében való megmaradásunk és az várakba az ő felsége praesidiuminak létek.

Mivel azért a közönségesen folyó hírek is kettőznek: néha az fegyverfogásnak, néha a békesség felől való reménségnek híre futamodik, mi is penig csak az ő felsége kgl. igitit vettük inkábbára eddig, mintsem azoknak effectuálásá-

ban követendő mediumoknak elégségét láthattuk volna, azért magunk is az ő felsége kglsségében ugyan ójjon isten, hogy kételkedjünk, mert isten után abban ajánlottuk hazánkat, életünket és mindenünket, de vagyunk hosszas várakozásban és nagy bizantalanságban, sem az fegyverbeli succursusnak elégségét, sem az tracta által remélhető békességnek módjait nem láthatván: holott a mint feljebb is írjuk, a pogányság Erdélyben dolgához lát, és napról napra erősedik ő felsége praesidiumával és minden igaz híveinek sőt az egész országnak megbecsülhetetlen kárával.

Instálni kell azért ő kglmének ő felsége előtt azon, hogyha az tracta által való véghez meletése a jó békességnek ő felsége előtt nem bizonyos, ő felsége adjon elégséges erőt, hogy a praesidiumos helyeket, az kik közül némelyik realis, a többi pedig lenta obsidióval megszorítva van, és abban levő ő felsége igaz hívei eliberálhassuk és az törököt Erdélyből kiűzhessük, melyet isten után az ő felsége kglis succursusa által véghez vihetvén, megfogja tapasztalni ő felsége, mennyi igaz hívei legyenek Erdélyben mindjárt, az kiket a pogányságnak fegyvere most elnyomott.

Ellenvethető felelet lehet erre az, hogy az ő felsége vitézinek profontot nem adhatván elfogyatkoznak és vesznek; de assecuratiót tehet ő kglme arról, csak ő felsége adjon annyi erőt, kivel a törököt kiverhessük hazánkból, bár mi okoztasunk, ha profontolásoknak gondját nem viseljük.

Ha pedig a tracta által való pacificatiót akarja ő felsége és a török is arra hajlandó, úgy várjuk mind hazánkra s mind kiváltképpen magunk személyünkre nézve az ő felsége kglis igireti szerint jó securitásunkat, melyről is, hogy bizonyosokká tétetessünk, alázatosan kérjük ő felségét.

Azonban pedig úgy látjuk a pogányság dolgában eljár Erdélyben; míg azért a kívánt békességet ő felsége eléri és a tracta continuáltatik, ő felségének instálni kell ilyen dolgokról:

1. Az pogányság a várak alól sőt Erdélyből is menjen ki.
2. Mi tudván s érezvén mindenek felett a mi hazánk s magunk fájdalmait, adhibeáltassunk.
3. Az ő felsége hűségében való megmaradásunkért hazánkból kirekesztettünk, jószáginktól megfosztattunk, sőt halálra üldöztetünk: azért ő felsége azt is vigye végben, míg a tracta tart is, jószágink, javaink restituáltassanak.

Jóllehet tudjuk azt, ő felsége és az ő felsége bölcse tanácsai a töröknek álnok csalárdságát jól tudják és penetrálják, mindazáltal félő, a török részéről az tracta nyújtás csak üdövtatás ne legyen az jövőendő esztendőre nagyobb készületre

való jó alkalmatosság; egyébiránt ebből kitanulhatni, ha medio tempore míg véghez megyen a békesség, Erdélyből kimegyen, az melyet felettébb kell sollicitálni, mivel bizony minden helyekből az ő felsége praesidiumi hamar kiéheznek, sem magoknak sem nekünk erőnk nem lévén a muniálásra az pogányságnak benn léte miatt.

Ha pedig (kit nem remélnünk ugyan) sem az fegyverbeli elégséges succursus nem ígirtetnék, sem az tracta által várható békesség felől bizonyosokká nem tétettetünk és kívánságunk szerint az erdélyi jószágink medio tempore, míg az végben menne, nem restituáltatnék, tanácsot kell ő felségétől kérdeni, mit cselekedjünk továbbára, kik szám(ki)vetésben nyomorgunk és nemhogy valakitől valamit vehetnénk, de csak szállást is ő felsége birodalmiban szűkön kaphatunk, értékünkéből is kifogytunk és lehetetlenség, hogy tovább is nagy költséggel ittkün nyomoroghassunk; egyebbaránt a mint eddig úgy ezután is az ő felsége hűségében megmaradni készek leszünk; de kételenítetünk fejünk lehajtására vagy egy, vagy más felé elfognunk és alkalmatosságot keresnünk, mely miatt ha el kellett venni oszloknunk, az ő felsége szolgálatjában fogyatkozás esik, okai ne legyünk, mert a lehetetlenségre senki nem köteles.

Az méltóságos fejedelem asszony költsége által folytatnak eddig is nagyobb részént az' közönséges jóra való dolgok, de ő naga is nem levén eléggé segura jövődöbeli contentiójáról, nem is látván egyéb dolgoknak is oly progressusát, mely által remélhetné jutalmaztatását: instálni kell azért ő felségének, ha per modum tractatus viszi véghez ő felsége az erdélyi és mi dolgainkat, ő felsége költségéről való satisfactiója felől ő magát tegye securává, mert ha ő naga magát megvonsza, a közdolgok igen megakadályoztatnak, és az várakban való praesidiumok is meg fogják érzeni. Datum ex Szakmár, die 22. Maii ao 1662.

Kemény Simon m. p. Banffi Dienes m. p. Bethlen Farkas m. p.
(P. H.) (P. H.) (P. H.)

Bethlen Gergely m. pria. Szentpaly János m. p.
(P. H.) (P. H.)

Bethlen Elek m. p. Keresztési Sámuel m. p.
(P. H.) (P. H.)

(Ered. a gr. Teleki ltárban M.-Vásárhelyen.)

g)

1662. máj. 25.

Pót utasítás Telekinek.

Adjon isten sok jókat Kgdnak.

Jóllehet ez napokban Kgdet expediálván, elégséges instructiót adtnak vala arról, hogyha Kgd látná, ő felsége az erdélyi állapotokat tracta által akarná inkább complacálni mintsem fegyver által, azon instáljon ő felsége előtt, hogy a tracta által való békesség úgy lehessen meg, mi is adhibeáltassunk és elvött jószágink, javaink restituáltassanak, melyben, hogy Kgd nem fáradozna, nem kétlem, mindazáltal mely nap Kgd elmene, azelőtt való éjjel érkezven ő felsége kurriere, a circumstantiákból is olyat vettem eszemben, tracta által inkább mintsem fegyver által menjen végben a dolog; akarám ezzel is Kgdet serkengetni, hogy nagyobb vigyázásban legyen, ha ugyan a tractához fognak, abból mi is ő felsége megígért kglssége szerint ki ne rekesztessünk, hanem adhibeáltassunk s Erdély elébbi szabadságában állíttassék, mely úgy lehet meg, ha libera electio leszen s elvött minden jószágink s javaink restituáltatnak; mert ugyanis mely szívünk fájdalomára volna az nekünk, ha az ő felsége ellenségi, kik ő felségét elárulván törökhöz csatlották magokat, töltözének jószáginkkal, javainkkal gyalázatunkra s boszúságunkra, kik az ő felsége hűségében mind eddig megmaradván igazán, számkivetést, üldözést és sok nyomorúságot szenvednénk s szenvedünk most is; bizonyosan tudhatja azt Kgd, ha ez a méltóságos ház nem lőtt volna, Kolosvár felől nem felelek ugyan, de a többi Szamosujvár, Bethlen és Kővár régen oda lőttek volna, kik miatt bizony ő felsége is a tractához nehezebben jutott volna. Azért Kgd efféléket mind előszámláljon vigyázásban levén, a dolgokban úgy igyekezzék procedálni, hogy isten Kgdet jó válaszzsal, békével vissza hozván közünkben, mindnyájan ebbeli jó akaratját, szíves fáradozását szolgálhassuk meg Kgdnak. En az én részemről azt mondom (tudom a több urak is ezen voxon vannak) az isten úgy áldjon meg, ha Apati leszen Erdélyben fejedelem, akár más valaki török tette fejedelem, soha Erdélyben nem lakom: az ő felsége kgl's assecuratiója is azt contineálván, hogy Erdélyt elébbi szabadságában igyekezik állítani, melynek egyik szabadsága áll ebben, ha libera electio leszen. Asszonyunk ő naga is lelkére kényszeríti Kgdet, ezekben szüiveness fáradozzon, mert a több urak is ezen esküdtek meg, soha török tőtte

fejedelmet nem szenvednek és mi haszna lenne ő felségének benne, mert három-négy holnapok alatt Erdély ismét fenékel fordulna fel. Adja isten, találja levelem Kgdet jó egészségben. Datum in arce Mediis, die 25. Maji ao 1662.

Kgdnek jó szívvvel szolgál

Kemény Simon m. p.

P. S. Továbbá vagyok ilyen szándékban, ha isten dolgainkat boldogítaná s Erdélyben jószágit megadattatná, száz muskátélyosokat tartanék. Azért, ha Kgd olyat venne eszébe, hogy a praesidiumot ő felsége Erdélyből ki akarná hozatni, azon kellék lenni Kgdnek, hogy impetrálna ő felségétől, akár a kolosvári, akár penig a szamosújvári németekben száz musketást, kiket fizetésemen tarthatnék, de úgy, ha Kgd venné eszébe, minden jószágit megadattatná s egyébaránt is a dolgok jól folynának.

Külszin: Nemzetes Teleki Mihály uramnak, Kövár várának főkapitányának etc. nekem jóakaró uramnak adassék.

(Kemény Simon saját kezével írt ered. a gr. Teleki ltárban M.-Vásárhelyen.)

h)

1662. JUN. 4.

A császár válasza Telekinek.

Sacratissimae caesareae regiaeque maiestatis, domini domini nostri clementissimi nomine, egregio Michaeli Telekii, praesentibus significandum. Praememoratam suam maiestatem singula per eundem repraesentata clementer intellexisse, ac proinde eandem in priore sua bona intentione etiamnum benigne perseverare, neque aliud desiderare, quam Transylvaniae, ac in ea fidelium statuum et ordinum, adeoque totius Christianitatis securitatem et conservationem opportunis quibusvis mediis promovere, ut ab omni oppressione immunes in pristino statu tranquille vivere, privilegiisque suis imperturbate frui possint; eamque potissimum ob causam praesentem specialem regno huic suo Hungariae diaetam indixisse, quatenus ipsius Transylvaniae, ac in ea dictorum fidelium statuum et ordinum, adeoque ditionum illarum praelibatae suae maiestatis partium superiorum, ac totius denique, uti praetactum est, Christianitatis securitati et conservationi prospectum esse queat. De reliquo eidem Michaeli Telekii

saepefata sua maiestate gratia et benignitate sua caesarea et regia clementer propensa manente.

Per sacratissimam caesaream regiamque maiestatem,
Posonii, die 4. mensis Junii anno domini 1662.

Stephanus Orbán m. p.

Czím: Egregio Michaeli Teleky etc. assignandae.

(Eredetije a gróf Teleki család m.-vásárhelyi levéltárában
3491. sz.)

i)

1662. jú n. 6.

Ujabb utasítás Telekinek.

Szolgálunk és istentől *stb.*

Ez alkalmatossággal akarók Kglmeteket ide való állapatokról tudósítani és püspök uram Erdélyben való menetelit (melynek okát nem tudjuk mi lehessen) megirunk: arról Kglmetek az inclusákból bővebben érthet. Bizony dolog elménkben felette nagy scrupulust és bánatot szerzett ez dolog, kiváltképpen hogy ő klme semminémű fundamentomát bemenetelinek nekünk jelenteni nem akará, tartunk igen romlása hazánknak és nekünk ő felsége hiveinek veszedelmünk ne következze. Az dolgokat azért Kglmetek voltaképpen megértvén fáradozzon hazájáért és érettünk szüvesen, isten éltetvén meghálálói leszünk bizony Kglmetek fáradságának, melyben mindazonáltal nem is kételkedünk, megnyugova lévén Klmeteknek mind hazájához való tökéletes indulatjában. Mi azért az mint az Kglmetek igaz magyarságában s hozzánk s hazájokhoz való szeretetiben meg vagyunk nyugodva, úgy magunk atyafiuságos szolgálatunkat igérjük Klmednek, valameddig az jó isten éltet bennünket, kérvén nagy szeretettel minden ekkédiglen ott fenn forgó dolgokról éjjel nappal bennünket tudósítani ne nehezteljék. Ezzel ajánljuk istennek Kgteket. 1662. 6. Junii.

Kgteknek szeretettel szolgáló atyjukfiai

Kemény Simon m. p. Bánffy Dénes m. p. Betthlen Farkas m. p.
Bettlen Gergely m. p.

Külezim: Gen. dno Michaeli Teleki de Szék et reverendo patri dno Martino Kászoni (tit.) dominis fratribus nobis obs.

Posonii.

(Ered. a gr. Telekiek lt. Miss. 197.)

XVIII.

1662. máj. 22.

A kolosvári tábori országgyűlés.

a)

A rendek felirata Leopold császárhoz.

Közölve Bethlen János II. k. 141. s köv. ll. A Nemzeti Múzeum birtokában levő példány következő variánsokat tartalmazza:

141. l. alúlról 8. sor *adire* után a conceptusban kitörölve: »non vereamur, statumque nostrum cum extremo luctante periculo« *aperire*. A *luctuosumque* betoldás.
141. l. alúlról 2. sor *nonnullae* után áll »belli.«
141. l. alúlról utolsó sor *sustinuimus* után kitörölve »mala.«
142. l. felülről 3. sor *notificare* helyett »notificasse.«
142. l. felülről 7. sor *fide* után kitörölve »sed uti et reliquiae tandem regni nostri coactae sumus. A »tot malorum pauci superstites betoldás.
142. l. felülről 11. sor *finis* után kitörölve »Verum.«
142. l. felülről 12. sor *finem* után kitörölve »largiri voluit.« Az *imponit* betoldás.
142. l. felülről 13. sor *enim* után kitörölve »aliquot.«
142. l. alúlról 14. sor *Kemenio* helyett »Kemeny«, utána kitörölve »eodemque.«
142. l. alúlról 13. sor *confestim* után kitörölve »jussi fuimus.«
142. l. alúlról 13. sor *imperatum* után kitörölve »est.« A *no-bis* betoldás.
142. l. alúlról 10. sor *prosequamur* javítva »prosequeremur«-ból.
142. l. alúlról 7. sor *differamus* javítva »differremus«-ból.
142. l. alúlról 2. sor *submissione* után kitörölve »reveriti.« A *venerantes* betoldás.
142. l. alúlról utolsó sor *nos* után kitörölve »etiam.« A *quavis* betoldás, *invitos* után kitörölve »Vra Mattas laederetur.«
143. l. felülről 1. sor *studuimus* »studentes«-ból javítva, *eoque fine* betoldás.
143. l. felülről 3. sor *Daniel* után kitörölve »cum se.«

143. l. felülről 4. sor *ac precibus* betoldás.
143. l. felülről 5. sor *expediveramus* után kitörölve »per quem ex quo clementissima Vrae Mattis.«
143. l. felülről 5. sor *opinione* után kitörölve »serius.«
143. l. felülről 8. sor *nationem* után kitörölve »nostros secum ducentem.« A *nobis etiam adjunctis* betoldás.
143. l. felülről 10. sor *ictibusque* betoldás.
143. l. felülről 11. sor *tormentorum* »tormentisque«-ből javítva.
143. l. felülről 11. sor *petiisse* után kitörölve »verum hoc.« A *quod* betoldás.
143. l. felülről 13. sor *potestate* után kitörölve »longe validiore nobis exercitu ejus praesente. A vires nostras betoldás, valamint a *longe exsuperante*.
143. l. felülről 14. sor *numerosissimo* után »vero« kitörölve. A *praeterea* helyett itt a helyes *ad haec* áll, mely be van toldva.
143. l. alúlról 15. sor *existente* »stante«-ből javítva.
143. l. alúlról 10. sor *expedivimus* után »ut« kitörölve. Az *orantes* betoldás.
143. l. alúlról 9. sor *exercitu* után kitörölve »lateri nostro adhaerentem«. A *nobis adjunctum* betoldás.
143. l. alúlról 6. sor *niteretur* után »orantes« kitörölve.
144. l. felülről 2. sor *jubet* után kitörölve *si* »metuimus«, az *assecurat insuper quod* betoldás.
144. l. felülről 4. sor *occupationem* után *istorum fortalitiarum* a helyes.
144. l. felülről 5. sor *metuamus* »metuimus«-ből javítva.
144. l. felülről 7. sor *paratum se esse* »paratus est«-ből javítva.
144. l. felülről 8. sor *nunquam* után kitörölve »fortalitia.«
144. l. felülről 9. sor *occupaturam* után kitörölve »saltem.« A *dummodo* betoldás.
144. l. felülről 14. sor *moturum* után kitörölve »castra, nos.« A *neque* (»se minime« ezután kitörölve) *impedire velle, quin* betoldás.
144. l. felülről 15. sor *interea* után kitörölve »videamus, sive.«
144. l. felülről 15. sor *pactis* után kitörölve »sive.« A *vel* betoldás.

144. l. alúlról 15. sor *recuperemus* »recuperare«-ból javítva. Utána kitörölve »poterimus per ipsum licebit.«
144. l. alúlról 15. sor *sin* után kitörölve »vero medio tempore necdum hoc fieri poterit.« A *protrahatur negotium, se* betoldás.
144. l. alúlról 13. sor *hac* után kitörölve »moturum, castra.«
144. l. alúlról 12. sor *expugnarat* helyett »expugnaverat.« A *motorum* betoldás.
144. l. alúlról 10. sor *jurareque* után kitörölve »se.«
144. l. alúlról 8. sor *non* után kitörölve »erunt.« A *future* betoldás.
144. l. alúlról 6. sor *ita* után eredetileg *deus nobis sit propitius*. Az *optamus* betoldás.
144. l. alúlról 3. sor *transscribimus* után kitörölve »(Quibus intellectis.«
144. l. alúlról 3. sor *Civitatem* után »autem« kitörölve. A *porro* betoldás.
144. l. alúlról 2. sor *Claudiopolitanam* »Claudiopolim«-ból javítva.
144. l. alúlról utolsó sor *esse* után »debilem« kitörölve. Az *invalidam* betoldás. Az *ut quamvis longo temporis intervallo, nullo labore* eredetileg »ut per longum temporis intervallum vix ingenti labore«-ból javítva.
145. l. felülről 3. sor *ingenue possunt testari* eredetileg »testificari possunt ingenue«, mely után kitörölve »eam quocirca vix Ali Passae exercituum tridui oppugnationem posse sustinere... nobismet pervasum habemus.« E helyett áll betoldva *unde* (lásd 4. sort 7. sorig) ... *posse*.
145. l. felülről 5. sor *triduo* hibás »tridui« helyett.
145. l. felülről 7. sor *Quae si pereat* eredetileg »qua pereunte.«
145. l. felülről 9. sor *simul et semel* betoldás.
145. l. felülről 9. sor *occupandam pro certissimo habendum est* eredetileg »occupatam certissimum est.«
145. l. felülről 11. sor *rerum* után »nostrarum« betoldandó.
145. l. felülről 14. sor *obtestamurque* betoldás.
145. l. felülről 15. sor *Christi* után »obtestantes« kitörölve.

145. l. felülről 18. sor *tractatus* után »sub« kitörölve.

145. l. felülről 21. sor *Vrae* után »Augustissimae« kitörölve.
A *matura* betoldás. A 22. sorban a
que szintén.

(Az egész Bethlen János kézírata. Eredeti fogalmazvány Nemz. Múzeum Tunyogi collectio: Csáky László Bethlen Jánoshoz írott levelének üres lapjaira írva az első oldalon következő megjegyzéssel: In castris ad Colosvar positis die 22. Maii 1662. Az német császárhoz, collateralisokhoz.)

b)

1662. máj. 23.

A rendek ítirata Porciához.

Excellentissime princeps, domine nobis debita cum observantia colendissime.

Synceram, meritumque nostrum longe superabundantem in promovendis coram sacr. imp. Mtte rebus Transylvanicis experti vestrae excmae dnationis diligentiam, eadem spe suffulti, luctuosum nostrum statum denuo aperire cogimur.

Quanta anno proxime praeterito (dum sacrae imp. Mttis pientissimos conatus occulto peccatis nostris ita promerentibus dei iudicio nonnullae belli difficultates irritos reddiderunt) sustinuimus a potentissima natione mala, fatemur excedit calamum nostrum. (*A többi mint az előbbeniben, de következő befejezéssel*): In tantis itaque rerum nostrarum angustiis constituti, vestram excmam dnationem summa cum confidentia rogamus, imo per misericordiam Christi obtestamur de praesidiis absque mora evacuandis coram sacra impria mtte intercedere ne gravetur; longos enim tractatus tot successibus elatae nationis spiritus afflictissimusque noster status non patiuntur: in unica suae Mttis matura benignaque resolutione (post Deum) vita et salus nostra pendet. Quod faciendo multorum millium Christianorum incolumitati consulēt, nosque ad perpetua sui officia arctissime devinciet. Cui de reliquo foelices successus optantes manemus.

Ex castris ad Claudiopolim positis die 23. Maii, anno domini 1662.

Excellentissimae dominationis vestrae

obsequentissimi servitores
Regni Transylvaniae consiliarii, comites, procures, magnates et nobiles
in castris modernis praesentes.

Publico destituti sigillo, ut appositum pro nostro agnoscat, rogamus.

Kivül: Celsissimo principi domino, dno Joanni Ferdinando, s. Rom. imp. comiti a Portia, velleris aurei equiti *sat. m. f.*

(A pecsét a Haller Gáboré.)

(Bécsben a titkos ltár. Hg. Porcia ltár. Egy másik példányt Radautzi ltárban, a Bethlen János által írt fogalmazványa a Nemzeti Múzeumban.)

c)

1662. máj. 22.

A rendek átírata Wesselényi Ferenczhez.

Illustrissime dne sat.

Mind közönségesen az magyar nemzethez, mind pedig magánosan Erdélyhez, úgy mint édes nevelte hazájához való Ngod istenes affectiója nyilván lévén előttünk és ahoz való jó reménységtől viseltetvén, kényszerítettünk siralmas állapotinkat Ngod eleiben terjeszteni. Nyilván vagyunk Ngodnál előbbi fejedelem Kemény János ő nga az fényes porta annuentiája nélkül bejövén harmadidén ez hazában, ő ngával együtt miképen kényszerítettünk vala római császár ő fölsége kgl's patrociniához folyamodni; megvalljuk érdemünk felett való kegyelmességét mutatta hozzánk országúl, oly derék armadát küldvén segítségünkre, melyhez hasonlót Erdélyben közülünk senki sem látott. De az istennek bűneinkért reánk szállott titkos itéleti azokat az emberi itélet szerint hatható eszközöket büntetésünkre fordítá, mert az ő felsége segítségének reménységétől viseltetvén (noha az hatalmas nemzet egy néhány ízben békességgel kénált bennünket) opponalók magunkat; azonban az ő felsége armadája minden derék dolog végbevitele nélkül országunknak csaknem közepiből visszatérvén, igazsággal írjuk Ngodnak, legalább százezer lélek veszett el közülünk, hazánknak nagyobb része por hamovvá tétetett, azután kételenségből hajtottuk meg nyakunkat az elkerülhetetlen járomnak. De vajha akárcsak itt lőtt volna vége rettenetes romlásunknak! Attúl fogva naponként nehezedik dolgunk, im szintén végső veszedelmünket szemünk előtt látjuk, az mi legkeservesebb, oly alkalmatosságból következni, melyet minden kétség nélkül római császár ő fölsége országúl közönségesen megmaradásunkra istenesen láttatott cselekedni

és láttatik mostan is. Mert az ő fölsége feltmarsalchja Montecuculi uram Kolosvárárt, Szamosújvárárt Bethlenben és Küvárárt praesidiumokat hagyván és az elmúlt télen isten rendkívül való csudás módon Kemény Jánost ő ngát elvévén, az feljebb emlétett erősségeknek erővel való visszavételére kényszerített az hatalmas nemzet bennünket, melyet eleve ellátván, mind az mi kgl s urunk s mind mi alázatosan folyamodtunk két rendbeli embereink és leveleink által ő fölségéhez esedezvén méltóságos interpositiója által segétené dolgainkat és az erdélyi erősségekben levő praesidiumit is méltóztatnék kivetni, félvén attól, hogy ha az hatalmas török nemzet ostrommal kezdi megvenni, soha többet keresztyén kézhez nem jut, országúl mi elsőbben, kevés holnapok mulva Magyarország is elvesz miatta. Ezaránt is nem tagadhatjuk ő fölsége rész szerént kgl s resolútióval bocsátotta emberünket, mind méltóságos interpositióját igérvén s mind penig assecurálván arról is, megcsendesedvén az állapotok kész ő fölsége kivetni az praesidiumokat. Megérkezvén ő fölségétől ez válaszsza az későbbi ő fölségéhez küldött atyánkfia, szemünk előtt viselvén (az mennyire más directiója alatt levőktől kitelhetik) az ő fölsége hozzánk mutatott sok rendbeli kegyelmességét és ha nem szolgálhatnánk is szántsándékkal véteni nem akarván, mind az mi kgl s urunkkal fejedelmünkkel együtt követet küldtünk Tömösvárra haladék nélkül, hatalmas császár fűszerdarához Ali pasához ő ngához, könyörögvén azon, mivel római császár ő fölsége kegyelmességéből arra ígérte magát, hogy megcsendesedvén az állapotok kész az praesidiumokat kivetni, azért Ali pasa is ő nga igyekezzék csendes úton békességre hajtani az fényes portát, ne veszedelmezzünk még is tovább közönségesen országúl. Melyre ez órában érkezék ilyen válaszuk: Talám abban kételkedünk, ha az praesidiumok kivetnek, az török nemzet elfoglalná azokat az erősségeket, ha el akarná venni, kitől kérné? Kész valaminemű hitlevelet kívánunk olyant adni, hogy tölünk el nem vétetik, ha az ő bejövése nélkül evacualtatnak azok az praesidiumok; nemsokára Várad fele megindul, ha addig semmiképen azokat az helyeket kezünkhöz nem vesszük, az mely erővel megvötte Váradot, jelen vagyon vele, mindjárt bejű, esküszik az élő istenre, soha többször mienk nem lesznek, ha ő veszi meg; parancsolván azt is, elegendő port, golyóbist hozassunk megvételére, mert ha mi nem hozatunk, hoz ő. Mindezekből Ngod eszébe veheti, az mi állapotunk hosszas tractát nem szenved. Ngod maga tudja Kolosvárnak erőtlenségét, nem hisszük csak harminadnapig is megállhassa, ha az Ali pasával levő derék erő érkezik alája; elfoglaltatván penig az az egy hely, Erdély

egészlen mindjárt elvész belőle, Ngatok is mit várhat magára általértheti.

Mindezeket Ngodnak igazságosan akarók megírunk, kényszerítvén istenért, édes nemzetéhez való szeretetére, lelke idvösségére, instáljon római császár ő felsége előtt, ne hassza az praesidiumnak kivitelét, egy néhány hazájok békeségét háborgató nyughatatlan elméjű ifjaknak alkalmatlan információjok (kiknek is mind az mi kgl's urunktól s mind országúl tőlünk kész volt az kegyelem, ha vötték és hozzánk ellenségesképen nem viselték volna magokat) ne nyomjon ő fölsége előtt többet, mint ennyi keresztyénségnek ő fölsége és keresztyén világnak nagy kárával való elveszése. Egyébaránt valamely nap Ali pasának ő ngának Kolosvárhoz érkezését ngtok meghallja, minket végképen elveszteknek higgyen, nem remélhetjük az ő felsége kgl's interpositiójának többé semmi hasznát, sőt Kolosvárral együtt elveszvéni mi országostúl és occupaltatván, ha addig az két hatalmas monarcha között valami tracta kezdődne is, nagy változást hoz magával Erdélynek occupálása. Mi isten és az szent angyali előtt protestalunk, ha az hosszas tanácskozás, vagy egyéb akarmi okokra nézve veszünk és abból az keresztyénségnek is veszedelme sietődik, nem mi leszünk okai, kik mindeneket valóságosan és világosan idején hirrre tettünk; az keresztyén világ előtt is, nem mi, hanem az adjon számot, ki miatt veszünk, és alkalmatosságunkkal az keresztyénségre is következni fog az veszedelem. Mely Ngod istenes jó akaratjáért egész országúl hálaadóképen igyekezzünk szolgálni, isten ő fölsége is legyen megjutalmaztatója. Tartsa meg isten Ngodat jó egészségben. Datum in castris ad Claudiopolim positis die 22. Maii 1662.

Illustrissimae Dnis Vrae

obsequentissimi servitores
Regni Transilvaniae consilarii, comites, proceres, magnates et nobiles
in castris modernis praesentes.

Utóirat: Közönséges pecsétünk nem lévén, hogy leve-lünkön levőt mienknek ismerje, bizodalmasan kérjük.

Külczim: Ilmo ac excellentissimo principi Dno Francisco Wesseleny de Hadad *sat. sat.*

(Ered. a m.-vhelyi gróf Teleki ltárban Miss. Nro. 197.)

d)

Az 1662. jún. 5-iki törvényczikkek.

Anno 1662. die 5-a Junii in castris ad
Kolosvár.

Ad propositiones celsissimi principis regni Tranniae partium regni Hungariae domini et Siculorum comitis domini domini Michaelis Apaffi, domini nostri clementissimi universorum statuum et ordinum trium nationum ejusdem regni Transylvaniae ac partium regni Hungariae eidem annexarum in castris ad Kolosvár positis generalique congregatione nostra ex edicto suae Celsitudinis principalis ad diem 5-tum Junii anni 1662. factae constitutiones pro tempore, modo et ordine subnotando, ex communi voto et suffragio, accedente etiam consensu suae Celsitudinis principalis factae.

1. A szolgálkról kegyelmes urunk in Approbatarum Constitutionum partis 3-iae tituli 19-ni articulo 8-o folio 94-to világos szép magyarázattal írott articulus exstál, kinél alkalmazatosabbat írni sem tudnánk, Nagyságodnak alázatosan instálunk, légyen contentus véle.

2. Az hadból magokat absentálókról, kiknek jövai találatnak, légyen exequutio, juxta tenorem Approbatarum Constitutionum partis 3-iae tituli 19-ni articuli 2-i folio 92-o, mely bírságot a vicetisztek kötelességek szerént minden vármegyén és székelységeen igazán exequálván, administralják a perceptor kezében.

Az országnak ilyen nagy szükségében a kik ezen nem tanulnának, azok ellen azután Nagod procedáltasson azon citált foliuson lévő harmadik articulus tenora szerént, a kiknek pedig jövok nem találatnék, azokat a vicetisztek szorgalmatoson falcircáltatván, megfogják, fogattassák minden helyeken mox et de facto és adják az aknába s addig semmiképpen el ne bocsássák, míglen magok bírságát önnön magok sóvá-gással le nem fizetik; lefizetvén, mindjárást cogálják az hadra a tisztek sub eadem poena.

3. Kegyelmes urunk! a török kívánsága sok lévén, naponként pedig szaporodtan szaporodik számok, és mire szegénységink érkezhetnek, noha terhesek ugyan, megcselekeszik, mi is praestáltatjuk vélek: de mivel teljességgel elfogytanak, lehetetlenséggel ne terheltessenek, mivel ad impossibilia nemo obligatur; kiuek Ngod kegyelmessége annuál.

A sószállítás felől concludáltuk, kegyelmes urunk, hogy minden rótt ember 50—50 kőst szállítson a portusra, mivel pénzek sincsen, hogy adminisztrálhassák; a viceispányok, fő és vicebírák erre szorgalmatos gondot viseljenek és a kiknek módjok vagyon benne, ugyan mostan szállítsák el is; a mely pénz elmaradt volt, a szegénység hazaszállván, reávigyázzanak a tisztek és azokkal praestáltassák haladék nélkült a sószállítást.

A székely atyánkfiai közzül a kiknek rótt jobbágyok vagyon, ezen terhviselésre kényszeríttessenek, végben vitessék a tisztek; a kiknek pedig nem lenne módjok az elszállításra, marhájukból kifogyván, az olyanok szekereket adjanak szállítani úgy mint mások; kire praefectus uram viseljen gondot, az egész leszállított sóról igaz regestumot írjon, tudhassa számát és igaz árrát a sóknak, melyet is az ország perceptora kezében adminisztráljon; ez csak ország szükségére reserváltassék, egyéb ususra semmiképen ne fordíttassék. Az mely helyeken kezek ügyében leszen az akna, azok kezek ügyében levő aknáról szállíttassák: Doboka, Belső-Szolnok vármegyék Deésről, mivel kezek ügyében vagyon; ha pedig más aknákon sőt eleget találnak, csak el ne múljék a sószállítás, szabados légyen az is: ennek pedig modalitása úgy légyen, hogy a tiszte, úgy mint viceispánok, fő és vicebírák és minden rótt helyeken lévő tisztek ha fogyatkozást tesznek, seorsim et sigillatim két-két száz forinton maradjanak.

A mely földesúr contumaciter el nem engedi szállítani, ez is kétszáz forinton maradjon simpliciter, melyeket a director a negligenseken exclusis omnibus juridicis remediis exquáltassa ország számára *irremissibiliter* és adminisztráltassa kötelessége szerint ország perceptora kezében. A kamaraispányok pediglen és máglások, *) rationisták a szegénységet meg ne késleltessék sem az aknákon, sem az portuson és quietantiákat adjanak róla minden sacczoltatás és czédulapénz nélkült sub poena 200 florenorum hungaricalium ab eisdem irremissibiliter, exclusis omnibus juridicis remediis, exequendum. A ki pedig el nem szállítaná vagy elszállítását negligálná, annyi adót exigáljanak a tisztek rajta, a mennyi sumrát téssen az portuson az leszállított kapubéli rótt ember sova, mindaddig exigálják, míg kitelik az summa az szerint, kire is sub poena praenotata gondviselések legyen a tiszteknek, azok pedig a kik szállétják az sőt, immunisok legyenek az adózástól mindaddig, a míg exigáltatik azokon, kik az sőt el nem szállítanak. A máramarosi atyánkfiai pediglen mivel

*) Tudniillik a kik az összehordott sóra felügyelnek.

messze laknak és causálják, hogy el nem szállíthatják, minden kapuról adminisztráljanak annyi tallért, mint a portusra szállított kapuszámbeli rótt emberek sova ára lesz; ha pedig azt neheztelik, fogadjanak Erdélyben szekereket, és szálléttassák le az szerént, mint az erdélyiek; Nagodnak alázatosan instálunk mint kegmes urunknak, méltóztassék megnyugodni, replicáinkon; a bírság megvételét is és sószállítást úgy értjük kegymles urunk, hogy légyen semel pro semper, légyen is ereje ez mostani constitutióknak csak ez mostani szoros ügyben, isten csendesítvén a fennforgó állapotokat, az Approbata Constitutiókkal akarunk élni. A sószállításunk pedig légyen egy esztendőbeli adó helyett, a sőt pedig minden pénz fizetés nélkül adják fel szegénységinknek az aknákon.

5. Kegymles urunk! nekünk is fő fejünk belé, az adót és porta contensatiójára való summát honnét szerezhethők meg, Nagod consensussa és erre való segítségre accedálván hozzánk, de mivel elfogytunk közönségesen ha isten ő felsége kegymlessége annak részeinek elengedése felől hozzánk nem járúl, jovalljuk, hogy ratio exigáltassék a perceptoroktól, kik mint percipiálták, hova erogálták elhitessék; de Nagod kegymlesen consideratióban venni méltóztassék, ha az elsőbb renden lévő tekintetes emberek azon summában leválták vagy erogálták az akkori fejedelem parancsolatjából, vagy magok authoritásokból: nem az perceptorok, hanem magok, vagy azoknak successorok fizessék meg az helytelen helyben költött ország pénzét. A perceptorok pedig mikor fáradoztak, költöttek ország dolgában járván, mivel mások nyugodtak, akkor magok személyek helyett jószágokról is jó lovasokat állítván, magok ratiójoknak készületire s adására hogy hazahocsáttassanak, illendőnek látjuk, az ország szolgálatja lovas állításokkal ugyan kiteljesedik. Melyet Nagod is approbálván Nagyságodtól hálaadással vettük. Datum in generali congregatione nostra in castris ad civitatem Colosvar positis die 20. mensis Junii a. 1662.

(Másolata orsz. ltár erdélyi főkormányshéki osztály Art. Dietales. Tom. III., valamint egykorú másolata csonkán, a cursíval szedett *irrenassibiliter*-től végig, b. Radák Ádám levéltárában.)

XIX.

1662. ápr. 28—jú n. 14.

Szentgyörgyi tárgyalásai Apafyval Erdélybe menetele s a béke helyreállítása iránt.

a)

1662. ápr. 28.

Ngodnak igaz szíbeli és illendő szolgálatomot ajánlom, istentől minden jót kívánok Ngodnak.

Én hozzám érkezvén az Ngod ő fgénél levő követeinek írási és levelei, az melyek szólnak az Ngod méltóságos személyének, jól lehet ugyan, ha Ngodnak és annak az édes hazának igaz magyar jó akarója nem löttem volna, feltaláltam volna módját, mit kellessék ez aránt cselekednem, nem is levén Ngodhoz semminemű keresztyén indulaton kívül való obligatióm, sem kötelességem; mindazáltal hogy az egész világ előtt nyilván legyen, hogy mind Ngodnak s mind az édes anyáknak, marokni magyar nemzetünknek igaz alázatos fia és szolgálja vagyok: imé bizonyos ember által, az kit békességesen és bátorságosan vissza is várok Ngod magyar és keresztyéni resolútiójával és válaszával, hozzá adván ezaránt az magam Ngodhoz és édes nemzetemre nézendő írásomat is. Édes Ngos uram igen hallogatom s híremmel vagyon, hogy Ngod fenyegeti az ő fge híveit, sőt hogy Ngodnak igazán megírom, az minapi maga méltóságos asztalánál, azt tudakozván bizonyos emberektől Ngod, kik voltak az meggyesi gyűlésben az fejedelemség választásban, azt helybenhagyván, s magával el is hitetvén, mintha azért voltak volna némely rendek ottan, hogy fejedelmet választottak volna magoknak. Azt kérddte Ngod, hogy ha ott volt-e püspök uram, avagy nem? mondván némelyek, hogy ő is ott volt, azt mondta Ngod, jó dolog, hogy nem tudtam azt az dolgot és gyűlést, egyébaránt én is emberemet küldtem volna abba az gyűlésbe, de elhigyje püspök uram, hogy bizony esztendeig sem mondott volna misét. Nem tudom édes Ngos uram, ha hasznos-e és gyümölcsös-e Ngodnak ez az fenyegetőzés, avagy nem? és egyez-e az Ngod fejedelmi instructiójával ezen dolog, melylyel felbocsátotta Ngod ő fge hatalmas személye eleiben főember követit Dániel István uramat, avagy nem? Hiszen ha úgy tetszett Ngodnak, hogy maga dolgait keresztyéni állapotba hozza ő fge előtt, miért kell cselekedettel ellenkező dolgokat cselekedni; kétség nélkül tudja Ngod azt, hogy én affélétől bizony semmit nem félek; tudni

kellett, avagy tudni kell Ngodnak azt is, hogy én Medgyesre nem fejedelem választásra mentem, hanem hogy kglmes uram parancsolatjában s édes hazám s nemzetem békességes megmaradásában fáradjak; ha Ngodnak böcsületes fő ember avagy úri szolgálai s hívei közikben jöttek volna, azokat is jó szível láttuk volna, s be is fértek volna közinkben, s még békével visszamehettek volna; én assecuráltam volna Ngodot, hogy semmi bántások nem lett volna, s minden órában és napon Ngodnak visszamenetelek után szolgálhattak volna, nem úgy az mint Ngod fenyeget, hogy ha engemet kaphatott volna, esztendeig sem mondtam volna misét. Az ő fge követit, noha méltatlan arra, így kell-e fenyegetni, legyen Ngod fejedelmi ítélete rajta. Ngod hívassa maga méltósága eleiben Bánti Sigmond uramat, kivel Huszt táján szembe levén, mit beszéltem ő kglmének, bizony ha az dolgoknak is valóságát Ngod megtekénti, s annak az emberséges főembernek relatióját is megérti, nagy és más gondolkodásban veheti és veszi is az dolgot Ngod; bizony mondom, talán ha Ngod akarna édes nemzetinek s hazájának jó maradást sok veszedelmi után szerezni, talán jobb volna Ngodnak azon munkálkodni és fáradozni, hogy jó securitást és alkalmatosságot keresne, hol és mi módon lehetne velem szembe. Kglmes uram s koronás királyom instructiója bizony ezt magával nem hozza, de ha úgy tetszik Ngodnak, az fő rendeknek, s édes hazájokat szeretőknek, én attól idegen nem vagyok, s bizony Ngod sem bánhatná meg, sőt ha az bécsi Dániel István uram által letőtt követséget valami segíthetné, talán az lehetne egyik. Ezek mindazáltal legyenek mind az Ngod méltóságos ítéletiben, ha az medgyesi gyűlésben való, az mint Ngod nevezte, fenyegetések kglmes urunk felséges fülében mennek, nem jó származik ki az Ngod részire ő fge császári és királyi tanácsából, jó ítélettel ítélje meg. Az nagy isten szívemet, lelkemet vizsgálja, s áttallátja, s úgy ítélhet s ítéljen is meg, az mint Ngodnak avagy nemzetemnek jóvát avagy gonoszáát kívánom, de mi tagadás benne, Ngodtól az fenyegetőzés helyében mást vártam volna. Isten Ngodot édes hazánk s nemzetünk megmaradására tartsa. Szakmár, anno 1662. die 28. Aprilis.

Ngod igaz alázatos szolgálja

Franciscus Szentgyörgyi
episcopus Vaciensis

P. S. Sokat írhatnék többet: de Ngod ezekből bőségesen értheti.

Kivül: Az váczai püspök urunknak írt levelének parája; melyet hoztak die 4-a Maii.

(Nemzeti Múzeum. Tunyogi gyűjtemény.)

b)

1662. jú n. 14.

Ngodnak igaz szolgálatomat ajánlom.

Mióta ide jöttem, mind arra kértem Ngodat, hogy küldjünk armistitiumot a német hadaknak, hogy a míg tractálunk, valami csitipati ne legyen, imé most is azon dolog felől írt a generalis; kérem azért Ngodat bocsássa el azon trombitást, és küldje el az armistitiumot, hadd onnét is küldjenek hasonlót, ne várjunk fejünkre nyilvánosság galibát; ha pedig az armistitium nem szükség, arra is adjon választ, ne legyen a dolog in suspenso, mivel maga is írja az commendans, ő néki ordinantiája lévén, ha az armistitium nem leszen, progrediálni kell. Tartsa isten Ngodat kedves egészségben szerencsésen. Ex castris ad Claudiopolim positis, die 14. Junii 1662.

Franciscus Szentgyörgyi
episcopus Vaciensis m. p.

P. S. Ngat kérem, conferálja ezen dolgot az országgal és az urakkal is.

Kivül: Méltóságos erdélyi fejedelemnek ő ngának.

(Nemzeti Múzeum. Tunyogi gyűjtemény.)

XX.

1662. jú l. 9 — 12.

A Kolosvár alatti török és a német őrség közt folyó ellenségeskedések megszüntetése.

a)

1662. jú l. 9.

Apafy jelentése.

Illustrissime domine, nobis observandissime.

Hesterna die scriptas, per tubicinemque transmissas vestrae dnationis literas accepimus, ex quibus de modalitatibus armistitii aliisque rebus medio tempore necessariis ani-

num eiusdem recte intelligimus; videmus vestram dnationem nondum de pace inter duos potentissimos imperatores iam concluda esse informatam, nos quoque longiores, fatemur, sperabamus fore tractatus, sed ante paucos dies, dum iuxta Claudiopolim fixa haberemus castra, tam nobis, quam passae Kuczugh celeri cursu transmissa sunt a supremo vezerio ex porta Othomanica mandata, in quibus obsidionem urbis solvere iubemur, quamvis enim antea potestas data fuerit Ali passae totius tractatus finiendi, consilio tamen mutato ibidem iam definitam et conclusam esse pacem sciamus, Kuczugh passae autem in literis ad ipsum datis sub poena capitis est iniunctum, ne pacem iam conclusam violare praesumeret; cui tam nos, quam ipse gerentes huc transtulimus castra, nec praetermissemus haec omnia illustrissimo domino commandanti Claudiopolitano revelare, verum ex rebus antea actis suae dnationis mente perspecta, parvum fidei scriptis nostris adhibitura fuisset, maluimus quocirca, donec a suis superioribus rem totam intelliget, silere, superveniente itaque praesente occasione nolimus a vestra dnatione eadem celare, literarum supremi vezerii hac de re nobis missarum (rei lucidius intelligendae gratia) partem in latinum idioma translata inclusive transmissimus. Cum itaque iam diu optatam deus concesserit pacem, cur vestra ill^{ma} dnatio unacum sibi subiectis longam in Transylvania debeat trahere moram, necessarium non videmus; nos ex parte nostra et Kuczugh passa tam praesidiarios suae m^{ttis} milites, quam eos, qui unacum eis in urbe et arcibus iis sunt, de armistitio, donec ordinantiae a sua m^{tte} supervenerint, assecurare parati sumus, easdem intra paucos dies affuturas gnari, ut annona antea congesta domini praesidiarii interea se alant, necessarium est, velimus — nolimus enim fatere cogimur aestate praeterita per numerosissimum Ali passae exercitum magna frugum parte absumpta, ab eoque tempore per praesidiarios aliosque utriusque partis milites, quod reliquum erat, plane esse consumptum, ita, ut nisi imminens succurreret messis, fame omnibus in hoc regno esset pereundum.

Literas vestrae dnationis rev^{dmo} dno eppo confestim transmittemus, eundem breve reversurum sperantes.

Interim vestram quoque dnationem ac dnos officiales praesidiorum reciprocam de damnis minime inferendis transmissuros assecurationem nihil dubitamus, cui de cetero felices successus precamur et manemus amici.

Ex castris in campo Keresztes positis 9. Julii 1662.

Michael Apati m. p.

E level melléklete

Paria literarum supremi vezerii.

Notum praeterea tibi facimus iteratas imperatorem Romanorum ad fulgidissimam potentissimi nostri imperatoris portam transmisisse literas, in quibus desiderat, ut pax, quae aliquantulum fuit turbata, renovetur et antiqua redintegretur amicitia. Mandaveramus nos quoque Ali passae, ut de pace tractaret et quicquid ibi concluderetur, potentissimus imperator pro rato habiturus esset, verum in posterioribus literis imperator Romanorum rem totam hic in fulgida porta definiri cupit, sufficientem plenipotentiam transmittens homini suo; nos quoque re diligentius considerata annuimus, itaque de pace collocuti sumus et conclusimus cum dicto imperatoris Romani plenipotentiaro, ut e fortalitiis Transylvanicis suos sine mora educat. Aliaque negotia omnia composuimus. Qualiter pax conclusa est, legatus imperatoris Romanorum domino suo transcripsit, itaque tu quoque in omnibus accomodare te debes, ne aliquo pacto per te et tuos foedus, quod inter duos imperatores est sancitum, laedatur. Mandavimus etiam Kuczugh passae, qui iussis nostris sine dubio parebit. Iam deinceps in regno tuo quietus esse poteris, nemo contra te et regnum Transylvaniae, quod potentissimi imperatoris est haereditarium, e regnis imperatoris Romanorum iuvabitur.

Kivül: Illustrissimo domino Francisco Scheidau Ritten, sacratissimae caes. regiaeque mttis certorum militum Germanorum colonello, dominos amico nobis benevolo.

(Bécsi áll. ltár.)

b)

1662. júl. 12.

Kuczuk pasa felhívása Scheidau tábornokhoz.

Paria literarum Kuczuk passae ad dominum colonellum Scheida.

Dum castra ad Claudiopolim fixa haberemus, retroactis hisce diebus allatum est ex fulgidissima porta potentissimi ac invictibilis Caesaris nostri mandatum, tum vero ex Tömösvár a vezerio Ali passa pervenerunt super eo literae, quod inter duos potentissimos imperatores iam in porta fulgidissima pax et foedus finaliter absolutum sit et conclusum, ita, ut sacr. caes. mttas Romanorum ex fortalitiis Transylva-

niciis praesidiarios Germanos de facto absque ulla mora educat, nos quoque certaminibus et pugnis seu conflictibus demus pacem, a Claudiopoli uno vel duobus miliaribus castra removemus. Propterea foedere inter potentissimum imperatorem percepto, praesertim potentissimi imperatoris nostri mandatum transgredi non ausi, verum eiusdem sancti reservatores fidei cupientes, hic in campo Keresztes substitimus et castra posuimus, interea ingressum dnationis vestrae in Transylvaniam et nunc apud Szamosujvár cum militibus Germanis existentiam intelligimus, sed iam pertaesi variarum quaerelarum milites Germani devastant spoliant potentissimi nostri imperatoris regni haereditarii contributores miseros rusticos quod hiulcis adspicere oculis nolumus, mederi debemus. Idcirco per praesentes admoneo dnationem vestram ex limitibus Transylvaniae cum sibi subiectis statim et de facto exeat, ne novam det causam inter duos potentissimos imperatores facti foederis laesioni; secus enim certo certius sciat, duobus vel tribus diebus expecto potentissimi vezerii informationem absolute et cathgorice, dein rebus meis prospiciam, vos invadam, nec quicquam praetermittere volo, et quoniam mihi commissum est huius regni negotium procurare et defendere, ita ad meam fidem certam scribo tibi, contra vos defendam et tuebor; si quid infortunii acciderit, sibi (*igy!*) imputetis. Deus vobiscum. Scripsi in campo Keresztes positis castris, 12. Julii 1662.

(Bécsi áll. ltár.)

XXI.

1662. júl. 18—26.

A kibujdosott erdélyi rendek felterjesztése a császárhoz.

a)

1662. júl. 18.

A rendek júl. 18-iki felterjesztése a császárhoz.

Sacratissima caes. regiaque m^{ttas}, domine, domine semper nobis clementissime.

Quomodo retro abhinc plus minus 10 diebus ingressus in Transylvaniam m^{ttis} vestrae in hisce partibus degentis exercitus cum dno colonello Schneida sit factus, m^{tti} vestrae haud dubio constat, et quamvis nuper ad augm^{am} imp. m^{ttm} vestram expediti nostri ablegati generosi dñi Michaelis Teleki

reditu quasi contraria nobis res agitari videbantur, voluntati tamen dñi Schneida reluctantare atque ad tempus in loco tenere dum non possemus, ne infidelitate mttis vestrae reclinare videmur, maluimus quibusdam etiam mttis vestrae fidelibus ignaris et insciis (qui propter necessitates suas interdum communi consortio carere coguntur) cum dno illmo Simone Kemény Transylvaniam ingredi, ubi rebus parum proficuis peractis, quomodo res gestae sint, mtttem vestram scriptis gravare noluimus, uberius de his et aliis nostris rebus necessariis informandum celsissimum principem a Portia arbitrantes; humillime proinde mtti vestrae instamus, ut clementer nobis promissam ac copiose declaratam clementiam erga nos continuando iam prorsus ad in citas redactis ope sua subvenire resque nostras quantocius componere dignetur; ob quae deus cuncta mttis vestrae vota prosperet et foelices rerum successus mtti vestrae det.

Maiestatis vestrae sacratissimae Szatthmar, 18. Julii anno 1662.

servi humillimi
universi Transylvaniae fideles.

Kieül: Sacratissimae Romanorum imperatoriae ac Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque regiae mtti et domino, domino nobis semper clementissimo.

(Bécsi áll. ltár.)

b)

1662. jú l. 18.

Ugyanazok jelentése Porciahoz.

Celsissime princeps, domine, domine nobis gratiosissime. Qualiter dnus Schneida mttis augmae colonellus ante dies aliquot Transylvaniam ingressus sit, celsitudini vestrae absque dubio constat; et quamvis reditu generosi dñi Michaelis Teleki informati res aliter dirigi nobis videbantur, tamen cum dissuadere dno colonello intencionem suam non possemus, fidelitatem nostram testatam hac in parte etiam volentes, una cum illmo dno Simone Kemény Transylvaniam ingressi sumus, parati utrasque fortunae vicissitudines subire, plus profuturos afflictae patriae sperantes, quam exitus docuit; fatemur, celsissime princeps, nocuisse itum hunc et reditum plusve animo abiecto afflictissima patria et in ea iam a longo tempore patientes suae mttis fideles relictí manserunt, quorum

hac etiam vice creverunt anxietates, afflictiones, damna, et quos defensores in arcibus praesidiarios suae mttis fore putabant, contrarium experti sunt, illos in fortaliciis nos in campo floccipendentes absque ullo respectu multa perferre coacti, reversi iterum in ditiones suae mttis sumus. Scriptis celsitudinem vestram prolixius gravare noluimus, uberius res gestas ac necessitates nostras a generoso dno Balthasare Macskasi et reverendo patre dno Martino Kaszonyi intellecturus, quorum verbis nostro nomine proponendis ut celsitudo vestra fidem indubiam adhibere et longa expectatione pertaes is iamque omnibus exhaustis subvenire et res nostras promovere dignetur, humillime instamus. Hisce celsitudinem vestram deo commendantes manebimus.

Celsitudinis vestrae Szatthmar, 18. Julii a. 1662.

servi humillimi

universi Transylvani, sacr. caes.

mttis fideles.

Kívül: Excellentissimo domino Joanni Ferdinando s. R. imp. principi a Portia et Brugnara stb. m. f.

(Bécsi áll. ltár.)

c)

1662. jú l. 26.

Ujabb felterjesztés Porciúhoz Sámsondi követsége ügyében.

Celsissime princeps, domine, domine nobis gratiosissime.

Quanto affectu nuper de rebus nostris necessariis in aulam expediti nuncii generosi domini Samuelis Keresztesi reditum expectabamus, sperantes plenariam eundem satisfactionem reportaturum (qua de re generoso dno Michaeli Teleki spes quoque data fuerat), effari non possumus, quibus dum potiri nedum quivimus, animus cadit, fatemur, a longo tempore mentem nosmet ipsi spe tantum lactantes, supra nostras vires expensis, difficultates sustinuisse, quibus iam prorsus subsidimus; eadem de causa crescentibus singulis diebus anxietatibus nostris expeditus in aulam generosus dnus Balthasar Maczkasi plenariam difficultatum relationem atque instantias nostras humillimas celsitudini vestrae significaturus, cuius reditum necessitate exigente antevertere volentes, denuo expedivimus expressum hominem Georgium Samsondi, qui post publica privata quoque negotia uberius tractantes, cum satisfactionem nostram redire possint, quamvis enim nos miserabili modo exhausti gemamus, tamen fortalitiis Transyl-

vanicis inclusi et praesidiis suae mttis compatientes fideles suspirant, quos ne verbis quidem rebus prorsus incognitis animare vel consolare possumus. Qua propter praefatorum nostrorum nuntiorum verbis ut celsitudo vestra fidem indubiam adhibere animamque nostrum tot anxietatibus pressum benigna ac optata resolutione refocillare dignetur, obnixè rogamus, eandem diu ac feliciter valere desiderantes.

Celsitudinis vestrae ex Nameny, 26. Julii 1662.

Servi obsequiosi
universi sacr. caes. regiaeque mttis
fideles Transylvani.

Kivül: Excellentissimo principi ac domino, dno Joanni Ferdinando s. Rom. imp. principi a Portia et Brugnara stb. m. f.

(Bécsi áll. ltár.)

d)

1662. júl. 26.

A Sámsondynak adott utasítás.

Translatio instructionis statuum regni Transylvaniae in fidelitate suae mttis persistentium egregio Georgio Samsondi die 26. Julii, anno 1662. concedita.

1. Die nocteque acceleret suum iter, ut dnum Maczkasy nuper ad suam mttē ablegatum adhuc in loco deprehendat, adlaboretque, ut omnino die Veneris vel Sabbathi Posenium perveniat.

2. Posenium ut primum pervenerit, literas nostras praesentet reverendo patri Kassoni ex dno Maczkasy, eosdemque nomine nostrum salutet et signanter revdum patrem Kassoni roget, ut sua revtia attenta inprimis intentione nostra non aliud, quam commune bonum spectante ac deinde consideratis miserandis afflictionibus maximisque expensis nostris laboret diligenter non minus, quam cordialiter in eo, ut tandem post plurimas easque humiles et iustas instantias nostras possimus clementem suae mttis gratiam ac resolutionem cum ea secuturae satisfactionis spe obtinere, ut tam in fidelitate suae mttis, inter tantas etiam miseras alacriores reddi, fidelitatemque pro bono Christianitatis et servitio suae mttis continuare, quam etiam fideles suae mttis in visceribus regni Transylvaniae existentes de infallibili suae mttis gratia et clementia in nos redundatura consolari possimus, licet infelix nostra

conditio ad eos iam pervenerit terminos, ut inhabiles plane redditus simus, quo nobis ipsis vel aliis consolationem afferre valeremus. Quemadmodum fateri cogimur inter coetera inordinatos quoque dni colonelli Schnaidau excessus et mores in patria nostra exercitos eiusque subsecutum ex Transylvania absque omni bono fine, prouti etiam dni Keresztessi absque omni responso et nostri satisfactione Posonio reditum quod sperare plane haud potuimus, cum per dnum Teleki de benigna suae mttis resolutione ad humiles nostras instantias scripto clementer elargienda constanter fuerimus assecuturi, sed videmus, quod neque a sua mte aliquam satisfactionis spem, sed neque ab aliis suae mttis ministris ullum obtinere potuerimus responsum, ubi conservationis nostrae infallibile aliquod fundamentum ponere valeremus, quae omnia animos nostros nonnisi in suspensio reliquisse viderentur, cum dietim experiamur maiora nobis imminere pericula, nos vero a sua mte nullam conservationis nostrae securitatem posse obtinere.

Scribit quidem nobis rev. pater Kassoni (de cuius benevolento erga nos affectu haud dubitamus), sed ex continentibus litterarum etiam suae revtiae non levem dubitandi occasionem accipimus, maxime, ubi sua revtia scribit, paragrapho: ego nullius quidem nomine scribo, sed etc. Præterea scribit, quod si casu internuncius noster videretur non cum omnimoda nostrum satisfactione ad nos revertisse, ne inde aliquem scrupulum acciperemus, eius forte causam existimarem, quod nuper resolutio suae mttis circa tempus profligati dni principis Joannis Kemény ad manus Turcicas devenerat, proinde cautos esse in eo genere suae mttis consiliarios etc., verum idem rev. pater Kassoni nulla in parte animos nostros magis quietos, quin imo turbatos reddidit, si enim nos fidem et fidelitatem nostram cum periculo fortunarum nostrarum (conscio toto orbe) erga suam mtem continuemus, non est, quod sua mttas remunerationem fidelium servitiorum nostrorum in tanto secreto haberi faciat! Enim vero si eadem mttas negotia nostra et patriae (uti nec dubitamus) clementer tractari desiderat, illud manifeste, non autem occulto in finem deduci debet: deinde nulla esset comparatio inter resolutionem dno principi Joanni Kemény datam et responsum literatorium a nobis humillimis fidelibus postulatam, prior namque suae mttis resolutio dno Joanni Kemény eo tempore fuit elargita, dum adhuc nulla arma suae mttis contra Turcam fuissent manifestata, nunc vero dietim per Turcas Germanum militem per militem autem Germanum Turcam interimi haud potest occultari. Ac proinde hoc exemplum non videtur sufficere ad tollendam instantiae nostrae effectuationem. Demum quod his

maiori dignum esset consideratione, compellimur ulterius quoque vel ex hoc ad pedes suae mttis humiliter provolvi, quod redimus dnus eppus Vacziensis nomine suae sacr. mttis, de his omnibus nos affidavit, imo vel suae mttis ad humiles supplicationes nostras factae resolutiones ad eundem dnum eppum nos relegarent, cuius etiam e medio nostri subsecutus ex isppurato et contra voluntatem nostram abitus nos plane in confuso reliquit, legatioque ipsius nullum effectum sortita esset, nos quidem ad gratiosa suae mttis mandata intimationemque per memoratum dnum eppum actam fidelitatem nostram sancte conservavimus, omniaque pro servitio suae mttis attentare non dubitamus; quibus etiam praestitis si nedum sufficienter nos assecuratos esse videamus, igitur haud indignum dici potest, quod tam frequenter suae mtti supplicemus, ut eadem mttas iuxta benignam oblationem suam dignaretur nos mediante benigna sua resolutione de reducendo in bonum ordinem statu nostro per benignas suas literas securos efficere, et quidem istis ex rationibus: primo, quia hoc ipsum sua mttas iam antea nobis gratiose promittere dignata fuit. Secundo, quia servata erga suam mtttem fidelitas nostra iuste promeruit. Tertio, quia nos affligimur propter fidelitatem nostram, ac nobis constant maximae calamitates nostrae, resque indigna esset, eos, qui adversus suam mtttem arma sumere non dubitarunt, possidere Transylvaniam, fruique nostris bonis et facultatibus, nos vero esse exclusos et dietim ad ferendas ultiores persecutiones cogi. Quarto clarum esset, qualiter adversarii nostri sub spe futurae pacis struerent nobis insidias, querentque media, quibus deinde vitam nobis praesiperent, bonaque nostra inter sese iam divisa auferre queant; quibus, si deus optimus maximus et sua mttas obviare dedignata fuerit, verendum est, ne omnia pro votis antelatorum adversariorum nostrorum succedant et hoc pacto amissio vitae fortunarumque nostrarum sit retributio praestitae nostrae erga suam mtttem fidelitatis.

Ac licet de his omnibus fusam dno quoque Maczkasi dederimus instructionem, nihilominus medio quoque praesentium antefatos patrem Kassoni et dnum Maczkasy informandos duximus, rogantes per amorem quoque dei, si aliter fieri non posset, praesentem solummodo instructionem nostram suae mtti vel in eum finem porrigere studeant, ut eadem mttas humilem instantiam nostram iustam esse clementer animadvertat, quibus consideratis non dubitamus suam mtttem clementi suo et gratioso vultu erga nos misericorditer conversuram ac de remediis praesentium calamitatum nostrarum se clementer et scripto resoluturam, cum haud simus indigni

suae mttis fideles, neque ingrati, sed neque ita indiscreti, qui gratiosam suae mttis resolutionem post tot humiles instantias nostras scripto quoque elargiendam tam condecienti honore prosequi, quam etiam diligenter conservare et custodire minus possemus. Haec autem sunt nostra humillima postulata, ad quae gratiosam suae mttis literatoriam expectamus resolutionem.

Ut libera electio (quae est fundamentum totius regni libertatis per impositos principes nimirum labefactata) ad priorem conditionem reducatur et restituatur, cuius redintegrationem (deus novit) non aliuinde postulamus, nam quicumque tandem ille sit, modo libere per regnum electus sit princeps, ipsum libenter habebimus, eique nos subiiciemus, quod ipsum totum regnum Transylvaniae si propter arma Turcica praesumere posset, ex corde affectaret, licet non deessent ex vili conditione et per factiones, occupationesque et ablationes bonorum et fortunarumstrarum evecti, qui passam quoque in Transylvania dominari cuperent, de bonis iniuste et cum iniuria nostra acquisitis frui valerent; unde nisi sua mttas liberam electionem restitui benigne fecerit, nunquam in Transylvania valida pax permanere poterit, nam negotia et res Transylvaniae per impositos principes adeo sunt confusae, ut nisi libera electio postliminio reducatur, nunquam scintillae exinde secuturarum incommoditatum extinguí poterunt. Impositi namque principes alique malitiosi homines novarum discordiarum et intestinorum tumultuum occasiones adinvenire nunquam cessabunt, imo essent de facto etiam et erunt semper, qui principatus dignitatem viis occultis iniustisque et illicitis obtinere satagunt, qui postposito dei et patriae amore non curatisque christianitati inferendis incommoditatibus nova et nova praesidia unus Szekelyhida, alter Keövár, et alii alia fortalitia pro principatu Turcis tradere non dubitabunt, quae omnia averti poterunt, si sua mttas liberam electionem restaurari clementer curabit, quo pacto efficeret etiam, ut vicinae provinciae et regna suae mttis in maiori quiete permanere, nosque tandem suae mttis fideles respirare possemus.

2. Siquidem incertum adhuc esset, quibus modis sua mttas, et an praemissa omnia in finem deductura esset, igitur humillime supplicandum apud suam mtttem, ut qualitercumque pax cum Turca conclusa fuerit, nihilominus quoad personas nostras (qui ob servatam suae mttis fidelitatem proscripti sumus) sufficientem securitatem ablatorumque bonorum restitutionem et perpeccorum damnorum refusionem clementer procurare dignetur. Verum tamen, si tempore tractatus cum

Turca praesentes instantiae nostrae in generalibus solummodo terminis insererentur, mentioque securitatis bonorum et personarum nostrarum taliter posita fuerit, interea vero regimen Turcicum in Transylvania permansurum sit, verendum est, ne postpositis tempore tractatus fiendis pollicitationibus leges adversum nos statuatur, et non modo proscribamur, quin etiam vita privari cogamur. Proinde si omnino ea fuerit dei voluntas, ut regnum Transylvaniae regimine Turcico puniri debeat, humillime supplicandum esse apud suam m^{tem}, quod siquidem intentiones et negotia perversaeque molimina adversariorum nostrorum et eorum qui de facto praedominarentur, nobis bene constarent, dignaretur sua m^{ttas}, in quantum possibile esset, nos quoque de adveniendis conservationis nostrae mediis clementer adhiberi facere, hoc autem nos a sua m^{tte} non alio ex capite sollicitare intelligant, quam quod de vitae nostrae conservatione simus nimirum anxii: et lamentabilis sit bonorum amissorum et fortunarum nostrarum apud nos memoria et quod, uno verbo, agi de pelle nostra videamus, maxime cum circa mores et intentiones adversariorum nostrorum plenam habeamus notitiam et certo sciamus, si excludamur ex tracta, exclusi simus etiam ex patria. Nihilominus modo sua m^{ttas} per restitutam liberam electionem regimen Turcicum de collo Transylvanorum deponere dignetur, reliqua omnia facilius remederi poterunt, ita enim cuncta lege divina et Christiana moderari poterunt; verum si de regimine Turcico sua m^{ttas} Transylvaniae regnum liberum reddere haud dignabitur, sub tyrannica directione ipsum quoque regnum perire necesse erit.

Domina quoque principissa, quae hactenus nobis pro continuo servitio suae m^{ttis} non contemnendas expensas subministravit, fateri debemus, si per amplius nobis succurrere destiterit, reddemur inhabiles ad servitia suae m^{ttis} ac proinde supplicare debere apud suam m^{tem}; ac de futura sui contentatione eadem d^{na} principissa ita assecurari possit, ut in promotionem communis boni de hinc etiam concurrendi animum habeat, nos vero per subministrationes expensarum et aliorum mediorum eiusdem d^{nae} principissae habiliores reddi valeamus ad servitia eiusdem suae m^{ttis}.

De iniuria illatisque damnis amicorum et consanguineorum nostrorum in locis praesidiatis existentium plenam d^{no} Macskasi dedimus instructionem, quorum siquidem constans fidelitas aliam mercedem promeruisset, proinde instare apud suam m^{tem} de eorum quoque satisfactione et condigno eorundem habendo respectu, qui et alias ob fidelitatem suae m^{tti} servatam non leves pati coguntur persecutiones.

Absit aliquem dñorum officialium Germanorum accusare, negare tamen non possimus, magno cordium dolore et animorum perturbatione nos apprehendere quosdam dñi colonelli Schnaidau excessus, qui absque omni discretione bona nostra fidelium nimirum suae mttis ad ultimam ruinam deferre non dubitavit, imo quod acerbius esset, contemptis nobis et tenuibus opinionibus nostris omnia negotia nobis quoque communia ipsemet dirigit in Transylvania, binariis quoque vicibus penes nos ibidem existentes transeundo contemptuose nos tractavit, nullumque nostri tam in publicis, quam in privatis negotiis nostris habet respectum, et tanquam infideles suae mttis tractamur et tractantur omnes, ita, ut persecutiones ab inimicis propter fidelitatem suae mtti servatam perpressas non tam acerbo dolore sufferre coacti fuerimus, quam dicti dñi colonelli iniurias pati cogamur. Quapropter in hac etiam genere de extradando ordine dicto dño Schnaidau, quo fideles suae mttis in condigno respectu habeat, supplicandum.

Et haec omnia commendantur dexteritati et sedulitati memoratorum rev^{di} patris Kassoni et dñi Maczkasi, praesentiumque latori, ut tandiu ad fores mttis suae sacr. pulsare eandemque mtt^{em} exorare non desistant, imo neque prius ad nos revertantur, antequam vel pro voto nostro elargiendam, vel vero adversam ab antedicta mtt^e obtineant resolutionem, ut tandem de statu rerum et negotiorum conscii redditi scire possimus, quo pacto eadem negotia et res nostrae dirigi debeant.

(Ezen egykorú fordítás alá Sámsondi kezével van a következő pár szó és aláírás írva:) A Mtt^e Vestra humillime paternam resolutionem expectat

servus humillimus et fidelis

Vestrae Mttis caesareae
Georgius Samsondi m. p.

Külczim: Translatio instructionis statuum regni Transylvaniae in fidelitate suae mttis persistentium egregio Georgio Samsondi, die 26. Julii anno 1662. concreditae.

(Hivatalos fordítás a bécsi áll. Itárban.)

e)

1662. szept. 1.

Macskásy Boldizsár jelentése.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Ngodnak stb.

Ngod panaszkodó levelét ma 31. vöttem, de bizony az tudósítást el nem mulattam, mindenekről valamit érttettem mentest tudósítottam Ngodat, tudván azt, hogy az tartja kötelességem s tisztem. Ngodnak megírtam vala, hogy semmiképpen meg nem adják az assecuratoriát arról, hogy az Erdélynek békessége felől való tractátusban egy atyjokfia jelen lehessen. Okát ilyent mondják, hogy még az magyarországi urakat sem veszik az törökkel való békességnek tractatusában; erről várok vala Ngodtól s az uraktól újabb instructiót, mihez tartsam magamat. A fejedelem asszony ő nga expensai felől assecuratiót ígért ő fge, de mind annak megíratása s mind pedig egyéb dolgok mind éppen függenek az portára ment postának megjövételitől. Immár ngos uram az tracta az békesség felől elkezdett, mind az török írt conditiókat, mind pedig innét erről a részről; Ngotok s az urak ő kglmek dolgát s Erdélynek állapotját, úgy mondják az urak, bővön comprehendáltak, micsoda resolutio jó az választételből, meglátszik, az postát várják ötöd napra. Az várakban írtanak s írnak újólág, hogy az kik fogva vadnak nemes emberek, elereszszék, azonban szépen alkudjanak, illendő becsülettel adván minden rendeknek az contentatiót, valakinek az commendánsok kárt töltek, azzal szinezék el, hogy obsidióban voltak, ahoz kellett nyúlni a mi volt. Az oda bé való uraknak jószáginak bírása felől azt mondják az urak, hogy ő fge törvénytelen dolgot nem cselekeszik, most tracta alatt is levén az dolog; hanem ha Ngodnak van módja benne az bírásában, ne kérje senkitől, hanem nyúljon hozzá s éljen az alkalmatossággal. Az pecsétnyomót ngos uram régen megcsináltattam, úgy vagyom, hogy későbbben (*kimaradt* készült el) mindeneknél, de kisebb s szebb mindeniknél az többinél, most mind magát s mind pedig formáját elküldtem Rajki uramtól ő kglmek elmenetelekkel. Mi már csak árván maradtunk Sámsondi urammal, mégis itt létekel könnyebben töltöttük időnket; talám Bécsben is felkelletik mennünk. Nem gondolván ennyire való késedelmemet, volt ugyan szépen magamnak pénzem, de bizony elvásároltam, félek: mind én s mind Sámsondi uram meg ne fogyatkozzunk; válaszuk lenne mentől hamarébb, kívánnók nagyságodhoz örömetst éjjel-nap

pal sietnénk. Sámsondi uram én általam kéreti Ngodat aláztosan, Horvát Ferencz urammál van egy pej ló, kit Ngtok adott volt, hogy szolgáját hozhassa ide fel rajta, nem igen olyas ló, mások is fogták kérni Ngtoktól, mutassa annyi gratiáját, adja néki jámbor szolgálatjáért Ngtok. Horvát Ferencz uram az másik lovat is az Ngtok pénzén vötte, azzal megelégedhetik, nem is szolgált csak arra az egyre is meg, testálhatok róla. Kérem ezen is aláztosan Ngodat, lovaink mind nékem s mind Sámsondi uramnak csak veszendőben vadnak, ha megmaradtak is eddig, semmit miolta ide fel vagyunk felölök nem hallhatunk; mivel mostan minden gazdagságunk azok feltjük igen: kiváltképpen én valóban megvallám kétszer már az kárt s félek, úgy ne járjak; kérjük Ngodat valami provisioával legyen felölök, mi is aláztos éjjeli-nappali fáradságunkkal igyekezzük megszolgálni ebbéli gratiáját Ngodnak. Isten Ngodat éltesse sokáig jó egészségben, szívből kívánom. Posony, die 1. Septembris anno 1662.

Ngod aláztos szolgálja

• Macskási Boldizsár m. p.

Czán: Tekéntetes és ngos Kemény Simon uramnak ő Ngának nékem mindenkor uramnak adassék V. Namény.

(Hibás másolatról nemz. Muzeum Tanyogi gyűjtemény.)

XXII.

Meghívók az octoberi országgyűlésre.

a)

1662. szept. 27.

Meghívó az oct. 24-iki országgyűlésre.

Michael Apaffi dei gratia princeps Transilvaniae partium Hungariae dñus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Miolta isten ő felsége az ő igaz ítéletiből ennek az nyomorúlt hazának békességét bűneinkért elvevén ennyi sok változásokra juttatta, az dolognak külömb külömb változáshoz képest gyakrabban kellett országgyűlést celebrálni; mely változó állapotok, mivel nem minden részeiben csendesedtek meg még eddig, megérkezvén az fényes portára expedíaltatott ország követei szükségesnek ítélik, az mivel jöttek, annak nemcsak megértésére, hanem arról való concludálására is közönségesen összevegyülnünk. Minekokáért kegyelmesen

parancsoljuk Kegyelmednek az feljül írt dolognak véghez vitelére ad diem 20 Octobr. táborunkban jelen lenni el ne mulassa, hogy közönségesen Kegyelmeddel is együtt szegény hazánknak megmaradására végezhesünk minden istenes dolgokat; hogyha pedig medio tempore isten annyira csendesíténé az állapotokat, hogy az gyűlés valamely városban celebráltatnék, újabb levelünk által tudósítani kegyelmedet el nem mulatjuk, mely ha nem superveniál, tartsa ez mostani iratunkhoz magát. Secus in praemissis sub poena in decreto generali (expressa) non facturur. Datum in castris nostris ad Kocsárd positis die 27. Sept. anno 1662.

M. Apafi m. k.

Külczim: Generoso Stephano Rác de Galgho, certorum selopetariorum nostrorum capitaneo, fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs levéltárából.)

b)

A Bethlen Jánosnak adott meghívó.

Michael Apafi dei gratia princeps Tranae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Generose fidelis nobis syncere dilecte, salutem et gratiam nostram. Mielta isten ő felsége az ő igaz ítéletiből ennek az nyomorúlt hazának békességét bűneinkért elvévén (*sat. mint az előbbeni rendeletben*). Secus in praemissis sub poena in articulis et decreto expressa non facturis gratiose propensi manemus. Datum in castris nris ad Kocsárd positis 27. Septembris 1662.

M. Apafi m. p.

Külczim: Gener. Joanni Bethlen de Kis-Bun cancellario et consiliario nro intimo, cottus Albensis, comiti, sedis siculicalis Udvarhely capitaneo supremo, fidelis nobis syncere dilecto.

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában.)

c)

1662. oct. 8.

Meghívó a megyesi országgyűlésre.

Michael Apafi dei gratia princeps Tranae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Gener. egr. et nobiles, agiles fideles nobis dilecti, salu-

tem et gratiam nostram. Az gyűlésre hívó kibocsátott leve-
lünkben írtuk vala, ha városban kelletik celebráltatni az
gyűlésnek, értésére fogjuk Kglmeteknek adni. Mivel azért
megyesi városunkban akarjuk 20 praesentis az gyűlést ki-
szolgáltatni, akarjuk Kglmeteknek értésére adni. Parancsol-
juk kglmesen, székében minden rendeknek, az kik regalissal
szoktuk hivattatni, adja értésére mind főrendeknek, városok-
nak, hogy oda confluáljanak. Eisdem de caetero gratiose pro-
pensi manemus. Datum in castris nostris ad Kocsárd positis
die 8. Octobris 1662.

M. Apati m. p.

Külsőim: Generosis egregio et nobilibus agilibus supremo
et vicejudicibus regiis sedis siculicalis Udvarhely etc. Fidelibus
nobis syncere dilectis.

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában.)

XXIII.

1662. oct. 20–nov. 1.

A megyesi országgyűlés törvényei s írományai.

a)

1662. oct. 22.

A rendek felterjesztése a szultánhoz.

Hatalmas győzhetetlen császárunk, isten Hatalmassá-
god napjait sok czerekké tegye, széles ez világra kiterjedt
birodalmát tündököltesse.

(Közölve Török-Magyarkori Államokmántár IV. 74.)

Költ szász-megyesi országos ülésünkben, Mindszent-
havának huszonkettedik napjára. Ezerhatszázhatvankét esz-
tendőben.

Hatalmasságnak

alázatos engedelmességgel szolgálók
Erdélyországnak három nemzetből
álló rendei.

b)

A rendek felterjesztése a nagyvezérhez.

Fővezér levelének minutája anno 1662. Die
21. Octobris ország nevével.

(Közölve ugyanott IV. 75.)

Nagyságodnak engedelmességgel szolgálnak
Erdélyországnak három nemzetből
álló rendei.

c)

1662. OCT. 20.—NOV.

A megyesi országgyűlés törvényei.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod spectabiles, magnifici, generosi et nobiles, caeterique status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, in generalibus eorum comitiis ad diem vigesimum mensis Octobris anni domini millesimi sexcentissimi sexagesimi secundi, in civitatem nostram Szász-Megyes ex edicto nostro celebratis congregati exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos, supplicantes nobis humilime ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare, et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae in comitiis eorum generalibus ex edicto suae Celsitudinis principalis in civitatem suam Szász-Megyes ad diem vigesimum secundum mensis Octobris anni millesimi sexcentissimi sexagesimi secundi indictis, celebratis conclusi.

Articulus I.

Minthogy az porta contentatiójára rendeltetett egy-néhány adóknak nagy részét az szegénységen felszedték, s nem adminisztrálták oda, az hova illett volna, tehát valakiknél restantia az perceptorok közül kün vagyon, ha igaz és helyes számot ab expiratione diaetae intra quidemam nem ad, nem obstatván senkinek nemesi praerogativája, avagy egyéb privilegiuma, ebben az casusban megfogattassék az perceptor nemes ember, mivel az országnak veszedelmében járó dolog, de többé ne admittáltassék. Ha pedig valamely perceptor percipiált, és feleségére s gyermekire s jószágvételre költötte, s maga decedált, az megbizonyosodván hogy jószágot vett s felruházta, tehát azt refundálja, feleségitől, gyermekitől jószága és belső jovai vétessenek el usque ad satisfactionem, de az olyan relicta és gyermeki meg ne fogattassanak. Ha pedig az olyan perceptorok, kik decedáltak in utroque sexu, valakikre az olyan perceptorok jószági, és bonumi deveniáltak, azok is modo praemisso tartozzanak számot adni, és satisfaciálni, satisfactiót tenni. Valahol pedig az summa fel-felszedése az perceptoroknak imponáltatott volna, s fel nem szedhették bizonyos okok miá, adassék egy holnapi terminus annak felszedésére.

Articulus II.

Az mely restantia summák restantiában valnak, az elébbi írott articulusok szerint szedettessenek most is fel, sub poena in articulis specificata.

Articulus III.

Az kiknek semmi marhájok nincsen, melyből az restantiát megad hassák, valaki letészi érettek, bírja zálagul addig, valamig magát redimálhatja, ez articulusunk szerint securussá tétetvén rólla az pénzt letevő ember, hogy ha mely pusztá helyek az contributiónak idején populosák lévén, az dominus terrestrisek contumacia ducti megnevezett summát le nem tették volna érette, mostan cogáltassanak az olyan desertákért szintén úgy letenni az summát, mint az populosákért, mivel ha akkor letette volna, most azzal adós nem volna. Ide nem értvén az akkori contributio előtt való desertákat.

Articulus IV.

Mivel az mostani szükség az restantiákból ki nem telhetik, az országnak ilyen rettenetes romlási között is tovább kell lépniünk. Az mint azért a kolosvári táborban constitutiót egész országul csináltunk vala, hogy minden rótt kapuról

ötven-ötven söt szállítsanak az portusra, és az kik annak elszállítását elmulatnák, annyi adó exigáltassék rajtok, az mennyit az portuson érne, az kapuszám után való só, ellenben az kik elszállították, addig ne tartozzanak adózni: az akkori constitutio helyben maradván, az kik le nem szállították, avagy az söt szállítsák le, avagy akkori constitutio szerént az portusi árát exigálják rajtok. Az mely helyek oppressio-ban vadnak, úgymint Kolosvármegyében, Doboka vármegyében, Thordának is egy része az alsó járásban Járaig, Szolnok vármegye éppen, kin most is az német hadak laknak, azok immunisok legyenek: az kik penig sóért mennek, és az sónak nem létele miatt vissza üresen kell menniek, ha kárát nem akarják vallani. az rationistától testimoniálist vegyenek, az rationista is tartozzék adni pénz nélkül, az kolosvári constitutióban írott poena szerint; az kamaraispán sovát pedig el ne merészeljék vinni. Minthogy pedig az rováson lévő személyek mindenkor adóznak, ennekutána is míg isten szegény hazánkat fentartja, adózni fognak, ellenben az rovás nélkült való személyek, városok és faluk, ha ilyenkor extraordinarie contribuálnak is, az ritkán történt, ehez képest nem méltó, hogy az rováson levőkkel egyenlő fontban vettessenek mostan; méltó azért midőn az rótt emberre az sónak portusi ára szerint singilatim másfél tallér esék, az rovásnélkült valók adjanak két-két tallért, érteni kell vármegyéken rovatlan falukat; valaki az rótt kapubéli emberekkel eddig az szokás szerint nem contribuált, ezek közül az kik akár szegődséggel, akár mely alkalmazossággal szolgák, fizetésekből kitarván az gazdák, ők tartozzanak administrálni. Az kik pediglen senkihez nem kötelesek, azokon az tisztek magok tartozzanak exigálni, melyet ha kik azok közül meg nem akarnának adni, azt a tisztt megfoghassa, fogságban tarthassa az pénznek depositiójáig, melyben a tisztt ha el nem járna, az director mox et de facto két-két száz forintot exequáltathasson rajtok irremiserabiliter. (sic!) Annakfelette mivel az nemesi rend sok időktől fogván táborozást szenved, és ha az szükség hozza magával, ennekutána is szenvedni kényszerítettik, olyan nagy terhet azokra méltán nem vethetni, mindazonáltal rend közzül való adózástól hogy üresek legyenek, az elkerülhetetlen kételenség nem engedi. Azért minden nemesi szabadsággal élő rend ez egész országban, akár úr fő ember, szegény nemes ember, akár szolgálásban élő, de nemesi szabagságot praetendáló ember legyen, capitatim adjon egy-egy tallért, az szolgák képében megadván az urok, és kitudván fizetésekből; excipiálván ebből Máramarost, mivel ők viritim hadban nem szoktak járni, hanem csak egynéhány számú lovast és gyalogot küldeni, ehez képest

adjanak annyit mint az rovatlan emberek, két-két tallért, Az görögök és sidók felől noha eddig is volt az országnak constitutiója, úgy hogy az kik Erdélyben residentiások értékeknek tized részt adják, az kik pedig residentiátlanok, század részét, de eddég egyet sem adtak, azért exigáltassék az is rajtok; most is vétessek annyi rájuk, melyet az magok között való bírák exigálják rajtok sub amissione omnium bonorum.

Articulus V.

Az Nagyságod kegyelmes annuentiájából végeztük, hogy az fogarasi boárság és nemesség hasonlóképpen mint az több nemesség is contribuáljon, azonkívül sóvágók, molnárok, oláh, magyar és szász papok egy-egy tallért, azoknak esperes-tek és vicariusok percipiálván, kik adják és administrálják az perceptorok keziben. Az mesterek fél-fél tallért, az kamara ispánok, máglások, portusi perceptorok és fiscalis tisztek minden rendbéliék az segesvári articulushoz felvetett contributio szerint contribuáljanak, az földézmások öt-öt tallért, az vicék három-három tallért adjanak, melyet az főrendátor percipiáljon. Mivel magunk szegénységének sem kedvezvén, derekas nyári takarodásinkat is hátrahagyván, szegénységünkkel sőt szállíttatunk, annak proventusai több fiscalis jövedelmekkel együtt az Nagyságod kezében és nem másuá administráltasának. Hogy Nagyságod is porta contentatiójára való provisióra igéri magát azon portusi proventust nem separálván a több fiscalis proventusoktól, mivel *(a kézír. példányban: mi is)* Nagyságoddal egyenlő consensusból végeztük, nem obstalván az görgény-szentimrei articulus; Nagyságod mindazonáltal (nem számadóképpen értvén), követekre, postákra és egyéb ország javára czélzó dolgokra s alkalmatosságokra költött belőle.

Articulus VI.

Ez is igazságos dolognak láttatik lenni, hogy az mint alsó, felső perceptorok számadással tartoznak sub poena articuli, az szerént az úri és fő renden lévők is hasonló articulushoz specificált poena alatt tartozzanak számot adni kezek között lévő pénzről, melyet porta contentatiójára percipiáltak és erogáltak.

Articulus VII.

Néhai Barcsai Ákos és Kemény János fejedelmek az ország pénzében nem keveset leválván, melylyel méltán adósokká maradtak: igen illendőnek ítéltük azért, hogy az kinek afféle jószágot conferált volna Nagyságod, azon donatiók az jus regiummal együtt, helyben maradván az Nagyságod löles

tetszésből az jószágoknak mivoltához képest, avagy successive successorira maradtak, vagy belé szállottak, száljon arra az adósság; az possessor is tartozik satisfactiót tenni. lévén közönséges törvényünk. Ha mely adós meghal, az kire annak jószágá száll, az terhe is arra száll. ide nem értvén azt, melyet (az ország authorálván Kemény Jánost) az ország pénzében, hozzá nyúlván, elköltött.

Articulus VIII.

Az kapuszám után az rováson levő szegénységen is mivel még mind a só vitelbéli restántia, mind az Görgényben felvetett tizenhat forintos adó, mind pedig az elébbeni restantiák is sok helyeken rajtok vadnak, semmiképpen az sok adózást nem supportálhatják, hanem minékünk ez tetszenék, hogy az görgényi articulus szerint az mi kegyelmes urunk ő nagysága az fiscalis jószágokat és proventusokat foglaltassa vissza fiscus számára; ide nem értvén azoknak adott jószágait, kik porta contentatiójára pénzeket kiadták; hogy pedig az fiscalis jószágokon kívül magánál Nagyságod nem tartja, hanem porta contentatiójára kiosztja, alázatosan megiszolgáljuk Nagyságodnak. Azonkívül valakiknek Nagyságod mint tavalyi s mind ez idei esztendőkből dézmákat conferált, jól végére menvén, azokból is kinek-kinek mennyi proventusa lőtt, tartozzék hasonfelét (mivel az bor s buza mostan készpénzzel mindjárt elkél) készpénzzül az fiscus tárházában igaz valora szerint Nagyságod udvara népe, s fizetett hada tartására administrálni.

Articulus IX.

Az porta contentatiójára felvetett summában valakik arany s ezüst marhát adtak be, s azokban valamelyeket akárkinek néhai Bartsai Ákos fejedelem adott volna is, vagy az kikenél mostan volnának afféle ezüst arany marhák, tartozzának előhozni fogyatkozás nélkült, melyet a ki elő nem hozna, hanem per inquisitionem tudódnék meg az, minden jóvokat ammittálják.

Articulus X.

Annak felette mivel az kételenség arra vitt bennünköt, hogy idegen nemzeteket is megkénáltunk azzal, ha kik mostani szükségünkre pénzt adnak, öt tallérral olcsóbban adatik az portuson az sónak száza nékik, méltóbb hogy az haza fia azon beneficiummal élhessenek, az kik pénzeket kiadják: ez articulusunk szerint tartozzék az portusi perceptor fogyatkozás nélkült megadni neki, kit ha akármi praetextus alatt elmulatna, az creditor annak jószágán exequáltathassa.

Articulus XI.

Az székelységen mind szabad és jobbágy rend, az kinek négy ökre vagy több vagyon, adjon egy-egy tallért, az kinek két ökre, féltallért avagy egy forintot, az kinek semmi marhája nincs, négy ember egy tallért. Mivel pedig az országnak ilyen rendkívül való szükségében és pusztult állapotjában nemesi szabadságoknak sérelmivel kényszerítettnek mostan az adózásra lépni, isten az idegen nemzeteket ez hazából kivívén, adózással újabban ne terheltesse.

Articulus XII.

Az százsz natio is székekben lévő falukról ő kegyelmek is hasonlóképen ígérnek, mint az székely atyáinkiai. Városokról pedig capitatum egy-egy tallért, ide értvén míves legényeket és szolgálkat, nem pedig az inasokat.

Articulus XIII.

Az mostan felvetett adónak perceptori az vármegyékről Fábíán István, Domokos János; az székelységről Cserei Miklós, Pálfi Miklós atyáinkiai; az universitas magok rendelkeznek magok közül; az vármegyék adaját Szebenben, az székelységet Brassóban szedjék. Ad 1. Decembris rendelt helyen legyenek a perceptorok.

Articulus XIV.

Az restantiáknak perceptori, úgymint Cserei Miklós, Pribék Ferencz atyáinkiai helyben hagyatnak. Az megholt brassai polgármester helyett magok rendelkeznek magok közül ő kegyelmek.

Articulus XV.

Az török vitézek számokra élést rendeltünk e szerint két úttal administrálni: Minden egész ekéjű ember adjon négy-négy véka lisztet, zabot két annyit, félekéjű felénit, marhátnal szegény ember kettő egy véka lisztet, zabot is egy vékát, húsz ember egy herbécset, negyven ember egy tehenet; szénával quártélyokhoz közel lakó szegénység tartozzék gazdálkodni.

Articulus XVI.

Ennek az élésnek kiszolgáltatásában azt a módot jóvalljuk megtartani, az melyet szebeni uraimék tartottak az török vitézeknek való gazdálkodásban.

Articulus XVII.

Az török vitézek élését béveendő és kiosztandó személyeket ezeket rendeltük: Tövisi Rácz Györgyöt, Szász-Fülpösi Török Pált, és azon várasbéli böcsületes, deakúl tudó embert, az melyben az törökök téli quártélyok lészen.

Articulus XVIII.

Végeztük, hogy az élésszedésből inquisitio légyen ugyan most az kalauzokra, mivel sok panasz vagyon rájuk, hogy többet szedtek fel, hogysen mint parancsolták és a szükség kévánta volna, hanem magok ususokra fordították.

Articulus XIX.

Az új keresztyének capitatum adjanak két-két tallért.

Articulus XX.

Nemzetes Gronczki Sámuel nem kevés időtül fogva ez hazában Lengyelországból való exulálása után lévén, alázatot könyörgése által találván meg bennünket egész országúl, három nemzetül, hogy magunk közé vennők bé, és egyik haza tagjának ismernők, igérvén magát ennek az országnak nem haszontalan tagjának lenni. Azért megnyugodva lévén ez hazához való hűségében ő kegyelmének, az ő nga kegyelmes consensusa is accedálván, ő kglmét közinkbe bevöttük, és egyik ország tagjának ismerni akarjuk.

Articulus XXI.

Végeztük ezt is K. U., hogy ab anno 1657., ha mely potentiák, úgymint nemes házaknak, jószágoknak elfoglalása, nemes embereknek verése, vagdalása és egyéb törvénytelen dolgok valamely privata personáktól estenek, (nem értvén ide egész natiót, székeket), hogy azok, isten annyira való csendeséget adván, ab expiratione diaetae tizenötöd napra mindenik vármegyében és székeken generalis gyűlések celebráltatván, nem longo litis processu igazittassanak el, hanem az damnificatusok contentáltassanak, mox et de facto az jószágok adassanak vissza az igaz haereseknek; azoknak is dolgok, a kiket megvertének, vagdaltanak, azon vármegye és szék gyűlésén finaliter decidáltassék, minden exceptiókat kirekesztvén, ha pedig valamely homály lenne a dologban, egyszer exmissio is adassék. Ez pedig az mostani szoros állapotban történt dolgokról értessek.

Articulus XXII.

Igen szükségesnek látjuk erről is decernálnunk Nagod kegyelmes tetszéséből: mivel az Oláhországokra való járó utak igen megnyitattanak, melyeken az szegénység ez haza nyilván való kárára, kik az adót fizethetnék, bátorságosan mennek, interdicáltatnak, és a kiknek illik, azokra való szorgalmatos provisio decernáltatik.

Articulus XXIII.

Kegyelmes urunk, vagyon ilyen megbántódásunk is, hogy a nagy szükség és veszedelmes állapotok miatt, főképen a külső vármegyékről a szegénység és szolga rendek felettébb elbűjdosnak, kiknek reductiójuk felől hogy nagod kegyelmességéből az Beszterczén emanáltatott articultust méltóztatott confirmálni, az Fogaras vidékét is ide értvén, alázatosan megsegelgáljuk Nagodnak.

Articulus XXIV.

Sokaknak jószágok fiscalisoknak íratattván megyesi terminuson, ifjabbik Rákóczy György akkori fejedelem idejébe nem producálhatván igazságokat az praetendensek sok akadályok miatt, azon méltóságos fejedelemtől megígértetett volt, hogy egy bizonyos diaeta celebráltván, kinek-kinek igazságos productuma szerint remittálja. Hogy Nagod kegyelmesen arra igéri magát, isten csendesítvén az állapotokat, hogy brevis dietát celebráltván, becsületes tábla fiaival revideáltatja, és a kik igazságos praetensiójokat producálhatják, jószágok azoknak a fiscalitate szabadulván, remittáltatja Nagd az verus haereseeknek, ha a fiscus kezénél talál-tatik, ha pedig privatus embernél, azzal is visszaadatni méltóztatik, alázatosan Nagdnak megsegelgáljuk.

Articulus XXV.

Levén a két Oláhországtól nem kevés bántódási csiki és háromszéki atyánkfiaiinak az régi szövetségnek meg nem állásáért, hogy azért Nagyságod régi boldog emlékezetű méltóságos fejedelmek példája szerint az ország között való diplomát confirmáltatni méltóztatik, és az nemes országgal együtt bizonyos commissarius személyeket az dolognak végben vitelére küldeni igéri Nagyságod, alázatosan megsegelgáljuk Nagyságodnak.

Articulus XXVI.

Nemzetes Betlen János cancellarius uram mellé az számvételre választottuk az vármegyéről Horvát Kozma, a

székelységről Sárosi Gergely, az szászságról Medgyesi Auner János atyánkfiait.

Articulus XXVII.

Mivel némely hazafiait bizonyos respectusra nézve az görgény-szentimrei gyűléskor meg kellett nótáznunk, azok között Kapi György atyánkfia is: mostani közönséges országgyűlésünkben, ártatlanságát anyja nagyságos Gyulafi Borbára néhai tekéntes nagyságos Bartsai Sigmond özvegye által declarálván, egyszersmind alázatos supplicatiót is nyújtván, melyben hazájához és nagyságodhoz minden illendő obsequiumát igérvén, másoknak is satisfactiót, ha kiknek vétett volna, törvény útján kívül. Kinek könyörgését szemünk eleiben vévén, igazságos expositióját is megtekéntvén, az Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván, supplicatiójának tenora szerint közinkben bévöttük, ismervén magunk rangjának lenni.

Articulus XXVIII.

Néhai nemzetes Tholdalagi Mihály ez hazához való igaz szeretetétől viseltetvén, bizonyos summa pénzét és ezüst marháit porta contentatiójára kiadván, sem maga sem successori nem contentáltattak; hogy Nagyságod meghagyatott özvegyét nemzetes Huszar Margit aszszont az restantiáknak perceptori által azon restantiákból méltóztatik contentáltatni, isten Nagyságodat érette megáldja.

Articulus XXIX.*)

Az posták állapotja felől végeztük, hogy semminémű sanczoltatással ne terheljék az szegénységet, kik ha valami excessust cselekednének megfogattván magok, ez levelet küldjék el az hova szól, azon helybéliék postalóval se tartozzanak nekik többel kettőnél, borral is egy ejtelnél többel; ajándék adásra pedig kényszeríteni semmi úton módon ne merészeljék az folnagyokat és polgárokat, erős büntetés alatt végeztük; szekerem is és szánon magokat hordoztatni ne merészeljék.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Tran-

*) Az Akadémia kézirati példányában e cikk így hangzik: »Végeztük azt is kegyelmes urunk, az Nagyságod kgl. consensusa accedálván, hogy semmi helyeken két lónál többel a postáknak ne tartozzanak és itálakra egy-egy kupa bornál; szekerem vagy szánon vontatni magokat ne merészeljék, sem semmi insolentiákat az folnagyokon vagy polgárokon az posták cselekedni; ha kik pedig olyat perpatrálának, az folnagyoktól megfogattatván és az leveleket tőlök elvévén, jó gondviselés alatt küldjék oda az hova illik az folnagy és polgárok.

sylvaniae, et partium Hungariae eidem anuexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa praescriptos universos et singulos articulos nobis modo proemisso praesentatos, praesentibus literis nostris ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes. acceptavimus, approbarimus, ratificavimus et confirmavimus: offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Szász-Medgyes, mense Novembri, anno domini millesimos sexcentesimo sexagesimo secundo.

(Fred. nyomt. péld. báró Radák Ádám mikeszászaí ltban.)

d)

1663. j a n. 18.

Apafy rendelete a medgyesi törvények végrehajtása ügyében.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Gener. fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram.

Noha eddig is sok rendbeli parancsolatink mentenek hűségtek közé ki, hogy az fényes porta contentatiójára egy-néhány izben felvetett adókról való ratióját eligazítani az országtól rendeltetett számvevők előtt ne késsék, és az mely restantiák kin vadnak, az közelebbik Medgyesen felvetett adóval együtt azt is administrálja oda az hova az ország rendelte, mindazáltal úgy értjük, még eddig mind az restantiáknak, és Medgyesen gyűlésben felvetett adónak administrálásában igen lágyon mozdult, mind penig számadását is ezen dolgokról el nem igazította, azokkal is az kik viceperceptorok hűségtek között voltak, el nem igazította. Minekokáért parancsoljuk hűségteknek, hozzánk s hazájához való kötelességére, mivel azoknak az dolgoknak véghezvitelében áll isten után ez hazának megmaradása, ellenben elmulatásában elveszése, hűségtek késedelem nélkül mind az két rendbeli dolgot effectuáltassa. Minthogy pedig elsőben Medgyesen az török vitézeknek ott létele miatt nem lehet az országtól rendeltetett számvevők hogy ott peragúlhassák dolgokat, úgy kellett vala Szászkézdre transferálnunk az számvételnek helyét, vigyázván mind az számvevők s mind az számadók commo-dítására, szintén azon ok lévén mostan előttünk, mivel magunk-

kal együtt az török vitézeknek Segesvárra kelletett feljün-
nünk, Szászkézd oda közel lévén, hogy az szünetlen alá s fel-
járó török vitézek miatt vagy a számvető, vagy az számadásra
jövő híveink közül valakinek bajoskodása ne essék, transferál-
tuk az számvételnek helyét Kóhalom székbén Darócz nevű
faluban. Azért hűségtek az perceptorokat tudósítsa ez szerént
rólla, több parancsolatunkat nem várván, el se mulassák oda
menni. Annak felette mivel az nemes ország az több adók
között vetett volt oly adót is fel, hogy capitatum minden
embertől egy-egy tallér adassék, az jobbágytól az nemes
ember adná meg, mely adóról lehetetlenség az számvetők
külömben számot vehessenek és megtudhassák restantia
vagyon-e nem-e kün, hanem ha bizonyos regestrumot kül-
dünk ő kegyelmek kezében rólla. Minekokáért parancsoljuk
hűségteknek fide mediante registráltassa tisztai alatt, kinek
mennyi jobbágya vagyon, s küldje kezünkben regestrumát.
Nec secus facturi. Datum in civitate nostra Segesvár, 18.
Januarii 1663.

M. Apafi m. p.

Kézim : Grosis N. N. supremis comitibus, comitatus Alben-
sis Transylvaniae etc. Fidelibus nobis dilectis.

Más kézzel : Exhibitae 28. Januarii, anno 1663. Miczke
Gábor uram kezében s ő kglme küldje elébb ispány uram kezében.

(Eredeti báró Miske K. bodajki ltárában.)

XXIV.

1662. decz. 20.

*A fejedelem elöterjesztése Ali basához a törökök téli elszállá-
solása ügyében.*

Ali pasának szóló levélnek minutája.

Hatalmas győzhetetlen császáruk *sat*.

Nekünk írt Ngod méltóságos levelét fiúi szeretettel vöt-
tük. A német követek felől való tudósítását értjük, ahoz is
akarjuk magunkat alkalmaztatni, hogyha pediglen vagy ő
felölök, avagy egyéb dolgok felől is valami új hírünk érkezik,
Ngat tudósítani éjjel-nappal el nem mulatjuk. Immár Ngod-
nak két rendbeli leveliből értettük azt is, hogy hatalmas csá-
sázarunknak az mely vitézi Erdély országában vadnak, azok-
nak telelését Medgyesen és a körül javallaná lenni. Mely
dolog felől hogy Ngodat újabban búsítjuk, arrúl követjük, de
hltmas császáruk után mi Ngod czirájka lévén mint fiú aty-

jának, dolgainkat úgy merjük megírni. Isten s hlmás császárunk kegyelmessége után Ngod állított minket be az erdélyi fejedelemségben, sok leveleiben parancsolta Ngod nekünk, hogy az országra gondot viseljünk, hlmás császárunk adójának megszerzésében is munkálódjunk. Mi látjuk, az országának állapotja miben legyen, mi érezzük az mi nyavalyáinkat, Ngod onnét nem láthatja nállunknál igazabban; nem félünk attúl, más is megírja, de Ngodnak azt merjük írni, hogy ha Medgyesen és az körülle lévő tartománban telelnek az vitézek, az országnak nagy résziben azoknak ott létele miatt adót nem szedhetünk: de ha Ngod megengedi, hogy Marosvásárhelyre vigyük úköt, az adószedésben is jobb mód leszén, egyéb akadály sem leszén az dologba, magunk személyünk szerént Menhet pasával együtt leszünk, mind böcsülletünkben, mind bűrünkben jár az dolog.

Szemünk kinyitva leszén, meglátja Ngod nem tapasztal dolgunkban fogyatkozást. Ngodat azért mint atyánkat igen bizodalmasan kérjük ez iránt való kívánságunkra adjon jó választ. Mű mindenekben az Ngod atyai gondviselésére biztunk magunkat. Tartsa meg isten Ngodat jó egészségben. Költ etc.

Másik formán való levél minutája ugyan Ali pasának szóló.

Az praetambulum legyen az feljebb megírt módon mindaddig az hol ez vagyon írva:

Ngodnak két rendbeli leveléből értjük etc. *Ott úgy kell írni verbotenus:* Hogy hlmás császárunknak itt Erdélyben lévő vitézinek telelését Ngod Medgyesen, és annak tartományában javallja lenni, noha azért nekünk Marosvásárhelt inkább tetszett volna, mindazáltal az Ngod rendelkezésének kell megállani: arrúl nem tehetünk, csakhogy még eddig olyan reménség lévén elménkben, hogy az török vitézekkel együtt Marosvásárhelyre mehetünk telelni, ehez képest magunk embeirei az élest nem szállítottuk Medgyesre, hanem az török vitézek magok mentenek az egész országra ki, úgy hordattanak élest az szegénységgel az magok kívánsága szerént csak jövő s menő útjokban, mi is nem kicsiny terhére lévén az hlmás császárunk adófizető szegény jobbágyinak, Ngodat azért igen bizodalmasan kérjük, minthogy Ngod jól tudja, mennyi lovas s gyalog had vagyon, tegyen maga rendelést, hónaponként mennyi kila abrakkal, mennyi liszttel gazdálkodjunk, az mint Ngod istenesen megítéli, hogy ez az elpusztult ország véghezviheti; magok az török vitézek nyugodjanak

helyben, mi az magunk emberei által valamit az Ngod rendelése szerint szerezhettünk, jó szívvel helyben szállítjuk. Ezt pedig Ngodnak panaszképpen nem is írjuk, hanem isten s hlmás császáruk után mi Ngod czirákja lévén, Ngodtól mint atyánktól akarunk tanúságot venni ebben s egyéb dolgokban is. Éltesse isten Ngodat etc.

Ez szerint kell mind az két félét írni az tilhájának is, de bizonyos jelt kell csinálni az levélre, melyről megismerhesse Haller Gábor uram, melyik levelek sonálnak arra, hogy Vásárhelyre menjenek quartélyozni, melyik arra, hogy Medgyesen maradjanak. Az mint bepecsétlik az leveleket, ott az papíros szélére csinálhatnak ilyen jelt: Az melyben Marosvásárhelyre kívánnák transferáltatni az quartélyozást, írjanak Marosvásárhelt. Az más rendbéli levélre Medgyest. Meg is kell tanítani az postát reá, hogy Haller Gábor uramnak adja az leveleket, ne másnak. Haller Gábor uram levelében is meg kell írni az jeleket.

Kivül: Medgyesről Tömösvárra küldött pár. 21. Decembris, anno 1662.

(Nemzeti Múzeumban levő fogalmazvány.)

XXV.

1662. decz. 6—1663. jan. 13.

A Kemény-pártiak újabb mozgalmái.

a)

1662. decz 6.

Apafy rendelete Bánffy Dénes megfékezésére.

Michael Apafi, dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dnus, et Siculorum comes.

Egregie fidelis nobis dilecte, Salutem et gratiam nram. Hűséged levelét az Bánfi Dienes levelével együtt elvettük. Látjuk ő kegme fenyegetőzését, melynek hogy Hűséged serény vigyázásával ellene álljon, eleit vegye s meg ne engedje, serio parancsoljuk. Lássá, mit használ efféle dolgaival, ugyanis nem elég az mit ekkédig cselekedett. A Keresztési uram fiának nem azért adtuk volt mi az úti levelet, hogy azzal ki s bejárjanak: azért az ott quartélyozó szolgálit és lovait mindjárt egyszersmind Hűséged küldje be, hogy az ki s bejárásra, szó és hírhordozásra ne legyen alkalmatosságok. Jól vigyázzon

s ezután is tudósítson Hűséged. Nec secus facturus. Datum in civitate nostra Medjes, die 6. Decembris 1662.

M. Apafi m. k.

Kivül: Egregio Stephano Rácz, de Galgó, certorum sclopetariorum nrorum capitaneo, fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs ltárából.)

b)

1663. j a n. 11.

A bújdosók jan. 11-iki értekezlete.

Celsissime princeps, domine, domine nobis clementissime.

Ingrati erga indignos famulos ac clientes augustissimi imperatoris domini domini nostri clementissimi declaratam clementiam transire nolimus, quatenus ablegare de tractandis rebus et personis nostris humillimis in Transilvaniam dignata est, supra meritum clementia suae mttis, fatemur, accessit: omnem tamen pro virili adhibebimus operam, qua demereri clementiam suae mttis possimus. Proinde celsitudinem vestram obnixe rogamus, s. caes. mtti instare velit, mandare sua mttas caes. illmis dnis ablegatis dignetur, si qua difficultas in tractando nostro negotio ob clandestinas malevolorum nostrorum practicas occurrerit, bonam correspondentiam nobiscum habeant, quatenus difficultatibus nostris (quas ipsi melius scimus) mederi, illasque discutere valeamus, non dubitamus celsitudinem vestram benevolo suo affectu nobis affuturam, cui ut foelicem novi anni decursum fata sinant, ex animo precamur et divinae tutelae commendamus. De cetero sumus et manebimus

Celsitudinis vestrae *

servi obsequiosi

A. Medgyes, 1663. 11. Januarii.

Universi sacrae caes. regiaeque mttis fideles
status Transilvani.

Kivül: Excellmo principi ac domino dno Joanni Ferdinando comiti a Portia auri velleris equiti, s. caes. reg. mttis consiliario intimo et supremo eiusdem aulae praefecto etc. domino dno nobis clementissimo.

(Bécsi áll. ltár.)

c)

1663. jan. 13.

Apafy rendelete Teleki Mihály ellen.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Fidelibus nostris generosis, egregiis et nobilibus ac strenuis universitati nobilium sessionatorum ac sclopetariorum nostrorum in districtu Keouariensi commorantium, praesentes visuris, lecturis, vel legi audituris, nobis grate dilectis, salutem et gratiam nostram. Bizonyosan adaték értésünkre, hogy Hűségteket Kővár vidékén lakó nemes és puskás rend híveink, mivel az kővári kapitány eddig felkeresett sok álnok mester-ségivel, az hozzánk természet és törvény szerint való fejedelmekhez mutatott és praestált tökéletes és dicséretes hűségteknek ösvényében meg nem tántoréthatott, most újabban az hazugságnak atyja oly csalárdságot öntött szívében és hinteget Hűségtek között is, hogy mi az országnak adott conditióink ellen Kővárat jószágostól német császárnak ő felségének engedtuk volna végezés szerént is, és annak okáért tölle hallgatnátok mint kővári kapitántól, és élést is adnátok az várhoz. Melyet is az minthogy méltóságunk sértődésével nem igazán akar mi reánk kenni, úgy annak szavainak, kit több efféle hamisságban is megtapasztaltatok, intünk kegyelmesen, hitelt ne adjatok; el is hiszszük, nekünk adott hűtötökre megemlékezhvén nádszál módjára nem ingadoztok. Parancsoljuk is kötelességtekre, az fényes portától el ne szakadjatok, melynek keserű gyümölcsét már nem egyszer kóstoltátok, hűségünkben állhatatosan megmaradjatok, Teleki Mihálytól ne függjete, egy marok élést se ti az várhoz ne adjatok, se az szegénységet azzal terhelni ne engedjétek, szolgálatunkban szorgalmatosan és igaz hűséggel forgolódjatek, melylyel ti magatoknak szabadságtokban való megmaradást és jövődében házatoknál bátorságos lakást, tőlünk minden fejedelmi kegyelmességet és mindenektől az tökéletességért holtig való dicséretet érdemletek és vesztek. Ezt cselekedjétek, levelünket az kiknek illik mindeneknek megolvassátok, akaratumkat értesékre adjátok. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutus. Datum in civitate nostra Segesvar decima tertia die Januarii, anno domini Millesimo sexcentesimo sexagesimo tertio.

M. Apafi m. p.

(P. H.)

(Eredetije a gr. Teleki család m.-vásárhelyi ltárában 3487. sz.)

XXVI.

1663. febr. 4.

Meghívó a szász-kézdi országgyűlésre.

Michael Apafi dei gratia princeps Trnnae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Generosi egr. et nobiles agiles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Mióltától fogva kglmetek az minapi medgyesi országgyűléséről eloszla, minden rendbéli híveinknek mennyiszer parancsoltunk az restantiák administrálása és újabb felvetett adónak megadása felől, kglmetek maga tudja s maga lehet bizonyosság benne; azonban az idő múlton múlván, úgy informáltatunk, az adónak igen kevés része gyűlt volna még össze. Más felől peniglen az fővezér mind levelében s mind izenettel nem is fenyegetés nélkül sietteti az adónak beküldését, mely hogyha valaha szükséges volt, most igen kívántatnék, mivel az fővezér minek előtte az hadra megindúl, ha annak előtte lehetne az adónak bévitele, úgy lenne tekinteti az ország követinek, úgy is lehetne reménysége kglmeteknek mind az adónak leszállítása s mind penig az határnak kevesebb kárral való eligazítása felől; de ha ellenben az fővezért útban találják az követek, megvalljuk, semmi jót nem remélhetünk. Látván azért ezt az nagy difficultást, hogy minket isten s az világ előtt senki ne okozhasson, ha mi akadályok ez hazára következnék, tudván azt is ez haza kglmeteké, melynek megtartása nemkülönben, hanem kglmeteknek velünk egyező értelméből és igyekezetéből telhetik ki, szükségesnek ítéltük partiális gyűlésben convocáltassuk. Minck okáért parancsoljuk kglmeteknek kglmesen és igen serio, ez jelen való hónap 22-ik napjára Szász-Kézdre magok közül való, fő renden lévő bizonyos két atyjafiát küldje el, kikkel együtt consultálkodhassunk, mit kellessék ilyen nagy extremitásban cselekednünk; két avagy három napnál feljebb való mulatása nem leszen. Secus sub poena in generali decreto expressa minime facturi. Datum in civitate nostra Segesvár die 4. Februarii a. 1663.

M. Apafi m. p.

Küldzim: Generosis egregiis et nobilibus agilibus capitaneo et judici regio supr. vice judicibusque regiis; nec non primoribus, potioribus, primipilis peditibus pixidariis, ac universitati dnorum Siculorum sedis siculicalis Udvarhely etc. Fidelibus nobis dilectis.

Alább: Anno 1663. die 12. Februarii in Udvarhely. Az mostani Szász-Kézden levendő gyűlésben választattak et communi consensu sedis, főkapitány és királybíró uramék.

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában.)

XXVII.

1663. febr. 22—m á r c z. 3.

A szász-kézdi országgyűlés törvényei s irományai.

a)

1663. febr. 22.

A portára küldött előterjesztések.

Ország nevével török császárnak szőllő levél minutája, expedita Szászkézdi, in generali congregatione dnorum regnicolarum die 22. Februarii anno 1663.

Hatalmas győzhetetlen császárunk, isten Hatalmasságodnak napjait sok ezerekké tegye, szélyes ez világra kiterjedt fényes birodalmát tündököltesse.

Az földnek poráig magunkot megalázván borúlunk Hatalmasságod áldatt lábaihoz, tudván, isten Hatalmasságod szárnyai alá rendelt bennünket, egyedül ennél is várhatunk minden kegyelmességet; megvalljuk Hatalmasságod, magunk vétkes cselekedetünkért büntetett meg az elmúlt esztendőben, az ő fényes hadaival porrá tétetvén ennek az nyomorúlt országnak majd minden részét, amaz paradicsomban dicsőült nagy emlékezetű szultán Szulimántól rendeltetett adónk helyében is nagyobb parancsolván hogy fizessünk, melynek megszerzésében az mi kevesen megmaradtunk, éjjel-nappal munkálódunk alkalmas időtől fogva, mostan is munkálódunk igen szorgalmatosan, de mivel teljességgel elpusztultunk, a mi kevesen megmaradtunk is, annak nagy részét az váradi pasa ő naga Nagyváradhoz akarja bírni, ijesztséssel behóldoltatván az Hlmasságod adófizető jobbágyit. Egy részét mostan is az Kolosvárbán, Szamosújvárbán, Betlenben és több helyekben lévő német császár vitézi birják, rajtunk is pedig Hlmasságod erős hadai lagnak és telelnek. Ennyi nyomorúságok között, az ránk vetett nagy adót össze nem szerezhettük. Igyekezünk ugyan minden tehetségünkkel rajta, valamennyire isten segít, tudván azt, mind életünk, fejünk, pénzünk Hlmasságod kezébe vagyon, valamennyit szerezhettünk, Hlmasságod

fényes tárházában követiünk által alázatosan nem sokára beküldjük. De az míg azt az követeket megindíthatnók is, ez könyves szemmel írt levelünk által Hmasságodnak esedeziünk istenért, jó szerencséjéért, minden nemzetinek paradicsomban dicsőült lelkéért könyörgünk, szánjon meg bennünket, az mely tartományok annakelőtte váradi jószágok nem voltak, s az Ali pasa ő nga hitlevele ellen hódoltattak be, parancsolja visszaadni, hogy mint annakelőtte, úgy ennekutána is azokkal az atyánkfiaival együtt adózhassunk Hmasságodnak.

Annak felette adónkat is Hmasságod szállítsa annyéra, fizethessük meg: jobb hogy Hmasságodnak és áldott maradékinak tehetségünk szerint örökké adózzunk, mintsem az az megfizethetetlen nagy adó nyakunkon lévén, midőn elégtelenségünk miatt meg nem adhatjuk, Hmasságod haragja újokban gerjedjen reánk s egyszersmind megemésztessünk. Kíért mindnyájan ennyi ezer özvegyek, árvák nyomorultak istent imádunk Hmasságod jó szerencsés hosszú életéért és boldog birodalmáért, elhívén, isten Hmasságod szívét irgalmasságra fordítja hozzánk, s kegyelmes választ ad siralmas könyörgésünkre. Költ etc.

Hatalmasságodnak alázatosan szolgálnak Erdély országának elnyomorodott, pusztult minden rendbeli lakosi.

Fejedelem nevével török császárnak szóló levél minutája, expedita in Szászkézd die 22. Februarii anno 1663.

Hlmas győzhetetlen császárom, kglmes uram, isten Hmasságodnak napjait sok ezerekké tegye, széles ez világra kiterjedt fényes birodalmát tündökeltesse.

Isten után Hmasságodat ismervén mind magamnak s mind pedig ennek az én reám Hmasságodtól bízattatott őstől maradt szegény elpusztult országának urának és oltalmazójának lenni, magamot az földnek poráig megaláztatván, folyami Hmasságod áldott lábaihoz, akarván megjeleníteni Hmasságod fényes portájához való kötelességemet éjjel-nappal szemem előtt viselvén, minden tehetséggel munkálodom abban, hogy az országra vettett adót beszolgáltatthassam, de az országnak rettenetes elpusztult állapotja miatt, úgy az mint kívántatnék, dolgomban elé nem mehetek, mert az mi kevés lakosi ennek az Hmasságod elpusztult országának az fegyver és sok hadak miatt el nem vesztenek is, annak nagy részét az váradi pasa ijesztéssel Váradhoz hódoltatja, az mely adót Erdélynek több részeivel együtt Hmasságod fényes tárházában szoktanak fizetni, azt megadni nem engedi, noha soha

Váradhoz való tartományok azok nem voltak. Az országnak más részében az német császár vitézi uralkodnak, onnét is egy pénzadót az szegény emberek nem fizethetnek. Az mely része Erdély országának kezemnél vagyon, azokon az adót minden személy válogatás nélkül szedetem, sokakat fogsággal s egyéb kemény büntetéssel is kénszerítvén, valamiek vagyon, annak eladására, de az mellettem lévő török vitézek is rajtok élődvén, azoknak tartására sem érkeznek, sőt sokak közülök éhel haló kuldússágra jutottak, nincs honnét az adót megvétessem rajtok. Mindazáltal valamiek testig lelkig vagyon, úgy látom, szegények elé adják, igyekezem én is azon, az mennyi pénznek szerét tehetem, nemsokára Hmasságod fényes tárházába beküldjem követem által; melynek megindítását sem akarván várni, Hmasságodnak alázatoson kellett értésére adnom ennek az országnak nyomorúlt állapotját, esedezvén istenért, jó szerencséjéért, paradicsomban dücsőült őseinek lelkéjért, szánja meg ezt az szegény országot. Parancsolja meg az váradi pasának, hagyjon békét az erdélyi tartományoknak, kik Erdélylyel együtt adóztanak eleitől fogva, Váradhoz valóok soha sem voltak, az adót is szállítsa olyan summára, hogy adhassa meg ez az szegény ország, imádhassanak velem együtt kicsintől fogva nagyig istent Hmasságod jó szerencsés hosszú életéért. Mindezekről Hmasságod kegyelmes választételét alázatoson várom, tudván azt, eleitől reá maradt szokott kegyelmessége szerint, az könyörgőköt szemei elől el nem taszítja etc.

Az fővezérnek szólló levél.

Elől az titulus etc. 1663. febr.

Ngod nékem nem régen írt méltóságos levelében parancsolja, hogy az országban lévő szegénységre gondot viseljek, s hlmas császárunk adájának megszerzésére gondom legyen, tudván azért mit kívánjon hlmas császárunk fényes portájához való kötelességem, szükségesnek ítéltem Ngodot tudósítani. Ejjel-nappal szorgalmatoskodom minden tehetséggemmel azon, hogy az országra vettett adót beszolgáltatthassam, de az országnak rettenetes elpusztúlt állapotja miatt, úgy az mint kívántatnék, dolgomban elé nem mehetek, mert az mi kevés lakosi ennek az hlmas győzhetetlen császárunk elpusztúlt országának az fegyver és sok hadak miatt el nem vesztenek is, annak nagy részét az váradi pasa ijesztéssel Váradhoz hódultatja, az mely adót Erdélynek több részeivel együtt ő hlmassága fényes tárházában szoktanak fizetni, azt megadni nem engedí, noha soha Váradhoz való tartományok azok nem

voltanak; az országnak más részében az német császár vitézi uralkodnak, onnét is egy pénz adót az szegény emberek nem fizethetnek. Az mely része Erdélyországnak kezemenl vagyon, azokra megadom; minden személyválogatás nélkül szedetem, sokakat fogsággal, s egyéb kemény büntetéssel is kényszerítvén, valamijek vagyon annak eléadására, de az mellettem lévő török vitézek is rajtok élödvén, azoknak tartására sem érkeznek, sőt sokak közülök éhhez haló kuldússágra jutottak, nincs honnét az adót megvétessem rajtak. Mindazáltal valamiek testig lelkiig vagyon, úgy látom, szegények eléadják, igyekezem én is azon, az mennyi pénznek szerit tehetem, nem-sokára ő hlmassága fényes tárházába beküldjem követem által. Melynek megindítását sem akarván várni, Ngodnak, mint isten után főgondviselőnknek, engedelmisséggel kellett érté-sére adnom ennek az országnak nyomorúlt állapotját, esedezvén istenért, jó szerencséjéért és örökké való boldogulásáért, szánja meg ezt az szegény országot, és törekedjék ő hlmassága előtt, parancsolja meg ő hlmassága váradi pasának, hagyjon békét az erdélyi tartományoknak, kik Erdélylyel együtt adóztanak elejétől fogva és Váradhoz valók soha sem voltak. Az adónak ilyen summára való leszállításában is, ő hlmassága előtt mellettünk való esekedésével mutassa Ngod méltóságos jó akaratját, hogy adhassa meg az szegény ország, imádhassanak istent kicsintől fogva nagyig az Ngod jó szerencsés hosszú életiért és én is teljes életemben Ngod méltóságához illendő jutalmaztatással s kedvkereséssel hálaadóképpen szolgálhassam meg Ngod rajtam fényeskedő gondja viselését és istenes mellettem való jó törekedését. Melyet kész kedveskedésemmel is, isten követimet eljuttatván, be is akarok teljesíteni.

Czím: Ali pasa ő ngának. Haszán kihaja bégnek.

Anno 1663. mense Februarii országgyűléséből Csepregi Mihály uram által portára expedíaltatott levelek párja.

(Mind háromnak hivatalos minutája Nemzeti Múzeum: Tynyogigyűjtemény.)

b)

1663. febr. 22 - márcz. 3.

Jelentés a szász-kézdi országgyűlésről.

Acta comitiorum a celsmo principe domino domino Michaele Apaffi etc. in oppi-

dum Szászkézd ad diem 22. Febr. anni 1663. indictorum celebrante, die praemissa inceptorum ac die 3. Martii finitorum ab egregio Elia Czeübert de Fogarás per singulos dies punctatim et distincte consignata.

Die 22. Febr. Délután egy órákor érkezvén Szászkézdre és ebédet is későre even, sőt bor helyett vizet is iván, conveniunt horis serotinis ex dnis regnicolis paucissimi et ante omnia mediante magnifico dno Paulo Hallerio nomine statuum salutatur celsmus princeps, qui boni consulens salutationem, remittit gnrosum dnum Joannem Bethlenium cum bonorum precatione ad status, qui etiam praesentat bimembrem propositionem celsmi principis. Perleguntur propositiones, quarum perlectioni per antiquum abusum multos frivolos discursus immiscent Paulus Beldius, Andreas Ughronius et alii, quae non sunt digna notatu. Iterum adest dnus Bethlenius et verbis summarie refert, maturandum esse censum mittendum ad portam Ottomannicam, intimans nomine principis, quia restantiae vel non, vel sero poterunt extorqueri, ut illi, quibus suppetit copia monetae aureae et argenteae, expleant sine mora, censuum refusionem expectaturi suo tempore, quod explico: ad diem cuculli. Instante vespera, vel nocte, cetera rejiciuntur ad futurum diem, multo negotio expedienda, si expedienda. Haec non sunt omittenda: magcus dnus Georgius Kapius inter ista acta adstat in pedes coram statibus et pulchra oratione gratias agit, quod praeteritis in comitiis Medgyesiensibus, benigne exaudita suae magnificentiae supplicatione, receperint denuo inter membra regni, quod sese ad extremum usque vitae halitum offerebat fideliter servitiis suis recompensaturum et fidele regni commemorum mansurum, ad quam orationem nomine statuum replicat dnus praesidens gen. Thomas Bassa.

Die 23. Febr. Perlegitur propositio celsmi principis hac vice secundo. Mittitur a statibus legatus egregius Matthaeus Balog ad celsmum principem pro consiliariis. Interea perleguntur minutae litterarum ad potentissimum imperatorem Turcicum mittendarum statuum nomine, quas qualificari cupientes Paulus Beldius et Joannes Daczonis, eas reprobant Joannes Kendius prothonotarius et Franciscus Maxai tabulae judicariae assessor, ceteris etiam consentientibus. His peractis redit a celsmo principe praemissus legatus et refert promissionem suae celsitudinis de mittendis dnis consiliariis. Intra id temporis discurritur a comitatibus et ceteris Siculicibus, sedis Háromszék et Csik eique adjunctis exceptis, ac

tota universitate Saxonum, exceptis Brassoiviensibus, de praesidiis Turcicis alendi causa in districtum Barczaiensem mittendis. Adveniunt dni consilarii. Perleguntur litterae ad celsimum principem Hallerianae Tömösvarino missae, de congerendo sine mora tributo imperiali et mittendo certo legato praeambulo ad portam Ottomanicam, inter cetera haec peracturo: 1. Ut nomine statuum requiratur mater imperatoris simpliciter, pro interpositione apud imperialem Mattem de remittenda restantia summae ab Acatio Barcsai non conscientiose praemissae et de defalcanda parte tributi annui ordinarii. 2. Pro motiva eidem honorarium aliquod mittatur. Reditur ad propositionem celsmi principis et prius punctum tertia vice perlegitur. Hic refert dnus Joannes Bethlenius modum adimplendi tributum a tribus statibus nomine principis, scilicet ut ex quolibet statu certi honesti viri delegantur ad inquirendam hominum numerositatem, qui teneantur pro suo posse aliquid aureae vel argenteae monetae conferre, pro explendo tributo olim (ad diem, quando volabunt vituli) restituendae: quod Saxonibus non arridet, satis superque tortis et exhaustis; tacetur tamen dum res aggrediatur. Hic quamplurima discursive proponit de difficultatibus comitatum, praecipue Fejérváriensis, Siculorum, pariter et d. Saxonum dominus Bethlenius exhibendo cuilibet suas, Ughronio, Kendio, Kopaszio et ceteris similiter non parum sudore pressis. Interveniunt litterae comitis Francisci Rhédei ad dnos status directae, quae continent tantum hoc, ut benevoli sunt erga ipsum affectus. Alterae litterae etiam perleguntur assecutoriae, cum in principem Meggyesini erat electus, datae. Tertiae similiter, quae continebant id, quid perceperit medio tempore ex proventibus regni, quorsum erogarit et quid restet etc. Ubi discurretur a dnis regnicolis et quia submittit suas etiam possessiones contributioni dnorum regnicolarum solitae, quicquid ad praeterita comitia usque Meggyesiensia a dno comite perceptum fuit ex proventibus regni et censibus, condonatur a statibus, ita tamen, ut a comitiis immediate praefatis suae etiam possessiones oneribus omnibus et singulis dnorum regnicolarum in omnibus punctis sint necessario subjectae etc. Quidam nobilis, nomine Georgius Litheratus Szigethi de eadem, male ferens quasdam difficultates sibi rectificandas, vel (si non) solvendas parata in pecunia a dno Bethlenio, supplice libello, tam scriptis, quam verbis facto, nihil obtinet, sed remittitur ad supremum exactorem, praefatum dnum Bethlenium. Publicantur quaedam quorundam armales, contra quas ferme omnes a variis, licet a quibusdam importune contradicuntur. Eliguntur insuper tres per-

sonae a tribus statibus ad celsissimum principem mittendae, institutur de eo, quod profusissime decoquant Turcae nequam victualia a misella plebe extorta, ut mediante cane summo, Kutya passa, refraenentur, cujus nullum video emolumentum futurum. Ex parte comitatum eligitur Franciscus Maxai, Siculorum Joannes Nemes, dnorum Saxonum Michael Geldtner, sedis iudex Sesburgiensis, qui sumpto prandio conveniunt celsissimum principem, ipsis commissa referentes suae celsitudini, qui supplicatione dnorum regnicolarum benigne audita, hanc reddit relationem, sese scripturum Kucsuk passae de refraenatione Turcarum, ne excursitent, sed in quartiriis sese contineant, secus si fiat, suam celsitudinem per certos legatos cum summa querimonia requisituram supremum vezirium imo et potentissimum imperatorem. Hic multum murmuratur a dnis statibus cum clangore summo de insolentia militum campestrium suae celsitudinis, ut et pyxidiorum, cum dolore referentes, quanta cogantur ab illis quiquiliis et sordibus perpeti. Hoc etiam male ferunt, quod non tantum isti, sed etiam aulici in tam tristi et exhausto regni statu libera quartiria habeant, praeter corrasionem victualium per excursionem abreptorum, ex una parte a gente barbarica Ottomanica, ex altera a nostratibus consumpta misella plebecula. Proh dolor! Deus Opt. Max. si mores nostros inspicias et juxta demerita justitiae tuae balance nos examines, pacem non ullam corporalem pariter et spiritualem, sed totalem eversionem et desolationem, aeternamque condemnationem nobis impertiri par erit. Discurritur et tandem etiam concluditur, debere penes litteras principis etiam nomine statuum litteras querimoniales exarare Kucsuk passae, ratione Turcarum insolentias extreme in regno nostro misello perpetrantium, quod per gnrosum dnum Georgium Bodonium legatum statuum indicatur celmo principi et per suam celsitudinem approbatur. Concipitur epistola ad Kucsuk passam mittenda et perlecta a concipientis protonotarii Joannis Kendi scriba, a statibus approbatur, imo missa per Matthaeum Balog ad celsum principem, ibi quoque ratificatur et remittitur cum declaratione, ut penes legatum suae celsitudinis, litteras ad Kutya passam referentem, dni status quoque eligant quempiam sufficientis parrhesiae virum, litteras statuum referentem et verbis etiam agenda agentem, addito: quod praeter litteras proprias sua celsitudo etiam litteras, eodem momento Tömösvarino allatas, habeat transmittendi ad Kucsuk passam animum. Adferuntur etiam litterae suae celsitudinis ad Kucsuk passam minaciter directae et coram statibus perlectae, quibus litterae etiam statuum per omnia

conformes erant; approbantur et cum gratiarum actione suae celsitudini remittuntur. Eligitur legatus a dnis statibus litteras ad Kucsuk passam laturus et agenda acturus, Michael Barcsai.

Die 24. Februarii. Mox excusans se Michael Barcsai per secundas et tertias personas coram celsmo principe, accepta resolutione a sua celsitudine dni status alios eligunt, nunc Franciscum Ozdi, nunc Franciscum Földvári atque Franciscum Sebessi, ut et alios, sed omnes variis sese excusant excusationibus et tandem electo Georgio Rádaio vel serio reluctanti onus ferendarum litterarum statuum ad Kutya passam sentiente idem etiam celsmo principe imponitur, qui acceptis iisdem post obsignationem litteris et informatione, iter impositum mox et de facto suscipit. Varie discurrit d. Bethlenius de catalogis, in quibus consignati erant illi, quibus impositum erat pro moneta usuali quasi per concambium pro explenda summa census ad portam Ottomanicam mittendi ordinarii deponere certos numeratos talleros, sed tandem alia interveniunt. Michael Tsepregius, homo certe satis insolens, porrigit dnis statibus supplicem libellum ratione debiti Andreae Majtini defuncti, nequam hominis a celsissimo principe sibi deputati, qui et perlegitur. Similiter Joannes Szilágyi et Franciscus Szabó de Maros-Vásárhely supplicant contra Franciscum Ozdium, ratione molae cujusdam, quam ipsi ab eo pignoris nomine acceptam ad certam usque summam, quam pro Ozdio Tartaris expenderant, possidebant, quod ingratus homo immemor beneficii potentia mediante, aliis etiam intervenientibus insolentiis, ab iis reoccupaverat non exsoluto debito; perlectaque supplicatione, Ozdius sese prolixè ridendo, sed nugaciter excusat, nil tamen injustus senex obtinet: sed accepto cauterio sibi a dno Joanne Bethlenio inusto publice, scilicet, quod etiam hodie captivus et juris alieni esset, nempe supplicantium, et impedivisset de et super praememorata mola finalis sententiae executionem, quapropter dignus esset, ut pro notorio evocaretur, imponitur Ozdio molae restitutio supplicantibus ad summae inscriptionis usque depositionem. Hic director sese ingerit, et quia praesens fuit in decisione controversiae ratione praetactae molae, ratione impeditionis executionis protestatur contra Ozdium, senem Parmenionem. Inter haec vocor a magco dno Georgio Kapiro, quocum seorsum me in angulum quendam templi conferens, instat apud me, ut benevolentiam conciliem dnorum Saxonum ratione regnicolarum extra regnum existentium notiorum, per certas personas verbis et scriptis supplice libello reditum in patriam implorantium, quod a me susceptum, cum fructu

peragitur. Interveniunt plurimae supplicationes etiam aliae, nominanter consortis Nicolai Zólyomi, hominis inutilis sane, nomine Clarae Melith, quae continebat, ut maritus suus, si sit insons, vel absolvatur et ex carcere Fogarassiensis eliberetur, vel si praetensionis contra eum sit, juridice mox et defacto decidatur. Visa perlectione harum aliquot supplicationum, plurimae congeruntur, sed legi non permittuntur, praemissae autem ex deliberatione dnorum consiliariorum, assessorum, regalarum et statuum per generosum dnum Franciscum Rédei revidendae ad celsum principem mittuntur. His ante prandium hoc modo finitis, vocor ad cibum a generoso dno Andrea Ughronio, praesentibus Gregorio Gíllányi vafro sclavo, Stephano Daniel diabolico sociniano et inter ceteros nobiles Fogarassenses Thoma Gyulai, millies duplicato Turcico homine, cibum opipare sumptum unacum potu genere temperanter capimus ad naturae satisfactionem. Plurima circumferuntur discursive ab Ughronio et Gíllányio de statibus regni, celso principe et praesentibus comitiis, praecipue quod rem serio, licet instare videant periculum Tranniae, nolint aggredi, sed quisque privata sua commoda urgendo et publicis bonis proponendo publica sciens volens negligat, imo omnia sine ordine, clamose et turbate agantur, unde praedicebant, imminere turbato statu Tranniae (nec sine fundamento) ruinam patriae, in extremam devastationem propendentis. Plurima etiam narrabat praefatus sclavus de ordine comitiorum in Polonia celebrari solitorum, addebatque: brevi futurum, ut exactores tributi imperatoris Turcici adfuturi sint in Trannia, principatus tollatur, et pressio plusquam Aegyptiaca nos maneat Trannos et id genus similia. Ita est: ubi enim rerum testimonia adsunt, non opus est verbis. Nisi Deus extraordinarie agat nobiscum, certe, certe, desolationi expositi sumus! Absoluto prandio et abientibus ceteris convivis dñus Ughronius plurima refert de amplissimo domino Davide Czakó, iudice primario Brasso-viensi, ratione appellationis causarum ex sede Sárkányiensi ad sedem superiorem Fogarassensem solito de more hactenus observatae, quod eam nolit praefatus dñus iudex contra usum antiquum permittere, imo nec concedere, ut ad passus vetitos in regna exotica deducentes custodiendos in iisdem territoriis Sárkányiensibus et adjunctis ex illis possessionibus certos custodes, vulgo plajás vocitatos ordinet, sed in omnibus contrarium sese praebere: quapropter nisi res ad pristinam formam redeat, eam debere dñis statibus discutiendam (licet nollet universitati molestus esse) officii ratione ductus proponere etc. Quibus verbis auditis,

nec apertis delegatis Brassoviensibus, nauci hominibus, rem generoso ac amplissimo dno Andreae Fleischer, tanquam comiti universitatis rescripsi: instando apud dnum Ughronium, ut rem eousque statibus proponere differat, donec resolutionem ab amplissimo viro nanciscar, quod etiam statim obtinui. Hora pomeridiana convenientes, perlectis quibusdam supplicationibus, tempus frustra transigitur. Interim additur a dno Maxaio, eousque nil posse de tributo noviter imponendo status deliberare, nisi 1. sciatur, quanta sit summa paratae pecuniae, quanta expectetur, et 2. ut articuli Megyesienses a principe confirmentur, qui advenientibus dnis consiliariis perlegi incipiunt, sed ingruente nocte totaliter ut perlegantur, status impediuntur. Circumfertur rumor, praesidium Germanicum caesareum exivisse ex castro Bethlen, sed quorum et quare, hactenus ignoratur, conjicitur quidem Szathmarinum ivisse ad ceteros Germanos. Hodiernus dies Matthiae dies existens, moti nomine unius delegati Cibiniensis, dni Matthiae Sembreger, coenam temperanter opiparam pro loci sterilis circumstantia coepimus, inter bibendum non obliti principis, principissae, consulis et regii iudicis Cibiniensis amplissimorum dnorum. Ante tempus cubitum sese conferendo servitores praesentes Michael Kántor et Georgius Magyar excitantur, verbis minacibus et conviciis non inopibus excipiuntur, vix evadente Magyario verbera. Elias Ujbányai, homo pusioni similis, varie deridetur, nolens admittere inter cetera discursus, Christum esse procuratorem fidelium apud deum patrem, sed turpiter refutatus, licet contra naturam morem et consuetudinem suam cogitur obmutescere. Inter cetera idem Elias eousque adigitur, ut cogatur fateri, sese nunquam concubuisse cum foemina matrimonio juncta, unde deducebatur, vel invito eo et contrarium statuere nullo modo valente, cum viduis et puellis rem saepe numero habuisset. Inter cetera sunt clarissima duo exempla: de vidua Margaretha nomine (cognomen subticeo) unum, de puella Rebecca nomine alterum. Ita saepissime conscientia convicta de maleficio vel invito homine, idem fateri cogitur. Accedit inter cetera circa finem hodierni diei comitiorum, quod villicus Szászkézdienensis templum ingrediens et duos status clamare audiens: solvite institerit coram natione Saxonica signanter vero coram dnis delegatis Cibiniensibus, licet non intellexerit contentiam clamoris: ut etiam dni Saxones pariter aërem frustra verberando, similem clamorem excitent et multiplicent. Iste autem villicus senex nequam Parmenio tam natura et moribus vere rusticus bene potus erat.

Die 25. Februarii. Convenientes hora pomeridiana dni

regnicolae: perleguntur aliquot supplicationes et mittuntur per dnum Franciscum Rhédei ad celsum principem. Has excipiunt binae litterae Kucsuk passae, unae ad principem, alterae ad dnos status directae, in quibus resolvit se ad litteras principis et statuum, offerendo sese verbis mollitis, licet fel sit in corde, ad quaeque bona; scilicet si quis a suis militibus in bonis damnificatus sit, requisitus et re comprobata praestari curare contentationem; si autem excessus corporalem poscat poenam, eam etiam laturum sese contra milites suos sine respectu. Inter reliqua svadet principi, ut versus Vaskapu sese convertant, ut ex arcibus finitimis victualia sibi milites Turcici curare possint, et quia quaeque bona audirentur de pace, si res ita ferat, possint sese domum in Turciam conferre milites Turcici; sed haec omnia canis patris canis filius tentandi animo fecit, ut impius et ethnicus tyrannus. Perleguntur etiam litterae cujusdam nobilis ex Köblös cum querimonia summa scriptae, quae continebant impios et iniquos excessus quorundam nobilium ut et militum equestrium Hungaricorum celsi principis, scilicet rapinas, adulteria, incestus cum mulieribus et puellis compressis, inter ceteras cum quadam gravida, quacum usque adeo rem suam habuere, ut ad triduum usque post coitum cruciata, misere enixo foetu obdormiverit. Quid sunt ista? Signa certe extremae eversionis regni nostri. Hodiernum diem dñus Stuckardt vice Mátyás intitulavit inter coenandum respectu hesternae diei. Habuimus convivam compatrem meum, egregium Balthasarem Kali de Fogaras, gulae cum eodem aliquantulum indulgentes, nec sine aliqua saltatione comica, non tamen tragica. Ughronii convivae fuere Joannes Bethlen, Georgius Kapi et alii.

Die 26. Febr. Circumferebatur Kucsuk passam velle salutare principem, nec neglectum, qui (qua ratione ductus, nescitur) noluit unacum militibus inspectioni suae commissis pro quartirio acceptare districtum Barczaiensem, quod ipsi deputatum erat ideo, ut etiam ex Háromszék, Tsik, Gyergyó et Kászón victualibus adjuvarentur. Sesburgenses referebant in comitiis nobis Kucsuk passam verbis minacibus imposuisse sibi, intra dies decem sufficientia victualia procurent, tandem abituros in patriam suam, quod nisi praestetur, omnes et singulos incolas Sesburgenses internecioni velle, nullo excepto, devovere. Multa inutilia tractantur in comitiis, tandem eo res redit, nobiles et Siculi omnes ex ea parte templi, ubi dñi consiliarii et assessores sedebant, exceptis dñis Saxonibus, in alteram partem descendere cogunt et inde seorsim et singillatim, ordine vocatis iisdem, cuique certa summa tallerorum imponebatur, quibus Seshurgi erant impositi, ex illis aliis par-

ticula aliqua, quibusdam etiam totum, relaxatio, aliis multiplicatio imponitur tam rigide, ut vix credam, vel dimidium propter inopiam quamplurimos praestare posse. Proxime praeterita nocte alto sopore pressus dnus Matthias Zembreger, mirum in modum gemit, ita ut ad clamorem non, sed ad motitationem corporis vix excitetur, quod iterata vice tentat. In vicinio aulici juvenes musica instrumenta (non dubito, quin etiam crinita et uda) tractando et sclopeta identidem inter pocula et ejulationes varias exonerando, impediō, ne possim dormire ad 12. horam usque, post 12. autem infestatus pulcibus acriter, vix tres horas somno vacare licet. Appellendo autem praefato die Stephano Jeneio Cibinio, referebat de servitore misso Cibinium, Martino Kovács, parum abfuisse, quin circa pagum Vérd ex exundatione nimia fluvii Hortobágy vitae caducae unacum equo, cui insidebat, valedixerit, evasit tamen sed difficulter. Inter coenandum multa mentiendo Michael Szőke de regnis exoticis, Germanicis et Belgicis, cum ad armadias et generales imperatoris deventum fuisset, generalem Heisster per praecipitantiam linguae Hegyester nominavit, ad quod, (salvo honore scriptum sit) optime illi a me repositum est: forsan non general Hegyester, sed Scheisster dicendus est. Adferuntur litterae Sesburgensium et Kucsuk passae, sed lectio earum a statibus inhihetur.

Die 27. Febr. Contra armales cujusdam (quem non valet defendere procurator Stephanus Biro, non admittentibus scilicet statibus) contendit Daniel Vas et contradicit, cessatque dnus prothonotarius Martinus Sárpataki publicare easdem, aliis interim aliquot nullo contradicente, publicatis. Instat dnus Andreas Ugronius coram dnis statibus, ut ex possessione sua Almakerék impignoratitia aliorum faciant migrare status, quod etiam cito obtinet. Interim conqueritur contra judicem primarium Coronensem, quod solito de more antiquo nolit appellationem causarum ex sede Sárkányiensi in sedem superiorem Fogarassiensem admittere, quod multi regnicolarum approbant. Advocato me, dnus Ughronius ad tabulam judicariam sedens, intimat per me dnis Saxonibus, supplicent regno contra quartiriantes aulicos, quod etiam praestatur tam coram principe per supplicem libellum, quam coram statibus (hac in parte praesidente Thoma Bassa, nequam sene Parmenione, dnos Saxones adjuvare prorsus nolente) sed hactenus nihil obtinetur. Mediantibus dnis Joanne Nádudvari et Matthaeo Balog bis vocantur a celso principe dni consiliarii, qui ex annuentia celsitudinis suae etiam post moram aliquam turmatim advolant. Supplicem libellum scribentes ad principem ratione Apesdorffensium, Kereszturien-

sium, Meseiensium et Miklóstelkensium, nuda verba obtinemus. Proh dolor! Perleguntur litterae Kucsuk vel Kutya passae, quae hoc continent, ut ad usque decem dies sufficientia victualia subministrentur militibus caninis Turcicis, insinuans: acceptis victualibus se versus Vaskapu procedere, ut propior sit arcibus finitimis Turcicis Ali passae et (si res ita ferat) sine mora possit finibus regni (sed non est credendum cani facile) exire. Pergunt dni status in impositione tallerorum pro contentatione portae, non ratione omnium sinceram pro se ferentium conscientiam. Varii varie se excusant; Petrus Budai tam verbis, quam supplicatione, sed hactenus non tenet excusatio. Imposita Petro Samarjai 1000 tallerorum summa, male fert et publice refert coram statibus, hoc non ex conscientia, sed ex mero rancore factum esse. Utut male ferant etiam ceteri, ut Gregorius Gillányi, Stephanus Petki et Georgius Kapi plurimique alii impositionem summae, tamen rem impedire nequeunt. Stephanus Sorbán supplicando statibus, quia 1000 florenos et equos aliquot principales coactus fuerit dare Rákoczio, praeterea captivitatem perpeti Varadini, absolvitur a reddenda ratione provisoratus, non obtinet intentum, sed talem accipit resolutionem: vel reddat rationem, vel pro non reddenda reddat mille imperiales pro moderna necessitate dnis statibus et absolvetur. Absolvitur a non reddenda ulteriore summa supra illam, quam antea dederat, Joannes Bálpatakus. Per vices capimus prandium, usque in noctem continuatis comitiis. Capto prandio salutatur me dnus frater Petrus Sajtár pastor Szászbudensis. Ali bég Lippensis appellit et cupit a Segesvariensibus in crastinum, donec cetera victualia administrentur, mille cub. farinae triticeae et totidem cub. avenae, sed a celsmo principe ad dimidium limitatur. Adferuntur supplicationes a celsmo principe variorum cum resolutione: Zólyomianae suo tempore rationem habituram suam celsitudinem Zólyomii; dnorum regnicolarum extra regnum et in fortalitiis praesidio Germanico munitis existentium, ut ad tempus sese subtrahant usque dum Turcae regno exeant. Instat etiam Szent-Paliana, ut saltem ipsa recipiatur a statibus, nondum accepta resolutione, nisi fallor. Obsignantur litterae ad portam Ottomnicam mittendae. Adest jobbagio meus Szent-Jánoshegyiensis et multa refert de Stephano Tsernátoni, quale damnum ipsi per vicecomitem et vicejudicem, nequam homines, Stephanum Széki et Stephanum Bényneyei inferri, quantumque curasset, sese jam non compatrem, nec fratrem, sed apertum hostem declarans. Certe par pari referre nunquam desistam, quoniam jam unam habeo occasionem. Dnus Stuckhardt volens dicere Pattantyús, dixit Patto,

quod parvis prima limina scholae tractantibus turpe (interim naturale) significat.

Die 28. Februarii. Altera vice mittitur a statibus supplicatio regnicolarum extra regnum et in fortalitiis Trannicis praesidio Germanico munitis existentium cum instantia dnorum statuum. Petrus Budai insolenter instat ratione remissionis alicujus particulae 600 tallerorum et promittit dimidiam partem: quod difficulter obtinet. Benedictus Hedri promittit triticum pro dno comite Tökölyi tantum faciens, quanta summa imposita erat ei, scilicet tallerorum 1000, sed hactenus nec hoc modo quicquam obtinet. Infestantur ambo Nadudvarienses et ceteri adjuncti ratione possessionis, quam quidem ipsi nunc possident, sed olim principissa Barcsaiana possedit, quae plurimam summam debet dnis statibus. Ergo vel refundenda, si possidere eam velint, vel vero occupanda possessio. Supplicat consors generosi dni Stephani Apafi, pro eodem eliberando, sed durus est sermo, durum postulat; quapropter, nisi extraordinarie, nulla spes ejus eliberationis. Iteratis vicibus mittuntur ad celsimum principem dnus Andreas Ughronius et Georgius Bodonius pro dnis consiliariis, qui sine [mora] sese praesentant. Petrus Samarjai exhibet quietantiam de datis pro portae Ottomanicae contentatione centum aureis. Resolvit sese princeps, dent operam de extraducendo ex regno exercitu Germanico et ne sese immisceant rebus, regno noxiis; bonis sub conditionibus poterunt redire et habebunt gratiam. Ratione eorundem bis mittuntur Andreas Ughronius et Franciscus Maxaius et relationem bonam adferunt; receptionem eorum in regnum, honoris restitutionem, ut et bonorum, exceptis iis, quae cum jure regio legitime cuiuspiam collata fuere, ita tamen: si quis plus impetrarit, quod juxta articulos poterat impetrare, inique et potentiose fecisse statuitur. Praefectus Gyulafianae per supplicem libellum instat pro domina sua, ut aliquid remittatur de imposita summa mille imperialium, quod identidem sollicitat iteratisque vicibus, sed quia semel jam scriptum erat, non potest mutari decretum. Ignatius Szentpáli similiter supplicat de remissione dimidiaie partis impositorum 200 tallerorum, sed non habentes fidem expositioni dni status, depositio eorum categorice adjudicatur. Discutitur de termino administrationis impositorum pro portae Ottomanicae tallerorum, quem diem paschates constituunt, poenam autem nondum certam, alii convictionem in depositione duppli, alii vero bonorum amissionem et similes poenas statuentes ratione eorum, qui impositam sibi summam ad justum tempus non administraverint. Ex articulis jam coeptis condi, si haberi possint, describendis et

etiam prelo post confirmationem subjiciendis publicandisque omnia punctatim, distincte et articulatim patebunt. Advolat sat serus Martinus Kovács Cibinio litteris per dnos consulem et regium judicem partim dnis delegatis Cibiniensibus, partim mihi scriptis, sed seorsim et singillatim, ut et ad celsum principem et grosu dnu Joannem Bethlenium directis. Praesentantur ab eodem mihi litterae etiam consortis meae, ut et ad magcu dnu Georgium Kapiu et quendam servitorem ejusdem a matre directae. Ad dnu Joannem Bethlenium duas dedi supplicationes, unas ratione jobbagionis mei cujusdam, per officiales comitatus Albensis nequiter exspoliati, alteram ratione tallerorum 200, mihi a comitatu impositorum, praestari impossibilium. Multum instat magcu dnu Georgius Kapius pro socru sua de remittendis 1000 imperialibus, sed nihil obtinet aliud, quam ut Stephanus Fabian ex proventibus regni parata pecunia, moneta usuali praestet contentationem. Nec hoc omnes imo pauci obtinent de facto, sed spe tantum. Spem feci ampl. et gen. dno Stephano Fodor possessionis Szenjánoshegyiensis titulo impignoratio a gener. dno Emerico Radák obtinendo, promittendo sese etiam dno Ladislao Thúri, velle aliquot Rakovicenses jobbagiones impignorare. Vicem compatri praestantes dnus Andreas Sáfár Polgár et György deák loco dni Melchioris Stuckardt, laute tractantur Szászkereszturini a dno pastore, praesentibus etiam pastoribus Radassiensis et Miklóstelkensi, hoc contra officium suum nimio saltatore. Elias quotidie materia risus: nec Elias ille ignipotens.

Die 1. Martii. Adveniens ad status a celsmo principe nomine suae celsitudinis multa proponit, occasionem suuendo ex litteris ampl. dni consulis Cibiniensis ad principem scriptis Joannes Bethlenius contra universitatem Saxoniam, exprobrans illis non administrationem restantiarum, cum antea, donec advolassent praefatae litterae, omnes uno ore sese excusarint, nihil apud eos restare, cujus coram statibus cum summo rubore universitatis contrarium patuit ex memoriali ampl. dni consulis Cibiniensis. Sigismundus Bánffi a statibus non parum vexatur ratione proventuum regni pro contentatione portae Ottomanicae manibus suis, ut eo, quo par esset, administraret, assignatorum: qui partim quidem sese excusat, sed partim excusando incusat. Serio perlegitur catalogus eorum, quibus impositum est a statibus pro contentatione portae Ottomanicae certam summam pendere tallerorum. Dnus Franciscus Lugassi excusando quendam nobilem repulsam non sine rubore patitur. Magcu dnu Georgius Kapius instat per quendam suu servitorem, Háczogi nomine apud me, de

obtinendo quartirio Cibinii in domo cujusdam orphani, a tutore dno Melchiore Stuckardt. Dni status discurrentes de possessionibus Kemenyanis, de iisdem fert nuntium dnus Bethlenius a celsmo principe et sic exire jussis iis, quibus illae collatae sunt a sua celsitudine, scilicet dnis Stephano Petki, Joanne Daczó, Francisco Lugassi et ceteris adjunctis, deliberatur: quia omnes praeteritorum aliquot annorum taxae pro portae Ottomanicae contentatione et eliberatione ex Tartaria quorundam dominorum regnicolarum captivorum a statibus ordinatae restant in illis Kemenyanis possessionibus, nec exiguum regni proventum princeps Joannes Kemény miserrime extinctus unacum filio suo adhuc superstite, Simone Kemény dilapidarunt, quibus illa bona collata sunt, de et ex iis de omnibus fiat contentatio a modernis possessoribus. Deliberatio possessoribus satis ingrata! Multum hic agentibus et persuadentibus Joanne Kendi et Francisco Maxai. Iterum sollicitat quartirium per praefatum servitorem magcus dnus Georgius Kapius. Varie vexati jobbagiones dnorum septem judicum Saxonum Szászkereszturienses, Meseienses et Miklóstelkienses, licet in omnibus eos sublevare nequiverimus, iteratis tamen supplicationibus in multis apud celsmum principem eos adjuvimus. Solito de more contra varios rancorizat Stephanus Kun, homo certe impius et cauteriatae conscientiae. Articuli incipiunt purificari et etiam condi, qui nondum erant conditi. Lectio catalogi praefati continuatur. In coena sumus convivae magci dni Georgii Kapii et bene tractamur, ubi magcus dnus ratione quartirii Cibiniensis categoricam, sed cupitam obtinet promissionem a dno Melchiore Stuckardtio. Supplicante comitatu Hunyadiensi statibus et celsmo principi, ne aliquod damnum illis inferatur nescientibus constitutionem de administrandis salibus ad portum Varadjaensem; a celsmo principe hanc obtinet resolutionem, ut usque ad diem pentecostes fiat et effectuetur administratio salium sub poena in articulo expressa.

Die 2-a Martii. Franciscus Sebessi ebrius instans coram statibus, ut supplicatio ejus ratione Benedek pagi celsmo principi mittatur, missio ejus, svadente etiam magco dno Georgio Kapiro per me dnis Saxonibus, ab iisdem impeditur; eapropter importune garriendo contra dnos Saxones, a me importunus nequam inopinato sedatur. Denominatur adjunctus Stephanus Fabian et Joanni Domokos perceptor Saxonicus ex senatoribus Cibiniensibus. Res ardua intervenit, scilicet 5,000 tallerorum (ut referebatur) in porta Ottomanica a pie defuncto dno regio judice Cibiniensi, Joanne Luts, Stephano Váradi et Valentino Szilvássi in praejudicium regni inter

sese divisorum et refusio eorum ab haerede Lutziano et ceteris praefatis nobilibus severe a statibus injungitur. Ut Sigismundus Bánffy etiam rationem reddat, injungitur. Dnus Stephanus Petkius obtinet cum adjunctis, ut qui mobilia tenent Kemenyiana, pariter solvant debita regni praefata cum ipsis, quae omnia ex articulis regni lucida. Director causarum fiscalium nomine principis cupit articulorum Medgyesiensium in quibusdam punctis reformationem, si velint dni status eorundem confirmationem et prelo subjectionem, difficulter obtinet. Multa disceptat ratione possessionum Holdvilág Petrus Samarjai cum dno Paulo Haller, sed pauca obtinet et licet princeps celsmus imposuerit dnis consiliariis et tabulae assessoribus controversiae propterea motae decisionem, tam praesidente, quam ceteris Hallerio favorizantibus, nihil obtinetur. Articuli purificati leguntur. Interveniunt litterae dni Gabrielis Haller momentosae, ut et Ali passae, tum inter sese, tum cum litteris Ali passae ad Kucsuk passam datis per omnia dissonae, quarum paria dno consuli Cibiniensi attulimus. Dnus Joannes Bethlenius valedicens exactoriae, ad instantiam dnorum statuum eandem iterum in sese recipit, non dimissis etiam aliis exactoribus, imo etiam alii eliguntur per vices officio illo penes dnum Bethlenium functuri. Ad intimationem celsmi principis orator denominatur ad portam Ottomanicam mittendus Petrus Jankó, Siculus, absens, et nunciatur celsmo principi per Franciscum Földvári.

Die 3. Martii. Ugronius creatur in consiliarium, ut et Stephanus Sárossi, Michael Kálnoki, Franciscus Rhédei et Georgius Bodoni cum ceteris aliquot in tabulae assessores. Duas litteras procuratorias scribi curans cum Potsaio cancellarista, unas ex parte civitatis Szeben, alteras vero nomine universitatis, solvi pro iis fl. 2. Ut Joannes Páll vocetur tanquam exactor, penes dnum Bethlenium Daróczium iturus, imponitur dnis Segesvariensibus. Ugron Andras valedicens statibus per me salvere jubet ampl. dnum consulem et regium judicem Cibiniensem. Sigismundus Bánffius, volens accusare dnos officiales Cibinienses, sedatur a dnis legatis Cibiniensibus ratione tritici a jobbagionibus suis ablati. Depositam a Matthia Literato Voldorffensi et Michaelae Tsurósz (?) Fogarassiensis 4000 florenorum summam in arce Fogaras et praesidiariis ab officialibus Fogarassiensibus erogatam ut regno restituant, tanquam illegitime erogatam a statibus decernitur. Stephanus Kopasz valde difficulter a rationis suae difficultatibus absolvitur. Így jár a ki megkeni a tengelyt. Franciscus Kovács Maros-Vásárhelyiensis multum contendit cum dno Joanne Bethlen de difficultatibus suae rationis acri-

ter. Mittit celsmus princeps dnum praefectum Petrum Literatum Vizaknaiensem et Stephanum Naláczí aulae magistrum ad status eapropter, ut victualia ordinent Turcis; sed categoricam dant responsionem, se certe nolle hoc facere, sed si victualibus egent, veniant in districtum Barczaiensem, ibi victitent ad tempus usque destinatum, ex Csik, Gyergyó, Kászon et Háromszék etiam adjuti victualibus; annuit clsmus princeps. Continuatur pure perlectio articulorum, qui etiam mittuntur ad celsmum principem revidendi, revisique a sua celsitudine, horis pomeridianis remittuntur ad status cum approbatione et obsignantur a dno praesidente Thoma Bassa et altero magistro protonotario ac obsignati remittuntur vicissim ad celsmum principem et suae celsitudini valedicuntur per dnum Joannem Hallerium, qui cum precatione ex parte celsmi principis omnium bonorum rediens ad status, comitiis hac vice finis imponitur.

(Eredetije a Nagy-Szeben városa ltarában: Acta et Diaria Diaetalia 95. s. köv. II.)

c)

1663. febr. 22 - márcz. 3.

A szászkézdi országgyűlés törvényei.

Nos Michael Apati, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Sicularum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod spectabiles, magnifici, generosi et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, in generalibus eorum comitiis ad diem vigesimum secundum mensis Februarii anni domini millesimi sexcentissimi sexagesimi tertii, in oppidum Szász-Kézd ex edicto nostro celebratis congregati exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorumdem votis et suffragiis parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, auctoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae in comitiis eorum partialibus ex edicto suae celsitudinis

principalis in oppidum Szász-Kézd ad diem vigesimum secundum mensis Februarii anni millesimi sexcentesimali sexagesimi tertii indictis, celebratis conclusi.

Articulus I.

Hogy Nagyságod kegyelmes urunk alázatos requisítiókra kegyelmesen resolvált, hogyha kik találkoznának olyak, kik az reájok vetett summának relaxálását solicitálnak, meg nem enged senkinek, Nagyságodnak alázatossan megszolgálgjuk: mi is egyenlő értelemről Nagyságodnak kegyelmes resolutiója szerint concludáltuk, hogy Nagyságod senkinek meg se engedhesse, sőt ha annak elengedése vagy küssebbítése felől mandatumat extrahálnának is, ereje ne lehessen, hanem tartozzék administrálni sub poena infra specificanda.

Articulus II.

Hogy Nagyságod kegyelmes urunk kegyelmes izeneti által parancsolja az jöendő közelbik husvét napjára minden rendektől az reájok vetett summának beszolgáltatását, jovalljuk mi is, concludáltuk is egyenlő voxból, hogy minden rendek az reájok felvetett summát magok, vagy bizonyos hiteles emberek által oda az hova illik fogyatkozás nélkül beszolgáltatassák sub amissione omnium bonorum suorum; ha kik pedig azon summát nem administrálnak casu quo, az olyanoknak summájokat más ember deponálván, az Segesvárat emanálatott articulusunk continentíája szerint azon articulus vigorával az pénzét kiadó személy az olyan jószágokat, melyről az possessor nem contribuálna, szabadosan kezéhez vehesse, és annak erejével azon articulusban declarált terminusig pacifice bírhasza, expleto tamen termino, hasonló pénzen megváltván az haeresek, úgy vehessék kezekben, az possessor is tartozzék kezéből kibocsátani, pénze meglévén; ha pediglen nem találtnék ki az summát letenné, annak jószágáért az ki meg nem adná, vagy adhatná az reá vetett summát, hogy az országot az ilyen defectus miatt veszedelem ne kövesse, az tisztek mind vármegyéken és székelységen defacto exequálhassák minden jovokat, jószágokat; az kiknek pedig jovok, jószágok nem találtnék, az olyanokat megfoghassák usque ad satisfactionem, melyeket is ország szükségére fordítsanak. Hozzá tévén azt is, hogy mind fiscalis s mind pedig egyéb akármiféle jószágoknak possessori, ha az országnak ilyen nagy szükségében kezeknél tévő jószágról porta contentatiójára kiadnák mostan pénzeket, tehát afféle jószágokat se fiscus, se pediglen más emberek (ha szintén igazságos törvény-

nyel az possessoroktól az jószág elítéltetnék is) azon possessoroknak kezeiből el ne vehessenek, miglen plenarie annyi szám és olyan pénzzel nem contentáltatnának; ezt peniglen ennyi részből csak az mostani nagy szükségben, ez casusban approbáljuk s értjük.

Articulus III.

Mivel kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmességéből egész országul kegyelmesen izente, hogy az kik jó pénzeket refusióra porta contentatiójára kiadják, quietantiát vévén róla, praefectus atyánkfiának megporoncsolja, hogy első alkalmazással is minden commissio nélkül az pénzeket kiadó személyeket contentálja: Nagyságodnak alázatosan megszólaljuk. Végeztük azért egy consensusból, hogy sub eadem poena mint magunkat köteleztük az kiadás dolgából, köteles legyen contentatiót tenni és tétetni, quietantiájokat látván, praefectus atyánkfia az portusról.

Articulus IV.

Mivel kegyelmes urunk az országnak ilyen nagy szükségében magunknak és szegénységünknek sem kedvezhetünk, hanem terhesen kényszerítettünk adózni édes hazánknek békecséinek megszerzéséért, hogy ilyen nagy szükségben az fiscalis jószágok is adózzanak velünk, és szegénységinkkel egyenlő terhet viseljenek, az fiscalis tisztek gondot viseljenek reá, ne nézzék távolról az mi keserves adózásinkat, végeztük azon poena alatt, mint magunk részéről decernáltatott, hogy praefectus atyánkfia mindenütt lévő udvarbirákkal és egyéb rendbéli fiscalis tisztekkel is az magokra és inspectiójok alatt lévő jobbágysokra felvetett summát administráltassa, kik hogyha administratióját negligálnák az felvetett reájok nézendő és általok administrálandó adónak, ut supra, in amissione omnium bonorum suorum convincáltassanak, és vigore praesentis articuli, exclusis omnibus iuridicis remediis, praefectus atyánkfia adhibeálván maga mellé az directort, exquáltassa is rajtok ország szükségére. Az kik penig jószágtalan tisztek volnának, és negligálnák az nekik incumbáló töllok és általok megadandó summának administratióját, az olyanokat captiválják, res mobiliseket is ország szükségére confiscálják, magok peniglen az contumaciáért usque ad satisfactionem arestumban tartassanak; melyeket kötelessége szerint praefectus atyánkfia tartozzék effectuálni az directorral együtt; ez is peniglen csak ez mostani nagy szükségben és casusban értessék.

Articulus V.

Mivel kegyelmes urunk nyilván constál, hogy az ország pénzéből az portán az akkori szebeni királybíró néhai Luts János, Berekszai Váradi István és Szilvási Bálint atyáinkfiai ötezer tallérokat kivettek, kinek adták és hová tötték, ők tudják: végeztük azért országúl, hogy Luts János successora az megírt személyekkel az fenn specificált poena alatt az declarált üdőre és helyre az országnak ily nagy szükségében fogyatkozás nélkül bészolgáltatassák, ők is az kiknek erogálták, exclusis omnibus juridicis remediis vigore praesentis articuli megvehessék mindennemű jövokból, jószágokból; ha kész pénzzel nem akarnák deponálni, az tiszték is ad requisitionem kötelesek legyenek az plenaria satisfactióról eleget tenni s tétetni, sub poena praenotata; ha magoktól contentatiót nem vehetnek, ut supra, minden jövokat, jószágokat elfoglalván, kezekben assignálják.

Articulus VI.

Látván kegyelmes urunk Nagyságodnak, magunknak is sok szükséginket és keserves adózásinkat, mely adózást és terehviselést lehetetlenség, exhaustáltatván minden értékinkből, hogy supportálhassuk: mivel azért kegyelmes urunk az dézmák, arendák, vámok és harminczadok, s egyéb fiscalis proventusok is az országé, azok hogy más ususra convertáltassanak, igazságtalan dolognak tartjuk. Végeztük azért kegyelmes urunk egész országúl, három nemzetül, hogy minden rendektől az dézmák, árendák, vámok, harminczadok és egyéb fiscalis proventusok is elvétessenek azokon kívül, kik porta contentatiójára azokra pénzeket kiadták; ezután pedig senkinek pénzéért is afféléket, annálinkább pénznélkült, Nagyságod ne adjon; ha valakik peniglen importunusságokkal efféle fiscalis proventusokat impetrálnának is, az olyanoktól tisztí s hivatalja szerint főarendátor atyánkfia fiscus számára elfoglalja, magok jövokból, jószágokból is megannyit mint dézma, arenda, vám s harminczad és egyéb fiscalis proventusok tennének, exclusis omnibus juridicis remediis, vigore praesentis articuli foglaltathasson és foglaltathasson; ha penig az ilyen impetrások közül olyak találtatnának, kiknek az ilyen hasznos jövedelmeket felérő jószágok s jövok nem lenne, az olyanokat megfogathassa az plenarie (*igy*) satisfactióig.

Articulus VII.

Kemény Simon jószágának pessessori hogy juxta quantitatem bonorum, azonféle jószágon mindenféle restantiákat

és az generalis perceptor atyánkfiától számban adott, Kemény Simontól percipiált és nem adminisztrált ország pénzéről, úgymint tizennégyszáz tallérokra, azokkal együtt kik res mobilisiből participálódtak, cancellarius és több böcsületes arra delegált atyánkfiái által limitáltatván, melyik mit adjon, sub poena prae-notata kötelesek legyenek adminisztrálni, és cancellarius s több böcsületes arra delegált atyánkfiáitól azon dologra praefigálandó terminusra s helyre compareálni tartozzanak, valakik participálódtak jószágiból és resmobilisiből, hogy az ország eziránt is negligentiajokkal meg ne fogatkozzék.

Articulus VIII.

Az Szebenben lakó görögök adózásának rendit reánk relegálván Nagyságod kegyelmes urunk, végeztük egyenlő itéletből, supplicatiojokra tekintetünk lévén, hogy secundum numerum personarum minden személytől öt-öt tallért az bírások igazán felszedvén rajtok, husvét napjára Szebenben az perceptorok kezében adminisztrálják sub poena prae-notata ; egyéb rendbéli görögök és minden rendek tartsák az előbbeni articulus-hoz magokat mindenekben.

Articulus IX.

Mind vármegyén, székelységen és egyéb helyeken is az adót megadandó személyek, kiket mostan regestrumban nem írtunk, azon helyeknek tiszteli poroncsolatjokra ha nem adminisztrálnak az reájok deputált adókat az perceptoroknak, azon helyeknek tiszteli modo supranotato executiót tegyenek, tétethessenek rajtok kötelességek szerint, concludáltak.

Articulus X.

Az porta contentatiójára felvetett mindenféle pénzt Fábián István és Domokos János atyánkfiái percipiálják, egy szebeni polgár is lévén mellettek, concludáltak : úgy, hogy Balog Máté atyánkfia is ahoz értő görögöt vévén melléje, jó idején melléjek menjen és az pénznek való börtzacsokokról, ládákra, szekerekről is prospiciáljon, az felszedett és szedendő pénzt computusban vévén, csináltatná is erszény számra ; az mint szokták adminisztrálni, mivel fundatus benne, az portára menendő követeknek adja helyesen számban jó apparatussal, hogy az miatt késedelmek ne essék, continuálhassák is útjokat jobb alkolmatossággal.

Articulus XI.

Az Megyesen felvetett egy talléros adót valakik nem adminisztrálták az felvetett mód szerint, concludáltak kegyel-

mes urunk, hogy minden helyeknek tisztí cum duplo exeqálhassák rajtok porta contentatiójára irremissibilter minden rendeken.

Articulus XII.

Római császár ő felsége birodalmában és praesidiumival muniáltatott helyekbe Erdélyben lévő hazánkfiak alázatos supplicatiójokban találván meg, hogy Görgény-Szent-Imrében lévő gyűlésünkben ő kegyelmek felől írott articulusunkat, melyben proscibáltattak volt, hogy azon articulusunkat in ea parte cassálnók, melyben az Nagyságod kegyelmessége is azon atyánkfiához accedálván, végeztük, és azon articulusokat ő kegyelmek ellen minden részében cassáljuk (Kemény Simon uramon küvől, mivel hazánk veszedelme forog benne) és ő kegyelmeknek előbbi böcsületeket helyben állatjuk és szabadoson bejöhethnek, homagiumokat praestálván minden ősz jóságok megadatik, az melyeket pénzen vöttek is, ha constál hogy pénzeket porta contentatiójára adták ki és arról refusiót nem vöttek; hasonlóképpen az inscriptiós jóság is, melyeket bono modo birtak. Az míg peng az bejövetelre ő kegyelmeknek út adatik, külön-külön hűtlevelet küldjenek az szerént, mint in paribus innét kiküldjük. Mikes Kelemen atyánkfiát is mindenekben ő kegyelmek közé értjük; az míg peng ő kegyelmek ott kün, avagy várakban lésznek, senkit hazánkfiak közül ne injuriáljanak, károsítsanak, se személyekben, se jovaiban, jó ígéretek szerént pedig mindenben szegény hazánkknak jóvára s megmaradására ügyelkezzenek.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus: offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest seu intererit, observari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in oppido Szász-Kézd ad diem vigesimum

secundum mensis Februarii anno domino millesimo sexcentesimo sexagesimo tertio.

M. Apafi m. p. (P. h.)

(Eredetije a M. T. A. birtokában, egy másik példánya b. Radák Ádám levéltárában.)

Jegyzet: Egy kézirati példánya is b. Radák Ádám birtokában, hol a XII. Articulus előtt a következő két sor olvasható: *Az római császártól rededálni akaró hazafiai ellen való articulus annihilláltak K. S. kirúl.*

d)

1663. márcz. 25.

A fejedelem Teleki Mihálynak amnestiát ad.

Michael Apafi sat.

Generose fidelis sat. Salutem stb.

Die 19. praesentis nekünk írt Klmed levelét és annak értelmét vettük. Az elmúlt napokban is irtunk vala a beszerceieknek, hogy az ott kinn lévő hazafiai és Kegyelmetek bejövén, fogadják bé városokba, holott lehessenek békével, míglen az hozzánk való jövetelre bátorságos alkolmatosság adatnék. Immár penig hitlevelét hozzánk küldvén, kegyelmességünket Kegyelmetekhez többíteni és nevelni akarjuk. Ehez járulván penig Kegyelmed személyére nézve fejedelemasszony szerelmes atyánkfia közbenjárása, könnyen arra hajlánk hogy Kegyelmedet mostani tisztiben meghagyjuk. Maradjon meg azért Kegyelmed ott a kövári kapitányságban, ezen levelünk által assecuratus lévén, valamíg hozzánk is, mint elébbi fejedelmihez, hűségét megtartja, mást helyébe nem állítunk, abból ki nem vesszük. Az várnak penig fogyatkozását, magyar praesidium fizetését s tartását az mi illeti, míg az nekünk nem assignáltatik s a tracta is, melyre Kászoni Márton pap uram bocsáttatott, végbe nem megyen, nem látjuk módját, mint orvosolhassuk; az ott lévő németekben is mennyit, mint maraszszunk, annak a tractának kimeneteli fogja megmutatni. Azfelől a tracta felől im magának Márton paternek s Bánffi Dénes uramnak levelekre megfeleltünk; mivel az dolgot nem értjük, most követünket oda nem küldjük, hanem Kegyelmedet és Bánffi uramot authoráltuk, mindent tudakozzon meg tőle, mire, mi úton-módon czéloz és mi eszközök által, és hamarjában bennünket tudósítson. Ugyan is Kegyelmetek minekünk híveink s nem is idegenink és az ott kinn lévő dolgokban tudósak lévén, kikre bizhatnók jobban és bátrabban

ilyen dolognak indítását, folyását és véghezvitelét is. Az udvarbirónak az mie még ott vagyon, nem kell kieresztetni s vitetni mód nélkül, az több dolga maradjon más alkalmatosságra; isten Kegyelmeddel. Datum in castro nostro Ebesfalva, die 25. Martii 1663.

M. Apafi.

Külsőim: Generoso dno Michaeli Teleki de Szék, sacrae caes. regiaeque mattis arcis et praesidii Kőváriensis capitaneo.

(Eredetije a gr. Teleki család levéltárában. 3497. sz. a.)

e)

1663. márcz. 13.

Buló László jelentése az adóügyben s a békétárgyalásokról.

Kegyelmes uram.

6. Martii Fogarasban költ Ngod méltóságos levelit, Ngod bejárója Dési János uram 12. ejusdem meghozván alázatossággal vettem, s minemű dolgokról írjon, engedelmességgel értem. Az adónak megindítása, keglmes uram, felette szükséges, olykor szemben nem lehet velem az vezér s mind az kihája, hogy arról nem tudakoznának, kérdvén miért nem sieti Ngod megküldeni etc., melyre az Ngod eddig írt leveli is megfeleltenek, s én is megfeleltem.

Az két császár között való tracta miben vagyon Ngodnak megírtam, s mire válik, posták menvén mind az két portára, circa finem Martii meg fognak érkezni, s akkor Ngodot voltaképpen tudósítani el nem mulatom. Akármit hirdessenek, írjanak Ngodnak, de ha isten újabb akadályt nem támaszt, Székelyhid miatt az tracta el nem bomol, jóra adja isten, és ha valamint meg nem forrhatna is az békesség, Erdély ellen jónál egyéb szándék nincsen.

Ngod leveliben inserált több méltóságos írásra való választélem, jobb informatiót kívánván venni az itt valóktól, halasztom kegyelmes uram Dési János uram által való választélelemre, megyek csak a post scriptában való választételre. Az mi az libera electio dolgát nézi kglmes uram, mihelt Ngod méltóságos levelit vettem, mindjárt kapura felmentem, s az másodiktól audientiát kérvén, több sok beszélgetésink után előhoztam azt is minemű hírem jött jóakaróimtól, hogy tudniillik az portai tractában megengedettett Erdélynek az fejedelmek szabados választása, s mind változtatása. Melyre azt mondá: nekik arról nincs semmi hírek, s nem is tudják mi-

csoda az a szabad választás, melyet nekik megmagyaráztán, csak ez lön feleleti: eddig is csak azok birhatták az erdélyi fejedelemséget, valakiket hatalmas császár kedvelt s akart, az kiket nem szeretett, ha az ország akarta is, el nem szenvedte; míg isten Apafy Mihályt élteni, addig más fejedelemválasztás nem lészen; hlmas császár egyszer kimondott szava vissza nem tér, melyet az német királynak is megírt. Csakhogy az fejedelemtől is megkívántatik az: az hűségben megmaradjon, s hlmas császár adaját igazán beszolgáltassa. Azon a dolgon ngos uram, mint szintén az vajda izenetin meg ne induljon.

Most kglmes uram itt nincsen semmi oly új dolog, melyet Ngodnak értésre kellene adnom, Ngod én bennem szegény szolgájában meg legyen nyugodva, valamint eddég tehetőségem szerint vigyáztam az Ngod méltóságára, úgy ezután is igyekezem azon, Ngod felőlem concipíalt reménységében meg ne csatlakozzék, csak isten ő fge erőmöt, egészségemet szolgáltassa ki. Elhívén bizonyoson azt, isten után Ngod több szegény szolgálói között én rólam is, isten Ngodat éltetvén, el nem felelkezik. Adja isten kglmes uram Ngodat láthassam jó egészségben hamar időn. Datum ex Tömösvár die 13. mensis Martii, anno domini 1663.

Ngod szegény szolgája

Baló László m. p.

Külczm: Az mlgos erdélyi fejedelemnek öngának. Nekem kglmes uramnak adassék.

(Eredeti. Nemzeti Múzeum, Vegyes levelek.)

XXVIII.

1663. máj. 7.

A római császár hűségében megmaradt urak szathmári és nagybányai értekezlete.

a)

Kászonyi felterjesztése Porciához.

Celsissime princeps ac domine, domine mihi semper elementissime.

Literas Celsitudinis Vestrae 15. Aprilis Vienna expeditas humillime percepi die 6. Maii una cum inclusis literulis ad d. Göess datis, quas meo homini transmissi, ut d. Göess citissime reddat, quod idem ipse fideliter praestabit, responsumque intra breve tempus referet. Pecuniam nondum accepi,

cum d. commissarius non sit hic; tamen ego allaborabo, ne eousque, donec pecunia veniat, correspondentia a d. Göess praescindatur; tantum d. commissarius in danda pecunia ne faciat difficultatem. D. Apaffi bonam aquam baptizmalem adhibui; ille est tractabilis, tantum conservetur. Literas Celsitudinis Vestrae, quas quidam Turca Varadiensis ad Totfalu, qui pagus est proximus ad Nagy-Baniam, transmisit, in inclusis transmittito, et si quid ulterius sua m^{tas} partim circa Apaffium, partim circa alia negotia mandaverit, conabor iuxta possibilitatem meam me voluntati suae m^{ttis} attemperare. His me commendo gratiae ac clementiae Celsitudinis Vestrae.

Szakmár, die Maji, anno 1663.

Celsitudinis Vestrae

humillimus servus et capellanus

Martinus Kaszony m. p.

Külczm.: Excmo principi ac domino, dno Joanni Ferdinando s. Rom. imp. principi a Portia et Bruguara *sth. m. f.*

(Ered. bécsi áll. lt.)

b)

1663. máj. 7.

A bujdosók folyamodása Porciához.

Celsissime princeps domine, domine nobis clementissime Qualis patriae nostrae afflictissimae sors in eaque personarum nostrarum conditio (qui postpositis quibusvis difficultatibus, bonorum iacturis, magnis expensis in devotione augmae imp. m^{ttis} constanter perseveravimus, eamque illibatam conservavimus) fuerit, hactenus singulis occasionibus Celsitudinem Vestram secundum rei veritatem informare non negleximus. Itaque nunc etiam, quo in cardine res nostrae coram statibus Transilvaniae atque eiusdem principe illustrissimo versentur, Celsitudinem Vestram et per eundem augmam imp. m^{tttem} informandam per praesentes necessarium duximus, praecavere volentes, ne aliqui alieno affectu ducti atque malevoli nostri suam m^{tttem} et Celsitudinem Vestram nostris de rebus sinistre informarent, constantiam nostram (quam ad ultimum vitae halitum testatam reddere studemus), in adversam partem interpretaarentur, et sic ne clementiam suae m^{ttis} erga afflictam patriam personasque nostras indignas benigne promissam reprimere possint. Verum enimvero in

praesenti descriptio conditionis rerumque nostrarum, additis instantiis nostris humillimis, fortassis literas nimis dilatando, Celsitudinem Vestram tot curis occupatam molestaret, ea omnia ex inclusis punctulis Celsitudo Vestra intelligere poterit. Proinde ut instantias nostras humillimas sacr. caes. m^{tti} nostro nomine recommendare Celsitudo Vestra dignetur, demisse petimus, nostras vero difficultates benigno suo vultu ponderans, ut coram augg. imp. m^{tte} res promovere et ad instantias humillimas nobis resolutionem benignam obtinere, clementiam suae m^{ttis} erga afflictam patriam personasque nostras indignas perpetuam impetrare Celsitudo Vestra dignetur, humillime rogamus. Et his Celsitudinem Vestram deo commendantes manebimus

Celsitudinis Vestrae
Nagy-Bania, 1663. 7. Maii.

humillimi servi
universi sacr. caes. regiaeque m^{ttis}
fideles Transylvani m. p.

Külezim ; Celsissimo principi domino, duo Joanni Ferdinando s. R. i. principi a Portia, comiti in Mittenburg et Brugnara *stb. m. f.*

Melléklet.

Posteaquam comitia pro 24. Februarii praesentis currentis anni in Transylvania indicta audivissemus, ex consensu dni illustrissi sacr. caes. m^{ttis} ablegati commissarii pro tunc in his partibus existentis literas ad illustrissimum principem atque status regni expediveramus, quatenus ob fidelitatem m^{ttis} aug. contra nos scriptum articulum delere, honores, privilegia restituere dignarentur, cum nil nisi bonum patriae et erga illam clementiam suae m^{ttis} sollicitaverimus, suaeque m^{tas} sacr. nil aliud intendat, quam ut Transylvania antiquis suis iuribus et privilegiis inperturbate frui atque in pristinum statum omnimode restitui possit.

Ad instantiasque itaque nostras resolutio statuum et ordinum Transylvaniae ex comitiis pro 24. Febr. 1663. indictis haec est :

Suarum dominationum pristinus honor restituitur, liber passus cum bona securitate patriam ingrediendi permittitur, praestando homagium ill^{mo} principi, dno nostro clementissimo, omnia avitica et pecuniis coëmta bona (si pro contentatione portae Ottomanicae erogatae fuisse, nec contentationem adhuc habuisse compertum fuerit) reddentur, similiter et bona fiscalia, si bono iure possedissemus suas dnationes cognitum fue-

rit. Antequam autem patriam ingrediantur, similiter etiam in fortalitiis praesidio suae mttis munitis existentes dni magnates homagium in scriptis praestent, iuxta formam suis dnationibus transmissam. Quamdiu vero in ditionibus suae mttis commorabuntur, vel in fortaliciis praememoratis erunt, pagos nobiles non impediant, ut impositum tributum administrare possint, neque privatorum nobilium possessiones in usum suum applicent, verum possessoribus libere possidendas permittant. Huc non intelligimus dominum Simonem Kemeny iuxta resolutionem illmi principis dni nostri clementissimi.

Ex hac itaque statuum et ordinum Transylvanorum resolutione Celsitudo Vestra intelligere poterit, quo in cardine res nostrae sint constitutae, et quamvis bona securitas patriam redeundi sit nobis porrecta, imo post comitia quamvis iteratis vicibus admoniti revocaremur, tamen nec ingredi Transylvaniam, nec aliud quicquam rerum aggredi absque scitu sacraes. regiaeque mttis volumus, in omnibus praecaventis, ne fidelitate nostra inviolata conservata, clementiam suae mttis adeptam hoc facto lederemus. Ut itaque suae mttis aug. hac in parte quoque benigna accedat annuentia, Celsitudinem Vestram obnixè rogamus, rebus nostris ex inclusis punctis intellectis paterno suo favore solito res nostras coram sua mte promovere et ad instantias nostras humillimas resolutionem optatam ac benignam impetrare dignetur Celsitudo Vestra; clementiam Celsitudinis Vestrae reservare nulli intermittemus.

(Ered. bécsi áll. lt.)

c)

1663. MÁJ. 7.

Kemény Simon folyamodása Porciához.

Celsissime princeps ac domine, domine mihi gratiosissime.

Fideles s. caes. regiaeque mttis per expressum cursorem de rebus suis in literis augmam imp. mtem, quam etiam Celsitudinem Vestram certiore reddiderant. Quo in statu negotia mea sint constituta, una cum difficultatibus specificatis, ex iis sua mttas, Celsitudo quoque Vestra intelligere poterit. Ego propter fidelitatem suae mttis patria exul, quamvis non paucas fortunae adversitates perferre cogar, nihilominus tamen rebus sic se habentibus etiam ad pedes suae mttis provolutus, spem omnem post deum in clementia augmi imperatoris colloco. Per praesentes autem Celsitudinem Vestram demisse

rogo, difficultatibus meis Celsitudo Vestra benigne intellectis
suae m^{tti} instare, resque promovere dignetur, ne propter fide-
litatem augmae domus Austriacae perpetuum exilium patiar
et eo ipso exemplo omnibus exponar. Gratiam Celsitudinis
Vestrae perpetuis obsequiis reservire nullus (*sic*) intermittam,
quem de caetero divinae tutelae commendans, maneo

Celsitudinis Vestrae

servus obsequentissimus
Simon Kemény.

Rivulini, 7. Maji 1663.

Külszín: Celsissimo principi domino, dno Joanni Ferdi-
nando s. R. i. principi a Portia, comiti in Mittenburgh et Brug-
nera, domino in Senosetz et Premb, principalis comitatus Gori-
tiae supremo haereditario provinciali praefecto *stb. m. f.*

(Bécsi titkos ltár.)

d)

A bujdosók által a nádor elé terjesztett pontozatok.

Ez mostan jelenlevő 1663. esztendőbeli Februariusnak
24. napján celebrált gyűlésekből instantiánkra Erdélyorszá-
gának statusi töttek ilyen resolútiót:

Ö kegyelmeknek előbbi becsületek helyben állatik és sza-
badoson bejöhethetnek, praestálván homagiomokat ő ngának min-
den ős jószágok megadatik, az pínzen vett is ha constál hogy
pínzeket porta contentatiójára adták ki és arrúl refusiót nem
vettek, hasonlóképen az inscriptiós és melyeket bono modo
birtak; az még pedég bejühetnek külön-külön hitlevelet küld-
jenek azon szerint mink in paribus innét kiadjuk; azalatt
pedig míg ott kin lesznek vagy várakban, az falukat ne
impediálják, se nemeseket, hogy az reájok vetett contributió-
kat administrálhassák; privatus nemes emberek jószágát
magok számokra ne szolgáltatassák, hanem szabadoson enged-
jék az possessoroknak birnia; ide nem értvén Kemény Simon
uramat, az úrnak resolútiója szerint.

Ez resolútió[já]ból azért és végezéséből az nemes Erdély-
országnak, Ngod, mi karban legyenek dolgaink, megértheti;
és noha hazánkban való bemenetelünkre elégséges securitá-
sunk nyújtatott, mindazonáltal sem bemenetelünket, sem egyéb
dolgainkat, az ő felsége kegyelmes híre nélkül cselekedni nem
akartuk. Akarván eltávoztatni, hogy egyszer alázatos igaz
hűségünkkel nyert kegyelmességét ő fgének, sem most, sem
azután soha legkisebbik dolgainkban és meg ne bántsuk, sőt

igyekezzünk azon mind szegény hazánkra, magunkra, ő fge azt állandóvá tegye.

Meg kell mindazonáltal azt vallanunk, hogy az hazánkon kívül sok időktől fogva való nyomorúságos bujdosás, és nagy költség igen megnyomott bennünket, annyira, hogy tovább soha költségünkkel az hazánk kívül való tekergetést nem szenvedhettünk. Ha szinte volna is hol nyomorganunk, de az is nincs; csak egy: szállást is majd már az ő fge birodalmában nem kaphatván. Más az: félünk attúl mostan jó indulatjokat hazánknak ha megvetjük, azzal újobban ellenünk felgerjedvén, újabb károsításunkra és romlásunkra provacáljuk, és az utolsó romlás nagyobb leszen az elsőnél; melyekre nézve ha kitélenítettünk romlott hazánkban redeálnunk, nem ő fge kegyelmességétől való elszakadással (melynek csak gondolatja is távol legyen), hanem ahoz állhatatosan való ragaszkodással és abban való magunk ajánlásával megyünk, mely ő fge kegyelmességében való csálhatatlan remínség alatt folyamodunk most is az ő fge kegyelmességéhez, az Ngod gratiája és kegyes promotioja által várván az ide alább aláztatson megírt néhány punctumokra az ő fge kegyelmes resolucióját.

1. Hogy ő fge, ha redealásunknak kell hazánkban lenni, sine disgustu és hazánkra s magunkra nízve ígért kegyelmességének megvonása nélkül, úgy engedje meg azt, kik ott is keresztynyi kötelességünk megemlékezésével, és ő fge kegyelmességért való aláztatos háladatossággal akarunk mindenkoron ő fgének szolgálni és kegyelmes ígéreti s néhány izben tett kegyes atyai resoluciói szerint, ő fge az török nemzet előtt ne szünjék szegény hazánkat előbbeni szabadságában és állapotjában állítani, adaját is a régi módra tizenöt ezer aranyra hozni, avagy legalább huszonötezer aranyakra, (ha alább nem lehet is) esztendőnként szállítani ő fge méltóztassék, úgy reménljük, ha ő fge kegyelmességét túlünk meg nem vonsa és szegény hazánkra terjeszteni akarja, kegyelmes tekinteti által az többivel együtt ezt is véghez viheti; egyébaránt az rettenetes romlás, pusztulás és az ország határinak kisebbitése s eddig való nagy summázás miatt, lehetetlen az nyolczvanezer tallért esztendőnként megfizetni, ha ő fge kegyelmesen azaránt is szegény hazánknak nem succurál.

2. Várad török kézben való esése után, abbúl az veszedelmes változásokbúl az török nemcsak Bihar vármegyére hajtott ki és holdoltatta be, de Kraszna, Közép-Szolnok, Belső-Szolnok, Doboka és Kolos vármegyéknek hódoltatásoktól is az Ali pasa Várad megadásakor benne levőknek adott hiti ellen nem szünnek meg, sőt Erdélytől egészen elszakasztani akarják. Ez megnevezett vármegyékben vadnak Kolosvár,

Szamos-Ujvár, Betlen, Kúvár. Könyörgünk azért alázatosan ő fgének, a pacificatióban kegyelmesen vigye véghez ő fge, hogy az hódoltatás és Váradhoz való sanczoltatás legyen csak addig, az még Ali pasa hitlevele tartja: az több vármegyéket, s kiváltképen az erdélyieket szabadítsa fel az hódoltatástól.

3. Noha ős és pénzen vett fiscalis jószágink is megígértettek, de az szegény Kemény János urunktól conferáltattak, kik praecise csak mi tölönk vitétek el, kik az ő fge hűségében maradtunk; a kik pedig az szegény fejedelem elesése után mindjárt az mostani erdélyi fejedelem mellé állottak, azoknál meghagyatott és confirmáltatott; azért Ngod által alázatosan instálunk azon: ő fge ha bemenetelünk történnék is, azután is ott az hol illendőnek itéli ő fge, ezen difficultásinkat és kárvallásinkat megorvosolni méltóztassék. Az mi víkony ítéletünk szerint alkalmas volna mostan pater Kászoni uram által mozdtítani, lévén oly remínséggel, hogy ő fgének csak egy requisitiójára is contentatióknk leszen.

4. Kemény Simon urunk és atyánkfia állapotját az mi dolgunkkal egyben nem foglalván, sem jószágirúl sem semmi dolgairól semmi satisfactiója nem lett; ki mindeneket ős atyja és maga hűségéért szenvedett velünk együtt és szenved ma is; hogy azért ő fge előtt Ngod ő klme mellett törekedni és ő fge kegyelmessége által előbbi állapotjában, szabadságában, jovaiban állítani méltóztassék, alázatosan kérjük Ngodat.

5. Mivel pediglen hazánkban iteratis vicibus revocáltattunk, ha bemenni kinszerítettünk, alázatosan instálunk ezen is Ngodnak, ezen postán felment emberünk által ő fge kegyelmességéből ordinantiát küldeni Cob uramnak és minden erdélyi erősségekben lévő commendansoknak méltóztassék, hogy bennünket se személyünkben meg ne háborgassanak, se kevés jóvacskainkban meg ne károsítsanak, s tartassanak sőt ha kívántatik, legyenek segítséggel mindenekben. Az mely atyánkiai pedig az várakban és városokban vadnak, azok minden kár és boszúság nélkül minden jóvokkal bocsáttassanak bikével ki; egyébaránt ha ő fge kegyelmesen erről nem parancsol, félönk kártúl és veszedelemtül, melyet igaz hívságunk alig érdemelne.

6. Mivel pedig minden embereknek dolgai és azoknak igazgatási állanak csak az nagy isten hatalmában és titkai-ban, úgy az miénk is, kik azután is az ő fgihez való igaz hívságönkért az pogányuságtúl s egyebektül is tarthatunk sokképen: hogy azért mind magunk, posteritásunk ő fgéhez az Austriai házhoz minden szükségés és igaz igyünkben annál nagyobb bátorsággal és remínséggel folyamodhassunk jövőndőben is, azonban hogy azzal sok gonosz akaróinknak szívek

(kik veszedelmünket szomjúhozzák és az ő fgéhez való hívségünkkel bennünket vádolnak) bedugódjék, kérjük alázatosan Ngodat, méltóztassék ő fge előtt véghez vinni, hogy in bona forma adassék egy generalis recognitionalis levél igaz hívségünk felől mindnyájonk nevire, kik az hívségben megmaradtunk és azért mennyit szenvedtünk, kiknek nevünk ennihány rendbéli levelünkben fel lévén írva, nilván vagyon ő fge előtt.

7. Szegény Kolosvár városa, mely keserves és már teljességgel elszenvedhetlen iga alatt legyen az ő fge praesidiuma miatt, erről bő írást tenni nem szükséges, bizonság ennehány száz házaknak pusztában állások, kiknek gazdájok kényszerítették elhujdosni, annira lévén dolog, ha ő fge meg nem orvosolja, méglen az ő fge praesidiuma ott lészen, addig is teljességgel minden népével egyben elpusztúl; már is nagyobbára csak az kőipóletek és falok állván fel, valami fa épületek voltak elpusztultak és égettettek és ha valamikor isten békességet adván, kijönne az ő fge praesidiomja onnan, az országnak az pusztá kő faloknál egyebet nem hagy; mely keserves állapotjoknak expositiójára bizonyos atyjokfiat expediálták ő fgéhez, és nem sokára fel is érkeznek, ha nem impediálnak valahol. Hogy azért annak az magyar városnak elpusztulása az erdélyi segítség alkalmatosságával ne legyen példa az egész keresztény világon is, kírónk alázatosan Ngodat szegény kolosváriak instantiájokat promoteálni méltóztassék, hadd az által il iszonyú romlásból szabadíttassanak fel.

8. Mindezek isten után az ő fge kegyelmes tekintete által az békességnek alkalmatosságával mehetnek véghez, az melet enni nyomorúságos esztendeink és sok szenvedéseink után szívesen óhajtunk s remélünk ugyan, mindazáltal az fővezérnek Nándorfejrvárhoz való írkezése s egyib nagy kiszületek nem kevésbé rettegtenek bennünket, hogy valamiképen az álnok nemzetség az ő fgével való tractát reiciálván, szegény hazánkban ne menjen, és az ő fge praesidiumival muniáltatott erősségeket el ne vegye; melylyel az egész hazát erőkes fizskiví tészí, az egész keresztítségnek rettenetes kárával, s nekünk megsirathatatlan esetünkkel; noha pedig nem kételkedünk abban, hogy ő fge mint keresztín és böles monarcha erről nem gondolkodott volna, és kegyelmes ígéreti szerént oltalmazni is nem fáradozna szegény hazánkat, mindazáltal mi es alázatosan esedezőnk ő fgének, hogy ő fge kegyelmesen provideáljon azokról az helyekről, az melyekben az ő fge praesidiumi vadnak, hogy ha az pogányság azok ellen fordítaná ereit, ő fge elvenni ne engedje. Egyábaránt úgy tudjuk, az mostani mlgos erdélyi fejedelem ő nga is ez dologról pater Kászoni uram által tett alázatos insinuatíót és instantiát is

(az mely talám eddig ő fge eleiben is ment) cselekedjék azirt isten után ő fge kegyelmesen szegény hazánkkal, kiért az úr-isten ő fgét boldogítsa és az melyért maradékink is áldhassák ő fgét; mi pedig az minthogy eddig is semmi az ő fge hűségétől el nem szakaszthatott, ezután is hazánkban is ezen tökéletes hívei leszünk ő fgének, és minden dolgainkban azon igyekezőnk, hogy eddig való tökéletes hűségünk *(így)* ezután is mindenkor világoskodjék.

Kívül: Az erdélyi itt Magyarországon levő statusok pariaja.

(Egykorú példány orsz. lt. Dipl. osztály.)

e)

1663. máj. 7.

A Nagy-Bányán levő urak folyamodása a nádorhoz.

Mlgos fejedelem klmes urunk.

Isten Ngodat szegény nemzetünk javára szerencsésen éltesse szíbul kívánjuk.

Nyilván vannak Ngod előtt szegény hazánknak Erdélyországnak ennyi siralmas állapotokban való forgása között az mi méltatlan személyünknek is boldogtalanul folyó dolgai, kik az ő felsége hívségében való állhatatos megmaradásunkért nemcsak az idegen hatalmas nemzetektől öldöztettünk, de még hazánk némely fiai miá (kik dolgainkat idegenül magyarázták) hazánktól is és annak mostani mlgos fejedelmétől nagy nehézséget és károkat kellett elszenvednünk, annyira, hogy proscibálni és rólánk articulust is írni nem nehezteltek. Mi mindazáltal is mind ezekkel is nem gondolván, az ő felsége kegyelmes intimatiói és parancsolati szerint az hívségben szentül megmaradván, annak jobb módjával való véghezvitelért hazánkból, javainkból kibontakozni, és ez idegen helyeken, majd erőnk felett való nagy költséggel nyomorgani már sok időktől fogva nem irtóztunk, lévén oly reménségben mindenkoron, és most is, hogy kegyelmes ígreti szerint ő fge szegény hazánk dolgait és elromlott békességét jó karban állítja, De mivel már alkalmas időktől fogva látjuk és értjük, hogy több egyéb maga dolgai között, ő fge Erdélnek dolgait is az török nemzetnél placidis mediis akarja valami bizonyos karban állítani, e végre mi is hazánkat, és annak mostani mlgos fejedelmét hozzánk mi is akarván engesztelni, és az ellenünk írt kemény articulust cassáltatni, ezelőtt nem régen Százkézden celebrált gyűlésnek alkalmatosságával requiráltuk volt leve-

lünk által mind az nemes országot, s mind az fejedelmet ő ngát, mely akkori requisitiókra mindkét részről hozzánk kegyelmesen tévén, az ellenünk írt articulust tollálták, s jószáginknak, előbbeni böcsületinknek restitutióját megígérték, noha conditioval és nem is az mi kívánságinknak teljessége szerint szintén, mely deliberatióknak pariaját az inclusákból Ngod megláthatja. Mindezek pedig klmes urunk mentek úgy végben, hogy hazánkban visszatérni ne késnének; mi mindazáltal elébb elébb halogatván, mindazolta is be nem mentünk. De mivel klmes urunk naponkint újabb újabb parancsolatokat és intimatiókat veszünk az bemenetelre, s nem tagadhatjuk azt is, az hosszas bujdosás és nagy költség igen megvont bennünket, az mi nagyobb pengig, félünk attúl, ha hazánk és annak mostani fejedelemlnek parancsolatját megvetvén, most is be nem megyünk, újobban ellenünk ne provocáljuk és . . . . . üldöztetésünkre, károsításunkra fel ne indítsuk, (mely az előszörinél nagyobb és nehezebb ne legyen) melyre nézve alig reménljük, hogy sokáig ide ki való mulatásunkban módunk lehessen. Mindazáltal ez szoros állapotunkban is (az minthogy szándékunkban nincsen, hogy soha az ő fge kegyelmességétől elszakadjunk) ő fge híre és kegyelmes annuentiája nélkül cselekedni nem akarván ezen dolgainkrúl alázasosan írt levelünk által ő fgét tudósítani, és megcsalhatatlan reménség alatt hazánkra és magunkra nézendő némely dolgokrúl alázasos instantiánk által requirálni el nem mulattuk. Kiválképen pengig, hogy ha szintén hazánkban bemenni kételenítetünk is, azzal kegyelmességét hogy tőlünk meg nem vonja, sőt kegyelmes igireti szerint romlott hazánkra s magunkra is teljes mértékkel kiontsa, alázasosan esedezőnk. Mindezeket Ngod az includált punctumokból bővebben megértheti. Kérvén alázasosan Ngodat addig is hozzánk gyakran mutatott kegyessége szerint, mindazokat megértvén, ő felsége előtt alázasos instantiánkat promoteálni, és mindazokra mentül hamarébb kegyelmes választ impetrálni méltóztassék, kiért az úristen Ngodat szerencsésen éltesse, mi is Ngodnak alázasosan meg-szolgálni igyekezzük. Nagybánya 1663. 7. Maji.

Ngod alázasos szolgálai

Római császár ő fge hívségében
megmaradott erdélyi uri, fő és
nemes rendek közönségesen.

(Egykorú példány orsz. lt. Dipl. osztály).

f)

1663. máj. 7.

Bethlen Farkas folyamodása.

Mlgos fejedelem klmes uram.

Ezelőtt nem sok napokkal szomorúan értettem Ngod reám való nehézségét némely nem jóakaró uramnak helytelen vádlása miatt, ki úgy hiszem maga dolgát én gyalázattal fedezni Ngod méltóságos tekinteti előtt igyekezte, és hogyha vétkem volna reá, bizony istentől ostort, világ előtt gyalázatot érdemlenék, holott érdemetlen voltomra sok kegyelmességének ajánlását vettem Ngodnak szükségimnek idején, de bátran merem Ngodnak írni, Ngod ellen való alkalmatlan cselekedetiemért, avagy szavaimért orczám soha meg nem pirult, sőt ha alkalmatosságom volna méltatlan személyemnek Ngod mlgos tekinteti előtt való megjelenése által magam mentségére, ártatlannak ez dologban lennem megmutatnom, és rólam elhárítván más nyakába vetnem igen könnyűnek tartanám. Mostan azért Ngodat mint klmes uramat alázatosan kérem, az mikkel vádoltattam, tudósítani azokról (mivel csak fülhegygyel értettem, authorát is sajdítom) méltóztassék, és azután helyes mentségemet mlgos tekinteti eleiben vévén, ítéljen úgy osztán az dologról; rólam azonban nehézségét vegye el (minthogy bizony vétkem ez dologban semmi nincs) idővel bízom istenben voltaképen végire menvén Ngod az dolognak, írásomban hibát nem talál, előbbeni kegyelmességében pedig tartson meg, melyben magamat mostan is ajánlván, Ngod kegyelmes választételét alázatosan elvárom, és kívánom isten sokáig jó egészségben éltesse Ngodat.

Nagybányán 1663. 7. Maii.

Ngodnak

köteles szolgája
Bethlen Farkas.

Kivül: Paria literarum mgei dni Wolffgangi Bethlen ad excelsum principem regni Hungariae palatinum datarum.

(Orsz. lt. történeti osztály. Egykorú példány.)

XXIX.

1663. máj. 22.

Apafy körlevele az adó hátralék beküldése ügyében.

Michael Apafi die gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Generosi egregii et nobiles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Úgy informáltatunk, az új adóban Kglmetek még semmit sem administráltatott az ország perceptori kezekben és az régi adóban is sok restantia vagyon. Az ország perceptori többire eddig is haszontalanul töltötték el az időt az rendelt helyeu Brassóban; töttünk olyan dispositiót felőle, hogy ad summum két hétre a data pracsentium felszedvén mind az új adót és az restantiát, akkorra okvetetlen adminisztráltassák Brassóban az ország perceptori kezekben, kiknek megparancsoltuk, hogy ha addig házoknál mulatnak is, mindazonáltal akkorra oda bémenjenek. Kglmeteknek azért kglmesen és serio parancsoljuk, szorgalmatosan éjjel-nappal legyen azon, mindkét rendbéli adót addig szedettesse fel székben, és az praefixus terminusra adminisztráltathassa az ország perceptori kezekben fogyatkozás nélkül; egyébaránt ha még is tovább késedelmezik véle, Kglmetek búsúl megérlette, mivel száma nélkül írtunk már felőle s még is csak fülök mellett bocsátják parancsolatunkot és az ország végezését sem akarja effectuáltatni. Nec secus facturi. Datum in castello nostro Ebesfalva die 22. Maji 1663.

M. Apafi m. p.

Küldzím: Generoso egregio et nobilibus, capitaneo ac judicii regio supremis, vicejudicibusque regiis sedis siculicalis Udvarhely etc. Fidelibus nobis syncere dilectis.

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában).

XXX.

1663. jú. 13.

Bánffy Dénes jelentése a török tatár oláh hadak mozgalmairól.

Copia literarum dni Bánffy ad dnum Michaelem Teleki capitaneum Kőváriensem ex Transylvania, die 13. Junii anno 1663.

Septima praesentis scriptas D. V. literas percepi, earumque continentiam intellexi; sciat V. D. paganos quoque non dormire. Proinde de rebus moderni temporis sic V. D. informo: Turcae pro certo spargunt supremum vezirium iam Belgradum venisse. Aduerunt etiam hic apud principem utriusque Valachiae legati, praecipue princeps Transalpiniae Valachiae, qui est valde bonus Christianus, rebusque christianitatis bene propensus, principi de supremo vezirio iureiurando haec nunciavit, quod homines illius quotidie ex

Sophia veniant ac redeant, illo quoque tempore, quo supremus vezirius suam militiam lustravit, suum hominem ibi praesentem habuit, tunc supremus vezirius penes se non habuit ultra 4. millia peditum et 5. millia equitum. Nunciavit etiam, quod supremus vezirius libenter ex Sophia Constantinopolim rediisset, sed rescripsit ipsi imperator, ut inchoatum negotium iam prosequatur, alioquin vivum curabit ipsum excoriari. Ad chamum Tartarorum expeditaverant legatum Turcae, ut in persona egrederetur, sed ille egredi non potest, cum domi quoque habeat ad agendum; modo recenter nudius tertius scribit princeps Valachiae Transalpinae quod iterum novus cursor est expeditus a supremo vezirio in Tartariam, ut Tartari se moveant; chamus filium suum mittet foras cum Tartaris, qui pro certo 15. praesentis se Chrimio movebunt, sed non excedet numerus illorum quinque, sex aut ad summum decem millium equitum. Idio missit filium suum chamus, ut maiorem terrorem faciat hominibus. Duo principes quoque Valachiae coguntur exire, princeps Moldaviae cum quinque millibus egreditur, princeps Valachiae Transalpinae cum septem millibus, et sic facile computari potest exercitus supremi vezirii in quantum numerum se extendat. Ipsi principes Valachiae hoc scribunt et intimant, quod nunc Turcae facile confunderentur, cum non sit magna potentia ipsorum, tantum mature illis resisteretur. Ex Transylvania etiam omnes milites Turcae confiniarii sunt educti, caeteri autem, qui ad Marosujvar erant cum Kucsuk passa, nescio quid illis evenit, sine scitu principis omnes discesserunt omniaque sua victualia in castris reliquerunt, imo contra voluntatem Kuczuk passae turmatim Turcae modo centum, modo sexaginta etc. per modum rebellionis abiverunt, ita, ut cum Kucsuk passa vix quadringenti remanserint: cum illis paucis Kuczuk passa discessit ultra Albam Iuliam ad Vincz versus portam ferream, si hactenus inde ultro se non proripuit. Ob quam causam autem ita tumultuarie discesserint Turcae, varii sunt rumores: alii dicunt, quod Kuczuk passa sit privatus omni officio (quod est verissimum) et ideo noluerunt Turcae ulterius illi subiacere; alii autem dicunt, quod imperator Turcarum sit strangulatus, ob quam causam inter se habent rebellionem, propter quam causam etiam Turcae ex Transylvania exiverunt. Ut ut sit, scio tamen sine gravi causa exitus Turcarum ex Transylvania non contigit. Spargitur, quod hoc anno Turcae arces obsidere nollent, cum ad simile opus non sufficiant, sed tantum intendunt vastare ditiones suae mttis, ut sequenti anno exercitus suae mttis ne possit subvenire arcibus obsessis a Turcis. Haec omnia V. D. citissime d. Colonello Cob et d.

Kaszony transcribat, ut possint de his negotiis citissime aulam informare.

Dionisius Banffi m. p.

A következők tán Kászonytól:

Omnes literas, quas ex Transylvania circa hanc materiam accepi, in specie exc^{mo} comiti a Rottal transmissi; propter amorem dei, vestra celsitudo illas curet germanico idiomate transferri pro maiori rerum intelligentia. Princeps Abaffi valde se bene gerit, uti patet ex literis dni Banffi et Szentpali. Iudicarem, ut exc^{mus} d. comes a Rottal scriberet literas ad d. Banffi, quod ego tam illum, quam Apaffium commendaverim aulae, nam hoc idem d. Banffi in suis literis exigit, sic illi quoque essent alacriores in fidelitate ac propensione erga suam m^{tem}. Turcae Varadiensis his diebus omnes equos Eczediensium abegerunt; scribit etiam d. Szentpali quas literas in specie d. Rottal transmissi, quod princeps Valachiae Transalpinæ ipsum roget, ut dnus Szentpali mihi scribeat, ut ego principem Valachiae Transalpinæ apud suam m^{tem} commendarem tanquam hominem probum et Christianum, uti ex litteris ipsius ad d. Rottal missis patet.

Kirül: Copia literarum d. Banffi ad d. Teleki de apparatu supremi vezirii et de egressu Tartarorum et de aliis occurrentiis.

(Másolat a bécsi áll. ltárban.)

XXXI.

1663. jú n. 17.—24.

Apafinak hadfelkelésre vonatkozó intézkedései.

a)

1663. jú n. 17.

Szultáni ferman, melylyel az erdélyiek hadfelkelése elrendeltetik.

Copia literarum Turcicarum 17. Junii Alham missarum ad principem Transylvaniae Michaellem Apaffi.

Princeps Transylvaniae Michael Apaffi religionis Messiae existens, ubi pervenerit hoc mandatum nostrum ad te, percipito, Germani confoederationem nobiscum pactam non observarunt, in certis arcibus Transylvaniae praesidia collocantes e regione etiam Canisa prope fortalitium extruxerunt et alioquin etiam iniustitiam agunt. Itaque auspice deo potentissimis nostris viribus caesareanis supremus vezirius

ac serdar*) noster Ahmet bassa cis et ultramarinis nostris exercitibus utpote Asiaticis, Rumellis, Samis et Halepensisbus ac omnibus a splendida porta palatiisque nostris dependentibus peditibus ac sex ordinum equitibus, insuper omnibus a nostra imperiali porta dependentibus etiam turbis iam attigit Landor Albam, tu etiam, meus cum sis (Chyriak, (id est filius) postulatur a te, ut omnibus sub manu tua existentibus viribus promptus esto et paratus, utpote magnatibus tuis strenuis militibus turmarum tuarum capitaneis bonis aptisque peditibus et cum totis tuis cohortibus in unum certum locum eos convocando et congregando esto tali apparatu, quod deo sanitatem administrante quam primum a serdare nostro supremo mandatum habebis, intra spatium unius horae pedes possis movere in castra nostra potentissima et quae ipse tibi demandaverit, tota anima, capite cordeque ea imitato, sciens, quod mandata ipsius mea sunt; residuitatem tributi si nondum intromitti curasti hactenus, illico immittito. Pro fidelitate tua syncera misi tibi duas vestes ex caftanis constantes, quas, superveniente aga Abdi summa cum submissione indue, et prout predecessores tui principes fuere summa cum iustitia, tu etiam una cum omnibus militibus tuis, equestris ac pedestris ordinibus in loco certo sis praesens ac erga serdarium nostrum fideles habeto aures, ubi praeceptum habebis, possis eo pertingere, quo mandaverit, sique deus res nostras fortunabit, si fidelitas tua erga nos erit integra, pluribus bonis, quam praedecessores tui, participaberis; si adhuc tributum restat iuxta eum usum a legatis tuis e tribus nationibus constantibus in portam nostram immitti curato.

(Bécsi áll. ltár.)

Jegyzet: Jelentékény varioussokkal s töredékesen közölte Bethlen II. 197.

b)

1663. jú n. 24.

A rendek válasza a hadfelkelési rendelethez.

(Közölve Bethlen János II. 202 7.)

*) Serdar significat campi mareschallum. (Egykorú oldaljegyzet.)

c)

1663. jú n. 28 --29.

1.

Kászonyi jelentései az erdélyi török tatár mozgalmakról.

Celsissime princeps et domine, dne mihi semper clementissime.

Diversis vicibus tres ordines hominum Belgradum expediti, qui quamprimum redierint, statim de rebus omnibus Vestram Celsitudinem certificari non intermittam. Interim quid modo supremus vezirius agat et quid Transylvanis mandaverit, ex inclusis copiis Vestra Celsitudo intelligere poterit; pro certo Turca nihil aliud nisi adventum Tartarorum expectat, etiam si videatur verba dare, hoc in eundem finem facit, ut sub illo praetextu militiam suam congregare possit. De fortuna praesidiariorum Kolosvariensium d. Cob sufficienter informabit Vestram Celsitudinem. Ad me quidem celsissime princeps non pertinet, sed cuiuscunque consilio militia Germanica non ita numerosa ad Szerencz posita est, non possum probare; inde Agria 7. milliaribus distat et certe metuo, ne illis ob vicinitatem Turcarum aliquid infortunii contingat. Putarem proinde illos ad tutiorem locum transferri. In hoc comitatu iam lustratio militum facta est. Quidam Giuliani ad Apaffium ex illis partibus scripsit literas valde pessimas; earum literarum copiae his diebus venient ad manus meas, iam pro illis ex consilio d. Cob cuidam meo fido homini scripsi; illas quamprimum accepero, transmittam Vestrae Celsitudini.

Szakmar, die 28. Iunii, anno 1663.

Celsitudinis Vestrae

humilimus servus et capellanus

Martinus Kaszony m. p.

Külczim: Celsissimo principi ac domino, dno Joanni Ferdinando s. R. i. principi a Porcia et Brugnara etc. Vienna.

(Bécsi áll. ltár.)

2.

1663. jú n. 29.

Celsissime princeps et domine, dne mihi semper clementissime.

Nuper ex consilio dni Cob scripseram principi Apaffi, ut si quid de motu Tartarorum sciret, alioque Turcarum apparatu dignaretur me certificare. Ipse acceptis meis litteris

per dnum Banffi et Szentpali de supremo vezirio de motu Tartarorum et de principibus Valachiae certificavit, aliisque occurrentiis, quas Vestrae Celsitudini in inclusis transmittio, unde omnia Vestra Celsitudo intelligere poterit. Apafi est bonus homo, pauper tantum posset parum respirare. Omnes literas in specie dno exc^{mo} comiti a Rottal transmisi pro maiori notitia rerum praesentium. Belgradino quotidie expecto homines, qui quam primum redibunt, de rebus omnibus Vestram Celsitudinem certificabo. Iterum cum d. colonello Cob certas literas misimus ad Apaffium, ut iterum occurrentiis nos certificet. His me gratiae et clementiae Celsitudinis Vestrae commendo.

Szakmar, di 29. Iunii, anno 1663.

Celsitudinis Vestrae

humillimus servus et capellanus

Martinus Kaszony m. p.

Külezim: Celsissimo principi ac domino, dno Ivanni Ferdinando s. R. i. principi a Porcia et Brugnara stb.

(Bécsi áll. lt.)

XXXII.

1663. jú n. 20.

Meghívó a júl. 10-ére kitűzött országgyűlésre.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Generosi egregii et nobiles agiles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Noha az elkerülhetetlen szükségnek mivoltához képest ez előtt egynehány napokkal Hűségteknek parancsoltunk az hadi expeditióra való felüles felől, mely rendelésünket mostan is lehetetlen azon okokra nézve megváltoztassuk. Mindazáltal hasonló elkerülhetetlen szükség kényszerít erre is bennünket, hogy mostani kglmes parancsolatunkra lépjünk. Nyilván lehet hűségteknél sőt az egész statusok előtt is, esztendeje már jóval elmúlt mióta semminemű contributiót az nemes ország udvarunk népe és hadaink tartására nem rendelt, csak isten tudja mennyi sok fogyatkozással érkeztünk minden napi szükségünknek véghez vitelére; melyből már teljességgel kifogyván, kedvünk ellen kényszerítettünk, ennyi sok fogyatkozásit látván is Hűségteknek, ez dologgal térhetnünk, de nem lévén semmi több medium fenn előttünk: parancsoljuk kegyelmesen és igen serio Hűségteknek, ad diem decimum (10.) Julii, ide fejevári városunkban, azon

dolog felől való conclusumra két bizonyos atyjokfiat elküldeni semmiképpen el ne múlassa ; harmad napnál tovább való késedelmek nem lészen, hogy így érkezhessünk el mi is az hűségtek közönséges gondviselésére. Secus sub poena in decreto et articulis expressa minime facturi. Datum in civitate nra Alba Julia die 20. Junii 1663.

M. Apafi m. p.

Külczim : Generoso egr. et nobilibus agilibus capitaneo et judici regio, supremis vicejudicibusque regiis, jur. assessoribus, primoribus potioribus, primipilis, peditibus pixidariis ac toti universitati dnorum Siculorum sedis siculicalis Udvarhely etc. Fidelibus nobis dilectis.

A szék végzése az okmányon : Ao 1663. die 28. Junii in generali congregatione drum Siculorum S.-Udvarhely, a júl. 10-ki fejevári gyűlésre választottak: nemzetes Gálfy Kristóf és Pálfi Miklós uramék ex communi voto et suffragio az kapitány uram ő kglme mellé. Rendeltek ő kglmek költségére egy-egy polturát, azokon kívül kik most az hadban vannak.

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában.)

XXXIII.

1663. jú n. 25.

Apafy tudatja Telekivel, hogy a tatár hadak közelednek.

Michael Apafi sat.

(Generose fidelis sat. Salutem et gratiam sat.)

Akarók Kegyelmednek értésére adni isten kegyelméből ma szállottunk mező táborban ide Vincz mellé, és noha szorgalmatos nyughatatlankodásunkkal fáradtik munkálódtunk abban, hogy az vezér mellé rendelt tatár hadakat más útra tudhassuk, de nem vihettük végben ; ezen az puszta országon fog által júni az tatár cham fia s az két oláh vajdák igen sok haddal, kik is már útban lévén, ottan-ottan jó hírünk háromszéki híveinktől, hogy immár Havasalföldre érkeztek s két-három nap alatt ez országban nyomulnak. Azért Kegyelmed ott legyen jó vigyázásban s azonban minket az német részről való hírekről tudósítson. Eidem sat. Datum in castris nostris ad campum Alvincz positis. 25. Junii 1663.

M. Apafi m. p.

Külczim : Generoso Michaeli Teleki de Várad, arcis et praesidii Kőváriensis capitaneo sat.

(Eredetije a gr. Teleki-család ltárában. Nro. 3493.)

XXXIV.

1663. a u g. 31.

Meghívó a marosvásárhelyi országgyűlésre.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Generose egregii et nles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Ez mái napon szóval is megizenők Kglmeteknek, minemű kiváltképpen való okok kényszerítsenek bennünket arra, hogy országúl Kglmeteknek közönséges gyűlést promulgálnunk ne halasszuk messzére. Minek okáért kegyelmenesen és serio parancsoljuk Kglmeteknek, ad diem 24. Septembris Maros-Vásárhelyre becsületes követ atyjafiait küldeni el ne mulassa, kikkel együtt végezhecssünk hasznosan ez szegény haza megmaradására nézendő dolgok felől. Egyszersmind az kik az hadi expeditióból avagy mustrától absentálván magokat evocatusok léssnek, azoknak is adja értésére, hogy reá tartozzanak, mert efféle casusok revideáltatni fognak. Secus sub poena in articulis et generali decreto expressa non facturi. Datum in Civitate nostra Alba Julia 31. Augusti. 1663.

M. Apafi m. p.

Külcím: Generoso egregiis et nlibus agilibus, capitaneo supr. et vice judicibus regiis, jur. assessoribus, ductoribus, decurionibus, primoribus potioribus, primipilis peditibusque pixidariis ac toto universitati dominorum libertinorum Siculorum Sedis siculicalis Udvarhely etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Udvarhelymegye ltárában.)

XXXV.

1663. s z e p t. 1.

Apafy Mihály kiváltságlevele az oláh papok részére.

Mi Apafi Mihály isten kegyelmességéből Erdély országának fejedelme, Magyarország részeinek ura, és székelyek ispánja etc.

Adjuk emlékezetre ez levelünknek rendiben, értésekre adván mindeneknek az kiknek illik, hogy Erdélyországunk és hozzá tartozó magyarországi részeinek birodalmiban lévő minden oláh papok neveken és személyekben adatott és praesentáltatott némi privilegiumos és exemptionalis levél az

mlgos Barcsai Ákos fejedelemtől, az mi praedecessorunktól, tudniillik ő nékiek adatott és engedtetett patenter csínyálva, pecsételve, és erősítve. Minket, alázatosan supplicálván, hogy mi is kegyelmes consensusunkat ad[juk] és azon privilegyimos és exemptionalis levelet örökös haszonvétel[re] megerősíteni méltóztatnánk, mely leyélnek pedig rendi így következik vala.

Mi Barcsai Ákos isten kegyelmességiből Erdély országának fejedelme, Magyarország részeinek ura és székelyek ispánja. Adjuk emlékezetre ez levelünknek rendiben, értésekre adván mindeneknek az kiknek illik, hogy mi minden Erdély-országunk és hozzá tartozó részeinek birodalmában lévő oláh papoknak állopotjokat (az mint hivataljunkt tartja) megtekénteni igyekezőnk és ökök az sok magok külömb-külobbféle fogyatkozások miá hivataljoknak is alig megfelelni tapasztalók, főképen mivel az első Erdélyországunk fejedelmi[nek] az mi eleinknek tudniillik idejekben tizedeknek, kilenczedeknek és más hasonló dolgoknak adózásával és erőltetésével, az arra rendeltetett és szokott tisztek által (jöllehet magok hírek nélkül) csupán csak az magok hasznokra vigyázván, elviselhetetlen vakmerőséggel szorongattattak, az melyek nem külömben isten törvényivel, mint az Christus ecclesiájának hivataljával ellenkeztenek. Mivel nyilván vagyon, [sőt] természet szerint való, (az melylyel mindenkor élünk), kegyelmességünk, egyszersmind kegyelmes tekintetünk lévén tiszteles Brankovich Szá[va] minden birodalmunkban lévő oláh ecclesiáknak előljáróinak, papjainak, püspököknek kiváltképpen azért való alázatos törekedésére minden tized, kilenczed, értvén búzáról, rozsról, árpáról, zabról, kölesről, lencséről, borsóról, babról, tatárkáról, kenderről, lenről, méhről, viszontag bárányról, bárányocskáról és egyébféle marhákról, melyeket esztendőnként fiscusunknak szoktanak dézmálni, azoknak adózásától örökösön eximáltuk és supportáltuk, az mint eximáltuk és supportáltuk (*sic!*) ez levelünk erejivel. Minekokáért nektek tekinteteseznek, nagyságosoknak, tiszteleteseknek, vitézölöknök, fő- és vicienemesek ispánjának, fő- és vicebírákoknak minden vármegyéken lévőknök, kapitányoknak, praefectusoknak, udvarbírákoknak, porkoláboknak mind magunk váraiban, mind másokéban, fő- és vicedézmák arendátorinak, minden dézmák, kilenczedek, ötödök, negyedek exactorinak és perceptorinak, és birodalmunkban lévő minden oláh bírákok és eskütteknek, ez mellett akármely hivatalú, állapotú, rendű, tisztű és felsőrendű embereknek, akár holott az mi birodalmunknak határiban helyeztetetteknek és lakosoknak, az kiket az dolog illet, ez levelünket ismervén, vévén és olvasván vagy olvasni hallván, nekünk kedvesinknek, ez levelünk által hagyjuk és parancsol-

juk voltaképpen, hogy ti mostantól fogva ennekutána minden következő üdőkben, megemlített ecclesiáknak előljáróit s oláh papjait Erdélyi biradalmunkban és hozzá tartozó Magyarországnak részeiben, elszélyedve helyhezettek és azoknak minden successorit az tizednek, kilenczednek, ötödnek és negyednek adózására ez mi privilegiumi levelünknek ellene erőltetni és kényszeríteni, avagy azért őket és az őket successorit s ennekutána leendő papokat személyekben vagy akármi jóvakban háborgatni, megbántani, vagy egyéb úton megkárosítani, fel ne tegyétek s ne merészeljétek cselekedni, valami módon különben ne cselekedjétek. Az jelen valóknak elolvastván, az exhibálóknak adattassanak vissza. Költ Besztercei városunkban böjtmás havának tizenötödik napján, ezerhatszáz ötvenkilencedik esztendőben. És suscribálva vala ódal felett bal felől Barcsai Ákos és ugyan azonnal az alsó részei felé az megemlített fejedelemnek nagyobbik pecsétivel, veres viaszszal nyomtatva valának pecsételve és erősítve.

Mi azért az feljebb említett oláh papoknak feljebb való mód szerint beadott alázas supplicatiójokat kegyelmesen meghallván és bévévén, az megemlített fejedelemnek ugyanazon privilegiumos és exemptionalis levelét szóról szóra kisebbités és nagyobbítás vagy valami különböztetés nélkül ez jelen való levelünkben helybenhadtuk, és beirattuk minden punctomi, határozási és értelmi szerint valamit befoglal magában, vagy az[on] vagy az mint ezen jelen való levél rendesen és helyesen költ és erejének szolgál az igazság azon oláh papoknak és önnön successorinak, confirmáljuk, approbáljuk és ratificáljuk.

És mivelhogy az megemlített Baresai Ákos fejedelemnek leveliben semmi emlékezet nem volt az szőlőkről és azokból való jövedelmeknek tizedről, bővségesb fejedelmi kegyelmességünknek és adakozásinknak azon oláh papokhoz és successorihoz grátiáknak jeléül, szőlőjüket akár holott erdélyi birodalmunk határiban levőket minden tizedtől és hegybeli adózástól és szedéstől, melyek fiscusnak számára szolgáltatnak, kegyelmesen örökösen eximáltuk, supportáltuk és megneemesítettük [az mint] eximáltuk supportáltuk és megneemesítettük ez levelünk erejével. Költ Gyula-Fejérvári városunkban, Szent-Mihály havának első napján, ezerhatszáz hatvanhárom esztendőben.

Apați Mihály m. p.

(A pecsét helye.)

Cancellarius Bethlen János m. p.

(Egykorú hivatalos szakadozott fordítás Akad. birtokában.)

XXXVI.

1663. szept. 18.

Béldi Pál protestatiója a helytartói hivatalából származható károk ellen.

Nos Michael Apaffi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Sicularum comes. Damus pro memoria per praesentes, quod fidelis noster gener. Paulus Béldi de Uzon, consiliarius noster intimus, comitatus Szolnok interioris comes et sedium Siculicalium Sepsi, Kézdi et Orbai iudex regius supremus, nostram personaliter veniens in praesentiam per modum solennis protestationis nobis significari curavit, protestationemque suam in scriptis exhibuit hujusmodi sub tenore: Anno 1663. die 18. Septembris, in oppido Radnóth. Protestálok, az mint az én kglmes uram ő nga, mostani boldogúl való hazajöveteléig méltatlan voltomra locumtenenségem parancsolt, melyre semminemű alkolmatosságomat nem ismervén, elégtelenségemet megvallom, ha mi hiba tudatlanságom miá avagy fogyatkozás esnék, annál inkább csekély állapatomra nézve mások gátlása miatt találna lenni (noha az mire elégségem ismerhetem, totis viribus hazám jóvát, uram méltóságát előttem viselem) mindazáltal én mindenekben magam erőtlenségem megvallván, ne causáltassam. 2. Az mint ő nga méltóztatott tanács hívének denominálni, kire bizony kételenségben kell lépnem, melyre is értelmemnek elégtelenségét ismervén, fogyatkozott állapotom is az continuusságot nem engedvén, (melyre noha ugyan akkor cancellarius uram által kegyelmes ígreti lévén, hogy olyan continuuskodást mint kik közel vadnak az tanácsi rend közül, ő nga is tőlem nem kíván), megvallván eziránt is erőtlenségét elmémnek, s magamnak is fogyatkozásomat (noha ebben is totis viribus hitemnek eleget igyekezem tehetségem szerént tenni), mindazonáltal ha mi fogyatkozás gyengeségem miatt találna esni, kit isten távoztasson, ne okoztassam, hogy fogyatkozásimat érezvén, tempestive nem jelentettem. — 3. Az generálisságot is parancsolván kegyelmesen, isten s kik még Radnóton s Fejérváratt lévő becsületes rendekül bizonyságim, instáltam vessék másra, megvallván [arra] elégtelenségem, nekem mint szolgának megkellett uram parancsolatját fogadnom, és míg isten ő ngát édes hazájába visszaho]zza, intra limites regni, tehetségem szerént bajlódom véle. Ha azért tudatlanság miatt fogyatkozás találna esni, abból is ne okoztassam idején miért nem jelentettem meg. Super qua quidem

protestatione nos quoque praesentes litteras testimoniales annotato protestanti futura pro cautela necessarias sub sigillo nostro judiciali extradandas duximus et concedendas communi iustitia et aequitate svadente. Datum in castro nostro Radnót die decima octava mensis Septembris, anno dni millesimo sexcentesimo sexagesimo tertio.

. (P. H.)

Lecta m. p.

(Eredetije kiadva patens alakjában, Nemzeti Muzeum Torma K. gyűjteménye.)

XXVII.

1663. szept. 24.

A maros-vásárhelyi országgyűlés törvényei.

a)

A törvények.

Nos Stephanus Petki de Királyhalma comes comitatus de Küüllő supremus; Paulus Beldi de Uzon, comes comitatus Szolnok interiorum, ac iudex regius trium sedium Siculicalium, Sepsi, Kézdi et Orbai, item universorum exercituum regni Transylvaniae generalis supremus; nec non Andreas Literatus Fleischer, iudex regius civitatis Szeben, et comes totius universitatum Saxonicae nationis, consiliarii ac in persona illustrissimi ac celsissimi domini domini principis Transylvaniae locumtenentes. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis. Quod spectabiles, magnifici, generosi egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 24. mensis Septembris anni millesimi sexcentissimi sexagesimi tertii in civitate Marusvásárhely ex edicto praedicti domini domini principis etc. celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorum votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos, porrigentes nobis, petentesque nos condecenter et officiose, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaqua et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque illis consensum praebentes, autoritate nostra acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam

per alios, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 24. mensis Septembris, anni 1663, in civitatem praenotatam Marusvásárhellyenum indictis, celebratis, conclusi.

Articulus I.

Szeme előtt viselvén az nemes ország ő nagyságának az ország dolgaiban való sok fáradságát, mostani félelmes bajos útját, életének majd mintegy koczkáztatását, s az fővezér ő nagysága előtt való megígirt kegyelmességének az szegény nyomorúlt hazának megkönnyebbítendő dolgaiban való feltött szándékát, hogy ő nagyságának háládatosságunkat megmutassuk, az ő nagysága kegyelmes kívánságának annuáltunk, és Fogarasvárát cum suis pertinentiis kegyelmes asszonyunknak az nagyságos Bornemisza Annának, ő nagysága szerelmesinek s szerelmes fiának nyolczvanezer forintban inscribáltuk, addálván ezeket hozzá, hogy az jobbágyok reductiójában az mű kegyelmes asszonyunk ő nagysága arbitriumában álljon: akár az hogy valamely jobbágyok ab antiquo Fogaras földjéről elszöktek, és másunnét is Fogaras földre mentenek, annak rendi szerént repetáltatván reducáltassanak, akár az hogy az mely emberek eddig Fogaras földre mentenek, és onnét is másuvá bújdosanak, csak abban maradván, az kik ennek utána utrinque mennének, felkérettesenek szolgabíró által és az vármegye székin revideáltatván, reducáltassanak. Mely dolog hogy nagy részént annakelőtte is concludáltatott az Approbata Constitutiókból: Partem 2. Titulo 15. Articulo 2. megtetszik, az hol a vagyon írva, hogy ab anno 1628. Fogaras földéről is reducáltassanak az jobbágyok; de ha szintén erről articulus nem extálna is, ő nagyságához való kész indulatunkat, és alázatos engedelmességünköt, csalhatatlanul hiszszük, respectálván Nagyságod neheztelni nem fogja. Annak felette ő nagysága bölcsen consideratióban veheti, mely erő felett való adó vettetett reánk az fényes portától, ehhez képpes annak az adónak viselésétől Fogaras földét is lehetetlenség Nagyságod immunissá tégyen, hanem viseljenek velünk együtt; egyéb adókat akar-e avagy nem exigáltatni rajtok az domina terestris, álljon az ő nagysága szabadságában. Ugyan Fogarasföldin lakó és nemesi szabadságot praetendáló személyektől is

sokaknak közüllünk volt s lehet ennekutána is bántodása, azért az ilyenek szolgabíró által citáltathassanak Fejérvármegyére, mint azon vármegyének lakosi. Az korszoma mint eddig, ennekutána is az vár szükségére azon szabadsággal maradjon. Valakik akar micsoda rendbeli szolgálattal az várhoz tartoztanak, ennekutána is szolgálni tartozzanak. Az Fogarasföldin lakó nemesség is rész szerint menjen-e el, egészen-e az hadban, avagy az vár szükségére való szolgálatra maradjon, az ő nagysága dispositióján álljon.

Articulus II.

Mivel az brassai uraimék néhai ifjabbik Rákoczi György fejedelemtől az törösvári harminczadot árendálták volt meg in anno 1658. júliusban, olykor mikor már kiment volt Váradra az regimen letétele után, és egyszersmind két esztendei árendáját deponálták, úgymint tízezer forintokat, ki mivel fegyverrel jött ez hazára: kételenségből recipiálván, ha szintén regens fejedelem volt is, derekas fiscalis proventus lévén Törösvára, alig árendálhatták volna ország consensusa nélkül, mindazonáltal az első esztendőre kiadott ötezer forintot acceptáljuk; de mivel anticipative más esztendőre való bizonytalanságot is megvőttek, holott fluctuált magának is állapotja, nem adhatóját adta: annakokáért az anticipative kiadott ötezer forintot nem acceptáljuk. Az több azon harminczadban saczban adott summa accepta, de úgy hogy az adóról számot adjanak, és mivel a mense julio birják azon harminczadot, s erre az esztendőre száz egynehány forintot administráltak, többet refundálódott az az néhány forint júliustól fogván eddig, per hoc az harminczad fiscus számára redeált, melyet de facto director atyánkfia recuperáljon. Ezt mindazonáltal világosan inserálván, mivel az brassai atyánkfiak nem utolsó tagjai lévén az hazának, noha nem ingyen, hanem ötezer forint árendában bírták eddig, azután is bírni akarnák az praespecificált harminczadot, de az elkerülhetetlen kételenség miatt ő kegyelmeknek sem kedvezhetünk, hanem fiscus számára kételéníteünk recuperálni. E végre hogy az mű kegyelmes urunk méltóságos punctumi szerint érkezhessék el ő nagysága hadai és udvarnépe tartására annak jövedelméből, holott az országnak nagy része elfoglaltatván, az fényes portától reánk vetett megfizethetetlen adónak megfizetésére is teljességgel elégtelenek vagyunk, nemhogy azonkívül adózhatnánk az mi kegyelmes urunk ő nagysága udvara népe szükségére. Azért az fiscus oly dispositiót tégyen azféle specificált harminczadokra, hogy annak jövedelmében per negligentiam aut fraudulentiam ali-

cujus meg ne fogyatkozzanak ; egyébaránt az mű kegyelmes urunknak alázatosan jelentjük, semmiképpen mű töllünk azaz szükség helyére nem állíttathatik, ha fogyatkozás következik, okai nem lészünk. Annak filiálisa, úgymint az bozzai, bereczki, tömösi oda applicáltassék, akárki kezénél találtassanak is, és akármi conditioval volnának is eladva ; sőt ennek utána ő nagyságától kérni is szabad ne légyen, se ezt, sem egyéb fiscalis proventusokat impetrálna is, comperta rei veritate, valamenynyi jövedelem békességes időben abból az fiscalis proventusból lehetett volna, omnibus juridicis remediis exclusis annyit exequáltathasson rajta az director, és fordítassék arra az ország szükségére, melyre az statusok szükségesnek ítélik, mivel az ki megfogyatkoztatta az fiscust, annak jovaiból suppleáltassék ; extálván arról az országnak erős articulusa, mely Szászkezdén emanáltatott. Az mostani főarendátor atyánkfia azt megtekintvén, sub amissione honoris et officii az eddig lött dolgokról téteszen executiót. Az brassai atyánkfiak pedig ad ultimum praesentis Segesváratt compareálván, Bethlen János atyánkfia és ő kegyelme mellé rendeltetett személyek, úgymint Horvát Kozma, Szonda Tamás és Segesvári Pál János előtt, az holott kötelesek legyenek igaz számot adni, ut supra minden felvetett adókról, az articulusok szerint ; Fábian István, Cserei Miklós, Pribék Ferencz és Damokos János atyánkfiak is azon terminusra compareáljanak és számot adjanak.

Articulus III.

Hogy az fiscalis jószágok ab anno 1657. Rákóczy György fejedelemségének renuntiatiója után igazításban vétessék, kik mint és hogy impetrálták, micsodás jussal és fundamentummal apprehendálták, s bírják, jovaljuk, articulusok is lévén rólla, és azon articulusban specificált személyek complanálják ; álljon az ő nagysága kegyelmességén mikor és hol akarja revideálatni, és ex productis az miben hagyatnak azon fiscalis jószágok, maradjon abban, ide nem értvén az mely jószágok nem fiscalisok.

Articulus IV.

Mivel az mű kegyelmes urunk ő nagysága kegyelmesen parancsolja, hogy az ország tégyen rendelést az állapotokhoz képest minden fiscalis jövedelmekből tartandó szolgák fizetések felől, úgy hogy az jövedelemhez képest fele fizetésekkel lennének contentusok, azt hadtuk abban, álljon az ő nagysága kegyelmességében felít adatja-e meg, vagy kevesebbet, ide nem értvén az vármegyék tiszteit.

Articulus V.

Az jószágok állapotjában duplex lévén az dominium decretum szerint: vel reale vel successorium, ha ki azért az verus haereseznek reale dominiumát impetrálta volna, vagy impetrálni fogná, statuáltatván magát az donatarius az olyan jószágban, kiknek contradicálván az verus haeres, eo facto cessálni kell az donatariusnak, és keresse extra dominium; ha pedig nem cessálna, ki nem állana az olyan jószágból, ha ab anno 1657. esett az dolog, az brevis articulus szerint procedálván, az verus haeres igazságát producálván s comprobálván, peremptorie adjudicáltassék az verus haeresnek; ha pedig successorium az dominium és eladva, kötve, idegenítve nem volt az verus haerestől azelőtt, és az verus és legitimus successor ellen belé szállana, nem gondolván az verus haeresnek és successoroknak contradicációjával: az is ha 1657 után esett, ut supra a brevis articulus szerint igazítottassék el. Hogyha pedig ante annum 1657. idegenedett el valakinek jószága, az olyan dologban procedáljon az haeres az decretum és articulusok szerint, servatis de jure servandis; ezt értjük az donatariusokról; senkinek pedig dilatio ne engedessék, hogy ha extrahált mandatummal obtineálna is valaki, lévén világos articulus az dilatiókról, tartsa ahoz magát minden ember.

Articulus VI.

Az mi kegyelmes urunk ő nagysága kegyelmes jóvallása szerint concludáltuk, hogy az mely jószágot két, három és több személyek impetráltak volna, az elsőbb adomány álljon meg juxta illud: Qui prior tempore potior et jure. Mivel Nemo plus juris in alium transferre potest quam quod habet, el lévén adva egyszer valamely jószág az fiscustól, az nincsent az fiscus sem adhatta, az impetráló fél is el nem vehette. Hogy ha pedig az első donatarius ellen magának vendicálta valaki az olyan jószágot, contra vim donationis prioris et contradictionis, az első donatarius procedáljon az olyan donatariusok ellen, az brevis articulus szerint, és peremptorie readjudicáltassék az elsőnek, végső executióban is vétessék. Hogyha pedig két, három s több donatariusok találkoznak valamely jószágnak impetrációjában s praetensiója volna az olyan jószághoz, valamelyiknek nem suffragálván az praetensio, ez aránt az első donatarius léssen helyes, az praetendens az ő praetensiója szerint keresse suis modis a donatariustól, ha extra dominium volt az donatio előtt.

Articulus VII.

Ha kik volnának olyanok, vagy löttek volna, avagy lennének ezután is, kik idegen nemzet által kértek és sollicitáltak donatiót, kérnének is és sollicitálnának, az olyan donatióknak semmi helye ne légyen, penitus corruáltassék, cassáltassák és annihiláltassék; az olyan személyeket az megbántódott felek, ha akarják, az arról íratandó articulus szerint kereshessék, és convincáltatván, végső executióban is vétessék; az megbántódott felek peniglen, ha vagy keresni nem mernék, vagy egyébaránt kedveznének, circumveniálván érette őket, avagy alkalmatlanok találtnának lenni az keresésre, eo facto hogy impune ne láttassék elmenni az ilyen személy rendkívül való cselekedeti mellől, az articulus szerint, mely arról íratatik, az fiscalis director is kereshesse. Az fenyegetőzőkről is mind az kik ellen eddig meglőtt, mind ezután az kik ellen lenne, azok ellen is hasonló processus observáltassék.

Articulus VIII.

Az gazdálkodásról lévén articulus, minden ember alkalmazzassa ahoz magát; az salvus conductus adás és quartélyozás tolláltassék, hanem az végbéli fő és vice tisztek ország dolgában járó postáknak magok pecséték és subscriptiójuk alatt adjanak testimonialist, kinek hitele légyen, s ahoz képest adjanak postalovat az hol eddig szokás volt adni, gazdálkodjanak is, különben cselekedő tisztek, in amissione honoris et officii convincáltassanak, decernáltuk. Az ki penig akárki rendkívül való postalovakat venne, és articulus ellen erővel fenyegetéssel és rettentéssel ingyen gazdálkodtatna magának, annál inkább postaszekeret venne, húzná vonná az szegénységet, comperta rei veritate az olyanokat az director certifikáltatván az táblára, in poena articulari convincáltassanak. Az ki penig ország dolgában lévő postákat megakadékoztatná postaló nemadással vagy egyéb impendimentummal az akadékoskodást és fogyatkozást tevő személyeknek tulajdoníttassék; székről székre az postalovakat az szegénységnek, az ilyen úton járó posták ne hordozzák, hurczolják injuriából, vagy magoknak kereső haszonból sub poena capitali, hanem szomszédos székben vagy helyben, az hol ló találtatik, lovat fogjon, mely posták végben vivén útjokat, az megemlített fő- és vicetisztek, visszavegyék az adtok testimonialist a postáktól, ne károsíthassák az szegénységet véle hamis úton; ha peniglen defraudálná tisztit az ilyen posta, bé nem adván az testimoniálist,

ha velle csalárdkodik, s rajta érik, megfogattassék az olyan csalárd posta, és holt díjával változzék meg. Az exorbitáló, articulus ellen szegénységen erővel elődöket az director convincáltatván, két része az maradtságnak legyen az megbántódatt félé, harmada az directoré fáradságáért. Az vármegyéken lévő százság, magyarság és oláhság s minden szegénység az előbbi articulus szerint tartozzanak csak szállásadással és pénzért való gazdálkodással, ha minek szerit tehetik, egyébvel semmivel nem: concludáltak. Az partiumbélielik magok között postaló dolgából tegyenek végezést s rendelést, és kövessék az előbbi köztök observáltatott usust.

Articulus IX.

Kemény Simon atyánkfiának hozzánk küldött leveléből alázatos instantiáját megértettük, s egyszersmind az mi kegyelmes urunknak ő kegyelméhez való kegyelmességét tanácsúr atyánkfiái relatiójokból megértettük; azért ő kegyelmét mi is hazafiának ismerjük, és ő kegyelme ellen irt articulusokat annihiláljuk, cassáljuk és közinkben cum restitutione honoris acceptáljuk; maga személyének mindazonáltal mostan közinkben való jövetelét, bizonyos okokra nézve differáljuk; jószági peniglen ő kegyelmének két karban állanak, egy része fiscus kezénél, melyből mi nem disponálhatunk, mindazonáltal kegyelmes urunk mostan édes hazánk kívül lévén, levelünkben ő nagysága előtt alázatosan instálunk, melynek restitutiója ő nagysága hazajöveteléig ha differálnék is, isten ő nagyságát meghozván ő kegyelme mellett szívesen instálunk. Az mi penig privatus atyánkfiainál találtatik, azokat ő kegyelmének vigore praesentium articuli restituáljuk, úgy mindazonáltal ha kik azokért az országnak constitutiói szerint felvetett summákat fizettek érette, és azon jószágon fel nem szedték, az mostani possessoroknak restituáltassék, kik tudniillik országunk szabadsága ellen nem apprehendálták a jószágot, ide nem értvén felesége jószága felét, ha valami részit annak az igaz vérektől pénzen meg nem vőtte, mert ha melyben ilyen igazsága találtatik, az is restituáltatik. Mezőbodoni portio az mostani possessornál marad, bėjöven ő kegyelme arról való controversia eligazíttathatik.

Articulus X.

Mivel az mi kegyelmes urunk ő nagysága kegyelmességéből hűséges szolgálatjára való tekintetből, tekintetes nézetes Bánfi Dienes atyánkfiának ő kegyelmének Gyalut cum suis universis pertinentiis inscribálta huszonötezer forintban,

úgy hogy ha az nemes ország consensusa is accedálni fog az dologban, mely ebbéli ő nagysága kegyelmességét ország eleibe terjesztvén megírt Bánfi Dienes atyánkfia, az nemes ország is ezaránt az ő nagysága kegyelmességét helybe hadta, s confirmálta, úgy hogy Örményest azelőtt ő kegyelmétől hozzá bírattott minden jószágival, s pertinentiáival is ha kezéhez veheti Haller Gábor uramtól az urunk ő nagysága interpositiója által, eo facto absque pecuniae summa reducáljon az fiscusnak azon fiscalis jószág. Sárpataki Márton egyik ítélőmester atyánkfia is az mi kegyelmes urunktól ő nagyságától és az nemes országtól küldetvén főkövetségre az portára, abbéli hűséges szolgálatjáért és fáradságáért inscribálván az mi kegyelmes urunk ő nagysága Alsó-Oroszit Torda vármegyebéli fiscalis portiót, de mivel az fiscalisokról articulus extál, kívánván Sárpataki Márton atyánkfia, hogy az ő nagysága kegyelmességéig hagyatnék meg azon portióban, méltó tekinteti lévén az nemes országnak megírt Sárpataki Márton atyánkfia megtalálására addig az summáig meddig inscribálta az mi kegyelmes urunk ő nagysága, és az ő nagysága propositiója is accedálván ez dologhoz, helyben hadta, bírni engedte az ő nagysága collatiója szerint.

Articulus XI.

Az czímeres postáknak magok viselésekről noha elég articulusink extálnak, de azzal abutálván, sok insolentiajok, kártételek, húzások, vonások, sanczoltatások, és az szegénységnek lovoknak kezeiből való kivesztések proponáltatván, kiválképpen szász natióon lévő atyánkfiától, úgymint egész universitástól comperiáltatott igazság kívül való cselekedett dolgok, kiválképpen egy medgyesi Bartos nevű postának az többi között, ki felől az nemes ország decernált, hogy articulusban íratván, annak erejével megfogattassék és sokszoriator cselekedetiért felakasztassék. Az több posták felől is concludáltatott, hogy ha rendkívül az szegénységet szidnák, vernék, vagy vagdálnák, és törvénytelenül megbántanak, károsítanak, postalovaknak elvesztésével, adásával, vagy magoknak való tartásával, mint eddig sokszor cselekedték, és egyéb akármí hivatal kívül való rossz dologgal, melyet nagyobbban tulajdonítván az ország az titkon való lopásnál, az articulus erejével az olyan exorbitáló posták megfogattassanak és felakasztassanak, minden rendbéli tisztek authoritások által. Salvus conductust senki privatus ember maga dolgában járván, ne extraháljon, minden ember az ország articulusához alkalmazzassa magát, ne húzzon, vonjon az szegénységen, pénzén éljen, maga lován, szekeren járjon.

Articulus XII.

Nemzetes Nagy Tamás atyánkfiának alázatos supplicatiójával való megtalálására, melyet tekintetes nemzetes Petki István, Béli Pál és szebeni királybíró András deák locumtenens uramékkal communicálván, ő kegyelmek consensusa is accedálván, elvött jóvainak restitutiója felől concludáltunk egész országuł az alább megírt mód szerint, mely így következik. Nékünk úgy tetszik, ha ő kegyelmek közönségesen helybenhagyják, hogy ha Nagy Tamás uram Barcsai fejedelemtől károsítottatott meg (megbizonyossodván az kárnak mennyisége), legelsőbben annak relictája, úgymint a kire demoveáltattak resmobilisi, és az ki is contrahált Kemény Jánosnéval ő nagyságával az megholt úrnak resmobilisi felől, tartozzék contentálni. Az nemes ország levél által admoneálván Huszt várának possessorát, hogy az ország deliberatióit effectuáltassa, melyből ha ki nem telnék, az kinek kezénél acquisitum jószágátaláltatik, arra szálljon azon tereh, hogy ha pedig abból is ki nem telnék, Barcsai fejedelem ős jószágára terjed az adósság, de csak usque ad communem aestimationem az decretum contententiája szerint.

Articulus XIII.

Az mostani fogyatkozott állapotokban is nem kedvezhetünk sem magunknak, sem szegénységinknek, mivel az nagy adó rajtunk vagyon, melyben áll isten után egy részről megmaradásunk, így az rendkívül való dolgot is el kell követnünk; hogy azért ez a nagy adó kitellessék inkább, az kapuszám után felvetett adónk kívül, ily utakat találtunk fel. 1. Az mi kegyelmes asszonyunkat alázatosan kell requirálni, már ő nagyságához rendeltetett követünk által, távol legyen hogy ő nagyságokat circumscribálnók költségekben, de az mi sem ő nagyságának kezében nem adatik, sem porta contentatiójára nem fordítottatik, ha lehet fiscusnak valami jövedelme, hova lészen, azok kire efféléknek gondviselések biztattott, és magokra vették, tartozzanak számot adni, mert per incuriositatem esett fogyatkozás szintén olyan, mintha per fraudulentiam esnék. 2. De mindezeknek helyben való állításából azon adó ki nem telhetik, hanem kapuszám után rendeltünk tíz tallért. Az Szamoson túl való része Kolos, Doboka és Belső-Szolnok vármegyéknek, kik az két nemzetnek hódoltatása alatt vadnak, az tíz tallérnak harmadát adják, melyet vegyenek meg rajtok az tisztek, úgy mindazonáltal hogy ő kegyelmek mellé illendő brachium adassék. Az száz atyánkfiái elpusztulván, az ő ke-

gyelmek részéről defalcáltunk négyszáz kaput, az többiről ő kegyelmek is contribuáljanak. (Hunyadnak, Hátszognak defalcatiói ne stáljanak, hanem az régi kapuszám után contribuáljanak kapuszám után tíz tallért.) Az vármegyéről pedig azon vármegyéknek perceptori percipiálják, az tisztek az szokás szerint legyenek assistentiával; az hol tallért nem adhatnak, egy tallérért két forintot adjanak; az rovátlan helyek is capitatum egy-egy tallért adjanak; hasonló te-rehviselés alá vettettek az fiscalis jószágok is mindenütt, melyet akármi úton-módon valamely tisztek s mások is impediálnának, azon summát magokon exequálhassák, in-super mint nem igaz hazafiai, tisztességeket veszessék el örökössön. 3. Nem magunktól, hanem más keresztyén országoktól vévén példát, noha az nagy igában istennek kegyelmességéből mint mi, még nem jutottak. Azért valaki valamit elád városokon, akármi rendbéli ember legyen minden forintból öt pénzt adjon, húsz pénzen alól semmit ne adjanak, ide nem értvén az oppressióban lévő városokat. Ezeknek percipiálása így rendeltetett. Az universitáson magok ő kegyelmek rendeljenek inspectorokat, egyszersmind perceptorokat is. Az vármegyék, székelységen lévő mezővárosok, mivel pusztán vadnak, azért nem íthetjük az ott való tanácsot annak gondviselésére elégségeseknek, hanem azok mellé rendeltessék minden vármegyékben, székekben residentiás böcsületes emberek, kik is hasonlóképpen percipiálják. Azon jövedelemnek három része porta contentatiójára fordítassék, az negyed része az városokon az város számára, az vármegyék székeken, vármegyék székek szükségére azokban fáradozó atyáinkfiainak, lássák ő kegyelmek mit rendelnek az tanácsnak vagy polgároknak, azon negyed résznek harmadát. Az vámokon, harminczadokon behozandó és kiviendő marhákból minden forintból öt pénzt, az harminczadon kívül adjanak az idegenek az pénzből is. Ennek percipiálására és beadására az harminczadosok hittel legyenek kötelesek, ország szükségére az vámosok is. Fogarasban derekas sokadalmok esnek, nem impediálván semmiben annak az helynek eziránt való szabadságát, ámbár asszonyunk mint domina terrestris percipiáltatván negyedit maga számára, az többit ne impediálja ő nagysága porta contentatiójára felszedetni. Ez végezésünk pedig esztendeig tartson. 4. Az előbbi rendkívül felvetett summát valakik meg nem adták, az rendelés szerint adják meg, a superfluitásról a portusról contentáltassék, de úgy hogy ki azelőtt kiadta elsőbben az contentáltassék, ezután kiadók azok után contentáltassanak; ezt pedig minden rendek adják bé ezekről frt poena alatt; mely restantia adót, ha kik meg nem adhatnák, jövök nem találtat-

ván, vagy megadni nem akarnák, magokhoz is hozzá nyúlhassanak.

Articulus XIV.

Mivel némely atyánkiai az mi kegyelmes urunknak parancsolatjával és az ország dolgaival is nem gondolván, az gyűlésben el nem jönnek, vagy az kik eljönnek is, megmutatják magokat, és azonban nem hogy végig várnák az gyűlést, de félig sem; történt eddig és hallatott az sokaktól, az olyan magokat abstrahálóktól, hogy azzal kárhoztatták: ők nem végeztek. Hogy azért minden ember féljen és ura parancsolatjának engedelmes légyen, ország javára nézendő közönséges gyűlésünkben magát el ne vonja, ne is crimináltassunk azzal, hogy ők nem végeztek: decernáltuk egyenlő voxból, egész itt levő országúl, hogy praesidens uram mind az mostani, s mind azután lévő catalogust olvastatván, valaki jelen nem lészen az hivatalosokban és az gyűlést félbehagyókban, az olyanokon irremissibiliter exequáltassák sine personarum repertu (*így e helyett: respectu*) az két-kétszáz forintot, elmulatván az praesidens urak vagy condonálván, comperta rei veritate, az directorok exequálják az olyan praesidens urakon irremissibiliter; hatalma lévén arra az praesidens uraknak, az kiknek illendő mentségek lészen elbocsáthassák ha kéredzenek.

Articulus XV.

Az felvetett adók percipiálására rendeltük Budai Péter atyánkfiát, úgy hogy ad 1. Januarii proxime venture (*sic!*) Szebenbe compareáljon, és minden rendek adminisztrálják oda késedelem nélkül az adót az felvetett mód szerint, concludáltuk, ha kik penig jó pénzt visznek bé, tartozzék elvenni, az szegény embert ne károsítsa.

Articulus XVI.

Mivel szászkézdi gyűlésünkben elvégeztetett volt, hogy néhai szebeni Luts János, Berekszai Váradi István és Szilvási Bálint atyánkiai ötezer tallér difficultásokat eligazítsák, azért eligazították ebbeli dolgokat, kihez képpest az akkori ötödik articulusunkat poenitus cassáljuk, és ő kegyelmeket absolutusoknak pronuncáljuk. Szebeni polgármester Simonius János és Vásárhelyi Kovács Ferencz uraimék atyánkfiainak is ötszáz harminczöt tallérban való difficultásokat (mivel Kőhalmból adminisztráltatott volt) országúl relaxáljuk. Bánfi Sigmond atyánkfia főkövetségében portúra vitt pénz felől rectificálta minden difficultásit előttiünk finaliter. Sztojka Simon

atyánkfia is az mely harmadfél-száz tallért levált volt portán, deponálta in toto, mi is megírt atyánkfiait absolváltuk mind-azok alól vigore praesentium articuli ő kegyelmeket országúl.

Articulus XVII.

Az városi atyánkfiai találának meg generaliter azon, országúl bennünket, hogy városokban refugiálásra menvén az regnicolák, szállást fogadván kiki a regnicolák közül, szállásokon deponált bonumokat az városi tisztektől repetálják mandatummal némely praetendensek; ki nem adván és adhatván, evocáltatnak érette, és így méltatlanul evocáltatván, költetik, fárasztják őket; mely dolgot az ország consideratióban vévén, végeztük országúl, hogy az kik ilyen méltatlan repetitiókat és evocatiókat töttek, cselekedtek, azok invalidáltatnak, cassáltatnak; ezután penig senki városi atyánkfiait efféle dolggal ne terhelje, mert senki depositumát nem bánthatják, annál inkább senki instantiájára, repetitiójára ki nem adhatják, ki se adják, sem másképpen semminemű color és praetextus alatt senkit meg ne károsítsanak városi atyánkfiai, ha szintén mandatummal kérnék és sollicitálnák is. Külömben cselekedők és városi atyánkfiait búsítók in poena articulari convincáltassanak eo facto, és vigore praesentis articuli exquáltassék is rajtok irremissibiliter, exclusis omnibus juridicis remediis.

Articulus XVIII.

Az elmúlt medgyesi és szászkézdi gyűlésünkben végeztünk az dézmák felől, mely articulum most is in vigore hagyunk, instálunk is ő nagysága előtt alázatossan, hogy azon articulusokat effectuáltassa; hasonlóképpen kik azon articulusink után is dézmákat elvittek ő nagyságától kérvén, hogy azt is ő nagysága fordíthassa hadai és udvara népe tartására, mert külömben semmiképpen az ő nagysága udvara népe s fizetett hadai tartására, elpusztulván szegénységink, nem érkezhetünk.

Articulus XIX.

Mivel az görgény-szentimrei articulus szerint az elvitt dézmáknak fele nem restituáltatott az ország szükségére máig is, az országnak nyilván való kárára s romlására, az második articulusban specificált mód szerint azokkal is főarendator atyánkfia, sub amissione bonorum et officii az országnak arra rendelt szükségére tartozzék de bonis ipsorum satisfactiót tétetni; ha penig az szükség kívánná, az közelebb való tisztek

tartozzanak elegendő brachiumot adni, s az jövőendő első gyűlésében az országnak mind azokat tartozzék reportálni sub eadem poena praespecificata.

Articulus XX.

Nem kevés bántódásunkat látjuk benne, hogy csak valami simplex vádlásokra is nemes atyánkfiai megfogattatnak minden nemesi szabadságunk ellen közönségesen úgy mint két natióul; affelett székelly atyánkfiai is hadba nem menésért hogy főtisztek testimonialisokra halállal büntetődjenek: hogy azért mindkét rendbéli articulusok melioráltassanak, igen szükségesnek látjuk, melyről locumtenens uramék ő kegyelmek az mi kegyelmes urunkat ő nagyságát levelek által megtalálják, és isten ő nagyságát meghozván, alázatossan instáljanak azon két rendbéli articulusoknak tollálása felől, igen szükségesnek ismérjük.

Articulus XXI.

Ez mostani szükséghez képpst kényszerítettünk, hogy az fiscusnak ebből is lehessen haszna, ne is defectuáltassék, az kolosmonostori harminczados tordai széken erigáljon zászlót, és az constitutio szerint exigálja az harminczadot pro tempore. Datum in civitate Marus-Vásárhely die 24. mensis Septembris an. 1663. scilicet diaetae.

(Eredetije a M. T. A. birtokában. Egy másik példány b. Radák Ádám birtokában.)

b)

1661. oct.—1663. nov.

Frank naplójának folytatása.

Anno 1661. die Octobris circa finem ejusdem. Postquam illustrissimus Ali passa Siculos Csikienses ferro ac flamma perdomasset, multosque in captivitatem traxisset, appulit

Die 1. Novembris ad arcem Fagaras, quam obsidione cingit. Pervenerant autem ante quadriduum 200// equites Germani in arcem ex commissione illustrissimi Johannis Kemény, qui nullo metu territi Fagarassiensens animabant. adeo ut minime arcis deditionem facerent.

Ali passa vero castris ad Bethlen metatis die 3. Novembris ad consultationem convocat officiales ac bassa una cum

illrmo principi *consultationis gratia* (*kitörölve*) ad *dévány seu concilium* (*kitörölve*) quid nempe auspicandum, et qualiter arx aggredienda proponens. Interea ab imperatore Turcarum sella holoserico superinducta adfertur unacum literis confirmatoriis hoc modo sonantibus: Quære (*itt több mint egy lap íresség jön.*)

Die 14. Novembris castra Turcica moventur Cibinium versus. Quibus obviam mittunt d. Cibinienses pro exsolutione summae bina vice talleres 29,000 et sic implent imper. 48,000. rati persoluta ea summa, barbarus aliorum castra metatur. Sed hac ratione nihil obtinent.

Die enim 17. Novembris Izmail passa vezarius Budensis sua castra metatur ad Hammerschdorf juxta fluvium Zabini. Tartari vero transeunt juxta momentana cum ingenti mancipiorum multitudine. Fertur enim certo connumeratis omnibus mancipiis repertos fuisse in castris Turcicis 80,000 in castris Tartarorum circiter 70,000 et sic castra metatur Gyalaga dux Tartarorum in Szilistye.

Die 18. Novembris Ali passa generalis copiarum Turcarum szerdar illis nominatus cum ingenti barbarorum coluvie adventans castra metatur ad ripam Zabinii penes molendinum Hammerschdorffense una cum illrmo principe d. dno Michaelae Apaffi etc. viro 29. annorum, satis erudito ac nuper saltem ex dira captivitate Tartarica eliberato. Qui eadem die una cum domina consorte sua, filioque nuper in castris ad Radnóth tum temporis metatis nato nec dum per sacrum baptismi ecclesiae incorporato, intrat nostram urbem minus pompose. Circa horam 2. pomeridianam advenit csasz passa idest postarum magister ad dnum consulem substitutum Cibiniensem, eumque cum amplmo senatu accersit ad illrmm Ali passam. Sed totus senatus suo nomine prudentes solummodo ac circumspectos dominos d. Jacobum Kappium subst. consulem necnon ampl. prud. ac c. d. Andream Fleischer virum singulari experientia conspicuum emittit ad Ali passam, qui percontatur de valetudine civium ac dominorum senatorum; deinde varia profert blandimenta ob fidelitatem Cibiniensium hactenus imperatori Turcarum praestitam flagitans, ut et hac vice intromittatur princeps cum certo Janczaronum numero, ne eidem, quod illrmo Acatio Barczai venerat, eveniat. Ad quod respondet p. d. Andream Fleischer: hoc minime fieri posse, siquidem evacuata sint Cibinii granaria ac ipsum aerarium, nulloque modo, ob varias difficultates principem ibidem foveri posse etc. Demum tandem hanc flagitationem sese regnicolis universis in proximis comitiis significaturos, quorum consilio tandem usuros sancte spondent. Et sic hac responsione pro-

lixa, satisque nervosa acquiescens barbarus, ambobus duis delegatis holosericas kafftanas per csaus passam indui curat pro more Turcico, eosque remittit in urbem.

Die 20. Novembris Budensis vezერიus movet sua castra usque in sedem Szilisztiensem, illrmus vero princeps iterfacit in oppidum Kis-Selk ad comitia eodem indicta.

Die 21. Ali passa quoque insequitur cum suis copiis vezerium Budensem. Et sic clarificatur facies Cibinii, nihilque nisi cadavera relinquuntur in circuitu civitatis mancipiorum, qui humi mandantur.

In comitiis vero illrmus princeps (*itt megint egy lap üresség, a szélén pedig felírva: acta comitiorum.*)

Die 24. expiratis comitiis, illrmus princeps tendit in sedem Szilistiensem ad Ali passam cum relatione actorum comitiorum tali: urbem Cibiniensem post deum esse sufficientem in sui defensionem, nec opus habere, ut praesidium intromittatur etc. Principem autem indigere praesidio Thurcico ob paucitatem Hungarorum militum (perierat enim maxima eorum pars et vix quisqualia remanserant). Ad haec Ali passa finitimorum Hajdonum Turcicorum 1800 exhibet suae celsitudini significans, nunc adventare quoque 3000 Turcicos per Portam Ferream, quos quoque secum retineat, cum his omnibus et praesentibus et adventantibus ut bona, fausta-que simul ac infausta suscipiat, cum eisdem vivat ac moriatur, mandat, simulque valedicit. His ita habitis Ali passa cum copiis universis Turcicis ac Tartaricis tendit versus Portam Ferream.

Illrmus vero princeps absque omni commiseratione revertitur cum antedicto praesidio Turcico in sedem nostram miserrime desolatam, praesidiumque, quia intromittere illud recusabant Cibinienses, mittit Heltam montemque Sanctum Michaellem, sua celsitudo vero cum paucis aulicis

die 30. Novembris intrat civitatem ibidemque commoratur usque ad 15. diem Decembris per quod tempus varia molitur, nititurque in varia abroganda; sed pauca obtinet, Hungaruli (*sic!*) quoque magnam exercent petulantiam digni, quos deus!

Die autem 7. et octava ductu Spiritus Sancti nostrae urbi sua celsitudo gratiose confert ac reddit praedia idest feuda semel ablata per Rakoczium, videlicet Kertz, Szecczell, Orrlat, Schima. Censum denique quatuor annorum continuorum sedi nostrae Cibiniensi relaxat.

Die 9. Decembris inauspicata advolat fama de Constanti-nopole, generosum dominum regium iudicem ac Saxonum Transilvaniensium Johannem Lutsch die praeterita 17. Novembris esse

defunctum peste! Per exiguum enim temporis Constantino-
poli plus quam 200,000ⁱⁱ horum esse demortuos. Oh uti-
nam omnes Turcae! (*itt egy fél üres lap.*)

Die 13. Decembris convocata in senaculo nostro cen-
tumvirali concione proponitur et denunciatur: quatenus illr-
mus princeps Michael Apaffi etc. gratiose, praememoratis
omnibus nostris perpessis incommoditatibus, afflictionibus,
injuriis, summisque gravaminibus clementer voluerit eisdem
mederi hac ratione ac modo:

1. Ut per continuos annos quatuor una cum sede no-
stra immunes simus a solito censu.

2. Heltenses vero ob summa, quae in hodiernum diem
unacum incolis montis Scti Michaelis ob Turcarum ibidem
existentiam patiuntur, gravamina, immunes sint a censu per
integros annos octo.

3. Quandoquidem deus generosum dnum regium judi-
cem in peregrinis oris voluerit ex hac mundi miseria ad se
recipere in aeterna tabernacula, voluerit sua celsitudo prin-
cipalis alium in ejusdem optime meriti d. Johannis Lutsch
R. judicis locum eligere, elegeritque gratiose ac clementer
generosum dnum Andream Fleischer, juratum hactenus ci-
vem optime meritum in republica hac nostra hactenus per
varios, multosque annos afflictissima.

4. Civitati quatenus contulerit clementem per donatio-
nem illrmi principis feudale bonum Kertzense, portionesque
praediales seu feudales Szeccell, Orrlat et Schima, quae olim
per Rakoczium a feudis D. Sept. Jud. erant avulsa.

N. B. Haec illrmi principis munificentia opera G. D.
novi regii judicis Saxonumque comitis spectatissime nutu
tamen divino urbi nostrae acquisita est. Faveat principi, R.
Judici, urbi, totique Saxonicali nationi divina majestas. Lar-
giatur post tot perpessas anxietates ac afflictiones nobis om-
nibus auream, exoptatissimam, aliamque pacem. Fiat! Fiat!

Die 16. Decembris sua illrma celsitudo principalis exit
urbe, relicta hic illustrissima dna dna nostra etc. cui sequente
forma exhibuimus assecutorias sub hoc signo:

In Medgyesch autem una cum castris Turcicis commo-
ratur usque in sequens annum

1662.

Die 9. hujus investatur generosus dnu Andreas Flei-
scher novus electus R. judex Cibiniensis.

Die 13. illustrissimus princeps transmigrat ad Seges-

war ibique cum castris suis commoratur usque ad 11. diem Februarii tandem transmigrat ad Nagy-Sink.

Interim Keményius cum copiis suis accelerat circiter die 20. Januarii ad Fejéregyház, prope Segeswar crudeliterque nostrates invadit conflictando, etc. *)

Turci vero qui quoque die 20. ad Segesvár praeter omnium spem appulerant die 22. summo mane ad Fejéregyház eruptionem faciunt, Kemenianosque acriter aggrediuntur et profligant, tormenta ejus avellunt, multisque prostratis praeda onusti ad Segeswar redeunt. **)

N. B. Kemenius cum adventaret versus Segeswar, habebat inter alios lectissimos equites Germanos 4000 quorum maxima pars erat cathaphracta. Totus autem Kemenianus exercitus sese extendebat ad 10,000 militum. De his quatuor mille Germanis omnibus pene cathaphractis ex conflictu vix 1000 (ezer) evadunt vivi quidem, sed crudeliter vulnerati et inermes, tendentes ad Cassoviam bona nova laturo comiti de Monte Cucoli etc.

Callidus, vafer ac subdolus Kemenius ingens Tranniae aper postquam Ali passam ingenti praeda onustum Tranniae exivisse recognovisset, rediit ad paucos in ovile adhuc superstites agnellos truculenta manu, vulturino plane pectore in principio hujus anni 1662. assumptis praesidio Kolosvár, germanico videlicet equitatu, praesidio Novi Arcis ad Samosium, itidem equitatu germanico aliaque Hajdonum colluvie, venitque ad Bethlen circa festum trium Regum, ibidem perniciem de novo illrmo D. D. noviter electo ac splendidissime confirmato principi Michaeli Apaffio etc. totoque regno parat, consultationibusque de subitaneo clandestinoque adortu principis praehabitis, mittit Hajdonum centuriones circiter 5 in confinia Segeswariensia, ubi tum temporis princeps cum praesidio Turcico, centurionibusque 12 Curtanorum, Siculicisque copiis debebat.

Interim cum Kemenianum ingressum illrmus princeps Ali passae (tum temporis in Temesvár delitescenti) significasset, transmittit Ali passa lectissimos ac instructissimos equites circiter 1800 (*a lap szélén áll*: horum capitaneus erat Kuczuk passa, de quo infra) in auxilium principis ad-

---

*) *Kitörölve, de a lap szélén következő jegyzet áll*: N. B. Haec non sunt delenda, sed amplificanda.

**) *Egészen kitörölve, a következő jegyzettel együtt*: Hi Turcae die 7. Januarii ab arce Temesvariensi jussu Ali passae in auxilium principis mittuntur, ac tacite sine omni rumore perveniunt usque ad Segeswar. (*E jegyzet a lap szélén.*)

versus bestiam illam duram, qui absque omnium quasi recognitione ac rumore tacite die 20. Januarii feliciter ad Segeswar adventant.

Interea dum hi adventant, transmittit Kemenyius Szentpalius capitaneus quendam 1800 hajdonibus in Barcziam in occursum Kurtanorum 800, qui in auxilium principis adventabant, quorum dux Petrus Budai nobilis valachus percipiens adventum Keminianorum hajdonum, retroadit ad Türczwar, incautus ibidem delitescens. Quem Keminiani clandestina festinatione adoriuntur, Kurtanosque cedunt, ut vix Petrus Budai cum 40 circiter Kurtanis fuga sese salvare poterat.

Die 21. Januarii Turcae quotquot erant in civitate Segeswar, summa mane finita matura consultatione aggre-diuntur iter versus Fejéregyház.

Cruentis hujusce stragis circumstantias totiusque tra-goediae cursum alibi exaratum reperies. (*itt megint egy fél lap üres, s a lap szélén ez van felírva: Oh Fortuna! Kemenius periit ut canis ab equis totus concultatus.*)

Hocce anno mense Martio.

In gravissimum incidi morbum, paratusque enervatus post semi anni spatium ad hoc denuo reposui pedem iterum: Naviget hinc alia jam mihi linter aquam.

Anno 1663. Mense Junio.

Cum potentissimus Turcarum imperator propter copias auxiliatrices suppetiasque regno Tranniae exhibitas, atrocissimum bellum inferre conaretur imperio Romano seu toti Germaniae: operae pretium duxerunt principes et ordines imperii salutarem aliquam et promptissimam opem communi patriae adferre. Quamobrem copias commeatusque sufficientes spondent s. caes. regiaeque Matti contra eundem immanissimum christiani orbis hostem, hac tamen conditione, ut reformationis opus remittat ad Garamantes. Annuit imperator; sancitur diu multumque desiderata unio, in cujus sacrae rei memoriam universus papatus, una cum omnibus suis per varias mundi plagas et provincias dispersis commembris die hujus mensis 24. videlicet die Johannis Baptistae sacrum jubilaum celebratur. Barbarus interim innumerabili pene exercitu in Hungariam irrumpit, Tartarorumque circiter 22,000 Transalpinae vajvodam 4000 valachis, Moldavumque 3000 militibus festinanter pridem vocatos denuo mense Julio accersit, eisdem aliquot vicibus obviam mittit diversos chausios seu postas: veniendo veniant. Qui illrmm insuper principem Tranniae quoque accersit cum suis copiis, qui ad 10.

Julii comitia in castra ad Wintz posita indicit, ubi mandatum imperatoris statibus ac ordinibus regni detegit, qui precibus ad Barbarum transmissis obtinent, ut princeps maneat in patria castraque in confinia Claudiopolitana collocet propter militum Germanicorum Kolosvariensium excursiones unacum militibus Turcicis Kucsugh passae.

Interea Gregorius Gyika Transalpinensis princeps adventans die 20. Julii castrametatur ad planitiem Fagarassiensem. Tartaros vero chami filius aut nepos, aut affinis, (ut nonnulli volunt) unacum Moldaviae sztrate (*azaz* starosta) Gyischa wajvoda castra collocant ad Prasmar Barcensem eodem die.

Die 22. 23. et 24. Julii Transalpinensis Alutam amnem trajicit cum suis copiis per vadum Parombachensem. Tartarus interim castra movens ad fruges Coronensium, eorundem bilem commovendo crabrones irritat. Nam primo conflictationes fiunt inter Coronenses et Tartaros, animi denuo amborum partium efervescunt. (*A lapszélén*: Coronenses legatum Tartarorum in minutas frustulas (contra jus gentium) secant. O immane nefas), Tartari agros populantur, Coronenses tormentorum fulmine barbaros sauciando dissipant. Imo captivorum Tartarorum duos emoriant (*sic*!). Heu pagana immanitas! Tartari furentes minitantesque dira quaeque Barcziai nonnullos vicos seu villas flamma vastando, transmeant nemus vestigia Transalpinensis tuendo.

Die 24. Julii circa vesperam fama haecce cum tum nostras, tum universorum antesilvanorum aures onerasset, illrmus princeps Sabeso tum temporis degens instat, ut ad evitandam Tartarorum rabiem intromittatur Cibinium obtinetque, erat enim cum paucis militibus stipatus.

Die 25. invadit sua celsitudo urbem trepidam ancipiti metu.

Die 26. Julii Transalpinensis cum suis castris transit per viam cis Schellemburgensem, trajicitque vadum vaccinum nostrum, castrametaturque in prata insulae Christianae.

Die 27. Tartarorum legatus accelerat ad illrmum principem in urbem, flagitans ducem itineris ad evitandam agrorum depopulationem et nocuam conculcationem. Nanciscitur honorarium politurque cupitum, regrediturque ad castra.

Die 28. Transeunt ingentia castra Tartarica tranquille per vestigia Transalpinensis Vajvodae versus insulam Christianam, ubi condescendunt frugesque et agros populantur. Die 30. tendunt Albam Juliam versus non sine ingenti detrimento sedium, Szeredahelyensis et Sabesiensis. Moldaviae vajvoda denuo tristis hos insequitur die 2. Augusti, nescius quo fato rapturus, trahens vix 3000 militum.

Et sic ingens haec Tartarorum, Vallachorum, Moldavorum et Cosakorum (quos Moldavus stipendiarios ducebat) colluvies ad nutum et mandatum imperatoris Turcarum tendit Hungariam versus in perniciem imperii Romani ad fatale (dubio procul) bellum. Lacessitur autem allectiturque non sine insigni ac fraudulenta suspicione illrmus Transilvaniae princeps ad hoc bellum, sed frustra. Non enim est honestum sumere panem filiorum etc. Interea Kucsuk passa a Szászváros venit Mercurem usque, cui illrmus princeps obviam ire satagens, die 4. Aug. exit urbe tristis, pernoctaturque in horreo minori. Cives autem recreantur!

Die 5. Augusti, nescio quo vertumno agitated una cum illrma conjuge vaferime cupit, flagitatque, intromittatur in urbem, quo ante (cum Kucsuk passa) condescensionem in castra cum conjuge illrma possit extrema commutare verba valedictoria. Subitanea haecce temporis vicissitudo quantas animorum consternationes, suspectasque commotiones in urbe excitaverit, non ausim efari! Concurrunt, quos intererat, in curia. Die 6. Augusti. Commutatis consiliis, pro re nata tale promanat senatus, concionisque centumviralis deliberatum: illrma sua celsitudo undique regni adventantia castra Kucsuk passam cum copiis suis, aulicosque dragones dirigat aliorum extra Cibiniense territorium, anceps quippe militaris fides, passibusque ambiguis fortuna volubilis errat. (*A lap szélén jegyzet*: Fugite pueri, latet anguis in herba). Aulico tandem comitatu ingrediatur saltem: accepta ac percepta literali hac replicatione, dissimulat rem quidem, emanendo, illrmaeque dominae ab arce Fogaras jucunde adventanti obviam mittit postam quendam, amonendo eandem, ne urbem, sed Vizaknam versus acceleret, verum ingratitude insimulatae urbi confestim mandat: ferat suppetias Kucsuk passae centum cubulis farinae triticeae. Pagis quoque nostra sedis nonnullis quamvis ingenti egestate nutantibus, infligit plus 100 cubul. farinae, commetusque intolerabilem summam. Cernet Deus omnia vindex! Exhibent!

Felix qui patitur, quae numerare potest!
 Quot frutices silvae, quot flavas Tybris arenas
 Mollia quot Martis gramina campus habet,
 Tot mala pertulimus: . . . . .

Ovid. Trist. Lib. V. El. 1-ma.

Idem: Littora quot conchas, quot amoena rosaria flores
 Quotque soporiferum grana papaver habet
 Silva feras quot alit, quod piscibus unda natatur
 Quot tenerum pennis aëra pulsat avis
 Tot praemimur adversis etc.

Eodem L. Eleg. 2.

Dabit Deus his quoque finem!

O utinam venti quibus est : ablati Orestes
Placato referant et mea vela Deo!

Quis dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem
lachrimarum? ut defleam diem et noctem interfectos filios
populi mei. Jer. 9.

Ah vitiis nostris offensi numinis iras
Has patimur, justis onerantur terga flagellis,
Spreta lege, fatendum etenim peccavimus et nos
Disperdi meritos genitoris dextera clemens
Cladibus affligit fera verbere corda coercens
Inque viam revocans et vulnere vulnera curans
Eia igitur vertamus iter pia pectore toto
Vota Deo fundamus ut haec incendia cessent
Plectit aberrantes, reduces amplectitur idem
Et tristes sancto affectu solatur amicos.

O diu desiderata dies! Die 13. Aug. Kucsuk cum suis
cohortibus iter agreditur Varadinum versus, et sic nullus in
regno visitur Turca, utinam per omnia secula nullus regnum
ingereretur hocce afflictissimum.

Die 26. Julii. Barbarus exstructo ponte ad Danubium,
transit ingenti cum sua multitudine ad Neühaüsel, Érsekújvár
latine Archienopolis castrum ad ripam Danubii prope Comor-
ram situm munitissimum, illudque obsidione cingit. Memhet
Kucsuk passam vero profligatorem ac victorem Keményia-
num evocat ad custodiam et excubias Waradienses cum suis
militibus, carcinomatibus Tranniae, qui die 12. Augusti pro-
ficiscitur hinc de Szeredahely versus viam Kayan etc. Princi-
palis celsitudo condescendit in castra regni ad Radnóth.

Durante durissima oppugnatione Érsekújvariensi = Neü-
heüsel circa festum Matthiae mense Septembri, supremus ve-
zerius in praefata oppugnatione desudans, illum principem
Tranniae nostrae summopere accersit ad sua castra, causam
ignoramus. Eventus periculorum refertus dabitur. Tartari in-
terim nemine obstante Hungariam ferro flammaque vastant.
Romani autem imperii principes Turcis insidias struunt clan-
destinas perniciemque nocte dieque parant.

Die 26. Comitia Marosvásárhelyiensia auspicantur in
absentia illrni principis, sua celsitudo enim 27. Septembris
Alba Julia proficiscitur Hungariam versus ad castra Turcica
in obsidione desudantia. Locumtenentes illrni Pr. constituun-
tur ex Hungaria spectabilis dnus Stephanus Petki generalis
capitaneus totius militiae Trannicae etc., ex Siculis generosus
Paulus Béli etc., ex Saxonibus generosus dnus Andreas Flei-
scher R. Jud. Cib. etc., qui et consiliarius principis in his co-
mitiis pronuntiatur.

Liber baronatus autem seu districtus Fagarassiensis unacum arce ejusdem illrmae dnae d. principissae inscribitur pro aureis 40,000/.

Inusitata quoque exactio pecuniae *császáradó* dictae indicitur constituiturque a venditoribus in nundinis extorquenda de fl. 1// denarii 5 etc. Portae quoque 400// Saxonicae nationi relaxantur.

Videantur et perlustrentur de his omnibus articuli in his comitiis conditi.

Capta Archionopoli (*vagy 6 sor üres hely hagyva.*)

Illrmus dnus d. Apaffius incolumis circa finem Novembris remeat in patriam, cui die 29. ex congregatione Cibiensi obviam eunt ampl. prudentes et circumspecti dni magister civium regius judex aliique almae universitatis magni viri Albam Juliam versus etc.

N. B. Ecclesiastica interim universitas synodum celebrans hic in urbe valde occupata, perpera incommoda et varia discrimina surrepta corrigere et abrogare satagit. (*Itt következett volna egy fél lap üresség, mit a custos mutat, de az a következőkkel van tele írva: Spectabilis et magnificus dnus Haller Gábor regni consiliarius supremus periit Temesvarini. Dignas factionis luens poenas. In praememoratis comitiis vel potius synodo Laurencius Gregori pastor Nagy-Sinkensis ob contumaciam in certo casu degradatur etc. Négy sor üres hely. Ad haec lento pacificoque gradu labitur famosissimus hicce annus vulgaris 1663. Magno christiani orbis detrimento. Deus porro gratiose nobiscum agat. Fiat.*)

Praecipue autem die 7. Decembris ex congregatione in aedibus providi d. Joannis Szentzelii habita, dietimque continuata solenni legatione in curiam ad almam nationis nostrae universitatem expedita, denunciata ac primo oblata amica salutatione, praepimis pro patrocinio ac defensione ordinis ecclesiastici in hocce turbulento rerum statu gravaminas offerunt haud vulgares.

2. Humillime orant, quo auxilio generosorum dnorum politicorum frui brachioque seculari teneri queant, ne ordo eorum pro quarto Tranniae regni statu adornetur, quo pacto ad extrema pervenire facillimum illis foret pericula.

3. Mentio facta accuratissime instituti examinis num religio inviolata hactenus observata sit a dnis pastoribus etc. sed nullum schismaticum inventum esse etc.

4. Meram correctionem inter pastores inchoatam indicabant, ubi et mentio facta degradationis hesternae reverendi dni pastoris Nagy-Sinkensis Laurentii Gregorii etc. ob contumaciam scandalosaeque vitae transactionem.

5. Intercedunt, quo jus vocandi ecclesiae ministros pariter et simul concorditerque usurpetur.

6. Denique ut aedes parochiales quorumlibet locorum reaedificentur.

Delegati haec proferentes ac proponentes erant: antesignatus plene reverendus dnus Joannes Orhendus pastor ecclesiae Orbacensis etc. Pastor Trapoldiensis, Pastor Kis-Selkensis, Pastor Muschnensis, Pastor Heltensis et alii duo.

(Eredetije a nagyszebeni városi ltárban, azonban ez a Frank-codex utolsó íve, mely tévedésből köttetett az Acta et diaria című collectiójához.)

XXXVIII.

1663. szept. 20—1664. j. a n. 22.

Teleki Mihály Apafy fejedelemtől Erdélybe jövetelére engedélyt nyer s az erre vonatkozó levelezés a szathmári parancsnokkal.

a)

1663. szept. 20.

Apafi megengedi Telekinek az Erdélybe jövetelt.

Michael Apafi sat.

Generose sat. Salutem sat.

Kegyelmed levelét vettük, értjük atyjafiui látogatására bejőni való szándékát. Ha azért Kegyelmed eljön kegyelmesen látjuk mi is Kegyelmeteket. Assecuráljuk is bona fide christiana, mi tőlünk, sem hozzánktartozóktól semmi bántódása nem lészen, az mikor akarja, ismét visszamehet s homagiomot sem kívánunk Kegyelmedtől. Isten hozza Kegyelmedet jó egészségben. Datum in castris nostris ad Radnot. 20. Sept. 1663.

M. Apafi mpr.

Küldetm: Generoso Michaeli Teleki de Bosos-Jenő sat.

(Eredetije a gr. Teleki-család maros-vásárhelyi levéltárában.

Nro. 3496.

b)

1663. decz. 16.

Teleki erdélyi útját a szathmári parancsnok is javálja.

Magnifice domine.

Binas Vrae Magcae literas a reportatore harum recte accepi, continentiasque earum intellexi; pro expeditione mearum litterarum ad suam cels. principalem Apaffi maximas ago gratias; resposorias, quando venerint, quanto citius mittere veli[t] rogo. Novi pro tempore aliud nihil, nisi quod eodem momento Vienna mihi scribatur, nostros milites se in quartiriis hybernalibus se conferre, suam maiestatem proxima vere ad 60 vel 70 millia Germanorum militum praeter alios habituram; in Gallia, Hispania, Dania ac Polonia ablegatos missos auxilium contra barbaricum hostem petentes; interim Vestrae Magnificentiae me commendans maneo

Magnificae Vestrae Dominationis

servus paratissimus

Zattmahr 16. Decembris 1643. Wolf. Frederick Cob.

L. Baro de Neuding m. p.

P. S. Post conclusionem harum advenerunt mihi litterae Vestrae Magnificentiae de 14-ta hujus; quoad consilium de ingressu Transylvaniae, cum nullus dubitem de fidelitate Vestrae Magnificentiae erga suam maiestatem, nullo modo impediam, quo minus suum iter foeliciter prosequatur; interim rogans, si aliquod ibi experietur, in summa confidentia mecum communicare velit; de assecuratione de qua dominus reverendus pater Kaszoni mentionem fecit, non est opus ut Vestra Magnificencia sit sollicita, quia quam antea dedi hac vice eandem vim obtinet.

Külcsm: Spectabili ac magnifico domino Michaeli Telki arcis Kövariensis supremo capitaneo domino observandissimo.

Kővár.

(Eredetije a gr. Teleki család ltárában. Missilisek 130. sz.)

c)

1663. decz. 16.

Kászonyi levele Telekihez.

Szolgálok Kegyelmednek, mint nekem kedves fiam uramnak.

Az Kegyelmed levelit az inclusával együtt elvöttem, mit írjon Kegyelmed értem. Az mi az Haller Gábor uram ő

nagysága halálát illeti, azt régen tudtuk itt, mivel nekünk innen akkor emberünk volt ott, az ki szemivel látta mikor feit vötték; ugyanakkor más két töröknek vötték feit. Az testek harmad napig heverték az földön. Egyéb ott való dolgokat is alkalmason tudunk. Innen most Kegyelmednek egyebet nem írhatok, hanem hogy bizony valóba készül ő felsége is; talám az jövő esztendőbe, isten az pogány ebnek is ad elegendő dolgot. Az tatárokat mihelt quartirba osztották, mindjára közüllök három ezeret és hat százat Horvátországra küldtek rablani; azokat az isten oda vesztette, mert kilenczvennél több vissza benne nem jött. Ő felségéhez francziai király követi jöven, ő felsége is Stroczi uramat ő nagyságát küldte követségbe az francziai királyhoz, meglátja Kegyelmed az isten jól adja. Palatinus uram ő nagysága, ki most engemet gyermeke gyanánt tart, kiért isten áldja meg ő nagyságát, az Bánya-városokon vagon, Susa már Bajmócnál. Az mi az Kegyelmed bemenetelét illeti, Kegyelmed Erdélybe elmehet, dolgait végezheti, ha ő nagysága akarja akárki is az ő íelsége hívei közül kész ő nagysága szolgálatjára és udvarlására menni; az oda bé való commendansoknak Kegyelmed bemenetele felől írtak. Asszonyomot hogyha miben kívánja ő kegyelmek megbecsüljék és szolgáljanak ő kegyelmének, és meg ne háborgassák meg van parancsolva. Kegyelmed securitassa, hogy visszajövele után mint most azután is, úgy legyen megvan. Isten Kegyelmedhez mint uramhoz. Szathmár, die 16. Decembris anno 1663.

Kegyelmed szolgálja és atyja

Kászony Márton.

P. S. Az Kegyelmed aranyát elvöttem, de bizony nem tudok eligazodni benne, mit porancsoljon Kegyelmed hogy vegyek: késeket, kecskéket, avagy kecsgeket; ha kések kellenek, itt olcsón találni; ha kecskék kellenek csak Kegyelmed írja meg mi szörűek legyenek, vétetek; ha kecsgek, én miolta Szathmáron vagyok bizony talám kettőnél többet nem láttam, ha már az télen nem fognak; tudósítson Kegyelmed felőlle, mindenikben örömet szolgálók.

P. S. Cob uram ő nagysága Kegyelmednek mindenekről bővebben írt; jó triumphusát jól adja isten.

Kegyelmed szolgálja és atyja

Kászony Márton m. p.

Külezim: Spectabili ac magnifico domino Michaeli Teleki *stb.*

(Eredetije M.-Vásárhelyen, a gróf Teleki család ltárában. Miss. uro 133.)

d)

1663. decz. 20.

Cob jelentése Porciához.

Copia literarum ad celsissimum dominum principem 20. Decembris 1663.

Destinavit arcis Kőváriensis supremus capitaneus dominus Michael Teleki, ob rationem suarum appertinentiarum, in Transylvaniam iter aliquod facere. Prius autem requisivit, ut recommendatorias apud suam celsitudinem pro ipso interponerem. Hujus igitur partibus non defuturus Celsitudinem Vestram humiliter obsecro: innata sua clementia praefati domini Teleki res et negotia benigno auxilio secundare et clementer gratificari non dedignare velit. Id ipsum ego cum illo omni obsequiorum genere demerebor, mansurus

Celsitudinis Vestrae.

Zatlmaringi, 20. Decembris 1663.

(Másolata a gr. Teleki család levéltárában. Missilisek 130. sz.)

e)

1663. decz. 20.

Cob levele Telekihez ugyan ez ügyben.

Spectabilis ac magnifice domine mihi observandissime.

Binas Dominationis Vestrae literas 18. datas accepi; gratias agens pro communicatis domini Bánfi novis, ad ingressum ad Transylvaniam omnia felicia precor, et ut sanus ad nos revertatur; sequitur hic salvus passus et quid ad dominum Tek, ratione bonae intelligentiae et tutelari assistentia erga relictam familiam scribam, ex his ad eum datis literis, sub sigillo volante percipiet: dominis commandantibus Szamos-Ujvariensi et Claudiopolitano similiter significavi, ut Dominationi Vestrae et in comitativa et aliis gratificarentur, quas literas ipsis cum illustrissimo domino comite Zani, qui properanter Claudiopolim pergit, transmissi; Dominatio Vestra magnifica sub itinere, apud eosdem se tantum insinuare velit; addidi hic etiam recommendatorias ad celsissimum principem.

Ratione Zeckellhýd intervenit sinister quidam intellectus inter officiales et praesidiarios, ita ut officiales egressi fuerint; agitur cum ipsis, qualiter haec dissensio tollenda, sunt adhuc in fidelitate sacratissimae suae majestatis. De dissipatione germanorum apud Trentschin sunt rumores vani, subsistit ibi generalis de Souches, qui corpus militare ad m./12.

congregabit; habui etiam ab ipso pridie literas, in quibus notificat, se cum his copiis, si quid maligni in his nostratibus partibus, locatum ubi ubi necessum fuerit, subveniendi. Hisce maneo

Spectabilis ac magnificae Dominationis Vestrae

servus paratissimus

Zathmarini, 20. Decembris 1663. Wolf Frederick Cob

liber baro de Neuding m. p.

Ob brevitatem temporis nova assecuratio non potuit scribi; manet igitur antiqua in eodem valore ac si noviter concepta fuisset; inclusae sunt etiam ordinantiae ad dominos commandantes Szamos-Ujvariensem et Claudiopolitanum ratione comitativae omnisque praestandae affectionis etc. Et hae sunt sifrae quibus uti potest.

Külczim: Spectabili ac magnifico domino Michaeli Teleki, arcis Kőváriensis supremo capitaneo, domino mihi observandissimo. Kővárinum.

(Eredetije a gr. Teleki család levéltárában. Miss. nro 130.)

f)

1663. decz. 20.

Kászonyi levele Telekihez.

Szolgálok Kegyelmednek mint nekem jó uramnak és fiamnak.

Akarám Kegyelmedet mostani állapotok felől tudósítani és egyszersmind köszönteni is. Adja isten írásom Kegyelmedet találja szerencsés órában. Ő felsége az imperiális gyűlésben ment még novemberben, hét holnap forgása alatt alá jó. Az inclusából mostani Zriny uram ő nagysága szerencséit Kegyelmed megláthatja; császár ő felsége locumtenense Bécsben Suarczenberg rendelvén melléje 12 tanácsot, kik közül egyik Nádasdi uram ő nagysága. Rottal uramnak az spanior király megküldte az vellus aureomot. Érsek uram jó egészségben Posenban vagy. Hogy Trincsenél németeket vert volna fel az török, semmi abban nincsen. Barkóczi uram felől is bizony semmit nem hallottam. Már édes fiam uram az bellum defensivumnak semmi híre nincsen, bellum offensivum leszen. Egyebekről mindenekről Kegyelmed akarátja szerint cselekedett mindeneket Cob uram; kérem Kegyelmedet, ne panaszkodjék Kegyelmed, mert az isten úgy áldjon meg, elébbi sinceritásom mind nekem s mind Cob uramnak Kegyelmedhez megvagy; csakhogy ez napokban rettenetes munka volt rajtam, mivel nekem is ő felségének mostani fennforgó

dolgokról írásban kellett opiniómot küldenem, mely írás igen sok volt. Im írtam urunknak ő nagyságának is Kegyelmed mellett; kérem Kegyelmedet, méltóztassék alázatosan ő nagyságát köszönteni én szómmal. Im új clavist küldtem Kegyelmednek. Egy lovat édes fiam uram szerezzen Kegyelmed nekem pénzemért; ha élek, Kegyelmednek megszolgálom. Az asszony ő kegyelme ha mi bántódása leszen, tudósítson: én mindenekben szolgállok ő kegyelmének. Kegyelmed securus legyen abban, ha mi hírek lesznek kegyelmedet mindenekről tudósítom; kérem Kegyelmed is azt cselekedje. Isten hozza Kegyelmedet jó hírekkel vissza. Szathmar, die 20. Decembris anno 1663.

Kegyelmed szolgálja és atyja

Kászony Márton m. p.

P. S. Kegyelmed nyugtassa meg elméit, hogy isten Kegyelmedet visszahozván, azon authoritásban, gratiában, becsületben lészen, mint azelőtt; hiszem uram mű is nem pogányok vagyunk, nem is írok Kegyelmednek hivságot, higgye Kegyelmed.

Külszin: Spect. ac magn. domino Michaeli Teleki sat.

(Ered. a gr. Teleki cs. lt. Miss. nro 133.)

g)

1664. j a n. 15.

Cob levele Porciához.

Magnifice domine.

Cum juxta clementissimam resolutionem sac. caes. regiaequē m^{ti}s domini domini nostri clementissimi aliqua reductio militum fieri debeat, juxta quam legio wallisiana laud[andae] legioni Souchesianae aggregetur, eamque ob causam generosus dominus capitaneus Georgius Tek una cum generoso domino capitaneo Levino ab Awer sint discessuri, locoque praefati domini Tek magnificus dominus capitaneus Souchesiani regiminis liber baro a Strein succedat in superiori arce, in inferiori vero meus vexillifer sit commoraturus, memoratus vero dominus capitaneus a Strein tanquam commendans loco prioris directionem sit habiturus: magnificam Vestram Dominationem rogandam duxi in bona correspondentia cum ipso vivere atque in omnibus, quae ad servitia sacratissimae suae majestatis promovenda spectant, ipsi assistere ac juvare velit, reciproce enim hoc ab ipso observabitur; ego vero talem favo-

rem data occasione sum demeriturus, qui sum magnificae
Dominatione Vestrae

servus paratissimus

Wolf Frederick Colb

Zattmarini 15. Jan. 1664.

liber baro von Neuding.

Külczm: Magnifico domino Michaeli Teleki *sat.*

(Eredetije a mvhelyi gróf Teleki ltárban. Miss. nro 130.)

h)

1664. j a n. 22.

Kászonyi levele Telekihez.

Szolgálok Kglmednek mint nekem kedves fiam uramnak.

Az Kegyelmed Fogarasból expediált levelit mind az méltóságos fejedelem ő nagysága levelivel együtt szolgálai alázatossággal vöttem, írását megértettem, melyet Kegyelmedtől igen kedvesen vöttem; Kegyelmed azért édes fiam uram mindaddig ott maradjon az mig az méltóságos fejedelem ő nagysága fogja parancsolni, és megvárván azokat az dolgokat, az mely felől nekem az méltóságos fejedelem ő nagysága írt, azután siessen ki Kegyelmed; affelett minden dolgokat kérem Kegyelmedet, ügyekezék ő nagysága előtt promoteálni, úgy hogy az minapi két rendbeli írásomra legyen minél hamarébb válaszom, mivel igen siettetnek vele. Affelett az törökök intencióját az mennyiben lehet, Kegyelmedet kérem, ügyekezze kitanúlni. Noha Kegyelmed némely dolgokról nem ír, de bizony csudásnak látszik nekem azon emberek dolga, az kik az méltóságos fejedelem ő nagysága ellen rossz intencióval voltak. Az mi az kővári commendáns dolgát illeti, azon ne búsuljon Kegyelmed, mert igen becsületes ember van helyében, megalkhatik Kegyelmed azzal is. Rólam Kegyelmed ne feledkezzék, hacsak két lovat hozzon, ha mindegyiket lopatja is Kegyelmed, imádkozom az Kegyelmed lelkiért. Szathmár, die 22. Januarii 1664.

Kegyelmed szolgálja és atyja

Kászony Márton m. p.

P. S. Édes fiam uram, mit írjon Kegyelmed a tatárok felől, értem, de nem régen még azok Tisza és Körös közben voltak, már elmentek-e vagy nem, nem tudom.

In confidencia írom Kegyelmednek, mivel nem régen erről az földről levelek mentek az méltóságos fejedelemnek ő nagyságának, Bunczi Márton és Jászai Imre uramék is és azelőtt mások is oda bójártak: tudósítson felőlök; mivel az jó correspondentia azt kívánja, és ha Kegyelmed nem tudná,

urunknál ő nagyságánál menjen végére. Ezt confidenter írom
Kegyelmednek.

Külszín: Spect. ac magn. domino Michaeli Teleki etc.

(Ered. a gr. Teleki cs. lt. Miss. nro 133.)

i)

1664. j a n. 22.

Cob levele Telekihez.

Spectabilis ac magnifice domine, mihi observandissime.

Literas Magnificentiae Vestrae una cum celsissimi domini principis Fogarasini 16. datas heri accepi, et cum summa consolatione sinceritatem tam praefati celsissimi principis et regni, quam Dominationis Vestrae magnificae cognovi; depraedica bo praeclarum nomen et famam Dominationis Vestrae in aula, ob hanc erga christianitatem bonam affectionem. Reverendus dominus Kaszoni libentissime celsissimo domino principi inserviisset, quod et ego exoptassem, sed intervenientia impedimenta non admiserunt; et cum consultum sit, ut longius magnificentia sua ibi moretur, maneat ad commodum et usum christianitatis confidens, quod multa bona nobis apportatura sit. Celsissimo principi rogo me humillime commendet et addictissima mea obsequia meo offerat nomine; substitutus officialis ratione Töck est laudatissimae vitae, liber baro, suavis et amicae pacificationis, cum quo Dominatio Vestra optime se comportabit; interim omnia fausta apprecor et maneo

Spectabilis ac magnificae Dominationis Vestrae

servus paratissimus

Wolf Frederich Cob

Zathmarini, 22. Jan. 1664.

liber baro de Neuding.

Külszín: Spectabili ac magnifico domino Mihaeli Teleki sat.

(Eredetije a mvhelyi gróf Teleki ltárban. Miss nro 130.)

XXXIX.

1663. decz. 23.

Apafy tiltó parancsa a behódlások ellen.

Michael Apafi sat.

Fidelibus nostris egregiis et nobilibus, circumspectis item et providis, iudicibus, juratis civibus ac universis incolis et inhabitatoribus, quoruncunque oppidorum et possessionum comitatum Zolnok Mediocris et Krasznensis et ultra fluvium Nagyszamos situatorum et commorantium, cunctis etiam aliis,

quorum interest vel intererit praesentium notitiam habituris salutem et gratiam nostram. Ugy értjük bizonyosan, hogy az töröknek fenyegetőzése miatt az Nagyszamosnak két felén, de kiváltképen a tulsó részén valók és falubeliek mind meg akarnátok hódolni az töröknek; úgy vagyon nehéz az éjjeli-nappali rettegés, félelem, de jó reménségünk vagyon istenben, hogy rövid nap megvédámítottok, csak kevés szenvedésben mindjárt ne csüggedjete el; mert im most is azon dolog végett követünk levén az fővezérhez ő nagyságához, maga biztatván minden dolgoknak jó karban állatásával, ha valamit halad is, de jó végét várjuk és hiszszük. Azért életetek, fejetekek minden javaitok vesztése alatt serio parancsoljuk, senki is közzületek az törökhöz bemenni, meghódolni, sarczolni ne merészeljen: mert megírtuk az kővári főkapitánnak, valamely falubeliek, városbeliek meghódolnak mindjára reájok küldjön és minden javaitokat elpraedáltatván, az falunak előljáróit kardba veresse; van vigyázása ő kegyelmének reátok, és az mikor kívánja s parancsolja, hogy az istentől el (*innen talán e szó maradt ki*: rugaszkodott) armásokat megzabolázhassa és az török gonosz szándékát is megelőzhesse és rólátok elfordíthassa, jó fegyveresen fejenként felkeljetekek és isten segítségéből melléje menvén magatok oltalmára az mit parancsol, fogatkozás nélkül elkövessétekek, mert csak azért vagyon az török annyira hódoltatástokon, hogy ha az határ dolga jó karban állapodik is, örök hódolásban maradjatok; jobb azért valami ideig szenvednetek, mintsem maradéktoknak is örökké az igát vonniok. Ebben egyebet ne cselekedjetekek, praesentibus perlectis sat. Datum in castello nostra Ehesfalva 23. Decembris anno 1663.

M. Apafi

(P. h.)

(Eredetije a gr. Teleki család levéltárában. Nro 3555.)

XL.

1663. decz. 31.

Meghívó a nagy-sinkai országgyűlésre.

Michael Apafi dei gratia sat.

Generosi egregii et nles, agiles fideles sincere nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Isten ő felsége ingyen való kegyelméből meghozván bennünköt végben vitt bajos útunkból, fejedelmi tisztünkhöz illendőnek ítéljük, hogy országúl Kegyelmetekre illendő gondot viseljünk és valamelyek ez nyomorúlt hazának csendességben való megmaradására tartozandó mediumok, Kegyelmetekkel együtt istenesen elkö-

vessük. Hogy azért az feltett célunkot illendőképen elérhes-
sük, szükségesnek ítéltük országúl generalis gyűlést promul-
gálnunk Kegyelmeteknek. Minekokáért kglmesen parancsoljuk,
azon gyűlésnek celebrálására ad diem ultimum Januarii anni
proxime venturi bizonyos atyjafiait fogyatkozás nélkül elküldje,
oly tanusággal, hogy az mely dolgok occurálni fognak, ez
hazának több böcsületes tagjaival együtt mind azokról con-
cludálhassanak. Mivel penig Kglmetek országúl jól conside-
ratióban vevén, hogy Isten után ez hazának megmaradása az
fényes porta kedve keresésében áll, oda administrált és admi-
nistrálandó adókat vetett magára közönségesen a végre, me-
lyet sokan administráltak, sokak avagy semmit nem adtak,
avagy plene az mivel tartoztak volna, nem praestáltak; mely
difficultást országúl Kglmeteknek megorvosolni akarván, bi-
zonyos atyjafiainak parancsolt volt is erről való számvétel
felől, kik noha az dologban nem keveset munkálkodtak, de
egészen végben nem vihették: az kiknek számadásra elő kel-
lett volna menni, sok elő nem menvén, az kik elő nem mente-
tenek is, nem egészben, hanem csonkán igazították el ratiójo-
kat; találkoztanak nem kevesen olyak is, kik imide s amoda
más személyekre mutogatva az dolgot, akarják az ország
szükségére rendeltetett pénzt suppressálni az közönséges jónak
akadályára. Hogy azért valaha ezeknek az dolgoknak is vég-
képpen való eligazítása lehessen, parancsoljuk kglmesen és
igen serio Kglmeteknek, nemcsak perceptoroknak, hanem
azoknak is, a kik a perceptorok kezében a pénzt administral-
ták, hirdesse meg, hogy kiki producálja azon gyűlésen mind
azokban az adókban kinek mit administrált arról való quiet-
antiait. Hogy penig annál inkább kiki tudhassa, micsoda
adóról való quietantiáját kell producálni, ezekről kívántatik
az productio: 1. az öt forintos adó, mely rabok váltságára
rendeltetett adónak is mondatott; ebben Kglmetek bizonyos
summát közönségesen vállalt volt magára; 2. az husz forintos
adó, ebben is Kglmetek két-két forintot vállalt magára capi-
tatim. 3. Az Szász-Sebesben felvetett öt forintos adó, melyben
is Kglmetek annyit vállalt magára, mint az másik öt forintos
adóban. 4. Az ötven forintos adó, melyben Kglmetek öt-öt
forintot fizetett személy szerint. 5. Az egy-egy talláros adó
capitatim. 6. Az kolosvári táborban felvetett bizonyos számú
sónak szállításáról írt articulus, melyet ha ki kapuszám után
nem administrált, azt végezte országúl Kglmetek, hogy any-
nyi sónak portusi árát tartozzék letenni. 7. Az tavalyi adó,
melyet Kglmetek és az szász natióbeli híveink eke szám után
subeált volt. 8. Az mostani, Vásárhelyen felvetett adó. 9.
Azoknak is szükségesképpen el kell igazítani dolgokat, az

kikre extra ordinarie bizonyos summákat vetett volt az ország sub spe refusionis. Hasonlóképpen a kikre az ország parancsolatjából a magok tisztei vetettenek volt, kik hogyha meg nem adták, hogy azon pénzt készen tartsák, és ha az nemes országnak szüksége leszen reá, administralják is. Mind ezekről valakik számadásokat negligáják tapasztalhatóképpen magok teszik adóssá magokat, s ha mi kár követi, magok lesznek okai. Végezetre mivel alkalmas időtől fogván Kglmetek az aránt is nem producálhatott (?) maga igazságában, akarván ez aránt való fogyatkozást is megorvosolni, ha kiknek gyűlések alatt agitáltatni szokott causájok leszen, compareáljanak, mert afféle dolgok is elő fognak kelni. Secus in praemissis sub poena in decreto et articulis expressa nullatenus facturis gratiose propensi manemus. Datum in castello nostro Ebsfalviensi ultima Decembris 1663.

M. Apafi m. p.

Külczim: Generoso egr. et nobilibus agilibus capitaneo et jud. regio supremis, vicejudicibusque regiis, coeteris juratis assessoribus, primipilibus item potioribus, peditibus, pixidariis, toti denique universitati dñorum libert. siculorum sedis Siculicalis Udvarhely etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában.)

XLI.

1664. j a n. 15.

Zólyomi Miklós szabadon bocsáttatása.

Illustrissime domine comes nobis honorande!

Jó időtől nem értvén Kegyelmed egészsége felől, nem mulathatók el látogatását, kívánván istentől levelünk találja szerencsés órában. Annak felette akarók Kegyelmednek értésére lenni, Zólyomi uramot bizonyos módok és kezesség alatt el akarjuk bocsáttatni, kiről elhittük maga is irt kegyelmének, kinek szabadulásában, mivel Teleki uram bizonyynyal nem kevésbé muukálódott, ha mi dologból Kegyelmedet ő kegyelme is meg fogja találni, jó akaratját ne vonja meg ő kegyelmétől; kedvesen vesszük Kegyelmedtől és minket tovább való jó indulatra is kötelez magához Kegyelmed. Azonban alkalmaztassa úgy Kegyelmed dolgait, küldje bizonyos becsületos szolgait az gyűlésre be hozzánk, kik által Zólyomi uramot küldhessük Kegyelmedhez gondviselése alá, hogy se mi ez hazával, se Kegyelmed többé ne busúljon meg miatta. Isten tartsa

meg jó egészségben Kegyelmedet. Datum in arce nostra
Fogaras, 15. Januarii 1664.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

benevolus

M. Apafi m. p.

Külszin: Illustrissimo dno comiti Francisco Redei de Kis-
Rhede, comitatus Maramarosiensis supr. et perpetuo comiti *sat*.

(Eredetije a gr. Teleki család levéltárábon. Nro 3606.)

XLII.

1664. jan. 28.

Naláczy Istvánnak adott utasítás.

Instructio gener. Stephano Naláczy, ad
supremum vezereum expedito, data anno 1664.
di 28. Januarii.

Isten ő kglmét Landor-Fejérvárra vivén az fővezérhez
ő ngához, legelsőbben köszönje meg hozzánk való jó akarat-
ját, annakutána találja meg ilyen dolgok felől.

(*Megjelent Felső-Magyarországi Minerva 1829. I. 26 - 7. II.*)

M. Apafi m. p.

(P. H.)

(Eredetije. Nemzeti Múzeumban Torma K. gyűjteménye.)

XLIII.

1664. jan. 31. — febr. 24

A nagysinkai országgyűlés törvénei.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae,
partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.
Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes
quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, gene-
rosi et nobiles, caeterique universi status et ordines trium
nationum regni nostri Transylvaniae, in generalibus eorum
comitiis ad diem ultimum mensis Januarii, anni millesimi sex-
centesimali sexagesimi quarti in oppidum nostrum Nagy-Schink,
ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et
praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem
conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et
unanimi consensu conclusos, supplicantes nobis humilime, ut
nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem

contenta, ratos gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali benigne acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis in oppidum Nagy-Schink, anni praesentis millesimi sexcentissimi sexagesimi quarti, ad diem ultimum mensis Januarii proxime praeteriti indictis, celebratis, conclusi.

Articulus I.

Hogy az mely idegenek az megholt vagy deficiált számadó perceptorok res mobiliseket kezekhez vették: tartozzanak az felszedett adóval együtt az verus successorsnak kiadni, végeztetik.

Hogy Nagyságodnak kegyelmes tekinteti lévén alázatos instantiánkra, articulusban engedte írunk, hogy az mely számadó perceptorok meghalván, vagy penitus deficiálván, res mobiliseket az kik kezekhez vették az felszedett adót is azzal együtt, akár kik idegenek, praetendálván azt: az olyanoknak maradt jószága, fizessen meg abból az verus successor; kik számadásokra kényszerítettnek, considerationban vette, hogy res mobiliseket az idegenek az verus successoroknak ki tartozzanak adni: Nagyságodnak alázatosan megiszolgáljuk. Végeztük azért egyenlő voxból, hogy az ilyen bonumokat az idegenek az verus successoroknak ad requisitionem ipsorum sub poena dupli halogatás nélkül kiadják; alioquin azon helyeknek tisztái által vigore praesentis articuli exclusis omnibus juridicis remediis cum poena specificata exequálják rajtok.

Articulus II.

Az császár garasa, lengyel sustákok és új ortok, hogy minden rendektől promiscue elvétessenek, végeztetik.

Az császár garasa, és az Lengyelországa újonnan vert sustákok is az kik új ortokkal együtt Leopoldrinusoknak neveztetnek, végeztük Nagyságod kegyelmes resolútiója szerént, hogy ez országban minden rendektől az ő valorok szerént elvétessenek, sub poena ducentorum florenorum. Ha kiket igaz kamarán kelvén, megérnek rajta, hogy el nem vennék, irremissibiliter exequáltassék az olyanokon az poena. Kinek

két része ország számára az helyeknek tiszteitől, és ha az dolog úgy hozza, direktorunk neve alatt is exequáltatván, fordítottassék és szolgáltatassék bé, harmadrésze az panaszló felé lévén az executorokkal együtt.

Articulus III.

Szászsebesi articulusban rendeltetett puskások mint állattassanak szám szerint helyben.

Mivel Nagyságod kegyelmesen úgy resolvált, hogy az szászsebesi articulusban specificált kétszáz számú puskásokat *) connumeráltatja és az fiscus kezénél lévő jószágokból suppléaltatja, azokból ha ugyan ki nem telnék, minekelőtte az donatariusoknak conferáltattak volna, az fiscalis jószágokban, nem az donatariusok részből, hanem még az kik az donatio előtt puskássággal szolgáltak, nobilitáltattak is, azok számából suppléaltatja az kétszáz szám puskásokat maradékokkal együtt, senkit többet magok árnyéka alatt szabadságban tartani sem enged donatáriusok injuriájával, és hogy az adót is magok személyétől úgy exigáltatja, az mikor megnyit más nemes embar contribuál: Nagyságodnak ebbéli kegyelmességét alázatosan meg szolgáljuk; excipiáltatván Kővár, az maradjon eddég való ususában, dependeáljon ezután is kapitányától mint eddig.

Articulus IV.

Az mely helyeken az kapaszámok nem egésznek, mint adózzanak.

Az mely helyekben az kapuszámok úgy elfogytak, hogy két-három ember akadott meg rajta, Nagyságod kegyelmességéből úgy resolvált, hogy az olyan helyeken adózó szegénység megmaradott számak szerint adózzanak, ne láttassanak erejek felett terheltetniek többel az reájok háromlandó adónál: ebbéli Nagyságod kegyelmességét is alázatosan meg szolgáljuk.

Articulus V.

Az kik quietantiójokat elvesztették, dolgokat mint igazítsák.

Az kik quietantiájokat elvesztették, az generale regestumok megvagon, azokból új quietantia adassék, melyből meglátszik ki mit adott s mikor, s az is ki nem contribuált. Végeztük azt is Nagyságod consensusából, hogy requiráltat-

*) 1659. máj. 24-iki XVII. art. Erd. Orsz. Eml. XII. 304. l.

ván az quietantiájokat elvesztett atyánkfiaitól, az generale regestumokat conserváló személyek tartozzanak igaz quietantiát adni. Hogyha pedig az generale regestumban sem talál-tatik: bévehető bizonságokkal, avagy ha az sem lenne, hitivel az perceptorok, avagy az adót adminisztráló fél igazítsa magát.

Articulus VI.

Zajkányi és Volkányi rationisták, az szolgák tartásából tartásák az régi szokáshoz magokat.

Hogy Nagyságod az Zajkányi és Volkányi rationisták ellen úgy méltóztatott resolválni, hogy az régi szokás szerént való módot követteti az szolgák tartásában; nem is engedi négy personáknál többet az antiquus usus szerént melléjek recipiálni ország kárával egy kis jövedelemért, hanem ha kik az igaz szolgálai számnál többek találtnak mellettek, amoveáltatja praefectus atyánkfia által, ország szolgálatjára s javára kötelez-teti, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articulus VII.

Harminczadosok, rationisták, vámosok az régi mód szerént éljenek az exactio dolgából, és az miből azelőtt exactio nem volt, ezután se legyen.

Az mint Nagyságod alázatos instantiánkra úgy resolvált, hogy mindenütt az régi vectigál szerént harminczadoljanak, feljebb ne, az miből pedig azelőtt harminczadot nem exigáltak, ezután se exigáljanak: Nagyságodnak megszolgáljuk. Végeztük mi is egyenlő voxból Nagyságod consensusából, hogy mindenütt az harminczadosok, rationisták és vámosok tartásák az Nagyságod kegyelmes resolutiójához magokat és praefectus atyánkfia viseljen gondot reá, hogy se magunk, se szegénységink meg ne károsíttassunk illetlen exactió tételekkel; kiből ha exorbitálnának, az vármegye és székek tisztei az articularis poenát exigálják rajtok vigore praesentis articuli.

Articulus VIII.

Szebenben szállásttartó görögök szokatlan dolgokat mások kárára követni ne mérésseljenek, és hogy minden rendeknek ez országban (az privilegiumos helyeken kívül) szabados kereskedések legyen, végeztetik.

Volt ilyen panaszunk is, kegyelmes urunk, hogy az Szebenben mostan szállást tartó görögök birája, némely görögöknek olyan levelet adott volna, hogy némely helyekben

csak azok árulhassanak, s másoknak szabados ne lenne; hogy csak inkább kétszer árán kényszeríttessenek azoktól vásárolnia az vevők: még pedig ez hazában hallatlan szokatlan adásnak nemivel, úgymint drámmal, félsinggel. Hogy Nagyságod kegyelmességéből úgy resolvált, hogy ebbéli abusok tolláltassék, s légyen szabados minden rendeknek igaz marhájokkal kereskedniek, adniok és venniek indifferenter mindeütt ez országban: Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk. Végeztük is egyenlő voxból Nagyságod kegyelmességéből, efféle dolgokat attentálni ezután ne merészeljenek, sub poena articulári; fenmaradván az városok privilegiuma.

Articulus IX.

Hogy az pribékeknek, ármásoknak és egyéb czégéres vétekekben élőknek senki patrociniálni ne mérészeljen, és hogy az tisztek is afféleket minden úton minden persequálják, büntessék, végeztetik.

Hogy az pribékeket és armásokat s egyéb czégéres vétekekben élő latrokat is ezután az faluknak lakosi ne lapangtassák, duggassák, annál inkább mellettek feltámadni ne mérészeljenek, hanem inkább az olyan vármegyékben s egyéb helyeken is akárhol az országban az helyeknek tiszteinek értékre adják, kik is az dolognak mivoltához képeest brachiummal is kimehessenek persecutiójokra, végére menvén azon helybéli tisztektől gonoszságoknak, az honnan valóknak mondják magokat lenni, mindazonáltal addég is fogva tartassanak; de ha comperiáltatik ártatlanságok, de facto elbocsátassanak; ha pedig nem birnának vélek, azon faluknak lakosi meg is fogják, s elbocsátani se mérészeljék; sőt ha az dolog úgy kívánja, az tisztek mellett az latroknak igazán való persecutiójára fel is keljenek, támodásokat ezután latrok mellett ne tegyenek, mint Aklos nevű faluban lakosok is cselekedtenek csak nem régen is. Végeztük egész országúl Nagyságod kegyelmes consensusából: minden rendek és helyeknek lakosai alkalkalmaztassák ez articulusunkhoz magokat; az hol exorbitálnának s ez végezésünk ellen cselekednének, az olyan patratorok comperiáltatván hamisságok és latorságok, az helyeknek tiszteitől, sub amissione officiorum et bonorum suorum kedvezés nélkül megfogattassanak, és az falusi bíró harmadmagával nyárshan veretessék, semminémű marhájokat, jóvokat az dominus tenestris kárával el ne vegyenek és magoknak ne usurpáljanak.

Articulus X.

Széknek lakosi, ha az közéjek folyamodatt nemességet háborgatná, és köztök szenvedni nem akarnák, annak büntetése végeztetik.

Széknek lakosítól bizonyos nemes atyámfiai azzal bántattak meg, hogy köztök nem akarják patialni, de mivel Nagyságod kegyelmességéből úgy resolvált, ha tovább is mennének ez cselekedetekben, privilegiumokat amittálják; ha ezen sem tanulnának, nagyobb poenát is decernáljon az ország felőlök, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk. Concludáltuk mi is Nagyságod kegyelmes resolútiója után, hogy ha oda confugiált nemes atyámfiait megbántanák, háborítanak és köztök nem patiálnák, eo facto privilegiumokat amittálják prima fronte; ha ezen sem tanulnának, in amissionem universorum bonorum suorum mobilium convincáltassanak, és vigore praesentis articuli exclusis omnibus juridicis remediis, exequáltassék is rajtok irremissibiliter, melynek is két része fordítottassék ország számára, harmad része légyen az megbántódott feleké az executorokkal együtt.

Articulus XI.

Koloscáratt az külső tisztek, az minémü dologban törvént tésznek, ugyanazonok executiót is tehessenek; és az kik azt ellenzének, annak büntetése.

Az kolosvári atyámfiai felől is mivel úgy resolvált Nagyságod, hogy székes helye lévén Kolosvármegyének Kolosvár, az külső tisztek az mely dologban törvént tésznek, azon dologban executorok nem mások hanem ők. Végeztük azt is Nagyságod consensusából, ha kik az ilyen dolgot impediálnák, capitatim ez articulusunk ellen való cselekedetekért in poena ducentorum florenum hungaricalium convincáltassanak eo facto, melyet is comperta veritate, exclusis omnibus juridicis remediis, exequáltasson az director rajtok, melynek is két része ország számára fordítottassék, harmad része cedáljon az megbántódott tiszteknek az executorokkal együtt. Hasonlóképpen Szék is azon poenában incurráljon, ha Doboka vármegyét turbálnák törvéntételében és annak executiójában.

Articulus XII.

Az zilahiak és több hódolt helyeken lévő, az holddolatlanság alatt lévőeknek, kiknek adósok fizessenek meg; az csá-

szár adaját is ne másuvá, hanem ország szükségére szolgáltatásák bé.

Hogy Nagyságod alázatos instantiánkra arra lépett, hogy Zilahon és több holdolt helyeken lévő adósokat az ország levele által admoneálja egyszer arról, hogy még hódoltság alá nem jutott atyáinkfiainak, kiknek adósok lévén, megfizessenek: ezt nem cselekedvén, az arestumról való articulusunknak ezaránt nem praejudicálván, közöttünk arestálhassák az olyan adósokat az satisfactióig az hódoltság alatt még nem lévő személyek, Nagyságodnak alázatosan megsegáljuk. Könyörögvén azon is Nagyságodnak, hogy hatalmas császáruink adója felől is méltóztassék nékiek poroncsolni, ne másuvá, hanem országunk szükségére adminisztrálják.

Articulus XIII.

Fejér vármegyéken tótfaludi, sárdi, kisleludi, nyirmezei, olátházi és mertsinai falubeliék az nyom felvétele és lopott marháák dolgában tarták az ország articulusihoz magokat.

Fejérvármegyében tótfaludi, sárdi, kisleludi, nyirmezei, olátházi és mertsinai falukbéli lakosok, hogy eddég az nyom felvétel dolgából az ország statusival egyet nem értvén, Nagyságod alázatos instantiánkra úgy resolválta magát: írássek articulusban, éljenek az ország közönséges törvényével ők is: melyet mi is approbálván, Nagyságod kegyelmességéből végeztük, éljenek ezután az nyom felvételtől és lopott marhákról írott articulusoknak continentiajok szerint, kik ha ahoz nem tartanák magokat, az tisztek sub poena in articulis superinde editi expressa reá kényszerítsék őket, s meg is büntessék kedvezés nélkült az articulusok tartása szerint.

Articulus XIV.

Máramarosban mezővárosok lakosi harminczaddal nem tartoznak.

Hogy Nagyságod máramarosi atyáinkfiainak mellett való alázatos instantiánkra olyan resolutiót tött, hogy azon Máramarosban levő nemesi rend és Huszt, Visk, Técső, Hosszúmező, Sziget nevű városok lakosi harminczaddal ne tartozzanak, Nagyságod kegyelmességét alázatosan megsegáljuk.

Articulus XV

Az máramarosiak Beszterczénél tovább az adópénzt szállítani ne kényszerűessenek.

Lévén ilyen instantiájok is megírt máramarosi atyánkfainak, hogy olyan messzéről életeknek s adóban contribuálandó pénzeknek periclitatiójával ne fáradsanak beljebb Beszterczénél, hanem azon városban vétetnék bé tőlök. Nagyságod kegyelmes consensusából végeztük egész országúl, beterczei főbíró atyánkfiai rendeljen arra hiteles embert, az ki percipialván, quietálja is administrálandó contributiójokról.

Articulus XVI.

Az székelységnek az Approbata Constitutio szerint, az örökségnek una cum pertinentiis, szabados adása vétele megengedtetik.

Hogy székelly atyánkfiai mellett való alázatos instantiákra kegyelmes tekinteti lévén az Approbata Constitutio ban *) meghatározott dolgokat az örökségnek szabadoson, igazságos úton módon való vételére, vásárlására, külső és belső mindenféle pertinentiáinak eladására és megvételére szabados utat nyitott: Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk; elébbeni ezen szabadságok ellen való articulusunkat penitus tolláljuk, cassáljuk és annihiláljuk.

Articulus XVII.

Illyefalvi, sepsi-szentgyörgyi, háromszék és csíkszeredai városbeliek illetlen adózásokkal ne terheltessenek.

Illyefalvi, sepsi-szentgyörgyi, háromszéki és csíkszeredai városbeliek elraboltatván, az kiket isten közülök meghagyott, az mi kevés számban vadnak, hogy nagyságod arra engedte fejedelmi kegyelmességéből, hogy adózzanak capitatum igazán, ne terheltessenek többel, az Nagyságod ebbéli kegyelmességét is alázatosan vöttük.

Articulus XVIII.

Az szász natióon valók az compulsorium mandatum mellett való inquisitio dolgából maradjanak meg az ő régi szokott rendtartásokban.

Az szász natióon lévő atyánkfiai mellett való alázatos instantiákra, hogy kegyelmesen úgy resolvált Nagyságod,

---

*) Pars III. Tit. LXXVI. Art. XVI.

hogy régi jó rendtartásokban megtartassanak, az kik közöttök compulsorium mandatum mellett inquiráltatni akarnak, írassanak az olyanok városi homo regiusokat is; külső homo regiusok magoktól csak ne cselekedjenek: Nagyságodnak aláza-
 zatosan megszolgáljuk, mi is országul approbáljuk.

Articulus XIX.

Az posták az postálkodás dolgából tartásák az articulus-hoz magokat, és az kik az ellen cselekednének azoknak büntetése.

Az postákról és postálkodatókról elég articulusink extálnak ugyan, melyeket is in vigore hagyunk, de hogy még is Nagyságod kegyelmes resolútiójában arra igéri magát, hogy postamesterének megparancsolja: légyen oly gondviselése az postákra, senkit méltatlanul meg ne károsítsanak és bántsanak; kikre ha méltó panasz érkezik, az károst nem contentálná az postamester, különben is meg nem büntetné az postát: magát lakoltatja meg érette az postamestert. Ezenkívül arra is lépett Nagyságod, az mely posta terhet akarna hordozni, vagy csak maga számára is szekeret kívánna, beteg nem lévén, indifferenter nyakon kössék; azonban Három-Székről, Csikről is gyakran kelletvén Nagyságodhoz postáknak jönni, és az kinél salvus conductusa nem lézen Nagyságodnak, Nagyságodhoz jövő-menő postáknak ne agnoscálják lenni; az olyanoknak lovat se adjanak. Az kikenél penig Nagyságod salvus conductusa lézen, útjokat elvégezvén, az főtisztek kezéhez beadni parancsolja, hogy így mások ne csalárdkodhassanak, Nagyságodnak ezaránt való fejedelmi kegyelmességét megszolgáljuk.

Articulus XX.

Az szász natió n való az törvénnel igaz folyását követvén, tartozzanak minden rendeknek halogatás és kedvezés nélkül igazságot szolgáltatni.

Az kik az szász atyánkfiai között egymással perlekednek, hogy némelyek az continuus usus, municipale jussok és privilegiumok ellen non servato juris ordinis (így) per sinistram informationem contrarie cselekednek, Nagyságod kegyelmességéből úgy resolvált, hogy annuál ebbéli mellettek való instantiáknak, úgy, hogy halogatás és kedvezés nélkült szolgáltat-
 sanak igaz törvént minden rendeknek: Nagyságodnak aláza-
 zatosan megszolgáljuk; végeztük mi is Nagyságod kegyelmességéből, hogy törvényeknek igaz ritusát kiöntsék az törvények

dolgában és minden rendeknek igazságos törvént tegyenek halogatás és kedvezés nélkül.

Articulus XXI.

A salétrum főzés ne csak az regius funduson legyen ; az ilyenek huzás, vonásnak penig békét hagyjanak.

Az salétrum főzők, hogy ne csak az regius funduson, hanem fiscus földén is főzzék az salétrumot, ne is huzzák vonják az szegénységet rendkívül szokott módjok szerint, Nagyságod consensusából communi voto eorum consensu végeztük.

Articulus XXII.

A fiscus sertés marhái a regius funduson micsoda ratióval tartassanak és élődjenek.

Végeztük ezt is Nagyságod consensusából, hogy mikor az fiscus tisztei szükségesséppen sertés marhákat hajtat az regius fundusra, azon széeknek tiszteit tudósítsa Nagyságod az marhák száma felől, hogy így mások marhája az fiscus marhájinak nevek alatt ne élődjenek rajtok, és végre hogy lehessen oly rendelés az fiscus marhái felől, hogy az szegény emberek marhája ne rekedjen ki onnat ; ne is terheltesse vele mikor az fiscus erdején makk lészen, concludáltuk.

Articulus XXIII.

Az udvarbirák az fiscus számára való fák szállításában az szász natiók között micsoda modalitással éljenek.

Mikor az udvarbirák fiscus számára fát akarnak szállítani, kívánják Nagyságodtól szász natióon levő atyáinkiai, hogy az széeknek tisztei requiráltassanak elsőbben felőle, hogy rendesebben lehessen meg az fa szállítás, nem károson, kívánásokra hogy Nagyságod annuált, alázatosan vöttük.

Articulus XXIV.

Az fejedelem commissáriusi az idegen követeket mint hordozzák ez országban.

Nagyságod commissariusi mikor idegen követeket hordoznak és kísérek ez országban, hogy kolcsos városokban, várakban bé nem szállítások felől kívánságunk szerint kegyelmesen úgy resolvált, csak legyen illendő provisio másképpen rájok, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articulus XXV.

A szegénység midőn az dézmákat az regius fundusról bészállít, a fiscalis tisztek semmi egyéb házást, vonást rajtok tenni ne merészelenek, és egyéb abususokra, se erdőre menésre ne kényszerítsék.

Az regius fundusokról, mikor mindenfelé dézmákat az szegénység bészállít, lerakván terheket, hogy ennekutána Nagyságod az szegénységet húzni, vonni, sanczoltatni, erdőre hova hajtani az fiscalis tiszteknek elébbeni abususok, szokások szerint nem engedi, hanem késedelem nélkült elbocsátani parancsolja, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articulus XXVI.

Az szász natió n lévők részéről íratott peculium dolga.

Hogy kegyelmes urunk az böcsületes szász natió n lévő atyáinkainak peculium nevezet alól való felszabadításokra alázatos instantiánkra kegyelmes tekinteti lévén, kegyelmességéből úgy resolvált, hogy írnók articulusban, azon peculium nevezet sopiáltatnék és röllok penitus tolláltatnék, Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak ezaránt való fejedelmi kegyelmességét alázatosan megszolgáljuk.

Articulus XXVII.

Az marosvásárhelyi gyűlésben az árenda és dézmák állapotjáról való articulus annihiláltatik cum certa conditione.

Az mely súlyos articulust íratunk volt Nagyságod ez hazában nemlétiben marosvásárhelyi gyűlésünkben az árenda és dézmák állapotjáról, azon articulusunkat Nagyságod consensusából annihiláljuk és cassáljuk; de ily conditióval, hogy ennekutánna az előbbeni articulusunk tartása szerént senkinek is Nagyságod ne conferálhassa.

Articulus XXVIII.

Porta contentatiójára az mostan újonnan felvetett adózásnak regestuma.

Noha kegyelmes urunk nem tagadhatjuk, hogy mind magunk és szegénységink az sok változásokban és szorongatásokban nagy fogyatkozott állapotra nem jutottunk volna, úgy annyira, sokak közülünk mindenektől exhauriáltatván, igen megszegényedtünk, szegénységink penig nagyobbára éhelhalásra jutottanak: mégis az Nagyságod propositióját consideratióban

vén, az mit magunk és szegenségink felvállalhattunk, vetettünk fel adót magunkra és szegységinkre az fényes porta contentatiójára, s az országban lakó minden rendekre ez ide alább megírt mód szerint:

Vármegyékről, szászságról, várasakkal együtt kapuszám után ígértünk flor. 10.

Ugyan vármegyékről minden jószágos nemes ember capit. tall. 2.

Belső-Szoluok, Doboka, Kolosvármegyebéli jószágos nemes emberek capitatum tall. 1. ha kik jószágoknak hasznát nem vehetik, kinek menjenek végére az ott való tisztek.

Egyházi nemes ember tall. 1.

Szolgarenden lévő jószágos nemes ember tall. 2.

Egyházi nemes ember szolga tall. 1.

Várakban lévő rendek az feljebb megírt mód szerint contribuálnak, excipiálván az drabantokat.

Az megnemesített puskások is capitatum tall. 1.

Nagyságod és asszonyunk ő nagysága udvari jószágos szolgálai az komornikoknál lévő regestum szerint capitatum adjanak tall. 2.

Józágtalanak capitatum tall. 1.

Az máramarosi nemesség, mivel hadban sem mégyen, adjanak capitatum tall. 2.

Az Máramarosban lévő öt városoknak lakosi capitatum tall. 1.

Minden vármegyéken lévő rovatlan faluknak lakosi capitatum indifferenter tall. 1.

A hódoltságban lévő minden rótt, rovatlan falubéliek harmadrészt adjanak.

Az székelységen lévő jószágos nemes ember adjon capitatum tall. 1.

Egyházi nemes, lófő, drabant rendek fél-fél tallért.

Az székelységen lévő jobbágy, kik marhások, három ember tall. 1. Marhátlan öt egy tall. 1.

Az várasokon lakó személyek, kik kapuszám után nem contribuálnak, az mesterlegényekkel együtt capitatum flor. 1. Ide értvén az aknás helyeken lévő minden rendeket, nem excipiálván az vendég sóvágókat is, az kik ez hazán kívül lakó nemzetek.

Közönségesen az szász papok adjanak tall. 1000.

Az oláh papok capitatum tall. 1.

Az molnárok is, kik kapuszám után nem adóznak, minden kötől capitatum egy-egy tall.

Erdélyben lévő görögök, zsidók számoknak mivoltok

szerént adózzanak, úgymint az Szász-Kézden felvetett articulusban extál, mindenik személy öt-öt tall.

Ide nem értvén az eddég adózó görögököt, mivel azok annuatim fiscusnak contribuálnak.

Az fiscalis tisztek adjanak annyit mint ennekelötte vetettenek volt rájuk az ötven forintos adónak felvetésekor, úgymint:

Portusi perceptor adjon tall. 200.

Az számtartaja adjon tall. 50.

Az dési, tordai, kolosi, széki, vizakuai, máramarosi kamaraispánok, capitatum tall. 100.

Azoknak számtartói capitatum tall. 20.

Az maglások tall. 10.

Az sófalvi kamaraispán tall. 25.

Az fiscus udvarbírái mindenütt valók capitatum 20.

Viceudvarbírák, porkolábok, kolcsárok, számtartók adjanak capitatum harmadfél-fél tallért.

Az fiscus számára való erdélyi s partiumbéli harminczadosok capit. adjanak tall. 100, ide nem értvén Csepregi Mihált.

Azoknak rationistái capitatum tall. 10.

A két oláhfalviak és zetelakiak capitatum adózzanak mint az egyházhelyű székely atyámfiai az solymárokkal együtt.

Fogarásföldi jobbágyos bojérok capitatum adjanak tall. 2.

Egyházi bojérok capitatum tall. 1.

Az ott való jobbágyok capitatum fél-fél tallért. Ide értvén Fogarasban lakó minden rendeket állapotjuk szerint, mivel az Vásárhely felvetett adóban sem adtanak.

Fogarásföldin az vármegye perceptorai, fogarasi kapitány és udvarbíró szedjék fel, s adminisztrálják is.

Az vármegyéken az vármegyék perceptorai az viceispánokkal, fő- és vicebírákkal együtt sub poena flor. 100. kötelesek legyenek felszedésére és adminisztrálására elmenni.

Az székelységen arra rendelendő hiteles perceptorok által az vicetisztek, assessorok és notáriusokkal együtt.

Az szász és magyar városokban mindenütt in genere magok tisztviselői percipálják is.

Minden fiscalis helyeken lévő rendektől praefectus atyámfia.

Az görögöktől, zsidóktól és egyéb kereskedő rendektől, praefectus atyámfia, vagy az kitől függeni szoktak, exigáltassék.

Az szász papoktól az szász püspök.

Az oláh papoktól az oláh püspök.

Az udvari szolgálktól, kiktől dependentiájok vagyon, az percipiálja s adminisztrálja: úgymint udvari kapitány, hpmesterek, komornikok s egyéb rendbéli személyek magok inspectiójuk alatt lévő akármí rendbéliektől az felvetett adót, sub amissione officiorum suorum exigálják diligenter, adminisztrálják is.

Mindezeknek az feljebb specificált adóknak felszedését s administratióját az üdönek szoros állapotjához képest rendeltük, hogy az jövendő mártiusnak huszonötödik napjára az egész vármegyéről, Aranyasszékről, és az szász s magyar városokról adminisztrálják Szebenben, perceptor Fábián István atyánkía kezében, ki percipiálja egy ott lakos polgár emberrel együtt.

Morosszék, (így) Udvarhelyszék, Háromszék, Csik, Gyergyó Kászon és azokban lévő taxás privilegiomos városok, faluk adminisztrálják Segesvárra, Oroszfái Mikó Miklós atyánkía és ugyanott való egy polgár ember kezekben.

Egyéb rendbéli perceptorok az két megnevezett helyeknek commoditásához képest adminisztrálják oda, az mely inkább kezek ügyében lészen.

Ez fenn megírt adózásunkat, kegyelmes urunk, ez mostani szoros állapotunkban ígértük úgy meg, hogy mivel Nagyságod kegyelmességéből az portusi és az aknák jövedelmét éppen porta contentatiójára hadta, engedte és rendelte tizenkétezer tallérok kívül, melyet Nagyságod maga szükségére convertál: végeztük azért Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy Nagyságod ebbéli kegyelmessége, s mostani végezésünk ellen, ha valakik jövendőben Nagyságodnak intimálnák, s tanácsul adnák, hogy nem az porta contentatiójára (az feljebb specificált tizenkétezer tallérokon kívül), hanem más ususra fordíttatnék, pro perpetuis notoriis tartassanak és pronuntíaltassanak, hogy Nagyságod ne okoztassék érette, mutasson mentségünkre való alkalmatosságot ez dologban.

Articulus XXIX.

Az húsz forintos és egy-egy talléros ulót az generalis perceptorok szolgáltatásuk kézhez.

Kegyelmes urunk végeztük, hogy az húsz forintos és egy-egy talléros adóról az generalis perceptorok ab expiratione praesentis diaetae Medgyesen compareálván ad quindenam, Vásárhelyi György exactor és Seraphin Bálint medgyesi notarius előtt tartozzanak számat adni, sub poena alias in talibus observari solita.

Articulus XXX.

Az öt-öt pénzes vásárvámról adjanak számot minden rendek, annak módja szerint.

Maros-Vásárhelt felvetett öt-öt pénzes vásári vámadóról is végeztük, kegyelmes urunk, hogy minden rendek számat adjanak az megírt helyen, időben és exactorok előtt.

Articulus XXXI.

A vásárvám administratiójának modalitása rendeltetik, és arról való articulus jövődre tolláltatik.

Végeztük ezt is kegyelmes urunk, hogy azon vásár vámaknak perceptorai administralják az eddig percipiált vámbéli proventust az declarált perceptorok kezekben, kiki az ő alkalmatosságához való közelbik helyben; mely azon vásárvámról írott articulusunkat a modo deinceps penitus tolláljuk.

Articulus XXXII.

A kik az eddig való néhány rendbéli felvetett ország adóit vakmerőképpen negligáln. nem administralták, azoknak a tisztek által sub amissione officii et poena violationis articulatorum az articulusban specificált poenával való büntetések bizonyos modalitással decernáltatik.

Mivel némelyek ez országnak sok rendbéli felvetett adóit mindeddég is meg nem adták, vakmerőképpen elmulatván, ezután is ha meg nem adnák, hogy azért az ország ilyképpen ne defraudáltassék: végeztük azért, kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy valakik az reájok vetett adót meg nem adták és meg nem adnák, sem jószágokról le nem tötték, comperta rei veritate, az olyanok sine respectu et discretionem personarum akármely helybeli tisztek által, az adót meg nem adó articulusunkban specificált poenával megbüntessenek, jószági penig elvétesse, s az ki letésti vagy letötte érette adassék annak, és birhassa az articulusban determinált idő alatt az kiváltásig; az mely jószágért penig mások tötték le azon jószágra esendő adót, s le nem tévén, csak simpliciter vették vissza, az is restituáltassék annak az ki az adót letötte érette és birhassa annak kiváltásának idejéig az articulus szerint. Ezeknek penig exequálására minden helybeli tisztek sub amissione officii et poena violationis articulatorum tartozzanak kimenni és az feljebb megírt mód szerint executiót is impendálni és az jószágot kezében adni annak,

az ki az adót letötte, vagy ezután letenné, exclusis omnibus juridicis remediis vigore praesentis articulis (így).

Articulus XXXIII.

Vizaknai Péter praefectusnak a görgény-sztimrehi gyűlésbéli articulus alól való absolutiója végeztetik a fiscalis jövedelmekről való számvétel dolgából.

Kegyelmes urunk görgény-szent-imrehi gyűlésünkben praefectus atyánkia Vizaknai Péter deák magára vállalván, hogy minden fiscalis jövedelmektől igaz számat vétetne, de mivel Nagyságod annuentiájából az fiscalis tisztektől való számvételt országra relegálta, kezéből mi is kivöttük és attól az hivataltól in ea parte absolváltuk. Azon hivataljáról írott articulusinkat abrogáltuk.

Articulus XXXIV.

Gyulai Ferencznek elidegenedett jószágga, hogy per officiales comitatum kezében assignáltassék ea cum declaratione, hogy a praetendensek suo modo keresshessék; concludáltatik.

Ez változó időben sok böcsületes hazafiának jószágok mások kezében deveniálván holmi úton és módon, hogy Nagyságod, kegyelmes urunk, több hívei között Gyulai Ferencz atyánkia mellett való alázatos instantiánkra tekintvén, jószáginak eligazításának dolgát országul reánk bocsátotta, alázatosan megszolgáljuk. Azért Nagyságod kegyelmes annuentiájából, mivel másoknak is ez hazának böcsületes fiainak elidegenedett jószágok articulusunk szerint restituáltatott, Gyulai Ferencz atyánkianak is jószági azon articulus szerint hogy kezében foglaltassanak (*te helyett*: szolgáltatassanak) per officiales comitatum, exclusis omnibus juridicis remediis, vigore praesentis articuli, egyenlő tetszésből végeztük. Ugy mindazonáltal, hogy az mely haereseznek azokhoz az jószágokhoz praetensiója vagyon, annak igaz útja módja szerint kereshesse.

Articulus XXXV.

Ebeni Istvánnak, hogy a kóródi-szt.-mártoni portio, udvarház, malom, több ahhoz való portiókkal együtt ex consilio kegyelmes urunktól ő nagyságától megadatott, és a kiknek ő nagysága azokat conferálta volt, hogy azoknak is a fiscalis jószágokból ő nagyságától más igértetik, a statusoktól approbáltatik.

Hogy Nagyságod kegyelmes urunk alázatos instantiánkra az kóródi-szt.-mártoni portiót ott való udvarházzal és

malommal együtt Ebeni István atyánkfiának megadta ex consilio több falukbéli portiókkal együtt, melyekkel tudniillik azelőtt birta, érdemesnek ismérven Nagyságod ebbéli kegyelmességire, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak. Ellenben hogy az mely jámbor szolgálainak Nagyságod conferálta volt azokat, azoknak is az fiscalis jóságokból mást ígér érettek kegyelmes választétele szerént, mi is consentiálunk, approbáljuk is; az Nagyságod kegyelmes resolútiója minden czikkélében helyben maradván.

Articulus XXXVI.

Hogy az jó pénz, arany és ezüst marha bizonyos ideig az országból ki ne hordassék cum certa poena tricesimát invigilantium et contrarium facientium prohibeáltatik.

Mivel kegyelmes urunk nyilván való kárunkat látjuk országuil abból kijönni, hogy az jó pénzt és ezüst, arany marhát az országból kihordják: végeztük Nagyságod kegyelmességéből, hogy míg az nagy adót megadhatjuk, ne légyen semmi rendeknek szabados az jó pénzt és ezüst s arany marhát kivinniek, melyre vigyázzanak az harminczadasok és vámasok sub amissione bonorum et officiorum suorum; rajta érvén ez articulusunk ellen cselekedőköt, elvegyék tőlök s ország számára fordítsák éppen; ha azután comperiáltatnék is cselekedetek, meghaljanak érette, ha tudva elbocsátanak.

Articulus XXXVII.

Az aragnak négy forintnál, a tallérnak kettőnél, az oroszlanýosnak penig száznýolczvan pénznél feljebb való váltása bizonyos animadversióval tilalmaztatik.

Látván ebből való kárunkat is és fogyatkozásunkat, hogy az tallért és aranyat válorán feljül kezdették váltania, végeztük azért egyenlő consensusból, hogy senki az tallért feljebb két forintnál, az aranyat négynél, az oroszlanýost penig száznýolczvan pénznél ne mérészelje elváltani, holott ez is rendkívül való ára; külömben cselekedőkötől vétessek el. s fordíttassék ország számára.

Articulus XXXVIII.

Kegyelmes urunk ő nagysága ez hazában nem létele alatt emanuáltatott m.-vásárhelyi articulus roboráltatik.

Az elmúlt közelpik marosvásárhelyi gyűlésünkben, Nagyságod ez hazában nemlétekor az mely articuluszt írtunk volt,

noha szokás kívül conclusio nélkült bossáttatott ki az tipografiából, mindazáltal végeztük egyenlő voxból, Nagyságod consensusa is ezaránt accedálván, hogy azon megnevezett marosvásárhelyi articulushoz, s ott való végezésink pro rato atque firmo tartassanak, azon fogyatkozás tétel nem praejudicálván semmit ellene.

Articulus XXXIX.

Eggyéhuány böcsületes hazafiai kegyelmes urunk ö nagysága mellé rendeltetvén Kolosvárra, a nemes országtól authoráltatnak.

Nagyságod kegyelmes resolutiója szerint az mely böcsületes atyánkfiait, úgymint Nagyságod mellett lévő tanácsi rendeket és Hallér János, Bethlen Farkas, Vas János, Náduclvári János, Nemes János, Daniel Mihály, Daniel István, Sárossi György, segesvári királybíró más tanácsbéli társával, és tavalyi beszterczei bíró más tanácsbéli társával Kolosvárra Nagyságoddal együtt elmenni rendeltünk, authorálván azon atyánkfiait Nagyságoddal együtt, valamely dolgokat ez hazánknak békességére és maradására fog concludálni, azt mi is mindenenkben approbáljuk, elhívén azt, hogy édes hazánk jóvára, békességének helyben állítására czélozni fognak mindenenkben.

Articulus XL.

Légrádi Márton nevű nemes ember e hazában incorporáltatik.

Alázatosan találván meg vitézlő Légrádi Márton benünköt, ez hazában lévén lakása, incorporálnók közinkben; megtekintvén alázatos instantiáját, hogy Nagyságod kegyelmes consensusából ez articulusunkban incorporáltatnók, agnoscaljuk.

Articulus XLI.

Teleki Mihály a máramarosi adónak igazán való percipiálására és administralására inspectornak rendeltetik.

Teleki Mihály atyánkfiaát rendeltük az máramarosi adónak igazán való percipiálásának s administralásának is inspectiójára, hogy az ország eziránt is ne defraudáltassék, viseljen illendő gondot reá az ország jóváért, ezen articulusban concludáltuk.

Articulus XLII.

Kopasz István és Udvarhelyi György Hunyad vármegyében exactoroknak rendeltetnek, cum decreto poenae perceptorum comparitionem coram iis negligentium.

Végeztük azt is kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy Hunyad vármegyében Kopasz István és Udvarhelyi György atyáinkiai az eddig való felvetett és szedett adóknak perceptoritól szorgalmatosan mentől hamarebb számat vegyenek, certificálván mind patronusokat az egy Hunyad vármegyében és perceptorokat quietantiájok és regestumoknak productiója felől, melyben esendő difficultásokat hogy előnkben reportáljanak, vagy oda az hova illik, determináltuk. Valakik pedig certificáltatni fognának, quietantiájokkal az articulus szerint nem compareálnának, in poena articulari convináltassanak eo facto seorsim et singulatim, és vigore praesentis articuli exequálják az ott való tisztek, exclusis omnibus juridicis remediis, melynek harmada magoknak cedálván, két részét adminisztrálják az ország számára.

Articulus XLIII.

A székelységen eddig való perceptorok difficultások eligazításának módja certa eum cautela concludáltatik.

Az székelységen levő bizonyos perceptor atyáinkiai jelentik, hogy az elmúlt esztendőekben az mely bizonyos summa adózást vetettünk volna székekben porta contentatiójára, nagy részét adminisztrálták ugyan eddig való constitutióink szerint, de mivel az akkori regisztrácók és számban vétetett emberek számai közül némelyek az üdöktől fogván elraboltattanak, némelyek pestis miá penitus deficiáltak, némelyek pedig azon helyekből, az honnan akkor felírattnak volt, elbujdosottak, és volnának olyak is kik elannyéra elfogytak, szegényedtek volna, hogy semmiképen rajtok fel nem vehetnék, mely miá soha végképen való quietantiát az exactoroktól nem vehetnének magoknak és posteritásoknak is innen következhetendő nagy károkra. Hogy azért ebbéli difficultások meg-orvosoltassék: végeztük közönséges tetszésünkéből, hogy mikor hátramaradt restantiájokat exactor atyáinkiai kezekben adminisztrálják, számat adván elsőbben kikiről és mennyi számú emberekről adminisztrálták az summát, ezekkel együtt számadások alól elraboltatott, elbujdosott, pestis miá penitus deficiált és elfogyatkozott, szegényedett személyekről is quietáltassanak exactor atyáinkiaitól végképpen, úgy mindazonáltal, hogy afféle elfogyatkozott, szegényedett személyek

részéről tartassék fel summájok felvétele, de nem az ő kegyelmek perceptorsága alatt, hanem ennekutána arról való végzés szerént.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris, ad verbum, sine dominatione et augmento vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contentu, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest seu intererit, observari faciemus: imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in oppido Nagy-Schink die vigesimo quarto mensis Januarii (így: *Februarii* helyett) anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo quarto.

M. Apafi m. p. (P. H.)

(Eredeti nyomtatvány a M. T. Akad. birtokába).

XLIV.

1664. febr. 14.

A fejedelem tudósítja Rhédeyt Zólyomi megkegyelmezéseiről.

Áldja meg isten jókkal Kegyelmedet kívánom.

Kegyelmed nekem küldött leveleit nagy becsülettel vettem, kívánom hogy ez levelem is szerencsés órában és jó egészségben találja Kegyelmedet. Im azért az Kegyelmed kívánására Zólyomi uramot elbocsátottam; kérem Kegyelmedet ennekutána legyen oly vigyázással reá, hogy valami alkalmatlanság ne következék. En kegyelmedben megnyugodtam; ha mi eddig volt is, ne nékem tulajdonítsa Kegyelmed, hanem más értetlen embereknek; ennekutánna az jó szomszédságot megtartsuk, s ha isten engedi még Kegyelmed látogatására el is megyünk. Ez levelem vivő szolgántól szóval is izentem Kegyelmednek, hogy szavainak adjon hitelt kérem.

Istennek ajánlom Kegyelmedet. Irtam Nagy-Sinken, 14. Februarii anno 1664.

Kegyelmednek jóakarója

Apafi Mihály.

Külsőim : Tekéntetes nagyságos gróf Rédei Ferencz uramnak sat.

(Eredetije a gr. Teleki család levéltárában. Nro 3604. Az egész levél Apafy saját kézírása.)

XLV.

1664. febr. 3—23.

A kolosvári lázadás s az Apafyval tervezett kiegyezés ügyében folytatott levelezése a császár megbízottjainak.

a)

1664. febr. 3.

Cob levele Telekihez.

Spectabilis sat.

Citra nullum dubium Dominatio Vestra notitiam habebit rebellionis claudiopolitanae, in qua materia secundario jam celsissimo principi scripsi; hac occasione praeterire nolui Magnificentiam Vestram, quin eandem requiram, ut cum praefato celsissimo principe negotium dirigat, quo hi Claudio-politani ad pristinam redeant devotionem, reliquique praesidiarii samosujvarienses, kővárienses, bethlehemienses et sebesvarienses praemoneantur, ne his foedifragis exemplis, quae celsissimus princeps inclementi animo sentiat, sequantur et per certam subordinationem sub occulto in priori fidelitate perseverandi persvadeantur. Dominus Sereni ingentem Turcis cladem intulit, pervagatus jam ad 10. milliaria Turcarum confinia, omnia devastat, mactat et conburit. Libentissime dominus Kaszoni ad desideratam consultationem venisset, sed valetudinis sinistrae causa impossibile venire fuit, ut qui simul plurimis intricacionibns occupatus est. Spero tamen a magnifica Dominatione Vestra ad reditum suum ea experiri, quae alias per dominum Kaszoni significanda fuissent. De reliquo maneo sp. ac mag. Dominationis Vestrae

servitor paratissimus
Wolf Frederick Cob
liber baro de Neuding.

Zathmarini, 3. Febr. 1664.

Külczim: Spect. ac mag. domino Michaeli Teleki *sat.*
(Eredetije a mvhelyi gróf Teleki ltárban. Miss. nro 130.)

b)

1664. fe b r. 3,

Kászoni levele Telekihez.

Szolgálok Kegyelmednek mint nekem kedves fiam uramnak.

Az Kegyelmed 26. Fogarashól expediált levelit becsülettel vöttem, nem kételkedem Kegyelmed az kereszténségnek jóvára való dologban fárad és munkálkodik. Bizonynyal írom Kegyelmednek, hogy az méltóságos fejedelem ő nagysága udvarlására bementem volna, de mind az betegség, mind pedig ő felségének naponként való újabb-újabb poroncsolati töttek remorat. Itt bizony senki, sem az udvarnál méltóságos fejedelem ő nagysága felől jó emlékezetnél egyébbel nincsenek; én felőlem pediglen Kegyelmed bizvást assecurálja ő nagyságát, hogy bizony oly hű szolgálja vagyok ő nagyságának, és úgy kívánom szerencsáját, életit, becsületit, az szintén az magam természet szerént való uramnak; az úristen sokáig éltesse és áldja meg ő nagyságát: im most is mit írtam ő felségének ő nagysága felől Kegyelmednek in paribus elküldtem. Kérem Kegyelmedet Béldi uram adja meg az pénzemet Kegyelmed allaboráljon. Laboráljon affelett mind Székelyhid és Kolosvár felől is, melyet ha ő nagysága cselekszik, bizony ő nagyságának sok gonosz akaróinak dugódik be az szája. Holmi dolgok felől azelőtt is írtam vala ő nagyságának, kérem Kegyelmedet ő nagyságának azon dolgokat juttasson eszibe Kegyelmed, had írasson azokra választ ő nagysága. Kegyelmednek most egyéb új hírt nem írhatok, hanem hogy Hohenloah az imperium generálja Zrini Miklós urammal ő nagyságával az Szent-Gróti mezőről 23. Januarii indultak meg Törökországra, együtt lévén az Dunántúl való magyarság és Horvátország az imperiumi hadakkal, mindenütt égetnek, rabolnak; tudom ezen dolgot Törökország felől is eddig Kegyelmedek meg fogta hallani; az mely had az Szent-Gróti mezőről elment, 25 ezer volt; azonküül is már mindenfelől az több hadak is készen vadnak. Az hódoltságot, mind ráczot, magyart az ő felsége birodalmába hajtják ki Törökországból; az hova érkeznek, mindent porrá tesznek. Isten Kegyelmedhez. Szathmár, 3. Februarii anno 1664.

Kegyelmed szolgálja és atyja

Kászony Márton m. p.

P. S. Kérem az urat Béli uramat ő kegyelmét, ne halogasson ő kegyelme holmi üdő vonással, adja meg pénzeimet, mert bizonyynyal írom Kegyelmednek, hogy tovább nem várhatom; nem illik ő kegyelmének haragudni, — mert én ő kegyelmének idegene levén jól töttem ő kegyelmével. — ha megveszem az magamét.

Külczim: Spectabili ac magnifico domino Michaeli Teleki (titulus) domino filio observandissimo.

(Ered. M.-Vásárhelyen, a gr. Teleki cs. ltárában. Miss. nro 133.)

c)

1664. febr. 11.

Kászoni levele Telekihez.

Szolgálok Kegyelmednek édes fiam uram.

Az Kegyelmed levelit vöttem, az Kegyelmed munkálkodását isten tegye gyümölcsössé. Mégis kérem Kegyelmedet, az istenért munkálódjék az praesidiariusok reductiójában, hogy valami rendkívül való villongások ne következzenek. Tudom az méltóságos fejedelem ő nagysága mint eddig úgy ezután is jó affectióját continuálja; mert az isten tudja, édes fiam Kegyelmednek syncere írom, hogy azon rebelliseket fegyverrel is repetálni fogjuk; hogy pedig az az rozsz eltávoztassék, jobb jó idején azon rebelliseket reducálni. Ő felsége most is mind az méltóságos fejedelemhez ő nagyságához, mind az országhoz azon affectióval vagyon, mint azelőtt, és ezen rebellisek dolgában nem kell sok consideratiókat forgatni, mert bizony félek rosztól, kitől isten oltalmazzon; nem jó az császár szakálába kapni egynehány rebellis miatt, melyet úgy gondolom okos ember nem is cselekeszik. Isten segítse Kegyelmedet minden jóra. Szatlmár, die 11. Febrarii 1664.

Kegyelmed szolgálja és káplánja

Kászony Márton m. p.

Külczim: Spect. ac magn. domino Michaeli Teleki *sth.*

(Ered. a gr. Teleki cs. lt. Miss. nro 133.)

d)

1664. febr. 12.

Cob levele Telekihez.

Spectabilis ac magnifice domine mihi observandissime.
Datus ad me 1. a Februarii ex Sink, 11-ma currentis

accepi, quibus perlectis sedulum Dominationis Vestrae laborem abunde cognovi. Repetitis prioribus meis, Magnificentiam Vestram rogo ulterius sic continuando rem ita dirigere, ut mutua et sincera sacratissimae caesareae maiestatis concepta intentio circa principem celsissimum regnumque conservetur. Spero felicem eiusdem reditum et maneo immutabilis

Spectabilis ac magnificae Dominationis Vestrae
Zathmarini, 11. Februarii 1664.

servitor paratissimus
Wolf. Frederich Cob
L. Baro de Neuding m. p.

Külezim : Spectabili ac magnifico domino (titulus) Michaeli Teleki *stb.*

(Eredetije a gr. Teleki család ltárában. Missiliseh 130. sz.)

e)

1664. febr. 14.

Strein levele Telekihez.

Spectabilis ac magnifice domine.

Litteras Magnificentiae Vestrae accepi, ago gratias pro omni exhibito honore; interim tamen me valde penitet, quod sua magnificentia propter ipsos maledictos Claudiopolitanos rebelles et traditores iter suum in Kiouar percipere non potuerit, et propterea meum gaudium Magnificentiam Vestram videndi ulterius suspensum est. Spero autem in deum, quod tam bene a deo quam a naturali clementissimo domino eorum poena non diu emansura sit, et spero hoc parvum impedimentum esse, quod Magnificentiam Vestram non in brevi tempore hic videbo, cum mihi Magnificentiae Vestrae erga nostrum clementissimum dominum fidele cor et animus honestus quam optime notus est. Novi aliud nihil scio, quam quod mihi pro certo Ratisbona scribitur, quod sua maiestas inter quatuor septimanas (*sic*) Viennam redibit, et ipse in persona sequenti aestate campum adiere (*sic*) vellit. Interim concludo et suae magnificentiae me recomendo et permaneo

Magnificentiae Vestrae

servitor et amicus paratissimus
G. G. Strein m. p.

Kiovar, 14. Februarii a. 1664.

Külezim : Spectabili ac magnifico domino, Michaeli Teleki, arcis Kiovariensis supremo capitaneo, domino mihi obsevandissimo.

(Eredetije a gr. Teleki család ltárában. Missiliseh 134. sz.)

f)

1664. febr. 22.

Cob levele Telekihez.

Spectabilis ac magnifice domine mihi observandissime.
Litteras Vestrae Magnificentiae 21ma huius datas heri circa vesperum recte accepi, quibus praecipue ex iis ad magn. et rev. dominum P. Kasszonium directis bonam intentionem suae celsitudinis principis Transylvaniae erga sacr. caes. maiestatem, totam denique christianitatem, simul quales litteras assecutorias eadem sua celsitudo desideret, bene intellexi.

Cum autem hactenus nec quicquam quod in praeiudicium suae celsitudinis vel regni vergere potuisset ullo homini aperuerim, hocque ne fieret a sua maiestate domino ac rege meo clementissimo sub amissione eiusdem suae maiestatis gratiarum summopere prohibitum sit, adeoque qualiter hoc in passu me obligaverim, ex inclusis sub sigillo volante videbit: hoc non sufficiente non deero, quin rigidiorum iuxta contenta sive copiam mihi praescribendam absque scrupulatione componam.

Nulli enim praeter me et dominum Kasszonium uberius constat, quanta clementia sacr. caes. maiestas suam celsitudinem regnumque Transsylvaniae, sicuti etiam omnes qui hactenus in eiusdem suae maiestatis devotione ac fidelitate constanter permanserint, amplectatur: propterea exspectans Vestrae Magnificentiae praesentiam maneo

Magnificae Vestrae Dominationis
Zatthmarini, 22da Februarii 1664.

servus paratissimus
Wolf Frederick Cob
liber baro de Neuding m. p.

Külezim: Spectabili ac magnifice domino Michaeli Telki stb. Kóvarini.

(Ered. a gr. Teleki cs. lt. Miss. nro 130.)

g)

1664. febr. 23.

Kászoni levele Telekihez.

Szolgálok Kegyelmednek mint nekem kedves fiam uramnak.
Im volanter az assecuratóriát mind én mind pedig Cob

uram az Kegyelmed kezébe küldtük, abban semmi scrupulust nem töltünk, mivel igaz járásbeli emberek vagyunk; ha pedig lennének több kell, valamint Kegyelmed akarja írni: írja úgy és mi Cob urammal subscribáljuk, evvel is megakarván mutatni synceritásunkot méltóságos fejedelemhez ő nagyságához. Kegyelmed az assecuratóriákat megolvastván pecsételte be, és ő nagyságának küldje be. Továbbra kérem Kegyelmedet siessen ide. Most Kegyelmednek egyéb híreket nem tudok írni, hanem hogy az pápa az francziával megbékélt és az pápa minden papi jószágok jövedelmének negyedrészt az török hadra rendelte; Stroczi general már az francziai királtól megtért pénzzel és néppel; az spanyor már egy néhány ezer emberre való hó pénzt küldött; ő felsége in medio Martii Bécsben leszen. Már mind hadak, mind generálok készen vadnak, az imperialis hadak főgenerali két svecus leszen Frangel és Vircz; gróf Csáki István uram itt ő felségének hadat fogad, ha őt vagy hatezer leszen is mind hópénzek leszen, már fogadják is; ezenkívül is mindenütt fogadják Magyarországon, ha isten Kegyelmedet ide hozza mindezekről bő írást mutatok. Az Zrini uram szerencséit tudom Kegyelmed hallotta.

Szathmár die 23. Februarii 1664.

Kegyelmed szolgája és atyja

Kászoni Márton m. p.

Külsőim: Spect. ac mag. domino Michaeli Teleki sat.

(Fred. a mvhelyi gróf Teleki Itárban miss. Nro. 133.)

h)

1664. márcz. 12.

A nagy-sinkai törvények alapján kiadott rendelet.

Michael Apati dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dnus et et Sicularum comes etc.

Magnifica dna, nobis grata. Salutem et gratiam nostram.

Nyilván van Kglmednél, hogy még tavalyi esztendőben Szászkezdén lévén az statusoknak gyűlése, látván az nemes ország, hogy az portára küldendő adó semmiképpen különben ki nem telnék. vetett volt bizonyos személyekre, s azok között Kglmedre is kétszáz tallért, erős constitutiót írván, mindazon summának refusiójának módjáról, mind pengig az kik meg nem adnák, azoknak büntetéséről is; de Kglmed nem viselvén elégségesképpen szemei előtt az haza közönséges javát, nemhogy

akkor megadta volna, de mindeddig is ha szinte adott volna is valamit meg benne, éppen letenni azt az summát elmulatta, szeretvén az békességben élni, de neheztelvén azért költeni; melyet az nemes ország az közelebbi nagysinki gyűlésben eszében vevén, fejedelmi kötelességünkre kénszerített bennünket, hogy a kik meg nem adták, kedvek ellen is exigáltassuk rajtok. Minekelőtte azért az keményebbek útát követnők az dologban, akarók Kglmedet inteni, egyszersmind parancsolván is serio, az nemes ország kétszeri deliberatióját semminek ne tartsa, hanem késedelem nélkül az feljebb specificált summát éppen administrálja Fábíán István hívünk kezében, contentatióját várván az országtúl rendeltetett helyről. Egyébránt ha ez mostani kegyelmes ammonitiónkat elmulatja, nem nekünk hanem magának tulajdonítsa, ha az ország végezését effectuáltatjuk; ha lehetne híveink közül senkit sem terhelhénk ilyen dolgokkal, de az ország közönséges megmaradását inkább kell respectálnunk, mintsem az privátumot. Cui de caetero secus non facturæ gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Claudiopolitana, 12. Martii anno 1664.

M. Apafi m. p.

Külsőin: Mgificæ dñæ N. N. splis ac mgfici quondam Stephani Seredi de Göröcsön relictæ viduæ etc. nobis gratæ.

(Eredetije B. Miske Kálmán ltárában.)

i)

1664. máj. 8.

A nagy-sinki törvények végrehajtásához.

Michael Apaffi dei gratia princeps Transylvaniae, patium Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Egregii et nobiles fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Úgy informáltattunk mind az elmúlt őszi tíz talléros s mind az Nagy-Sinken felvetett tíz forintos és annakelőtte egy-egy talléros adóban is feles restantia vagyon fenn az hűségtek vármegyéjén; melyen nem kevésbé csudálkozunk, hogy ilyen szunnyadozva munkálkodik felszedésében, holott eléggé experiálhatta hűségtek ennek az szegény hazának mind megmaradása, veszedelme egyedül az fényes portának az adózással való kedve keresésében áll. Im most is az fővezér embere, ki az adóért jött, fenyegető levéllel nyakunkan ül, vigyáz arra mint serénykedünk megszerzésében, s ha látja az fogyatkozást, halogatást megírván az fővezérnek, veszedelem követ.

Azért istenre, hazája megmaradásához való szeretetire kényszerítjük és életére parancsoljuk is serio: kedvezés, személyválogatás nélkül, mindeneken szedje, exequálja mindenik féle adót, s adminisztrálja az perceptor kezében ad summum tized napra. Egyébiránt mi többé nem írunk, mert azt látjuk semmit nem fog előtte, hanem brachiummal exequáltatjuk s némettel pedig egyszersmind mindenféle adót: lássa ha úgy beszenni könnyebb, de bizony hűségteknek is jut benne; ha mi nemesi szabadságának hántódása esik, tulajdonítsa magának. Secus non facturi. Datum in civitate Albae 8. Maji anno 1664.

M. Apafi m. p.

Az mely két-két tallért jószágos nemes emberekre, egyházi nemesekre pedig egy-egy tallért vetett Sinken az ország, azt is mingyárt adminisztrálja; ha pedig azt praetendálja: megküldte, az nemességek azon vármegyében számárul, és kik adták meg, s kik nem, igaz extractusát küldje kezeinkhez hűségtek.

Off. c. Alb.

Külczim: Egregiis et nobilibus vicecomitibus, judicibus vicejudicibusque nobilium comitatus Albensis Transylvaniae, fidelibus nobis dilectis.

Kívül: Anno 1664. die 11. mensis Maji exhibitae in Nagy-Enyed.

Az tíz forintos adóról, két és egy tallérokrol és tíz talléros adóról.

Maji 8. 1664.

(Eredetije B. Miske Kálmán ltárában.)

XLVI.

1664. márcz. 20.

A fejedelem megalkuvása a kolosváriakkal.

a)

A kolosváriak kívánságai.*)

Kolosvár lakosinak alázatos replicájok és postulatumok.

Az mi klmes urunk ő nga és az nemes országtól delegált personák ő ngok s ő klmek rendeléséből értettük, hogy az itt Kolosváratt leendő praesidiumnak tartására való expensa

*) A fejedelem végső elhatározását közölte Jakab Elek kitűnő munkájában Kolosvár Története II. k. 754. s köv. ll.

esztendeig tenne tizennyolczezer forintot, többi között téven ilyen rendelést is, hogy hét vármegyéről száz-száz köböl búza hozattassék ide arra az szükségre, melyeknek ára tenne ad minus két ezer forintot, hasonlóképpen az monostori harminczad is azon szükségre fordíttatnék, melyből is jőne kétezer forint, a többbit pedig rendelte volna bizonyos jövedelmekből Kolosvárátt suppleálni: mely minekünk láttatnék szabadságunk ellen romlásunkra lenni. Mi azért erőnk felett való terhet akarván inkább subeálni, mintsem privilegiumunknak és régi szabadságunknak rontása következzék, offeráljuk, hogy valamint tehetjük szerét az tizennégyezer forintnak, megadjuk, ha Ngod s Ngtok és Klmetek ez ide alább megírt punctumokban megtart és confirmál.

Első. Hogyha isten ő szent felsége ő ngoknak oly módot mutat benne, hogy avagy kevesebb praesidiumnak kellene tartani, avagy az praesidiumnak valamely része oly lenne melyre kevesebb erogatio kívántatnék az tizennyolczezer forintnál, ide értvén mindenkor az búzából és harminczadból bejöheto négyezer forintot, az mennyivel kevesebb lenne az erogatio a tizennyolczezer forintnál az tőlünk megígírt tizennégyezer forintból defalcálódjék, kegyelmesen megtekintvén az mi klmes urunk, hogy nagyobbára kuldússágra jutván, mégis az haza szolgálatjára erőnk felett offeráljuk magunkat.

2. Hogy mindennemű privilegiuminkban, törvényinkben, szabadságinkban és minden jó rendtartásunkban, melyekkel ab antiquo éltünk, megtartassunk, és az praesidium bevételével és e summa pénz ígíretünkkel (mivel elkerülhetetlen szükség kényszerít mind az országot s mind minket reá) ne láttassunk elmenni eddég való szabadságunk mellől és semmiben privilegiuminknak ne praejudicáljon.

3. Hogy minden néven nevezendő adótól, saczczolástól, akárkinek való gazdálkodástól, postaszekér és postaló adástól, és mindennemű ország szolgálatjától immunisok legyünk.

4. Kapuink, tornyaink egyik-egyik kolcsai adassék a mi bíránk kezében azokban levő munitiókkal együtt, úgy hogy kapitány urammal, a ki lejendő, egyetértvén mindenkben egy akarattal nyitassék és szegeztessék.

5. Senkinek indifferenter akármi szín alatt idegen bort behozni városunkban szabad ne légyen, mivel pedig ez nagy summának nagy részének a bor jövedelméből kell szerét tenni, borunk pedig két esztendők alatt hegyeinken nem teremvén, kényszerítettünk (az mostani boraink elfogyván) magunk ez szükségre idegen bort behozni, még isten új bort ad hegyeinken, az új bor bejővén, magunknak is ne légyen szabad behozni, és mivel ez nagy summának kiteljesítésére teljességgel

különben elégtelenek volnánk, csak arra képest kell behoznunk, azért ez is ne légyen privilegiumunknak romlására, más senki erről exemplumot nem vevén, sőt kglmes urunktól Ngtoktól s Kltektől ebben confirmáltatni kívánunk.

6. Minden szekértől valamelyeken valamit eladni hoznak az városra, vagy ha hostátunk megépülne, a hostátra két ökrű szekértől egy polturát, négy ökrűtől 2 polturát, 6 ökrűtől 3 polturát, et sic consequenter tartozzanak adni; hasonlóképpen a lovas szekerektől is a terhes egyes lovaktól is penig, kik eladni valót hoznak, két-két pénzt.

7. Valamit az város piaczára behoznak eladni, melyet vékával szoktanak mérni, minden véka búzától két-két pénzt, a gabonának vékájától egy-egy pénzt tartozzék az eladó ember adni, noha ugyan ez is csak az városi ember erszényéből megyen ki; az mit penig ez szegény város vagy borból vagy húsból és egyébből valami proventust csinálhat, melylyel ez erőnk felett való summát augeálhassuk, legyen az város szabadságában.

8. Az város kül levő falukban, kik egy mélyföldig fekszenek, ne legyen szabad az húsnak fontját alább adni három pénznél, melynek is az egy-egy pénzét az falus bírák és az vármegye tisztjei hűtellel exigálván, tartozzanak kezünkben szolgáltatni.

9. Mivel ez nyomorúlt városnak csak két poltura repositoryuma is nincsen, sem jószága, melyből proventust várhatna, adóból is penig a városi népnek nagy szegénysége miatt hogy szedhessünk, s az pénznek szerét tehessük, reménségünk nincsen, hanem az jövődöbeli jövedelemből kelleltik várunk: mostanság azért az fizetésre ne kételeníttessünk, hanem három holnapok eltelvén: az negyedrészt, ismét három eltelvén az más negyedrészt, et sic consequenter tartozzunk megadni, úgy hogy az utolsó terminus légyen in anno 1665. husvét napján.

10. Az rajtunk levő nagy adósságért egynehány bizonyos esztendőig ne infestáltassunk, ha kikre penig a városi atyáinkfiak közzül, az rajtunk egynehány ízben vött sanczban reájok vetettünk, az kik ez nyomorúságos inségben kényszerítettettek az városról elmenni, ha nem redeálnának, akárminemű helyeken és akárkik hátok megett találtassanak az Ngod birodalmában, az adósságot rajtok megvehessük, az Ngod kegyelmes és az ide delegált ő ngok s ő klmek annuantiájokból, mivel fejek váltáságokban adtuk.

A mely negyvenezer forintot penig ez a város az ország javára s megmaradására nagy szükségében kölcsön adott volt,

restálván még abban 22 ezer forint, mutasson Ngtok és Klmek útát ez nagy inségünkben, honnan, mi móddal és kitől tudjuk várni.

11. Letévén pedig e megígírt nagy summát az ecclesiának bonumihoz s annak proventusihoz mi nem nyúlunk, nem akarván átkot és az istennek kemény ítéletit ránk vonni.

12. A kapitány pedig, a ki leendő, mellette lévő tisztekkel, minthogy bő cseléddel lésznek, béres házat fogadjanak, azoktól fizessenek mert senkitől az ő házát el nem vehetjük, mivel a gazda sok építésével, adózásával, és az haza közönséges szolgálatjával tartja házát. A kapitánnak pedig és utána való tiszteknek jurisdictiójuk csak az alattok való praesidiumon legyen, ő klmek az városi rendet mindenekben az bíró és tanács directiójukra hagyják. Kapitán uram tiszteivel együtt városi atyánktaiának, kiváltképpen pedig bíráinknak s tanácsbeli személyeknek illendő becsületeket megadja. Ha valamely személy, az praesidium közül városi ember ellen vétene, annak causája kapitány uram székin decidáltassék, ellenben ha az praesidiumbeli személy ellen kolosvári ember vétene vagy valami praetensiója volna városi ember ellen, az kolosvári bíró előtt decidáltassék causája.

13. Az praesidium oly dispositióval és disciplinában legyen, hogy az városi embereknek s gazdájoknak semminemű bántódások ne legyen tőlök, becsületeket egymásnak megadják, semmivel egyébbel az szállásadásnál nekik ne tartozzanak. Szállások pedig ott legyen, az hova az bíró és tanács rendelteti, kit hova és mennyit akar rendelni, nem ott az hol ők és a mennyin akarnak. Senki pedig az kolosváriak közül az praesidium közé be ne vétessék. Ha valaki az praesidium közül városi ember ellen patratumot cselekednék, szabad legyen eo facto in loco delicti városi embernek megfogni, sőt az praesidiumbeli személyek is tartozzanak segítséggel lenni az ilyeneknek megfogásában és úgy kapitány uram keze alá adni

14. Ha kik az nemes uraink közül ez városban házat vennének avagy vöttek volna, úgy mint egyik városi gazda tartozzék az várasban minden onust egyaránt supportálni. Ha pedig ő klmek közül valaki béres házat fogadna, alkudjék úgy a gazdával, hogy minden onust a gazda vállaljon magára, alioquin, mint más zsellyér, azt az onust supportálja.

15. Ha oly dolog történnék (melyet isten távoztasson) hogy ez országban oly veszedelmes állapot, avagy nagy drágasság lenne, melyek miatt az várasnak semmi proventusa nem lehetne, olyan casusban ne kényszeríttessünk ez summát megfizetni.

16. Mindezekben penig ha valami súlyos nehezségünket vennők eszünkben, szabad légyen kglmes urunkat s az nemes országot ország gyűlésében annak tollálásáról requirálnunk.

17. Mivel penig a nagy kételenség kényszerít mostan bennünket az praesidiumnak bevételére, ha isten kegyelméből az athname megadattatik, és az ország határa kiniuttatik (*így!*): rólunk elvétessenek, és kapuink kolcsai minden authoritásával, szabadságával kezünkben adassanak. Ez mostani summa ígíretünkkel penig és praesidium bevételünkkel ne láttassunk szabadságunk s privilegiumunk mellől elmenni, és semmiben privilegiumunknak ne praejudicáljon, mivel az országnak nagy szüksége kényszerített erre bennünket, mely hogy jövődöben is (isten boldogítván országunkat) helyre állíttassék, nagy alázatossággal kívánjuk, melyről (Ngtokat s Klteket alázatosan követjük) ezaránt való protestatióunkat is fentartjuk.

18. Ezekről az punctumokról penig klmcs urunk Ngdtól, tanácsúr híveitől s arra delegált personáktól Ngod méltóságos pecséti alatt, mind penig ő ngok s ő klmek pecséték alatt való confirmationalis levelet nagy alázatossággal kívánunk. Az mely instructiót penig Ngtok és Kegyelmetek kapitány uramnak és az praesidiumnak fog adni, annak pariaját is méltóztassék nekünk kiadni.

Ngdtól, Ngtoktól s Kgtektől ez
punctumink szerint való istenes és
kglmes választ várunk nagy aláza-
tossággal.

Kivül: Az kolosvári egynehány rendbeli punctumok, melyek Ébeni uramnál rendesebben megvadnak.

(Egykorú másolat. Orsz. Ltár. Fisc. Archivum.)

b)

1664. márcz. 20.

A fejedelem és országos bizottság elhatározása.

Resolutio ad replicationes humillimas civitatis Claudiopolitanae, data anno 1664. die 20. Martii.

Ad 1. Annuálunk.

Ad 2. Az is helyben hagyatik.

Ad 3. Egyéb adózástúl, saczczoltatástúl, gazdálkodástúl, postaszekér és lovak adástúl. ország közé való szolgálat-

túl immunisok legyenek, hanemha az magok városát kellene építeni, melyben is az nemes ország még másunnét is tartozik segíteni, annak felette török követeknek, avagy törökökhöz küldött postáknak, követeknek tartozzanak gazdálkodással és postalóadással.

Ad 4. Hogy az várasnak kolcsai kétfelé tartassanak, az lehetetlen dolog, sok inconvenientia is következhetnék belőle, mindazáltal arról való dispositio ez legyen. Mind az város kolcsai mind az munitiós helynek kolcsai az kapitány kezében álljanak, de úgy, hogy valamikoron ki kell nyitni vagy bezárni az kapukat, egy főpolgár az kapitány szállására menvén, adassék egyik kolcs az polgár kezében, az másik az kapitány embere kezében és úgy nyissák ki s zárják úgy is be, véghez vivén dolgokat, reportálják újabban az kapitány kezében. Az munitiókat is az kapitány és az bíráktól arra rendeltetendő hites ember inventálják conjunctim együtt, mentől titkosabbán lehet, hogy ki ne czégérődzék mindenekelőtt annak mennyisége.

Ad 5. Egyébiránt annuálunk, hanem az fő- és vicekapitánnak, porkolábnak, májornak az város placidis mediis engedje meg bizonyos summáig determinative, hogy csak magok asztalára hozathassanak bort, nem praejudicálván semmit az privilegiumnak ezen dolog.

Ad 6. Annuálunk, csakhogy ide ne értsessék, az kik nem eladni, hanem magok szükségére hoznak be valamit.

Ad 7. Annuálunk.

Ad 8. Annuálunk, de ilyen declaratióval, hogy legyenek specificálva az faluk, melyekben egy polturánál alább ne legyen szabad árulni az húst, és annak egy pénze administráltassék Kolosvárra, úgymint ezek: Monostor, Fenes, Bács, Kórod, Papfalva, Szamosfalva, Györgyfalva.

Ad 9. Meglehet.

Ad 10. Az adósságot kiki miképen kérheti meg abban nem praescribálunk, hatalmunkban nem levén, de ha nem fizethetnek ugyan különben is haladni kell az fizetésnek. Az kikre az saczczban vettetett summa vagyon s elbűjdosanak, azoknak reductiója vagy megfizetések felől adjon az mi kglmes urunk patenseket.

Az 40,000 ezer forint adósság restantiája felől nem tudunk választ adni őklknek, mert nem authoritáltattunk abban az országtól.

Ad 11. Ehez semmi szónk nincsen.

Ad 12. Mind az kapitánnak, mind az praesidiumnak

szállásadással tartoznak ő klmek lenni, egyébbel semmivel sem, ennek pedig ingyen kell lenni, kinek-kinek személyéhez képpest.

Az kapitánnak mindenek felett úgy vagyon, hogy az praesidiumon vagyon directiója immediate, de az egész városnak hitesnek kell lenni, az mint feljebb is meg vagyon írva. hogy az városnak oltalmazásában az kapitántúl függenek és az praesidium ellen nem igyekeznek; hogyha peniglen praesidiumbeli és városbeli emberek között valami veszekedés lenne, mely lehetetlen, hogy ne történnék, abban ilyen observatiót tartsanak. Akár várási, akár praesidiumbeli ember legyen az veszekedő személy, szabad legyen minden discretio nélkül megfogni az közel levőknek, úgy hogy az várási embert megfoghassa az praesidiumbeli, az praesidiumbelit is megfoghassa az várasbeli; de megfogván az várási ember: vitessék az váras bírójához, az praesidiumbeli az kapitánhoz, s az előtt igazíttassék el törvény szerint dolga az bűnösnek. Hogyha peniglen nem praesidiumbeli személy az ki veszekednék, ahoz nincsen semmi közí az kapitánnak, hanem az váras bírója igazítsa az ő törvények szerint.

Ad 13. Oly disciplinában tartassék az praesidium, hogy az várási emberekkel, gazdájokkal ne veszekedjenek, gazdálkodásra is ne erőltessék, egymást megböcsüljék. Szállások hol, s mint legyen, az kapitány az váras bírójával együtt illendőképen rendeljék el.

Kolosvári ember ha szinte praesidium közé íratná is magát, semminemű terehviselés alól ne eximáltassék.

Ad 14. Acceptáljuk.

Ad 15. Ha isten megmarasztja az országot, gyűlés le-szen, találják meg az statusokat felőle ő klmek.

Ad 16. Nem tartunk ellent benne.

Ad 17. Ha isten ő flge békességet ad, az nemes ország securitását ha ismeri, hogy praesidium nélkül hagyhassák az várast, igen is méltó mind az várast mind magunkat attúl az gondtúl megmentenünk, melyet engedjen isten hamar időn megérnünk; ne is praejudicáljon semmit az praesidiumnak ittben létele, és ahoz tartozó egyéb dolgok az város privilegiuminak.

Ad 18. Ezekről hogy az mi kglmes urunk és mi is pecsés levelet adjunk, illendő.

Mindezekről az Kolosváratt levő híveinknek magunk kezeírása és pecségi alatt költ levelünköt akartuk adni, mellettünk levő böcsületes tanácsúr híveink, és az nemes országtól delggáltatott fő rendek keze írása és pecségi addálfatván hozzá.

(Egykorú másolat, Orsz. Ltár. Fisc. Arch.)

XLVII.

1664. ápr. 7—14.

Teleki újabb küldetése Szathmárra.

a)

1664. ápr. 7.

Kászonyi levele a fejedelemhez.

Mlgos fejedelem nekem mindenkor jó kglmes uram.

Kglmes uram Ngodnak személyében, és országának holtig való örvendetes resolutióji érkezének ő fgétől; legyen hála az istennek, hogy mind Cob uram, mind pedig az én írásim nem löttek haszontalanok az Ngod méltóságának recommendatiójában ő fge előtt; egy szóval örvendezhet Ngod maga boldogságának. Kévántatik kglmes uram, hogy Ngod Teleki uramot ide sietséggel expedálja az dolgoknak megértésére és bevitelire; ezen alkalmatossággal az ő fge levelit Ngodnak megküldtük Cob urammal. Úgy tetszik van már oly assecuratiója Ngodnak ő fgétől, hogy senkitől már nem tarthat, sőt én sok assecuratiókot láttam, de jobb formában való assecuratiót nem láttam az mü udvarunknál, mint az Ngodé, az melylyel isten sokáig éltesse Ngodat mint kglmes uramot; im Ngod napról napra tapasztalja magán az ő fge kegyelmit. Isten Ngodot mint kglmes uramot sokáig éltesse.

Szathmár, 7. Aprilis anno 1664.

Ngodnak alázatos szolgája és káplánja

Kászony Márton mp.

Külczim: Excellentissimo ac celsissimo principi Michaeli Apaffi principi Transylvaniae, partium regni Ungariae dno, et Siculorum comiti etc. dno dno mihi semper clementissimo.

Jegyzet. Az itt említett leirat közölve Bethlen János I. k. 110. lap.

(Eredetije Nemzeti Múzeum Torma-gyűjteménye.)

b)

1664. ápr. 14.

A fejedelem Telekit magához rendeli.

Michael Apafi stb.

Generosi stb. Salntem stb. Adák értésünkre, hogy isten

Kglmedet meghozta volna, lévén pediglen elmulaszthatatlan beszédünk Kglmeddel, igen serio parancsoljuk, hogy egyéb dolgait félretévén igyekezzék olykorra az holnapi kedden igen jó reggel ide érkezni, hogy beszélgethessünk hova hamarébb Kglmeddel. Eidem *sth.* Datum in civitate nra Kolosvár 14. die Apr. 1664.

M. Apafi m. p.

Külczm : Gen. Michaeli Teleki de Boros-Jenő. Arcis et prae-sidii Kőváriensis suppr. capitaneo etc. Fideli *sth.*

(Ered. gr. Telekiek ltár. 293. i.)

XLVIII.

1664. márcz.

Az erdélyi rendek összeírása.

Áprilisre összeegyülendő nemes ország statusinak rendes lajstroma.

Praesidens uram : Petki István u.

Tanácsurak :	Bethlen János u.	Mikes Kelemen u.
	Bánfi Dénes u.	Teleki Mihály u.
	Kemény Simon u.	Rédei Ferencz u.
	Kapi György u.	Nagy Tamás u.
	Bethlen Gergely u.	

Tábla fiai :	Bánfi Kristóf u.	Váradí István u.
	Bodoni György u.	Folti Ferencz u.
	Daczó János u.	Cserei János u.
	Paschó Kristóf u.	Horvát Kozma u.
	Fekete Ferencz u.	Szegedi Péter u.
	Jósika István u.	Köpeczi Mihály u.
	Maxai Ferencz u.	

Regalisták :	Haller Pál u. ő nga.	Gávai Miklós u.
	Macskási Boldisár u.	Erdélyi György u.
	Keresztesi Sámuel u.	Vas János u.
	Nádudvari István u.	Keresztúri János u.
	Nádudvari János u.	Bálintik Sigmond u.
	Hedri Benedek u.	

U d v a r i a k : Főkinestartó Bethlen Elek u.
Főborkóstoló Szentpáli János u.
Főjägermester Rácز Péter u.
Főlovászmester Donát Mihály u.
Szilágyi János u.
Főhopmester Alvinczi István u.
Udvari pap Bojtos József u.
Főreferendárius Apor Lázár u.
Generális Barcsai Mihály u.
Udvari hadnagy Cserei György u.
Főasztalnok Tholdalagi János u.
Főpohárnok Rácز István u.
Főszállásosztó Tholdi György u.
Postamester Jenei Miklós u.

Cancellarius Bethlen Farkas u.
Itélőmesterek Thorma István u.
Lázár István u.
Director Kun Gergely u.
Orator Mikes Tamás u.
Secretarius Böszörményi István u.
Notárius Balásfi Sigmund u.

Fejér vármegye követi Türi László u.
Rádai György u.
Torda vármegye Ilyei Kovács Mihály u.
Köpeczi János u.
Küküllő vármegye Váradi Gábor u.
Daczó Gergely u.
Kolos vármegye Mikó Miklós u.
Vitéz Ferencz u.
Doboka vármegye Keczei András u.
Flistik Péter u.
Szolnok vármegye Török Mihály u.
Ferencz Deák u. kozárvári.
Hunyad vármegye Buda Sándor u.
Zaránd vármegye Nagy István u.
Partiumból Csernel Pál u.
Bilkei György u.
Udvarhely székről Ugron Ferencz u.
Pálfi Miklós u.
Három székről Nemes Tamás u.
Kálnoki Farkas u.
Csikról Túri István u.
Czerjék András u.

Maros székről Sárosi György u.
 Aranyas székről Csegezi Tamás u.
     Dániel Deák u.
 Fejérvárról követ Tövissi Dániel u.
     Thorda Sigmond u.
 Enyedről Szegedi István u.
     Rácz Máté u.
 Tordáról Arbelt Deák u.
     Nikola János u.
 Kolosvárról Sárvári Tamás u.
     Almási András u.
 Désről Makai Mihály u.
     Dési János u.
 Vásárhelyről Csapai István u.
     Munkácsi Borbély István u.
 Rettegről
 Udvarhelyről Barabás István.
     Pataki Miklós.
 Kézdivásárhelyről
 Szebeni követek Kálmán Kristóf u.
     Reznex György u.
 Segesvárról Fötves Bartos u.
     Csiszár István u.
 Medgyesről Rukas Mihály u.
     Tatárlaki István u.
 Brassórol Hersely Lukács u.
     Pap György u.
 Beszterczéről János Deák u.
     Timár Péter.
 Szászvárosról Fodor István öreg.
 Szászsebesről

Prókátorok: Udvarhelyi György Deák u.
                 Szombatfalvi István u.
                 Bíró István u.
                 Barabás Péter u.

Conservator: Székely Moises u.

Cancellarista deákok:

Arkosi János u.	Istvándi István u.
Borbereki István u.	Ilyefalvi Mihály u.
Bíró András u.	Dályai György u.
Szentkirályi Balás u.	Szeghalmi.
Mihályfalvi György u.	

Proclamátor: Bikfalvi János u.
 Praefectus: Nagy Boldisár u. Petken.
 Élősmesterek: Hídvégi György u.
                   Dobolyi István u.
 Könyhamesterek: Parkas Pál u.
                   Székely László u.

Ha isten engedi ez jövő Szent-György havának első napján fog celebráltatni ez gyűlés 1664. Mivel ez sok háború időben semmi derekas igazítások nem mehetnek végben, azért akkor mindenkinek megcirkáltatnak, ki-kí talentumával mint él, elméjében mint proficiált, ha ez hazának nevelésére való alkalmatosságot tanultak kiszolgáltatni; melyet szorgalmatosan ítélőmester uramék lelke elvesztése alatt tartoznak minden kedvezés nélkül megvizsgálni, kik mennyire mehetnek elé tudományban, hogy ahoz képest promoteálhassák is hivataljokban. Kihez képest ez gyűlés az hol fog celebráltatni, praesidens uram s az tanácsurak tetszéséből kibocsátja az regalisokat.

(Egykorú kézirat gr. Teleki Miksáné hosszúfalusi levéltárában.)

XLIX.

1664. ápr. 21.

Kuczuk passa levele Apafihoz hadfölkelés ügyében.

Mi az hatalmas és győzhetetlen török császár Várad végvárának, és ahoz való végházainak s abban lévő hadainak fő gondja viselője az tekintetes és ngos Kuczuk Mehemet passa.

(Thugra.)

Tttes és ngos Apafi Mihály nekünk szomszéd jó akarónk köszönetünk ajánljuk, adjon isten minden jót.

Ide való állapot felől írhatom mostan, hála istennek egészségbe vagyok, semmi oly gonosz híreink is nincsenek; hlmas fővezér urunk böcsületes hívje kapuczi passa Ali aga érkezvén hozzánk, melyet ű nga Kglmedhez küldött az adjának *(így!)* megindítására, igen bücsületes emberséges ember, azért Kglmed igen böcsülettel lássa, mely elegendendő emberséggel is légyen, az melyet adja isten én is hallhassak örömmel. Hlmas fővezér urunk is hallatjára, tudására vagyon, hogy Kglmed hadi készülésin szorgalmatoskodik, hadakat gyűjt, ű nga is igen akarja, az melyről szóval büségesen tudósítja

Kglmedet az böcsületes kapuczi passa Ali aga uram mind arrúl, mind egyéb dolgokrúl, az mirúl szükséges lészen, mind az fővezér ű nga dolgairól, mind az oda való állapotjok felől. Mi Kglmednek jóakarói vagyunk, az mint szintén azelőtt tudja Kglmed, istentül sok jókat is kívánunk Kglmednek, azonban köszönetem ajánlom mind Szalánczi uramnak, Petki prefectus s mind az több uraknak. Ezek után adjon isten sok jókat Kglmednek. Datum in Várad, die 21. Apereli, anno 1664. Kglmednek jóakarója (*Török szó.*)

P. S. Ali aga uram mindenekrúl böcsülettel tudósítja Kglmedet, az adót egy nappal előbb megindítják s bevigyék, Kglmed ez embernek igen emberséggel légyen, hogy én is hallhassak jó hírt minden dolgairúl Kglmednek, mert ő böcsületes ember: mindenkor szükség Kglmednek s tud szolgálni mindenütt, im valahol kívántatik.

Külczim: Az tettes ngos Apafy Mihálnak, Erdély országának fejedelmének, Magyarországnak és részének urának, székeleknek ispánnak, nekünk szomszéd jóakarónknak adassék hamarsággal kezében.

Más kézzel: Az adóért jött kapucsi pasa hozta Kucsuk pasa levele.

(Eredeti Nemzeti Múzeum. Vegyes levelek.)

L.

1664. ápr. 28—jú n. 20.

Apafy levelezése Telekivel a hadra készülődés ügyében.

a)

1664. ápr. 28.

Michael Apati *sat.*

Generose nobis fideles *sat.* Salutem et gratiam *sat.*

Kegyelmed levelét az több kezünkhöz küldött levelekkel együtt elvettük, melyekben való tudósításokat megértettünk. Az Kászoni levelének elolvasását nem bánjuk; az mit peniglen ő ír, annak hitelt nem adhatunk. Semmi ártalmas híreink onnét kívül nem jöttek, sőt inkább isten jóvoltából igen jó reménységgel vagyunk, arrafelé való indulásunkat várván, biztatásunk nagyon tőlök az béholdolás felől. Továbbá is Kegyelmed bennünket tudósítani ne szünjék. Székelyhid táján micsoda alkalmatlanság kezdett lenni arról írt Boldvai

uram levelét Kegyelmed kezéhez küldöttük, melyet megértvén, isten Kegyelmedet az szatmári commendánszhoz kivívén, igyekezze remediálni és megelőzni az olyan illetlen dolgokat. Eidem de cetero sat. Datum in Civitate nostra Alba Julia 28. April 1664.

P. S. Azokban az hírekben édes Teleki uram én igen keveset hiszek; mert az mint itt a ráczok referálják, a hídát folytában csináltatja a fővezér a Száván; Zrinyi uram hada eloszlott, maga is elment; lenne valaha végek az ő kegyelmek költött sok híreknek, mert nekünk semmi hasznunk azokban nincsen.

M. Apafi mp.

(*E post scripta Apafy saját kézírata:*)

P. S. Haller uram jövetelét az mi illeti, mi jó szívvel látjuk ő kegyelmét, salvus conductus küldését nem ítéljük szükségesnek lenni, mert anélkül is bátorságos jövetele, menetele lehet ő kegyelmének.

Külczim: Generoso Michaeli Teleki de Szék sat.

(Eredetije a gr. Teleki-család ltárában. Nro. 3349.)

b)

1664. máj. 15.

Michael Apafi sat.

Generose fidelis sat. Salutem sat.

Úgy értjük Kglmed szentpéteri házához érkezett s nem kevésbé csudáljuk, hogy ott megtartozott, holott tudja az fővezérnek addig nem írhatunk, míg Kegyelmeddel szemben nem lesziünk, az dolgokat meg nem értjük: az országnak pedig felette káros az vezérhez küldésünknek haladása. Kegyelmedet azért kegyelmesen intjük egy órát se késsék, mentest jőjjön hozzánk, tudhassuk mivel jött, ha itt nem akar mulatni, ismét házához tekinthet Kegyelmed, nem tartoztatjuk. Eidem sat. Datum Albae Juliae 15. Maji 1664.

P. S. Noha Kegyelmed levelét vettük, mindazonáltal magunk kívánjuk Kegyelmed sietséggel hozzánk való jövetelik ne is késslelje.

M. Apafi.

Külczim: Generoso Michaeli Teleki de Szék sat.

Jegyzet: A P. S. Apafy saját kézírata.

(Eredetije a gr. Teleki-család ltárában. Nro. 3347.)

LI.

1664. jún. 8—14.

A tövisi tábori gyűlés törvényei s irományai.

(a)

1664. jún. 8.

A törvények.

Ad propositiones suae cels. principalis universorum statuum et ordinum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in partiali eorum congregatione in castris ad oppidum Tövis positae celebrata humilis replicatio.

Kegyelmes urunk, tetszett mi nekünk is az Ngod annuentiájából egész országul három nemzetül, hogy az kik az nagysinki gyűlésünkben az Ngod kegyelmes annuentiájából az portuson alól sóval kereskedett az vizen, azok meg ne károsíttassanak. Mivel Ngod dispositiójában állott. Az kik pedig az nagysinki gyűlés után kereskedtek eddég s ezután is kereskednének, per inquisitionem végére menvén, ha jószágos nemes ember, tartozzék portusi árrát letenni mindjárt, kit ha nem cselekednének, azon helybéli jószága az honnét eladattatott, foglaltassék el azon summának depositiójáig; ha pedig nem az maga jószágából adattatott el, azon vármegyebebeli jószága foglaltassék el; ha pedig azon vármegyében nem találtnék, más vármegyében is ad rescriptum elfoglaltassék jószága; ha jószága annyira való nem találtnék, mely adaequálná az eladott sóknak portusi árrát, vagy ugyan nem is volna, az olyanok in persona is detineáltassanak, le nem akarván tenni az eladott sónak portusi árrát; ha pedig paraszt ember comperiáltatik megfogattassék azon eladott sónak portusi árrának depositiójáig. Ezt pedig kérjük ez mostani szoros állapotban, az míg az országnak erről külön végezése nem leszen.

2. Végeztük azt is klmes urunk, az Ngod klmes annuentiája is accedálván, mivelhogy úgy informáltottunk Lipcsey György portusi perceptorától, hogy az csellérjek megatalkodván, az tordai, kolozsi és széki sónak százáért 20 tallérnél többet nem akarnának adni. hogy az mostani kényszerítő szükséghez képpest, míg az adó beteljesedvén, megindítatik, adják úgy az felül megírt áron, de azontúl adják úgy mint ennekelőtt adták; hasonlóképpen az vizaknai

sóért is tall. 15, az minthogy annakelőtte is úgy járt száz és most is elkél az szerént az mint praefectus atyánkia referálja; végeztük ezt is közönséges tetszésből. accedálván az Ngod kegyelmes consensusa is, hogy az tordai, kolozsi lucrumos sónak százától adjanak tall. tiz, székinék kilencz, vizaknainak tall. hét: dévai portuson; tordai, kolozsi és széki sónak béváltása százától adjanak tall. 32. Eladása penig legyen tall. 22. Vizaknai sónak százától tall. huszonöt, eladása tall. 16. Tordai, kolozsi és széki sónak penig lucruma százától legyen tall. 6., vizaknaitól tall. 4.

Az medgyesi articulushban concludáltunk volt, hogy valakiknek néhai Barcsai Akos fejedelem oly ezüst, arany marhákat adott, melyek porta contentatiójára administráltak, minden rendek tartozzanak visszaadni porta contentatiójára, melyeket mindeddig is posthabeáltak. Ebben authoritást engedvén director atyánkfiának, hogy azok ellen ha kik találtatnának, azon articulushban declarált poenával exgálja ő kglme.

Vadnak olyanok is, kikre ez szoros igyünkben ad refusionem porta contentatiójára bizonyos summát adjanak, melyet ez ideig is némely atyánkfiái in toto nem adminisztráltak: hogy azért azok is haladék nélkül in toto adminisztrálják, végeztük; az kik pediglen adminisztrálni nem akarnák, azok ellen is director atyánkia sine personarum respectu procedálhasson juxta articulos regni, authoráltuk.

Az restantiákat pediglen minden helyekről adminisztrálják sub poena dupli, melyeket ha kik posthabeálnának, director atyánkia avagy azon helyek tisztjei sub eadem poena exigáljanak.

Az mi klmes urunk ő nga kegyelmes izenetiből értjük az ő nga kegyelmességét ez szegény hazához, hogy ő nga ez mostani szükségét s elkerülhetetlen mostani fenforgó állapotokban való költséget (*kimarult* nem tekintvén) szegénységünket adózással nem terheli, kívánván azt, hogy ha mely fiscalis jószágot ő nga valamely hívének pénzéért kelleik conferálni, ismertessék ország szükségére kiadott pénznek lenni, hogy ehez képeest pénzét kiadadandó atyánkfiái pénzeket bátorságosan kiadhassák. Mely ő nga kegyelmes izenetit helyes consideratióban révén, méltónak ítültük és ország szükségére kiadandó pénznek agnoscáljuk, valakik mostan ez szoros igyben ő nga expensáira pénzeket kiadják. Isten generalis gyűlést adván érnünk. készek leszünk articulushban is íratni.

(Egykorú példány a M. T. A. birtokában.)

A M. KIR. ORSZ. LEVÉLTÁR
KÖNYVTÁRA

b)

1664. jún. 12.

A rendek válasza a Cob által küldött pontokra.

(Közölve Bethlen János I. 132—7.)

LII.

1664. jún. 20.

Isten áldja meg stb.

Kgd levelét mind az inclusákkal együtt elvettem és olvastam; istennek hálá abban a hírben semmi is nincsen, mert az budai vezértől jött s valóban szorgoztat is az megindulásra; írja azt is hogy sok az ellenségek mindenfelől. Kglmed azért utját continuálhatja igyenesen mindenekben s instructiója szerint procedálhat is; megmondhatja Kglmed nekik, hogy ha kételem leszek az indulásra azért ne nehezteljenek, se az országot ne háborgassák, mert tudják ki igája alatt nyugszunk, egyébképen is kevés ártalmokra leszek én nekik. ha el kell is indulnom.

Istennek stb.

P. S. Ha mi híreket érthet Kglmed tudósítson.

Ex castris ad Váradgya, 20. Junii anno 1664.

Kgd jóakarója
Apati Mihály m. p.

Külezim: Nemz. Teleki Mihály uramnak adassék.

(Ered. a gr. Telekiek lt. Miss. 214.)

LIII.

1664. júl. 7.

Apati meghívója tábori országgyűlésre.

Michael Apati dei gratia princeps Transilvaniae, partium Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Generose egregii et nobiles agiles fideles nobis dilecti salutem et gratiam nostram. Örömet sem Hűségteket, sem más böcsületes híveinket nem terhelhénk mellettünk való szenvedéssel és hosszas költséggel, noha istennek úgy tetszett, hogy magunk ily szüntelen való bajoskodás alatt legyünk. De mivel mindenfelől az hatalmas nemzetek fegyvere zergése nem-

csak sűrűen jó fülünkben, sőt csak szintén ez napokban is egyfelől az töröknek Záránd vármegyéje ellen való igyekezetének híre, másfelől az magyarországiaknak beütése felől való keserves panaszkodási híveinknek talált meg bennünköt; az mi pedig ezek között keservesebb, még sok hamis nyelvek mocskolnak bennünköt hamisul s csalárdul, mintha mi hivatuk volna be azokat az kóborlókat ennek az szegény hazának pusztítására; melyek az mint eddig nem kicsiny szomorúságunkra megestek, isten oltalmazzon tőle, de hasonlók többek is megtörténhetnek. Tudván azért, hogy ez haza közönségesen Kglmeteké is velünk együtt, hogy se reánk, se másra senki újabb-újabb méltatlan calumniát ne foghasson és az dolgok folyásához képest Kglmetekkel együtt közönséges megmaradására édes hazánknak vigyázhassunk, Kglmeteknek hozzáuk és édes hazájához való kötelességére parancsoljuk igen serio, rendeljen és küldjön mindjárt mellénk székiből oly értelmes böcsületes atyokfiat teljes tanusággal, ki se órát, se napot nem várván, jötttest-jőjjenek mellénk, mind az dolgok végéig lehessenek táborunkban, hogy egyező consensusból közönséges megmaradásunkra való hasznos dolgokat concludálhassunk. Az mely soldosokot Kglmetekre vetettenek, azokat nem respectálván, hanem az kik regalissal híni nem szokott személyek: állítsák elő magok szolgálát az rendelés szerént. Secus sub poena in articulis et decreto expressa minime facturis gratiose propensi manemus. Datum in castris nostris ad campum Nagy-Enyed positis, 7. Julii 1664.

M. Apafi m. p.

Külczim; Generoso egregiis et nobilibus capitaneo, judicique regio supremo vicejudicibus regiis, juratis assessoribus, primoribus, potioribus primipilis, peditibus, pixidariis, ac toti universitati Siculorum sedis siculicalis Udvarhely etc. Fidelibus nobis dilectis.

Alább: A. 1664. die Julii. Ez mostani generális országgyűlésére rendeltettek két főtiszt uramék ő kglmek. Ő kglmek mellé pedig székünkben Pálffy István uram ő kglme. Annakfeletle Biró István és János Geréb uraméknak szék neve alatt írni kell, kérvén ő kglmeket azon, hogy meggondolván és tekintvén ő kglmek székünknek sok fogyatkozását, magok is ő kglmek, mint delegata personák alternatim az ország gyűlésében compereáljanak az szék képében és ez ország közönséges megmaradására egyet értvén ő kglmek több becsületes natiókkal, minden jókot concludáljanak. Insuper főkapitány uramnak megtekéntvén székünkre való sok jóakarattal való szolgálatját, székestől ex communi rendeltünk minden faluból

kaszásokat az falunak quantitásához képest való rendelés szerint, úgy hogy kedden elmenvén, szombaton estvéig ott szolgáljanak. Melyet ha ki praestálni nem akarna, az falú az maga végzése szerint megbüntethesse; ha ki resistálna, szabad legyen az tiszt ő klme az contumaxokat megbüntetni, az falut is iuxta usum sedis.

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában.)

LIV.

1664. júl. 26.

A keczei túbori gyűlés törvényei.

Anno 1664. die 26. Iulii in castris ad Keczé positis.

Porta contentatiójára rendeltetett contributio.

Látván klmes urunk, hogy mindennyi ízben felvetett adókból is az egész császár adója ki nem telhetik, melyre képest kételenítettünk újabb adózásra lépniünk és az ide alább megírt mód szerint felvetniünk.

Vármegyéről.

Kapuszám után három-három tallért. Rovatlan falukból is tíz embertől három tallért. Egyházhelyi nemes ember négy egy tallért. Az universitásról is hasonlóképpen contribuáljanak kapuszám után.

Székelységről.

Jobbágyot bíró nemes emberek tíz embertől két-két tallért. Valakik pedig jobbágyot ő klmek közül nem bírnak, azokat ez mostani adózásban nem terheljük.

Minden helyeken lévő városok, melyek kapuszám után vadnak, úgy mint az vármegyék, kapuszám után három tallért. Taxas városok pedig tíz embert tudván egy kapura, három tallért.

Abrugybányán lakó egyházhelyi nemesség úgy contribuáljon, mint több egyházhelyi nemes emberek.

Az várási rendek tizenhárom tallért. Fodor György és Pálra ezer tallért vetettek volt, az mit még benne nem administáltak, azon vármegyebéli főtiszt atyánkfiai exequálják az articularis poenával; ha ez mostani felvetett adónak terminusára még is nem administálják: tiszt atyánkfiai ha posthabeálnák, magok jószágokon duplumot exequálhasson de facto az direktor.

Az oláh papok ketten egy tallért; idegen molnárok is ketten egy tallért.

Máramaros vármegye mint az erdélyi vármegyék, kapuszám után három tallért. Rovatlan faluk is tíz három tallért. Az egyházhelyi nemesség is négy egy tallért. Oláh papok ketten egy tallért.

Ezen felvetett summát pedig a data praesentium 12 napra jó pénzül, nem garas polturául adminisztrálja minden rend; jószágos nemes ember pedig maga az jószágáról.

Minden vármegyékben lévő jószágiról az nemesi rend, hasonlóképpen az székelység külön-külön székekben, hol jószágok van, onnét adminisztrálják, hogy azaránt is valami fraus ne interveniáljon, adminisztrálják.

Minden vármegyéknek perceptori minden haladék nélkül jőjjenek udvarhoz és ott percipiálják ezen summát.

Az egyházhelyi nemes emberektől, molnároktól, oláh papoktól percipiálják az viceispánok és azon napra adminisztrálják jó pénzül.

Ezen tereh viselés alól se fiscus, se Fogarasföldre, se mások jószága és egyéb helyek is nem eximáltatnak, hanem egyenlő terehviselés alá értetnek.

Ha ki pedig az praefigált napra jó pénzül le nem tenné, az ki leteszi érette, esztendeig bírhasza cum fructibus azon jószágot melyről letészi, esztendő eltelvén, azon jó pénzül kiválthassa.

Fiscus kezénél lévő jószágokról pedig udvarbírák, praefectus tegyék le azon napra jó pénzül, azután szedjék fel azon jószágon, melyet ha posthabeálnának, az magok jószágokon, javokon két annyit vehessenek.

Az székel atyánkfiai magok közül rendeljenek perceptorokat minden székekben és egyik székbeli perceptor más székbeli adót fel ne vegyen, hanem praecise csak az maga székből, hogy abból is fraus ne következze; ő klmek is azon poena alatt tartozzanak adminisztrálni, mint az vármegyék magok perceptorinak és az perceptorok magok hozzák be udvarhoz.

Generalis perceptornak az vármegyéről Torma István, az székelységről Sárosi György atyánkfiait rendeltük, hogy itt udvarnál percipiálják s adminisztrálják is. Az generalis perceptorok az akkor udvarnál lévő tanácsi rendtől értsenek, hova kell adni és adják oda. Az universitas pedig magok székekben felszedjék és Szebenben gyűjtsék és az hova az akkor udvarnál lévő tanácsurak parancsolják, adják oda.

Az soldosokat, valakik nem regalisták, mindenek az mint rég felvetették, continue tartsák itt, az fő rendek mivel

magok rend szerint itt laknak, akkor mikor itt lesznek, magok mellett soldosok is jelen leszen, mikor pedig változnak, itt hadni soldosokat ne kényszeríttessenek.

Az németek felől tövisi gyűlésünkben végeztünk volt, *) most is azon végezésiünket konfirmáljuk, alázatosan instálunk ő ngának, effectuáltassa is, ne terheltessünk tovább rajtunk való quártélyozásokkal.

Az mi klmes urunk becsületes tanácsúr híve és meghitt szolgálja vice hopmestere, kedves atyánkfiától, becsületes tanácsúr híve tek. nemz. Petki István atyánkfia supplicatióját az ő nga resolútiójával, melyből megértettük ő klmének mind javaiban s mind becsületében való megbántódását; azonban az ő nga ő klméhez való kegyelmességét, az melyet mi is egész országúl szomorúan érezvén, mivel ő klme sem egyszer, sem másszor ország constitutiójával nem aggravaltatott se személyében, se javaiban, annál inkább becsületiben: azért mü is ő klmét egész országúl három nemzetül az mi klmes urunk kegyelmessége után elébbi tisztiben való beállításával becsületit megadjuk, tisztiten is beállittatik, végeztük, nem lévén régi példa is közöttünk, üdvezült gróf Rédai László uram hasonló tisztinek megadásából. Azonban az csiki jószágá is, mely mostani alkalmatossággal más kezében deveniálván, ő klmének maga kívánsága szerint azon állapattal mint az mostani possessortól biratik, restituáltatni végeztük.

(Egykorú példány a M. T. A. birtokában.)

LV.

1664. szept. 23—26.

Teleki Mihály küldetése Bécshez.

a)

1664. szept. 23.

A megbízó levél.

Mü Erdélyországnak három nemzetből álló rendei, kik mostani alkalmatossággal az kegyelmes urunk ő nagysága kegyelmes parancsolatjából ide gyülekeztünk, jelentjük az levelünkben, hogy nemzeti Teleki Mihály atyánkfiát expedíáltuk az mi kegyelmes urunkkal, ő nagyságával egyező értelemből, bizonyos instructiónkkal római császárhoz ő felsé-

*) De ez articulusba nem íratott.

géhez, szegény megromlott hazánknak szolgálatjára. Azért assecuráljuk megírt Teleki Mihály atyánkfíát, hogy valamit hazánk dolgaiból ő kegyelmének eleiben adott instructióók szerint cselekszik, az időnek semmi változásiban ő kegyelmét s maradvékít, azon dologért sem egyszer sem másszor nem proscibáljuk, személyében nem bestelenítjük, jovaiban meg nem károsítjuk. Mely dolognak nagyobb bizonyására adtuk ez kezünk írása alatt való pecsétes levelünket. Datum in Balásfalva die vigesima tertia Septembris, anno dni millesimo sexcentesimo sexagesimo quarto.

Betlen János
(P. H.)

Petki István
(P. H.)

Bánfi Sigmond
(P. H.)

Kapi György
(P. H.)

Basa Thamas
(P. H.)

Ébeni István
(P. H.)

Béldi Pál
(P. H.)

Betthlen Farkas
(P. H.)

Haller János
(P. H.)

Bánfi Dénes
(P. H.)

Rédei Ferencz
(P. H.)

Matskási Boldisár
(P. H.)

Keresztesi János
(P. H.)

Naláczy István
(P. H.)

Maxay Ferencz
(P. H.)

Bodoni György
(P. H.)

Kopaz István
(P. H.)

Sárpataki Márton
(P. H.)

Sárossi György
(P. H.)

Lázár István
(P. H.)

Szentpály János
(P. H.)

Gillani Gergely
(P. H.)

Jacobus Koppius
consul civitatis cibin.
(P. H.)

Stephanus Hann
jur. civis mediensis
(P. H.)

Martinus Ehmrich
jur. civ. Bistr.
(P. H.)

Johannes Paulinus
jud. sedis Segesvariensis
(P. H.)

(Eredetije a gr. Teleki család levéltárában. 3349. sz.)

b)

1664. szept. 24.

Nyílt parancs a követ számára.

Michael Apafi sat.

Generosi et egregii sat. Salutem sat.

Az kereszténységnek közönséges jova, Erdélyországának megmaradása azt kívánván, parancsoljuk kegyelmesen és igen serio Hűségteknek Székelyhid várát bocsássa ez leve-
lünk megadó emberünkkel együtt oda menők kezében, melyet
cselekedvén absolutusoknak ismerjük Hűségteket az nekünk
letett hititől. Quibus sat. Datum in castello nostro Balás-
falviensi 24. Sept. 1664.

M. Apafi.

Külső: Generosis capitaneo supremo castellano, officia-
libus tam Hungaris, quam Germanis, totique praesidio hungarico
pariter ac germanico arcis nostrae Székelyhidiensis etc.

(Eredetije a gr. Teleki család levéltárában. Nro 3348.)

c)

1664. szept. 25.

A fejedelem levele a nálorhoz.

Méltóságos palatinus uram!

Az két hatalmas nemzet között mostan fenforgó állapo-
toknak folyása azt kívánván ez ország statusival együtt
egyező akarattal kültem fel római császárhoz ő felségéhez ez
levelem praesentáló becsületes hívet Teleki Mihály uramot.
kinek instructiója mi légyen és minémű dologban fáradozzon
megparancsoltam hogy Klmeteknek megjelentse, tudván azt,
hogy Erdélynek megmaradása vagy elveszése az Klmetek meg-
maradásával egyben köttetett. Minekokáért Kldet mint igaz
magyar vérből születettett fejedelmi méltóságos személyt,
kérem szeretettel édes nemzetéhez szokott affectiója szerint,
ismerje magáénak azon dolgot, és mind római császár ő felsége,
mind pedig több fejedelmi személyek előtt, az hol és kik előtt
az dolog agítáltatik, légyen jó akarattal és segítséggel; egy-
szersmind Teleki Mihály uramot is instruálván ahoz tartozó
minden szükséges dolgokról, melylyel engemet is maga szol-

gálatjára kötelez, magának is utolsó veszedelemre hanyatlott
édes nemzeténél örök emlékezetet hágy. Ezeknek utána aján-
lom istennek gondviselése alá Klmedet és maradok Klmednek

szolgálni s kedveskedni igyekező
jó akarója s attyafia

Apati Mihály m. p.

Kegyelmedhez való szeretetünknek kicsin jelecskéét
kültük ugyan Teleki uram által: nem annak alacsonságát,
hanem affectionkat respectálja, kérem szeretettel Kegyel-
medet.

Külczim: Méltóságos magyarországi palatinus uramnak, ő
kegyelmének, tekintetes és nagyságos gróf hadadi Wesselényi
Ferencz uramnak, nekem jóakaró uramnak ő ngának adassék.

(Eredeti je a gr. Teleki család levéltárában. Miss. 195. kelet nél-
kül, azonban 1664. szept. 25-én kelt.)

d)

1664. szept. 25.

A fejedelemsasszony levele a nádor nejéhez.

Méltóságos palatinusné asszonyom!

Teleki Mihály uramot küldvén uram ő kgyelme az méltóságos palatinus uramhoz s onnat feljebb is római császárhoz ő felségéhez, nem mulathatom el én is Klmedet levelemmel ne köszöntsem, kívánván istentől, találja jó szerencsés órában. Volt szándékom, hogy Klmedhez való tökéletes szeretetemnek valami kicsiny jelecskéjét is küldhessem ez alkalmatossággal; de ebben az felháborodott állapotban minden utak meggátlódván, csak mi kicsinnek sem tettem szerit; mindazáltal isten megtartván életemet, azaránt való szándékomot hosszára halasztani nem akarom, kívánván azonban isten Kldet sok esztendőig éltesse és maradok

kegyelmednek szolgálni igyekező
jóakarója

Költ Balásfalván, 25. Septembris 1664.

Kérem Kegyelmedet, mint jóakaró asszonyomat szeretettel, szóljon az urnak ő kegyelmének, az uram ő kegyelme dolgait segélje.

Bornémisza Anna m. p.

Külszim: Magyarország méltóságos gróf palatinusné. méltóságos Széchi Anna Mária asszonynak, nekem jóakaró ásszonynak sat.

(Eredetije a gr. Teleki család levéltárában. Missilitek 195.)

e)

A fejedelem nyiltparancsa a hatóságokhoz.

1664. szept. 26-án Gyulafehérvár.

Apafi Mihály fejedelem nyiltparancsolata az összes egyházi megyei s városi hatóságokhoz a római császárhoz küldött követe széki Teleki Mihály számára, hogy útjában minden segélylyel legyenek hozzá.

LVI.

1664. szept. 29.

Meghívó a nov. 1-ei országgyűlésre.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae partium Hungariae dnus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem, et gratiam nostram. Noha nem tagadhatjuk ez jelen való esztendőben csaknem egymást érő gyűlések és congregatiók magunknak is unalmat szerzetek, és efféle bajoskodástul való pihenést szívből kívánnánk isteninktől, de az mely kényszerítő ok (úgy-mint az portára tartozó adónak megszerzése) annyi izben gyűjtötte össze Kegmeteket, mivel mostan is fen vagy, mind Kegteket s mind minket serkenget arra, hogy idejekorán gondot viseljünk; mely dologrúl való cencusum hogy illendőképen mehessen véghez, mellettünk lévő tanácsúr híveinknek tezesékből is közönséges országgyűlését rendeltünk Kegmeteknek Segesvárratt ez jelen való 1664. esztendőben prima Novembris lenni, holott egyéb dolgok is ha mik az alatt occurálnának igazításban vétetődni fognak, és az mely törvényes causák egyébkor gyűlések alatt agitáltatni szoktak, mostan is agitáltatni el nem mulattatnak; minek okáért Kgeknek kegyelmesen, és igen serio parancsoljuk, az praefigált napon és helyen jelen lenni semmiképen el ne mulassa, végezheszen több höcsületes hazafiaival együtt minden szükséges dolgok felől édes hazájának megmaradására. Secus sub poena in decreto et articulis expressa minime facturo gratia nra

principali benigne propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia 29. Septembris 1664.

M. Apafi m. p,

Kivül: Generoso Stephano Rácz de Galgo certorum sclopetariorum nrorum capitaneo, fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs gyűjteményéből.)

LVII.

1664. oct. 2—41.

Teleki Mihály szathmári követése.

a)

1664. oct. 2.

Apafi visszahívá rendelete.

Michael Apafi *stb.*

Generose *stb.* Székely István étekfogónk érkezék meg az fővezértől; az két császár megbékéltek, azért Kglmed jötteen jöjjen hozzánk: újabb instructio fog kívántatni Kglmednek. Eidem *stb.* Datum Albae Juliae 2. Oct. 1664.

M. Apafi m. p.

Külezim: Generoso Michaeli Teleki de Szék fideli nobis dilecto.

(Eredetije a gróf. Telekiek ltban. Miss. 195.)

b)

1664. oct. 6.

A fejedelemszszony intézkedése ez ügyben.

Anna Bornemisza dei gratia *stb.*

Generose domine *sat.* Salutem *sat.*

Nekünk írt Kegyelmed levelét vöttük, írását értjük, de minekelőtte kiindúlna Kegyelmed, ide kell elébb júni, melylyel ne is késsék, mert most az dolgok más karban vagynak s újabb instructiót kell Kegyelmednek venni. Tartsa isten jó egészségben Kegyelmedet. Datum in oppido nostro Alvincz 6. Octobris 1664.

Anna Bornemisza m. pr.

P. S. Minemő conditiókkal lett meg az békesség, im Baló uram rész szerint megírta, melyben Kegyelmednek is párt küldöttünk. Asszonyomat ő kegyelmét talám csak Görényben kellene Kegyelmednek küldeni, az alatt lenne ott míg az tatárok eltakarodnának, noha nem bizonyos erre jövedelek, mindazáltal nem árt jó vigyázásban lenni.

Jegyzet: Ehhez vannak mellékelve félíven a rasvári béke föltételei.

Külszín: Generoso d. Michaeli Teleki de Szék, fratri nostro grato.

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában. 3346. sz. a.)

c)

1664. oct. 15.

Apafy újabb útásítása.

Áldja meg isten Kegyelmedet minden jókkal.

Szintén ez órában érkezék Baló uram levele a török táborról, melyben írja ő kegyelme, hogy szükségesképpen kell felküldenünk római császárhoz ő felségéhez magunk követünket, mely levelet in paribus his inclusis oda kültünk Kegyelmednek. Azért vévén ez levelünket mentől hamarébb siessen s continuálja útját hamarsággal s sollicitálja ő felségét minden dolgokról eleiben adatott instructiója szerint; mivel hogy immár az békességnek egyik punctuma is ez, hogy Székelyhíd rontassék el, legyen szabados Somlyóban, Valkóban, Csehben praesidiumot tartanunk. Ezt ő felsége az hatalmas nemzet előtt agense avagy főkövete által méltóztassék végben vinni. Ezek után isten tartsa jó egészségben Kegyelmedet.

Déván 15. Octobris anni 1664.

Apafi Mihály mpr.

P. S. Azomban penig sollicitálja Klmed mentől hamaráb való visszatérésit, hadl tudjuk mi is ahoz képesti mentől hamarébb főkövetünket küldeni a portára.

Külszín: Generoso Michaeli Teleki de Szék, arcis Köváriensis capitaneo supremo ac ad sacratissimam caetaream regiamque majestatem expedito legato sat.

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában. Missilisek 195.)

d)

1664. oct. 28.

Teleki Mihály jelentése.

Kegyelmes uram.

Én szintén indulok vala, az mint Ngodnak megírtam vala, de ez éjjel érkezvén levelei ő fgének, az úrhoz Cob uramhoz, s pater Kászoni uramhoz is; hasonlóképpen Rottal uramtól ő ngától is; úgy látom kglmes uram az háromnak vagyon elégséges authorítások mindezeknek az dolgoknak eligazításában, s mind pedig egyéb dolgoknak eligazításában; úgy tetszvé azért ő kglmeknek is, magam is úgy tartván tanácsosabbnak, már megvárom gróf Rottal uramat ő ngát, úgy hiszem két vagy három napok alatt itt leszen, mivel 24. indúlt meg, Ngodnak is írtak mindhárman. Én úgy ítélem, nem szükséges lészen az oda fel való menetel, mivel ezen megnevezett uraknak elégséges hatalom adatott mindazoknak peragálására, úgyis veszem eszemben, az úrnak Rottal uramnak ő ngának és pater Kászoni uramnak be kell mennie. Az ő fge követje pedig az portára megindúlt ugyan, mindazonáltal, de az adó és határ, s az három helyben való praesidium leszállítása felől itt írnak ő fgének, és az nekem adott instructiót felküldik. Azonban az én fel, vagy nem menetelem még bizonytalan, mivel ha Rottal uram ő nga ideérkezik, úgy concludálunk finaliter felőle. Úgy látom kglmes uram, bizony az mi érdemünk felett való kegyelmességgel van s lészen ő fge mind Ngodhoz, mind az országhoz, csak Ngod is alkalmaztassa az iránt magát, az székelyhídi dologgal ne siessen, bizony nem mind úgy van az dolog, az mint Balló uram írja. Én immár kglmes uram, Rottal uram ide érkezvén, az mit ő nga fog jóvallani, mindenekben a tevő leszek, ha azt fogja kívánni ő nga, hogy előbb az dolognak Ngoddal való megértetésére bemenjek, azt cselekeszem, és így mivel palatinus uram Bécsben felment, az ő ngának való lovat Kővárban visszavitetem Gyulai urammal s ott hagyom; ha peniglen Ngodnak s az országnak legkisebb akadályát vehetem eszemben kijönni az én fel nem menésemből, én útamat felfelé csak continuálom, elvárván Ngod újabb parancsolatját itt pöntekig, mivel az úr Rottal uram is csütörtökön estvére érkezik ide; noha kglmes uram az mint ő fge Cob és pater uraméknak ír, kiket én olvastam, vékony ítéletem szerént, nem látom szükségesnek az én mostani felmentelemet, kiváltképpen méglen Ngod az Rottal uram által leendő ő fge commissióit meg nem érti.

Szükség azért kglmes uram Ngodnak mind engemet tudósítani, mind peniglen Rottal, Cob és pater uramék levelekre választ tenni, azokat volanter pecsételtetvén, hogy én is láthassam meg; ha penig az derék szükség úgy fogja kívánni, én, hogy az dolgok hamarébb folyhassanak, Ngod tudósítását sem várom, hanem éjjel-nappal sietek, hiszem az Ngod hozzám jövő embere reám vigyáztván, szemben találhat. Az Rottal és palatinus uramék ő ngok leveleket kglmes uram én szokasztottam fel, hogy inkább alkalmaztathassam magamat. Isten Ngodot minden dolgaiban boldogítsa. Szattmár 27. Octobris 1664.

Ngodnak alázatos szolgálja

Teleki Mihály m. p.

Kglmes uram ezen levelém megíratása után holmi dolgokat értvén írtam azakról Bánfi Dénes uramnak, postamesster urammal is izentem szóval.

Külczön: Méltóságos erdélyi fejedelemnek nekem kglmes uramnak adassék.

(Eredetije a Nemzeti Múzeumban. Vegyes levelek.)

e)

1664. oct. 31.

Apafi Mihály intézkedése Székelyhíd ügyében.

Michael Apati *sat.*

Generose fidelis *sat.* Gratiam nostram *sat.*

Szathmárról írt Kegyelmed levelét elvettük, tudósítását értjük; több tanúságot azért Kegyelmednek nem adhatunk annál, hanem az Rottal urammal való beszéd tanítja meg Kegyelmedet, leszen-e avagy nem szükséges feljebb menni, az egész dolog csak abban állván, hogyha az adó leszállítás és az határnak jó móddal való eligazítása lehetne meg Kegyelmednek feljebb való menete (*így!*) nélkül Rottal uramnak ő feliségétől küldött credinantiója által, mert ha ez meglehet, az Kegyelmed felmenése is múlhatik: de ha ezekben derék akadályt lát, maga tudja Kegyelmed jól, hogy azok nélkül Erdély soha meg nem maradhat, végső veszedelem követi nemsokára. Az fővezér parancsolatjára Székelyhíd elrontását, maga tudja Kegyelmed megígértük, úgymint két császár között végben ment dolgot, mely igen szükséges, tudósíttassunk újabban róla. Rottal uramnak, Cob uramnak és Kászoni uramnak ír-

tunk leveleket, melyeket Kegyelmed kezében küldtünk, adja meg ő Kegyelmeknek. Eilem sat. Datum in nostro castro Balásfalva. 31. Octobris, 1664.

M. Apafi.

Külcím: Generoso Michaeli de Szék arcis Kőváriensis. capitaneo supr. ac ad sacram caes. regiamque Mattem expedito legato.

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában Nro. 3345.)

f)

1664. oct. 31.

Áldja meg isten Kegyelmedet.

Az másik levelemből érthetett Klmed mindenről a mi az Székelyhíd állapotját illeti; Kld közönségesen mondja meg nekik, nincsen abba mód, azt elugrottuk, oda adásával annak bizony nem kedveskedhetünk; már egyszer megírtuk az fővezérnek, hogy elrontatjuk: két úton nem akarunk járni. Az fővezérnek Váradhoz való jöveteli hazugság, eddig Landorfejérvár felé indulhatott; ha úgy ment végben a békesség, az mint ők az német részről értem, mondják s az fővezér poroncsolja, hogy német kézben adjam, meg kell lenni nincs mit tenni. De ha maga commissariusát az fő vezér el nem küldi, én el nem hányatom; másnak is bizony nem adom, hanem megtartom. Az székelyhídi dolgokról való leveleket, vagy égesse el, vagy hozza vissza. Ez categorica resolutio ő kegyelmeknek, engem ne is terheljenek vele többé. Istennek ajánlom Kegyelmedet. Ebesfalva, 31. Octobris anni 1664.

Apafi Mihály mpr.

P. S. Az tatárságot is hazabocsátotta a fővezér Havasalföldjére.

Külcím: Generoso Michaeli Teleki de Szék sat.

(Eredetije a gróf Teleki-család levéltárában. Miss. 326. p.)

LVIII.

1664. nov. 1—17.

A segesvári gyűlés törvényei és irományai.

a)

1664. nov. 1.

Jelentés a gyűlésről.

Acta comitiorum a celsmo principe dno dno Michaelae Apafi etc. in civitatem Segesvár ad diem 1. Novembris anno 1664. indictorum et die 19. mensis ejusdem finitorum, ab egregio Elia Czajberth ordinario ejusdem suprafatae civitatis ac universitatis quoque nationis Saxonicae procuratore punctatim diligenter consignata.

Anno 1664. die 3. Novembris. Ex dnis statibus et regnicolis plurimis absentibus, praecipue potioribus, ceteri sacris imprimis peractis conveniunt et veterem juxta morem et consuetudinem cathalogus regalistarum, sive ad comitia vocatorum publice perlegitur et quia quamplurimi (ut supra) nondum appulere, in continuatione tamen itineris ingressi existentes, quisque eorum excusatur. Catalogo perlecto, mittitur generosus dnus Thomas Nagy cum adjunctis delegatis ex tribus statibus a generoso dno praesidente Sigismundo Bánffy nomine dnorum statuum ad honorifice salutandum celsmum principem, qui accepta benigne salutatione, praefatos legatos remittit quaeque bona dnis statibus precando et intimari curando jamjam adfuturas propositiones suae celsitudinis. His ita peractis, adest spectabilis ac generosus dnus Franciscus Keresztessi cum iisdem propositionibus, nomine celsitudinis suae praesentando easdem dno praesidenti, eoque mediante praesentibus ex dnis statibus, quae clara voce perleguntur et a nobis etiam in papyrum referuntur: sed quia (ut supra) plurimi desunt ex proceribus et aliis etiam interesse debentibus, ventilatio earundem in alium diem rejicitur, tanquam rerum tanti momenti, ut omnes et singuli iisdem commoveantur. Generosus dnus Casparus Dióssi director causarum fiscalium volens, ut causarum tractationi etiam cauito et antiquo de more certae horae impendantur, a plurimis idipsum ejus petitum improbatur, ipso dicente unacum ceteris quibusdam domino praesidente, non esse nunc tempus et occasionem va-

cationi et tractationi causarum, difficillimum existimante ut ratione privatorum quorundam causas contra alios movendas ceteri etiam hic delitescant et expensas faciant: de quo quid concludatur, sequens forsán dies certo indicabit.

Die 4. Convenientes dñi status, nihil aliud agitur, nisi quod de eo discurritur: requiratur celsmus princeps humilem per instantiam, ut ceteris causis in aliud tempus rejectis, saltem eae tractentur, quae in quarto membro vel propositione suae celsitudinis continentur: de cusoribus falsarum monetarum et qui argento vivo ac auro adhuc in materia pulverali existente negociantur, regnum defraudando; sed celsmus princeps non annuit, necnon mandat, ut matutinis horis res regni, pomeridianis causae tractentur. Solito de more Benedictus Hedri pridem incorporatus, nequam pontificius canis filius, natione vereshasú tóth stentorea voce quamplurima evomens indispositę, tandem carpitur ab altero vicecomite comitatus Tranniae Albensis Stephano Széki, ne sine constitutione et scitu comitatum tam impudens in medium prosiliens, agat eorum nomine, non enim honori sibi hoc futurum. Horis pomeridianis, in certam domum praesidente, prothonotariis et assessoribus convenientibus, causae discutiuntur, excepta causa generosi Gregorii Kún, fiscales praecipue ratione possessionum publicatarum, et multi absentes tam per sese, quam per procuratorem in sententia per non venit convincuntur. Nulli horum ita condoleo, ut Nicolao István compatri contra Gregorium Kún per non comparitionem convicto, praeterea etiam ipso adhuc captivo existente, ratione scilicet redemptionis pro eo ab alio praestitae. Inter discutiendum causas iudices interrim Baccho indulgent, praeterea etiam sat madidi existentes. Abusus sane Hungaricae nostrae nationis est! Cum sobria mente sint litigia causantium summa cum consideratione discutienda, seculo tamen nostro praesenti Trannico, ut videre est, perversis in moribus, aliud et contrarium sentiente. Vix per bihorium causarum duravit discussio.

Die 5. Novembris. Hac die ne quidem conveniunt dñi status et regnicolae, sed quilibet privatis vacando totum diem inaniter, plerique insuper etiam computationibus transigendo. Summo mane in hospitium nostrum conveniunt dñi delegati universitatis, de postulatis ex parte nationis suae corradendis, proxime praeterita tamen die a nobis Cibiniensibus jam in rudi materia (restante tantum politione et consensu) omnibus iisdem legitime excogitatis et minutatis. Adfertur certo rumor de legato imperatoris Romanorum cum integra plenipotencia ad principem, imo forsitan etiam status adventante. Domum redit magister horologiorum Cibiniensis bene potus. Per quem misi-

mus aliqui ex nobis litteras ad proprios quisque lares. Curavi paritari postulata almae universitatis per notarjū Fogaras-siensem, egregium Nicolaum Uzoni, mihi plurima ob negotia non vacans eorundem paratio. Ex serotino prandio nolens coenare amplissimus dnus consul, convenimus in hospitium amplissimi dni Joannis Simonii, praesente ejusdem ampl. viri affine Sespergensi, laute tractamur et quisque sat bene potus rediens suum in quartirium.

Die 6. Novembris. Conveniunt dni status sacris peractis in templum, quasi rem ipsam aggressuri, sed ut jam periculose inolevit, plurimis factis digressionibus, alii postulata statuum perlegenda, alii propositionem principis assumendam esse censent, sed percipientes, brevi vicissim aliud instare comitiorum tempus statim subsequens pro exaudienda legatione adventantis Romanorum imperatoris legati, mittitur a dnis statibus magcus dnus Joannes Haller cum adjunctis ad celsum principem per instantiam supplicando, moderna comitia solvantur, ut sese dni status ad futura commodè praeparare possint, ne dupplicem cogantur facere expensam; sed vacuus redit dnus Hallerius, nuncium reportans, quod celsum princeps supplicationibus dnorum statuum annuere nolit, imo mandet eis, serio tractent, ea assumentes, quae convenit et juxta finem convocatoriarum sive regaliū intentionemque quaeque prosequantur. Quia autem nulla prorsus sit de remissione ex tributo annuo provinciali tallerorum 80,000, ante omnia dni status in id incumbant, ut saltem de dimidio ejusdem tributi discurrant et conferant, limitando, unde quid et quantum pro contentatione portae Ottomanicae corradi possit. Et si difficulter ferant expectare legatum imperatorium, denominent status ex sese certas delegatas personas, quarum in praesentia unacum dnis consiliariis relata legati praefati assumere et statuum nomine ad ea respondere possint, praeeunte celsitudine sua; sed etiam ipsi status renuunt res magni momenti certis personis authoratis ac dnis consiliariis committere, jam experti proprio cum malo, quid talis importet authoratio, inhibente etiam conditione celmi principis id ipsum in articulis Kis-Selykiensibus. Itaque denuo instatur per spectabilem ac generosum dnum Volfgangum Bethlen ex commissione grosi dni praesidentis dnorum statuum nomine apud celsum principem de dissolvendis comitiis, sed nil obtinetur. Quo audito dni status eo deveniunt, ut postulata eorum perlegantur. Fit. Porrectis postulatis comitatum, aliquot puncta perleguntur, in quibusdam incusatus spect. ac grosus dnus Dyonisius Bánffi advocatur, qui (ut breviter rem comprehendam) legitima utens adversus delegatos comitatus Kolo-

siensis defensione, multum iis facessit negotii etc. Dni Claudiopolitani etiam valde inquietantur ab iisdem ratione non intromissionis contra privilegium vinorum et multum frustra contententes, Georgius Hajdu Claudiopolitanus ob unicam vocem: practicálnak vix non ad convictionem traditur, sed res sedatur. Et sic nec comitatum postulatis perlectis, re infecta repetunt sua quisque quartiria. Nullae causae hac die assumuntur, sed privatis quisque indulget affectibus. Quid? repentinum adest malum: nam pedissequus filioli ampl. dni Joannis Simonii in quartirio ex vicino a quodam sanguisuga servitore et homicida Stephani Lázár Siculi et papistici nequam hominis nobilitaris Csikiensis immenso lapide petitus, frontetenus in tantum violatur, ut vix spes aliqua sit permanens ejus in vita. Hic multum, imo satis, superque nos ipsos maceramus et quod valemus, assequimur, inquisitione et ceteris in crastinum relictis diem.

Die 7. Novembris. Cum post abitum summo mane celsmi principis venatum circiter horam octavam convenissent dni status, verbis huc et illuc in ventum multum factis, tandem incipiunt perlegi, vel hesternae die perlegi incepta continuari postulata comitatum Tranniae, ubi quaedam difficilia et Siculis non placentia postulata occurrunt, quibus moti Siculi voce et clamore stentoreo, praeunte stentore Clemente inclemente Mikes inconditum et inarticulatum edunt sonum. Nulli ita urgentur et urgent ac comitatus Kolosiensis delegati. Quia vero privatum erat postulatum delegatorum comitatus Hunyadiensis contra episcopum, decanosque heterodoxarum ecclesiarum Valachicarum cum invectione quadam affectuose conqueruntur, quod inter cetera eorum patrata, pastorum Valachicorum filii utcumque addiscentes eorum scripturam et ceremonias statim ordinentur, idque magnum in praejudicium dñorum terrestrium, quod inconveniens dñis statibus visum etiam est, ut hocce postulatum inter cetera celsmo principi et dñis consiliariis et praesentetur et solito de more tandem articulus de eo per medelam superinde fiendam condatur. Postulatum quod tangebatur dnos Siculos et Saxones ex parte comitatum praemissis duobus statibus iniquum visum ratione consensionis eorum in comitiis proxime praeteritis Nagy-Sinkiensibus parum vel nil obtinet. Garrulus hic pontificius et Tothicus heri quasi incorporatus Benedictus Hedri ac si liotorem ageret, plurima turbato ordine coram dñis statibus referens et quodammodo Christophoro Paskó quasi pelletenus tangens, hic exacerbat et (ut est similis farinae homo) similia reponens, videbatur quasi pro diffamatione in facie tabulae facta brevi compendio prosequi velle, sed spumae instar te-

nere et repente intumescens, affectus ejusdem non tantum compressus est, sed etiam (obturato interim immuni rictu oris Benedicti Hedri) citissime evanuit. Perlectis postulatis dno-
rum comitatum, Siculorum perleguntur postulata, quae non tam multa (mirum!) existentia, quam comitatum, citius perleguntur, unum eorum punctum difficillimum inter cetera visum etc. Haec excipiunt postulata universitatis, quae omnia probantur, excepto secundo, quod videatur in praejudicium praerogativae nobilitaris sonare ratione extorsionis musti a jobbagionibus nobilium, qui necessitate pressi a civitanensibus petunt mutuo, vel emendicant pecuniam. Sed hoc ipsum certe plus officiet maximae parti nobilium, quam commodabit. Nemo enim in posterum ex dnis Saxonibus civitanensibus pecuniam suam talibus conferet jobbagionibus et sic vineae incultae manentes, nec illi praestando tributo imperatorio, vel etiam sustentationi suae sufficientes existentes tanquam ad desolationem detrusi (?) et exhausti, quid trivialibus tandem faciendum erit nobilibus, exitus valde incongruus edocebit. Cuique statui sua redduntur postulata, ut pure in papyrum relata, crastina die a dno praesidente nomine statuum celsmo principi et dnis consiliariis ventilanda praesententur.

Die 8. Novembris. Convenientes dni status, purificata postulata ac dno praesidenti praesentata mittuntur per Joannem Haller ad principem. Subsequitur haec variorum perlectio supplicationum hominum. Hic excellit supplicatio familiae Torma et Daczó contra relictam illrmi comitis dni Stephani Csáki senioris, Christinam Mindszentianam nomine. Ex parte praefatae familiae stat Paulus Haller et Gregorius Daczó, partes eorum procuratore Stephano Szombatfalvi acriter defendente, Tsakianae autem praefecto ejus Trannico, Martino Literato et procuratore Samuele Szentiványi, ad umbilicum usque prosequente. Quoniam autem in proxime praeteritis comitiis Nagy-Sinkiensibus erat conclusum, ut dni prothonotarii et alii ad hoc deputati certum ad terminum Marosvásárhelyinum convenientes, controversiam a praefatis contra praefatam motam decisuri, eam etiam aliquo modo determinarint, adstans in medium prothonotarius Martinus Saárpataki et multa cum eaque efficaci oratione disputans contra praefatos, imo rem, ut peracta fuit, debita cum declaratione referens coram statibus, solenniter est protestatus in praejudicium et derogamen honestatis esse, cum semel juxta statutum statuum repetundarum ratione litterarum quarundam controversia apertae sit decisa, tamen Hallerium et Daczóium eam coram statibus denuo inconvenienter et illegitime urgere; et sic ex utraque parte multa in medium prolata tandem evanescent.

Litterae illrmi comitis Francisci Rhédai perleguntur expositoriae, quod ab antiquo caupona destinata fuerit ei usui, ut ex proventu ejusdem praesidiariorum praefatae arcis Huszt solutio corradi possit, nunc autem promiscue nobiles, praecipue extraneos ibi quasi in asylo aliquo delitescentes in praedictum praefati dni comitis clam, pariter et aperte vinum cauponari, nec ab eo desistere eos. Instat itaque illrmus dnus comes, ut iidem admoneantur a dnis statibus, supersedeant a talibus inconvenientiis, ne aliquo modo malum homicidii inde pululascat. Nobiles Husztienses audita lectione litterarum illrmi dni comitis, exponunt: Husztini partim nobiles, partim villanos degere, cum his quicquid egerit illrmus dnus comes tanquam cum jobbagionibus suis licitum esse, sed sese antiquum privilegium habere affirmantes, quorum vigore salvum sit eis vina sua in propriis aedibus cauponare, ut etiam in ceteris oppidis Máramarosiensibus licitum est, a privilegio suo nolle unquam recedere, non abnuentes, si illrmus dnus comes etiam in sua propria etiam curia cauponam morem juxta hactenus observatum instituat, salvo tamen jure et privilegio nobilium Husztiensium. Hic etiam ex utraque parte satis, superque imo ad nauseam usque contenditur a partium procuratoribus, sed tandem sedantur. Mala nova adferuntur dno praesidenti significanti eadem statibus, scilicet Turcas magno in numero Deésinum usque pervenisse, intimante dno praesidente dnis statibus, rumor iste celsmo principi nunciatur, ut quique stipendiarii milites ad illam regni partem vigilandi ergo mittantur, ne interea, dum nos hic comitia agimus, aliquid mali nobis immineat. Tertia controversia subsequitur Mihátsii et Georgii Bódoni ratione litterarum de bonis Angyalossianorum emanatarum, ille pro uxore sua easdem, in quantum jus foemineum concernunt, in veris paribus extradari cupiens, hic denegans, qui variam post tam per se, quam per procuratorem suos contentionem secedere jussi, per voces statuum deliberatur, ut litterae jus foemineum concernentes per deputatos commissarios in certum locum conventuros uxori Mihátsii reddantur. Universitas nobilium pariter et paganorum Saárdiensium contra Stephanum Bárdi non certificatum, nec praesentem, variatam instituit querelam, eundem condemnare ad eotum cupiens, sed iniquum et injustum visum statibus absentem et non certificatum condemnare, illi nihil obtinent. Perleguntur tandem litterae Hajdonum, in quibus conqueruntur contra Martinum Boldvai, tributum ab iis exigere volentem, conquerentes et supplicantes, ut admoneatur, talibus eos inquietare desinat, ne majus inde exurgat pericu-

lum etc. Variæ hactenus perlectæ supplicationes per Stephanum Torma mittuntur ad principem.

Die 9. Novembris. Peractis tam in aula principis, quam in templo sacris, ampl. dnus Joannes Simonius unacum dno Valentino Roerig in arce capiunt cibum apud quendam honestum incolam, juratumque civem Sespurgensem laute et opipare præparatum, vocatusque aliquoties dnus notarius Cibiniensis Christophorus Gotzmeister ab ampl. dno consule non dimittitur. Interea cibum capere incipiendo laute etiam præparatum, interveniunt tybicides, qui musicis suis modulationibus animum jam ad hilaritatem proclivum usque adeo excitant, aequo plus poti et tybicinibus profuse faciendo expensas, ebrius quisque sese cubitum confert, quibusdam ex cubicinibus domum vomitu varie conspurcantibus.

Die 10. Novembris. Convenientes dni status incipiunt perlegi monente dno praesidente resolutiones celsmi principis et dnorum consiliariorum ad postulata statuum, sed vix resolutiones ad duo vel tria postulata perleguntur, intimatur statibus advenisse vel appulisse generosum dnum Michaellem Teleki; volentes itaque rescribere dni status, quid attulerit, an legationem sibi conceditam peregerit, quomodo, vel quo res versentur cardine? mittunt generosum dnum Christophorum Paskó ad celsmum principem eapropter, ut hæc omnia communicentur publice cum statibus. Interea celsmus princeps mittit spect. ac gener. dnum Joannem Bethlenium unacum generoso dno Michaelle Telekio ad status, relaturi omnia illa verbis et exhibituri in scriptis, quo cardine pacificatio (si pacificatio dicenda est) inter duos imperatores versetur: ubi exponit Michael Telekius sese obviasse Imperatoris legatum Romanorum et ab eo impeditum esse, ne ulterius iter suum continuet, imo in scriptis per palatinum instructionem suam in germanicum mediante aliquo interprete idioma versum imperatori in veris paribus Germanicis misisse, porrectis etiam paribus instructionis ejusdem legati ratione quorundam tantum punctorum perlectis, sed quia latino erant scripta omnia idiomate, a paucis intellectis. Varie et clauculariter discurretur a proceribus regni, quia pacificatio imperatoris inter cetera puncta continebat etiam demolitionem et solo aequationem fortalitii Székelyhidiensis; quid hic faciendum, quomodoque sit? sed quoniam animadvertent famam tanquam malum prius evolare, antequam res effectui mandetur, statutum est voto communi, ut penes dnos consiliarios, protonotarios, assessores, officialesque primarios statuum, etiam certi delegati adhibiti, crastina die praesente principe in quartirio suo fiat hac de re determinata per omnes

circumstantias et modalitates deliberatio. Intervenit querela spect. ac magi dni Simonis Kemény ratione possessionis portionariae Martonfalva contra gener. Michaellem et Petrum Daniel, tanquam malae fidei possessores, ex qua tandem juridicus, sed brevissimus exurgens processus, illum Stephano Szombatfalvio, hos Samuele Szentiványi et Petro Barrabás procurantibus, justitia et communi aequitate dictante, querulans obtinet portionem praefatam hoc modo: si quid juris habeant incatti, extra dominium quaerant. Stephanus Allvinczi, inspector omnium fiscalium salisfodinarum in Trannia, porrigit supplicem libellum et instantiam dnis statibus, satis, superque in iisdem attingens plurima culturam salisfodinarum impediencia. 1. Omnia paratis pecuniis restaurari in eisdem salisfodinis. 2. Ne quidem ligna combustibilia habere pro camera saltem, sed pecuniis debere ea omnia comparare, etc. et ita magnum praepjudicium subsequi ex talibus sumptibus et proventibus salium defalcandis. Si itaque velint dni status, ut omnia impedimenta resarciantur et majore cum emolumento proveniant salis fodinarum proventus id saltem praestent pro singulis. Salisfodinis singulis viceniquini jobbagiones deputentur, illis, qui antea eo pertinebant, a principe (certe inconvenienter) aliis collatis. Usque dum dni consilarii et regni proceres meditando de hac re discurrunt, licet non fuerit per voces cupitum, salisfodinis suae restituantur possessiones. Nescio contra quem solito Hungarico murmure murmurando tabellariorum magister, per ludum evocari curare volens director eapropter ille attonitus pejerando negat sese murmuravisse et quantocius potest ex templo sese surripit. Vix non conculcatur a circumstantibus et tumultuantibus ampl. dnus consul Cibiniensis, Jacobus Kappius. Ampl. dnus Joannes Simonius aliquantulum vexatus ex arena, interesse hac vice nequit, interim tamen denominatur unacum ceteris delegatis iudex tractandarum rerum Székelyhidiensium etc. Pacificationem istam dixerim non pacificationem, nec stare potest, quae inter duos imperatores inita esse fertur, nullum enim habet fundamentum, nisi quasdam juxta revelationes excitatus potentissimus Galliarum rex eo esset animo, ut imperatorem Romanorum ineptissimum imperio et solio privaret, Svecis, Helvetiis, et quibusdam electoribus secularibus, principibusque imperii in id non sine fundamento consentientibus, appropinquante scilicet ruina meretricis Babylonicae etc. Pastor quidam exul helvetius Jacobus Redingerus praesentans mihi quendam librum revelationum trium personarum mira ex iis legi, praecipue de ruina Romae, Viennae, domus Austriacae, Hispaniae et Papae: itemque de casu domus Rá-

kócianae: necnon conversione Turcarum, Tartarorum, ruinaeque Hungariae ob idololatriam. Idem liber continet ista: 1. Regem Galliarum futurum imperatorem Romanorum. 2. Fridericum palatinum in progenie sua restitutum in solium regium Bohemicum ac tandem regem Svecorum futurum: ut etiam electorem Saxoniae tandem successive idem obtinentem. 3. Radzivilium futurum regem Poloniae. 4. Principem nostrum Michaellem Apaffium regem Hungariae, nec eousque eam quietem habituram etc. similiaque. Quarum revaluationum indicem a praefato Redingero factum (comissis numeris pagellas earundem monstrantibus), descripsi. Hoc eodem die creantur in consiliarios splis ac magcus Joannes Haller, splis ac gen. Volfangus Bethlen.

Die 11. Novembris. Conveniunt heri denominati dni regalistae in regiam celsmi principis et ibi concludunt de rebus Székelyhidiensibus, aliis similibus occurrentibus satis momentosis, quae, (quia mihi adesse ibi denegatum fuit) notanda mihi committi non potuerunt, eadem sufficienter observanda et (dubio procul) consignanda ampl. dno Joanne Simonio: determinatio harum rerum fit in quartirio dni cancellarii in praesentia dni prothonotarii et aliquot ex statibus delegatorum. Idem suprafatus Redingerus ad instantiam dni consulis scribit medicinam contra podagram, jam certe ob senium ampl. viri simpliciter incurabilem, juxta illud: principiis obsta, sero medicina paratur. Circa horam tertiam pomeridianam conveniunt delegati universitatis in quartirio nostro de rebus hodie a proceribus et quibusdam ex dnis statibus unacum celsmo principe conclusis, effectuantis. Quarum rerum (nisi vehementer fallor) praesentia tanquam summe ardua efficiet, et rebus regni finitis quam citissime, comitia solvantur. Utinam! Ex servitoribus civitatis nostrae Cibiniensis vulgo lovaslegény vocitatis unus, nomine Samuel castaneas mittere volens uxori suae, involvit et insuit caligis per aliquot dies portatis et conspurcatis etc. Megehedd barátom. Talám Tótországbán mind úgy kedveskednek a gesztenyével.

Die 12. Novembris. Summo mane conveniunt hesterni delegati in palatium celsmi principis et ibi de hesterni materia Székelyhidinum per omnes circumstantias concernente deliberant. Circa undecimam confluunt status solitum in locum. Ante omnia de et super eo discutitur, an resolutiones celsmi principis ad postulata statuum datas perlegant vel omissis iis propositionem principis aggrediantur, posterius placet. Quaedam armales publicantur. De tertio et quarto punctis deliberant status propositionis suae celsitudinis. Itaque ratione tertii destinantur pro metis reambulandis et recti-

ficandis certae personae. Legatus summus gener. dnus Franciscus Keresztessi, ex comitatibus 1. Zaránd Christophorus Paskó, 2. Kolos Nicolaus Mikó, 3. Doboka Joannes Náduvari, 4. Kraszna et Közép-Szolnok Andreas Kólya et Belső-Szolnok Franciscus Literatus. Utinam non ad votum Turcarum sed horum et omnium nostrum fieret ista rectificatio! Sed verendum etc. Ratione quarti puncti deliberatur, ut quique evocati sunt propter falsarum monetarum cusiones, furtivas negotiationes auri in materia, sive pulvere et hydrargyri juxta contenta Approbatarum Constitutionum procedatur contra illos, ceteri in posterum docentur, si sint nobiles et residentiati, a direttore, si vero nullam habeant residentiam, detineantur sive captiventur, et ita procedatur a direttore contra illos, ac comperta rei veritate, juxta demerita etiam puniantur. Instat splis ac gnorosus dnus Sigismundus Bánffius, praesidens, quia ipse etiam delatus fuerit coram celso principe cusione falsarum et adulterinarum monetarum, dni status habita respectatione praesidentiae suae, instant coram celsissimo principe, nominet illum, quis sit delator et diffamator ejus, jurejurando sese adstringens, si ipse ille sit, quem apud suam celsitudinem detulerunt, cum adjuratione adigens dnos status, comperta rei veritate sine ulla misericordia sub hac eadem dieta plectatur capite: si vero falso sit delatus, animadvertatur in illum, tanquam honestatis ejus commaculatorem et vitae insidiatorem. Promittitur instantia a statibus duo praesidenti. Audita Georgius Udvarhelyi praefectus falsarum monetarum cusione, plurimos incusat et in medium producit falsos, sive adulterinos aureos in Transilvania juxta imagines et superscriptiones aureorum variarum regionum et principum cusos, qui a plurimis bene oculati, vix a bonis et genuinis distingui possunt. Stephanus Fabian perceptor generalis jam administrati tributi etiam auget rem ipsam, asserens sibi etiam fuisse administratos adulterinos aureos etc. Placet dnis statibus, ut hi omnes et singuli conquirantur, juri sistantur et tandem sine misericordia puniantur convicti. Eminet inter istos omnes et singulos Joannes Jó Kolosvariensis fiscalium monetarum cusor, qui cum Cibinium fuisset ante aliquot annos ingressus, testantibus idipsum evidenti paupertate sua et plurimis Claudiopolitanis etiam, egenam prae sese ferebat vitam; verum enim vero adepta conditione eudendi monetas, in tantum excrevit, comitis quasi cujuspiam instar jam lautam agat et divitem vitam. Incusatur cusione falsarum monetarum et constat, constabitque melius. Hic prodit quidam testis Claudiopolitanus sese ad quam plurimos referens, qui propriam Joannis Jó passionem refert dicentis

et asseverantis: eum ab eo spatio, a quo cusorem agit, ex quisquiliis solum argenteis et aureis non habuisse majus commodum, quam 70. marcas argenti depurati et auri valorem tantum 500 tallerorum adaequans. Quid ergo praeterea. Dignus certe in quem serio et rigide, juste tamen inquiratur! Fiet. Mandatur a ceteris statibus mediante universitate Saxonicali dnis delegatis Cibiniensibus arcae et omnia bona ejusdem Joannis J6, sociniani et nequam cautoriatæ conscientiae hominis Cibinii existentia arestantur et obsignentur, dum contra eum inquisitio realis celebretur et certi aliquid determinetur. Hic placet judicium generosi Clementis Mikes, cusionem monetarum non uni soli personae privatae, sed toti cehae concedendam esse. Trajner supplicatione mediante et procuratore Stephano Biro contendit contra Joannem Daczó et obtinet, quem eliberavit ille ex captivitate Tartarica sumtu suo, restituatur ad 15. Daczó, alioquin de bonis fiat usque ad praetensam summam executio. Catholici instant statibus unanimiter omnes Transsylvanenses contra Gregorium Gillányi impediens privilegium monasterii Kolo-monor etc. Fabri ferrarii supplicant contra fabros falcarios Disznódienses, hos defendimus ego et Stephanus Biró, illos Samuel Szentiványi et Petrus Barrabás; sed quia deliberatur horum productio privilegiorum, ex consilio dni Joannis Bethlenii princeps requiritur, qui mandat, ut in foro competenti contra eos procedatur.

Die 13. Novembris. Controversia fabrorum M.-Vásárhelyiensium contra fabros falcastrios Disznódienses controversia (*sic!*) iterum reassumitur, varie traducitur et tandem talis conclusio subnectitur, quae non tantum hos in particulari, sed etiam totam universitatem complectitur, quosvis scilicet aliarum civitatum artifices posse (ni producat privilegium) ingredi civitates et oppida Saxonicalia, ibique libere (contra hactenus observatum usum) divendere merces manuales suas; placebat nonnullis, quia defendebantur ab universitate Disznódienses, ut ipsa etiam judicium acceptura secederet ex congregatione statuum hac in parte universitas, sed allegante ampl. dno Simonio, qui eos ad ista comitia regalibus convocavit, si ille mandet (intelligens clsmum principem), ex congregatione dnorum statuum libenter exituros, non amplius istud urgetur. Simon Kemény, Georgius Kapi et Dyonisius Bánffi cum ceteris adjunctis in comitiis Görgény-Szt-Imrehiensibus proscripti, licet iterum sint recepti, tamen quia videtur ipsis, quasi antea patriae hostibus gratia facta, cum ipsi nunquam ii fuerint, comprobata re evidenter resolutionibus imperatoris Romanorum, simpliciter cupiunt tolli illum articulum et a

statibus approbatur, mutatis mutandis, hac in parte articulus anni 1613. Casparus Kornis cum praefecto patris sui, Francisco Literato litigans, cupit, ut rationem reddat sibi de administratione praefecturae suae, obtinet, sed variis cum declarationibus etc. Thomas Nagy ratione honorum, ipso captivo tunc in Tartaria existente, a principe Barcsaio ablatorum instat dnis statibus, ut modus ea recuperandi definiatur, hanc accipit deliberationem: procedat sive juxta articulum super eo conditum, sive juxta deliberatum statuum, aliam viam in specie ipsi non monstrari. Congregationem habentes summo mane dni delegati ex universitate in quartirio nostro, ad instantiam sutorum Coronensium expiscatum, mittitur dnus notarius provincialis cum alio adjuncto ratione litterarum privilegialium a cerdonibus Coronensibus fieri curatarum fraudulentem, res ita sese habere deprehenditur: advocatis itaque cerdonibus, nasturtium naribus eorum, cassatis eorum litteris praefatis, subjicitur admodum acre et sic Coronam repetunt impudenter et re infecta. Supplicatur ab universitate pro iisdem sutoribus et bona obtinetur a sua celsitudine resolutio, quia via juris invicem prosecutionem jurium suorum coepere, eadem via decidatur. Advocati dni consiliarii a statibus per Stephanum Danielem, sistunt sese. Dnus Bethlenius ex mandato principis cupit, ut in articulum referatur, arcem Gyalu dno Dyonisio Bánffi collatam esse. Principissa pariter: quia praetendendum fere omnium praetensionibus utcumque satisfecisset ratione possessionis Balásfalva, ut in articulum referatur; sed plurimi sese offerentes contradictores, limitatur, ut salvum sit horum et similium jura et praetensiones suas prosequi sucessivis temporibus. Postulatur a principissa insuper: possessiones in districtu terrae Fogaras quibusvis collatas salvum sit sibi a possessoribus, qui rite et legitime emanatas habuerint donationes redimere, ita tamen, ut haec summa superaddatur summae inscriptionali in comitiis Marosvásárhely adjudicatae etc. Paulus Haller creatur in consiliarium sine consilio existens. Decimae Kis-Selykinae in quantum fiscales, dno Michaeli Telekio conferuntur vita durante, approbantibus dnis statibus a celsmo principe. Discutitur ex intimatione suae celsitudinis de reparatione pontium Varadjaniensium, Fogarassiensium et Desiensium, sed vix certe aliquid concluditur a statibus simul et semel omnia sufferre non valentes onera, interim tamen hac cautela, quemcunque pontem qui hactenus aedificavit, idem restauret etiam, hic non parvum sese macerante praefecto Georgio Udvarhelyio, sed ad votum cupita non obtinente. Michael et Petrus Daniel supplicant statibus de modo restitutionis honorum

sub praesentia Ali passae ex civitatibus Brassó et Segesvár per commissarios pro portae Ottomanicae contentatione ablatorum: quod ansam praebet aliis etiam quamplurimis idem postulantibus. Acriter ex hac occasione contendunt Stephanus Kun et iudex Brassoviensis Dávid Czakó, ille asseverando Brassovienses et Petrum Basso extradedere civitate sua, ita cum eo quoque processum fuisse, sic inventus fuisset, hoc autem illi summam exprobrante ingratitude beneficiis pro acceptis. Relatum est mihi in eadem congregatione dnum Joannem Bethlenium destinatum esse legatum ad Romanorum imperatorem, et certe bene, non enim par ullus in regno nunc Transilvaniae illi legationi ac ipsi: deus optimo coronet eventum. Matthaeus Balog humiliter instat penes supplicem libellum coram statibus ratione certarum possessionum et portionum, curiaeque cujusdam nobilitaris, sed vix attente auditur, statibus moleste ferentibus tanquam supplicationibus teri frustra tempus ab exordio dietae, nec aliquam rerum modernum regni statum concernentium seriam adhuc curam status habuisse, cupiendo, ut regni negotia assumantur et tractentur, diu enim eos hic delitescere non posse penuria victualium ex parte tam jumentorum, quam sui adactos. Sutores Brassovienses ferunt protonotariis donaria singulis binos aureos. Nicolaus Tserei, homo socinianus et per hoc valde iniquus, pro sese, quasi pro tribunali sedens, vocem suam non aliorum instar, sed canum et porcorum murmurando et grunniendo dat etc. Conducitur Stephanus Biró in procuratorem a suprafatis sutoribus Brassoviensibus. Aditur dñus Bethlenius universitatis nomine a dno Valentino Rórig, Cibiniensi et Simone Deidrich, Coronensi, civibus juratis et procuratore Elia Czajbert quid faciendum sit ratione deliberationum duorum statuum ex occasione controversiae fabrorum praemissorum emersae, qui consilium dans, protestatio instituatur coram protonotariis, efficaciter in scriptis per regium Szeredahelyiensem et sedis Sabesiensis iudices, sed cum improbatione et in crastinum dilatione protonotarii Martini Saárpataki, vereor eventum ne infelice.

Die 14. Novembris. Nicolaus Gávai mittitur ad celsimum principem a praesidente nomine statuum pro consiliariis, quorum missio promittitur. Eligunt 3 status ex sese 3 personas, per quas intimatur praesidenti supplicationum revisio, imo etiam perlectio et causarum tractatio sit prohibita cum hactenus ferme jam per duas septimanas nihil actum fuerit negotiorum publicorum, sed tantum privatorum res agitatae, aggreddantur propositiones celsi principis et concludant, quod caput est et finis modernae congregationis de tributo impe-

riali a statibus praestari solito. Hoc non contento, adhuc litigare intendit procurator Szombatfalvius, sed multa post verba in aëra facta, unanimi exclamatione statuum impeditur. Perleguntur, dum interveniunt dni consiliarii, resolutiones ad supplicationes a celsmo principe cum dnis consiliariis factas: hic ubi bonam obtinet Michael Kálnoki ratione quorundam captivorum in Tartaria existentium resolutionem, impeditus ea Stephanus Lázár, homo pontificius, vere Siculus, vafer, nequam et impudens, justitiaequae semper contrarius varie contendit contra Kálnokium, sed nil agit, nisi inutilia evomit verba, ex re ne gri quidem obtento. Adveniunt dni consiliarii numero 9 absentibus tribus: Thoma Bassa, pondere terrae inutili, Stephano Ebeni capitaneo Kolosvariensi et Andrea Fleischer, regio iudice Cibiniensi, domi morbo aegre correpto. Intimat dnus Joannes Bethlenius statibus ex commissione celsmi principis, a matutino tempore usque ad tempus prandii negotia regni assumantur et tractentur, horis vero pomeridianis causis tractandis tempus impendatur; sed dni status acriter renuunt unanimiter objicientes, cur hactenus idem non fuerit praestitum a primo die congregationis semel tantum fuisse tractatas causas, tempore frustra trito, nec jam habere victualia pro sese, ut et pro jumentis foenum et pabulum modernam propter temporis injuriam, nec pecuniis ea posse comparare. Propositio principis perlegitur, ejusque punctum maximum et primum ratione tributi imperatorii et debiti vajvodae Transalpinensis. Hic intimat unus ex protonotariis, Joannes Kendi statibus, si serio investigetur, invenire perceptores tributorum imperialium jam praestitorum, qui partiti plurimum inter sese ex eodem tributo non mediocrem acquisivere supellectilem: quo audito a duis statibus unanimiter conclamatum est, ut tales serio investigati quinam sint, severe etiam puniantur. Stephanus Fabian addit: quosdam in comitatu Hunyadiensi missiles extraxisse a celsmo principe ad retinendum apud sese ex tributo praefato et non solvendum etiam ad mille usque florenos. Reddendos censent status et bene! Idem refert tantam adhuc esse restantiam, cujus magnam partem etiam congegisset Petrus Budai, ut inde mutuum tallerorum 4000 possit restitui vajvodae Transalpinensi. Nicolaus Mikó stimulo punctus conscientiae intimat, statibus pariter, dari aliquos, qui pro sese partem ex tributo imperiali furtim reservarint, sed ubi quaeritur ex eo, quinam illi essent, nominatim declararet, hoc praestare abnuat, alio tempore haec sese indicaturum respondens; verum ubi cogitur et ad praestandum juramenti sacramentum adigitur, fateri cogitur, quendam nomine Michaellem

Isaacum Siculum Marosszékiensem nominans, unum esse ex illis, per quem etiam ceteri resciri possent, modo Sárossius, iudex regius Marosszék et assessor tabulae judicariae celsmi principis hic praesens sedulam navet hac in parte operam. Molesté ferunt status dari tam multos nequam et cautoriatæ homines in tam miserabili etiam Tranniae statu. Dum autem dni proceres, consiliarii et ceteri etiam de tributo ejusque quantitate limitanda mussitando inter sese consultant, ex statibus, praecipue quorundam comitatum delegati, ubi excellit Ecsedius, Serédianæ quondam potentiam ob virilem et aptam exercendam ad venerem valde intimus, itemque Christophorus Paskó et Joannes Bálpatakus lascivia tractant, christianitatem Kis-Enyediensium exprobrante Paskó Bálpatakio, eandem similiter perverse observatam et praestitam Bálpatakus tanquam similis farinae homo exprobrans et reponens. Futilia omnia: et quorum ratio tandem a iudice exigitur supremo. Finito discursu dñorum procerum, consiliariorumque inter sese mussitando inito, proponitur ab iisdem dñis statibus, si placet, fiat limitatio praestandi tributi imperialis juxta articulum Marosvásárhelyiensem proxime deditum, interim discurrant et eligant status, quod consultius censebunt. Siculi audientes ex quibusdam, quia communis esset statuum permansio, ideo ipsos etiam debere pariter ac ceteros status contribuere, stentorea et gygantica voce, ne dicam, plusquam bubula unanimiter conclamant sese nec posse, nec velle praestare tributum, praeunte Siculo conscientia prorsus carente Nicolao Tserei etc. Sedantur per alterum magrum prothonotarium Martinum Sárpataki, nihil tale contineri in articulis praefatis, scilicet ut Siculi praestent hocce tributum. Multum contendit Joannes Bethlenius cum Christophoro Paskó, cui etiam silentium imponit. Pro comitatu Zaránd Hunyadiensi applicato instat Stephanus Kún, tanquam comes supremus ejusdem comitatus. Dant voces dni consiliarii et status, ubi ad prandium vocati Stephanus Petkius, Joannes Bethlenius et alii, variae quidem dantur a statibus voces, tandem tamen eo pervenitur, ut juxta articulos Marosvásárhelyienses fiat praestatio, tributo excepto, comitatus Zaránd dimidium praestet etc.

Die 15. Novembris. Perleguntur resolutiones ad supplicationes variorum. Status eligentes ex se ipsis tres personas, per easdem instant praesidenti, ut nomine statuum mittat ad celsmum principem, quia deficiunt victualibus, semotis omnibus aliis negotiis, quae magis publica sunt, ea assumantur, determinentur, et fiat quantocius comitiorum dissolutio: abnuat praesidens. Stephanus Daniel mittitur accersitum dnos consiliarios. Interea temporis perlegitur deliberatio pro fa-

bris M.-Vásárhelyiensibus contra fabros falcium messeriarum Disznodienses sat iniqua, universitate non consentiente facta. Protestationem contra praefatam deliberationem per me nomine universitatis institutam restituit mihi ad reformandum protonotarius Martinus Sárpatakus. Adsunt dni consiliarii, ex quibus dnus Bethlenius praesentat quaedam postulata pastorum orthodoxorum Hungaricorum nomine principis publice ventilanda, 1. est de sanctificando die dni; et concluditur, ut tabernae nulli pateant, donec pomeridiana concio non pagatur, ita tamen ut honestis, veris ut et peregrinis modeste vinum dari ne denegetur, exclusa tamen ebrietate. Additur: si quis paganorum tribus vicibus continuis concionibus sacris interesse neglexerit, cippo puniatur. Quaerente in privato Daniele Bernhardo sedis iudice Sabesiensis, quae nobilibus venantibus die domini poena debeatur, rictu oris Georgius Rádai distracto, respondet Sárossius, talis nobilis non manus, sed collum cippo includatur. Sat recte, si sincere! Praeter necessitatem gravem nulli etiam permittitur hoc die iter continuare. Deliberatur etiam de non impediendis filiis villanorum scholas sedulo et serio colentibus, non autem pro fuco et pallio quasi habentibus, hi enim restitui dnis suis terrestribus decernuntur cum certo modo. Placet hoc etiam dnis statibus, ut templa illi reaedificent ruinae exposita qui numero sunt plures aliquo in pago, pastores etiam similiter numero plures et potiores habeant conducendi et dimittendi [facultatem]. His adiungitur hoc etiam, ut pluribus pastoribus denegata sunt competentia salaria; mox et de facto restituantur: et si quis maritus uxorem vel uxor maritum deseruerit et ab ecclesiasticis rejudicati fuerint, redire teneantur, apud quos delitescunt illi etiam restituere sub poena. Hic acriter sese opponens Clemens Mikesius tandem per dnum Bethlenium silentium eidem imponitur. Discutitur de vasis ad templum Albenae pertinentibus, conservationis ergo apud Keményianam depositis, repetendis. Possessor possessionis Szederjes, a quo manu tenet eandem possessionem, quia pontificiae est professionis, vel potius haereseos, denegans decimam solitam ejusdem loci pastori, vafre sed falso sese excusat; destinantur itaque commissarii ad rem istam investigandam serio, ex reformatis Franciscus Pribék, ex pontificiis Stephanus Szombatfalvi, ex unitariis Stephanus Széki, ad futuram dietam rem reportaturi. Dnus Bethlenius tam ad instantiam episcopi, ceterorumque pastorum Hungaricorum orthodoxorum, ex commissione tamen celsum principis, quam ut supremus inspector collegii Albani jam Enyedinum translatus exurgens in medium statuum, brevi cum oratione et declaratione ejusdem proponit; quam maximum ecclesiastica

et praefati collegii bona damnum sint passi, ad summam flor. hung. nro. 73,000 tam per dilapidationem episcopi somnolenti et uxoris suae imperio subjecti Tsulaii praefatae uxoris suae dignissimae sane, si superstes esset, ut aquis submersa vel alio mortis genere severissimo necaretur, vilissimum, procax et communissimum scortum, quam per mutuacionem quorundam, quorum alii rebus immobilibus vel etiam mobilibus nullius precii contentationem facere, alii interesse aliquando solum capitali summae annectere satagunt, sed frustra: deliberatur enim, ut 1. de bonis nobilibus justis valoris, tandem de immobilibus, si illa vel non sint, vel non sufficient, fiat mox et de facto per eorum, sub animadversione a direttore gravi, officiales contentatio, et si nec hoc modo satis faciendo erunt, ipsi etiam debitores, non obstante ulla praerogativa, aresto subjiciantur ad usque contentationem plenariam. Justum et aequum! Ut via paretur ad contribuendum celsum etiam principi aliquid, catalogus servitorum suarum celsitudinum perlegitur summarie, ut ex eo cognoscatur, quantum per anni spatium ipsis solvat, excurrens summa in universum ad flor. hung. nro. 48,371. Difficulus quidem, interim tamen in eo consentiunt dni status, ut ne frustrari sua celsitudo in petitione sua videatur, ut a singulis portis contribuantur, singuli bini floreni pro sustentatione curiae et solutione quorumvis servitorum suae celsitudinis. Quomodo placeat, nescio. Nuper perlecta postulata Stephani Allvinci, generalis inspectoris omnium salisfodinarum in Trannia fiscalium eo urgente, iterantur, et post multam superinde discussionem in hoc acquiescitur, ut celsum princeps requiratur humilime, dignetur sua celsitudo de praefatis salisfodinis clementer providere, mandareque praefecto, ut omnia necessaria, quibuscunque opus fuerit, subministrentur ad instantiam Stephani Allvincii, ne de singulis status regni inquietentur rebus. Gabriel Farkas urget causam suam in proxime praeteritis comitiis Nagy-Sinckiensibus contra Georgium Tsereium motam, sed nolente procuratore ejus, jam fiscali, Stephano Szombatfalvi assumere causam ex parte Tserei, absentibus dnis consiliariis et potiore parte statuum, in futurum diem rejicitur.

Die 16. Novembris. Peractis sacris et matutinis et meridianis, licet sero, circa 4-tam tamen horam pomeridianam confluunt dni status et regnicolae, quidam sobrii, quidam vero bene poti et varias privatim assumendo materias, ut jam abusus obtinuit, tandem instantibus dnis statibus, siquid adhuc restet, de seriis agatur, nam ut plurimi sese abstraxere et domum suam repetivere, si ulterius differatur, crastina die certo certius pauciores in congregatione praesente adfuturos.

Mittitur statuum nomine Georgius Torma a praesidente pro consiliariis, qui etiam comparent. Dnus Bethlenius, ut saepius, ita nunc etiam, quasi ex more et consuetudine, nomine principis repetens et praesentans statibus postulata Stephani Allvincii salisfodinarum in Trannia fiscalium generalis inspectoris, inter cetera expostulat, ut onus illud Rákóczianum difficulter tanquam jugum Saxonibus grave depositum et excussum, juxta numerum portarum a comitatibus et dnis Saxonibus, scilicet salium vectio ad portum Váradjaiensem, ut tempore Rákóczii, reassumatur et praestetur. Cujuscunque sit inventum et intimatio principi facta, certe mali corvi malum ovum est. Provisio ad praefatas salium fodinas fienda iterum principi remittitur per praefectum fideliter executioni mandanda. Aggrediuntur limitationem tributi imperatorii et quia juxta intimationem celsmi principis praeter tributum ordinarium multae expensae fiendae ad legatos, tam ad vezirium supremum, quam ad Romanorum imperatorem (ex senatorio et consiliariorum ordine) destinatos, ac donaria etiam per eosdem praestanda, hesternae deliberatio et limitatio mutatur et tributum juxta numerum portarum exigendum, a quinque imperialibus transfertur ad decem, ita tamen, et hac cum conditione, hoc pro integri anni tributo reputetur et quartirizatio tollatur, secus impossibilis est ejus praestatio et exactio: ex parte autem celsmi principis hesternae sententia unanimiter, secundum numerum portarum binos tantum promittentur (*sic!*) pro hujus anni censu florenos. Vix credo celsmum principem acquieturum. Siculi varie tumultuantur, et in angulum quendam templi secedentes, ex parte eorum consultant, quid sit faciendum, tributum et censum praestare simpliciter negantes de bonis eorum Siculicalibus. Hic identidem risui magnam praebat materiam Gabriel Literatus valde ebrius, quondam secretarius, etc. Conclamatur denuo, fiat comitiorum dissolutio, secus certe status finem ob inopiam victualium nullatenus expectaturos. Rumore perterritus ingrato quasi jam agonizantis consortis suae ampl. dnus consul iter ingreditur non sine lachrymis Cibinium versus, nobis hic relictis. Ante tempus prandii convenimus honorariis utrumque magrum prothonotarium ratione fabrorum falcastrium Disznodiensium, Martino Saárpatakio protestationem contra deliberationem sub sigillo judiciali extrahendam praesentantes, a Joanne Kendio vero deliberationem contra praefatos fabros ex parte fabrorum Maros-Vásárhelyiensium factam extradandam petentes, succedit ubique votum. Adest cum litterarum ratione Jó János, canis filii Cibiniensis senatus Magyari, quae peracta coena mihi praesentantur ab am-

plissimo dno Joanne Simonio ad concipiendam inde supplicationem ad celsum principem dirigendam etc.

Die 17. Novembris. Cum sacris peractis confluerimus, inter cetera intimat statibus praesidens principis nomine, ut omni mora seposita, eligant status ex sese, ex singulis comitatibus et sedibus singulas binas personas, qui hinc ex praesentibus comitiis principi sese adjungentes, post eorum dissolutionem Claudiopolim suam celsum comitentur, unacum eadem ibidem, dum opus fuerit, cunctaturi et moraturi: sed instantur dni status, hoc impossibile esse, nisi prius domos suas repetant, mittitur statuum nomine ad principem Franciscus Gyulai oratum, huic annuat dispositioni, annuitur. Litigat Gabriel Farkas per se et procuratorem suum Stephanum Biró contra Georgium Tserei, procuratore ejus existente Samuele Szentiványi et Petro Barrabás. Renuunt status causam assumere, sed tandem urgente etiam principe per varios praesentes aliquot consiliarios etiam, difficulter assumitur, frustra contranitentibus praefecto Georgio Udvarhelyio et fiscali procuratore Stephano Szombatfalvio et cum post longam et identidem reiteratam contentionem ex collectione vocum statuum unanimium finalis decisio immineret; videns praefectus obtinere causam Farkassium, diabolica arte interponit sese litigando et ad concordiam contrahit magnum in Farkassii praejudicium eos. Adferuntur postulata principis per Stephanum Naláci aulae magrum in quibus non contentus limitatione tributi et census, mutare tamen status sententiam nequaquam volunt, hesternae adhaerendo deliberationi. Instat Georgius Udvarhelyi ut a se ratio exigatur de perceptis quibusdam pecuniis tributariis, possit scire, an debeat aliquid ex perceptis, vel si rationem suam rectificare valebit, quietetur. Laudatur eapropter. Rumor de Székelyhid circumfertur, quod capitaneus et praesidiarius nollent eam dedere, audientes conclusam esse in pacificatione duorum imperatorum ejusdem demolitionem et terrae aequationem. Licet insperata pecuniarum summa sit ex commissione principis Fogarassinum in principatu acquisita claucularie vecta, tamen adhuc infestare non desinit sua celsio status, ut census pro sese ampliare in summa limitetur. Avaritiae indicium, quod summi certe mali (avertat deus) mali initium est. Generalis perceptor inconvenienter denominatur Joannes Haller, jam consiliarius, sed ipse officium illud assumere, consentientibus etiam ceteris consiliariis, detrectat, nec celsus princeps approbat, imo ne(c) admittit quidem, in cujus locum creatur Petrus Literatus Vizaknai, quondam praefectus, nationi Saxonicae et praeterea etiam per se iniquissimus et cognosci-

biliter cautoriatæ conscientiae homo. Committitur officialibus supremis comitatum et sedium Siculicalium ac Saxonicalium denominatio personarum, quæ cum principe Claudio-polim ituræ. Hi omnes ex intentione principis Radnóthinum venturi et inde iter Claudiopolim versus iter ingressuri. Silentio ad quadrantem quasi usque interveniente, ex proceribus regni quidam in ludibrium Clementis Mikes, fingunt nomine ejusdem ad status directam stulte supplicationem, perlectore ejus existente Stephano Szombatfalvi. Continebat supplicatio, Mikesium ab utero matris suæ vel nativitate habere morbum quendam hæreditarium prorsus incurabilem et propter eundem sese ad extrema deventum, miserabilem valde esse personam: instare itaque coram statibus, ut officium vajvodale omnium ciganorum in Trannia delitescientium generale sed jam penitus abolitum sibi conferatur pro sustentanda vita sua damnosa. Fit per jocum ipso tamen non audiente resolutio: dignum esse officio furcali etc. Adhuc litigat Casparus Kornisius et Franciscus Literatus, qui status ad unionem et ad respectum effusi Christi sanguinis, mortemque adigens et quasi adjurans, locus Bistricium, tempus 1. Februarii præfigere reddendæ rationis præfecturæ suæ, sed non ad palatium Kornissii, praeunte ei garrulo pico Stephano Szombatfalvi; quod cum arrideret Kornissio, lenta voce, plurimis tamen audientibus, subjungit hungarice his verbis: kurva az anyja, ki megköszönje Nagtoknak s Kegmeteknek ezt a deliberatiót. Stephanus Rác sese excusare volens per supplicem libellum, quod non fuerit socius in deprædandis bonis capitanei cujusdam Germanici, nunc Szathmarini agentis, sese importune excusando, incusat: princeps enim prædæ mox comperitur, facientes et consentientes pari poena puniuntur. Fibialium confectores Brassovienses cehales litteras fieri procurantes publicatis coram statibus ab universitate Saxonica ut et ceteris statibus simpliciter contradicatur. Litigat Gregorius Daczó et Petrus Haller (consiliarius sat ineptus) contra Csákianam, illorum procuratore Stephano Szombatfalvi horum Samuele Szentiványi existentibus et plenipotentiarario præfecto ejus Martino Nagy Literato. Sed quia princeps informari cupit a statibus de re ista, an aliquando per quospiam ventilata fuisset perlectis exhibitis, utrarumque partium et Martino Sárpatakio etiam, tanquam compossessore multum litigante contra articulum, tandem in eo acquiescitur a statibus, processus a quibusdam hujus ratione rei inter ambas partes observatus cum tota serie referatur ad celsum principem et consiliarios, ibidem deliberationem expectaturæ utraque partes. Publicantur

quaedam armales et privilegium Gyogyiense novum de nundinis habendis, quae nil aliud valebunt, sed efficient, ut numerus latronum augeatur. Saárossius quidam juvenis, Andreas (nisi fallor) nomine prope nos stans, exhibet guttur simile gutturibus gallinarum Indiacarum. Stephanus Szombatfalvius baptizatur, fürtfülű rézdob. Invitantur dni ampl. Joannes Simonius et Valentinus Rőrig ad dnum Bethlenium, ibique bene et lente tractantur, nobis aliquot in quartirio prandium et vinum simul usurpantibus.

Die 18. Novembris. Resolutio principis perlegitur dilemmatica, scilicet vel plus juxta numerum portarum contribuent duobus florenis ex parte suae cels^{nis} status, vel tricesima Vesteroronyiensis auferetur a Cibiniensibus in rationem fisci; non sunt opposita immediata. Videtur quasi in tyrannidem converti regimen, si semper ex svasu quorundam canum adulantium agat princeps, unde quid hactenus, quam ruina regni et principum ejus? Mittitur Gregorius Bethlen nomine statuum ad principem: nec censum principis hac vice augere, nec tricesimam contra eorum statuta a Cibiniensibus auferre volentes, sit contentus censu jam limitato. Cibinienses etiam in semel collata tricesima debitum adusque tempus sancte et illibate conserventur, instando, sed nil obtinetur. Idem tentatur similiter per Stephanum Daniel, sed eodem exitu infelici et inconsiderata resolutione per eum allata, scilicet principem fisco reoccupare velle tricesimam praefatam. Pulchra sane res! Verba principum cum sanctissima esse debeant et inviolabilia, hic ex more jam recepto suo contrarium agit princeps, non habita ratione fidelitatis Cibiniensium, imo conditionibus suis et promissis in castris Turcicis Ali passa, cum in principem crearetur, juramenti sacramento sui confirmatorio. Indicium scissionis. Hic nos coram statibus solemmniter protestamur, nos nolle recedere ab articulis regni a collationeque semel facta tricesimae praefatae sub conditionibus, modo et ad tempus usque in donatione superinde emanata specificatis et consequenter simpliciter tricesimam remittere: hoc superaddito: si qui nos in eadem tricesima nos turbaverint (nos habentes a regno auctoritatem) contra voluntatem statuum et quid incommodi eis eveniat, sibi soli imputent. Delegati Kolosvárienses supplicare volentes, ne audiuntur quidem, majore parte exceptis delegatis Saxonice, statuum jam domum sese conferentibus. Supplicatio consortis Stephani Apaffii, in Polonia captivi cum resolutione principis et consiliariorum perlegitur et partim approbatur. Stephanus Rác extricare sese nitens factis jam antea consignatis, id efficere prorsus nequit, plurimis etiam in faciem accu-

santibus. Optimam instituit Michael Tsepregi declarationem ex parte Cibiniensium, sed vix auditur, nihil responsi ad ea reponentibus statibus. Resolutio principis et consiliariorum perlegitur ratione controversiae inter Csakianam seniore et Paulum Haller, Gregoriumque Daczó motae continens, ut juris ordine haec determinetur. Szombatfalvius objectum risus. Orator in porta Ottomannica constituitur a principe Georgius Tserei, homo nec sufficiens, nec vere christianus, scilicet socinianus, plus quam Turcicus. Postulata ejusdem parum obtinent etc. Infestantur dni Sespurgenses ratione bonorum nobilium extradatorum Ali passae, praeunte Petro Daniele, impudente Siculo. Articuli ratione possessionariae collationis Matthaeo Balog ob varia, eaque insignia servitia factae declaratio impugnatur, ne tam solenni titulo emanetur et abbreviatur. Prandio peracto, concipiens protestationem ratione tricesimae Verestornyensis nisi ad protonotarium Martinum Sárpataki, ut in legitima forma unacum deliberatione statuum de et super eadem tricesima facta sub sigillo judiciali extradetur; promissum.

Die 19. Novembris. Conveniunt dni status in palatium principis. Perlegitur resolutio principis dilemmatica, ratione auctionis [cen]sus, vel ablationis tricesimae Verestoronyensis a Cibiniensibus. Nihil replicatur. Praesidens Sigismundus Bánffius intimat mihi, ne timeamus ablationem tricesimae, verum si potentiose ex ipso etiam principis mandato, qui eam occupare voluerint, resistamus et repellamus eosdem, non enim posse principem aliud contra nos agere, sed tantum evocari facere, quo nihil prorsus obtinebit, statibus ablationem ejus renuentibus. Pariter quidam ex ipsis etiam Siculis animum addidere. Repetivi binas protestationes et deliberationem statuum ratione non ablationis tricesimae articulariter semel collatae a Martino Saárpatakio protonotario, unas universitatis ratione fabrorum Disznodiensium falcastrum, alteras ratione tricesimae a nobis nullo modo fisco remittendae. Discurritur de tormentis et munitionibus auferendis, modoque eorum auferendi Székelyhidino Károlyinum usque, dum suppetat tempus inde in fortalitia regni ea auferendi, ita tamen, si assecuratio fiat a legato imperatoris Romani, Szathmarini commorantis, illrmi dni Joannis Rotther (*t. i.* Rottal) ratione extradationis Károlyino. Discursus est (vereor) de lana caprina. Tace! Modus committitur principi et consiliariis. Denominantur ad intimationem principis per praesidentem factam binae personae ex singulis comitatibus et sedibus Siculicalibus: ex dnis Saxonibus duo tantum denominantur antiquo ex more, usu et consvetudine, scilicet sedis iudices

Megygyesiensis et Nagy-Sinkiensis. Supplicatio nostra nil obtinuit a celsmo principe ratione honorarii, rem et resolutionem jam ferme bonam per dñum Joannem Betthlenium obtentam, impediēte nequam sociniano quodam homine, satis ingrato et acceptorum a Cibiniensibus beneficiorum immemore Volffgango Tserei thesaurario. Intimatur a celsmo principe statibus et pro oratore ad portam mittendo Georgio Tsereio curetur a statibus currus, equi et sumptus, vel hac etiam ratione augeatur census, sed nolunt annuere status, replicantes, principis haec curam semper concernere etc. Articuli perleguntur et multis in locis reformantur, quorum par nobis quoque datum est, sed pro pecunia itidem reformatum. Articuli perlecti mittuntur ad principem. Valedicitur principi, qui dimittit dños status, obsignatis solito de more articulis a praesidente et duobus magris protonotariis. Joannes Betlenius eo deducit principem oratione sua, licet jam quidam destinati fuerint ad occupandam tricesimam praefatam, ut huic intentioni renunciāt, sed quo usque? Ingratam certe sua etiam celsitudo sese reddit erga Cibinienses malorum ad consultorum consilium: sed missa haec facere. Sic solutis comitiis, prandioque capto a nobis, tandem iter ingredimur, hospita nostra conquerente de ablato furtim quasi vase ferreo adipem carniū assationi expositarum excipiente. Nec dubito, darabantes nostros nequam illud furtum commisisse.

(A nagyszebeni levéltárból.)

b)

1664. nov. 6.

A szászok postulatumai.

Postulata universitatis Saxonicae nationis ad illrmm accelsmum principem mediantibus dominis incltyti regni Tranniae statibus in anno 1664. die vero 6. mensis Novembris humilime directā.

Noha elégséges kemény articulusi extálnak a nemes országnak mind az ingyen quartély, gazdálkodás, mind peng a postáknak, sőt postákon kívül valóknak is sokaknak insolentiájok megorvoslások felől, de ekkédig még igen kevés effectumát és executióját experiálhattuk azon articuluosoknak; mivel peng ezen terehviselés, kívált a postáknak insolentiájok nem hogy cessálna, hanem mindinkább inkább nevededik naponként, azelőtt postaságból kivetett posták megint helyekben állattatván, elébbi insolentiáknál sokkal nagyobbakat s töb-

beket cselekesznek, a szegény emberek lovaikat elvesztvén, eladván és magoknak is tartván, a postamester is hasonlóképpen, ha a szegény emberek lovaik felől megtalálják, három forintval mivel ijjesztvén el őket: Nagyságtoknak s Kegteknek alázatosan instálunk, méltóztassék Nagtok s Kegtek kegmcs urunk ő nga előtt mellettünk instálni, elvégtére immár a nemes országnak eziránt való végezésinek lenne állandóképpen való és seria executiója.

2. Nem kicsiny megbántódásokra szolgálván városinkbeli némely atyáncfiainak ez is, a vármegyéken levő jobbágyokból álló némely szegénység a néhány esztendei változásokban magoktól reá nem érkezhelvén a reájok vetett nagy adónak megszerzésére, városinkban must fejében pénzt vesznek fel némely atyáncfiaitól; de midőn szüretkor az olyan debitorok fizetni akarnának a creditoroknak, földesurok elvévén borokat, a debitorok kárban maradnak. Hogy azért ezután is élhessenek városinkbéli atyáncfiainak jóakaratajokkal afféle megszűkült jobbágyok, ez iránt is alázatosan várjuk Nagtok s Kegtek istenes jóakarataját kegmcs urunk ő naga előtt való instantiajok által, hozatnék ezen alkolmatlanság is jó rendben.

3. Hasonló megbántódásunkra lévén az is, hogy midőn — — — — must fejében pénzeket kiadott némely atyáncfiainak anna[k utána] a debitorok a creditorokat contentálni akarják a fisc[ális] — — — — dézmások (kik azelőtt böcsületes nemes emberek voltak [nem oly tu]datlan és paraszt emberek, mint most némelyek) akad[ékoskod]nak bennük, valamig valami honorariumval ki nem tolják[k a szereiket?] Ez iránt való alkolmatlanságnak is istenes megorvoslását al[ázatosan] várják Nagtoktól s Kegtektől hasonló instantiajok által.

4. Történnek néha ilyen akadályok is, némely káros emberek város[ink]ban s néha faluinkban is reá találván tőlök utcunque praetendalt malefactorokra, de kezeknél semmit sem kapván, két [pénz]nek letételével megakarják fogtatni; ha a tisztt meg nem [fog]tatja, mindjárást az articularis poenával — táblára való evocatioval fenyegetik őket az olyan károsok vagy magok, vagy (ha jobbágyok) földesurok érette őket; ha pedig megfogtatja a tisztt, a megfogatot személy, vagy földesura hasonlóképpen az articularis poenát veti elejekben, melyhez képest nem tudhatják magokat mihez alkolmaztatni. Hogy eziránt való difficultást is Nagtok s Kegtek valami helyes rendre hozza ő naga előtt instantiajok által, alázatosan kívánjuk.

5. Ritkán ugyan, de esik ilyen alkolmatlanság is: városinkban lévő némely cézhvel találván külső embereknek holmi

controversiájok lenni, vagy azok között csak néhányával, immediate táblára evocáltatják őket, holott némely és néhány csak nem régi példák szerént is, ha nem akarnának a bírák előtt ellenek való causájokban procedálni, kivált ha egész czéhvel lenne a dolog, esztendőnként egyszer-egyszer generalis congregatiója lévén Catharinae az universitásnak, prosequálnák ott őket törvényvel és ha contentusok nem lennének az ott való deliberatióval, onnan appellatióban vehető dolgokat appellálnák táblára. Ezen akadálybeli nehézségünknek meg-
orvoslását is alázatosan várjuk kegyes urunk ő naga előtt mellettiünk való instantiájok által Nagtoktól s Kegtektől.

[6. Csel]ekeszik ezt is némelyek a regius funduson, kivált némely magyar falubeliek, casu quo afféle falusi alkolmatosság alól felszabadulván és in persona nobilitáltatván is, azután azon regius funduson levő házakat, telekeket és hozzá való mezei örökségeket privilegiumunk ellen a nemes ország adajának ez iránt is kisebbedésével eximáltatják és birni is úgy akarják. Hogy azért Nagtok s Kegtek voce unionis, kire kénszerítjük is Nagtokat s Kegteket, ezeránt való megbántódásunkat kegyes urunkval ő nagával együtt perpetuo inviolabileque unquam decreto in toto megorvosolja, alázatosan esedeziünk érette.

[7.] Nagy difficultást látunk ebben is: Némely nemes uraink, hol kiket megfogván és fogva tartván városinkban isten tudja meddig is elsanyo[rgat]ják és éhel is meghalának, ha más jámborok néha-néha nem nyújtanának egy-egy falatot nékiek, reájok nem jöven, sem el nem bocsáttatván; mivel azért a mi törvényünk szerént quindena szokott lenni a terminus, ha ki kit megfogat, hogy akkorra reá jöjjön, alázatosan instálunk Nagtoknak s Kegteknek azon, istenes dolog lévén, ezt is rendesen megorvosolni ő nagával együtt ne nehezeltje, míg tartassanak a foglyok és micsoda formában tehessünk eleget eziránt istennek súlyos kezei alatt lelkiünk isméréteinek is.

8. Bárczai szegénységnek lévén ilyen nagy alkolmatlansága és kárvallása is, a mely posta lovakot a Sárkány erdején által visznek, visszamenőleg a tolvajok, kiknek inkább Szűnyogszezen vagyon gyakrabban fészkek, elvonszák tőlök és így végtére minden lovaikból kipusztúlnak nyavalyások. Alázatosan instálunk Nagtoknak s Kegteknek, találjon kegyes urunkval ő nagával ebben is módot, ez a nagy alkolmatlanság miképpen orvosoltathassék meg?

A Nagtok s Kegtek istenes jóakarátját vita comite alázatosan megszolgáljuk.

(Egykorú, összerodhatt másolata a nagyszebeni levéltárban.)

c)

1664. nov. 12.

A Telekinek küldött útásítás.

INSTRUCTIO grosso Michaeli Teleki ex concluso trium nationum regni Transylvaniae ad excellentissimum dnum sacri Romani imperii comitem Joannem a Rottal, sac. Romanorum imperatoriae M^tis plenipotentiarium expedito data Sesburgi anno 1664. die 12-a Novembris.

Noha az mi kglmes urunk ő nga velünk együtt azt ítélvén az dolognak folyásához képest szükségesbnek és hasznosb-
nak, hogy ő kglme egyenesen Bécsben felmenjen az ő kglmé-
nek adatott instructióban inserált bántódásinknak megorvos-
lásáért való könyörgésre, de mivel az alkalmatosság úgy hozta,
hogy ő fge ilyen méltóságos úr hívét s belső titoktanácsát
küldte volt alá teljes plenipotentiával az pacificatióban fen-
forgott dolgoknak eligazítására, igen helyesen esett, hogy az
feljebb említett mlgos úrral nemcsak szemben lött ő kglme,
hanem minemű dolgokban fáradozna, megjelentvén ő kglmé-
nek adott instructiója szerint, arra vezérlette isten gróf Rot-
tal uramot ő ngát, hogy római császár urunknak ő fgének
mellettünk és dolgaink mellett törekedő levelet írni méltózta-
tott melyért, megvalljuk, mindnyájan hálaadóssággal tarto-
zunk ő ngának; kívántatik is, mindnyájunk nevével illendő-
képpen megköszönje ő kglme, ígírvén tőlünk lehető minden
tisztességes dolgokban synceritással való szolgálatunkat.

Azonban az mint Teleki uram ő kglme az mi kglmes
urunkhoz és hozzánk visszatérvén, mind szóval jelenté, mind
pedig ő kglmétől exhibeált írásokból látjuk, az elébbi közön-
séges hírrel hallatott békesség az két császárok közt végben
ment bizonyos conditiók alatt, melyeknek némely része igye-
nesen reánk czéloz, némely részének effectuálása is nálunk
nélkül alig lehet, sőt általunk kell végben vitetni, az több ré-
szei mivel az Teleki uram ő kglme mostani expeditióját nem
illetik, arról nem szolván semmit, im ezekről tanúsága ő kgl-
mének ez légyen.

1. Az mely punctumokat írásban küldött gróf Rottal
uram ő nga ő kglme által kezünkben, annak első részében
vagyon emlékezet az Székelyhíd várának elrontása felől
(melyben nem ellenkezhetünk semmit, így nem is akarunk,
az mint alább bővebben meg lesz írva) megjelentvén azon

punctumnak utolsó része, hogy római császár urunk ő fge kereszténységétől viseltetvén nemkülömben, hanem privilegi-uminknak és minden szabadságinknak helyreállításával tölte le milliókni költségekkel és sok ezer keresztényeknek vérekkel viselt hadát, melyet ő fgének hosszas halogatás nélkül aláza-
 tosan meg akarunk köszönni követünk által; mostan is pedig ő fgének alázatos engedelmességgel köszönjük, istentől bő ál-
 dásokat kívánván és szerencsés birodalmat ő fgének, kötelez-
 vén is tőlünk lehető szolgálatra mindenekben magunkat. Lát-
 ván azért in generali puncto ő fge kegyelmesen vigyázott minden akadályinknak megorvoslására és szabadságinknak helyreállítására: csakhogy ha ez az generalitásban feltéte-
 tetett dolog per particularia meg nem magyaráztatik és mostan az
 békességnek több conditiói effectuáltatván in suspenso marad,
 csallhatatlanul hiszszük ennekutánna is örökösön abban marad
 az dolog, melyből ennek az szegény hazának minémű végső
 veszedelme következék, az Teleki uramnak ő kglmének minap
 adott punctumoknak continentiája, mely gróf Rottal uramnál
 ő ngánál már nyilván vagyon, bizonyoságot téssen róla. Mostan
 is azért kérjük igen bizodalmason gróf Rottal uramot ő ngát
 elkezdett istenes hozzánk való jó indulatját continuálni ne
 nehezteljen, esedezvén mellettünk római császár urunk ő fge
 előtt, az mit érdemünk kívül és kéréstlen cselekedett kegyel-
 mességéből velünk az feljebb egynehányszor említett generale
 punctumban: méltóságos requisitioja által in particularibus is
 vigye végben, elhívén bizonyoson ő fge, hogy ennek megletele
 nélkül egészen végső veszedelemben maradunk, olykor hallja
 meg ő fge elveszésünket, midőn az megsegíllésben nem leszen
 semmi mód. Az mely punctumokat gróf Rottal uramnak Tele-
 leki uram in scriptis adott, azokban az több difficultásink
 elégségesen meg vadnak írva, hanem feledékenységből kitalálta
 felejtteni ő kglme Zaránd vármegyét, melyet is (mint az töb-
 bit) az Ali pasa hitlevele ellen holdoltattak be nagy részint,
 az mi kicsiny részecskéje eddig megmaradt is naponkint
 rablással fenyegetik: azért római császár urunk ő fge az töb-
 bivel együtt azokról az mi szegény atyánkfiáról ne légyen
 feledékeny, holott Halmágy vidéke felől az mint régenten, mi-
 kor Jenő török kéznél volt, az mely határhalmok hányattattak
 volt Pleskutza és Nemes-Asova tartományin, Dészni felől
 Brusztureszk, Huszna vidéke felől Rosia nevű falú és az Ma-
 ros felől Balta nevű falú határában lévő hánt halmok, melyek
 Bethlen Gábor idejében is helyben hagyatván, most utolszór
 Barcsai Akos fejedelem idejében ezen vezér-atya ő nga előtt
 is helyben hagyatott, és ez mái napig is azon határookban meg-
 tartattunk. Bihar vármegye felől penig urgéálni kell az Ali

pasa hitlevele szerint való contractust, melyben az vagyon, hogy minden nemes ember kiki az ő faluit bírhasssa az várhoz való jószágokon kívül; az Vaskapu felől is az elmúlt időkben Márga vizéig lévén az határ, mely Márgának fele az vízen innét lévén, az határ töllünk elfoglaltatott, most is mint azelőtt legyen az Márga vizéig a határ és addig levő faluk elébbi possessoroktól bírathassanak, alázatosan könyörgünk.

2. Az több punctumok, melyeket gróf Rottal uram ő nga (úgy mint római császár urunk ő fge plenipotentiarius) ugyan az ő fge nevével beküldött, egyéb fontos dolgokról lévén, illetlennek ítültük azokra való választtételt továbbra halasztanunk, igen respectálván mind az ő fge méltóságát, s mind pedig olyan méltóságos gróf úrnak ő fge belső titok tanácsának személyét és hozzánk való affectióját: azért azokra ide alább, az meny nyire isten bennünket vezérel, illendőképpen akarunk választ tenni, nem az végre, hogy az sok ízben megemlített mlgos gróf úrnak ez nyomorult hazában hozzánk való jövetelit nem javallanók, mert ő ngát igen szívesen, kedvesen látjuk, mind az ő fge méltóságát, mind pedig az ő nga böcsületit megadni el sem mulatjuk, hanem mostani választtételünkben néztünk arra, hogy ha vagy beteges állapotja, vagy az útnak alkalmatlansága, avagy egyéb dolgokra való sok distractiók megátlanák az ő nga bejövését, azzal se az idő ne haladjon, se az dolog ne múljék. Azért az feljebb említett második punctumban való kívánságra ő kglme által így resolválunk: ez második punctum az hatodikkal minden részeiben egyez, azért jó lelkiismerettel assecuráljuk ő fgét, hogy azokat az helyeket, melyekben ő fge praesidiumi vadnak, soha semminemű változásokban és alkalmatosságokban töröknek nem adjuk, kívánván alázatosan mi is ő fgétől, hogy ha azoknak valamelyiknek nemadásáért azon nemzettől infestáltatnánk, sőt szokások szerint egyéb törvénytelen alkalmatlanságokkal is terheltetnénk, alkalmatos időben való oltalommal és segítséggel lenni méltóztassék; mely nélkül ha szintén ő fgét assecuráljuk is, elégtelenségünket maga tudja ő fge azoknak oltalmazására. Egyszersmind arról is assecuráljuk ő fgét az feljebb megírt mód szerint, hogy legkisebb dologban is olyra lépve nem igyekezünk, mely az két császár közt való békességet sértegetné és római császár urunknak ő fgének s az közönséges jónak akadályára lenne, megígírtetvén ő fgétől is szükségünkben való segedelem.

3. Az harmadik punctumban vagyon befoglalva Székelyhid várának elrontása, és annak megjelentése, hogy addig míg az a erősség elrontatnék, egyik erdélyi várban ben fogna maradni az ő fge praesidiuma. Úgy vagyon, szívünk szerint

kévántuk volna azt, ne juttatott volna isten ő fge arra bennünket, hogy édes hazánknak erősségét magunk kezünkkel elrontanók, de ha az mi bűneinknek érdeme azt hozta, meg-hunnyászkodván istennek látogató kezei alatt, az két hatalmas monarcha közt való végezésben nem ellenkezhetünk sem-miben. Teleki uramnak ő kglmének minden részében teljes tanúsága vagyon, minemű rendelést töltünk annak elrontása felől, megjelenetheti ő kglme, és ha ez iránt való dispositiónk gróf Rottal uramnak tetszeni fog, avagy jobbat s illendőbbet feltalál, hadtunk mindeneket az ő nga tetszésére, kérvén szeretettel, Teleki uramnak ne neheztelje tetszését megjelenteni, ki által érthessük az ő nga akaratját, egyszersmind az mit jobbat ő nga feltalál; segítse is az dolognak effectuálását; csakhogy Teleki uram ő kglme jól rá vigyázzon, az munitiók-ban országul kárt ne valljunk, erről assecuratiót is kívánjon ő kglme. Im más böcsületes atyánkfiát Stepán Ferencz uramot küldtük ő kglmével el ez végre, hogy az miképpen gróf Rottal uramnak tetszeni fog, illendő tanúsággal menjen Székelyhidra az ott való tisztekhez és praesidiumhoz, ki által írtunk is nekik; talám az dolognak könnyebb véghez menésére nézve nem árt, ha ő nga is maga emberét küldi az mi emberünkkel az ott való német praesidiumhoz, alliceálván őket az ő fge szolgálatjára, az dolog hamarébb véghez mehet ez szerint; mindazáltal ha szintén az ott való praesidium (melyet nem reménlünk) refractáriuskodnék is, de mi abban nekik patrocínálólni nem akarunk, sőt minden tehetségünkkel azon igye-kezőnk, hogy az békesség ez iránt is effectuáltassék; azért nem illik egyik várban is, hogy az ő fge praesidiuma ezért ben hagyassék, sőt kérjük gróf Rottal uramot ő ngát, ne legyen ilyen hihetetlenséggel országul hozzánk, mintha annak benhagyása kényszerítene bennünket az Székelyhid elrontására, holott valamit legjobbat ő nga feltalál, s tőlünk lehető: ez do-logban is (az mint feljebb megírtuk), az ő nga javallását ha-ladék nélkül követni készek vagyunk. Mindazonáltal ha ugyan semmiképpen rá nem menne ő nga (melyet nem reménlünk) maradjon inkább Husztban az praesidium, de úgy hogy ab-ban is magyar tiszteket állíthassunk, kik homagiumnokat mind az mi kglmes urunknak, mind nekünk deponálják, s az ott maradandó praesidium tartassék kemény fenyítékben, az töb-biből pedig mindjárt de facto vitesse ki, úgy hogy útjokban az szegénységet ne aggraválják, azon várokban lévő munitió-kat is el ne vigyék s az alatt is ne vesztegessék, az minthogy már is hallatik, némelyik commendáns kezdette kivitetni. Ezek-ről értelmét vévén megnevezett gróf úrnak ő ngának Teleki uram, sietséggel tudósítsa mind az mi kglmes urunkat ő ngát,

mind azon váraknak elfoglalására rendelt commissariusinkat. Kik által resignáltassa peniglen ő nga az várakat, álljon méltóságos discretiójában.

4. Az negyedik punctumban is ő fgének reánk való nagy atyai kegyelmességét vesszük eszünkben, melyet értvén, ha mi oly kívánsági lennének az török nemzetnek, bizván ő fge kegyelmes ígíretiben s segítségében, inkább keménykedhetünk nagy reménységgel, híven az iránt is kegyelmesen gondunkat viselni méltóztatik; most mindazáltal az előttenieknél, kik már ő fge és ő ngok előtt nyilván vadnak, nem kíván ugyan, de minden nap beljebb-beljebb hódoltat, az minthogy már Désre is egynéhány ízben reá izentenek, Zaránd vármegyét is fenyegetik; ezeknek is megorvoslását ő fge után bízzuk ngos gróf Rottal uramra ő ngára: im csak az elmúlt héten is többet cselekedett az fenyegetésnél, mert Kolosvár mellett Borsa nevű falut elrablotta.

5. Vagyon az felsőkben erre resolutio.

6. Az hatodik punctumnak nagyobb részeire feljebb vagyon ugyan válasz: azt meg kell vallanunk, hogy ő fge hozánk sok rendben megmutatott kegyelmességi között, mely ha nem lött volna, végképpen elkellett volna vesznünk, megmaradásunkra sok számtalan expensákat cselekedett, ezen várakat is ez mi szegény hazánknak nem kevés költségivel tartotta meg, úgy hogy ha abbéli kegyelmessége rajtunk nem lött volna, azoknak némelyike aligha töllünk nem abalienálódott volna. Mindezekről azért Teleki Mihály atyánkfia töllünk adott plenipotentiája mellett, mind az recognitionálist, s mind az assecuratóriát megadja, remélvén, ő fge is alázatos instantiáinkban kegyelmességét meg nem vonzza, melyekről szükséges is mlgos gróf Rottal János uramtól ő ngától bizonyos írást venni. Ha hol pedig az ő kglmétől adandó írásokkal meg nem elégednék ő nga, sietséggel tudósítván bennünket, igyekezzünk illendő kívánságinak satisfaciálni.

7. Nem kételkedünk benne, hogy Székelyhídnak elrontásában is ő fge megmaradásunkat és jövődöben eshető bajainkban inkább való megsegíthetésünket respectálta ő fge, melyre nézve is annuálnunk kell elrontásának, könyörögvén ő nga által ő fgének, hogy annak elrontásával határink inkább el ne idegenedjenek, sőt azokban az ő fge kegyelmessége által mintegy inkább megöröködhessenek.

Ezekén kívül vadnak más rendbéli akadályink is, melyeknek megorvoslását gróf Rottal uramtól ő ngától várjuk nagy bizodalommal, úgymint ezek:

Békés, Arad, Bihar vármegyékben és az Szilágyságnak

is némely részeiben római császár urunktól ő fgétől, s neta-lám másoktól is sokak kértek jószágokat is meg, úgy halljuk, az igaz véreknek praejudiciumára: mivel azért ezek régtől fogván Erdélyhez valók voltak, s töllünk birattattak, super-sedeáljanak azoknak birásától az sinistra expositio által impe-tráló személyek, holott római császár urunk ő fge kegyelmes-ségében mi úgy megnyugodtunk, úgy is experiáljuk, nemhogy a mi sajátunk ő fge akaratjából elvétetnék, sőt oltalommal volt s vagyon mostan is ő fge.

Annakfelette az ő fge birodalmában való tiszték és egyéb rendek is sok külömb-külobb kigondolt színek és módok alatt való exactiókat töttenek az egész Szilágyságon, Debreczenen is és több Erdélyhez tartozó vármegyéken is, mely miatt tel-jességgel pusztulásra jutottanak már azok a tartományok: kérjük hizodalmason gróf Rottal uramat ő ngát ezek alól azokat az mi szegény atyánkfiait felszabadítván, restituáltassa olyan állapotra az mineműben voltak ez mostani hadakozás-nak kezdeti előtt, az kiknek és hova mivel akkor tartoztak, ne kényszeríttessenek többre, azt kívánván az közönséges igazság.

Máramaros vármegyében lakó atyánkfiaiinak vagyon ilyen megbántódások, hogy ennekelötte való időekben az Ujhelyi familia Rogoz nevű faluban erigáltak volt egy vámot, mely felől császár urunkat ő fgét s az országot azon atyánkfiai megtalálván, ő fge commissáriusokat rendelvén, kik is levá-gották volt azon erigált vámot; mostanság ismét újjalog azon familia csak az huszti határszélben azon vámot felállották megírt atyánkfiaiinak nem kevés károkra. Instálunk azért ő ngának azon is, hogy azon vámot ő nga tolláltassa, avagy ha a dolog azt fogja kívánná császár urunkat ő fgét is tollálása felől méltóztassék megtalálni.

Vagyon ilyen bántódásunk is, noha az mi kglmes urunk ő naga méltóságos fejedelmi állapotja felől az két császár közt végben ment békességben conclusum vagyon, mindazáltal né-mely személy szabadságunknak nagy derogámenjére azzal az titulussal él: azért ő fge méltóságos nevével prohibeáltassék ennekutána azzal való éléstől, melyet sem agnoscálni, sem pa-tiálni egyáltalában nem akarunk.

Az minapi irruptióval miképen bántattunk volt meg, az közjó is mint gátlódatt vala meg, az dolog maga bizonyítja, a mely dolog felől Horvát Kozma atyánkfia által Ngod con-tentatiót ígirt volt megkárasodott szegénységinknek. Ngodat mostan is alázatosan requiráljuk, hogy tétessen jó ígireti sze-rint plenaria contentatiót szegénységinknek, hogy tovább is

Ngodat, se ő fgét ne kellessék sollicitálnunk, mi is szegénységinktől ne búsíttassunk felőle.

Universi status et ordines trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum.

(P. h.)

(P. h.)

(P. h.)

Közl: Anno 1664. Római császár ő fge gróf Rottal uram követsége által való punctumi, és ahoz való instructio Teleki Mihály urannak.

(Eredeti Nemzeti Múzeum. Vegyes levelek.)

d)

1664. nov. 1—19.

A törvények.

Nos Michael Apafi, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Sicularum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, in generalibus eorum comitiis ad diem primum mensis Novembris, anni millesimi, sexcentissimi sexagesimi quarti in civitatem nostram Segesvár ex edicto nostro celebratis congregati exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos: supplicantes nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in iisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, in comitiis eorum generalibus ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem suam Segesvár die decima nona mensis Novembris, anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo quarto indictis, celebratis, conclusi.

Articulus I.

Az Görgény-Szent-Imrehi országgyűlésében megnótázott volt az ország bizonyos személyekből álló böcsülletes atyánkfiait, úgymint Kemény Simont, Kapi Györgyöt, Bánffi Dienest, Ebeni Istvánt, Bethlen Farkast, Kornis Gáspárt, Torma Istvánt és Jánost, Teleki Mihályt, Macskási Boldisárt, Mikes Kelement, Domokos Jánost, Henter Pált, Alvinczi Istvánt, Székely Istvánt és többeket is azért, hogy meg nem jelenhettek azon gyűlésben, praetendálván akkori oda gyülekezett ország statusi, hogy ennek a hazának szabadságának és az akkori időben itt ben lévő ország statusinak ellene practicáltanak volna; de mivel e haza azutáa külömben tanúlván ki bé nem jöhetéseknek okát úgy tapasztalta meg, hogy mindenben az haza javára s ennek szabadságának helyben állatására czéloztak, fáradoztak: kiért recipiálván azon atyánkfiait, fel is szabadítván azon súlyos articulusunknak szenyje s mocska alól, mostan újjobban felséges római császárnak előnkben exhibeált három rendbéli pecsétetes resolutióiból világosan constál, hogy e hazának és ennek lakosinak szabadságának helyben állatásában, és majd mint egy végső veszedelemre s romlásra való hanyatlásában gyámolítói és feléppítői voltak tehetségek szerint, és szolgáltak, nem vétettek a hazának és ennek lakosinak: kire nézve azon nóta alól, ilyen jó indulatjokat tapasztalván meg a nemes ország e hazához megírt felséges római császár declarált leveleiből újjobban is, mind magokat azon declarált atyánkfiait, s másokat is, az kik akkori időben együtt fáradoztanak és foglalatoskodtanak e hazának szabadságának feléppítésében és a veszedelem alól való kiszabadításában, solenniter absolváljuk, és az ellenek írott Görgény-Szent-Imrehi articulust is perpetuum tolláljuk, cassáljuk, invalidáljuk és annihiláljuk, in omnibus punctis, clausulis et articulis, és ez iránt való dolgokat mindenekben justificáljuk.

Articulus II.

Mivel Teleki Mihály atyánkfia ország dolgában való követségből római császár ő felsége hozzánk expediált fő követitől, gróff Rottál János urunktól Szakmárról mostan érkezvén közinkben, újjabban is kellett azon atyánkfíát ország közönséges dolgából megírt felséges római császár hozzánk expediált követéhez küldenünk, mely haza szolgálatjában való fáradságáért, az mi kegyelmes urunk ő nagysága kegyelmes consensusa is accedálván e dologból megnevezett atyánkfíához,

az kis-selyki minden fiscus részére cedálandó dézmát vita durante mostani és ezután való szolgálatjáért megírt Teleki Mihály atyánkfának conferáltuk.

Articulus III.

Kegyelmes urunk, kegyelmes asszonyunknak ő nagyságának kegyelmes kívánsága szerint végeztük, Nagyságod kegyelmessége is accedálván, hogy Balásfalvát hozzá való falukkal, portiókkal együtt bírván, és az véreket is contentálván, ha kik még praetensiójokat tartanak azon jószághoz, servatis de jure servandis, útjok engedtetvén törvény szerint való keresésére, consensust adhasson Nagyságod az emptionalis és fassionalis levelekre asszonyunknak ő nagyságának: concludáltuk.

Articulus IV.

Kegyelmes urunk, tudván azt, hogy Fogaras várát minden ahoz bíratott falukkal, portiókkal és haszon vevő helyekkel együtt inscribáltuk az mi kegyelmes asszonyunknak, azért végeztük egy akaratból, hogy ha ő nagysága az donatariusoktól ki akarja váltani az inscriptióban adott falukat és portiókat, szabados útja lehessen ő nagyságának az recuperatiójára, úgy mindazáltal, hogy az mennyi summán megválthatta volna azon fejedelem ki inscriptióba adta, nem obstálván az, akar-mint kötelezett légyen is successor fejedelmeket hogy mennyi summán válthassák meg, csak annyi summán rehabeálhassa ő nagysága, mint inscribálva volt praedecessor fejedelmektől, és a mint magoknak a megváltására utat csináltak volt, és a mennyi summán ő nagysága rehabeálni fogja, annyival feljebb inscribáljuk Fogarast jószágostól ő nagyságának és szerelmes gyermekinek ő nagyságoknak, communi voto concludáltuk; ezt pedig praecise csak Fogaras földjéről értjük.

Articulus V.

Proponáltatván az is kegyelmes urunk előttünk, hogy az váradgyai, fogarasi és dési hidak is elpusztúltanak, melyeknek megéppítések felől prospiciálnánk úgy, hogy éppíttethetnének meg, ezt is consideratióban vévén decernáltuk úgy, Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván, hogy mivel magunk is szegénységinkkel együtt elpusztúltunk és romlotunk, a kik eddig éppítették, épületre való fákkal is subleválták, emberbéli segítséggel együtt ez után is azok éppítsék.

Articulus VI.

Az innepeknek megszentelésekről és vasárnapi szélyeljárásról, és sokadalmazásoknak és vásároknak abrogálásáról, több alkolmatlanságoknak tollalásáról is in Approbata Constitutione edicto ötvenegyedik világos írás vagyon: mostan is azért azon edictumot ez articulusunkban confirmáljuk, approbáljuk és ratificáljuk egész országúl, és a tisztek kötelességek szerint publicálván, mindenütt az országban observáltassék.

Articulus VII.

Az deáki tudományra menendő ifjak felől is töttünk ilyen conclusumat kegyelmes urunk, Nagyságod consensusa is accedálván, hogy a kik olyanok találtatnának, csak a jobbágy-ság előtt lappanganának, nem akarván úgymint rendi s módja az tudományokban való exercitiumot elkövetni, jobbágyinkból álló ifjak kezeseket tartozzanak adni arról, hogy praedicátori és scholabéli hivatalban helyeztetik magokat; ha kik kezeseket nem találának, hitlevelet adjanak, és ha ecclesiasticus ordóban és rendben lésznek collocáltatván, maradjanak meg állapotjukban, ha hol a nem lenne, az kezesek kötelesek légyenek az olyan tisztességes hivatal kívül való személyeket földesuroknak reducálni, a hitlevelet adott személyek is jobbágy-ságra redeálni, a harangozók és mesterségnek valedicáló személyeket is ide értvén, kik csak az jobbágy-ságot kerülvén, praedicatorok vagy schola mesterek hátok megett latitálnának.

Articulus VIII.

Az mely religiön lévők más religiön lévőknek templomokat kezekből kifoglalták hatalmasúl magok authoritásából, hogy az arról írott articulus szerint procedáljanak ellenek, concludáltuk.

Articulus IX.

Az mely paraszt ember templomat nem akarván frequentálni, az isteni tiszteletet elmulatja háromszor egymásután, az olyanokat az dominus terrestris istenhez való buzgóságából, méltó mentsége nem lévén az olyan jobbágy-nak, kézi kalodában verettesse, hogy azáltal is isteni tiszteletre szoktat-hassa, communi voto concludáltuk.

Articulus X.

Jött kegyelmes urunk előnkben az is, hogy némely praedicatorok a patronusnak és populusnak nagyobb részének

akarátja ellen is csak helyben maradnak, praetendálván, hogy azon ecclesiabéli minor parstól marasztatott. Erről is concludáltunk így, Nagyságod consensusa is accedálván, hogy a patronusnak az mājor pars is consentiálván, erővel az olyan helyben a praedicator ne lakhassék, hanem az esperest köteles légyen amoveálni más helyben.

Articulus XI.

Ilyen dolgok is jöttek előnkben kegyelmes urunk, hogy némely ember feleségét, felesége is urát elhagyván, a rabságban lévő atyánkfiának is feleségek, némelyek urokat életben lenni tudván, hitekről meg nem emlékeztvén, férjhez mentek s mennek, rab uroknak is javokat elhordván és tékozolván; ha a papok székin vissza ítéltetnek is, hitek mellé nem redeálnak; némelyek peniglen efféle személyeket házoknál tartanak és lappangtatnak. Erről is concludáltunk úgy, hogy ha mely személyt, akar férfi, akar aszszonyállat légyen az, s visszaítnék a praedicatorok, kötelesek légyenek hitek mellé redeálni és istenesen élni; ha hol rabságból megszabadult vagy szabadulandó atyánkfiának felesége férhez ment lészen, ha megszabadult ura mellé vissza nem áll, ura sem recipiálja, elvitt és tékozlott javait tartozzék urának megfordítani; ha nem cselekedné, a tisztek kötelességek szerint tégyenek plenaria satisfactiót, ide értvén az férfiakat is, kik már feleséget vöttek, életbéli feleségekhez való kötelességek ellen. A kik penig valakinek feleségét meg nem adnák, hite mellé urához nem bocsátának, azokat comperta rei veritate, eo facto statim in ducentorum florenorum Hungaricalium onus incurrált személyeknek pronunciáltuk, és vigore praesentis articuli a tisztek, exclusis omnibus iuridicis remediis, de facto exequálják is; a tisztek is ha kedveznének, hasonló poenában incurrálnak, és modo praenotato exequáltassa rajtok a director.

Articulus XII.

Hallatnak és vadnak ilyen dolgok is kegyelmes urunk, hogy az ecclesiáknak és privata personáknak is ez mostani felháborodott időkbén s azelőtt is vévén fel jovokat és pénzeket sub spe futurae restitutionis némelyek, noha némelyek részéről erős reversalisok és obligatoriák is extálván, ha kéri, még törvényre igazítja, úgy procrastinálja dolgát, pusztá kőfallal és dib-dáb eszközökkel akarván contentatiót tenni. Végeztük azért kegyelmes urunk az ilyenekről, hogy literis vel humanis comprobálván és verificálván az adósságot, hogyha az olyan adós ad simplicem requisitionem megadja, jó;

alioquin azon helybéli tisztek, az hol comperiáltatik az débitor, defacto contentálják az creditort de rebus mobilibus, illis vero non sufficientibus etiam de rebus immobilibus, ha az is nem lenne, magát is az debitor megfoghassák, és ha medio tempore interest adtak volna is meg, az derék summában ne tudják; és ha az tiszteken múlták el, nem extorqueálnák, toties quoties in poena articulari convincáltassanak, és az director exequáltassa is rajtok azon poenát ezen articulusunknak erejével, minden remediumokat ebből kikötvén. Ha pedig az debitorok deficiáltak volna, azokra szálljon az adósság, kire az debitornak javai szállottanak; valamint az külső nemesség és egyéb rendek is adósságokat ez articulusunk vigorával extorqueálják az városi rendeken, úgy azok is megvehessék az nemesi és más állapotbéli rendeken is ez articulusunknak vigorával. Ha ki pedig kötés és kezes levele szerint akar procedálni, arbitriumában hagyjuk.

Articulus XIII.

Mivel ez boldogtalan állapotokban sokféle szükségek, adózások kényszerítvén bennünket országúl, mind magunkat, mind szegénységinket, mely miá már szegénységink csaknem éhhalálásra jutottak, mely nagy kényszerítő szükségek nem hogy apadnának, sőt árvíz módjára nevedednek naponkint rajtunk, Nagyságod is kegyelmes urunk az hatalmas nemzetnek parancsolatjára táborban lévén ez elmúlt nyáron, Tövisnél is gyűlést keltetvén Nagyságodnak celebrálni, kegyelmesen proponáltatván Nagyságod, látván ez hazának elpusztult állapotját, ez esztendőre semmi adó Nagyságod szükségére fel nem vettetett, kihez képeest semmiképpen tovább udvara népének s hadainak tartásokat, egyéb sok expensáit is a végben nem vihetné, hanem maga fogyatkoztatásával is az hazának kedvezvén, fiscális jószágot kételenítettnek valamely bücsüilletes hívének eladni, és hogy az pénzét az olyan híve Nagyságodnak bátorságosabban kiadhatná, kívántatván hozzá, hogy assecuráltatnék, úgy hogy ország szükségére kiadott pénznek agnoscálnók országúl, melyet articulusban írtánánk: mivel azért kegyelmes urunk, Nagyságod ily szükségére tekintetes nemzetes Losonczy Bánfi Dienes atyánkfia adott Nagyságodnak tízezer forintot Gyula várára és mostan hozzábírattott jószágokra, melyet az elmúlt Marus-Vásárhelyi gyűlésünkben is inscribáltuk volt megnevezett Bánfi Dienes atyánkfiának bizonyos summában, mostan is pedig ez hazának ilyen szükségére kiadott tízezer forintot superinscribálunk azon jószágra magának, successorinak és legatáriusinak, és azon summát ország szükségére kiadott pénznek ismerjük és

tartjuk successivis semper temporibus, ez articulusunkban concludáltuk.

Articulus XIV.

Mivel Appor Lázár sem az Nagyságod kegyelmes parancsolatjával, sem az tisztek ammonitiójokkal nem gondolván, az kézdi-vásárhelyieket lemhényi erdőről és több szomszéd falubéliekről, ab antiquo szabadosan és békességesen bírván minden impedimentum nélkül, nem supersedeál, hanem mint azelőtt úgy most is háborgatná, igaz útjokban prosequálná és behajtaná, fájokot és egyéb vélek lévő jovokot elvévén, csak üresen bocsátja el az emberét: végeztük azért Nagyságod ex consilio tött kegyelmes választétele szerint, hogy megírt Apor Lázár ha ezután is azon hatalmaskodást continuálni fogná, toties quoties cselekedné, exequáltassék az articularis poena rajta mox et defacto vigore praesensis articuli, és ha mi praetensiója az erdőhöz, (in dominio lévén az kézdi-vásárhelyiek), keresse suis modis töllök.

Articulus XV.

Mivel Al-Pestesi Balog Máthé atyánkfia ez szegény hazáért sok rendben terhes és életét kockáztató félelmes követségeket vett fel, kire való respectusból végeztük egész országúl az mi kegyelmes urunk ő nagysága consensusából, hogy az mely Pap-Almás nevű Hunyad vármegyében lévő falut az akkori kegyelmes urunk megnevezett atyánkfiának conferált és inscribált volt ezer aranyban, megtartjuk benne, úgy hogy magátúl és két ágon lévő maradékitól, feleségétől is része szerint, míg nevét viseli, el ne vétessék, hasonlóképen Torda vármegyében Felső-Oroszi nevű falubéli portióban, és azon vármegyében Görgény-Szent-Imreben lévő nemes házban, ahoz mostan általa biratott malomban és pertinentiákban, mivel azok is inscribáltattak megírt Balog Máthé atyánkfiának, consentiáltunk bírásának, úgy hogy az fiscalis jószág-ról írt articulusunk ne praejudicáljon annak dominiumjának, és annak vigorával ne vétessék el töllök pénz nélkül, modo ut supra.

Articulus XVI.

Nem tagadhatjuk kegyelmes urunk szegénységinknek megromlott s nyomorodott állapotjokat; azonban látjuk azt is, hogy szegény hazának megmaradása áll az fényes portának kedve keresésében, egyszersmind látjuk azt is, mennyi sok költségek kívántatnak mostani boldogtalanságinknak le-

csendesítésére, követeknek is küldések mind az hatalmas nemzethez, mind az keresztyén monarchához: mely szükségünkre vetettünk kapuszám után tíz-tíz tallért, rovatlan falukra, városokra capitatum egy-egy tallért, az Szamoson túl való vármegyékre, kik az hatalmas nemzetnek most hódolatások alatt vadnak, együtt Kraszna, Közép-Szolnok vármegyékkel, Debreczen és Zilah városokkal, az tíz tallérnak harmadát adják kapuról. Székely atyáinkfiai, kiknek vármegyén vagyon jószágok, ez tereh viselés alá ígérnek magokat, vármegyéken lévő jószágoktól.

Articulus XVII.

Az mi kegyelmes urunk ő nagysága udvara népe és fizetett hadai fizetésekre ígértünk kapuszám után két-két forintot semel pro semper, mivel ő nagysága kezénél vadnak mind az fiscalis proventusok.

Articulus XVIII.

Az feljül megírt adókat penig rendeltük két terminusokra beszolgáltatni, felét ad primum Januarii proxime venturi, felét penig ad primum Aprilis ilyen móddal, hogy mindenik vármegyében az vármegyék perceptorai percipialják, assistentiával lévén az tisztek mellettek az ország szükségére rendeltetett adókban, mely perceptorok az megírt terminusra administralják Szebenben országtól választott főperceptor Vizaknai Péter deák atyánkfia kezében, kinek plena authoritást adunk reá, hogy az görögök bírójának, arany-tallérverőknek, porarany váltóknak, harminczadosoknak, portusi perceptoroknak, és az bányák praefectusinak parancsolhasson; kik is kötelesek légyenek megfogadni parancsolatját és kezéhez vinni mind aranyat, tallért s garas, poltura pénzért beadni ország szükségére, tam in massis quam in cunis, sub amissione omnium honorum suorum.

Articulus XIX.

Az ő nagysága udvari népe s fizetett hadai tartásokra felvetett két-két forintos adót az megírt perceptorok administralják az fen specificált két terminusokon az ő nagysága tárházában.

Articulus XX.

Az oppressióban lévő helyekről ott való fő- és viceispánok és végbéli kapitányok authoritásokkal szedessenek fel az reájok vetett ország szükségére való adók.

Articulus XXI.

Megtekintvén kegyelmes urunk Baló László atyánkfiának ez szegény haza közönséges szolgálatjában való sok rendbéli szolgálatját, remélvén ezután is ezen haza szolgálatjátúl (az szükség úgy kívánván) nem vonogatván magát,*) kire való tekintetüinkből Praeszaka nevű fiscalis falujának domini-umában megmaradni, Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván ez dologbúl, végeztük; úgy hogy donatiójának vigora szerint bírhasa pacifice, nem praejudicálván az fiscalis jószágokrúl írott articulus, kinek erejével el ne vétessék meg-írt atyánkfiátúl, *communi voto* concludáltuk.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexorum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in iisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus: offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Segesvár die decima nona mensis Novembris, anno domini millesimo sexcentesimo sexagesimo quarto.

M. Apafi m. p. (P. H.)

(Eredeti nyomtatott példánya az erd. Múzeumban Mike Sándor gyűjteményében. — Hasonló példánya Budapesten az Akadémia, Kolozsvártt gr. Kornis Miklós, és Ózdon b. Radák Adám ltban.)

---

*) Ily hibás mondat szerkezettel.

e)

1664. nov. 27.

Pótútasítás Telekinek.

Certa quaedam puncta ad generalem instructionem grosso Michaeli Teleki ex concluso trium nationum regni Transylvaniae Sesburgi 12. Novembris datam iisdem statibus consentientibus pro renata adiungenda, transmissa anno 1664. die 27. Novembris.

Jóllehet isten után mindenek felett bízunk az római császár ő fge kegyelmességében, minden lehetséges dolgokban alázatos engedelmes szolgálatunkat meg is akarjuk mutatni, mindazáltal az dolgoknak kimeneteli isten titkában állván, meg kell vallanunk, tartunk attúl, ne talám ő fge előtt néme-lyek az mi nyavajainkat kisebbeknek ítélvén valóságánál, gyengébben is fognak munkálódni megorvoslásában az dolog kívánságánál; és így az két felséges monarcha között nem régen végben ment békességnek az neve ne terjedjen csak reánk s nem haszna, melybül consequenter az fogna következni reánk, hogy az mely végső veszedelembül hogy már láttatnánk kiragadtatni, abban maradnánk; azért ő kglmét kényszerítjük hozzánk és édes hazájához való kötelességére, sőt istenére és lelkének üdvösségére, erre igen szorgalmatosan reá vigyázzon, s ha az feljebb említett akadálnak következtét csak mi kicsiny jelnül is eszében veheti, minden titkolás nélkül jelentse meg az ő fge plenipotentariusának, gróf Rottal uramnak ő ngának: mi római császárnak ő fgének nemhogy véte-nénk, sőt alázatos engedelmességgel szolgálni igyekeznénk ugyan, de in casu praememorato kételenek leszünk azzal, hogy valakik ő fgének az jelen való esztendőben viselt kereszt-yéni hadakozásának segítői voltak, megtaláljuk, szomorúan megjelentvén boldogtalan állapotunkat és végső veszedelem-ben hagyattatásunkat; melyre ha az extrema necessitas kén-szerít bennünket, nem mi leszünk okai, hanem az kik könnyen elmúlnak nyomorúságinknak megorvoslása mellől. Az mint pedig feljebb is írók ő kglmének, azt reserválja magában, s midőn az szükség hozza, jelentse meg akkor s ne előbb.

(P. h.)

(P. h.)

(P. h.)

(Eredeti Nemzeti Múzeum. Vegyes Levelek.)

PÓTLÉK.

az Erd. Orsz. Emlékek X. és XI-ik kötetéhez.

Az Orsz. Emlékek XII-ik kötetének utószavában ígéretet tettem, hogy a szász nemzeti Egyetem levéltárában levő azon egykorú követjelentéseket, melyek az ezen munka XI-ik kötetében közlött »Törvényeket és Okiratokat« kiegészítik, pótlólag ezen XIII-ik kötetben fogom közzé tenni. Legnagyobb részben Simonius és Frank jelentései ezek, melyek azon idők történetének megbecsülhetetlen forrásait képezik. Ezek közé igattam be három darabot, melyeket Barabás Domokos úr volt szives a székeljudvarhelyi levéltárban levő eredetiek-ről lemásolni, míg a Simonius-féle jelentéseknek lemásolását Pettkó Béla öcsém végezte. S most ígéreteimet azzal a meggyőződéssel váltom be, hogy az országgyűlési irományok s naplók számát igen becses darabokkal szaporítottam.

1640. m a j. 10.

(Erd. Orsz. Eml. X. k. 49. l.)

Resolutio dominorum supremorum ac vicecomitum, iudicum nobilium reliquorumque comitatus Albensibus ad generalia comitia regni delegatorum nobilium super requisitione dominorum iudicis regii ac magistri civium civitatis Cibi-niensis.

Minden hozzánk illendő és kötelességünkkel nem ellenkező tőlünk lehetséges dologban igen igaz atyafiságos szeretettel és szomszédságos jóakarattal igyekezzünk az böcsületes universitásnak kedveskedni és szolgálni. De mivel az mostani ő keglmek kívánsága, tudniillik ez, hogy Fejérvármegyében levő ő keglmek jóságiban az falus birák hitet adhassanak fel szolgabíró nélkül, annak felette, ha mely malefactort ő keglmek magok valamely birságlással, vagy egyéb büntetéssel megbüntetnek, annak útánna az vármegyénk tisztviselőjének azokon semmi hatalmok ne lehessen, harmadszor, hogy a pász-

torok is a nyom kiadásra ne erőltessenek, teljességgel nemesi praerogativánk, erős hittel való kötelességünk és az országnak is közösleges rendtartása, szabadsága, és az egész magyar natióon levő nemességnek praejudiciuma, megsértődése nélkül nem lehetne. Hogy minden részeiben Kegtek kívánságainak nem annuálhatunk, arról Kegteket követjük, kérjük is szeretettel Kegteket, magokban szállván tegyen úgy ítéletet, mint maga dolgában, szemek előtt viselvén azt: lehetne-e Kegteknek is magok szabadsága, privilegiuma és jó rendtartása ellen gratificálkodni avagy nem? Sőt inkább ellenbe annak defensiójára micsoda kötelességgel tartozzék; mi mindazonáltal a mennyiben lehet ez három punctumokból, ekképpen való választ adhatunk.

Ad primum.

Az hitnek feladása hogy szolgabíró nélkül paraszt embernek szabad lehessen, sőt még annak jelenlétében is törvény előtt contra communem omnium comitatum constitutionem et legem lehetetlen, mert abból sok inconvenientiák is következnének, holott az paraszt emberek egymásnak az hitet csak könnyen feladván, akármi dologban is bátorságosan mennének által.

Ad secundum.

Akármely dominus terrestris ellen ha az paraszt ember vétkezik, szabad jobbjával miképpen bünteti; de ha ki contra publicas regni constitutiones avagy egyéb megtiltott, isten s az ország törvényével ellenkező dolgokban valamely paraszt ember impingál, afféléknek executiója nem bizattatott a dominus terrestrisre, hanem az külső tisztviselőkre minden vármegyékbe és ez részben majd nem volna különben a dolog, mintha in fundo regio mi kívánnók azon natióon levő tiszteknek authoritásokat magunknak vindicálni. Mely a mint egyik részről, úgy a másodikról is absurdumnak láttatik lenni. Ebben is mindazonáltal a Kegtek tekintetiért úgy accomodáljuk magunkat, noha az authoritásnak kibocsátása hatalmunkban nincsen, mindazáltal a büntetést úgy moderáljuk, hogy terhesebben a szegítségnek ne essék annál, az mint maga is Keglteket megbüntetné.

Ad tertium.

Az országnak közösleges articulusát csak mi nem tolálhatjuk, abban is mindazáltal úgy alkalmaztatjuk magunkat, hogy a mint eddig, úgy ennekutánna is kiváltképpen az oláságnak szívét ne neveljük az Kegtek subditusinak megká-

rosításokra. Ezeken kívül is Kegtekkel minden jó correspondentiát igyekeztünk tartani és az szegínséget oltalmazni. Datum Albae Juliae die 10. Maii anno 1640.

Extradata per Stephanum Tasnadi
notarium comitatus Albensis m. p.

Hátlapján: Resolutio comitum comitatus Albensis ad puncta quaedam ab universitate amicabiliter eisdem proposita.

Axioma jocosum: multa dicuntur quae non fiuntur.

(Simonius 207. l.)

1645. ápr. 16-iki fejeérvári országgyűlés.

A szász nemzet beadványa.

(Erd. Orsz. Eml. X. 83 és 431. ll.)

Ngos kegmes urunk fejedelmünk, mivel egész universitásul ugyan kénszerítettünk mostan ez alább megirt két avagy három rendbeli dologbúl Nagodat alázatosan megtalálunk. könyörgünk legelsőben, Nagod méltóztassék ebbeli alázatos supplicationkat kegmes szemei eleiben venni és abból kegmes válaszszaal is látogatni bennünket.

Elsőben kegmes urunk alázatosan kénszerítettünk Nagodnak jelentení, mivel gyakorlatossággal Nagod szolgálatjának continuálására hol mesterembereket, hol szekereket és egyébféle dolgokat is kell rendelnünk és abbeli dolgábúl semminemű legitima ordinatio nem observáltatik mi köztünk, minthogy akármely Nagodnak tisztviselői közzúl indifferenter parancsol az városokra, Nagodnak azért alázatosan könyörgünk, a mint ezelőtt is szokásunk volt, hogy az szebeni magistratusnak parancsolt Nagdtok, úgy ezután is observáltassék az, hogy se praefectus uram ő kegme, se pedig más tisztviselők ne limitáljanak, hanem a kivel tartozunk, egymás közt magunk rendelhessünk az olyant az universitásban, hogy az terehviselésnek sulyosságát egyenlőképpen viseljük.¹⁾

2. Ilyen bántódásunk is vagyon kegmes urunk. Mikoron Nagod tisztviselői dézmási tempore visitationis cellarum megintézván a hordókat, foglalásnak idein nem hagyják arra, hanem az borfoglalók ennehány vedrével mindenik hordót alább limitálják és mivel dézmálásnak idein az vedreknek száma excedál s az szegínség is tartozik azon summáról éppenséggel a dézmát adni; foglaláskor pedig alább szállítván azon elin-

¹⁾ *Oldaljegyzet II. R. Gy.-tól:* Legyen kívánságok szerint ő kegmeknek.

tézett summáját, az szerint fizetnek meg az szegénységnek, a ki nyilvánvaló károkra és fogyatkozásokra vagyon. Minek-okaért Nagodnak mint természet szerint való kegmes urunknak alázatosan könyörgünk, az szegénységnek sok felé való tereh viselésüket kegmes szemei előtt viselvén, méltóztassék Nagod fejedelmi kegyelmességéből instructióúl rendelni és parancsolni az borfoglalóknak, hogy az dézmásoktól elintézett vedreknek számát másképpen ne limitálják, hanem helyben-hagyván azt, mivel az szegénységnek dézmát is kell arról adni; a mit pediglen elfoglalják, annak az árrát adják meg éppen az szegénységnek, holott még most is némely székeink-beli emberinknek adósok lévén, és ha az árrát foglaláskort meg nem adják az szegénységnek, ők se tartozzanak a borokat oda adni, mivel az emptio és venditio dolga regulariter egyenlő törvényt kíván. Abbéli fejedelmi kegyelmességét alázatos hű-séggel megszolgáljuk Nagodnak.¹⁾

Azonfelett kegmes urunk mikoron elszállíttatják a bo-rokat s szekeren megtöltik, nem hagyják abban Nagodnak tisztviselői, hanem ottan a hol lerakják, isméglen az boroknak megtöltésére erőltetik az szegény emberinket és minden eitel-től, hol 10, 12 s 15 pénzt vonsznak rajtuk. Az hordókat is nem adják vissza nekik, valamiglen pénzzel meg nem váltják tőlük, ez aránt is saczoltatják az szegénységet. Nagodnak ezen is könyörgünk, parancsoljon tisztviselőinek, az olyan illetlen exactióktól supersedeáljanak, ne opprimáltassék min-denfelől az szegénység.²⁾

3. Nagodtól nem titkolhatjuk azt is kegmes urunk, mi-képpen az mi privilegiumunk continentiája szerint törvényünk-ben más és külső forumból való birágot nem szoktunk admit-tálni, annál inkább, hogy valaki neglecto ordinario civitatis vel oppidi magistratu, magátul indulván, valamely székek-ben inquiráljon; de némely a Nagod cancellariáján levő deáki, mi oktúl viseltetvén, székekben minden hírünk nélkül inqui-sitiót instituálván, a ki privilegiumunknak manifestissime ellene vagyon. Alázatosan könyörgünk azért Nagodnak mint Kegmes urunknak, hogy ha az Nagod deákihan kimennek inquirálni in fundo regio, tartozzanak a fő gondviselő tisztet arról requirálni és mi bizonyas atyánkfiai által abbéli dolgo-kat promoveálni készen leszünk, hogy így réi szép városink

¹⁾ *Oldaljegyzet u. a.:* Legyen az elébbi szokás, ezt cselekedniek nem méltó.

²⁾ *Oldalj. u. a.:* Ha isten azt adja érnünk, találjanak meg ő kegmeek, kész pénzt (*t. i. pénzen*) venni megparancsoljuk. Ne cselekedjék ha kívánják is, mert nem igazság. Az hordókat az praefectus megadassa pénz nélkül.

immunitásával, a mint eddég, úgy ezután is Nagod kegmes gondviselése alatt élhessünk.¹⁾

4. Nagodnak ezt is alázatosan kell jelentenünk, miképen az Nagod tisztviselői esztendőnként kimenvén székinkben, minden erdeinket nagy birság alatt megtiltják, úgy hogy az szegény falukbeli emberink maga saját határokra legeltetésnek okájért nem merik hajtani marhájokat s azon vannak, hogy az szegény falubeliek marháit a kit az ő saját erdejeken kaphatnak, behajtják. Mely dolog Kegmes urunk a mint az közönséges igazságnak, úgy az mi privilegiumunknak is ellene vagyon, hogy így más valaki éli tőlünk az mi saját határainkat, erdeinket elfoglalja és emberinket onnét ki is rekeszsze. Hasonlóképpen sok bántódások lévén az szegénységnek, a hol az Nagod tisztviselői (ki autoritásával s ki parancsolatjából, nem tudjuk, mivel minket úgy, mint az székeknek főtiszteit nem requirálnak, sem pedig valami parancsolatot nem producálnak) Nagod nevével sok juhokat határainkon jártatnak, az szegénységnek pedig nem lévén hol tartani marháit, igen megfogyatkoznak. Nagodnak ezaránt is alázatosan könyörgünk, provideáljon kegyelmesen az mi kicsin igazságocskánk felől, hogy mindennel ne aggraváltassanak az szegény emberink s a Nagod tisztviselői erdejeket, határokat ne occupálják el, hanem legyen szabad marhájokat saját határokra hajtani.²⁾

5. Mivel már Nagod kegmesen parancsolt az kőművesek felől, hogy t. i. minden városokból elrendelt bizonyos számát küldjük (noha némely városban mindenestől nincsen annyi mester, hogy annak elrendelt számát suppleálhatnók) kényszerítettünk Nagodat arról is alázatosan requirálnunk, considerálván azt kegmes urunk, hogy mikoron hazul megindulnak, költségtelenek lévén igen, a Nagod tisztviselői is igen vékony praebendát fizetést is rendelnek nekik, az Nagod dolgát pedig mind éjjel nappal continuálják. Minek okájért alázatosan könyörgünk Nagodnak, megtekintvén az kőművesink nyughatatlan és megfogyatkozott állapotjokat, a kiből mind magok s mind pedig háza népei is torkig úsznak, méltóztassék kegmesen tisztviselőinek parancsolni, hogy illendő praebendát rendeljenek nekik és mivel Nagodnak akárminemű művet limitatio szerint tartozunk adni, parancsoljon Nagod arról is,

¹⁾ *Oldalj. u. a.:* Mi hírünkkel nem cselekedték, nem sérteni, hanem megtartani akarjuk privilegiumokat ő kegnek; éljenek privilegiumokkal.

²⁾ *O. j. u. a.:* Mi volt az szokás, mi nem tudjuk, effélére gondunk sem volt, ő kegnek ily dolgokban informáltassanak az praefectussal.

hogy az kőmiveseknek is munkájokról fizessenek limitatio szerént.¹⁾

Mindezekről Nagodtúl kegmes és jó választ várunk, a kit Nagodnak mind fejünk fennállásáig szolgálhassunk meg Nagodnak mint természet szerént való kegmes urunknak fejedelmünknek.

Ad ill^{um} principem d^{num} d^{num} nostrum clementissimum totius universitatis Saxonicae nationis etc.

Más kéz: Ad hanc almae universitatis Saxonicae nationis supplicationem resolvebat se Ill. princeps die 20. Aprilis anno 1645.

(Eredeti, II. R. Gy. oldaljegyzeteivel, Simonius 17. l.)

1649. jan. 23-iki fejezérvári országgyűlés.

A szász-nemzet beadványa.

(Erd. Orsz. Eml. XI. k. 5 és 45. ll.)

Ad universos status et ordines trium nationum regni Transilvaniae etc. postulata universitatis Saxonicae in Transilvania.

1. Nagtoknak és Kegteknek alázatosan kénszerítettünk jelenteni, miszerint az köztünk való falubeli szegénység és az városokban való lakosok is semmünemű sustentációjokban való gyarapodást nem érkeznék; mert az mindennapi rajtok való súlyos terhviselés ugyan ellepte őket, úgy hogy pihenést sem vehetnek magoknak, az mint Nagtok s Kegtek szemekkel látja, hogy némely falú romolton romol, templomokat s egyéb szükséges építésekkel költségekkel keserves és nyomorúságos állapotjukhoz képest nem győzik feltartani, s félő, némelyek falujokat is elhadni fogják, holott eddig is sokaknak bujdosásra jutott ügye, egy szóval csak kész romlás és keserves fohászkodás az szegénységnek dolga. Az városokban való lakosok is sok okokra nézve nagy fogyatkozásban vadnak, mert az szegény mives ember nem kaphat annyit, az kiből mind magát s házanépét sustentálhatná. Hogy azért mű is egész universitásul Nagtok s Kegtekkel együtt mind az közenséges terhviselésnek supportálására, mind peniglen mi reánk háromló adónknak megadására is érkezhessünk, könyörgünk alázatosan Nagtoknak s Kegteknek, ne nehezteljen az

¹⁾ *O. j. u. a.:* Már megparancsoltuk, igazán kiadják praebendákat, fizetéseket.

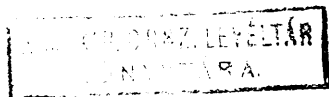
mű kegmes urunk ő nagánál mellettünk törekedni, hogy mindnyájunknak egész országúl jóváért az liber quaestus megengedtések, dicsekedhessünk az ő naga fejedelmi kegyelmességében s az Nagtok mű érettünk való törekedését is szolgálhassunk Nagtoknak s Kegteknek mint jóakaró urainknak s fautorinknak.

2. Műnemű nagy terhére és nyilván való fogyatkozására legyen minden esztendőben az portusra való sószállítás az szegénységnek, Nagtok s Kegtek bölcsen megítélheti, kiknek ilyen időben kellene mindenféle gabonának szántani és szőlőket mivelní. Az mely munkájoknak hátramaradása nemcsak az szegénységnek injuriájára, de az mű kegmes urunk ő nagyságának is mindennemű dézmáinak és proventusinak igen nagy detrimentumára és kevesedésire következik. Könyergünk azért alázatosan, az nemes ország instáljon mellettünk ő nagánál, hogy ennek utánna az sószállítással (ügymint ennek előtte való időben igen szokatlan és extraordinaria tereh viseléssel) az szegénységinket ne aggraválja ő naga. Az mely kegyelmeségét híven meg szolgáljuk ő nagának mint kegmes urunknak.

3. Nagy injuriánkra való dolog ez is. Őszszel is praefectus uram ő kegme egynehány ezer veder borokat foglaltat fiscus számára, mert az borokat helyben tartván, az szegény ember kényszerítették töltelékkel tartani s árrát penig néha igen későre s fáratságok után adják meg. Az borfoglalók is pinczéjeket eljárván az szegénységnek, magok hasznok keresésével insolentiát és szoktalan dolgot követnek rajtok. Hogy azért olyan rettenetes nagy abusos tolláltassék, könyergünk Nagtoknak s Kegteknek, az mi kegmes urunk ő nagysága kegyelmes annuentiájából observáltassék az 1630. esztendőbeli 71.art. és tolláltatván penitus az borfoglalás, ha peniglen pínzen véteti praefectus uram az borokat, ne aggraváltassanak az szegény emberek azoknak elszállításával, hanem az fiscus jószágából való jobbágyokkal szállitassa el.

4. Ilyen panaszkodásunk is vagyon, hogy noha az elmúlt esztendőben készpénzűl administráltunk az gratuitus labort, mindazáltal feles számú szekereinket marháinkat és embereinket kellett aláküldenünk Dévára az gratuitus labornak continuálására. Hogy azért afféle abusos ne introducáltassék, könyergünk Nagtoknak s Kegteknek, irattassék articuluban, hogy ennek utánna valamikor készpénzűl letesszük az gratuitus labort, ne kényszerítettessünk az végházaknak építésére is. Alázatosan meg szolgáljuk Nagtoknak s Kegteknek.

5. Ezt is kell még panasznunk Nagtoknak s Kegteknek, miképpen az ő naga tisztviselői, udvarbírái és minden esztendőben az fundus régiuson való szegény embereknek hatá-

rokat, makkos erdőjekeket felcirkáltatják, hogy senki közülök hírek s akarattok nélkül csak az maga házi szükségére nem mer vagy egy sertés marhácskáját az maga saját határára, erdejére hajtani, valamiglen az ő naga marháinak elegendő helyt nem szakasztatnak. Az szegénységet pedig magok határokból kirekesztik nyilvánvaló igazságoknak periclitásával és szabadságoknak kész romlásával. Az fiscus jószágában is mikoron valami épületet csináltatni akarnak az udvarbirák uraim, az fiscus erdejét igen kimélvén, az mű erdeinket pedig kiméletlenül vágatják s az szegénységekkel is hordatják az épeletre való fát s annira jutottak már nyavalyások, hogy jobbágyoknál is alábbvalókká lesznek. Isten is megszánhatja őket. Hogy azért teljességgel az olyan rettenetes terehviselésnek igája alatt ne opprimáltassanak az szegény emberek, kérünk alázatosan Nagtokat s Kegteket, az mű kegmes urunknál instáljon mellettünk, hogy afféle abususok és terehviselések tolláltassanak, élhessünk mű is szabadságinkkal, privilegiumunkkal.

6. Vagyon ilyen bántódásunk is, mivel az szegény kőműves, kőfaragó, ács és egyébféle mesteremberink extra regnum küldtettenek, az holott egész nyárátszaka alatt felette igen szűk praebendájok és fizetések mellett kellett dolgozniok, mely miatt házok népe megfogyatkozott, mert házoktól messze útra fáradván, munkájok meg nem jatalmaztatott. Hogy azért ennek utánna az szegény mesteremberink fogyatkozott állapotokban valamennyivel gyarapodhassanak és az ő naga tartozó adóját is annival inkább megadhassák, instáljon Nagtok és Kegtek az mi kegmes urunknál, hogy az országból ki ne küldtessenek az mesteremberink. Ha ittben pedig szolgáltatok kívántatik, járjon illendő fizetések, hogy abból magokat s házok népét is sustentálhassák.

7. Az quártélyokban lakó mezei katonáktól is vagyon ilyen nagy bántódásunk. Mivel egész tavasztól fogva őszig rajtok quártélyoznak, füveket, szénájokat kéméletlenül vesztegetik, pénz nélkül gazdálkodtatnak magoknak, némely szegény embernek nem igen vagyon miből magát tartani, maga éhezik, falatját az katonának adja, csakhogy békével maradhasson. Midőn pedig udvarhoz kelletik menniek és palotáskodniok, mulatozva keresztül kosul faluról falura járnak, az százszok között exigálják és szednek mindenütt az szegénységen magoknak s lovainak való eledelt, úgymint bort, buzát szalonnát s abrakot és hasonlóképpen cselekednek azok is, az kik udvartól redeálnak. Ezképen consumáltatik és elkél minden pénz nélkül az szegény embernek keserves munkája után Istentől adott mindenféle ember és marha táplálására való eledele úgy-

annyira elfogyatkozott, hogy semmiből az szegény ember pénzt nem teremthet. Kihöz képest alázatosan könyvergünk, Nagtok és Kegtek egész nemes országúl az szegénység romlásának praeveniálván, instáljon az mi kegmes urunknál, hogy ex in nata principali clementia supportáljon bennünket ő naga az katonáknak és egyéb udvari hadainak condescensiójoktól, alázatosan igyekezőnk szolgálni Nagtoknak s Kegteknek.

8. Az ő naga tisztviselőitől nem kicsin injuriánkra való dolgot kelletik szenvednünk azaránt is, hogy minden hűrünk nélkül és akaratumk ellen az mű határinkon vizeket tókat meghalásztatják az szegénységnek is ez aránt való súlyos terhével és nyilvánvaló fogyatkozásával. Nagtok s Kegtek azért az mi kegmes urunk ő naga tetszéséből méltóztassék az olyan abusust tollálni.

9. Az buza és egyébféle gabonának ilyen késő időre való megdézsmálása nemcsak az szegénységnek, sőt az fiscusnak is nyilván való kárára vagyon. Az dézmások is sok illetlen exactiókat s saczoltatást tesznek az szegénységen. Melyhöz képest könyvergünk Nagtoknak s Kegteknek, hogy az mi kegmes urunk ő naga annuentiájából az 1630. esztendőbeli az dézmásoknak instructiójok szerint való állapotokról 72 Articulus ennek utánna observáltassék, az szegény ember pedig takarhassa be istentől adatott buzáját s egyébféle gabonáját.

10. Az mint feljebb panasztunk, hogy az ő naga tisztviselői határinkat occupálják, szabadságinknak nem kicsin sérelmével szintén az szerint cselekszik az juhokkal is, holott akármely fiscus jószágában levő officialis maga autoritásából hírünk nélkül is néha feles számú juhokat hajtat határinkra, ottan az juhok az szegénység gabonájában nagy kárt tesznek. Az pásztorok pedig mind sztinán csináltásával és egyéb kívánságokkal nagy petulentiát patrálnek. Kérjük azért az nemes országot az ötödik postulatumban specificált illetlen terehviselésekkel együt tolláltassék az is az ő naga kegvelmeségéből.

11. Noha elegendendő articulusok extálnak arról, hogy senki, valakinél az mi kegmes urunk ő maga salvus conductusa avagy czimere nem leszen, az szegénységet ingyen való gazdálkodásra ne erőltesse, mindazáltal senki ahhoz nem szabván magát, kívánjuk azért, hogy újabban confirmáltván, iratassék articulusban etc.

Hátlapján: Postulata nationis Saxonicae in comitiis Alben-sibus 1649.

(Simonius 21.)

1650. márcz. 20-iki fejeérvári vrszágggyülés.

A szász nemzet beadványai.

Erd. Orsz. Eml. XI. 11. és 69. l.

a)

Humillima supplicatio universitatis Saxonicae ad Ill^{nam}
Cels^{nem} Vram.

Kegmes urunk. Szebenben lakozó posztó csinálóknak felette nagy károkat következni látván a gyapjunak drágasága és az mostani időnek szük volta miatt, ha Nagad egy-egy vég posztójokért csak tizenhat-hat forintot adott nekiek, mi mindnyájan szánakozásra indulván szegény atyámfiai mellett

könyvergünk Nagodnak mint kegmes urunknak, méltóztassék nekik egy-egy végért az limitatio szerint tizennyolcznyolcz forintot adatni, hogy az Nagad szolgálatjára élhessenek és mesterségeket ezután is gyakorolhassák az Nagad szárnyai alatt. Mi is alázatosan megszolgáljuk Nagodnak, mint kegmes urunknak.

N. K. V. V.

Resolutio illr^{mi} principis :

Ugy fizettek az előtt is. Albae 31. Martii 1650.

(Simonius 4. lap.)

b)

Az egész universitás Brassón kívül alázatosan könyörögnek Nagodnak, mint kegmes uroknak

Kegmes urunk 1570. esztendőben az Erdélyben szász városokon levő vargák az brassai vargákkal contraháltak, mely contractust az universitás *confirmált*.¹⁾ Mely *confirmatiót*²⁾ az brassai vargák is acceptáltak, azolta egyet is értettek az erdélyi vargákkal, hanem most micsoda okoktól viseltetvén az sokodalmokban nemes házakhoz szállván, az *prohibedált*³⁾ mercimoniomokat úgy árulják és így az universitás *confirmatióját*⁴⁾ violálni akarják, jól lehet kegmes urunk, az szegődött művet szabad kihozniok Erdélyben, csakhogy az

¹⁾ *A lapszélen* : Javalt.

²⁾ *U. o.* : Sensust.

³⁾ *U. o.* : Az contractusunk ellen.

⁴⁾ *U. o.* : Consensusát.

szegődetlen művet az Olt vizén innét nem szabad, az mint *confirmatióuk* ¹⁾ contineálja, Brassóban és az Bárczaságon szabadon árulhatnak.

Könyörgünk azért Nagodnak, mint kegmeg urunknak igen alázatosan, méltóztassék Nagod fejedelmi kegyelmességéből az vargák *privilegiomúit* ²⁾ confirmálni. Az Nagod fejedelmi kegyelmességét alázatosan megiszolgáljuk Nagodnak, mint kegmeg urunknak.

N. K. V. V.

Ad pessime elaboratam supplicationem
principis responsio:

Nem tudtuk mi még, az szászság privilegiumot adhasson, az liber questust megtilthassa. Mi nem confirmáljuk. Albae 30. Martii 1650.

(Simonius 4. l.)

c)

Ad proceres et magnates, universosque status et ordines trium nationum regni Tranniae humillima supplicatio prudentum ac circumsectorum regii ac sedis iudicum civitatis Saxonicalis Sebes.

Értjük, minemő querelát instituált ellenünk Sebessi Miklós uram, hogy városunkban nem akarnók szenvedni megvöött örökségeiben és zálagos házában, causálván az 1607 és 1625. esztendőkbeli articulusokat, hogy ő is annak vigorával idegen lévén, méltán városunkban házat vehetett volna és birhatná minden időben. Mely expositióját ő kegmének nem akarjuk sok szóval refutálni, hanem csak ezt állatjuk, mi törvény nélkül sem ő kegmét sem másokat nem bántunk, hanem az mi törvényünk szerint ha vératyafi vagy vicinus avagy város avagy bátor csak falusiak is, az magyarok törvénye szerint idegentől el szoktuk tartani zálagosított jószágokat, nekünk is szabad törvény szerint ő kelmét exturbálnunk; ha az törvény nem szolgál, arról nem tehetünk, de régi törvényünk szerint procedálnunk kell ő kegme ellen in foro competente.

Az mely idegen dolgokat ratiókat exemplumokat, articulus locosokat, decretalis locosokat más idegen magyarázattal importál supplicatiójában, annak ideiben az törvényben ő kegme dolga, ha forgatja.

Nagtoknak azért alázatosan instálunk mi is, ez supplica-

¹⁾ U. o.: Consensusunk.

²⁾ U. o.: Levelét.

tiónkat az Sebessi uram supplicatiója ellen méltóztassék az mi kegmes urunk kegmes szeme eleiben küldeni, hogy ne látassunk mi is igazságunkban penitus succumbálni; ez mellett penig mellettünk is alázatosan instálni kérjük Nagtokat s Kegteket, hogy ezféle controversia igazodjék törvény szerint el és egy privata persona instantiájára articulushban ne iratassék, mind nekünk és az universitásnak is törvényének praediciumára.

Az Nagtok mellettünk való alázatos instantiáját megigyekezzünk szolgálni Nagtoknak és Kegteknak.

N. K. V. V.

Resolutio.

Az országnak az városokon való házak vételéről egynehány rendbeli articulussi extálnak; mi azokhoz vagyunk kezelesek, hogy megtartsuk és tartassuk. Ex consilio ultima Martii Albae Juliae 1650.

(Simonius 12. l. Nagyszeben.)

1651. febr. 12-iki fejezérvári országgyűlés.

Erd. Orsz. Eml. XI. 17. és 119. ll.

a)

Simonius első naplója.

1651.

4. Febr. kompt ein türckischer legat ahn zu Weissemburg Olay bégh mitt 20 personen wol mundirt und gerüst, führt ein kleines fahnlein lobogót. Die türkischen diener hatten meistentheils wolffheütt uber sich hangen, karvas an den armen und pantzer am leib. Dieser legatus ward pompose ingeholett.

6. Febr. Wirdt ihm von vnserem gnadigen furst und H. audientz gegeben und wirdt mitt einem türkischen ros, welches uber alle masse auszstaffirt mitt goldt vnd edelgestein versetztem roszzierdt war, nach hoff geholt mitt begleitung vieler hoffdiener im hinauffreiszen und wen er auf die herberg abermahl geritten langst der strassen: da er bettler ersehen, hatt er mitt der hand voll geldt zugeworffen, uber welch almosz die bettler sich im auffheben geschlagen. Dieser hatt zur verehrung bracht ein mutterpferdt dem gnädigen fürsten vnd herren.

7. Wirdt er tractirett zum frühestück.

(Simonius 49. l.)

b)

Simonius második naplója.

1651.

4. Februarii Reise mitt dem extract gegen Weissemburg diesen tag bis Szeredahelinum.

5. Albam.

6. Exactorem adeo.

7. Calculis sub probam subijcitur extractus.

8. Ill^{mae} Celsⁿⁱ per consenatorem Petrum Samarjai praesentatur. Et hac die post meridiem nobis et exactori denuo exhibitur mirifice censuratus.

9. Denuo quibusdam rebus administratis omissis noctu in purum describo extractum et domino exactori suae Celsⁿⁱ exhibendum trado.

10. Nihil fit cum exhibitione; adimus d^{num} praefectum, d^{num} Basilium Benedeki provisorem Albensem, exactor qui olim fuerat, precibus et pretio instamus et imploramus eorundem consilium et auxilium, qui utrique nobis suadebant, ne cum exhibitione extractus denuo et secundario properaremus, sed universitatem debere per supplicem libellum suam cels^{nem} requirere.

12. 13. 14. Postulata comportata Saxonum statibus regni proponuntur, quae multorum excitavere bilem, presertim supremi comitis cottus Alben. et suae Cels^{nis}, insigniter et in aspectum indignata est potioribus nostris.

15. 16. 17. 18. Versamur sub malleo et in cude inter spem et metum. Quid juvat bona causa si malus interpres, quid nocet mala causa, si bonus interpres?

19. 20. 21. Infestantur a comitatibus nostri ratione bonorum septem judicum in comitatibus existentium, voluntque patronos eorundem bonorum penitus excludere ab omni exercitio jurisdictionis, executionis ac poenarum super excessus quosvis impositionis, contra antiquissima privilegia et continuos usus.

22. Privilegia regis in congregatione omnium statuum una cum transumptis ex capitulo producuntur.

23. Variatim glossatur, quidam de abrogatione, alii aliter loquuntur.

24. Privilegia una cum aliis documentis nostris in domum audientiae intimis consiliariis praesentantur ac suae celsitudini.

25.

(Simonius 139. l. A 22—25. a 156-ik lapon u. o.)

1651. martii 3.

Gibt eine löbliche Universität wegen der überschickten von F. G. drey conditionen ihre replicationem dem landt vor, nebenst einer supplication in causa honorum possessionarium dominorum septem iudicum in comitatu Albensi existentium und erklaget sich dasselbe onerosiores seyn als das postulatium comitum an sich selbst; diese supplication wirdt vorgelesen. Eine löbl. Univ. helt bittlich an, das man dieselbe F. G. solt hineinragen, der adel, die vármegye, die Zeckler schreien lautt wider dieses begeren, vorgebendt, die conditiones weren gestriges tages in die articulos kommen und vorgelesen worden und Eine löbl. Univ. hett selbige approbirt vnd drein gewilligett. Eine löbl. Univ. verantwortett sich respondendo: wir sindt mitt wissen und willen des H. praesidenten in den palota gangen und bie F. G. durch den edlen H. supremum comitem cottus Albensis vmb audientz bittlich vnd demüthigst anhalten lassen, untrer dieszer zeit seyen die conditiones vorgelesen worden dem landt nebenst anderen articulis. Zu dem sindt erstlich die conditiones gester abendt unsz gegeben worden, die replicationem drauff haben wir noch heutt morgen zu verlesen hineingegeben dem edlen H. praesidenti, wie hetten wir den dreingewilligett? Ex comitatu quidam mitt einem grünen maul schreytt obtorto collo: quod semel placuit, amplius displicere nequit, was einmahl von dem gantzen landt ist approbirett und pro articulo gemacht, ja von F. G. selbst sampt dem geheimbtem rath gewilligett worden, auff das kan kein replication kommen, viel weniger was geschlossen worden, immutirett werden, sintemahl das nicht gehörett worden? und dem gantzen landt despectirlich were nach dem beschlusz newe postulata oder replicationes dem landt oder dem gnadigen fürsten einzugeben. Als Eine löbl. Univ. sehett, das nichts, weder repliciren noch contradiciren helffen kan, arripiert selbe ultimum remedium und protestiret solenniter. Auff diese gethatene protestationem wirdt gas ganze landt vnruhig und auffsetzig, sonderlich aber einer H. G.¹⁾ ausz den assessoribus tabulae assummirett causam duarum nationum contra universitatem sagendt: ausz was ursach die protestation geschehe und was Ein Univ. im willen hett darmit zu thun. Ein löbl. Univ. per Cib. antwortett: weilen die beide nationes darvon nicht abstehen wolten und wir mitt nichten von unszrem privilegio und bekräftigtenn usibus auch cediren wolten: protestiren die unsrigen und extrahiren auch

¹⁾ *Talán*: Haller Gábor.

des anderen tags die protestationem sub judiciali sigillo von dem magistro prothonotario Ambrosio Veres de Várad. Als nun diese materi mitt nicht geringem eiffer pro et contra ventilirett wirdt, stehett vor dem laudt auff Stephanus Kőrespataki notarius in dem Weissemburger vármegye, schreyt überlautt im nahmen der beider nationen, Unger und Szekler, und proponirett: Weilen ein Univ. Sachsischer nation sich so spert und eximiren will ihre bona possessionaria in comitatibus¹⁾ existentia a jurisdictione comitum, vicecomitum iudliumque contra aliquot articulos regni conditos olim, so solt ein landt drein willigen, das es geschehen nach unserem begeren solte; herkegen solten der adel Unger Zeckell heüszter und erb-schaffen, garten, aker, wiesen zu kauffen auch unverhindert sein, allegirett art. 1607. conditum, ittem 1625. Ein Univ. als sie solches anbringen vernimpt, wird zwar nicht wenig bestürzt, weiln die materi an sich selbst sehr odiosa und von vielen jahren dergleichen nicht ist tentirett worden, antwortett, mit nichten solt das sein, den ein Sachsische nation in die allegirte articulos keines weges gewilligett, sondren auch zu der zeit hefftig widersprochen, sonderlich anno 1625, da zu der zeit die legati von stadtten und marcken, denen so zu haus verblieben waren, solche begeren kundt gethan und sindt ausz allen stadtten die eltesten vier oder sechsz herunter kommen und vor den fursten nebenst den officialpersonen getreten: F. G. sampt dem gantzen landt solten ihre freyheiten, auf die sie geschworen, nicht umbsturzen oder zerbrechen; vber welches der fürst besser genommen und ist also darbey bleiben. Objiciunt Ungari: Zur unfriedenszeit lasset ihr weder uns noch unszere weiber und kinder nebenst unszeren güttren in die städt, sondren müssen nebenst uns im freÿen feldt dem faindt unterweilen zu theil werden, welches mehr als heidnisch ist, und welche ihr gleich hinein lasset, die beschätztett ihr dermassen, das das meiste, was sie hiennbringen, muss drin bleiben. Resp.: Wir excludiren euch nicht, sondren tempore sic exigente bellicoso et turbulento nehmen wir euch in unszeren schosz. E contra objiciren wir unionem so einmahl zwischen den dreÿ nationen geschlossen worden. Es wardt aber nicht darauff geantwortett, den das geschrey von allen seiten war so ungestüm, als wenn es das ansehen hett, das man unsz Sachszen allen solt die halsz entzwe schlagen. Auff den 1625. articulum sagen wir nach der zeit: ob ihr zwar sagett, wir hetten den articulum consentiendo helffen condiren, so haben wir mitt dem verstorbenen gnädigen fürsten und

---

¹⁾ *Old. jegyzet*: Terra videlicet nobili.

herren ein solchen contractum gemacht, welchen inhalt tempore necessitatis extremae euch in unszere stadt zu lassen, bis das trübe wetter vorübergehette, wolt ihr denselben nun brechen, schawett zu darnach pro ultimo argumento, zeigt unsz den usum, das ihr mitt dem articulo gelebt habt und wir euch gestattet haben heüser zwischen unsz in fundo regio zu kauffen, welches euch nicht zu beweisen stehet. Auch objicirett einer von den Sachsen den Siculis: Nicht das wir euch solten in unszere städt nehmen, auch nur herberg zu geben ist uns gefährlich und schädlich; in dieszem landtag ist einer von Cronstadt kegenwertig so nur einer edlen frawen gutter beherbergett, welche mitler zeit sindt gestolen worden, nun sucht sie ihre gutter am armen man so ihr wirth gewesen, und zur danckbahrkeit, das er als ein Christ gehandelt, bringt sie mitt vielen tädigen processen umb hab und gutt das er zu einem bettler worden ist. Denselben helt man auff nun von 6 oder 7 jahr her, er musz mitt vielen unkosten in dieszer beschwerligere zeit alle landtage und terminos mitt grossem versaumnusz seiner handthierung visitiren und durch seine procuratores, die ihm auch nicht wenig kosten, vigiliren lassen. Solch und dergleiche unzehlige exempla solten unsz wol ein mutt machen, euch in unsere mittelung zu nehmen, wir haben exempla gnug. Waradein, Clauszenburg, Ennveten, Broosz wie kommen sie übereins kommen bürgerliche staadt und der adell¹⁾, insonderheit zu Varadein die doch einerley nation religion sind, was wurde gutth drausz entstehen, wen wir so einer anderen religion zugethan, ein ander recht, darnach wir leben, haben, auch ein ander natio sindt, euch solten zu lassen heüser in unszeren stadten zu kauffen. Es stehett in unszerem privilegio nationali et unus sit populus, von dem stehen wir nicht ab, ehe sindt wir bereit alle zu ster(*eddig csupán, itt 1/5 lap üres hely hagyva*).

5. Martii.

Confluirett das landt im gewöhnlichen landthausz, die articull so den tag zuvor waren verleszen worden und auch versigelt, die bringt man dem H. praesidenti nebenst 5. articull so F. G. zu den vorigen hatt setzen lassen, da reist der H. praesident das signett oder sigill ab, lessett die funff articulos, nach dem sie dem landt waren vorgeleszen worden, in purum schreiben schick sie hinein, und untter dieszem hineinragen sindt die Zekler subdole²⁾ und lassen bie die funff arti-

¹⁾ *Oldaljegyzet* : Vor unszren augen.

²⁾ *Oldaljegyzet* : Székely fortély.

culos einen setzen, welcher unszer rechtbuch gantz annullirt, Art. 13. des 1642. jahrs tollirt und den 1619 confirmirett. Wie dieses von unsz gehört wirdt: contradiciren wir, die Szekler aber und andere complices geben vor, warumb wir zuvor still geschwiegen. Respondit univ.: dieser articulus ist nicht untter postulatis gewesen und keiner von unsz hatte gehört; allein nur itzunder, nachdem die fünff articuli des G. F. und herren zu vorigen articulen geschriebenn worden, ist dieser auch dahin gebracht, welchem wir mitt nichten zulassen wollen; und die biede nationes wollen nicht cediren, die gantze Sachsische nation stehett auff und gehett, begert audientiam bie F. G. und dem geheimbten rath. Sie kriegen audientiam, proponiren wie das so unvormerckter weisze die Zeckler ein articulum hetten zu den anderen setzen lassen, welches sie in ihren postulatis nicht mitt einem wort gedacht hetten, und derselbe stosse umb unszer jus municipale, halten darnebenst aln, das das nicht geschehe. F. G. gibt zur antwort, es stehett nun nicht in unszer macht denselben zu casiren, weiln das landt drüber eins ist worden, sondren wollen solches des landt discusion und examini heimlassen. Der 19-jährige schlusz ist von dem gantzen landt pro decreto et statuto perpetuo angenommen worden. Die Univ. gehett ins landthaus, die articull werden obsignirett. Eine Univ. protestiret solenniter, das sie nicht wolten von ihrem recht abstehen, sondren dem articul. des 1642 ¹⁾ condirt von einem gantzen landt inseriren. Das landt zerthailt sich, das nicht über 100 im landthaus sindt. Das landt wirdt nicht frey gesprochen, die stundt ist 11. auch diese wenige ein jeder fugett sich auff sein herberg, unverhofft kompt mehr, das landt confluirette wider; wie etliche wenige herein kommen, spricht der H. praesident Stephanus Seredi: morgen das landt frey ohne vorlesung einziges catalogi et sic acta aguntur et non acta ullo tempore moliuntur.

(Simonius 145. l.)

c)

A szászok előterjesztése a circálások
ügyében.

Universitas Saxonicalis illr^{mae} Celsⁿⁱ humillime supplicat.

Kegmes urunk s fejedelmünk alázatosan jelentjük Nagodnak mint kegmes urunknak, vagyon ilyen megbántódásunk. Ez fejérvármegyei viceispánok és szolgabírák az hét bírák

¹⁾ Oldaljegyzet: Art. XIII.

jóságira inquisitióra s egyéb executióra is nemcsak akkor jönnek ki, mikor communem et generalem peragunt inquisitionem subsecutamque superinde executionem, hanem egyébha is medio tempore, mikor ő kegmeknek kedvek tartja, a mint mostani beadott postulatumjokból is láthatja Nagad. Mely régi megrögzett consvetudóinknak, ususinknak és szabadságinknak igen praejudicalnak s jóságinknak nem kevés kárával és bántódásával vagyon; holott kegmekes urunk néküink régi szép privilegiumink, documentomunk extálnak, kiket ha Nagad kívánja, készek vagyunk exhibeálni, hogy az latrokat s akármi gonosztevőket nagy földön is megkergethessünk, foghassunk s meg is büntethessünk, így kegmekes urunk az magunk jóságiban miért nem lehetne meg?

Minek okáért alázatosan könyörgünk Nagadnak mint kegmekes urunknak, méltóztassék Nagad ebbeli megbántódásinkat kegyelmesen megorvosolni; az communis inquisitiót nem bánjuk kegmekes urunk, csak hogy ő kegmek identidem medio temporis régi szabadságinknak, continuus ususinknak s consvetudóinknak praejudiciomával afféle executiókkal ne terheljenek bennünket s jóságinkat.

Az Nagad fejedelmi kegyelmességét igaz alázatos hűséggel szolgáljuk meg Nagodnak mint kegmekes urunknak

N. K. V. V.

(Simonius 55. és 88. l., melybe ez van írva: *Ennek helyébe másit írtam. V. ö. Art. X.*)

d)

A p o n t o z a t o k u g y a n e z ü g y b e n .

Complanationis conditiones inter dominos Saxones et comitatus.

1.

Generalis malefactorum inquisitio et inde subsecuta executio fiat juxta consvetudines comitatus hactenus observatas, mint egyéb helyeken és az circáláson kiadattatott akármi névvel nevezendő malefactoroknak büntetésekben magokat ne immisceálják az szász tisztek és patronusok.

2.

Az vármegye funduson megfogatandó akármi latrokat az vármegye tiszteli kezekben és nem másuvá juxta regni constitutionem tartozzanak vinni.

3.

Az circálásban kiadattakon kívül magok jobbbágyit az szász tisztek in criminalibus halállal büntethessék, mindazáltal úgy, hogy nem bíróságra vagy executióra, mindazáltal propter relationem adhibeálni tartozzanak vagy vice ispánt vagy vármegye fő és vicebirát.

Extra hos casus mint az vármegyén való több faluk, az szerint mindenekben tartsák magokat az ország statutumihoz az szászságnak vármegyéken levő falui is, az minthogy indifferenter sok rendbeli articulusok extálnak, akárkiknek is vármegyéken levő jószágoknak állapotja felől az malefactoroknak büntetéseiben s egyebekben is.

Albae Juliae 24. Febr. anno 1651.

(Simonius 67. és 90. l.)

e)

A szászok válasza.

Ad universos status et ordines trium nationum regni Tranniae universitatis Saxonicalis humilis replicatio.

Ad 1. Mi is acceptáljuk ebbeli ő kegmek tőlünk való kívánságokat, hogy ámbár az generalis inquisitióban kiadatott latrokat ő kegmek exequáltassák, az kik akkor comprehendáltathatnak ő kegmtől s ahhoz se a patronusok sem tiszteink ne immisceálják magokat, de hogy az kik akkor nem comprehendáltathatnak, hogy azokhoz ne nyultathatnánk, ő kegmek bölcsen megítélhetik, hogy nemhogy megkevesednék köztek az lator, ezt értvén, sőt inkább megtöbbsülne. Melyre nézve juxta privilegium nostrum az ő kegmek tötte deliberatio szerint kit kit juxta facinus suum exequáltathassák.

Ad 2. Erről világos privilegiumunk vagyon, mely realis usussal ab antiquo confirmáltatott. Kit ő kegmek tőlünk nem kívánhatnak az communis inquisitió körül.

Ad 3. Mi is keresztény emberekből álló hűtes magistratusok lévén, ebbeli ő kegmek kívánságában mint ha láttatnánk suspectusoknak lenni ő kegmek előtt, kit felette szégyellünk, ő kegmetek kérjük, minket is agnoscáljanak ő kegmek igazságszerető magistratusoknak lenni és juxta privilegium az mint ő kegmek is iratják, az executiókat reánk bizni méltóztassanak, mert hogyha ő kezzől[ők] ispánt fő és viceszolga-birákat adhibeálnánk ad relationem nem láttatnánk mi absolutus hiteles bírának lenni, sőt inkább az adhibeált bírák lennének nekünk magunknak ítélő bírái s ő kegmek azt nem kívánhatják, mert eddig soha sem volt.

Ad 4. Ezen felül specificált casusokon kiül mit ítílnék ő kegmek, semmiképen nem érthetjük, mert az malefactorok prosecutiójokról ez feljúl való három conditióban ő kegmek elégségesképpen kívánságokat declarálják nekünk, micsodák lehetnének, azokat akarjuk érteni ő kegmektől.

(Simonius 61. és 85. ll., melynek befejezése 91. l. V. ö. Art. X.)

f)

Fejedelmi válasz a szászok pusztulása ügyében.

Látjuk ez beadott postulatumból szász hiveinknek, az szászság pusztulását nekünk akarják tulajdonítani, hijuk bizonyból istent, tudja az nemes ország, micsoda gondviseléssel, oltalommal vagyunk mi ő kegmekhez és valjon mikor volt ily nyugodalmas állapotok, ítílje Kegtek országot meg s most még is minket tartnak okának lenni az szegénység fogyatkozásának, egyébkor tulajdonították az nemességnek székelységnek. Tudjuk fejedelmi tisztünket s hivatalunkat, kinek kinek igazsággal tartozunk s oltalommal, magok is adván erre ő kegmek alkalmatosságot; hogy azért mint isten s az ország előtt ne talállassunk az szegénységnek pusztulásának okának taláztatni, conscientiánkat salváljuk, aperiáljuk az nemes országnak, kik mik által pusztíttatik az szászság, kinek magok okai közték levő tisztek s mert mikor bort foglalnak is, az universitás adajában tudatik néha tőlők, de nem adják meg nekik az tisztek, hanem magoknak tartják meg. Mi ususra fordítják, magok tudják, elég az, az szegénység sir s rí. Az szegénység is hogy creditorit contentálhassa és 15 nappal az szüret után eladhasson, ez is nem más, magok az tisztek, kik értékesebbek, kiadják idején pénzeket s úgy veszik be, mint akarják s limitálják, árát akárki is megismerheti, az ország közönséges javára nem néznek, hanem magok hasznára. De hogy világosítsuk az szászságnak pusztulásának okát, ezek: Az szászságon 2400 kapu, ki tészen 20 frtjával fl. 48000, szent Márton napi honorarium, kivel az adón kívül ab antiquo tartoznak fl. 6000, gratuitus laborért fl. 2400, summa az szászságról fl. 56400 forint fiscus jövedelme. Nincs pedig az szászságba oly szegény ember, ki husz forintot lagalább egy személy nem adna, az ki értékesebb 30, 40, 50, 60 forintot is; azon kiül gazdálkodást falujokban praestál, mikor fejedelmek az várasokra mennek, élést mindenfélét ad. Az vármegyei kapu után ad az szegénység fl. 20, itt pedig egy személy annit s még többet is praestál és ha csak fl. 20 computálunk is egy

személyre, 400000 frtnál többre megyen adaja az szászságnak, azon kiül az szántalon birság, kiben sine misericordia executiót tesznek. Vagyon ilyen dolog is, az faluhelyekről bemennek az városokra, kit az értékes követ, ott megtelepedik, az falu pusztúl; amott ország adaját az várason nem adja, hanem csak az város közönséges magok javára praestál házától valami keveset. Itilje az nemes ország, mi vagyunk okai pusztulásoknak vagy magok? Kivánjuk azért az nemes országtól ez rettenetes exactionak felcircularására küldhessünk inquisitorokat, az szegénység is békességes időn épüljön, mintsem pusztuljon. Istent imádjon érettünk országol, mi is conscientiéinkat salváljuk. Az nemesi rendnek is s az székelységnek se tulajdonittassék pusztulások. Ha mely tisztek penig prohibeálnák az igaz fassiótól az szegénységet, azok ellen is poena decernáltassék, még is az nemes országtól kívánjuk.

(Simonius 45. l. V. ö. XXXI. Art.)

g)

Törvénykezési beadványok.

Illustrissime et cels^{me} princeps d^{ne} d^{ne} nobis naturaliter clem^{me}. Fidelitatis, fideliumque obsequiorum et servitiorum nostrorum devotissimam semper oblationem etc.

Az úristen Nagodat kegmes urunk minden dolgaiban bódog előmenetellel áldja meg és egészséges életben tartsa és éltesse szerencsésen sok ideiglen etc.

Alázatosan akaránk Nagodat kegmes urunk egész universitásul levelünk és bizonyos atyánkfiai által megtalálunk bizonyos dolgaink felől, könyörögvén alázatosan Nagodnak mint kegmes urunknak, méltóztassék Nagod odabocsátott atyánkfiait méltóságos személye eleibe bocsátani és mind alázatos levelünket megolvastván kegmesen s mind penig alázatos izenetünket is megértvén, méltóztassék Nagod alázatos méltó kívánságunkra kegyes választ adni kegyelmesen. Soha mi köztünk ekkédiglen kegmes urunk a nem volt, hogy valamely közülünk való universitásbeli személy sem privata personát sem communitást valaha directe a táblára evocált volna, hanem municipalénk continentíája szerint minden köztünk levő dolgok ultimatum az universitas elől szoktak a Nagod méltóságos személye eleibe menni appellatióba. Most kegmes urunk nem tudhatjuk ki ingerléséből köztünk levő két privatus személy nem gondolván sem statutomunkkal sem privilegiumunkkal, directe a táblára evocálták volt Szebenbe levő tanácsi rend atyánkfiait. Az egyik úgymint Meggyesen lakó Szabó

Márton csak azért, hogy a fia itt Szebenbe egy hegedüst megölven és a factomot maga is fateálván, legitime juxta leges et consuetudinem exequáltatott, azt praetendálván, hogy illegitime exequáltatott volna az ő fia. Az másik pedig, úgy-mint Colosvári Dániel olyan praetextussal, hogy ő is itt Szebenbe holmi portiót vevén kezéhez, a váras igasságát nem akarta deponálni a várasnak régi ususa és privilegioma szerint, hanem nemesi praerogativáját praetendálván, annélkül akart elmenni. Beszterczei atyánkfiai azonképen oly dologért evocálták a kolozsvári sziggyártók, melynek az universitáson kellene eligazodni s abban is immár exmissiót adjudicált a méltóságos tábla s az is privilegiomunk ellen vagyon. Kegmes urunk, a szebeni tanács atyánkfiai a terminuson compareálván és a méltóságos tábla előtt municipale jussunkat producálván, annak felette ifjú urunkat is ő nagát alázatos supplicatiójok által is megtalálván, ő naga Nagod méltóságára igazította ő kegmeket. Az méltóságos tábla pedig nem tudjuk, ha nem értette-e ebbeli privilegiomunkat és statutomunkat, avagy miképpen lett; municipalénkra ebből, mely így sonál libr. 1. tit. 4., hogy actor forum rei sequatur, forum autem est, ubi domicilium etc. a méltóságos tábla nem tekintett, hanem olyan deliberatiót tett, hogy ott megfeleljenek ő kegmek. Sőt ezen dologról olyképpen deliberált a méltóságos tábla exmissiót is, a mely nekünk egész universitásul directe szabadságunk és privilegiomunk ellen vagyon, úgy tudni illik, hogy itt Szeben várasában deákok inquiráljanak, a mely ekkédig soha nem volt az egy tumultuarius szebeni casuson kívül, a mely, Nagod is kegyelmesen tudja, contractuson fundáltatott dologból volt. Mely dologban Nagod kegmes urunk szabadságunk oltalmára eddég annyira vigyázott, hogy soha arra nem ment, hogy privilegiomunk ellen akármi dolgokról is köztünk másokkal inquiráltatott volna, hanem azt köztünk levők által vitette végbe kegyelmesen. Minek okáért kegmes urunk most az egész universitáson levő minden causáknak és egyéb dolgoknak is eligazítására a közönséges szokás szerint egybegyülekezvén és e dolog is értésünkre adatván, látván e két rendbeli dolgot, mind az evocatiót s mind az inquisitiót directe szabadságunk és statutomunk ellen lenni, Nagodhoz mint summus justiciarius-hoz és szabadságunknak természet szerint való kegyes oltalmazójához akaránk folyamodni alázatosan, könyörögvén Nagodnak mint kegmes urunknak fejedelmünknek alázatosan, Nagod fejedelmi méltósága szerint ez aránt való hántódásunkat is méltóztassék megorvosolni és mint summus justiciarius méltóztassék a méltóságos táblának parancsolni felölle, Nagod bejveteliig az inquisitióban szabad-

ságunk ellen ne indítottassék semmi processus, hanem a Nagod bejövetelire haladván, Ngod méltósága által szabadságunkat oltalmazhassuk, mert ha abban, kitől isten oltalmazzon, el kezdenének járni, teljességgel minden régi szabadságunknak nagy romlására lenne. Melynek eltávoztatására az Nagod fejedelmi méltóságos gondviselését várjuk alázatosan. Az mi az evocationának meritomát illeti kegmes urunk, attól mi nem tartanánk semmit, mert hogy a gyilkost érdeme szerint legitime exequálták szebeni atyáinkiai, azt tiszttek s hivataljok szerint cselekedték, s ha azt omittálták volna, tiszttek ellen cselekedtek volna. S Kolosvári Dániel is, ha mi portióban ő kegmek közt particeps akart lenni nyilvánssággal a törvénynek és a hely régi szokásának subjiciálni kellett magát. És ha szinte lehetett volna is valami praetensiójok, azt nem directe a táblán, hanem in foro nostro competenti kellett volna prosequálniok és ha itt nem tetszett volna a törvény, úgy vihették volna appellatióba Nagod méltóságos személye eleibe municipale jussunk continentíája szerint. Nagod kegmes urunk alázatos könyörgésünket bocsássa kegyelmes szemei eleibe és méltóztassék mindkét rendbeli dologban oly módot találni kegyelmesen, hogy szabadságunk és municipalénk maradhasson meg abban, a miben ekkéig mind Nagod méltóságától s mind egyéb bódog emlékezetű királyoktól és fejedelmektől megtartatott. Odabocsátott atyáinkfiai is kegmes urunk méltóztassék Nagod méltóságos személye eleibe bocsátani és szavoknak is, a mit ezen dologról mi nevünkkel fognak Nagod méltósága előtt referálni, méltóztassék kegyelmesen hitelt adni és kegyelmes válaszzsal mennél hamarébb visszabocsátani. Nagodnak mint kegmes urunknak megszolgáljuk alázatosan fejünk fenállásáig. Datum etc.

Illustrissimae Cels^{nis} V^{rae}

humiles fideles perpetuique servitores

Universitas Saxoniae nationis in Trannia etc.

(Simonius 51. l.)

h)

Postulata ad universos status et ordines trium nationum regni Tranniae universitatis Saxonicae nationis.

1. Postulatum. Nyilván vagyon Nagtok s Kegtek előtt, hogy esztendőnként praefectus uram ő kegme az regius funduson fiscus számára nagy számú veder borokat pénz nélkül foglaltat és nem régen immár annyi számuakat foglalni kezdett, a mennyi dézmául az mi kegmes urunknak ő nagának jutott és így az szegény embernek tiz vederből nyolcz marad,

mely késsőre foglalt borokat nemhogy az szegénységnek megfizetnék s elvinnék, hanem az szegénységen hol őt, hol hat holnapig hagyják, hogy így az szegény embernek se pénze lévén, borához sem nyulhat. Nagtokat s Kegteket azért alázatosan kérjük, az mi kegmes urunk ő naga előtt Nagtok s Kegtek mellettünk alázatosan instáljon, hogy az 1649. esztendőbeli az borfoglalásról való 36. articulus observáltassék, adálván azt, hogy pénzzel foglaltassanak az borok, s ne dilatáltassék sokára, hanem az creditorok is, kik az szegénységet esztendűt által táplálják, contentáltathassanak.

2. *Postulatum.* (Éz egészen kitörölve. Erről is méltó panaszunk vagyon. Az Feérvármegyének tiszt uramék szabadságunk és régi ususunk ellen azon Feérvármegyében levő jószágunkban nem mint egyébkor annak a módja volt, hanem az communis inquisition kiül temporis intermedio valamikor kedvek tart[ja], executióra mennek, emberinket captiválják, büntetik; mivel azért megrezgett ott való szokásunknak és kiváltképpen való szent királyoktól nekünk adatott extáló privilegiumunknak derogamenére s mint pedig jobbágyinknak nagy költségekre vagyon, Nagtokat s Kegteket kérjük, az mi kegmes urunknál ő nagánál méltóztassanak mellettünk intercedálni, tartassunk mi is nyilván való igazságunk mellett szabadságunkban s azzal mint régtől fogva eddig, ezután is gaudálhassunk. ¹⁾)

3. *Postulatum.* Ilyen panaszolkodásunk is vagyon urunk ő naga czimeres postáira, kik nem elégedvén az előbbi mód szerint egy postalóval, hanem hol kettőt, hármot is gyakorta vesznek el vélek, kiken széllyel járnak addig: míg elállnok alattok, magok lovait vezetéken hordoztatván, de legfőképen Törökországban és Havasalföldében; ezekben a ki el nem áll, ott oztán jó kelete lévén az lónak, eladják, az szegény embernek nem kicsiny kárára egynehány forintot vetnek. Nagtokat s Kegteket annakokáért kérjük, az postálkodás dolgában observáltassék az régi jó usus, az honnat lovakat, ökreket, szekereket elvisznek, se pénzen adják el és az terminált helyeknél tovább ne vigyék; ha kik ez ellen cselekednek, comperta rei veritate 1731. esztendőbeli 15. articulusnak contentiája szerint büntettessenek.

4. *Postulatum.* Ország közenséges gyűlésekben, mivel sok végeztetett articulusok vadnak, kik között olyanakat is extálni comperiáltuk, melyek directe régi confirmált privilegiumink, törvényink és bevött megrezgett szokásunk és városi immunitásink szabadságának ellene vadnok, kik hogy abrogál-

¹⁾ *Oldaljegyzet:* Requirenda Cels. Princip. super hoc puncto.

tassanak, avagy melioráltassanak, hogy városi libertásinknak ellenkezők ne legyenek, Nagtokat s Kegteket kérjük.

Erről is méltó panaszunk nagyon, mivel mioltától fogva az nemes ország inhibeálta: falukon az szegénység felelőket hogy ne tartson, sok károk és lopások történnek minden esztendőben ugyanígy, hogy némely faluról hol 40, 50, 80 ló is sok orvos miá elvitetnek és ezzel úgy kevesebbednek, hogy az mi kegmes urunk ő naga szolgálatjára a mint kívántatnék, sem érkezhettek. Ennek az nagy fogyatkozásinknak Nagtok s Kegtek remediomot méltóztassanak megtalálni és kegyelmesen annuálni: tarthassanak, mint előtti üdőkben, felelőket, kik által abarceáltassanak az sok orvos s lopók.

(Simonius 93. l.)

i)

Utrum.

Tudjátok-e az elmúlt esztendőben micsoda rendbeli emberek és azoknak szolgálói, hadnagyok, katonák és nemesek alá s fel járván az mi kegmes urunk ő naga salvus conductusa nélkül csak az magok dolgokban, az szegénységet terhelték, magokat, lovokat tartatván, ebekkel vadászván, quartélyoztának volna és meddig? az szegénységet saczoltatták, magoknak élelét szedvén, postaló adásra erőltették volna, folnagyokat és polgárokat vertek volna, ezeknek mindennek cselekedeteket és neveket igazán megmondják és semmit nem titkolják.

Hátlappján: Utrum verum in idioma Hungaricum.

(Simonius 78—79 lapok közt, lszám nélkül.)

k)

Ad Illustrissimam Celsnem Vram universitas Saxonicalis.

Nagos kegmes urunk igen alázatosan jelteni kényszerítettünk Nagodnak mint kegmes urunknak, mivel az vármegyében levő jószágink inquisitió dolga felől Nagad az nemes országnak beköldött conditiói (*eddig van!*)

(Simonius 84. l.)

l)

Kegmek urunk s fejedelmünk, kényszerítettünk Nagadnak alázatosan jelteni, az mint constálhat Nagodnál, hogy az Fejérvármegye egyéb postulatumi közt olyant is adott be, a kiben panaszkodnak ő kegmek, hogy nem akarvánk ő keg-

mektől dependeálni és jószáginkban inquisitióra és executióra bemeneteleket megengedni. Ebbeli ő kegmek kívánsága pedig megrögzett consvetudóinknak, eddig observált continuus ususinknak és szabadságinknak nem csak praejudicálván, sőt jószáginknak nem kevés kárával és bántódásával vagy, holott kegmek urunk nekünk régi szép documentomink és privilegiomink extálnak, kiket ha Nagad kívánja, készek vagyunk exhibeálni, hogy az latrokat akármi gonosztévőket nagy földön is megkergethessünk, foghassunk és meg is büntethessünk, így kegmek urunk az magunk ugymint respublicánk jószágunkban miért nem lehetne meg?

(Simonius 82. l.)

m)

Illrmo principi humillime supplicat universitas.

Kegmes urunk s fejedelmünk, alázatosan kénszerítettünk Nagadnak mint kegmek urunknak jelenteni, mivel az nemes Fejér vármegye Nagadnak beadott postulatomjok között egyikben panaszt téssen reánk, hogy nem ő kegmektől akar-nánk dependeálni és jószáginkban executióra inquisitióra is az bemenetelt megengedni, mely postulatomjok consvetudóink ellen való, kiról documentuminkat az nemes országnak producáltuk is, Nagadnak, mint kegmek urunknak alázatosan könyvergünk, Nagod méltóztassék minket is alázatos liveit privilegiominkban és continuus ususunkban megtartani és kegyelmesen az nemes országgal ebbeli könyörgésünkben hallgatni, mivel megrögzett consvetudóinknak eddig observált continuus ususinknak és szabadságinknak igen praejudicál, jószágunknak is nem kevés kárával és bántódásával vagy.

(Simonius 75. l.)

n)

Ad universos status et ordines trium nationum regni Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum universitatibus Saxonicalis humillima supplicatio.

Az nemes vármegyén levő kevés számú jószágocskáknak directiójáról régi privilegiomunk exstálván s ususunk is, az nemes Fejervármegye postulatumban mit iratott, már Nagtoknál és Kegteknél nyilván vagy. Mely dologról hogy sok szóval sem az mi kegmek urunkat ő nagát tanácsival együtt, sem pedig Nagtokat s Kegmeteket terhelni és abban akadályozni ne láttatnánk, az mi kegmek urunk ő nagának kegyelmes consideratióból tött Nagtok és Kegtek kezébe visszakiül-

dött punctumokat mi is megértvén, arról való replicánkot, ki nem kicsiny szívünk fájdalomára láttatik lenni, Nagtoknak és Kegmeteknek alázatosan beadtuk:

Könyörögvén igen alázatosan Nagtoknak és Kegteknek ezen, Nagtok s Kegtek az mi respublicánknak is eleitől fogván bevött törvényét kegyes szemei eleiben vévén, méltóztassék Nagtok és Kegtek mellettünk az mi kegyes urunk méltóságos személye előtt még is intercedálni, instálván igen alázatosan ő nagának, ezen újabban beadott punctuminkat mostan itt az mi kegyes urunk ő naga bölcs tanácsival együtt kegyelmes consideratiójában vévén, valaminemő rendtartásban ab antiquo az nemes vármegye közötti lévő jószágocskánk mint privilegiomunknak s bevött ususunknak tartása szerint volt, kiben ekkédig megtartattunk, úgy ennekutánna is az ő naga kegyelmes dispositiójából maradhassunk meg, kit mind az mi kegyes urunknak s az szerint Nagtoknak s Kegteknek is alázatosan szolgálhassuk meg. Várván alázatosan ebbeli ő naga kegyes resolutióját.

Háttlapján: Humillima supplicatio nationis introscriptae.

(Simonius 73 és 83. ll.)

o)

3. Hogy Nagad kegyelmességéből az elmúlt esztendőben az articulusokat öszveszedette és az kik az nemesi szabadságok ellen láttatnának lenni, azokat is indigitáltatta, megszolgáljuk Nagodnak. Alázatosan könyvergünk Nagadnak mint kegyes urunknak egész országúl, hogy az kik nemesi szabadságunknak praejudicálnok, méltóztassék tollálatni. Az kik pedig pro perpetuo decreto stabiliálják szegény hazánknak közenséges törvényét, azokat egy corpusban redigáltatván, méltóztassék fejedelmi kegyelmességéből kibocsátani.

4. Hasonlóképpen noha effélékről is egy néhány rendbeli articulusok extálnak, de még is találkoznak némelyek contumaxok, úgymint hét biráknak és városoknak vármegyéken levő falui, kik nem akarnak az vármegyének semminemő törvénybeli processustól dependeálni. És hogy ezután az vármegyén tisztitól dependeálván, tartozzanak minden legitima executiót admittálni és mindenben közönséges terhet viselni, efféle contumaxok ellen pedig poena decernáltassék. Az tisztiek is mindazonáltal ante convictionem jobbágyinkat meg ne fogják, ha földes ura felel felőle, hanem observáltassék az 1619. esztendőbeli articulus.

(Simonius 69. 1.)

p)

1. Az vármegyéknek közenséges szükségére való exactiókban hogy egyenlő terhet viseljenek mint fiscalis jószágok, mint pedig indifferenter egyéb rendeknek jószági, extálnak ugyan az nemes országnak articulusi, mindazáltal mégis némelyek mint az patronusok s mint azoknak gondviselői közül merészelnék akadékoskodni. Hogy azért efféle publica constitutióknak magokat opponálók ellen poena decernáltassék, instálunk alázatosan az mi kegmes urunknak és az nemes országnak.

2. *(Szórul szóra a Simonius 69. lapon előforduló 4. számmal jelölt postulatum.)*

(Simonius 86. l.)

q)

Ad illustrissimam Celsitudinem Vram principalem universitatis Saxonicae nationis humilis supplicatio.

(Az egész kitörölve: Nagos kegmes urunk s fejedelmünk. Mégis alázatosan Nagodnak ezen könyörgünk mint kegmes urunknak, értvén az mai Nagodnak beadott alázatos supplicatiókra Nagod kegmes resolutióját, hogy az universitáson inquisitiót instituálni végezte Nagad. Mely Nagad kegmes resolutiójának mi is öremest, az mint Nagad alázatos hiveihez illik annuálunk is. Könyörgünk amakokáért Nagodnak mégis, mint kegmes urunknak, Nagad méltóztassék *(kitörölve:* előbbi alázatos supplicatióknk szerint az nemes ország mellettünk való intercessiója szerint az universitásból) régi bevött ususunk szerint natióknkból, kiket Nagad bölcs ítéleti aránzza, inquisitoroknak denominálni, nem kételkedvén azon, ők is, mint Nagadnak erős hittel kötelesek lévén, az dologban hiven eljárnak. Nagodnak alázatos hűséggel *(eddig van.).*

(Simonius 66. l.)

r)

Ad illrmmam Celsnem Vram humilis supplicatio universitatis Saxonicae.

Nyilván lehet Nagodnál, hogy egynehány nap előtt alázatos supplicatióknk által Fejérvármegyében levő jószágunk inquisitio dolgából találtuk volt Nagodat mint kegmes urunkat, arról való documentominkat be is adván Nagadnak, complanatióra vévén akkor az dolgot *(innen végig kitörölve)* De mivel az conditiók között az utolszori nekünk igen súlyosnak láttatik lenni, kiben vagyon, hogy mint egyéb vármegyében

levő faluk, így a mi faluink is tiszt uraméktól *dependeáljanak* hallgassanak. Az generalis cirkáláskor mindennemő causájokat assumálhatnak ő kegmek és tisztek szerint dispositiót is tehetnek, azt nem ellenzünk.

Könyvergünk annakokáért Nagodnak mint kegyelmes urunknak fejedelmünknek. Nagad kegyelmes szemei eleiben vévén könyörgésünket, megemlített negyedik conditiót kegyelmesen méltóztassék úgy qualificálni, hogy continuus ususunk mellett megtartassunk és (?) intermedio tempore az generalis cirkáláson kiül közülünk arra választott és rendelt birák igazgassanak; mely Nagad kegyelmességét alázatos hűséggel megszolgáljuk.) Nagod kegyelmes resolutiójában négy conditiók felől tött volt emlékezetet kegyelmesen Nagad, mely conditióknak tenorában mivelhogy olyak láttatnak lenni, kik libertásinknak praejudicálni láttatnak lenni. (*Eddig van.*)

(Simonius 66. l.)

s)

Instructio vor die W. H. Delegatos an dem G. H. Sigismundum Rákóczy.

E. W. sollen gutte und fügliche gelegenheit zu reden nehmen mitt dem Gnädigen Herren und mitt demüthigster erwehnung dessen gedennen, wie das wir verstanden als das Ihre Gnaden über unsz beschwert und wie bie derselben in ungunst seÿen wegen etlicher personen in Silister stull und eines stück erdes auf Sinauer Hattertt halber. Auch wegen andrer sachen, so sich zwischen Ihrer Gnaden und unszeren unterthanen zugetragen. Das dem zwar alszo szejÿ, das wir zum Szecczell ein contradictionem thun lassen aber limitatam, hielten demnach durch E. W. als unsere Delegatos gar unterthänig und bittlich an, Ihre Gnaden wollen unsz in seine huldts und gunst bepfolen sein lassen, und auf unszer einständiges anhalten sich bewegen lassen, und bepfelen seinen darzu verordneten official personen, das sie nebenst den unszrigten ad oculationem des orts mögten reisen können, wir wollen geffliessen sein, alles was biszher ist disputirlich gewesen mögte, könne untter vnsz complanirt werden und auch sedirt.

Versio.

Jó alkalmatosságra vigyázzon Kegtek, hogy ő nagával szemben lehessen. Kegtek ő naga előtt igen alázatosan emlékezetet arról tegyen, hogy hírünkre esett és láttatik nekünk is mintha ő naga szokott kegyelmessége mellől minket mint sze-

gény alázatos hiveit megvetette volna és ő nagyságánál nem kicsiny indignatióban volnánk a Szilist székhelyünkben levő némely személyekért és sinai határnak egy részecske földért
(*Tovább nincs!*)

(Simonius 29. l.)

t)

Instructio pro delegandis Fogarasinum.

1. Die eltere gnädige Frauw Fürstin zu begrüßen, vnd demüthigst anzuhalten, sie mögte sich so gnädig erzeigen vnsz als ihre getrewe vnttherthanen vnd bie vnsz einkehren in die Hermstadt auf einen geneigten demüth willen.

2. Denn Gnädigen H. Sigismundum Rakoczi gleichesfalls in demuth vnd vntterthanigkeitt zu ersuchen, den becher verehren und mitt gutter bescheidenheitt zu gedencken, und zwar in gre, das weilm wir vernommen als sei Ihr G.vber vnsz beschwerett vnd wir in grosser indignation wegen etlicher Vngelenheit so zwichen seinen undt vnseren Wallachischen Vnterthanen hette zugetragen, sowoll auch wegen der contradiction.

3. Halten E. W. ahn vmb weitere gunszt vnd gnad einständig vnd demüthiglich.

4. Versprechen vnsz was bisz dato streittig gewesen, bestermassen zu complaniren.

(Simonius 30. l.)

u)

Nagos kegmes urunk alázatosan kénszerítettünk Nagodnak, mint kegmes urunknak könyörögni, mivel Nagad kegyelmes szemei előtt voltanak vármegyében lévő jószáginkról privilegiomunk és documentomink, melyre nézve Nagodtól eddig válaszunk nem érkezett, mihez tartsuk magunkat,

könyvergünk annak okáért Nagadnak mint kegmes urunknak, Nagad kegyemesen tekentsen reánk és privilegiomunk és continuus ususunk mellett azon vármegyebeli jószágunkban dispositiót mint eddig, ezután is nekünk engedni méltóztassék. Az generalis cirkálást kegmes urunk nem ellenzünk, valamint eddig observáltatott, így legyen ezután is.

Könyvergünk annak okáért Nagadnak mint kegmes urunknak, Nagad méltóztassék azt az declaratióban beiratni, hogy generalis cirkáláson fejevármegyei tiszt uramék bemennek, az mi ellenünk nincsen, csak temporis intermedio az mely

esett és esetendő dolgok lesznek, azokat mint eddig, ezután is assummálhassunk dirimálhassunk és exequáltathassunk is.

(Simonius 63. 1.)

v)

Ad proceres magnates spectabiles magnificos generosos egregios et nobiles, ceterosque universos status et ordines trium nationum regni Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum Saxonicae nationis

Postulatum primum.

Noha az köztünk lakó mesterembereknek műveket az nemes országnak limitatiója szerint mind eddig is, ha hova kívántatott, urunk ő naga parancsolatjára adminisztrálták hűven, mind az által ezután is készek vagyunk ugyan adminisztrálni, csak hogy látjuk az mesterembereknek nagy károkat ebben, hogy ő naga műveltetvén velek avagy műveket perci piáltatván ő tőlök, megfizet ugyan ő naga, de nem az komornikok vagy az köztünk való adónak administratori által, hanem vagy udvarbirájára, vagy harminczadosira, vagy kamorispánira committál kegyelmesen az fizetés dolgából, de gyakrabban olyanoknak, avagy oly messze, hogy az mesterembernek igen nagy kárába fordul az utánna való járás, holott némely tiszt harmad s negyed requisitóra sem fizet, némely esztendeig vagy tovább is elhalogatja az satisfactiót. Mikor pedig messze committál ő naga, szekerest fogadván, ha magok mennek érette, mind az szekér bér s mind az magok költségek, mihelyeknek is vesztég állása sokat teszen. Mire képest városinkban némely czéhekben való atyánkfiai felettébb elunatkoztanak mestersegeknek exerceálásától, látván azt, hogy munkájoknak jutalmát és műveknek az árát igen nehezen vehetik kezekben, sőt némelyeknek magok károkkal kell műveket adniok, avagy ingyen munkálódniok. Nagtoknak azért és Kegteknek könyvergünk, hogy Nagtok és Kegtek instáljon urunknál ő nagánál azon, hogy az mesterembernek műve ha mikor és hol leváltatik ő naga számára, avagy az komornik által kész pénzül fizettetni, avagy az adóból defalcáltatni méltóztassék ő naga minden rendbeli mesterembernek s ezen dolog ugyan irattassék articulusha, hogy jövendőben is observáltassék.¹⁾

Postulatum secundum.

Nagtok és Kegtek látja naponként való közenséges fogyatkozásinkat is várasunknak építésében, mivel immár annyira

¹⁾ Old. jegyzet : Illmus princeps in specie requirendus.

jutottunk, hogy propter publicum bonum nemhogy új bástyákat avagy romladozott kőkerítések helyébe másokat erigíthetnánk, de még csak arra sem találunk ácsokat, az kik eleinktől reánk maradt bástyáknak és tornyoknak fedél alá való illendő kötések és fedeleket csinálhatnának. Kőműveseket hasonlóképen nem kaphatunk, kik várasunknak kőfalait csak megfódozhatnak is, holott az mely kevés számú ácsok és kőművesek mi köztünk vannak, azokban esztendőnként nemhogy vagy kettő vagy három város számára építésnek idején honn maradhatna, de még annyi számúról parancsol urunk ő naga, hogy mind egész czéhestől nincsenek annyin, kik az ő naga kegyelmes parancsolatjára tavaszkor mennek el s gyakrabban az ősznek az fottán jönnek haza. Nagtoknak azért és Kegteknek ezen is alázatosan könyvergünk, Nagtok és Kegtek urunknál ő nagánál instáljon azon, hogy az köztünk lakó ácsoknak és kőműveseknek noha szintén mindeneknek is kívánatnék szolgálatja ő nagánál, mindazáltal minden várasinkban minden esztendőben ad restauranda, extruenda et conservanda publica bona az helynek szükségéhez, az ács és kőműves mesterek számához képest ács és kőműves mesterembereket magunk között honn maraszthassunk, kegyelmesen méltóztassék ő naga megengedni, articulusba is beirattatni.¹⁾

Postulatum tertium.

Az borfoglalás is az köztünk való szegénységnek nagy fogyatkozásokra vagyon, mivel urunk ő naga számára ha hol mi kevés bor találtatott, majd mind elfoglaltatott s elpecsételtetett, ő naga az áráról nem contentáltatván az szegénységet rólok, az bort is sohová nem vitettetvén, ilyen drágaságban pedig kevés borának az árával kiki mindennapi maga szükségére válót vásárlott volna,²⁾ holott mind az buza, mind az zab s mind köles, sőt még az szalonnának való sertésmarha is olcsóbb volt eddig, hogysen mint tavasszal lehet. Ezen is Nagtokat s Kegteket alázatosan kérjük, instáljon ő nagánál, hogy ő naga mentől hamarébb az szegénységet az elfoglalt boroknak áráról contentáltassa, tőlek el is hozattattattassa, hogy az szegénység miatta valami kárt ne valljon. Isten azt adván érniünk, másszor az borfoglalás juxta articulum regni kész pénzül leszen.

Postulatum quartum.

Az bornak széken való létele miatt nem kevés kárt vall ebben is az szegénység, hogy dézmás uramék mikor az

¹⁾ *Old. jegyzet* : Illmus princeps in specie requirendus.

²⁾ *Old. jegyzet* : Articuli videantur 40. 1633.

borokat megistápolják, annyira felmondják és dézmálják az vederszámot, hogy mikor oztán azon borokat urunk ő naga számára elfoglalják, majd csak egy hordó is nem találtaik annyi vedresnek, az mennyire dézmás uraimék istápolták és dézmálták. Az szegénységnek ebben való kárából az papoknak lévén nagyobb hasznok, hogysen urunknak ő nagának, Nagtoknál és Kegteknél alázatosan instálunk, hogy az dézmásoknak decernáltassék poena, valakik mód nélkül istápolják az borokat, hogy az szegénység is szemei láttára való kárán ne siránkozzék.¹⁾

Postulatum quintum.

Az dézmásoknak abusosok felől is noha sok rendbeli articulusok vadnok, mindazonáltal ilyen excessust is cselekednek hogy némelyiknek öt lova is lévén, mind egy faluba rendeli azoknak tartását, processusában levő több falukon pedig mind az öt lovára az széna, abrak árát szintén úgy megveszi, mind ha continue rajtok tartatta volna lovait, maga is mindenütt posta lovan járván. Nagtoknak és Kegteknék ezen is könyergönk, annyi számú lovaknak tartatások és ilyenképpen való szacoltatások az szegénység közt dézmás uraméknak ne engedtessek.²⁾

Postulatum sextum.

Az urunk ő naga mézgyőőinek is ebben öremest engedünk, hogy az mely mézet az regius funduson győthetnek, azt jó szívvel helybe szállíttatjuk, de mivel ő kegmek ezzel nem contentusok, az mely mézet az vármegyéken congerálhatnak, azt is az regius funduson levő közelbik városra küldvén, nem az vármegyebeli szegénységvel szállíttatják, hanem minket terhelnek vele, hogy azt is helybe szállíttassuk. Ezen is könyergünk Nagtoknak és Kegteknék, hogy ezután az ne legyen, hanem az vármegyén győött méz vármegyére szállíttassék, mi velünk pedig csak az mi mi köztünk találtaik.³⁾

Postulatum septimum.

Noha ennek előtte is némely nemes embereknek az regius funduson volt valami jussok, mindazonáltal annyiban a jure Saxonix nostro magokat nem subtrahálták, de mostan Domokos István uram Nagy Sink székbén Morgondon nevő faluban birván egy házhelyet egyéb örökséggel a mezőn, hogy

¹⁾ *Old. jegyzet:* Episcopus requirendus et post modum N. ac Sp. dñus supremus arendator.

²⁾ *Old. jegyzet:* Supremus arendator requirendus.

³⁾ *Old. jegyzet:* Illms princeps requirendus et articulus de hac re conditus observandus.

akár hogy azon falú határán való osztozódásban mindenütt magának két részt vehessen, curiája is in praerogativa nobilitari megmaradhasson, az faluval semmi onust se supportáljon, dézmát is semmiből se adjon; mely dolog még eddig az regius funduson meg nem engedtetett. Ezen is könyörgünk Nagtoknak és Kegteknek, hogy az regius funduson ha kiknek valami jussok vagyon, azoknak az nobilitaris praerogativa mi köztünk csak annyiban observáltassék, az mennyiben eddig observáltatott.¹⁾

Postulatum octavum.

Ez is nagy bántódásokra és károokra is vagyon némely atyámfiaiinak, kik Moldovát és Havasalföldét járják, hogy hol egy s hol másképen országunkba behozott lopott lovakat igaz marha gyanánt megtalálják venni, azonban történik ugyanazokon Moldovába vagy Havasalföldébe való menések és ott ha megismertetnek az lovak, azokkal együtt magokat is arestálják. Az kik kezesség alatt hazajövének, az ő evictorokat törvényre az országból ki nem vihetik és így igaz jámbor atyámfiai az törvényben nemcsak kárban maradnak, hanem életüket is csaknem odavesztik. Nagtoknak és Kegteknek ezen is könyörgünk, hogy az nemes ország ilyen casus felől találjon oly modalitást, törvényre tartozzék az evictor, hogy az arestatusnak se élete, se becsölete ne periclitáljon idegen országban.²⁾

Postulatum 9.

Nyilván vagyon ez is, hogy az bornak szükön termése miatt nemcsak az faluknak hanem az városoknak is igen súlyos dolog mostan az uton alá s feljáróknak borral gazdálkodni. Nagtoknak s Kegteknek ezen is könyörgünk, instáljon urunknál ő nagánál azon, hogy az falukon való szegénység borral gazdálkodni az uton járóknak ebben az szük üdőben ne tartozzanak, valakik pedig ez okon az folnagyokat és polgárakat verné, azoknak poena decernáltassék.³⁾

Pro 10.

Requirenda illrma celsitudo az nyom kiadás felől, ut articulus observetur conditus.⁴⁾

¹⁾ *Old. jegyzet:* Differtur ad clausulam comitiorum per suplicem libellum illrmo principi aperiendum.

²⁾ *Old. jegyzet:* Regnum requirendum et modalitas ab eodem sancienda.

³⁾ *Old. jegyzet:* Illrmo princeps requirendus.

⁴⁾ *Old. jegyzet:* Anno 1635. articulus 8.

Ad 10.

Az elmúlt esztendőben a mennyi lovak veszték a szegénységen a sok lopók miatt, azoknak száma majd számlálhatatlan, melyre nézve az lovak kevesednek, az mi kegmes urunk ő naga és az ország szükséges dolgaiban sok helyeken nem találni posta lovat. Némely székéből vezett el két-háromszáz ló, több is, és az tavalyi nyomkiadás felől írott articulus szerint egy tíz forintára érő lopott marháért egynehány faluk búsíttatnak s költnék, egynehány napig őrizvén az nyomot, míg az szolgabíró odaérkezhetik, mivel egyszersmind sok felé híják. Némely falú hogy nyomot ki nem adhatott, kétszáz forintnak fizetésére kényszerítettetett.

Pro 11.

De observatione articuli anni 1642. art. 13. et abrogatione in anno 1651. de evocatione ad tabulam omisso medio conditi articuli 24., in quo articulum anni 1619 duae nationes volunt pro perpetuo decreto observare.

Pro 12.

Nagy Tamás hajót tartván az Hévézen az Bárczaságról jövő és postán járó emberektől, szekerektől veszen fizetést s azzal az szegénységet sacczoltatja. (*A lapszálen*: az mi kegmes urunk ő naga portára menendő követekkel.)

(*N. B.* Az oldaljegyzeteket maga a fogalmazó tette, az egészben sok a javítás.)

(Simonius 131. l.)

w)

Ad Spectabiles Magnificas Dominationes Vestras nationis Saxonicae humillima postulata.

Primum. (Szórul szóra, mint a *Postulatum octavum*, t. i. a lopott lovokról, kivéve, hogy a vége felé a *találjon oly modalitást* után itt hiányzik a „*törvényre tartozzék az evictor*“ passus.)¹⁾

Secundum. Az nyom kiadás felől pedig az mint most az nemes ország observál, azaz regius funduson lakó falusi szegény atyámfának igen sulyosnak láttatik lenni, mivel hogy az lólopás nem hogy megszűnnék, de annyira feláradott, hogy csak az elmúlt esztendőben is mindenik székünkben két avagy háromszáz lovakat is loptanak el, mire képpest az szegénység annyira megkeseredett, hogy minden lovait eladni s ökre-

¹⁾ *Old. jegyz.*: Illmus princeps requirendus.

ket szerzeni akar, melyből az következik, hogy sem az mi kegmcs urunknak ő nagának, sem az nemes országnak szükséges dolgaiban posta ló nem találtatik; ezzel is felettébb romolnak székünkbeli némelyik falvaink, hogy sok külön-különféle vármegyén való falukkal lévén folyóhatárok, csak tíz forintos lopott lónak az nyoma miatt két s három nap, mivel sem szolgabíró sem nemes embert hirtelen nem kaphatnak, főképen dolog idején az nyomot őrizik, az alatt pedig vagy az úton alá s feljáró szekerek miatt elvesztik az nyomot, avagy valami zápor eső néha szemek láttára elrontja, avagy néha az kemény erős szárazság miatt is nem mehetnek jó lélekkel az nyom követésben; és így némelyik falú csak az nyom kiadás miatt az elmúlt esztendőben többet fizetett kétszáz forintnál (azon feljül az sok búsulása s haszontalon fáratsága az szégyenségnek) holott azért az pásztoroknak vagyon mind erdőn, mezőn, éjjel s nappal való vigyázások. Nagtoknak és Kegteknek azon könyvergünk, instáljon urunknál ő nagánál, hogy az nyom kiadás dolgában az mi szegény falusi atyáinkfiai között az 1635. esztendőbeli 8. articulus sublati posterioribus observáltassék az regius funduson, alioquin kételenek leszünk lovaknak eladását megengedniünk és ökrekre való szerzéseket eltűrniünk.¹⁾

Tertium. Noha az elmúlt esztendőben írt 24. articulus szerint akarta az nemes ország tollálni az 1642. esztendőben emanáltatott 13-madik articulust, és akarta velünk is observáltatni az 1619. esztendőbeli utolsó articulust, mind szintén székely urainkkal: mindazáltal mivelhogy az minekünk súlyos dolog és privilegiomunknak romlására és majd mindenféle országokban való várasok magistratusinak administratiójokhoz illetlen és hallatlan dolognak láttatott lenni, contradicáltunk volt ugyan akkor az nemes ország előtt; most is Nagtoknak és Kegteknek azon könyvergünk, hogy az mint ab anno 1619 még eddig való boldog emlékezető kegmcs fejedelmünk annak az articulusnak arra az czikkelyére se minket sem az székely uraimékat nem kényszerítettek, urunk ő naga is engedje meg, hogy privilegiumunk szerint, nisi communitatem, ide az ő naga táblájára privatus embert közzülünk ne evocáltathasson senki is, holott per viam appellationis akárkinek vagyon utja az ő naga táblájára is.²⁾

Quartum. Mivel gyakorlatossággal kívántatik mind az Nagad kegmcs parancsolatjára s mind pedig az országnak közönséges szükségére nézendő okokból főrendek alá és pos-

¹⁾ *Old. jegyz.* : Differtur ad articulorum collationem.

²⁾ *Old. jegyz.* : Differtur ad aliam occasionem.

ták alá is néha lovakat, néha pedig szekereket ugyan sok számút rendelnünk és tisztünk alatt való szegénységinket fárasztanunk. Kiktől az Olt vizén való hajókon de kiváltképpen Hévéznél való hajón, mikor szegénységink vagy főrenden levő követeket, vagy egyéb postákat általviszik, noha mikor általviszik, akkor nem vesznek semmit rajtok, de mikor visszajőnek az postalovakkal és szekerekkel, mind az előbbeni általvitelért s mind pedig az visszahozásért megveszik szegénységinken az hajóbért és fizetést. Nagtoknak és Kegteknek azért könyörgünk, ebben tanáljon oly modalitást, mivel nem magok szükségekben járnak, az ilyen uton járó szegénységink, ne tartozzanak ilyen dologban hajóbért fizetni s irattassék ugyan articulusban. ¹⁾

(Simonius 141. l.)

Jegyzet: Ugyanennek, t. i. a 2-ik és 3-ik postulatumnak conceptusa megjelölés nélkül megvan a 159. l-on is, de ott a 4-ik postulatum így hangzik:

Nagy Tamás uram is ő kegme hajót tartván Hévéznél az Olt vizén, az Bárczaságról jövő postaszekerekkel, avagy az portára járó urunk ő naga követivel ha kik szekerestől jőnek avagy mennek, azokat is az ő kegme hajóra vigyázó tisztviselői mód nélkül saczolják kétszerileg való fizetést rajtok vévén. Nagtoknak és Kegteknek ezen is könyörgünk találtassék modalitás benne, hogy fizetés nélkül tartozzék az olyan postaszekeret által költöztetni, kiknek postaságokról bizonyságok lészen, avagy valami jelt mutathatnak, alioquin büntetés legyen vagy ő kegmén, vagy az ő kegme tisztain.

1652. febr. 18-iki fejérvári országgyűlés.

Simonius naplója.

(L. Erd. Orsz. Eml. XI. 20 és 139. ll.)

Anno 1652 18 Februarii.

Inchoantur generalia regni comitia a principe ac statibus.

19. Status ac procures regni et delegati blandis se excipiunt inoscere verbis congratulationibus votisque prosperioris fortunae.

20. Perlegitur catalogus ac intersunt saltem ut potiores annotare potui ex consilio intimo suae Cels^{nis} Stephanus Haller magnificus, Franciscus Rhéday mag^{cus}, Johannes Kemény magnificus, Petrus Huszár, Franciscus Bethlen, Stephanus

¹⁾ Old. jegyz. : Illmus princeps requirendus.

Sullyok, Achatius Barczyaj praesidens tabulae, Stephanus Serej magnificus. Assessores tabulae Ladislaus Czeffej, Gabriel Haller magnificus, Johannes Bethhlen, Georgius Vitéz, Franciscus Kénosi director Transylvanie, Georgius Lazar, Stephanus Virginas director partium, Michael Mikesi, Petrus Torma. Ex ordine procerum Franciscus Kornosius magnificus, Gyulaffy László magnificus, Taraczky uram, Bánffy, Keöressi uram, Appafiak etc. Ex Saxonibus consul ac jud. regius Cibiniensis. Consul ac senator Sches. Petrus Literati, Corona judex Michael Goldtschmidt senator unus et notarius Laurentius Bergerus, Medgyesini sedis judex et senator cum notario, Bistricio Leonhardus Sartor senator et Johannes Wallendorffius Literati, Sabesino judex regius cum senatore et notario, ex reliquis sedibus Saxonicalibus tres delegati. Ex Siculis Bassa Tamás, Daniel János, Daniel Ferencz, Balogh László et reliquarum sedium delegati, comitatusque cujuslibet delegati.

21. Propter morbum pustularum male decumbentem illustrissimum principem (sic!) nihil in publicis agitur.

22. Proceres ac status totius regni simul congregati accipiunt propositionem ab illustrissimo principe, quarum exordium erat: Licet pro ita visum, ut nos pro praesenti imbecillitate corporis et languore ea exequi, quae sublimi principatui et toti regno salutem concernere possent, non valeamus pro voto, ne tamen et in hoc passu quicquam negligatur: potiore duximus curam salutis publicae, quam nostrae aegritudinis curandae studium. 1. Propositionis punctum portae Ottomannicae respectus reverentialis cum vigilantia. 2) Arcium et fortalitorum in confinibus provisio. 3. Census ordinarii pensio. 4. Gratuiti laboris administratio.

23. Nihil agitur ob male valentem ill^{mm} principem.

24. Consultant proceres ac regnicolae ill^{mm} principem non esse molestandum neque postulatis, nisi moram non ferentibus, neque supplicationibus, ne morbi malignitas hac occasione adaugeatur vel vero remedia in operationibus suis impediantur medica. Consultat etiam regnum ad intimationem illustrissimi principis per senatores intimos nonnullos factam de eligendo in futurum principem Franciscum Rakoczy filium 8 annorum idque ut eo melius concipere possint, cur fiat, sequentes rationes adducebantur: Familia Rakociana est illustris familia, quae aliquot jam habuit Tranniae principes salutariter ac pacifice hoc regnum gubernantes. 2. Nulla Hunnica stirps est opibus tam potens ac dives, quam haec, quod si (quod deus avertat) milites conscribendi forent in defensionem regni exeri, flagrantibus namque et vicinis regnis flamma et

ferro, penes illustri^{um} principem nostrum post fratrem suum ill^{um} Sigismundum Rakoczy non ita pridem defunctum est nervus rerum gerandum. 3. Si deo ita visum foret et morbidus ac graviter decumbens ill^{us} noster princeps, quem deus ex sua clementia restituat pristinae valetudini ac vigori, si nullus certus denominatus superesset hujus regni princeps, quot non incommoda, sanguinis humani effusionem causaret interregnum et exitiosa mala, et si extra praetactam familiam procerum unus aut alter eligeretur, nullus esset, qui non invidia penitus electum odio prosequeretur, deinde quotusquisque est, imo detur unus ex proceribus regni habens paratam pecuniam triginta aut quadraginta millia florenorum. 4. Quae non bona in Hungaria possessionaria, arces, oppida, pagi et longum terrae spacium ad fines usque Poloniae ad ill^{um} principem nostrum devoluta et per consequens successu temporis ad ill^{um} Franciscum Racocium filiolum suae celsitudinis charissimum devolvenda et hoc pacto potentia ac robur agendi principibus Tranniae aucta censetur. Hoc die etiam regnum statusque ac proceres in eo conveniunt, se non esse peregrinos de eligendo filiolo suae Cels^{is} in futurum principem, certis tamen sub conditionibus et hoc suae Cel^{mi} per Georgium Lazar tabulae assessorem, regnum et proceres statusque nuntiant.

25. Sacris deoque redditur cultus.

26. Conveniunt iterum regnicolae in palatio, domo videlicet regni deliberationibus publicis destinata, et quia mixtim domini et servilis conditionis homines plurimi et magna in copia conflui ibidem erant, difficultabant Bihoriensis comitatus delegati hanc turbam indiscretam, dicentes: spectabiles certae personae omnium ordinum comitatum sedium civitatumque denominentur, seclis servis et inferioris conditionis hominibus, et horam pomeridianam secundam determinant et nominatenus chartae adjiciuntur nomina inibi conveniendorum, quibus secure et libere permissum erat proponendi, discurrendi de rebus salutem patriae ac posterorum promovendis, ad utramque januam deputatis duorum decurionum satellitibus. Hora 2-da congregantur deputati consilium intimum suae Cels^{is}, assessores tabulae omnes et variatim discursus moventur et primus ortus de hac quaestione: utrum electio peragenda, vel vero conditiones primum consignandae. 2. Si contingeret, principem modernum non eluctaturum, quod deus avertat, et filiolus electus foret, nondum perfectae aetatis existens, necessario gubernator eidem adjungendus. 3. An gubernator futurus denominandus, an vero eidem primum conditiones condendae. 4. An regnum, vel princeps filio suo, electo principi, gubernatorem denominare debeat. De prima quaestione

discurritur: Fundamentum hujus regni est non minimum *libera electio*, quod si jam electio procederet conditiones, in quibus fundari debet liberae electionis meta, difficilius caderet electo principi functionis suae facere conditiones, quam eligendo proponere conditiones. Alii: eligendi principis conditionum omnium major haec est, juramento se obstringere regno et vicissim regnum principi. Jam filiolus suae Cels^{nis} 8 annorum imperfectae aetatis non est capax praestandi juramentum, quis ergo ejus in locum hoc praestabit? Alii: Non opus esse praestatione juramenti eligendum enim (*sic!*); quoad vixerit modernus noster princeps reget et eidem nullam administrationis et gubernamenti permittet libertatem, interea temporis attinget perfectae aetatis terminum, et tandem praestari poterit juramentum. Alii: Hoc deus solum novit an tam diu in vivis mansura sua Cels^{do}, quoad perfectae aetatis fuerit, quodsi non, eadem, quam praecavere volumus, oriretur confusio, regnum haberet quidem electum principem, sed sibi nullo juramento obstrictum, nec vice versa princeps regnum juramento sibi obligatum. Alii: melius ergo foret et consultius gubernatorem denominare exemplo regum Ludovici, Ladislai, Izabellae reginae filii Johannis secundi, Christophori Bathori; his adjuncti sunt et fuerunt gubernatores, item Catharinae. Alii: quod exemplum Catharinae attinet, ei, ita est, adjugebatur gubernator: 1. ob muliebris sexus ad quamvis auram flexibilitatem et tandem quia alterius nationis erat, et quodam modo conspirationis suspecta. Alii: dato, gubernatorem esse constituendum, quaeritur, an denominandus sit a principe vel regno? Item ad conditiones, eidem proponendae et faciendae, postquam denominatus est, an vero antequam eligatur. Affirmantes posterius dicunt: Sive ante sive post denominatum gubernatorem conditiones scribantur, nihil interest, sed indifferens. Negantes: Haec est naturae series et in hoc regno usus, ut persona primum denominetur ac tandem conditiones personae adaptentur: videndum enim primum, qualis sit illa persona, variant namque, et talis esse potest, cui vix multas conditiones proponere opus fuerit et e contra. Deinde in praejudicium suae Cels^{ni(s)} videtur fieri, si vivente eadem filio suo denominetur gubernator. Alii: Principi illust^{mo} non permittendum, ut sua Cels^{do} denominet gubernatorem, fieri enim posset, ut Hungaria oriundum ad hoc munus eveheret et non Transsylvania. Alii: Cautè agendum erit, ne multis capitibus subeat regnum. Alii: quaeritur an audeamus, sine praevio consensu imperatoris Turcici eligere principem? Alii: et cum moderno principe sic factum est, electum Turca solet confirmare. Post collectionem suffragiorum praeponderant

eorum suffragia, qui dicebant conditiones ante denominationem esse conscribendas et super eo disputant, an ea die et hora, ut ineeperunt, progrediendum sit in consignandis conditionibus, an vero ad crastini diei matutinum tempus. Alii dicunt: si hoc negotium semper procrastinabitur, nunquam attingemus finem; miseri tenentur solvere, quod nos hic in caritate et premio consumimus. Progrediendum ergo et finiendum, quod inceptum. Alii: haec res consideratione opus habet maxima; post meridiem nonnulli pransi uberius justo, non tam apti ad aliquid condendum, quam jejuno stomacho juxta proverbium: de mane consilium; nec enim variabitur tam facile quod nunc finaliter deciditur. Alii: hic nullus videtur in tantum vino oneratus, ut non possit effari, quod sentit. Colliguntur super hoc suffragia et praeponderant eorum, qui crastini diei horam 7. matutinam determinant, diei videlicet 27. Februarii. Haec notata a Johanne Simonio, qui ipse praesens interfui juxta conceptum memorativum etc.

27. Febr. Idem selecti in publico conveniunt et hesternae die ruminata et pro contraque examinata denuo recapitulant, collectis etiam secundaria vice suffragiis et ibi subsistunt, conditiones primum tam eligendum principem minorem, quam ejus futurum gubernatorem consignandas esse, fitque initium conditionum principis administrationem et personam concernentium et septimae conditioni, quae moderni eligendique principis domino patri avoque inter alias conditiones a statibus regni proposita est, unanimi trium nationum consensu sic sonans, inseritur: *Hogy urakat, nemeseket kerített és mezővárasokat, szézságot és székelységet régi és¹⁾ minden legitime az ország törvényi s constitútiói szerint emanáltatott privilegiumokban donatiójokban, annuenciájokban inscriptiójokban additum et hoc: az ország decretuma s constitútiói szerint megtart az szent András király decretumának continenciája szerint. Iam hanc conditionem duabus in electionibus principum Transilvaniae ratificatam mirum in modum transformant addendo non addenda: az ország törvényi s constitútiói szerint, omittendo non omittenda: Az Szent András király decretumának continenciája szerint. Hujus conditionis transformationem natio Saxonica tanquam coordinatum membrum corporis hujus regni aegre fert, cum directe et speciatim haec conditio eandem respiciat, non annuit. *Ratio*: quia per additam particulam suprasignatam diverso in sensu explicandam, videtur ac si omnia privilegia indulta, libertates, immunitates a sanctis piisque regibus eisdem concessa, per constitutionem regni (articulos) abrogari successu temporis possent; quod*

¹⁾ *Fölé írva*: ommissum.

enim privilegium dari posset, quod non ex hoc puncto vim patiat; quicquid abrogatum vellent, de eo illico articuli conderentur, sicque privilegiis suis exuta natio Saxonica in nihilum redigeretur. *Deinde* ¹⁾ S. regis Andreae decretum si ommissum debeat esse, in quod et reges Hungariae dum coronantur, jurant, eo quod praecipuas libertates contineat, confirmatum per *Ludovicum* ²⁾ regem anno 1351, *Mariam* reginam Hungariae 1384, *Matthiam* regem 1544. ³⁾ Et tali ac simili commentatione in conditiones non promovetur salus posterior ac regni futurus (*sic!*) quam per conditiones principibus Transilvaniae eligendis intendimus omnes, sed potius semina sparguntur futuri mali ac disconvenientiae membrorum coordinatorum. Adjectae namque particulae conditioni septimae: *Az ország törvénye s consitutiói szerint* et tandem omissae particulae *régi* et: *Az sz. András király decretumának continentiája szerint* transfodiunt omnia privilegia Saxonum et jus eorundem municipale, prout et anno praeterito 1650. articulus conditus nro 24. contrarie oppositus statutis nostris, quae volunt, omisso medio neminem ad tabulam illius principis deberi citare. Hic vero contrarium vult. Huic licet contradicendum a Saxonibus, nihilominus si transformatam per adjectionem et ommissionem particularum nonnullarum supranotatarum conditio silentio praeteriretur a Saxonibus, esset enim confirmata a regno, approbata a principe et futuris tandem temporibus in aliqua privilegiorum suorum parte laesis Saxonibus princeps non posset ferre suppetias, defensionem et defensionem, (*sic!*) imo nec Saxones ipsi conqueri de eo, in quod ipsi consensere. Haec et similia non permittunt et admittunt illarum particularum adjectionem et ommissionem. Latet enim anguis in herba. In huncce modum discurritur inter Saxones, qui prae reliquis erant in domo Cibiniensium congregati. Comes Saxonum ac iudex regius, magister civium Johannes Reiszner Cibiniensis, Laurentius Roszenauer senator, Johannes Simonius notarius Cibinienses, Thomas Villici consul, Petrus Nuszbaumerus, Michael Schmidt iudex Coronensis, Laurentius Bergerus notarius Coronensis, ex Medgyes Michael Stump sedis, Leonhardus N., Johannes Wallendorf, senatores Bistricienses, Stephanus Makaj iudex regius Szászvárosiensis, et consentiunt collectis suffragiis nullatenus consentiendum.

28. Februarii. Ad instantiam d^{norum} Saxonum et praeci-

¹⁾ *Fölötte* : Similiter.

²⁾ *Lapszálen* : Vioe Verbecii tripartitum.

³⁾ *Tollhiba* : 1454. helyett.

pue potiorum adjectae particulae septimae conditionis delentur et manet conditio illa sic sonans: Hogy urakat, nemese-
ket, kerített és mezővárosokat, székelységet és százságot régi és minden legitime emanáltatott privilegiumokban, donatiójokban, annuentiájokban, inscriptiójokban megtart, reliqua, utpote: *Az szent András király decretumának continentiája szerint* omissa. Ratio: weilen in desselbe Decret der gedachte König als ein andechtiger Gotsfurchtiger König szeiner babstlicher Religion zur Fortpflanzung in etwas viel zugelassen, damitt heutt oder morgen, weilm der eligendus von mutterlicher Lini von bapstischen Eltern die Herkunft nimpt, damit nicht inskünftig jemandt auf dasselbigte Decrett bawen mögen kennen und sub tali praetextu ungelegenheitt verursachen dem Landt.

29. Conscribuntur conditiones, personam futuri gubernatoris concernentes.

1. Martii. Publice praeleguntur conditiones nullo contradicente.

2. Martii. Replicatur a statibus regni ad propositiones suae Cels^{nis} et de puncto conciliandorum articulorum hoc venit in queestionem: in quem locum confugere debeant illi quos sua Cels^{do} denominaverit ex tribus nationibus. Siculi clament, civitatem Saxonicalem Medgyes in meditullio Tranniae existentem esse aptam. Requirit Saxones, se multitudine multorum onerum aliorum esse pene exhaustos hac in caritate, et decentius fieri si Alba Julia, quae sedes est principum, sit locus, in quo articulorum collectio in certum corpus peragenda foret, siquidem omnes ¹⁾ articuli paucis exceptis Albae Juliae in generalibus regni comitiis emanati sunt. Hoc die etiam per mag^{cum} Gabrielem Haller cum trium nationum delegatis conditiones tam eligendum principem minorem, quam ejus gubernatorem futurum concernentes ill^{mo} principi regnante moderno praesentantur. Replicatio ad easdem differatur ad 4. Martii, diem videlicet futurum lunae.

3. Martii. In domo dominorum Cibiniensium confluit Universitas Saxonica et ordinantur argenteria. Praefert etiam J. R. Nagy Sinkensis litteras quasdam, sibi a suo substituto missas, in se hoc habentes: Der Domokosch János, welcher zu Merglen einen Hoff hatt, dessen Vorfahren, wie andere inhabitatores fundi regii communibus oneribus sich willig submittirett, er aber das contrarium thutt und seiner praerogativa nobilitari gebrauchen will in derogamen et praejudicium reliquorum incolarum sedis illius pagique, hatt demnach

†) *Alatta áll*: Omnes enim *aláhuzva*.

szeine jobbagyen in einen verbotenen Busch desselben Hatters Merglen geschickt und Bawholtz gehawen, sindt aber gleich aufm weg von den Merglern ertappett worden und geschätzt worden zwen Ochsen ausz dem joch, welche zum Hannen geführett worden; der Domokos János dieselbe nicht auslösen wollen, szondren hatt denselben Fuder geschickt. Mittlerweil hatt er aber ein vallató parancsolat durch einen Diener holen lassen, den Karoly Geory ein Edelmann nebenst noch einen pro waywodalibus einschreiben lassen, welche gegen Merglen gekommen; auch hatt der Domokosch János neüne von den Edelsten zu Agnetlenn und Schöneberg ruffen lassen, welche gekommen; auch ist der sedis judex von dem Domokosch durch seiner Diener einen ersuchet worden und umb ein Zeichen gebetten, diejenigen Leütt, welche mit dem Eydt einzunehmen weren, zu citiren, welches im auch ist gegeben worden; pro declaratione aber und der armen Leute information drauff geschriebe worden, das sie szolten, die fatendi, nach Schink durch das Zeichen citirett szein; des Domokos diener aber zweiffelsohn der herr selbstenn hatt die schrift lesen lassen und dieselben abgeschnitten, diejenige Leütte citirett vor den Karoly Georgy. Die leütte auf des Richters Zeichen gefolgett szindt, wie nun von Schink der Hann nebenst dem Notario dahin kommen, geschickt von substituto J. R., hat der Karoly Georgy die Leütt mitt dem Eydt einnehmen wollen. ein Relatorium machen und auch Richter szein, welches ihm nicht zugelassen worden; auf welches derselbe szampt dem Domokos János aufgestanden und weggelauffen auf des Domokos seinen Hoff mit dreü worten, das alle diejenigen, szo von Agnetlen, Schoneberg und Schink dagewest, und F. G. vallato parancsol nicht Platz geben wollen, verfallen hetten fl. 64. jedweder; wolten demnach ein Executionale Mandat extrahiren und die verfallenen Straaf leviren. Auf diesesz haben szie zwar mitt bescheidenheitt geantwortet, das szie ihr F. G. vallató parancsolat in gebührendem Respect hielten, ihren Rechten aber und gebräuchen etwas zuwidere zu thun, könnten szie auch nicht gestatten. Diesesz Schreiben nachdem Eine Löbliche Universität angehörett, haben diesesz pro conservacione jurium consuetudinumque et libertatum fundi regii auffunden: In omnem rei eventum et futuram cautelam szolte der Judex Nagysenkensis ein inhibitional mandat¹⁾ extrahiren und wenn sie alsden kommen mögten zu exequiren, das szie sich schutzen könten; solten sie aber die inhibitionem nicht gelten

¹⁾ *Oldaljegyzet*: Inhibitoriale simplex fl. 6 // Repulsoria violenta fl. 72 //.

lassen und violenter in der Sach fortfahren wollen, szo szolten die Mergler repulsionem thun violentam mitt auszzeichnung bisz in die Helfft eines Sebels, darnach wurde der es müssen suchen juris ordine, was ihm nicht gefiel, der Domokos nemlichen, und actor werden. Eine löbliche Universität verpflichtet sich aneinander, es szej in welchem Stul es volle, das wen szolche tentationes und griff sich zutragen, so szolt man nicht spaaren geldt noch mühe, praevia vigilantia den Fundum Regium in szejnen Libertatibus, consuetudinibus illaese ad posteros usque zu erhalten. Eben dieszen tag discurrett Eine löbliche Universität von dem wiederwertigen Articulo 1651, emanirt in praejudicium jurium nostrorum municipalium, de evocatione ad tabulam immediata. Wie man nemlichen weiln allschon bereitt vorm gantzen Landt contradicirett worden von Einer löblichen Universität, die contradictoriae auch extrahirett, gedachtem articulo szolt vorbeey kommen, damitt selbiger invalidirett wurde, und findett Eine löbliche Universität zweyerleÿ Mittel und Weg als erstlich: wenn jemandt ein privata persona umb ein urszach evocirett wurde ad tabulam suae Cels^{nis} ommisso medio, als szolle keiner nicht folgen, es szej wo es will an welchem Ort in fundo regio, und wen man wolt auff die Executionem kommen, szo wirdt die Execution doch gefuhrett szollen werden von dem Magistratu desselbigen Orts; nun szoll in dergleichen Fällen kein Magistratus execution thun, alsden wirdt der officialis evocirett werden und rationem geben szollen, warumb er nicht exequirett und will eine löbliche Universität nicht sparen weder mühe noch unkosten, szondren dem ort trewlich beystehen, in welchem es zum ersten anfangen möge, et super hunc consensum omnium suffragia unum sunt. Zum anderen: wenn die Articull werden zusammen geleszen werden von denen deputatis, so in Ihr F. G. willkuhr stehett zu verordnen, szoll der vermalte 1651-jahrige 24. Articulus mit nichten zugelassen werden. Das erste Mittel aber ist approbirett. Dieser Deliberation haben beÿgewohnt H. Joh. Lutsch j. R. et comes Saxonum, H. Johannes Reiszner consul de Cibinio, H. Thomas Hann consul, Petrus Literati alias Nuszbaumer de Segesvar senator, de Corona H. Michael Schmidt judex primarius, Laurentius Bergerus senator ac notarius ibidem, H. Michael Stamp sedis judex Mediensis, H. Leonhardus Sartoris, Johannes Wallendorffius senatores de Bistricio, Matthias Brussch senator et notarius de Sabeso Johannes Schnovell judex R. Nagy Schenkensis, Petrus Rothl jud. R. sedis Ruppensis, ceterique omnium sedium Saxonicalium.

5. Martii. Werden die conditiones durc' den Huszár

Mátyás und Achatium Barczyai von ihr. F. G. dem Landt zurückgeschickt und acquiescirett ihr F. G. in person des denominati principis als filii sui in denselben, excepto hoc puncto: Wenn einer im Landt sich solte aufwerffen und eine Menge Volchk zusammenbringen dem gemeinen Standt zur Unruhe, szo szoll zu dessen compescation auff Schreiben des Gubernators und welcher consiliarius intimus biem damahligen minorenni Fürsten schein wirdt, und dasz Schreiben subscribirett wirdt han, das gantze Landts status auffzusetzen schuldig und verpflicht schein, sintemahl in einer kurtzen weil bisz mann die intimos consiliarios durch schreiben zusammen brächte, das gantze landt in die eüszerste gefahr gebracht könnte werden. Regni status consentiunt.

6. Wirdt einer ansehnlichen Türkischer Legation audients von ihr. F. G. gegeben; ein Azza Bassa, des Szeoldfikar agga Eydam, ist der vornembst sampt 30 Perszonen, hatt 25 leutt roszt über alle massen mitt rüstung goldt und silber bekleidett. Sieben mauleszell, mit unzehligen Schellen an den Decken, welche sie auffm rucken getragen, und einen Möhr reitendt. Ihr F. G. haben denselbigen prächtig zu Hoff holen lassen, den schönsten Hintó mitt rotem Saamett ausgefüttert, grün Seiden szillen mitt Silbernen Zengeln, sechs appel grauen rossen bespannen. Item acht der schönsten leitt roszt, auf welche gesessen 8 vornehme Herren, als Haller János, Pekri Ferencz, Ebeni István, Boros János, Appaffi Gergely, Apaffi István, Ibránni Mihály, sechs kengyelfutók nebenst dem hintó. Item ein paar Hundert Kattner zu fusz szindt bisz auff den Hoff gangen dem Türcken entgegen Gálfi ház genandt; innerhalb dem pallata auff einer szeiten stunden drey hundert Trabantenn blau gekleidet, auff der andern szeiten dreÿhundert teutsche Musquetirer roth gekleidett; des wolcks war so viel, das alle dreÿ Palatia voll waren, die Audienststub, ebédő palata, kölső palotta sampt der Trabanten palatio, das kaum Platz gegeben wardt den Türcken durchzugehen. Vor dem Hintó kam ein alter Türck gegangen und hatt ein weisses türkisch roszt wie dem Ziegell in der handt, welches der fővezér Ihr F. G. offerirt, darnach kam einer zu roszt roth gekleidt, hinter dem kamen 8 zugleich szauber angekleidt, alle zwe und zwe neben einander. Die zwen fordersten der auff der rechten Handt hatt funff finger britt und zwo elen lang gulden stück zusamen genäth auff beiden armen tragendt, in welchem des türkischen Keÿszers brieff war mitt einem blauwen Seidenbandt oben zusamen gebunden, untrem bandt war eines polturacken grosse dreÿ ducaten dick von feinem

goldt das Sigill. Im Hintó szassen bie dem Türcken gegen die Rosz der nagyságos Kornisch Ferencz und Petki István.

7. Martii. Schicket F. G. in das Országház schriftlich, nachdem die status regni wegen zesamenklaubung der articuloꝝ ihr F. G. heimgelassen, die jenige Personen zu denominiren, welche ihren fleisz szolten anwenden, als stunde auffm papier folgende eingesätzt Haller Gábor, Lázár György, Torma Péter, Daniel János, Betthlen János, Kénosi Ferencz, Szentpáli István und untten stundt Az szászságról is egy értelmes hüvünket. Nachdem hernacher das intimum suae Cels^{uis} consilium hineintratt, auff annhalten der statuum regni, als kam untter anderen dieses hervor, es weren ausz der addelschafft ihre viel specificirett, ausz den Zecklen einer und ausz den Saxen auch nur einer undenominirt, wie das wurde konnen schein ohne derogamen und kunfftigen schaden einer oder der anderen Nation, szonderlich aber szo nur einen alda hetten: oculi namque plus vident quam oculus. Auff dieses gab zur antwortt der Gnädige H. Johannes Kemény: Ihr F. G. haben mitt Specificirung dieszer Person nichts benomen weder der Adelschafft, noch den vármegyéken, noch einziger Nation, etliche mehr ausz ihnen zu diesen zu deputiren, oder aber auch von genaudten etliche auszulassen, szondren Ihr F. G. haben nur des Landt begern ein gnügen wollen thun, welches begerette, das Ihr F. G. szolten welche denominiren. Den Ort szetzett Ihr F. G. residentiam principum Transilvaniae Albam Juliam und begerett, das Landt szolt nun nur bedacht schein in werender Zeit Provision halber vor essen und trincken, hew und haber. Das Landt consultirett drüber und schlagen aufs kapudenar. 15. welchen summam so wol die Taxás Várasok wie auch von den Örtren, szo kapuszám haben, man szoll ehestes mitt dem Zinsz Ihr F. G. administriren. Es wolten aber nicht alle content schein mitt den 15 denar, szondren schiebens auff. Nach Mittag klock zwe kompt abermahl das Landt zusamen und fangt die materi an, an welcher vormittag das ende bestandt und wirdt unanimi consensu beschlossen 20 denar. vom Kapu zugeben. Das Landt begerete hernacher abermahl die intimos consiliarios hinein ins Országház, welche szich auch einstellten und stunden hervor die Biharvármegyebeliek als Incédi Mihály, Ladányi György, Károly Péter, Szalárdi János, und halten bittlich an, das edle Landt wollen doch gnädigst szich erinnern, welcher Gestalt nach absterben des gnadigen H. Sigismundi Kornis supremi comitis comitatus Bihoriensis kein viceispán gewesen, der vármegye aber oft angehalten, bie Ihr F. G. einen supremum comitem zu eligiren, und weiln ausz ursachen ihnen nicht bewust szolches nicht bis dato ge-

schehen, zu bewestw'r der gerechtigkeit und der vieler entstandener tadigen, hetten szie einen vice ispán vom vármegye erwehlett dem allen dergleichen Fallen bis dato observirtem gebrauch nach, Ihr F. G. aber denszelben nicht erkennen wolten pro vice comite, und sehr beschwert über sie szeÿ. Das edle Landt mögte doch nebenst ihnen bie Ihr F. G. ein intercession thun, damitt F. G. begüttig und den gefasten schwer-muth möge lassen fallen und szie bie ihren alten usibus erhalten; zum andren, damitt ihr F. G. einen supremum comitem erwehlen mögten etc.

8. Martii. Wirdt der türckische Legat abermahl solenniter ins schlosz geführt und tractirett.

9. Martii. Wirdt der Turckh abermahl solennius, als jemahln einem türckischen Legaten widerfahren, eingeholet. Hodie eligitur in futurum principem Traumiae ill^{mus} Franciscus Rakoczy amorum 8, moderni ill^{mi} celsissimique principis domini domini Georgii Rakoczÿ filius. Populus applaudit: vivat vivat vivat! Pedites Hungarici et Germanici sclopeta duabus vicibus ac 8 tormenta majora explodunt.

9. Valedicit Turca.

10. Discedit.

11. Regni status ac proceres dimittuntur et sic finiuntur comitia. Amen!

Ego tantum, alii plura notavi

J. S. m. p.

(Simonius 191—199. ll. Szász nemz. levjár.)

Az szebeni tanács az communitas képeben Nagodnak mint kegmes urának alázatosan könyörög.

Kegmes urunk. In recenti memoria vagyon Nagadnál, idvezült kegmes urunkkal, az Nagad szerelmes atyjával in anno 1646 várasunknak diznódi kapujának állapotja felől nem miattunk, hanem az köztünk való vulgusnak tumultuálódása miatt miként contraháltunk volt, hogy tudniillik tam pacis quam belli tempore Nagad ben várasunkban lévén, libera dispositioja lehessen megnevezett kapunknak bírásában. De mivel-hogy eddig sem láttuk s ezután sem remélhetjük Nagadnak abból következheto hasznát és jövedelmét, viszontag várasunknak is ezen contractust se kárára se veszedelmére fordulni soha sem itilhetjük, holott tempore belli is ha ellenség obsideálná várasunkat (kit isten ne adjon) mi elégségesek magunk oltalmára soha sem lehetnénk, hanem Nagodtól kellenék nekünk akkor is praesidiumat kérnünk, mert az mint minden két esztendőben praestált és praestálendő homagiomunknak

regestomából kitetszik, mi kegyes urunk igen kevesen vagyunk. Minekokáért megirt kapunknak dolgából egyebet következhetni nem látunk, hanem csak azt, hogy nevünknek és maradéknak detrectatiójokra fordul akkori cselekedetünk ennyiben, hogy az utánnunk leendő magistratusok contractusunknak okait nem értvén úgy mint mi, kik benne forgottunk, sinistre fognak itilni mind magunkról s mind maradékunkról, mint hogy az contractuskor is mi voltunk az magistratus, egyik ez; másik pedig hogy mivel az mi natióknak itt Erdélyben ez az mi városunk az több városoknak feje és metropolisa volt, idegen országokban is híre és neve fénylett, ez contractusnak híre elterjedvén, nagy kisebbsége lészen városunknak az idegenek előtt, melyeket hogy eltávoztathassunk, Nagadnak mint kegyes urunknak alázatosan könyvergünk, városunknak megnevezett kapujának bírása felől az mely conditiókra obligáltuk volt magunkat, azokat salvis permanentibus reliquis nostris obligationibus, méltóztassék Nagad remittálni, mivelhogy az tumultuariusok is (az kik miatt contractusnak kellett lenni) sem nem kezzellünk, sem nem az száz emberek közül valók voltak.

Nagadnak ebbeli kegmességét alázatosan megsszolgáljuk Nagadnak, mint kegyes urunknak.

N. K. V. V.

N o t a.

Diese supplication ist einem andern eingegeben worden

Johannes Simonius

Notarius provincialis m. p.

(Simonius 201. l.)

1653. jan. 15-iki fejérvári országgyűlés.

Simonius naplója.

(L. Erd. Orsz. Eml. XI. 26 és 155. ll.)

a)

Acta comitialia 1653, inchoata 15. Jan.

12. wirdt Vormittag der anfang zur Reize gemacht aus der Hermanstadt und kommen noch den Tag bis kegen Omlasch.

13. bisz kegen Weissemburg.

14. Nihil.

15. Nihil.

16. Wirdt der Catalogus verlesen und alszobaldt die Propositiones vom G. H. und F. dem Landt vberschickt, sic

sonantes : Bárány dézma, zinsz. Ittem Jenő zu bawen und das erdélyi ház ; wen jemandt wider des landts articul protestiren wurde, so solt weder der itilömester, noch der kaptaló (t. i. káptalan) sub sigillo die Protestation ausgeben ; ittem (*egy negyed oldalnyi üres hely hagyva.*)

17. Januarii. Confluiert Ein L. Univ. auf bepfell Ihr F. G. durch den H. Sebessi gethan und wirdt eben durch denselben angedeutett folgendes : Es were Ihr F. G. zu ohren kommen, das das armuth sehr beschattett wurde mitt aufklaubung haber, fleisch, huner, butter und eir, schultren, bachfleisch, wein und dergleichen victualien, mit erzwingung vieler Postrosz, und das solches newlich geschehen sein von denen Edelleuten, szo in denn landtag gekommen. Thuen demnach ernstlich bepfelen allen beampten Saxischer nation, das sie sich des armuths annehmen mögen und nicht selbige so zu grundt gehen lassen, anders so viel Ihr F. G. des armuths Patron schein und ausz der Herrn Amptleütt ihren gütern dem armuth den erlittenen schaden widerkehren ; und dieses Ihr F. G. bepfelich solt publicirett werden allenthalben, das wer darwider thun würde unter denn Hannen, solt mitt dem leben gestrafft werden anderen zum Exempell.¹⁾ Alma Universitas : die leuttcher sagen uns nichts, wenn ihnen gleich überlast geschicht, den sie furchten szich, das hernachmahls die, auf welche sie wurden klagen, an ihnen noch erger rächen mögen. Ad haec praefect. Ihr F. G. will des armuths Procurator schein, Ihr F. G. hatt von dergleichen überlästigkeiten des armuths nichts gewust, gleich so wenig, als eine leibliche Mutter ihres stummen Kindes wort vernemen kann. Eine löbl. Univ. bedanckett sich untterthänigst kegen Ihre F. G. vätterlichen gewogenheitt mit versprechung derer F. G. bepfelich ein gnügen zu thun.

18. Januarii. Confluiert abermahl das Landt und die status regni und deliberiren hievon, ob man solt die revision der zum Szász Réghen censurirten Articull vor sich nehmen, oder aber differiren. Ittem im fall man selbige vor sich nehmen consentiente ill^{mo} principe et intimo consilio, ob man vor und nachmittag solt confluiren. Ittem ob man, wen man nicht zweymahl confluirete, die judiciarias sessiones celebriren. Affirmant nonnulli dicentes, der articulorum seÿen sehr viel, und solt man nur vormittag selbige sub ruminationem nehmen, so were sich zu befürchten, das sich der landtag in die 6 Wochen und drüber protrahiren mögt, derentwegen solt

¹⁾ *Oldaljegyzet* : Prima exacerbatio Hungarorum et Sicularum ex diplomatibus Saxonibus datis : az ingyen való gádzdálkodásról.

man die anhörung der litiganten suspendiren. Negantes dicunt : In den regalibus sive invitatoriis ad comitia istis mitteingesetzt, das Recht solte gehalten werden. Nun sindt von allen orten die partes litigantes ankommen mitt ihren transmissio-nal schriftten : were demnach nicht nur denselbigen schadlich, sondren auch dem Landt nich ruhmlich das zu unterlassen, was in den regalibus versprochen. Zu dem ist nicht, ein thun nachmittag solche wichtige sachen zu tractiren, welche nicht dieszer itziger zeitt accommodirtt sollen werden, sondren viel-mehr der posterit(ät) zu einem perpetuo decreto condirtt werden. Endlich resolvirett sich auff begeren des Landts Ihr F. G. szampt dem geheimen rath : Man solt vormittag frühe con-fluiren und die revidirten articulos sampt der vom Landt ver-ordneten compilatorum censuris sub examen nehmen, und nachmittag tädigen verhörett werdenn.

19. Dies dominicus sacris destinatus.

20. Confluirett Eine löbl. Univ. in der Hermanstadter haus und nachdem selbigen in betrachtung nehmen ausz verlesung der articulorum von hundert jahren hero und ausz denen die gemachten censuras, und das viel vel ex simplici-tate vel in animadvertentia major mitt eingemenget, welches in-gemein libertatibus et juribus Saxonum zuwider, und das man itzo der zeitt wahrnehmen solt, nam post hoc occasio calva fronte capillata, weiln was man itzunder machen wurde, wurde pro perpetuo decreto observirett und gehalten werden : fragt sich demnach, wie und welcher gestalt man solt den anfang machen, damitt wo nicht alles, doch das grobste schadligste mogte auszm weg geschafft werden, und die bedrengten armen leütth, welche tag und nach in grosser dienstbarkeitt schwitzetten, sich aber auff ihre obrigkeit verlieszen, mogten be-schützett werden. Nonnulli dicunt : Haben wir nicht schöne Privilegia, von denen ehe wir solten weichen, so solten wir ehe das leben und den Todt kieszen. Ad haec alii saniores : Man musz nicht alszobaldt zu den extremis remediis greiffen ; man musz eher alle weg und mittel tentiren, die man immer habenn kan, und alsden erst sich Gott und den extremis remediis vertrauen ; zu dem wen man die privilegia oft producirtt, so verlieren sie gemeiniglich ihren vigor und respect, den es fin-den sich unreiffe interpretes, legen diesz so ausz, wollen eins dahin drähen und weisz Gott wasz herausz pressen.¹⁾ Alii : man solt *Secundum a rege* an die Handt nehmen, bie demsel-bigen cum repromissione speciosi honorarii ein weg und zu-tritt machen, wo villeicht denen schadlichen sachen, so mit der

¹⁾ *Oldaljegyzet* : Johann Hartmann.

zeit mitt eingeloffen und in den articulis verfast, mögte vorgebaultt können werden, damitt selbige, wo nicht alle, doch die meiste und schädlichste mögten zuruck bleiben, und nicht mitt in discursum oder examen des Landts gebracht werden. Adeunt: Qui suam illico pollicitus operam et rem, quae fieri possit, inchoare velle, ita tamen, si natio Saxonica duo propugnacula erigere spondeat, quae adhuc desiderantur Albae Juliae. Delegati inde reversi Cib. Cor. Med., quo responsum adaperire valeant. Eodem die denuo confluit A. U. et variatim discursitur et differunt ulterius super hoc negotio meditando summum tempus ad crastinum.

21. die mane 4 hora confluit A. U. Der Vorschlag des gnadigen herrns scheint uns, wie wir itzunder beschaffen szeindt, — geldt arm szeindt wir durch die thewre jahr worden, volck arm sindt wir desgleichen wegen der vielen unzehlicher pressuren so von tag zu tag wachsen und zunehmen bie armuth, wie auch wegen der Pest so vor 6 jahren sehr untter unsz gehauzett — unmöglich zu praestiren, wollen demnach auf ein gnädiger und uns zu prestiren geringer remedium bedacht szein, obzwar auch dasselbe schwer gnug fallen wirdt und uns durch den gnadigen herren mitt einer summa geldt als fl. 10000 / Ihr F. G., dem G. H. tanquam mediatori fl. 1000 erbietten; vermeinen also, das solches dem armuth beheglicher sein wurde, als menschen und viche etliche jahr uber in stetter arbeit halten. Die suffragia werden colligirt und bestehett in dem, das man solt durch gewisse delegatos W. H. den G. H. ersuchen, anhalten mitt dem erbieten, damitt die puncta nos aggravantia et in articulis expressa mögten delirrt werden und unszere freyhейten auf vorigen standt gebracht werden. Cibin. Mediens. Sches. adeunt M. ac Sp. D., sequens accipiunt responsum: Ich hab zwar einen anfang bie Ihr F. G. ihres begerens zu gedencken gemacht; Ihr F. G. szindt keiner böszter meinung, gleich wie sie bisz dato nichts solches angemuttet haben zu praestiren, was in den articulis vom Landt approbirett worden; als were von Ihr F. G. kein dubietet, das ab ea parte nicht solt der assensus erfolgen. Aber dieses were hir in dieszem negotio zu betrachten, weiln das Landt die constitutiones, so unszern immunitatibus zuwider szindt, condirt und solt Ihr F. G. selbige nun in praejudicium des Landes begeren zu cassiren und tolliren, so hetts das ansezen, als wenn Ihr F. G. sein eignen nutzen und nicht des Landes frommen suchen thaten, und solte hernacher das Landt nicht dreinwilligen, so geschehe solches zu grossem praejudicio; erachte demnach vor rathsamer, den Zweck zu erreichen, wenn eine löbliche Un. mitt etwas scheinbarliches

sich erbieth, als mitt erigirung zweyer posteyen, welche nicht nur Ihr F. G. und dessen residentz zu ehren wurden schein, szondren auch dem gantzen landt zur defension aufgerichtet; den das geldt, so Eine löbl. Univ. zu geben sich erbotten, were nicht so viel, das Ihr F. G. nur eine Beszoldung seine volck ausrichten können; des geldes wurde baldt vergessen, das siehe niemandt, die pasteyen aber die gantze welt. Item dicit, wenn das ihr gleich mit hundert tausend gulden euch erbiethet, so hatts nicht so ein nachdruck, dem landt zu persuadiren, das die constitutiones contrariae vobis mögten tollirt werden; bedenckett euch demnach eines bessern raths. Reveruntur inde et

23. denuo confluit A. U. et de hisce arduis negotiis in vicem consultant, videntes undique maximum subesse periculum secuturi mali; erectiones propugnaculorum requirere aliquot annorum labores, multorumque hominum et pecorum, sumptuum pecuniariorum praestationem, rerum ruri et domi perficiendarum jacturam. Et contra vicissim si conditae constitutiones inserentur operi, quod pro perpetuo decreto (in-)habebitur, nulla nostra privilegia, immunitates valitura et sic per infallibilem inductionem nationem nostram penitus redactum iri. Hoc opus, hic labor; hic Rhodus, hic saltus.

24. Confluit denuo A. U. et invocato dei numine manum operi admovent, suffragia colliguntur super hoc: *an propugnaculum erigendum sit in expunctionem*¹⁾ *punctorum nos aggravantium in articulis, an vero extrema remedia tentanda?* Primum suffragium exhibet judex regius et comes Saxonum Johannes Lutsch affirmando prius. Consul Cibiensis Johannes Reisner affirmat prius. Consul Mediensis Michael Simonius affirmat prius, sedis judex Mediensis, similiter Segesvariensis sedis judex Martinus Heßsell cum adjuncto senatore Luca Goldschmidt affirmant prius. Coronenses, puta judex Michael Herman, Jeremias Goldtschmitt Laurentius Bergerus posterius affirmant. Bistricienses Johannes Vallengorffius cum adjuncto alio senatore prius affirmant, Sabesienses, Schenkenses, Ruppenses, Leschkirchenser, Szeredahelienses similiter prius affirmant. Szaszvarosienses nihil ad rumbum respondent. Huc ponantur puncta.

25. Censurae praeleguntur cum ill^{mi} principis et ill^{orum} consiliariorum replicationibus super censuras conditi et concepti articuli. Regni status replicant et infertur consilio.

26. Dies domini; sacra quies.

27. In censurarum ut sequuntur juxta seriem alpha-

¹⁾ *Eredetileg*: *Redemptionem* s. fölötte az expunc.

beticum praelectione et superinde factis discursibus transigitur.

28. Similiter.

29. Similiter. An diesem Tag kommt ein türkischer Legat ahn mitt 21 personen des Szilistrei bassa, welcher vormahls vor 3. jahren fővezir gewesen zu Constantinopel, nachmalen aber in genandten districtum zu einem bassa gesetzt, weilen der főagga der Janischaren rebellirett und durch conspiration des itzigen keyzers, so noch ein kindt von 11. jahren, mütter den Keyser tödten wollen, der Szilistrai bassa aber als fővezér solcher handel verkundtschaft gehabt, den Mahumet-fahnen ausgesteckt, und alle diejenige so muzurmannischen glaubens szindt, dadurch gereizet zu sich, welcher auch die Janischaren gefolgett, das also der anschlag, den des keyzers Mutter und der Janischaren agga gefast, nicht ist ins werck gesetzt können werden, sondren in gutter Zeitt offenhahr worden, das alszo beide umbs leben kommen, des keyzers mütter enthaupt und der aga strangulirett wordenn.

30. Similiter laborat regnum in revidendis censuris deputatorum super articulos ab anno 1571. usque ad annum 1652. ut et ex iisdem sumptis articulis ill^{mi} principis et consilii. Hoc die venit legatus Kossacorum pestilenti morbo infectus.

31. Turcicus legatus habet audientiam et tenetur in prandio. Discedit 1. Februarii.

3. Februarii. Confluirett das Landt abermahl und faehrett fort in Verlesung der censuren, wie auch drauff condirten articull, so ihr F. G. sampt dem rath dem Landt uberschickett. und werden des Landts replicationen verlesen und die darauff abermahl Ihr F. G. erfolgte replicen usque ad litteram F. Eodem die stehett der substitutus praesidens Achatius Barczaÿ auff, und gibt dem edlen landt vor, wie das am verfloznen Freytag were eine suplication, ans landt dirigirt, eingelangt worden durch Paulum Kezey (?) inhabitorem urbis Colosvar, welche zwar verlesen worden und ihr F. G. einzulangen mitt den anderen schriften vom landt nicht bewilligett worden, derer inhalt war, der pater Stephani societatis Jesu vom Colosmonostor heltett in derselben bittlich an, wen man villeicht auff die J., da der Jesuiten gedacht wurden, werden und wider dieselbe die vom Landt gemachte articull mögten in discurs kommen, das man die gnade wolte erzeugen, und ihme vergönnen vors landt zu treten, sein anbringen anzuhören. Das landt resolvirett sich, er und seines ordens personen szeyen homines proscripti vigore articuli 1588. 1607. 1610., were demnach nicht rühmlich. das das landt solt über einer beschlosze-

nen szache vom einer privat person sich unterreden, bekömpft also eine abschlägige antwortt. Eodem die erkents ad intimationem praesidis, weiln der Stephanus pater vors landt begertt und Ihr F. G. szampt dem geheimen rath erkennen, das man solt nicht nur einen, der einen christlichen nahmen führet, wie wir denn auch die jesuiten vor Christen halten, hören, sondren auch einen heiden, bewilligt demnach das landt, er mögte hineinkommen. Der *Jesuuit* komt hinein, wirdt vom präsidenten gefragt, was er brachte, recapitulirt zwar, den obzwar die Jesuiter in unterschiedtlichen regni constitutionibus ausz den Siebenburger landt proscribirett seyn, das also ein frag entstehen darffte, ob solche solten vom landt angehörtt werden, jedoch wolten das Landt gern hören, ausz was ursach er audientz begerett, ob er zu dem ende komme, das er wolte suppliciren, oder aber wider die vom Landt gemachte constitutiones arbeiten. Respondet jesuuita: Ich bin vorm edlen landt erschienen und wunsche dem gnadigen Herren und Fürsten und dem edlen Landt alles heil und gluck, das ich möge bitten und meiner bitte ursachen vorbringen. Die bitt seÿ, damitt die constitutiones wider der jesuiter societet mögte abrogirett werden, weiln sie in denselben der verfasten grossen straaß sich keines weges schuldig, sondren unschuldig befunden. Es were den also, das landt hett sie proscribirt non legitime citatos et juridice convictos alicujus rebellionis, sceleris, clandestinae conspirationis etc. turbationem pacis publicae, sondren ad instantiam partis adversae; konte demnach das edle landt ex jure, quoad legislator, proprium in lege semel lata dispensandi, zumahlen anno 1595 das land die proscriptionem cassirett und die patres societatis Jesu tollerirett zu Clausemburg, Weissemburg und Monostor; unter dem Stephano Boczkaj seyen sie tollerirt worden, und vom Sigismundo Rakoczio zeigete er ein revers, auf das ihnen zeugnuß gegeben wirdt, das fromme und erlige leutte seÿen und keiner nota infidelitatis wegen proscribirett worden. Ihr collegium zu Claussenburg seye auch nicht vom Landt, sondren von den burgern alda ruinirett worden zu zeiten des Székely Moysis (den die Clausenburger ob commissam hanc ruinam persolvere coacti 37000 fl. et per integrum annum in porta Torocziana delitescere coactos fuisse capellanos unitarios; post destructum monasterium ipsis templum assignatum fuisse). Auch bringt er vor, das der Gabriel Bethlen mitt wissen des landt die patres ins landt kommen lassen und dem Weissemburger patri Stephano eine convention darzu verordnet. Könnte demnach auch dieses mahl wie auch inskunfftig gedachter 1588. 1607. jahre proscription ihnen nicht nachtheilig und schadlich sezin,

zumahlen alle dreÿ modi tollentes proscriptionem ihnen suffraginten: Non usus proscriptionis. 2. Proscriptione facta ad instantiam adversae partis solum. 3. Contraria constitutione; haec fusius exemplis declarat. Replicat praeses: Sie solten des Heiligen Christi wort folgen und da man sie nicht leiden wolt, solten sie fortwandren und den staub von den fussen abschuttlen; alsoz wolte sie das landt auch nicht haben. Ad haec jesuuta: das Land hatt aug noch solche Gotteswort lobhabende ein, die wo nicht alle, doch etliche uns gern zu lehrer haben, halten und wunscheten, denen wir auch gern dienen ohne des landes oder anderen schaden gefliessen szein. Ad haec praeses impetuosius: das landt werde nicht zurücknehmen, den solches auch nicht rühmlich sein würde, es weren ursachen über ursachen den damahligen landstands vor der handt gewesen, so sectam proscibirett, er solt demnach hie mitt bescheiden szein und wandren. Ad haec jesuuta: man zeige uns ein einziges factum in den articulis verfast, das wir begangen und werth seyn der proscription. Item decennium nach der proscription ist verflossen und patres jesuitici tollerirett. Wo bleibt pro ultimo die union, da das landt aufgenommen: Receptas religiones et romano-catholicam illibate zu halten. Ad haec praeses alloquitur: regnum ut regnum respondeat; cum fervore et incandescencia clamant uno voce quasi ad tollendum jesuutam, utpote qui conetur invertere constitutiones regni, veniens supplicatum et desiens expostulando; sicque non finita sua supplicatione et discursu coactus foras se conferre et vitae consulere per discessum. Esto judicium penes auditorem et lectorem.

4. Februarii et 5. Februarii werden Ihr F. G. articul über die gemachten censuren verleszen und werden vom Landt hin und wieder replicen mitt anhangender bitt gemacht.

6. Similiter.

7. Wirdt der turckische legat von Constantinopel mit den confirmationibus F. Rak. über die Massen prachtig eingeholet; ihm werden entgegen geschickt 800 teüsche musquetirer, 400 blawe trabanten, 500 mezei katonák, 200 andere Zeckl, ehe ihr fuszknacht, 70 kurtaner zu ros, 60 teusche daragoner zu ros, diesen folgt der general Joh. Kemeny und hernacher der adell, so vor diesesmahl zu hoff war, darnach Ihr F. G. étekfogói, welche tigris und parder heütte über sich hatten und auff ihr F. G. turckischen rossen sassen n° 40. Dieszen folgten hernach des fürsten leitrosz n° 24 mit kostbaren zappragen von purem goldt und anderen gereitt ausgeputzt. Nach dieszen kamen die vornembsten herren und assessores tabulae, denen folgten die consiliarii und comes

Ladislaus Rakoczy et tandem in rheda sedens filius ill^{mi} principis investiendus et aulae mareschallus Franciscus Betthlen in eadem rheda. 26 tormenta majora exploduntur in reverendo. Turcae similiter magnifice induti n° 48 fuere.

8. Hatt der legatus audients und praesentirett die honoraria, den consiliariis die kofftanen, dem F. einen hutt szampt einem strausz. Die teutschen velcker und die trabanten brennen losz. Eodem die kompt der bischoff Agriensis Romischer keyserlicher legatus ahn.

9. Post officium sacrum hat er audients.

10. Wirdt der türckische legatus tractirett und wirdt zweymal loszgebrent von der soldatesco und den trabanten, item 2 stuck. *Eodem* Confluirett Eine löbl. Univ. und consultirn über dem, wie man mögt mit den honorariis maturiren, selbige Ihr F. G. junger herrschafft, gnadiger fra^w fürsten, H. Kemény, H. marschalk, H. praesidenti solte praesentiren, den ze furchten szey, das nicht der lange verzug eine indignationem verursache, weilen es heist: qui cito dat, bis dat, qui tardat munera, nil dat. Auch wirdt hievon discurrirett, ob man nicht wurde sollen auch andere verehren, denen vormahls nichts gegeben worden, weilen itzunder die arme teutsche nation in sonderlichen discriminibus und casibus szei. Das erste betreffendt, als findett Eine löbl. Univ. auff: der verzug were leichtlich zu entschuldigen, szintemahl weilm der landtag sehr frühe ins jahr indicirett worden, als hetten die geschirrer nicht können fertig gemacht werden. [NB. Weilen der consul Cibiniensis ut orator almae universitatis et generalis oeconomus provision thun musz in allen sachen, szonderlich auch auf die honoraria gedanken tragen musz, in dieszer zeit aber mitt der election sich in etwas verzogen und velitationes mitt eingeloffen, als hat der geweszen consul, ut jure, merito et caute szich nicht verlegen wollen ein paar tauszendt gulden auff geschirrer aus zu spendiren, er wisse den wer es kelner oder koch; den were er nicht abermahl eligirt, hett er müssen dem successori nach warten, als welcher die expensen in szeine rationem genommen und hett die muhe gehabt, ein anderer die ehr; hic titulum aliter vitulum] Anbelangendt das ander, ob man solt etwas mehr sich angreifen, als vor wan zu geschehen pflegen in den general landtagen, diesze zeit angesehen. Item ob man nicht auch zugleich dem fökornornik solt ein honorarium geben Stephan Sullyok. Ad haec alma univ.: Ihr F. G. einen becher mehr als vor wan, der gnadiger fra^w furstin im gleichen einen mehr, dem jungen fürsten im gleichen einen hupschen grossen becher, dem H. general einen hupschen grossen becher, H. marschallo des-

gleichen, und H. praesidenten; dem fõkomornik aber solt man nichts geben, den geschichts einmahl, so wirdt ers alle jahr haben wollen, weiln in dieszem seculo alle der gutt will unszer vatter zu régi szokás worden, und was man vor dieszem gern, itzo ausz gezwang thun musse. Ergo principiis obstandum: es ist besser der erste zorn. Es wurde viel einen grosseren verdruz geben, wen man ihn itzunder verehrette und übers jahr nicht, als wenn man nichts gebe. Zu dem, sindt unszere begeren von grosser importans, so ist auch unszer erbietten nicht gering; warumb solten wir demnach, was auf eine weisz geschehen kan, unsz toppelt mühe machen, ohne das lauffts ziemlich hoch. De jure et communi justitia weren wir nichts schuldig weder eins noch das ander auff unsz zu nehmen; den wir szindt Ihr F. G. und dem landt ausser unterthanigster und gebührender trew und zinspflicht nichts schuldig, haben auch nicht das landt oder Ihr F. G. verrathen oder kegen jemanden verszundigett, das wir anstatt der straff solches thun musten; nein, szondern weiln wir in unszeren freyheitn dermaszen turbirett werden und gleichszam das hertz unszerer privilegiorum angegriffen wirdt, erachten wir diese media vor die bequemste und gelendeste; den extrema remedia haben ein violentiam mitt sich, welche an die handt nicht sindt zu nehmen salvis conscientiis, die andere mittel hetten den nichts verschlagen wollen.

10. Februarii. Kompt der keyßerliche Römische legatus praepositus Agriensis et judicariae tabulae assessor praefatus Franciscus Somodj vors landt und überreichett ein intercessional schreiben des Römischen keyßzers de receptione Jesuuitarum ans landt dirigirt. Das schreiben wirdt debita cum respectantia vorlesen.

11. Februarii. Discurirett man, qua modalitate das man solt dem keyßer antwort schreiben. Summa: die einmahl condirten und vom landt confirmirten articull bleiben in vigore, und will das landt se extorres habere.

12. Elaboratur scriptum.

13. Praelegitur.

14. Obsignatur a statibus regni et traditur ad manus publice legato in domo publica. Eodem die post prandium discedit Alba Julia. Eodem die wirdt der kozakische legat szelbander zu hoff geholet, und solenniter tractirett worden a 11 usque ad 4 pomeridianam; darnach wie man den einen wolte nach haus führen, welcher sehr betruncken war, ist er nicht auff den hinto mitt nichten sitzen wollen, sondren mitt aller macht kegen die jenige sich gebrustet und frisch zugeschlagen auf die, so ihnen in den hinto heben wollen; endlich

hatt man ihn zu fusz müssen gehen lassen, Ihr F. G. schickten ihm ein rosß nach, drauff zu reiten, welches er auch nicht gewolt; hatt alsoz, wie er zum schlosß hinausgangen, gescholten und gedrawett und seiner diener einem den zabell auszgezogen und eben seiner diener einen in die achszell gehawen; darnach weiln viel wolck szich umb ihn gedrunen, zugleich auch einen udvari hadnagy an haltz gehawen, Racz Bogdan genandt; nach dieszem hatt er tröge schlage bekommen ex communi, bisz sie ihnen darnach in des H. generalen H. Kemény János hoff geschleppt; baldt darauff bracht man den anderen seinen mitgesellen von hoff bisz in den wagen geschlept und fuhretten ihn nach seiner herberg zu. Wie sie vom H. Kemény János haus kamen, brachte man den anderen herausgetragen und luden alszodie beide schwein auf den wagen bie einander und fuhreten szie zur marast. Untterm essen an der taffel haben sie sich gehalten wie kozzakische schwein, die nutzen aufm kopf gehalten, geschrien und gescholten, sich durch einen kozzaken aufsingen lassen und zimliche scheinbahre unhöflichkeiten und paürische mores vor sich scheinen lassen.

15. Februarii. Verreiszet der kozzakkische gesandte.

17. Progredirte das landt in vorleszung der replicatio-num auf die von Ihr F. G. und dem consilio ausz den censuren gemachte articulos.

18. Verreiszett die türkische legation, und werden noch zwei andere legationes alhie zu hoff erwartett: eine polnische, ittem tartarische. Ittem die dritte von den statibus regni Hungariae. Etliche discuriren von diesen vielen legationibus gutt, etliche bösz; den szagen die ersten, es weren anzeigungen, das unszer landt mit denen allen in foedere stunde et per consequens keines übels sich zu befurchten were. E contra secus sentientes sagen: posito das unszer gnadig H. und fürst im verbundtnüsz mit diesen allen stehe, so ist dieses zu betrachten, das diejenigen, welche die legatos geschickett, nicht confoederirte provinczen und respublicen szein, szondren eine wider die andere, exempli gratia der pollak und kozzák. der wallach und der tartar, moldaer. Diesze schicken zwar ihre legaten, wer weisz begert nicht einer von unszerem gnadigen H. und fürsten das zu thun, was dem anderen schadlich und zum verderben dienen könne, stunde demnach woll zu berachten, inter contraria petentes sic progredi, ut contra et adversus neutrum impingas. Eodem die lassen die Nagyschenkens 6 zechen zugehörigen brieff vorm landt publiciren, schuster, schneider, bedner, kirschner, wougner, schmidt, und weiln die daigen kirschner eine dependentiam von altershero

gehabt von der kirschner zechen in Hermanstadt gehabt, und newlich de novo bis auff 8 jahr contrahirett, das sie das dritte theil vom meistermahl dahin geben wollen und das man das meisterstück in der Hermanstadt machen solt: dieses wegen wirdt vor der gantzen löbl. Univ. der sedis und juratus Nagy-Senkensis zur rede gesatzet, ob sie, in specie die kirschner, weils sie dependiren von Hermanstadtern, wolten vom gemachten contract abstehe, oder nicht; im fall sie abstehe wolten, so weren die domini Cibinienses bereitt der publication zu contradiciren. Sedis judex erklarett sich, bei dem gemachten contract mitt den Cibiniensibus pellionibus wolten sie standthafftighklich verbleiben usque ad 8 annorum decursum und wolten so lang sich des publicirten brieffs nicht gebrauchen.

19. Werden articuli verlesen und repliken, darauff Ihr F. G. eingelangt und dem intimo consilio.

20. similiter.

21. similiter.

22. similiter bis ad vocem százság.

24. Wirdt von der százság das erstemahl gelesen und sonderlich die von Ihr F. G. und dem belső tanács gemachte articuli von der ingyen való gazdálkodás, welcher inhalt ist. das in Fundo Regio keinem edelman, es sey hohes, mittelmessiges oder nidriges standes, auch keinen andern menschen solte zugelassen seyn, das armütht zur ingyen való gazdálkodás, postálkodás zu zwingen, szondren es soll in des armuths freyem und gutten willen stehen, wem sie geben oder nicht geben wollen; denen aber so furstlige úti levél haben, in welchen bepfolen wirdt, das man essen und trincken, heß und futter geben soll, ittem Ihr F. G. zimmer und in Ihr F. G. geschäften wandren, denen sollen die Saxen schuldig und verpflichtet seyn, herberg und essen und trincken, heß und futter umbs geldt zu geben, und werden poen gesetzt beiden theilen, dem so da mitt gewalt will das armuth zwingen zur ingyen való gazdálkodás, postálkodás, wie auch dem, so da umbs geldt nicht wurde bekommende victualien schaffen und geben; de modalitate attestatum utrinque ist im gleichen verfast, das die dorfleütt ausser dem haumen und borgern sollen können zeügen, die transgressores es seyen edelleütt oder szolgarend zu fangen und zu greiffen und ihr F. G. zu überantworten. Nachdem diese materi in gewissen begrieffen articulis vorm landt vorlesen worden, hat sich der adel. die vármegyebelik, székelység opponirett und stentorio clamore gleichszam mit einem hals geschrien, das das nicht sein solt, szondren wie vorwan also solt noch verbleiben, die Sachsen weren solches schuldig zu thun und konnte nicht sein. das

sie freyere leütt weren die dorffs-Sachsen wie der edelleütt jobbagen, welche F. G. zehenden geben und auch vom kapu einen menschen in den krieg, die patroni desgleichen vor sie in den krieg ziehen musten. Auch repliciren szie, das wir Sachsen solten in den krieg ziehen, wie zur zeitt des Báthori István. Ittem wir Saxen hettens aufgenommen zur zeitt depositionis armorum, weiln wir hospites weren, das wir den hadakozó rend wolten ingyen gazdálkoden. Ittem es stunde ihm decreto, das kein paur wider einen edelman zeügen könne. Ittem begeren sie nach diesem schrecklichen und unmenschlichem geschrey, auf drey puncta solten wir uns wegen der ingyen való gazdálkodás bereden und nachmittag resolviren: 1. das man solt ein modalitatem auffinden und nahmhafft machen, von wem man den élés begeren solt. 2. wer da zeugnüsz geben solt, idest collaterem attestationem machen. 3. wer da die viehut solt limitiren, das der gyalog kapitány das thun solt, wie in den vármegyéken. Die löbl. Univ. begerett einen schriftlichen auszugs der verleszener articulorum; der präsidēt verspricht sich denselben folgen zu lassen. Nachmittag confluirett das landt abermahl in hoffnung nun anzuhören die resolution und aufgefundene modalitatem; Es hatt aber Eine löbl. Univ. vorabgeredt in domo Cibiniensi nullo dissentiente, man solt anders nichts zur antwortt geben als: Eine löbl. Univ. were gar woll mitt dem zufrieden, was Ihr F. G. sampt dem geheimen rath geschlossen und aufgefunden hetten, konten demnach nichts modificiren und wolten auch nicht, als untherthanigst dancketten vor solche gnade. Iterum instantur crabones (crabrones?) und ist vormittag ein grosz geschrey gewesen, so wirdts noch einmahl grösser, weiln der anschlag nicht angien, durch welchen sie intendirten, das wir solten meistern in dem, was Ihr F. G. und der geheime rath auffunden und also in indignationem kommen bie F. G. und die gurgell gleichsam selbstē abstechen. Eine löbl. Univ. verspricht sich, den pauren dergestalt zu committiren, das der unterscheidt der personen solt beobachtet und in acht genomen werden; sie wolten schon wissen, wem sie gutten willen erzeigen solten, es solt az jóakarás nicht kénszerítés szejn. Discurritur ulterius privatim ad objectiones Hungarorum: das die pauren solten zeügen können auch wider die edelleitte, in talibus punctis et casibus wirdt vom landt beschlossen: anno 1642 art. XII; zu dem: wer solt anders in solchen fallen zeügen können, die in einem anderen dorff sein, können aber das nicht zeugen, was sie nicht gesehen haben; zu dem sindts auch päüren. Inferunt: der pfar, priester und schulmeister soltens thun. Die Sachsen recediren nicht von dem schlusz Ihr F. G. Die

kriegszucht anbelangendt, da antworten die Sachsen, das man sie mitt dem nicht schrecken wurde; wegen der sachsichen pauren und der edelleutt jobbagyen ist kein gleichheitt, den die incolae exceptis excipiendis regii fundi, speciatim die pauren, sindt nicht jobbagyen, sondren haben noch ein freythumb, das sie, wens ihnen an einen ort nicht gefelt, an einen anderen ungehindert ziehen darffen, und diese nebenst dem zins, zehenden den sie geben, supportiren auch andere viel landts beschwernüsz, da die jobbagyen der edelleutt nichts umb wissen, und gibt doch die Univ. ihre trabanten und reitter, wenn man in den krieg ziehett. Ad hoc: da sie uns nur gäste nennen, wir szindt anfangs gäste gewesen vor vierhundert jahren, geruffen von den Ungren auff freyheiten und nicht auf sclauerey, vide priv. nationale, und sindt rechte getreue hazafiak; haben in den landtügen die dritte stim, in general landes botschaften geben wir einen ausz unserer mitlung, sindt ein nation im landt, und das ist nur geltig, was untter nahmen und titull dreyer nationen beschlossen. Es heist zu beweisen, das wir solches aufgenommen haben jemahlen, das wir wolten ingyen gazdálkoden. Dato sed non concessio: solten wir hospites sein, so wurde es sich geburen der humanitet nach, das die Unger uns solten einen guten willen erweisen ingyen gazdálkoden, weilen wir selbigen in der höchst drängenden noth zu hilff kommen contra, tartaros aliasque infideles nationes mitt unszrem blutt beschützen helffen und zwischen sie uns eingelassen. Die Unger geben auch dieses vor wegen der pauren zeugnüsz: das auf deren ihrer seite, die da nicht wurden wollen herberg geben oder umbs geldt mitt essen versehen wollen, geringes heü, das die pauren wurden zeugen können, den das dorff wirdt dem hannen beireden, der edelman aber wen solt er auf seiner seit zu zeugen brauchen. Replicant Saxones: die dorffsleutt sindt nicht so gewissenlos, das sie so lederlich solten ein falschen eidt thun; sie seindt Christen, denen wol zu glauben ist in solchen fallen, sie sindt ja nicht interessirt, sondren nur der hann mit seinen vier borger. Eodem die wirdt auch vorlesen von der cirkálás, das nemliche die spanen, wens die noth erfordern wurde, konten auff ein nachtlager, oder ein frühestuck zu empfehen einkehren in fundum regium, aber alda zu exequiren zu fangen und das armuth zur ingyen való gazdálkodás, postalódás keinesweges zu zwingen, sondern alles der Sachsen discretion und guttem willen anheimb lassen. Das landt will repliciren folgendes:

25. Februarii. Confluirett das landt abermahl und in der nüchterkeitt seindt sie etwas höfflicher kegen die Sachsen

geszonnen, und werden diejenige concipirte und dem edlen land überschickte articuli vorleszen undt wirdt nicht so ungestüm verfahren. Der praesident entschuldigett sich, es were nachmittag gewesen, und privatim sagt er, er hetts nicht ausz grund seines hertzen gethan, szondren nur ratione officii. Die sachen aber so vorleszen worden szindt: vom heüserkauff, immediata evocatione gewesen, denselben haben die landtstände im geringsten nicht contradicirett, die unserigen aber replicirett, contradicirett, weiln vom heuszerkauff dieses da gestanden: der Articulus 1619. 25. gemacht vom landt solten zwar bleiben stehen, aber hac addita conditio(ne), das wen ein haus feil wurde werden, so solten die freundt, nach denen die nachbahr die nächsten szez in und den frembden nur zum letzten mahl frey und ungewehrt szez in den kauff zu tretten, und welcher alsden wurde verhinderlich szez in dem frembden im kauff, solt ad tabulam ill^{mi} principis evocirett werden und in commisionem honoris, restitutionem tantae pecuniae convincirt werden, als das haus hett verkaufft sollen werden. Wider dieses repliciren die Saxonum magistratus, es were wider ihr privilegien und usus, das frembden szolten zwischen ihnen heusser kauffen und halten an das, man solt ihre replicationes aufschreiben; wider die immediatam evocationem desgleichen reden sie, das nemlichen die gemahnte und citirte articuli 1619. 1625 vom heuszerkauff, 1642. 1648. 1651. von der immediata evocatione in keinem usum noch nicht ward gebracht worden, und hetten damahls widersprochen und wollten auch itzunder darwieder protestirett haben. Ad haec nonnulli: es ist ein articulus gemacht worden, wen zwo nationes wider die dritte über einer sache eins werden, so solte man nicht protestiren, und will niemandt das geringste nicht aufschreiben von den assessoribus tabulae; die Saxen hiegegen sagen publice: wir haben in denen sachen, so einem oder dem anderen statui zuwider lautentt herausserkommen, beystanden, und bie ihr F. G. helffen intercediren, das unsz wiell niemandt das thun von euch, und scheint dadurch, das ihr dasjenige, was uns truckett und beschwerlich ist, nicht gesonnen seidt ringer helfen zu machen, szondren noch schweren. Als wollen wir dieses mittel ergreiffn und entweder selbst vor Ihr F. G. erscheinen, oder per modum supplicationis unszere replicationem nahmhafft machen. Dum ita invicem res agitur, per certas personas praesidens Saxonibus intimat, si vellemus statuum apud ill^{mm} principem intercessionem obtinere, ita duo illa pungentia puncta: de emptioe domorum et immediata evocatione ad tabulam deleantur in perpetuum, convenire nobis, ut et regno aliquid gratificari debeamus. Saxones ad hoc vicissim nuntiant: nos ignari de

petito nescimus quid polliceri. Der praesidens verspricht sich, man solt zwe W. H. nach gehaltener mahlzeit zu ihm schicken, so wolt er des landts begehren der löbl. Univ. offenbahren. Peracto prandio werden zwe W. H. dahin zum H. herrn praesidenten expedirtt, unus Cibiniensis, alter Coronensis. Untter dessen confluirett Eine löbl. Univ. in domo Cibiniensium Albensi. Die zwen abgeschickte W. H. bringen antwort: Wen das die saxon wurden ein pasteyen bawen zu Weisszemburg, so wolt das landt intercediren, das die gedachten zwe aggrauirenden sachen solten in perpetuum abgeschafft werden. Eine löbl. Univ. nach vernommenem begeren discuirett eine löbl. Univ. und befinden erst den nachdruck und das epiphonema Ihr F. Gnaden resolution auf die supplication gethan, welche Eine löbl. Univ. vor ungefehr acht tagen eingeben, und finden das auf, ehe und den man sich dem landt resolviren thette. solt man sich mitt dem gnädigen Herrn J. K. als gutten freündt der Saxon begegnen und des landts begeren entdecken. nicht das, wen man dem landt eine pasteÿ zu bawen sich solte versprechen, das nicht darnach drausz folgen möge, weiln wir allschon bereit in secreto durch seine gnade und gutterachten Ihr F. G. uns mit einer erbetten, ausz einer zwe wurden; den das were den armen abgemattetten Saxon unmöglich zu thun.

26. Gett zum gnedigen h. Johann K. corpus universitatis Sax., official. Cib., judex Coronensis, judex sedis Segesvariensis, consul Mediensis, anzuzeigen des landes begeren. Eodem die confluirett vormittag das landt an seinem gewöhnlichen ortt und procedirett in verlesung der folgender wörter sub litera S. bisz auff die T. Nachmittag desgleichen, aber mitt weniger vorrichtung, den die mahlzeit bie den meisten zu lang angehalten. Eine löbliche Univ. confluirett im Hermanstadter haus, und wirdt alda eine concipirte supplication verlesen, welche an die status regni dirigirett. Eodem die kommen bie die beide W. H. officiales Cibin. zwen vom saxischen bischoff delegirte pastores, H. Daniel Dendorffius pfarrherr zu Schoursch, Thomas N. pfarrer zum Marckschelckenn, und nach vermeldettem grusz vom H. bischoff vermeldetten sie, wie das der ehrwürdige H. superintendent, seniores, decanique universitatis ecclesiasticae selbige hetten expedirett, nahdem ihnen bewust, was Ihr F. G. und das edle landt vor sich genomen und viel landesschlusse von hundertjahren hero zu consideriren und ventiliren willens, hätten zwar das vertrauen zu den W. H. als defensoribus ordinis ecclesiastici, das im fall etwas ihren juribus, privilegiis und ordini zuwider lauffendt vorkommen were, solches nicht vorhalten wurden,

sondren offenbahren, damitt der-H. episcopus in tempore dem unheil bevorbawen möge. Respondetur: was den ordinem ecclesiasticum betrifft, als können wir uns anders nichts erinnern, was vorkommen sey, als 1. wegen des feinen silbers. 2. wegen des zehnden. 3. wegen das ein jeder pfar von seiner religionis bischoff dependiren und hörn solt (exceptis nonnullis ecclesiis Arianis in Siculia). 4. wegen die pastores, so jobbagyen sindt origine, ihrer kinder, das solche im falle sie nicht wurden studiren und auch geistliches ordens werden, solten reducirrett werden. Das erste ist modificirt. Das 2-te desgleichen. Das dritte generirt diesze considerationem: in fundo regio sindt zwei real-calvinischen pfarr, der Bröszer der ungrische, der saltzbürger, welche beide incorporati sindt universitati ecclesiasticae. Taciti sindt im gleichen plures solito sub arguina pelle in Schesburger und Repszer stull, welche zwar jure jurando versprochen augustanam invariata confessionem publice et privatim zu dociren, corde tamen et concionibus fucum faciunt miseris suis auditoribus; solten diesze latitantes Calviniani herausbrechen, so wirdt derentwegen universitas ecclesiastica nicht schiffbruch leiden; sobaldt solches geschehen, kommen sie von der pfarr und von ihrer ecclesi ut fidefragi, den die ecclesiae sind lutrisc, und nicht calvinisch. Die anderen zwen als Bröszer und Saltzburger, wen sie sich wolten von dem corpore universitatis ecclesiasticae vigore articuli abreiszen, so resigniren sie hiemitt allen usibus privilegiorum und darffen derer nicht gaudiren. Deinde wurde solches auch dem fisco schadlich szein, weiln diesze beide pastores tempore belli et castr(orum) locatione verpflichtet sein, wie andere saxische pastores, ros und wagen zu geben, welches Ihr F. G. nicht leichtlich zulassen werde; den der fiscus wurde umb so viel destoweniger subsidia bellica bekommen. Per discursum kompt hervor, in nechst gehaltener visitatione publica ecclesiarum Saxonicarum hette zwar der verstorbene H. bischoff in propria persona selbst die beide capitula Schesburg. und Ruppense visitirett, aber ganz nichts in religionis sachen investigirett von den suspectis pastoribus, (*nota*) blosz nur von den armen pauren und die auditoribus das testimonium begerett: ob ihr seelsorger auch in predigten die lutrisc religion predigte, lehrete et responderunt miselli laici de grege simplici: ja ehrwürdiger H. bischoff, ut caecus de colore. Der calvinische giff greiff den menschen nicht so ahn, wie ein raszender hundert, sondren gar subtil und heimlich schleichett er ein, wo er einschleichen kann. R. ulterius: Man hett szollen pro secundo etwas zeittiger aufwachen szollen und vigiliren. Den 4. punctum anbelangendt ist solches schon

vom landt confirmirett. von welchem das landt schwer recediren wirdt. Dicunt delegati pastores: die arme leutcher an geringen örtern müssen sich mit jobbagyen begeben, selbige, wen sie nur singen können, gelten sie einen schulmeister und cantori; der darnach etwas studirt hatt, erracht sich an örter, da er promotion wartendt ist, als bie die marek und städte; wo es von den nobilibus so genau genommen soll werden, wirdt in unseren kirchen ein grosser abbruch geschehen. Replicant dⁿⁱ officiales Cib.: pastorum filii studeant et jobbagionum filii similiter et promovebuntur. Deinde dicunt pastores: Die auff königsboden wohnen, ziehen die wenigsten schuler auff, weilen sie etwas gerühiger leben. Respondent offic.: darumb sehen sie, das man sie lest sitzen bleiben und promovirt die ex jobbagionatu ereptos. Deinde: im fall es so sein solt, das der pastoren filii, welche nicht auch pfar werden solten, können von den edlingen repetirett werden, den alle kennen nicht apti sein zum studiren und dona haben concionandi, ob man nicht kente erhalten, das solche in primo gradu umb eine gewisse summa geldes redimirt werden mögen können, und successura posteritas frey schein ab omni repetitione ejusmodi. Diese discurs bestehen in dem, das die delegati solten den ungrischen bischoff H. Bisterffeldium im gleichen consuliren.

27. Confluirett abermahl das landt und wirdt verleszen bisz ad litteram V et vocem Varad.

28. Febr. Wirdt die verleszung der gemachter articull und repliken finiirt mit vormahnung des H. praesidenten, das ein jedweder ortt mitt den postulatis sich solte gefast machen, damitt selbige Ihr F. G. eingelangt mögen können werden. Eodem die gewisser ursachen wegen werde ich zum H. B.¹⁾ verschicket und vernehme per discursum, wie das etliche edelleütt n^{ro} 40 und nicht geringe zu ihme kommen und ad conscientiam gebetten, das er als ein theologus solte aufwachen, den solche und dergleichen articuli weren vom landt concipirett worden, das diejenigen, so da das presbyterium wurden introduciren helffen und in der reformata religio ein innovatio verursachen, solten kopf und alle gutter verlieren, ja in notam perpetuae infidelitatis incurriren; er solte demnach zusehen, er stunde in der gefahr, als welcher die eltere gnädige fraw furstin persuadirt, das solche disciplin mögte in die ecclesias reformatas introducirett werden; sie ihrestheils weren nicht darwider, befiinde so wol ausz göttlicher schriftt, das das

¹⁾ T. i. Herrn Bisterfeld. Ezután áll egy pár titkos és olvashatlan betű, t. i. p. háromszor áthuzva alatt, u (?) és p, kétszer áthuzva alatt, on (?).

presbyterium den kirchen sehr nützlich in jedermaniglichen sein wurde, jedoch hetten sie sich zu befürchten, umb kopf und alle jószág zu kommen vigore conditi articuli, wen inskünftig etwas solte molliert werden de introducendo presbyterio. Post haec hatt gedachter H. B. ahn Ihr F. G. ein brieff geschrieben, wie auch an den H. J. Kemény dieses inhaltes: Ihr F. G. solte guttgliche verzeien, er muste ausz antrieb seines gewissens, seines eydes und eiver der rechten reformirten religion Ihr F. G. warnen, das Ihr F. G. sich nicht solten persuadiren lassen zu condirung solcher articulen wider seine eigene religion, den dadurch wurde der geleistete eydt gebrochen, der gantzen welt, ja allen reformirten die augen aufgethan, das alhie im landt keine rechte reformirte religion sei, welche im wort und kirchendisziplin mitt anderen reformirten kirchen als Helvetica, Hollandica, Anglica, Gallica ubereinstimmen, und solte umbs gestrenge gericht Gottes und aller reformirter kirchen scharffes judicium gebetten sein, zu consideriren die schrecklichen consequentias. Den ertslich durch den articulum wirdt der reformirten religion propagation und leutterung im geringsten nicht fortgeplantzett, sondren die uberbliebene pabstischen ceremonien in den kirchen confirmirett, der confessioni helveticae zuwideren gethan, in welcher stehett, das zu allen zeiten dieselbe in solche achtsamkeitt solte genommen werden, das, wen etwas unterlassen worden und durch antrieb des heiligen geistes und gottsehliger lehrer etwas zu recht zu bringen vorgenommen wurde, demselben niemandt widerstehen solte; den die ecclesia in dieszer welt bestehett ausz menschen, welche in der imperfection seindt und immer zu mehrer perfection zu gelangen trachten sollen. Darnach solte er auch bedencken, das seine liebe fraw mutter ausz rechtem christlichem euer getrieben worden, etliche buchlein von dem presbyterio drucken zu lassen und umb zu theilen, als welche ausser der heiliger schrift ausdrücklichen worten und einhelligen aller reformirten kirchen consens die kirchendisziplin inhaben, welche alhie in Siebenburgen und Ungerlandt manglen, soll demnach von einem reformirten fursen und seiner religion vornembsten defensore die eigne mutter vigore articuli capitis rea et amissione omnium bonorum condemnirett werden, ja was noch schrecklicher, in notam infidelitatis incurriren. Diese und dergleichen inconvenienten und besze consequenzen wolle demnach Ihr F. G. herrachten, und nicht der pfaffen unwissenheit zu derley ungereimbtten sachen bewegen lassen (*Ide Simonius még a lap végén a következő megjegyzést fűzi jegy alatt: Discurs ad prior.* Ist da nicht wider Gott und sein Religion gearbeiten; ohne straff stehett einem jede-

ren frey von seiner religion abzustehen und ein Christi gotttheit und der heiligen dreyfeltig verleugner zu werden; der aber so in seiner religion etwas, was unterlassen worden, besert ausz gottes wortt und auszdrucklichen bepfelch, soll kopf verspielen und aller gutter verlustig werden, ja in notam perpetuae infidelitatis incurriren.) und schlieszett seinen brieff hiemitt: das er anders nichts begere, als das solche articuli unnterwegen blieben mögen, wo nicht, so hatt er mitt dieszer warnung sein conscientz salvirett und begerett migrationem, den ihm nicht möglich sey, wider das still zu schweigen, was Gottes wort zuwider, das pabstumbh confirmirett und die rechte helvetische reformirte religion defendirett. Ad haec scribitur: manu propria ab ill. dno prin.: Er hette seinen brieff empfangen und durchleszen und das solte fern von ihm sein, das er wider seine religion gestattete articull zu machen, wer von ihm das gesagt hett, der lügnette solches, wie ein beste kurva fia, sondren, er musts selbst bekennen, das das presbyterium ein nutzliches ding sein wurde der kirchen, aber das were sich zu befurchten, das es solche nachfolge haben mögte und bekommen, wie in Engellandt; er solte demnach sich ihm geringsten nicht bekummern, sondren seines gesundes pflegen, das er möge aufstehen und alsden wolten sie beide mundlich miteinander reden.

Prima Martii. Vormittag hora 7. confluiren abermahl die status regni in dem országház und werden etliche postulata verleszen und Ihr F. G. eingegeben; es kompt auch von Ihr F. G. herausz wegen der házvétel ein sehr scharffe schrift, gantz anders qualificirt, als die so vor etlichen tagen herauskommen war; wider dieselbe berufft sich ein saxische nation auf ihre privilegia und will nichts hoffen, den die beide nationes Unger und Zeckler blieszen in ein loch und horn; ein supplication wirdt eingegeben den beiden nationibus des inhalts, das selbige als wolgewogene mittglieder des landes wolten nebenst der Saxischen nation bie Ihr F. G. intercediren, das auch wir von der gantzen Saxischen nation mögen bie unszeren privilegiis, usibus gnadigst erhalten werden. Duae nationes renuunt wider den articulum 1630. de unione, wider alle recht und billigkeitt, dicendo: wie konten sie uns gratificiren und nebenst uns helfen intercediren, da wir doch ihnen nichts gratificiren hetten wollen in puncto der gazdálkodás. Replicant diri Saxones: versprechen wir unsz doch denen es gebührn wirdt, einen gutten willen zu erzeigen, sie szoltens nur uns anheim lassen, wir wolten schon disponiren, wen uns Gott nach haws bringen wurde. Ad haec: quod tibi fieri vis, alteri feceris. Post multam longamque diglationem, ad status

regni consul Cibin.: Wir Gott lob, unszres theils szindt uns nicht bewust, das wir jemahlen dem landt ein schadliches gliedt gewesen szeyen, sondren unszer vorfahren haben durch ihre trewe geleistete dienst dieszem landt schöne immunitates bekommen, deren wir bisz dato gaudiren, warumb geschickts den, das ihr euch unszer so gar nichts annehmen wollett; was haben wir geszundigett, das ihr eüch so hart und kalt kegen unsz erzeigett; von rechtswegen werett ihr ja schuldig, auch nebenst uns, wie nebenst anderen zu intercediren; noch gleichwoll das nicht angesehen, haben wir unsz ja erbotten, dem landt etwas zur danckbarkeitt zu erigiren und zu stifften, das allermanigklich nutzlich und dem landt zum ruh und ornament szein soll. Endlich sprechen die beide nationes durch den praesidenten: Wie können wir vor euch intercediren, bisz wir nicht wissen, vorauff eur begeren fundirett ist, und wir eür privilegium sehen; wenn wir solches werden gesehen haben, und ihr gewisse casus an tag geben werdet, welcher wegen ihr unszere intercession begerett, so wollen wir intercediren; solte sich demnach die Saxische nation usque ad diem lunae besinnen und bedencken und sich alsden resolviren. Post meridiem werden etliche supplicationes verlesen, wie auch postulata und Ihr F. G. hineingetragen. Eodem die wirdt des Mészáros Péter vicecomitis corpus solenniter kegen Ennyeten zu bestatten, alda gefuhrett. Der gnadige H. Johannes Kemény szampt szeiner gemahlin folgen der leich, wie auch der weissemburgische adell, und etliche edellent ex comitatu Albensi.

2. Martii erat dies dominicus. Hora 8 kompt eine löbl. Univ. abermahl zusamen in domo dominorum Cibin. und nehmen in reife betrachtung, in was terminis anitzo die ganze nation stunde, wie nemlichen die stände das garausz mitt ihr zu spielen gnugsame kennzeichen von sich geben, indeme solches von ihn den Saxen begerett wirdt, welches sie in gedanken nicht fassen können. Zu hause ihnen wirdt nichts gewillfahrt lautt des 11. Art. anni 1651., szondren mitt aller macht zugesetzt (gleichsam mitt öffentlichen hostiliteten), die production des nationalis privilegii wirdt von ihnen begertt, obzwar sich die Saxische nation publice offerirt und erbotten unszerem Gnadigen H. H. und fürsten das privilegium ut supremo justiciario zu weisen, haben si doch die status, szonderlich zwen ex tab. jud. ass. H. G. et B. J.¹⁾ sich hören lassen, sie hetten den fürsten noch nicht darzu birält und wolten auch, ohne das landt konte er nichts thun. Nota: Was soll

¹⁾ *Haller Gábor és Bethlen János talán.*

das schein? warumb supplicirett den das landt dieses und jenes zu erhalten? und warumb nennets den fürsten einen gnädigen herren? Summa: Eine löbl. Univ. consultirte hievon, wie man solt auf die gegebene dilation antworten, und ob man das privilegium solte vor das landt, oder die zwo nationes produciren oder nicht? Discursus: Wir haben keinen exempell, das nationalia privilegia producirett weren worden; die Unger wegen ihrer nemesség und anhengigen praerogativen haben noch keimahl privilegia oder brieff producirett, die Zeckler imgleichen hievon, das sie freye leütt seÿen.¹⁾ Alsozo auch wir wollemn nicht, noch konnents den beiden nationibus, als welche wider uns als dritte nation arbeiten, nicht produciren; in demselben, wie in anderen privilegiis, so vor sie gebracht, werde zu commentiren expliciren und sub examen zu nehmen; den nur ein privat person wurde ungescheidt handeln und seinem widersacher die wahr und waffen in die hende geben; unszeren gnädigen herren und fürsten sindt wir bereit solches zu produciren; der ist supremus justiciarius, dem wirdt ja sollen glauben gegeben werden. Ad hoc nonnulli ex statibus: Es sey fern von uns, das ohne unsz der furst sampt seinem geheimben rath solt konnen privilegia confirmiren und geben und das wollen wir unsz nicht benehmen lassen. Dar nach haben wir doch etliche secula über darmitt gelebett mitt unszerem nationali privilegio und sindt etliche mahl durch praescription confirmirett worden. 3. Warumb zweiffelt ihr, wir hetten keine privilegia, bezeigets doch ein Verböcius dem ihr glauben must, den auf dessen decret ihr geschworen, part. 3. decr. tit. 20., das wir unszere privilegia haben und sonderliche rechte. Item Bonfinius ein authentizirter historicus. 4. Wo wir auf production unszer privilegien so hart gedrungen werden, von den wir nicht weichen wollen noch konnen, den unszer aller leben und selbige hangen zusamen, so erkennen wir unsz frey gesprochen von dem, was wir nicht ex debito, szondren ex mera fidelitate et gratitudine dem landt, idest huic regno, intellige situm, zu praestiren unsz versprochen. 5. Das nationale privilegium ist nicht nur unsz, die wir der zu haus bliebenen magistratus szindt, von Gott und ihnen gesetzet, szondren allen miteinander zugehen, ohne deren vorwissen und willen bie gefahr unszeres lebens durffen wir das begerte privilegium nicht produciren. Heltet demnach

3. Martii vormittag nochmahlen durch den F. W. H. consulem Cibin. die nation bie denen beiden natio-

¹⁾ *Oldaljegyzet*: Vide Verböcium partis 1. T. 9. de quatuor libertatibus nobilium a rege Andrea Hyerosolomitano eis datis.

nibus an: sie solten sich nicht so frembt und kalt gegen unsz erzeigen, wir weren ja zu allen zeiten dem fursten und dem landt trewe mittglieder gewesen, ihre vorfahren hetten sich mitt unszeren vorfahren in so viel hundert jahren wol vertragen, welche niemahlen begerett das unszerige zu besitzen, wolten demnach die eingelangte supplication conscientiose in consideration nehmen, bie F. G. intercediren helfen, das wir bie unszer hupschen und schönen privilegiis mögen erhalten werden, welches sie ja schuldig zu thun seÿen in unionis. Ad haec praesidens: das landt (licet tamen duae partes illius fuerint) will gern nebenst der Saxischen nation bie F. G. intercediren was wieder sie und ihre freyheit nicht laüfft; nun laufft das wieder ihre freyheitt, das sie nicht solten frey sein, heüszter und erbschafften in den stadtten zu kauffen frey sein und nicht darffen, oder macht ist eins wider das andere. Respondet consul Cibin.: Mitt rationibus sindt wir nicht gesonnen zu contendiren, deren nicht geringe auf unserer seiten in promptu; szondren sagen nur dieses darauf: vigore privilegii ist fundus regius sequestrirt und mit szeinen gewissen limitibus circumscribirt worden, und uni populo zu possediren vor vier hundert jahren conferirett worden. Endlich sagt der praesident: Im fall wir solch privilegium wurden aufweisen, in welchem expresse stunde, das den Ungern in fundo regio oder stadtten nicht solte freÿ szein heuszer zu kauffen, unsz aber in dem várnegybe frey sein jószág zu kauffen und zu haben, so wolten sie sich bedencken, nachdem sie wurden gesehen haben, welcher gestalt solch privilegium emanirett und wolten sich alsden resolviren. Ad haec consul Cibin.: Wir haben ein privilegium über den fundum regium; die jószág anbelangendt die haben wir nicht umb geldt gekaufft, szondren unszeren vorfahren ist selbige vor ihre trewe dienste als zur belohnung conferirett worden; begehren auch keines seine jószág, szondren man lasse uns nur das unszrige. Item sagt einer von den Ungern: Es weren schrifftten im vorrath, ausz welchen zu sehen, das zu Schesburg die Bethlenischen richter, zum Reps die Petkischen, zum Schinck andre greven gewesen Unger. Ergo so kont ihr Saxen nicht fundiren ad usum, mitt welchem ihre privilegia solten confirmirett szein. R. ad haec: Die zeit ist zu distingviren; das sub tyrannide dergleichen nicht geschehen seÿ, zweiffeln wir nicht, aber es hatt nicht langgewerett und ist nur ein abusus gewesen, qui rei nunquam bonae praedjudicat. Item dicit praesidens: wir kommen mit nichten intercediren, weilen ihr von der ingyen való gazdálkodás nicht weichen wollett, szondren nur stricte darbey verharren. Ad haec consul Cibin.: Wie kommen wir qualificiren oder moda-

litatem machen in dem, was Ihr F. G. zu thun szampt dem geheimbten rath vermag; thetten wir das, so wurden wir ja unsz hartt an Ihr F. G. verszundigen, stellen demnach seiner F. Gnaden anheim dessen modalitatem. Den beiden nationibus versprechen wir unsz ja zu gutt wie auch dem landt dermaszen zu gratificiren, das manigklich von unszer fidelitet auch ins kunfftig sagen solle. Ad haec praesidens: Weilm ihr Saxon starck aufs privilegium dringett und dasselbe nicht produciren wollett, so wirdt das landt so kindisch nicht handeln, und ungewisz der sachen wider sich selbstent intendiren und helffen confirmiren; vor das wort privilegien solten wir usus setzen und die supplication corrigiren, so mögte sie die beide nationes hernacher sich bewegen lassen zu intercediren und die supplication mitt hineinschicken.¹⁾ Ad haec consul Cibilin.: Wir bleiben bie denen worten, so in der supplication stehen und komen nichts corrigiren, und bleibt bie dem, das die beide nationes sich der Saxon ihrer libertät nicht wollen annehmen, noch die supplication im nahmen des landts Ihr F. G. hienein tragen lassen. — Nachmittag eben dieszen tag confluirett das landt und werden postulata verleszen und replicationes auf die resolvirten von Ihr F. G. postulata geschrieben; endlichen wie dieselben solten hinein dem fürsten durch einen im nahmen des landts deputirten legaten getragen werden, urgiret abermahl der V. W. H. consul Cibilin., die supplicatio mögte doch mitt eingelangett werden, und die beide nationes wolten doch nicht sich kegen die Saxische nation szo frembdt erzeigen, welche viel ein anderes von denen beiden nationibus zu gewarten hett gehabt. Et nolunt.

4. Martii. Vormittag hora 6. confluirett abermahl das edle landt und werden postulata verleszen und replicirett auff etliche und die hienein dem fürsten überschickett. Der V. W. H. Cons. Cibilin. verhelt abermahl in nahmen der gantzen nation bie denen statibus regni aln, was doch nun mitt der eingereichter supplication sie willens zu thun seyen; den szie noch immer hofften, das in so gerechtem anliegen ihnen die status regni das widerfahren wurden lassen, was sie privatis nicht versagen. Solten demnach untterthanigst gebetten sezin, und die supplication Ihr F. G. mitt hineinschicken und durch solche gelegenheitt intercediren helffen. Der president sagt hierauff: des gemuths szindt wir nicht, das wir der nation nicht solten beistehen in billigen und unsz nicht zuwider laufenden sachen; der Saxischen nation begeren aber ist unsz

¹⁾ *Oldaljegyzet*: Retia tendit anceps. — Decr. p. 2. tit. 2. Usus realis et continuus saepe tollit legem.

zuwider, indeme sie solches von uns begerett, das wir intercediren solten umb erhaltung dessen, das wir nicht wissen, obs wider oder nicht wider unsz ist. Ad haec cons. Cib.: Die beide nationes wollen szie nicht anders, so intercediren sie bie Ihr F. G. nur so weitt, das wir in dem mögen erhalten werden, worüber wir privilegia haben, so gnügt uns, und das kont ihr ohne ihren schaden thun, wen ihr nur wollett. Ad haec praesidens: Wir vom adell haben unsz unszere freyheitt alle zeitt lieb sein lassen und wollen auch nun, das unsz, als nach dem fürsten den ersten, frey sein soll und zugelassen, in unserem vatterlandt unsz zu setzen und erbschafften zu kauffen, wo unsz beliebett. Ad haec cons. Cib.: Das hatt man an unsz nicht begerett noch an unszere vorfahren, und hett mans schon begert gehabt, so ists nicht zugelassen worden. Ad haec praesidens: Wir begeren auch itzunder nicht, und werden eben so wenig auch ins kunfftig sich, vermeine ich, finden, wie biszhero, die sich untter und zwischen euch szetzen solten; sondren das ist unser zweck und zill, das unsz die freyheitt heuser zu kauffen oder nicht zu kauffen, nicht soll benomen werden.¹⁾ Ich vermercke woll, das ihr den 1607., 1619., 1625., 1651-jährige vom landt concludirte articulos begerett, so euch zuwider seindt, das das landt tolliren solt, welches nicht ohne grosse kleinerung geschehen wurde, wens geschehe. Respondet consul: Das begeren wir und bie unszeren privilegien erhalten zu werden. Praesidens: das landt hat die articull gemacht, und mit denen ist das privilegium in ea parte invalidirt und kan nicht wider dieselben obtiniren. Cons.: Das sei fern. Die articuli szeindt mitt nichten mitt unszeren willen und consens gemacht worden, et per consequens hatt sie nicht das landt, ut totum regnum, sondren ut ambae partes sive nationes regni (quia Saxonibus (*sic!*) pro una reputantur natione) contra tertiam condirett, und bisz dato in keinen usum können gebracht werden. Praesidens: Weiln ihr den usum verwendett, mitt dem ihr vielleicht mehr obtiniren werdet, so schreibt in statt das wortlein privilegien den usus, so wirdt villeicht sich das landt bewegen lassen. Die Saxen bleiben bie ihren einmahl in die supplication gesatzten worten und wollen nichts drin noch corrigiren oder corrigiren lassen; weiln das landt ja auff so viel humiles instantias nationis Saxonicae sich nicht bewegen lassen, die supplication Ihr F. G. hinein zu schicken; als begerett selbige der V. W. H. cons. Cib. J. Reisner zuruck mitt diesen wort: weiln wir nicht so viel meritirett haben, das

¹⁾ *Oldaljegyzet megint titkos jegyekkel: s. p* kétszer aláhuzva, *x. m. p* háromszor aláh. *p* egyszer aláh. fr. illr. pr. (= sex millia florenorum illmo principi) per d. Johannem Hartt.

mann unsz und unszeren freyheiten zu gutt, mitt denen unszer leben zugleich aufhören soll, so gebe man unsz unszere supplication zuruck, wir wollens selbst von der gantzen nation Ihr F. G. in unnterthanigkeitt hineinragen. Mitt gewalt konten sie nichts nehmen. Ad haec *Praesidens* (*lapszálen*: böszerdens): das landt zwar gehörett sowoll ausz der supplication, als auch diesen tag geschehener mundlichen relation, das die Saxische nation wolte etwas gratificiren, wissen aber nichts, mitt was. R.: wir wollens sagen, wirdt man uns bie unszren freyheitten erhalten und die supplication mitt einer intercession hinein tragen lassen, so szindt wir erbiettig eine solche postej ex spontanea et gratuita benevolentia aufzebawen, wie die Kenderösi pastey ist unnter gewissen conditionibus *vide alibi*.¹⁾ Wirdt man unsz den blosz auf producirung des privilegii dringen, an welchem das landt nicht zweiffen soll, das wir solches nicht hetten, und unszere sach woll obtiniren konten, so szindt mir nichts schuldig etwan so ein gratuitam zu praestiren, welches viel 1000 fl. erschepfen wirdt. — Ad haec praesidens: Was sind das vor conditiones. Enumerantur a consule et versae in hungaricum idioma, duabus nationibus sive statibus porriguntur et sic finitur autemeridiana sessio. Post meridiem confluirett abermahl das landt hor. 2. et nihil ardui perficitur.

5. Martii confluirett das landt abermahl und wirdt drüber eins, das man solt Ihr F. G. propositiones vor sich nehmen und sich darauf resolviren. Der H. consul Cibin. spricht nomine totius universitatis, man solte sie doch einer antwort würdigen, wolten die beide nationes die supplication hineinragen lassen oder nicht. Respondet praesidens: Wir wollen sie hineinragen lassen, aber eine instantiam darbey annectiren, und wegen der gazdálkodás im gleichen eine replicationem machen.

6. Confluirett abermahls das Landt vormittag und werden die replicationes gemacht auf Ihr F. G. propositiones.

7. Confluirett das landt und wirdt vormittag nichts in publicis gethan. Nachmittag wirdt ein anfang gemacht in dem vorlesen des gemachten neuen decrets usque ad litteram F. Und unter dieszer vorleszung kommen sachen vor, welche etliche sonderlich die Biharvármegyebeliek wiederreden, ittem die Hunyadvármegyebeliek, Zeckler, widersprechen; es hatt aber nichts helffen wollen, sondren bekommen ein solche antwortt vom praesidenten: es ist nun nicht zeitt dieszem oder jenem zu contradiciren; den was alhier wirdt vorlesen, das

¹⁾ *Lapszálen*: (c).

hatt Ihr F. G. confirmirett und wir gebilligt. Die saxische nation sollicitirett, der H. praesident wolle doch wegen der supplication bericht thun, ob selbige Ihr F. H. eingegeben worden, et respondet: die supplication ist nicht eingegeben. Schämt sich also nicht öffentlich dem zu widerreden, was er zu unterschiedlichen mahlen bejahett hatt. Eben dieszen tag kompt von Ihr F. G. sehr scharffe schrift, viel erger concipirt von der heiszer kauff und evocation, als wie vorhin, in welcher saxische freyheiten dermassen beschränckt, das überausz auf allen seiten feur und wasser zu sein scheint. Endlich wie die Saxische nation vom anhalten und bitten und bietten nicht ablesett, sagt der praesident: Das wort privilegium so lang in der supplication stunde, wurdts sich das landt nicht bewegen lassen, die supplication hineinragen zu lassen. Wir nehmen die supplication zuruck und nachher bitten den gnädigen herrn H. (G.¹⁾) mitt compromiss hundertt Joachimicorum, das er wolle in ansehung Gottes und seiner heiligen gerechtigkeit, wie auch seines eignen herkommens, wie auch in betrachtung unszeres billigen begerens, der gantzen nation so viel lieb erweisen und concipiren eine supplication, wie er wurde vermeinen, das am besten seyn wurde. Der gnädige herr thut seinem verheisz ein gnügen, concipirt eine supplicationem sehr wohl und gutt;²⁾ eben dieszen tag schicken wir auch einen B. H. zum Bet. Jan. welcher ein pestilentz in allen unszen sachen war, und viel der simpliciorum verführete durch seine spitzfindigkeit, und halten wie bie dem vorigen bittlich an, er mögte doch zur beförderung unszeres *anliegendts* begeren und linderung unszeres grossen anligens und nicht zuwider helffen reden, mitt compromission hundert Joach. Dieszen beiden war die kehl mitt argentina im verheisz bestehendt beschmierett, das sie nicht wie vorwan schrien und zuwider redeten. Wir langen die supplication widerumb vormittag als

8. Martii hinein, unterthänigst anhaltendt, die edlen status duarum nationum wolten doch gebetten seyn, und die supplicationem der gantzen nation Ihr F. G. hinschicken willfahren; die Saxische nation verspricht sich eines grossen und erbiettet szich, vor solche erweisende gunst allen guten willen zu erzeugen. Der praesident mitt untermengter spöterey und honischen worten, welches alles der armen Saxischen nation zu despect geschahe, imponirtt silentium dem volck und sagt: die beide nationes solten doch darvon deliberiren, ob sie wolten die supplication der saxischen nation hineinragen lassen,

¹⁾ T. i.: Haller Gábor.

²⁾ Lapszélén: Vide || O ||.

oder nicht. Die supplication wirdt verlesen. Die voces werden colligirt. Untter den proceribus die meisten sagen ja, als der Gyulaffi Sámuel, ifjú Bánfi Sigmond, Keresztessi, Veselényi István, Kapi György, Betthlen Mihály, Ibrányi Mihály, Szilvási János, Cassai Ferencz unokája der dicke. Die da nein sagen sindt Keöressi István, Pekri Ferencz, Pekri László, sein jüngster bruder, Koncz Pál, Kún Gergely, Ebeni László, Radák Imre und die vármegye, specialiter aber die Fejérvármegyebeliek, Bihorvármegyebeliek, die Zeckell (als untrewē galgenvogell, denen kein Sax alle sein lebttag bie verlust seiner wolfart nicht trāwen soll, so lang er einen athem hatt); von den tabulae assessoribus wirdt nicht einmahl gefragt, untter welchen zwar etliche, obzwar getheilt, sehr dunn von christlichen gemütter waren, als biem Haller Gábor, Betthlen János Lázár György, Mikessi Mihály, Torma Péter, Szentpáli István. Die contrarianten und szonderlich ein alter rithmiszin. der schalck und verleugner der gottheit Christi Orba(i) Ferencz. fangt an und sagt: Man sollt doch bedencken gar eben und recht, in was unszer, nemlichder Saxen, begeren stunde; wir fundirecten auf die freyheitt, welche durch den usum confirmirett were; er wuste umb so einen usum, das zu Hetzelldorff sey ein udvarház gewesen, das hatten Unger ingehabt, weingarten und allerley wieszen, erbgärten und dergleichen. an anderen örtern mehr.¹⁾ Item zum Schink weren Unger richter gewesen, zum Reps ein udvarház, zum Altzen, desgleichen zu Merglen. Man sollt demnach unszeren begeren ein gnügen thun, und den alten usum wiederumb reduciren, die örter, da edelleutt gewohnt, aufbawen und richter sein lassen. Dieszem ungelast astipuliren nun viel, sonderlich der praesident selbst. die vármegye, der Szalánczy Gábor, ein junger assessor;³⁾ es wirdt aber von den Saxen darauff geantwortett: wir geben zu. das edelleüth an gedachten örtern des königsbodens gewohnt haben, aber sie szindts teütsches gebluts gewesen, oder aber haben Teutsche geheyrathett gehabt. Ad haec praesidens: Wie szie dazumahlen haben sich mitteinander vertragen können, so wollen wirs izunder auch nachthun. Ad haec cons. Cibin.: Es haben sich viel und mancherley zeitungen in Siebenburgen zugetragen zur zeitt des Bastae, Michael vaydae, Gott mach wissen. was einer oder der ander dazumahl possedirett: sub tyrannide gehetts wunderlich zu und szindt solche exem-

¹⁾ *Lapszélén*: Decret. p. 2. t. 2. Nota: Die Grevischen. Gerendischen. Morgondaischen. Hallerischen. Petkischen. Schuikesdim.

²⁾ Axiom: Ein Verführer ist ärger den zehn anhalter oder 100 friedliebendt. *Item*: Es ist leichter ein einen von einer guten meinung zur boszen bringen. den vice versa.

pla nicht juris, sondren facti. Wir wollen ja lautt unsers contracts eüre weib und kinder zur zeit der noth gern herbringen, dieselbe, als unsz selbst, mitt gutt und blutt defendiren. Ad haec praesidens: Davor behütt uns Gott, das wir unszer weib und kinder eürer defension solten bedörflich werden; ihr wurdts zwar wuntschen, das es geschehen mögte; wen wir manner aufm freyen feldt vom feindt geschlagen wurden, so kont ihr euch mitt unszerem geldt und gutt loszkauffen, und müssen alsden zweyerley unsz zu befürchten haben. Orbai Ferencz welcher ein rechter orbe ist und blindt am gewissen. sagt hierzu: Der adell ist den Saxen so verhasst, das wens möglich were, auch den namen wurden sie auszrotten; wie ich mitt meinen augen gesehen hab, das sie zu Hetzelsdorff auch die mauren und das hüpsche steinerne gebew, den udvarház funditus demolirt. Abermahl sagt der praesident: das landt, die beide nationes, wollen die supplication nicht hineinragen lassen Ihr F. G.; den sie sehen, das sie wider sich selbst und ihre freyheit arbeiten wurden; zwar obschon die censuren gelauffen szeindt, das man eüre supplication nicht solt hineinragen, noch gleichwol mögt sich das landt bewegen lassen eines anderen sich zu bezinnen; die Saxen intercediren bie ihr F. G., damitt diejenigen articull. welche dem adell zuwider sindt condirett worden, und den Saxen suffragiren, das dieselben mögten tollirt werden, szo wolten die beiden nationes darnach desgleichen thun und anhalten, das auch die, so den Saxen zuwider condirt seyen und den edelleütten suffragirten, solten abgeschafft werden. Weiln demnach die Saxen sehen, das man gleichszam mitt ihnen und ihrn uhralten schönen immunitäten spielett, und derselben unntergang und unterdruckung szuchett, als sagen sie durch den W. H. consulem Cibin.: Weiln wir gesehen, und in der thatt nun erfahren, das unszere nation als ein gliedt und nicht schädlich gliedt und status dieses landes ganz keinen respect nicht hatt, wie auch nicht gehörett werde, so kommen wir weiter nicht, als das wir unsz Gott wollen bepfelen, der auch unser zu seiner zeitt wirdt eingedenck sein. Von unszeren biszhero etliche hundert jahr über im brauch erhaltenen privilegien und freyheiten wollen wir nicht weichen, und szindt bereit alle mitteinander zu sterben, et sic finitur antepomeridiana scena. Der praesidens sagt. wie wir die supplication herausser begerten: Nachmittag wurde selbe das Landt vielleicht Ihr F. G. hinein tragen lassen. Nachmittag confluirett Eine löbl. Univ. mitt nicht geringem wehemuth des erwiesenen falschen gemuths, so sie von den beiden nationibus erfahren, und des grossen hohns und spots, den sie vom praesidenten hören müssen, discurren mitteinander,

weilen ihre sachen, welche sie zu promoviren angefangen, bie Ihr F. G. und dem consilio durch den gnadigen herrn J. K. in so unverhofften bösen terminis stunden, was weiter zu thun sein mögte. Etliche vermeinen und schlieszen hierausz, das man mitt fleisz ausz einer szonderlichen politic das landt wider die Saxen erhitzen wollen durch abschaffung der ingyen való gazdálkodás und gegebenen brieff, damitt man also desto besser fug haben mögte und die redliche Saxen ins garn zu hetzen, weiln doch alle umbstende geben, das es auff den teutschen losz gehen soll; etliche herkegen vermeinen, bie Ihr F. G. sei das verheisz wegen der 6000 fl. zu gering, wie auch beim H. K. J. die 1000 fl.; bisz man nicht mehr wurde bieten, sonderlich Ihr F. G. die summam, welche anfangs eine Univ. botte, ehe und dan man sich mitt der postey offerirett, puta fl. 10000 // — und dem G. H. J. K. 1000 Joachim. Endlich beruhett Eine löbl. Univ. auf dem, man solt noch weiter mitt bitt anhalten bie den beiden nationibus, damitt an bitten und bieten kein mangel erfunden werde; wurde man dergleichen abschlägige antwort bekommen wie vormittag, so soltt man die supplication vom praesidenten begeren, die gantze nation aufstehen cum protestatione und zu ihr F. G. hinein begeren. Hora 1. pomeridiana confluirett das landt abermahl und die Saxische nation mitt in demselben begriffen, und werden Ihr F. G. replicationes vorleszen auf des landts seine resolutiones, so gemacht worden auf Ihr F. G. proposition. Untter andern kompt hervor in Ihr F. G. proposition: das man sich nicht solt wieder des landes constitution setzen, darwider protestiren können sub poena 200 fl., sonderen wen zwo nationes uber einer sachen eins wurden, so solt die dritte succumbiren, und allegiret articulum 1557, alda stehett: Quando duae nationes super causa aliqua conveniunt, tertiam quoque duabus cedere debere antiqua lege receptum est. Wider dieses szezzen sich die vármegye, Saxen und Zeckler sagendt, wo man nicht soll kommen protestiren, so wirdt auch zu rechten weg und mittel verschlossen sein; den die protestation ist nichts anders, als nur welche zu kunfftigem recht den weg macht. Item: können in den landtagen solche sachen occuriren, da man zu haus nicht von getreümt, viel weniger deliberiren können, exemplo sint Saxones. Die delegatae personae des orts, welchem etwas zuwider gemacht wirdt, können anders nicht als durch eine begerte dilationem, oder aber protestationem sich behelffen. Darnach sagen die Saxen; wen der allegirte articulus so generaliter solt verstanden werden, so könnte nimmermehr die dritte nation bestehen, zwo wurden leichtlich wider die dritte conspiriren; wir verstehen den articulum de praesupposita et

praemissa materia contributionum, wie ausz den articullen zu sehen, das die Zeckell difficultirett haben 5000 fl. zu geben, wie die Unger und Saxen, et per hanc occasionem ist der articull condirt worden, nicht in eum finem, das man dessen solt gebrauchen können in eversionem privilegiorum immunitatumque tertiae nationis. Praesidens iterum contra Saxones: Wen nun die beide nationes ihn eür begeren solten willigen, das man die articull, so der Saxen immunitatibus zuwider sindt condirett worden, solte tolliren, und nur ein vármegeye, es sey, welches es wolle, contradicirte, so könnte eür begeren nichts obtiniren, wie würdts euch gefallen. R. Cons. Cib.: der da contradicirett, musz die ursachen seines widerspruchs nahmhafft machen; alsden stets zu erwegen, obs geltige, oder ungeltige ursachen sein. Deinde sagt einer vondenn assessoribus tabulae: protestiren, contradiciren, dilation begeren stehett einem jeden frey, so lang man von der sach nur discurrett, nicht aber, nachdem das landt ein conclusum gemacht; der alsden protestirett, widersetzett sich dem landt und dessen constitutionibus. Die Zeckell und Saxen und die vármegeye wollen nicht darein willigen, das man nicht solt können protestiren und vom itilómester die protestation schriftlich ausnehmen; den wen das nicht sein solte, oft wen einer seine gerechtigkeit schriftlichen nicht aufweisen kann, weilen solche instrumenta zu hausz szindt verblieben, das landt aber im concludiren fortfahrett und solte sich nicht mitt einer protestation behilffen können, were eine schadliche sach und wurde also einer bie seiner gutten gerechtigkeit schiffbruch leiden. Ad haec assessor tabulae judic. aulicae: In solchen fällen, wen einer vberleitet wirdt und das landt eine constitutionem machte seiner gerechtigkeit oder juri zuwider, so einer musz auff einen anderen landtag per supplicem libellum nebenst aufweisung seines rechts unterthänigst das landt ersuchen, damit dasselbe bie Ihr F. G. anhalten möge und also das landt und Ihr F. G. die gemachte constitutionem tolliren wurde und dessen gerechtigkeit durch abrogirung der constitution empor halten. Contra hoc dicunt: es ist darnach zu langsam, wen ein anderer ins nest getreten und schwer darnach und mitt toppeler mühe zu gewinnen, was durch ein protestationem hett können erhalten werden. Diese controversi bleibt undecidedt. Die Saxische nation helt nochmahlen bittlich ahn biem praesidenten und den beiden nationibus, man solt doch die supplication hinein tragen lassen Ihr F. G. Der praesident gibt zur antwort und sagt zum lande, verius der beiden nationum statibus, mitt folgenden sarcasticis allocutionibus: Das landt wuste sich zu erinnern, wie das nun vor unterschied-

lichen tagen die Saxischen herren, des landes nicht geringes mittgliedt und status, angehalten, damitt die supplication, von welcher hineintragung wegen die status heutt vormittag ihre vota von szich geben, und weihn unnter denen etliche die Saxen mehr geliebett, als sich selbst, und gebilligt, das man die supplication szolt hineintragen, die meisten aber nein darzu gesagt, es wurden sie villeicht auf anhalten der Saxischen nation der sache besser nachgedacht haben, und weihn das landt auch nur nebenst privat personen pflēget zu intercediren, wie den nicht viel mehr vor ein solche nation. Clamant majoris partis homines: non, gleich wie die unmenschliche und blutbegirige Juden zur zeit der creutzigung des H. Christi. Praesident als rittermeister fangt ahn die supplicationem zu meistern, und sagt, wir hetten der union gedacht, so 1630 von den statibus regni gemacht, und unszer begeren were der union zuwider; den das hielt die union ein, das die Unger unnter den Saxen wohnen solten in den stadtē, und die Saxen jőszág kauffen in vármegyékē. Contra hoc consul Cib.: Wir begeren nichts in dem vármegyē zu kauffen, sondren nur bie denn unszrigen zu bleiben. Die union und deren beschaffenheit verstēhen wir viel anders: das eine nation die andere nicht soll ruiniren, opprimiren, sondren mutuis auxiliis eine der anderen, der dritten ein helfen. Zu dem heist: unus sit populus in unserem privilegio, scilicet teutonicus, et sub uno iudice censeatur. cessantibus omnibus comitatibus excepto Cibiniensi. Contra hoc praesidens: alsden wurdts recht ein populus szejn, wen die Unger und Saxen sich hübsch verträgen zusammen und untereinander wohnten. Ad haec consul Cib.: unszere vorfahren und eure vorfahren haben szich woll vertragen, ein jeder ist mitt dem szejnen content gewesen: wie wir es haben gefunden, alszo begeren wir auch unszeren nachkomlingen zu lassen. Praesidens: das ist hüpsch! Uns Unger wollen szie nicht zwischen sich wohnen lassen, da wir doch die rechte erben des landes szejndt, und unszere könig ihnen die platz eingeben zu besitzen; ein verlauffenen teitschen ex Japponia oder ponto her bürtig, den sie ihre lebtage nicht gesehen, nichts von ihm gehörett, den difficultiren sie nicht unnter sich zu nehmen, und wir sindt geringer und gottloszer von ihnen geacht, wie die frembden. Ad haec cons. Cib.: behütte Gott, das die ungrische nation in solchem respect szej, wir erkennen die löbliche nation vor unszere freunt und gutt gönner, ja trewe nachbahr. Nach vielem differiren, discus-

1) *Oldaljegyzet*: Andreas rex 1224 reddidit pristinam libertatem Saxonibus a Gessa collatam.

riren sagt der cons. Cib.: wir wollen nicht rationibus mitt edlen statuibus contendiren, obzwar an denen wir keinen mangel haben, jedoch bitten wir und haben nun zwölf tag hero immer angehalten, die beide nationes wolten doch nebenst uns intercediren, und die eingelangte supplication Ihr F. G. überschicken; weiln demnach uns als einer nation und statui dieses landes nicht so viel gunst und respect hatt widerfahren können, als können wir nicht weiter, sondren sagen das, das wir von unszeren uhlralten schönen immuniteten und liberteten nicht weichen wollen, sondren mitt verlorung derselben bereit szindt das leben zugleich zu verlieren. Bege- rett demnach die Saxische nation die supplication zurück, welche auch gegeben wirdt vom praesidenti (notatu dignum exemplum). — Praesidens sagt: die beide nationes hetten sich leichtlich bewegen lassen, nebenst der Saxischen nation zu intercediren; aber sie haben heütt gehörett, welcher gestalt sich die H. Saxones resolvirett, und war nicht ein suppliciren, sondren eine heimliche drewung, das sich die Saxen ehe wolten die köpf abhawen lassen, als von ihrem aufgesetzten zweck weichen und recediren, und dessentwegen, damitt man sich nicht mögte einbilden, das sich die beide nationes vor der driten furchten thaten, so können sie es nicht thun und wollens auch nicht thun, das die supplication in des landts nahmen solt Ihr F. G. hineingetragen werden. Ad haec cons. Cib.: man möge und kan unsz unszere wortt mancherley auszlegen, aber wir habens anders nicht gemeint, als das wir lieber nicht begeren zu leben, als von unszeren freyheiten zu weichen. Praesidens spricht: der Saxischen nation wortt hatten diese deüttung: das sie mitt gewapneter handt wolten ihre privilegia defendiren. Ad haec judex Coronensis: unszerer wort deuttung ist viel ein andere; den was wolten wir arme leutt uns auf wehr und waffen beruffen, die nur keine kriegsleutt szein, szondren mitt der nadel und den handthierungen meisten theils unsz ernehren; des sinnes sindt wir nicht, jemanden anzeifeinden, sondren wir bitten und bietten, das wir mögten bie unszerem privilegiis erhalten werden und können nichts obteniren. Zigeüner ihr privilegium hat ein edell landt gewurdigett in vigore zu erhalten; unszere einer gantzen nation immuniteten will man nicht erhalten; schein tladurch, das wir geringer geacht werden, als die zigeüner; wir bedancken unsz darvor und versprechen uns darvor zu dienen. Ad haec Stephanus Keöresi: was ist das letzte vor ein wort, das gehört nicht hieher; weiln aber das final des sermons wenige gehörtet hatten, den gleich dazumahl stundt das landt auff, so blieb es darbey.

9. Martii. Gehen vormittag die potiores almae Univtis zum gnedigen H. Johanni Hart und zeigen selbigen an, welcher gestalt wir die gantze nation vorm landt affrontirett und angefahren worden und nichts erhalten kommen in szo gerechten sachen und halten bittlich ahn, er mogte doch lautt seinem versprechen sich als ein gutter patronus brauchen lassen, und sowol Ihr F. G. persuadiren helfen, wie anderen widerwertigen, damitt die nation bie ihren privilegien und liberteten unturbirett verbleiben möge. Er verheist mit dem munde, das herz aber und die that weisen anders. Den er kompt aufgezogen mitt einem axiomate: privilegia in damnum alterius emanata nullius sunt vigoris. Item: will er in unszer municipall limitiren, da wir doch von denen beiden ne latum unguem zu recediren einmüttigklich entschlossen; den was weren unszere privilegia, aliquot seculorum usu roborata, wen wir etwas von denen solten remittiren. Unser privilegium nationale ist nicht ein privilegium ex gratia hujus vel illius regis Hungariae, Saxonicae nationi collatum, sed privilegium ex contractu ortum.¹⁾ Den es heist in demselben vocati ad libertatem a Geisa rege. Vide ibidem; wegen des fundi regii metis, wegen der gerichtshendell, wegen der heerzucht, wegen der gazdálkodás, wegen das kein nobilis soll mitt seiner praerogativ leben können in fundo regio, scilicet wegen das kein nobilis, so da jobagiones oder praediales genennet werden, sollen erber kauffen in dem begriffenen stuck erdt, et alia ibidem vide privilegium Andree. Nach der vesper confluirett abermahl das landt und die status regni und wirtl anfangs vorleszen Ihr F. G. proposition, in welcher begerett, das wen zwo nationes etwas hetten beschlossen, die dritte succumbiren solte und keine protestation wider die constitutiones regni giltig schein! Die zwo nationes Zeckler und Saxen annuiren in ea parte, wen wider privat personen protestirett wirtl, ehe und dan das landt finitive darzu geredt hatt, sols gelten, darnach nicht. Item wen in nation szachen wider eine oder die andere etwas concludirett wirtl und dadurch die dritte sich aggravirt befindett, solte die protestation geltig und zugelassen schein und von dem itilő mester sub sigillo ausgegeben werden. Die főrendek und táblafiak sagen, das simpliciter, wen das landt oder zwo nationes uber einer sach eins wurden, solte die dritte succumbiren und keine protestation noch contradiction admittirett werden, und wurde einer protestirett, solte er, als wen er sich dem landt epponirte, gestrafft werden, und gleichwoll mitt der protestation nichts erhalten. Die vármegye haltens mitt den zwo nationibus so oben specificirt; der president über dieszes wirtl zornig, ste-

hett auf und gehett zum országház hinaus, die proceres und magnates folgen ihm nach. Saxen und Zekell wie auch die vármegye bleiben sitzen und schreien, sonderlich die Zeckell und vármegye mitt groszer ungestummigkeit, weiln man gleichszam mitt fleisz die zeitt nur mitt spielen und haszontalanul zubrachte, wie den auch itzunder geschehen durch des praesidenten hinausgehen, als wolten sie protestirett haben; sie wolten jeder nach haus eilen, den ihre expensen ihnen abgenommen, das sie geldt entlehnen müssen.¹⁾

10. Martii. Vormittag confluirett abermahl das landt und werden die propositiones des gnadigen herren und fursten sampt den replicen, so auf des landes resolutiones von Ihr Gnaden gemacht, vorlesen. Item werden die articuli vorlesen usque ad litteram Mi. Von der hadakozás stehett das, wen der fürst zu felddt liegett, so soll der Hermanstädter königsrichter szampt zweyen burgeren, idest senatoribus, und alle königsrichter selb dritt nach guttdencken Ihr F. G. und libera dispositione; welchen Ihr F. G. von dieszen wolte erlassen, solt ihme frey szeyn (Nota. Dieszes ist wider das privilegium nationale, in welchem stehett, das wenn der fürst in eigener person in den kriegien ziehe, so solten die Saxen 500 man geben zu fusz; schickt er aber nur einen ducem, so sollen sie 100 geben. Erst bie dem Bethhlenio ists aufkommen, das die judices regii Cibinienses mitt in den krieg ziehen solten, anno 1619. Item bie dem gnadigen herrn Georgio Rákóczy anno 1645 hatt sich der königsrichter mitt einer summa geldes losz gemacht. Und dieszes ist der zweck dieszer constitution, in welcher zwar folgende ursachen gosetzt szez: weiln das landt von dreyen nationen bestunde, so were es nicht nur rathszam szondren auch ser von rothen, das von allen dreyen nationen zur zeitt des krieges herren umb den fürsten seyen, mitt welchen Ihr F. G. consultiren, rathschlagen könne, und auff begebene fälle sich der fürst szampt dem landt dem feindt resolviren könne. Die Saxische nation urgirett weiter mitt einstandiger bitt, sagendt: weilen die beide nationes ja nicht wolten die supplication Fürstlicher gnaden hineinschicken, noch intercediren in so gerechtem anliegen, so wolten sie doch das thun, und einen weg zeigen, damitt Ihr F. G. die supplication mögte hineingelangt werden und ihres begeren die nation gewehrett werden; den die nation wolte gern und mitt wissen und willen in promovirung der supplication und des in derselben verfasten begeren nicht gern sundigen. Ad

---

¹⁾ *Oldaljegyzet*: Über diese sacht hat das landt in untterschiedtlichen tagen dreymahl gevoxolt, und dem F. hineintragenn lassen.

haec respondet praesidens: die Saxische nation szolte unbeschwertt abtreten, die beide nationes und status wolten sich bereden. Wir treten ab und bleiben drausz ein viertel stundt, werden hinein geruffen und spricht in nahmen der beiden nationen und statuum: selbe hetten der Saxischen nation, als ihrer mitglieder und gleichsam ihres geblüths hazafiak, begeren vernomen und wollen mitt wenigen gefragt haben, ob sie die Saxen die modalitet und den weg wolten imitiren, welchen sie einhellig beschlossen und offenbahren wolten. Ad haec consul Cib. et jud. Coronensis: so weit wir befinden werden, das mögliche mittel und unszeren freiheiten nicht zuwider laufende weg unsz werden vorgeschlagen, wollen wir dieselbe gern uns angelegen szez in laszen und imitiren; mögte etwas uns unmögliche vorkommen, wollen wir gebeten haben noch weiter, darvon abzustehen. Folgende conditiones werden vorgeschrieben und mundlich referirett: ¹⁾ 1. Obzwar von dem házvétel Ihr F. G. gewisse limitationes gesetzett in der letzten replication, so wolten sie gleichwoll, die beide nationes nemlichen und status, so weitt, nur umb erhaltung der concordiae und der union, recediren und nichts repliciren, obsie schon könnten, damitt alsozo die beide articuli alias annorum 1607. 1625. welche sine omni exceptione gesetzett und vormahls schon weren vom landt condirett worden, solten qualificirt bleiben lautt Ihr F. G. letzter replication. 2. Exceptis casibus articularibus solt man privatas personas nicht ad tabulam evociren. 3. Den fursten, die edelleutt, ihre weib und kinder und gutter, tempore realis necessitatis solten wir hinein in die stadte nehmen, alle thor zugleich mitt des fursten volck mitt dem unszrigen vermachen lassen, die munition untter henden geben, und wenn die Unger auffn platz in einer feldtschlacht solten einbüssen und der feindt die stadte belägeren, szolten wir nicht mitt ihrem geldt haab und gutter unsz vom feindt loszkauffen, szondren in den friedenschlusz mitt einschliessen und mitt gleicher gerechtikeitt ihnen begegnen, wie den unszrigen. 4. Weilen das privilegium, so wir praetendirten, den Saxen von den seeligen köni-gen gegeben, so solte auch kein ander frembde nation, in specie Teutsche auch nicht hineingelassen werden, weiln die Unger, so da des landes elteste einwohner und das vornembste gliedt seindt, nicht sollen macht haben, heüsz zu kauffen. 5. Die Jeneő und Weissemburg zu bawen solten wir mit Ihr F. G. contrahiren. — Diese conditiones begerett die Saxische nation vom Landt schriftlich und wolten sich auch

¹⁾ Oldalt : (o).

alsden schriftlich darauff resolviren. Den tag, qui erat 10. Martii konten wir die abschrift nicht bekommen, weiln dem Betthlen János bepfolen, unsz eine abschrift zu geben, und derselbe auszm landthaus zu gast gangen, den tag nicht zu haus kommen, sondren die tieffe nacht. Des anderen tages frühe, als die löbl. Univ. abermahl zu ihm schickt und bittlich anhelt umb die abschrift der punctorum, der Betthlen János gibt zur antwort, er hett den gestrigen tage mitt trincken zubracht zum gyalag kapitány Balagh László, hett also die conditiones nicht abschreiben können lassen; nun muste er zu hoff reiten, allein nachmittag solt man zu ihm kommen, er wolt sie abschreiben lassen. Nachmittag glock 12 hatt Eine löbl. Univ. einen W. H. alda der sich anmelden lassen auf des Betthlen János herberg, und deme ist das bescheidt gegeben worden, er szolt ein wenig verziehen; baldt darauff kompt des gnadigen H. Johannis Hartt inas und gehett hinein und nach zwe uhr wirdt der W. H. delegatus hinein gefordertt und ihme die vorgeschlagenen conditiones und des landes begeren schriftlich mitgetheilett.¹⁾ Den tag nun war es unmöglich sich darauff per postam zu resolviren, weiln es schon tertia war und das landt beszampft der Univ. im országház waren. Dieszes war

11. Martii. Eine löbl. Univ. confluirett im Hermanstadter haus und befinden, das es mitt den schriftlichen conditionibus gantz ein andere beschaffenheit hatt, wie diejenige, welche der praesident mündlich referirett.

12. Martii. Gibt die Saxische nation ihre resolution schriftlich dem landt ein sampt der beiden nationen begeren; wir nehmen einen abtritt ausz dem országház, unterdessen wirdt unszere resolution publice vorlesen; wir werden hineingefordertt undt wirdt unsz angezeigt, die beide nationes weren über dem eins, das man solt Ihr F. G. und dem consilio hineintragen, welches auch geschahe. Discursus factus inter St. in absentia nostri: wer hatt den Saxen ihre privilegia gegeben; haben das nicht Ungerischen gebluths könige gethan; warumb sollen den wir gleichsam von der frembden Saxischen nation zum despect aller anderer nationum prohibirett szein und unszere nemesi szabadság sich nicht extendiren, so weit, das wir untter ihnen mögen heüszere bewohnen und erbschafften kauffen. Interim bleibt unszere supplication stecken. Contra Saxones wirdt weiter discuirett: weilen die Saxen unsz sich mitt so einem schlechten erbietten erweisen, unszere rossen nur heü und kein haber, unsz

¹⁾ *Lapszélén*: Kétszer áthúzott q.

aber brodt und nichts mehr zu geben, als können noch wollen wir als beide nationes, Unger und Székell, mit nichten vor die Saxen und wider unsz intercediren. Der Betthlen János trägt die resolution der Saxen hinein Ihr F. G. und der beiden nationen begeren zu gleich. Dieszer wirdt ohn allen zweiffel als ein abgünstiger mensch der Saxen nicht zum besten gedacht haben. Ittem sagen die beide nationes durch den praesidenten: das landt wuste von keinem der Saxen privilegio, viel weniger dessen inhalt, und weiln das nicht auff begeren des landes were producirett worden, were es nicht ihnen anzumüthen, dasselbe helfen zu erhalten; den sie mustens sagen, weiln die Saxen ihr privilegium nicht producirten, entweder hetten sie keines oder aber weren sachen in demselben, welche der nemesség zuwidern, und derentwegen producirten sie es nicht, oder aber dubitiren sie von denen praetensionen, auf welche sie bisz dato sich beruffen. Ad haec cons. Cib. im nahmen der löbl. Universität: die edle status und ordines beider nationen solten sich zu gemüth fuhren, wie das nun eine geraume zeitt die Saxische nation so woll durch ein untterthanige supplication, wie auch mundliches anhalten offtmahl gebetten erinnert und sollicitirt und Ihr F. G. wie auch dem landt anfanges mitt einem ehrlichen und scheinbahren gratuito erbotten, als Ihr F. G. fl. 10,000, dem Harten Johann fl. 3000, ittem anderen dreien jeden hundert Joach. mitt einer geldts verehrung, dem landt ein solche pastey aufzubawen, wie die vorigte von den Saxen erbaute pastey ist, Kendervári bástyá genandt, nur damitt wir Saxen bie unszeren libertatibus und uhralten gebrauchen erhalten mögten werden; weiln wir gantz nichts obteniren können (nec prece nec pretio) können wir ferder, sondern bepfelen unszere sache gott dem herrn, den wir zu einem richter setzen. Das dem aber anders sey, als wir bisz dato geredett, das wir privilegia von vierhundert jahren praetendiren, da sollen die edlen status und ordines im geringsten nicht zweiffeln; sie hetten sich ja erbotten zum öfftren, selbige ihre privilegia dem gnadigen fürsten und herren und dem consilio, ja zugleich dem itélőmester selbige zu produciren, aber auch mitt dem nichts geschafft, wie sie den auch itzunder dasselbe zu thun bereitwillig seyen, die Saxen nemlich. Die potiores almae Universitatis, consul Cibin. judex Coronensis, judex sedis Seges.. consul Med., delegatus Bistriciensis, notarius Coronensis werden durch einen Ihr F. G. bejáró hineingefordert zum fürsten; selbe tragen das privilegium mitt sich hinein, bitten umb gnadigen beystandt der zweyer punct, so unszeren privilegiis zuwider, abschaffung wegen, und damitt Ihr F. G. seiner praedecessorum vestigia

premiren und die Saxische nation dero alten immuniteten und rechten zu gebrauchen vergönnen, wie bisz dato, alsoz auch hinfüro. Der fürst mitt erhitztem gemuth spricht: ich wolt euch gern helfen, wen ich sehen mögte, das etlich was newes wolte das landt aufdringen; aber umb was ihr bittett, das ist nicht itzunder gemacht, sondren vor 46 Jahren und darnach abermahl widerholt vom landt vor 28, wegen das die edelschafft undt beiden nationibus frey sein solt, unnter euch heüszter zu kauffen; meinen fürstlichen würde will es sich nicht gebüren in praejudicium und nachtheil der edelschafft, wie auch des landes, dasselbe abzuschaffen. Zu dem habe ich noch kein privilegium gesehen hierüber, sondren ihr fundirt und berufft euch auf den usum. Ad haec consul Cib. summa cum submissione: Gnädiger herr und furst, auff unszere privilegia durch den usum etlicher hundert jahr, wie auch auf deine fürstliche gnade beruffen wir unsz, sindt auch bereitwillig deiner F. G. dieselbe aufzulegen und zu produciren. Wurden alsoz das privilegium nationale, von dem Vladislao rege Hungariae confirmirt, sampt den statutis Ihr F. G. gegeben. Ad haec ill^{mus} princeps: Ihre vorfahren haben drein gewilligett; warumb wollett ihr kluger schein, als dieselbe, welche viel verständigere und ansehnlichere leütt gewesen, als ihr seidt. Und wie gedachte delegati Saxonici noch weiter umb erhaltung ihrer privilegiorum unnterthanigst anhalten, tritt hervor der Hartte Johann, welcher unnterdessen das privilegium saltatorie nur percurrirett und spricht: was ihr praetendirett, das stehett nicht in eürem privilegio, und wenn es posito darinne stünde, daf die Ungrische nation und der adell unnter euch nicht solte frey schein, heuszer zu kauffen und zu bewohnen, so hetts doch der abusus tollirett; den es szindt exempell vorhanden; et hic longe durius rem agit, quam ipse princeps. Auf diesesz spricht der furst: und wenn ihr gleich ein privilegium hett, wie diese stube grosz, so werdett ihr das nicht erhalten, das die articull, so vorwan gemacht sindt, solten corruiren. Das privilegium und die statuta bleiben biem fürsten drinn. Nachmittag confluirett das landt abermahl und werden die articuli vorlesen bisz ad litteram S. Elie und dan die status confluiren, begegnen sich nach gehaltener abrede die potiores almae universitatis mit dem Harten H. Johan (welcher sich härter als stahl, ja ein diamant gegen die Saxen erzeigett) bieten und bitten ihme, vor das versprochene patrocini^{um} und officium intercessorium bie Ihr F. G. zu praestiren die oben gesetzte summam geldes. Er verspricht sich, er wolts Ihr F. G. intimiren, sagt aber gleichwill, wie er könnt geldts wegen wider schein eigene nation

arbeiten. Nachdem im országház die articuli vorlesen worden, szo kompt der gnadige H. Hart Johann szampt dem Arianichen hoffmeister B. F. ¹⁾ und fängt an zu peroriren, wie das dem landt Ihr F. G. szeine vätterliche gnad entbieten lassen, und sich höchstes fleisses bis dato dahin bemühett, damitt in allen ständen die einigkeitt nicht nur erhalten, szondren auch fortgepflanzett möge werden, und dadurch der gemeine friede und des landes wolfart erhalten, dergestelt werden möge, es wuste sich auch das landt zu erinnern, wie das zwischen den beiden nationen, Ihr F. G. und der szászszág eine controversie in bewuster zeitt entstanden wegen etlicher articull. so vorwan vom lande condirett worden, welche zu tolliren sie zwar die Saxische nation, sowoll die beide nationes wie auch Ihr F. G. durch unterthaniges suppliciren und anhalten ersuchett, die beide nationes aber in anszehlung, das solches von ihnen nicht olme schwächung eigner nemessi praerogatio geschehen könne, zu thun sich entschuldigett. Ihr F. G. zwar, angesehen, das zu kein miszverstandt und uneinigkeitt ursach gegeben, szondren verluttet werden möge, hatt sich als ein gnadiger und volgewogener vatter des landes und aller und jeder statuum interponirett, villeicht mögt gedachte controversie vom heüserkauff und immediata evocatio zur einer guttiger complanation gebracht konnen werden, und hatt zweyerley mittel den H. Saxen vorgeschlagen, als erstlich: weiln die articuli vom heüserkauff nur simpliciter geszezt szindt, ohne einzige exception oder limitation, so wolt Ihr F. G. szampt dem landt von den rigorosis articulis in etwas cediren und diesze limitatio in die articull vom heüserkauff szetzen lassen: das die bluttsverwandten, nachbahr szolten die nechsten szejn, hernach den frembden frey szey zu kauffen. Dieszes mittel und vorschlag haben nun die H. Saxen nicht angenommen, szondren sich gleichszam widerspenstig (?) erzeiget und nicht acceptiren wollen. Nach diesem wie die beide nationes replicirett und bie Ihr F. G. angehalten, Ihr F. G. qualificatio scheint der nemesi szabadság in etwas zuwider, welche gleichszam excludiret wurde auf solche gestalt, untter diesem, weiln die Saxische herren noch nicht lust gewonnen, szich mitt den beiden nation gutt zu vereinigen und zu transigiren, hatt zum überflusz Ihr F. G. zum andern mahl, welches gleichszam ausz sonderlicher fürstlicher gewogenheitt geschehen und mitt eüsserung seiner fürstlicher méltóság, abermahl der beiden nation replicam mitigirett, und zum heüser kauff sezen lassen, das die atyák, anyák, igaz vér sze-

¹⁾ A. i. Bethlen Farkas.

rint való atyafiak solten naher sein als die frembde (Ungari), secus nemo, welches sie gleiches fals nicht angenommen; scheint alsoz hierausz, das sie, die Saxen, den Ungern von hertzen feindt seindt, welches auch ausz diesem scheinett, weiln szie noch die sprach so miszgunstigen, das kein Unger, so zwischen ihnen tädigen hätt, ungrisch darff reden, sondern sie geben einen, der da redett, was der actor nicht verstehett. Kan alsoz Ihr F. G. auch hierinnen, das andere punct anlangendt, die evocation nemlichen ad tabulam ihnen nicht zu remittiren gewilligen, sondern confirmirett den 19-jährigen articulum de novo, und lessett protestirett, das Ihr F. G. alle mittel vorgeschlagen, wie verzahlt, und keines angenommen worden; wurde demnach ein egyenetlenség daraus entstehen, so wolt er ausgerecht szejn. Die beide nationes Unger und Zeckell protestiren desgleichen, das sie von den articulu nicht weichen wolten ihrer nemesi praerogativ zuwider, und gehett alsoz ausz dem országház hinausz. Nach diesem wirdt ein supplication, so an das landt dirigirett, vorlesen, in welcher der Valentinus Seraphin, Johannes Schree, Georg Hanschmacher, ittem der Schuster, tumultuantes Cibin. antesignati exules bitten, das landt solt sich ihrer erbarmen und intercediren bie den W. H. ausz der Hermanstadt, damitt selbige mögen angenommen werden. F. G. wirdt die supplication vom landt hineingeschickt. Nota (Diesze gottlosze leutt haben bie den beiden nationibus grösser und hoher anszehen, als die gantze Saxischer Nation Universität; den derer supplication wirdt hineingetragen, der Univ. ihre nicht.) Die supplication kompt baldt herausz und stehett darauff geschrieven: Mi nem ellenzünk, csak békéltessék az szebenieket. Die beide nationes, der adell und Zeckell intercediren vor szie: remittite et remittetur vobis sagen sie; ¹⁾ wer weisz, was euch wiederfahren kan; unszer Herr Gott vergibt ja sunde; warumb solt man den diese leitten so gefehr szejn; sie hetten ja nun in das siebente jahr grosse muheseligkeitt geschmeckett, von weib und kindt sein müssen, im elendt herumschweben, die stadt, ihr vatterlandt meiden. Die Coronenses halten desgleichen ahn. Ad haec Cons. Cib.: Ich bin nur ein mann, ich kan nicht wissen, was ein ehrzamer W. rath thun wirdt. Ad haec: es ist an dem burgermeister gelegen, gegen den sie sich am meisten versündigett. Alii Ungarorum dicunt: Wie wollett ihr die Unger lieb haben; achtet ihr doch des landts intercession nicht; eür eigen geblüth hassett ihr und wollett sie nicht

¹⁾ *Lapszálen old. jegyz.*: qui stat, videat. ne cadat.

annehmen.¹⁾ Ad haec consul Cibi: Ich vor mein person will sie nicht hindren, hinein in die stadt zu kommen; von meinem theil hab ich ihns schon langs verzeihett und Gott die raach heimgesteltt. Praesidens fragt sie die Saxones: hab ihr heüszet et respondent ita. Da sagt der praesidens darauff, es ist gutt. Ein ander vornehmer ungerischer edelman K. J. kompt und sagt: werdett ihr diese kerl nicht annehmen, man kan sie ja binden mitt starcken obligationibus, wie man will, so wirdt der adell ein gebauete straasz bekommen, in eure stadt zu kommen und heuser kriegen, und das landt werdett ihr auff euch erhetzen, im fall ihr der intercessio nicht platz gebett. Ad haec cons. Cib. ich will Einem ehrszamen woll W. rath des landes und der statuum intercessio anzeigen und dextre hievon bericht thun. Regnicolae: Kegyelmed nemcsak jelentse meg az becsöletes tanácsnak, hanem intercedáljon is mellettek, lám eleget szenvedtenek. Praesidens: de megcselekeszi ő kegyelme polgármester uram, mint polgármester avagy officialis nem, hanem Reisner János uram. Eben diesen tag fordert eine löbl. Univ. das privilegium nationale und die statuta von Ihr F. G. herausz, werden auch alszobaldt gegeben, den

13. Martii nemlichen durch den hoffmarschalk. Nun erwarten wir auff die äusz leutte erhartung der gemütthter rachgierige auflagen und plagen, mitt welchen unsz die beide nationes samp dem F. werden peinigen, oder gantz an das creutz näglen. Die articull werden bisz zum end verlesen und wie man ad literam V. kompt, so liesett man durch, aber das wort város ist nicht berürett. Eine löbl. Univ. supplicirett an die beide nationes, sie mögten doch bie Ihr F. G. helfen intercediren, das vom házvétel und der immediata privatarum personarum evocatione ad tabulam nichts in die articull geschriben werden, weilen die legati auf derley wider verhoffen vorkommende sachen keine instructionem von denen zu haus hetten, ja auch keine plenipotens, zu weichen von den immunitatibus Saxonicae nationis. Die supplication wirdt vorlesen publice, aber es wirdt unszerem bitten und begeren kein ohr gegeben. Sie sagen: wir hettens woll wissen können, es waren ja längst darvon articull gemacht worden; es hett der H. burgermeister ja sagen können, das es in die censuren kommen; wollen alsoz weder die supplication Ihr F. G. hineinschicken, noch intercediren. Summa summarum: der F. sampt einem consilio, beider nationen status et ordines wollen weder privi-

¹⁾ *Oldaljegyzet*: Nota Auch sagt der B. I., man solt in des gantzen Landes und der stände nahmen einen brieff an den senat und communitem schreiben, oder aber impositive ein Articulum hievon condiren.

legia, usus, decret, statuta uns in unszeren, mehr als billigen sachen suffragiren lassen, weder jus naturae, gentium, divinum will was helfen bei allem bitten, bieten und sagen.

14. Martii. Wirdt das consilium sive senat in das országház geruffen und wirdt der zinsz angeschlagen, aufs kapu fl. 20 gratuitum laborem fl. 1 . . . Item zum bau des erdélyi ház, wie auch der Jenő promittiren die Zeckell fl. 600 . . . Item die Saxische nation fl. 600, die egyházi nemessek in den vármegyéken desgleichen kapuszám szerint den. 25. Die taxás városok desgleichen. Nachmittag wirdt das fewr loszgebrent und vorgelesen von dem házvétel und immediata evocatione privatarum personarum, und ist dermassen verschränckt, versetzt und umbgriffen mit conditionen und umbstenden, das man den teuffel erger nicht hett binden konnen, und bie der geringsten condition violirung gesetzt ammissionem bonorum immobilium in comitatu existentium, nota infidelitatis, amissionem omnium privilegiorum et immunitatum. Wider diese beide fulmina und ecclipses, welche zweifels ohn ex ecclipses operatione herruren, so heutt als 14. Martii gewesen, haben wir kein ander mittel gefunden zu begegnen, als publice und solemniter protestirrett, die protestation auch schriftlich vorm landt vorlesen laszem.¹⁾ Interim bleibt unsz der weg, von Gott hilff zu begehren, nicht verschlossen, da unsz alle andere menschenmittel benomen. Was ist dieses anders, als occulta T. p r r p m p s.²⁾ (= tyrannus) Welche Gott gnädiglich von unsz wenden wolle.

15. Martii. Des morgens quarta confluirett das landt, weihl Ihr F. G. noch den tag kegen Wintz und auf die jagt verreizen solte. Von der törvénykezés wirdt vorlesen, von der terminorum celebration und den ortren, item von országyeőlés, item gibt die löbl. Univ. eine schriftliche protestationem ein und wirdt vorm gantzen landt verlesen und nach verlesung von keinem menschen nicht ein wort darauff gesagt. Consul Cib. begerett die supplication herauszugeben. Der praesident communicatis consiliis cum assessoribus difficultirett solches heraus zu geben. Item sollicitatur extradatio ab ampl. dno C. mitt angehengeter bitt, die status solten darauff schreiben lassen, quod faciunt. Vide par illius protestationis sub signo (r). Nach diesem werden zwei brieff vorlesen; einer lautete an den türkischen keiszer, der ander an der kapniki (kapucsi) hasza, und werden diese brieff von

¹⁾ *Lapszélén* : (r).

²⁾ Ezen titkos jegyeknél az 1-ső p 3-szor, a 2-ik egyszer, az utolsó újra 3-szor van aláírvva.

den statibus regni obsignirett, et finitur longorum comitiorum diurnitas hora 11. pomeridiana. Civitatum Saxonicalium et sedium delegati adeunt cons. Cib., quibus omnibus de novo committitur, ut sint in officiis suis vigilantissimi, ne malae nonnullae regnicolarum consultationes praxi approbentur, quibus in totum ab iisdem contradictum sit, et ne inter observandum et adhaerendum privilegiis et immunitatibus usibusque aliquis magistratuum impediretur, illius causam communem causam esse omnes scire debeant, et communiter etiam defendendam, prout super hoc unanimiter universitas ante dies aliquot concluderat. Item quod nonnullis promissionibus concernentibus fl. 3000 // item 100 Joach. Item 100 Joach. Item fl. 500 // satisfaciendum sit, licet nihil horum quicquam effectum et praestitutum sit ab iis pollicitatoribus, ob illum solum respectum, ut conscientia iisdem propria exprobrete, cur rei justissimae promissum auxilium non praestiterint, et ut nostrae constantiae et candoris, fidelitatisque habeant vivum testimonium, ultimo, quia, quos quandoque nec minis nec ferro hincibiles comperiamus, nec prece nec pretio, benevolentia, vumanitate et obsequio vinci posse judicabatur.

Notatu digna sequuntur.

(Simonius 231 — 264. l.)

b)

Simonius apróbb följegyzései.

Acta comitialia anni 1653. memoriae causa consignata per Johannem Simonium dñorum provincialium juratum notarium m. p.

Legati Saxonicae nationis.

Cibinio: Consul Joh. Reisner.

J. Regius Joh. Lutsch.

Andreas Verder, senator.

Johannes Schiff, senator.

Johannes Simonius, notarius.

Georgius Schelkerus, senator.

Corona.

Michael Herman, jud. Cor.

Laurentius Bergerus sen. et not.

Johannes Stenczell, senator.

Johannes Pap, senator.

Schesburgo.

Martinus Heisell, sedis jud.
Lucas Goldtschmidt, senator.

Meduesch.

Michael Simonius, consul.
Michael Buzner, sedis judex.

Bistricio.

Johannes Vallendorff, senator.
Thomas Siefmacher, senator.
H. Matthias, senator.

Sabes.

Johannes Schnell, jud. regius.
Petrus Szakáczy, notarius.

Schink.

Johannes Ruches, sedis judex.
Stephanus Lang, juratus.

Reps.

Petrus Rotth, j. regius.

Leschkerch.

(Senki sincs irva.)

Reismarck.

Georgius Graill, j. regius.
Michael Orent, juratus.

12. Januarii. Cibirio profecti.

13. Albam venimus.

Dormientibus et minus justo vigilantibus S. p x p n p
b p s. (= Saxonibus) venit H p n g p r p s (= hungarus) et
proseminavit zizania in agrum sive in libertates priscas fun-
dumque regium.¹⁾

Nota.

Die publicatio privilegiorum und donationum hatt einst
ihren anfang genomen 1588. Den vormahls ists nicht gebräuch-
lich gewesen, szondren man hatt darmitt geleet und der
usus privilegii ist publication gewesen.

(Simonius 271. l. hol még, valamint a következő scriptillákon
több, a tárgyhoz nem tartozó latin idézetek firkálva.)

---

¹⁾ Jegyzet: Ezen titkos betűknél is a p-ék száma következőleg át-
huzva 1-ső p egyszer, 2-ik négyszer, 3-ik háromszor, 4-ik ötször, 5-ik
egyszer, 6-ik ötször s az utolsó egyszer.

c)

A szászok folyamodása.

Ad universos status et ordines regni Transilvaniae et partium Hungariae eidem annexarum universitatis Saxonicae nationis humillima supplicatio.

Nagtoknak és Kegteknek alázatosan jelentjük, miképpen ezelőtt ennehány száz esztendővel Geisa magyar királytól az mi régi eleink bizonyos szabadságokra hivattattanak volt be ez országba, kiket mind maga Geisa király s mind pedig utánna következett magyar királyok sok szép privilegiomokkal indultumokkal megajándékoztak, látván az ő magok jóviseléseket és ez országhoz való megmutatott igaz hűségeket; sőt külön darab földet szakasztván, conferálták nekik örekesen. Annakutánna jövevénységek nem obstálván megtelepedvén nekik conferált privilegiumokra s ez országnak mint igaz hazafiai incorporáltattanak és így per successionem mi is nem jövevények, hanem ez országnak igaz hazafiai, tagjai s az mi kegmes urunk ő naga alázatos hivei vagyunk. Melyből világosan kitetszik, hogy az mi eleink az Nagtok s Kegtek praedecessorival szép csendességekben éltenek és privilegiumokban illibate megtartattanak. Hanem nemcsak régtől fogva, mind is negyven avagy negyvenöt esztendő alatt egyszer is másszor is hol akaratum, hol pedig értelmünk ellen is concludáltattanak oly articulusok, az melyek az régi s boldog emlékezetű királyoktól eleinknek és nekünk adatott szabadságinkkal manifestissime ellenkeznek. De mivel Nagtok s Kegtek isten engedelmeből és az mi kegmes urunk ő naga kegyelmes annuentiájából most azon fárada, hogy az eddig való üdőknek mivoltok szerint emanáltatott külömböző constitutiói oly consideratióban vétesenek, hogy mind az nemesség praerogativája s mind egyéb rendek igaz törvénye s szabadsága ellen való articulusok tolláltassanak, bizván azért az Nagtok s Kegtek hozzánk való kegyes jóakaratójában és az 1630. esztendőbeli juramentalis depositiójába, hogy bennünket is szabadságinkban megtartani igyekezik,

Könyvergünk annakokáért igen alázatosan és bizodalmoson Nagtoknak s Kegteknek, az mi kegmes urunknál ő nagánál azon instálni méltóztassanak, hogy fejedelmi kegyelmességét mihozzánk is alázatos hiveihez, mint az több statosokhoz mutatván, méltóztassék ő naga fejedelmi kegyelmességéből az szabadságinkkal és privilegiominkkal ellenkező articulusokat tollálni. Mely Nagtok s Kegtek kegyes instálását

várhatnók ugyancsak ezaránt is, hogy csak privatus embernek is Nagtok s Kegtek igaz ügyében instálni urunk ő naga előtt nem difficultálja, de mi nem nézván eleinknek sok hűséges szolgálatjokat és szegénységinknek is fogyatkozott állapotjokat, az Nagtok s Kegtek érettiünk való instantiájáért és az mi kegmés urunk ő naga ebbeli hozzánk megmutatandó fejedelmi kegyelmességéért oly fidelitatis et graditudinis symbolumot mutatni akarunk, mely ez országnak nyilván való hasznára és örökké való emlékezetire lehessen.

N. K. V. V.

N o t a.

Diese supplicationem difficultiren die status et ordines zweyer nationen Ihr F. G. hineinzutragen, begeren demnach expunctionem des worts privilegii. Wirdt demnach ein andere concipirt sub signo ☩ ☩ ☩ und in derselben anstatt des worts privilegii szabadság gesatzzt.¹⁾

(Simonius 275.)

d)

A százszok újabb folyamodása.

Ad universos status et ordines regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum universitatis Saxonicae nationis humillima supplicatio.

Nyilván lehet Nagtoknál s Kegteknél, miképen ezelőtt egynehány száz esztendőkkel az mi eleink az jó emlékezetű Geisa magyarkirálytól az országban behivattatván sok szép immunitásokkal és szabadságokkal ajándékoztattak volt meg, azután is peniglen az következett dicsíretes királyok őseinknek magok jóviselésekre és ez hazához való igaz hűségek retekéntvén, nemcsak illibate megtartották nemzetünket azokban, sőt igaz szolgálatjokat bővebb kegyelmességekkel akarván jutalmaztatni, nevelték is idővel azon Geisa királytól adattatott libertasokat. Több szép immunitások között bizonyos darab föld szakaszatott volt nekik, melynek békességes birodalma felől assecuráltattak volt, és az mi nagyobb, jövevénységek nem obstatván, ez ország közé mint igaz hazafiai incorporáltatván, eleink után mi is ez hazának egyik tagjának és statusának tartattatunk, és az Nagtok és Kegtek praedecessorival szép csendességben élvén és az hazának s annak fejedelmének igaz hivei

¹⁾ Jegyzet: A közvetlen következő folyamodás az itt jegy alatt említett.

lévén, régi királyoktól conferáltatott és continuo usu roboráltatott szabadságinkban megtartattunk mindaddig is, míg negyven avagy negyvenöt esztendővel ezelőtt, hol akarattunk, hol peniglen értésünk kívül oly articulások concludáltattanak ellenünk, melyek az régi boldog emlékeztető királyoktól adattatott és nem egy s két száz esztendőnek forgása alatt helyben hagyatott szabadságunkkal nyilván ellenkezni láttatnak. Mint-hogy azért isten ő szent felsége az mi kegmes urunk és az Nagtok és Kegtek elméjét vezérelvén, avégre promulgáltatott ez országos gyűlés, hogy az mely eddig való végezések vagy az nemesi szabadságnak, avagy peniglen más statusoknak immunitásoknak bántódására végeztettek volt bizonyos okokra nézve, azok ez alkalmatossággal avagy tolláltatnának, avagy mitigáltatnának, melynek hasznát ez haza fiainak nagy része eddig is megérzette az mi kegmes urunk atyai kegyes indulatja járulván alázatos híveihöz. Mi is azért Nagtoknak és Kegteknek tagjai és alázatos szolgálói, bízván az Nagtok és Kegtek hozzánk való kegyes jóakarattában és az 1630. esztendőbeli hittel confirmáltatott uniójában;

Könyvergünk igen alázatosan és bizodalmoson Nagtoknak és Kegteknek, az mi kegmes urunk ő naga méltóságos személye előtt azon instálni méltóztassék, hogy fejedelmi kegyelmességét mi hozzánk is alázatos híveihez, mint az több statusokhoz mutatván, azokban az immunitásokban és szabadságinkban, melyekkel bejöveteleinktől fogván minden megakadályoztatás nélkül ennyi hosszú idő alatt éltünk, s azokban az Nagtok és Kegtek dicsiretes eleitől az közönséges haza békességének megmaradásáért megtartattunk, ennekutánna is megtartani azokat az articulásokat, melyek azok ellen irattattanak, Nagtok és Kegtek egyező értelméből ő naga kegyelmesen tolláltatni méltóztassék.

Az Nagtok és Kegtek érettünk való instantiájáért és az mi kegmes urunk ő naga ebbeli hozzánk megmutatandó fejedelmi kegyelmességéért oly fidelitatis et gratitudinis symbolumot mutatni akarunk, mely ez országnak nyilván való hasznára és örökké való emlékeztetire lehessen.

N. K. V. V.

(Simonius 283. 1.)

e)

A rendek válasza.

Az szászság supplicatiójának beküldésére reámennek az statusok ilyen conditiókkal és alázatos instantiát tenni is készek lesznek ő nagánál.

1. Mint az országnál nem constáló dologban az ő kegmek privilegiuminak és immunitásinak confirmatiójában nem törekedhetnek in genere, mert sem continentiai azoknak nem constálnak, sem pedig azt nem tudják, micsoda részeiben praetendálnak megbántódlást, sőt vélekedhetnek az magyar nemzethez viselő idegenségekből is, hogy netalán az több natióknak praejudicál valamiben, azért is nem akarják közleni vélek; afféle recultatum privilegiumokra pedig sem fejedelmek, sem az ország nem kötelesek, és hogyha oly legitime emanáltattanak másoknak praejudiciumja nélkül való dolgokban, ország instantiája nélkül is az fejedelmeknek vagyon authoritások, hogy conferálhassanak.

2. Mivel azért az ország előtt nyilván egyikben ő kegmek praetendálnak megbántódlást, az házvételeknek szabadságáról írott articulushban, mely noha minden exceptiók nélkül nemcsak egyszer concludáltatott, mindazáltal az mi kegmek urunk ő naga méltóságos censurájára alázatosan hajolván, annuáltunk vala annak, hogy az atyák anyák, özvegyek, gyermekek, immediatus successorok vagy condivisionalis atyafiak ellen az külső emberek ne vehessenek s ne bírassanak házakot, mostan ennyivel condescendálunk az ő kegmek tekintetért, hogy bátor remotiorb, csak igaz vér találtassék az elavandó házhoz, az ellen is az külső emberek ne vehessenek házakat pénzen, ide nem értvén az olyan dolgokat, melyben valakiknek successiójuk, vagy pediglen per matrimonium sive aliquod concambium juthatnak valakik, az minthogy eddég is az ország törvénye sem az inavescált usus efféléket ki nem rekesztett, de különben hogy az két natiók, nem különben majd mint proscriptusoknak és mindenképpen exclususoknak tartassanak, mind nagyobb részek s mind régiebb incolái lévén ez hazának, azt semmiképpen nem cselekeszik.

3. Az evocatiók dolgát teszik ő kegmek fel difficultásban, az iránt is annakokáért mitigáljuk az előtti articulusokat, hogy excipialván ez három casusokat, úgymint potentiarius actusokban, depositumok dolgában és az mely articularis causáknak forumi egyenesen octavákra vagy diaetákra relegál-

tattanak, csak ezekben, de egyebekben in foro eorundem competenti legyen bátor inchoatiójok az causáknak.

Mind ez két rendbeli dolgokra pedig úgy ígirik magokat, hogy az mi kegmes urunkkal és tanácsival is communicálván, mi is és ő kegmek is requirálván, kegyelmesen annuálni fog, azomban ez alább megírt conditiókra ő kegmek is accedálni fognak:

1. Hogy az több natiókon levő igaz hazafiait ő kegmek recipiálni nem akarják, annyival inkább idegen és solenniter nem incorporáltatott embert közikben be ne fogadjanak.

2. Hogy az utonjáróknak (ide nem értvén afféle lézzengő, élődő, szegénységet sacczoltató embereket, kik felől már articulusok concludáltattak) hospitalítások dolgából ugyan most bizonyos declaratiót és constitutiót tegyenek ő kegmek az regnicolákkal.

3. Hogy az szükségnek idején városokban refugiált embereknek securitások ezelőtt már írásban vött módok szerint és ha mik még ahoz szükségesek volnának, addáltatván, bizonyos karban állattassék, kivályképpen penig az fejedelmek állapotjáról már kin levő írások.

4. Hogy az mi kegmes urunkkal és az nemes országgal az Fejérvár és Jenő építése felől bizonyos conclusiót tegyenek, Jenőt azért, mert ez hazának szükséges véghelye, Fejérvárat azért, mert az városokon való házak szerzése az előtti végzések ellen az regnicoláktól emyire elrekesztvén, reménlhetetlen dolog, hogy csak mi kevés számú is magának házat szerezhessen. Jenőben pedig sem az fejedelmek, sem az regnicolák nem resideálhatnak.

(Simonius 285. l.)

A szászok felelete.

Resolutio humillima universitatis Saxonicae nationis.

Alázatos supplicatióknak tenora szerint azon instálunk az nemes ország előtt, hogy szabadságunknak ellene irott articulusoknak tollálása felől törekedvén mellettünk az mi kegmes urunknál, mely dolgon egyebet nem értettünk, hanem hogy kölső emberek az regius funduson házat s örekséget ne vennének, és hogy törvényünknek folyásában intacte maradhatván, privata personák immediate az táblára ne evocáltatnának közzülünk. Ez két dologban áll mostan minden difficultásunk; tudván pedig, hogy az nemes ország maga in-

tercedált az mi kegmes urunk előtt, ő naga is kegyelmesen annuálván, hogy az statusoknak praerogatívájok ellen írott articulusoknak tollálása méltó consideratióban vétessék. Melyre való nézve könyvergünk még is igen alázatosan ez nemes országnak, mutassa hozzánk alázatos szolgálaihoz kegyes jó akarátját, hogy annyival inkább ezen két dolgot kívánságunk szerint obtineálhassuk az mi kegmes urunk előtt. És hogy illendő engedelmességünket érezhesse az nemes ország, ezen következő conditiók alá submittáljuk magunkat:

1. Az mi az idegen és solenniter nem incorporáltatott embereknek recipiálását illeti, eddig semminemű haszontolon embert közinkbe be nem fogadtunk, holott doctorok, patikáriusok és egyéb főmesterek németekből inkább állván, kik mind az mi kegmes urunknak, mind pedig az nemes országnak hasznára voltak. De ha afféléknek exclusiójokra nézve minden praetensióját kiveszen az nemes ország az házvétel dolgából, reá mehetünk arra, hogy idegen embert ez országban való incorporáltatása nélkül be nem fogadjuk közinkbe.

2. Az mit már ennelány rendben üdvözölt kegmes urunkkal is bizonyos contractusunk által transigáltunk, hogy háborúságoknak idején minden legitimus fejedelmet és regnicolákat is feleségekkel, gyermekekkel és velek levő bonumokkal városinkban be fogadjuk, őket placide foveáljuk, semmi illetlen exactiókkal nem terheljük, az ellenséggel ellenek nem praktikálunk, sőt inkább hevet hideget egyaránt szenvedünk, azt azon contractusunk szerint teljes tehetségünk szerint megtartani igyekezünk.

3. Hogy az nemes ország az gazdálkodás dolgából is igaz tökéletes jóakarátunkat megérezhesse, elsőben emlékeztetjük az nemes országot reá, hogyha eddig is jóakarátunkat nem mutattuk-e az utonjárókhoz? (lehetetlenség mindazáltal, hogy kinek-kinek kívánsága szerint lőtt volna az gazdálkodás). Memél inkább ha látjuk, hogy az nemes ország ez aránt mellettünk fog, jó akarátunkat mi is mutatni fogjuk. Im azért ilyen declaratiót teszünk, hogy emberséges utonjáró embernek, a ki illendő módon utját continuálja s nem élődik az szegénységen, kenyeret ilyen bő időben, mint mostan, és szénát adatunk, egyéb élest pedig, melynek az szegénység szerint teheti, tartozzék illendő árán adni, hogy senki méltán ne panaszkodhassék felette. Ha kinek-kinek pedig emberséggel leszünk is lehetünk mint eddig is, azt jó néven vevén, az szegénységet illetlen s mód nélkül való dologra ne erőltesse, minden bizonynyal experiálni fogja az nemes ország, hogyha emberségünkre hagyják, sok jó akarátunkat veszik ő nagok s ő kegmeek.

4. Insuper igitur itt Fejérvárott ezelőtt irt conditiók alatt egy bástyát megépíttetni, avagy azért illendő summa pénzt ad certos determinandos terminos letenni.

(Simonius 289. l.)

Szászságról articulus.

A kételenségből ingyen való gazdálkodás dolgából levén az országnak közönséges végezése, mely az szászságra is extendáltatott és hogy ország közönséges dolgaiban vagy fejedelmek parancsolatiból való szolgálatban nem levő alá s feljáró semminemű embereknek szabad jó akaratjokon kívül pénz nélkül gazdálkodni ne tartozzanak, ha fejedelmektől való specialis salvus conductusok nincsen arról, végeztetett.¹⁾ Mindazáltal annak modalitása és az ellen cselekedőknek büntetése in forma publici edicti kiadatván, observáltatni is rendeltetett.

E d i c t u m.

Valakik nem in publicis regni negotiis avagy pedig a fejedelmeknek specialis commissiójokból való szolgálatban, hanem csak in privatis negotiis alá s fel járnak és az kiknél az fejedelmeknek arról való salvus conductusok vagy czimerek nincsen, ingyen gazdálkodásra, se pedig postalovak, szekerek és marhák adására az szászságon való szegénységet ne kényszerítsék és azok is ne tartozzanak magok emberségeken és és szabad jó akaratjokon kívül,²⁾ ha kik ezek ellen cselekedő emberek találtatnának, akármely nemes rend, ha residentíás emberek azon székbeli tisztectől, ha azok prosecuálni nem akarják, az fiscalis directortól is evocáltassanak, szabados arbitriumokban állván, ha vármegyéjekre vagy székes helyekre azt cselekedőknek, vagy octavalis, akár pedig győlés alatt való táblára, mely causa ha az alsó forumon kezdetik is, de appellatióban onnat is el ne bocsáttassék, hanem mind ott, mind az feljebb való forumokon finaliter decidáltassék. Az collateralis astatiók is és azon falunak lakosinak hiteles bizonysgái is ez casusokban admittáltassanak, utrimque kiválképpen azon helybeli papoknak, mestereknek deákoknak is fassiója s ha az dolog elégségesen nem constálna, a bírának itiletektől egy exmissio megadattassék, de egyébiránt minden tovább való processusok, remediumok excludáltatván; és a dolog comperiáltatván, kétszáz forinton convincáltassék. Mindazáltal ők is szállásadással és falujokban vagy városokban feltalálha-

¹⁾ *Oldaljegyzet* : 1571. 1581. 1607.

²⁾ *Oldalt* : 1581.

tandó ember és marha élésként s egyéb szükséges gazdálkodással lenni pénzért az szállóknak tartozzanak illendő áron, ezen megirt processus és abból következni szokott poena alatt.¹⁾

Az residentiatlan nemesség fejedelmek, urak vagy főrendek szolgálai s egyebek is ha kik efféle dolgokat attentálnának, az olyanoknak megfogattatások büntetetések az szerint legyen, a mint ezen dolgokról iratott generale ac publicum edictumban világosan exprimálva vagyon, ellenben pedig ha kik méltatlanul fogdosnának kárositanának vagy törvénnyel is vexálnának valakiket és méltatlan panaszokat tennének, ezen megirt processus mellett poenam talem incurraljanak.²⁾ Ha pedig nemes emberen történnék, szabadságában leszen, ha foro is, de jure servare, juxtaque continentiam decreti procedere vagy pedig ezen articulusban is processussal. (*sic!*)

Nem interdicáltatik pedig az, ha kikhez az akaratoknak és személyeknek mi voltokhoz képest illendő emberséggel, bölcsülettel lesznek az gazdálkodásból és szabad jóakarataikból.

(Simonius 291. l. Meglehetősen hibás másolat, nem Sim. írása).

1654. jan. 18-iki fejezévi országgyűlés.

Simonius följegyzései.

(L. Erd. Orsz. Eml. XI. 31. és 175. ll.)

Landtagshandell zu Weissemburg denn 18. Febr. (*sic!*) im Jahr 1654. celebrirtt. consignirtt durch J. Simonium. m. p.

Assessores tabulae.

1654.

Praesident Stephanus Petki Siculus et consiliarius intimus illmi principis.

Cseffei László, itilőmester.

Lázár György, itilőmester.

Nagyobbik Bánffy Zsigmond, assessor.

Joannes Betthlen, assessor.

Georgius Vitéz, assessor.

Stephanus Szentpáli, assessor.

Gabriel Salamon, assessor.

Stephanus Angyelossi ass.

Mikessi Mihály asses.

Martinus Saárpatoki, director fiscalis.

¹⁾ *Oldalt* : 1581. 1591. 1599.

²⁾ *Oldalt* : 1571.

Főrenden levők.

Franciscus Kornis, mag^{cus}.
 Kappi urfi, mag^{cus}.
 Vesselény István, mag^{cus}.
 Haller Pál, mag^{cus}.
 Haller János, mag^{cus}.
 Samuel Gyulaffi, mag^{cus}.
 Michael Betthlen.
 Stephanus Apaffi.
 Balthasar Apaffi.
 Kisebbik Bánffy Sigmond.
 Taraczkai Sigmond.
 Balthazár Kemény.
 Bánffy György.
 Paulus Nagy.
 Keresztessi István.
 Gyetreöffi János.
 Franciscus Pekri.
 Ébeni László.
 Ébeni István.
 Ibrányi Mihály.
 Darlaczi Ferencz.

Varadino.

Ladány Mihály.
 Inczédi Mihály.
 Ladány Gergely.
 Károly Mihály.
 Boldovai Márton.

Huic comitiorum conventui generali interfuere ex civitatibus et oppidis Albae 18. Januarii congregati:

Cibinio: Joh. Reisner, consul; J. Lucz, judex regius;
 Andreas Verther, villicus; Johannes Schiff.

Corona: Frantzen Crestell, villicus; Joseph Bolthos,
 Valentinus Gokesch, Michael Kloszius.

Segesvar: Georgius Heiszal, Georg Telmen.

Medgyes: Michael Simonius, consul; Stephanus Hann.

Bistricio: Leonhardus Schneider, Joannes Literati.

Sabeso:

Nagy-Sink: judex regius.

Reismarck: Georgius Graill, regius.

Ruppes: Petrus Falk, sedis judex.

Leschkirch: Adamus Kiszling, regius.

Broöz: Stephanus Fodor, judex regius. •

Ex comitatibus.

Daniel Vas.	Claudiopolit. :
Sebessi Boldizsár.	Szakáll András.
Epperjesi István.	Szabó Ambrós.
Mohai János.	Váradi Miklós.
Mihály Deák.	Vitzai Péter.
Sarossi András.	Árkosi István.
Iffiu Sándor Deák.	Keszeri István.

Siculi.

Daniel Ferencz.
 Ugron Tamás.
 Ugron Mihály.
 Ugron István.
 Henther Péter.
 Angyolossi János.
 Kendi János.
 Farkas Ferencz.

1654.

19. Januari. Confluirett das landt in dem országház und wirdt der catalogus verlesen und die abwesenden fleisig annottirt. Ihr F. G. überschicken die propositiones denen statibus regni wenig an der zahl, deren anfang bestundt in einer dancksagung zu Gott dem allmächtigen, durch dessen gnade der sich ins harnisch gesetzte feindt und untrewer nachbahr, Lupul wajda in der Moldaw, sampt seinen boszen vorhaben und reincken zurücktrieben, unszer landt im frieden erhalten, und die stände des gantzen landes in zimlicher gesundtheitt das alte jahr beschliessen und das newe befangen lassen, wütschendt das auch dieses jahr möge mitt beständigem friede zugebracht werden. Auch nehme Ihr F. G. in grossen gnaden ahn, das sich das edle landt und gesambte status regni eingestellt: 1. propos.: Das edle landt wurde sich zu gemütthe fuhren wissen, das alle zeitt Ihr F. G. und deren hochlöblichen andenkens praedecessores zur erhaltung des allgemeinen friedens den gebührenden tribut und geschenck in gutter zeitt an die ottomannische und scheinige port abgehen lassen, dasselbigte will sich auch uns gebüren. 2. Weiln Ihr F. G. viel und mancherley expensen auf frembde legationes machen müssen; im verflossenen jahr imgleichen nicht wenig expensen die krieges expedition und unruhen verursachen, zu dero hoffhaltung desgleichen viel ausgaben gehörig: als wolten die status regni szo woll den zinsz, wie auch zum bau der grantzheüszter deputirten gratuitum laborem in völligerer und

vermehrter summ annehmen, so auch wollen diejenigen so da zum baw des Constantinopolitanischen vorm jahr eine gewisse summe angenommen haben, und das meiste theil dem káptalon nichts eingewehret, restiren, sich einstellen. sintemahl ex relatione des, vor wenigen wochen expedirten legati ad Portam. so schriftlichen geschehen, das siebenburger hausz sehr bawfellig szein soll, und mitt funfftausendt reichsthallern schwer zu repariren sey. Eodem die, ehe und dan Ihr F. G. dem landt die propositiones überschickt, wurden vom landt zu Ihr F. G. hineingeschickt der Gyulaffi László, ein nagos herr, und ausz allen dreyen nationen gewisse personen mitt ihne Ihr F. G. zu gratuliren. Die resolutio wirdt differirt.

20. Januarii confluirett abermahl das landt an gewohnlichem ortt im landthaus und wirdt ein anfang gemacht in vorlesung der postulatum, und anfangs geben die comitatus ihre postulata ein, und zwar erstlich comitatus Bihorien-sis in genere, ex eodem comitatu gibt der Ladány Mihály vor sich und seine tochter, relictam Réthi Orbán, ein schriftlich, und weihn das landt starck zusammen redete, das man ihn nicht hören konte, zur bereittung einer attention sagt er: Nagtok s Kegtek hallja meg oly dolgot, melynek hasonló az ország eleiben nem költ. Diese wort hatt man also baldt, unbewust die person, dem gnädigen H. und F. hineingetragen und ist Ihr F. G. sehr erzürnett darüber, auch alszobaldt den G. H. Kemény János vors landt, benebenst noch einen consiliarium Haller Gábor, geschickt und dem landt anzeigen lassen wie das Ihr F. G. méltóság und fürstliche existimatio sehr angegriffen worden sei, wolte demnach das landt drüber erkennen lassen, obs recht geschehen sey, das Ihr F. G. das geldt niedergelegt und die relictam Redi Orbáns ausz der jószág gethan oder nicht? Das landt erkent auff zweyerley weisz, den die propositio des H. praesidenti wardt gleich in der mitte verkehrt, ob Ihr F. G. das geldt de jure hett niederlegen können, guug es lieff dahin, Ihr F. G. hett recht gethan. Der Ladányi Mihály helt sich tapfer, als ein gutter rechtsgelährter, und will ehe und dan die suffragia ad illam Celsnis instantiam colligirett wurden, sich expliciren und seine gelegenheitt und durch schriftliche documenta kundt machen; er erhelte nichts; protestirett demnach darwider, das er dadurch nicht wolte seine im rechten hangende sache immiscirett haben, sondren ad forum competens behalten. Nachdem die voxolás geschehen war, hatt der director causarum fiscalium protestirett, weilen wort geschehen seyn, so da nicht mit stillschweigen zu übergehen, die zeitt aber etlicher massen verflossen und das landt schwerlich sich so lang würde

können gedulden, als wolte er benebst dem fiscali procuratori protestirett haben, ihm fall zwe oder dreÿ tag druber verflussen mögte, das ihnen nichts zu fortfahung ihrer sachen be-
nohmen seÿ, sondren alszo vom landt angenommen, als wen sie mox et de facto sich über die geschene wortt gerü-
rett und gemeldett hetten.

21. Januarii. Confluirett abermahl das landt und werden postulata verlesen vorm landt, welche ihr F. G. hinein-
zutragen eingelangt. Auch haltet der Ladány, nebenst ihm die delegati comitatus Bihoriensis, biem landt bittlich an: man mögte doch bie Ihr F. G. ein collect und intercessio ein-
legen, das Ihr F. G. den gefasten unmuth und ungnadt möge fah-
ren lassen; sintemahl er vor Gottes angesicht und vorm edlen landt das bekennen musse, das er auch nicht in die ge-
danken gefast, Ihr F. G. méltóság zuwider etwas zu gedenc-
ken, vielweniger zu reden, sondren das er gesagt: hallatlan dolgot hall az ország, hett er zu dem endt gethan, das er da-
durch sich attentionem machen wollen. Das landt intercedi-
rett vor ihm. Ihr F. G. nehmen auf einen anderen tag bedenk zeitt.

22. Januarii. Werden abermahl postulata vorlesen und Ihr F. G. hineingetragen und seindt unnter anderen postulatis diese die notabelste, comitatus videlicet Albensis: Man solt
1. die gedruckten constitutiones 1653. mitt dem obsignirten und dem káptalon im verflossenen jahr hineingegebenen par-
conferiren, weilh additiones, variationes in denselben scheinen zu sein. 2. ittem solt man den decimatoribus wehren, das sie das armuth mitt beschätzen nicht solten so aggraviren.
3. Ittem man solt denn handtwerckern das übermachte thewre verkauffen ihrer arbeit wehren und limitiren. 4. Ittem begerett der adell, so da zu Weisseburg wonhaft, das ihnen vor dero ros, die sie halten müssen, ein ortt auff Weisseburger hutter geben möge, im sommer ihre ros alda zu halten.
5. Ittem begerett der adell, das diejenige edelleuth, so in fundo regio oder aber in fiscális jószág weingärten aufgear-
beitet, contra nobilitarem praerogativam nicht solten schuldig sein, zehenden zu geben.

23. Januarii. Confluirett abermahl das landt und werden etliche Ihr F. G. und des consilii resolutiones, auf hineingetragene postulata gethan, vorlesen. Ad 1. bie einem thewren eydt bethewrsz Ihr F. G., das sie nichts mehr darzu setzen lassen, als wie es ihm geschriebnem und versigeltem exemplar stunde, in ea parte wolte Ihr F. G. nicht ihr zuwider schein lassen das conferiren der articul, die errores typographicos, da villeicht ein buchstab zu viel oder ein sillb und wort ausz-

gelassen szejn, zu corrigiren; den gemachten sätzen aber einen anderen verstand zu machen, durch variirung oder addirung wolte Ihr F. G. nicht gestatten. Ad 2. der praefectus soll befehlen, das sich die decimatores nach ihren institutionibus halten sollen. Ad 3. Der handwercker arbeit solte geringer limitirt werden, oder aber solt jederman zugelassen szejn, er seÿ ein zechman oder nicht, zu arbeiten und in städten und dörffern seine arbeit öffentlich zu verkauffen. Contra hoc insurgunt civitates et oppida Saxon. et Hung., Colosvar, Enyed, Vásárhely totaque universitas Saxonicalis sagend: sie wolten die limitation auf die zeit accommodirt anzunehmen sich nicht schewen, aber der adell solt nicht exempt sein. Item nonnulli dicunt: wir haben von königen und fürsten unszere zechbriefe confirmirt, von denen wollen wir nicht weichen; Ihr F. G. haben zugesagt, einen jedwedem die seiner uhralten freÿheit und löblichem gebrauch zu lassen und zu erhalten, solte nun den kantárossok oder hudlern-sudlern und rieplern dermassen zugelassen sein, ihre arbeit zu verkauffen, wo blieb das gethane versprechen in den conditionen? Alii dicunt: quod tibi fieri vis, hoc alteri feceris et vice versa. Der adel verkauffe nur nicht thew die wahren, als ochsen, kuh und rinder, schaff und woll, das viehe, das fellwerck so da rohe ist, so wirdt der handtwercksmann auch die arbeit in geringerem kauff folgen lassen. Alii dicunt: wir in den städten und märckten dringen unszere arbeit niemanden mit gewalt auff; ist unszere arbeit zu thew, wir wollens nicht wehren, ein jedweder edelman halte sich ein kantáros. Endlich nach langem gehaltenen wortstreit offeriren sich die officiales der städte und märckte, die status regni solten mit auffbringung der general limitation verziehen und ein jahr versuchen, sie wolten der handtwercker ihre arbeit limitiren zu haus, das es etwas herunter kommen wurde. Die status acquiesciren darmit und wirdt solches Ihr F. G. und dem consilio hineingetragen. Ad 4. resolviren sich Ihr F. G. und das intimum consilium, man solt nur ein ort zeigen, so wolten sie sich alsden resolviren. Ad 5. die edelleüte lassen nicht weingärten machen, so werden sie auch nicht schuldig sein dem fisco zehnden zu geben. Eodem die wirdt vom landt beschlossen, wie auch von Ihr F. G., das frembde handelsleüth, als Griechen, Armenen, Juden mit derleÿ wahr, die in dem landt wechst und gemacht wirdt, handeln sollen mit schwartzen lambfelchern, woll, flachs, wachsz, henff und sillwerck, mit tischlerarbeit, als flaschen futtren und dergleichen.

24. Januarii. Die praemisso werden abermahl die status und ordines regni versamlett und postulata vorlesen, suppli-

cationes und die von Ihr F. G. und geheimbten rath darauff erfolgten resolutiones, und werden auff etliche replicirett. Heutt wirdt Ihr F. G. von der nation ein demüthige supplicatio eingelaugt¹⁾ und das newe jahrs geschenck offerirt durch cons. Cib., J. reg. Cib., villic. Coron., sedis jud. Seges, cons. Mediensem und kompt die supplicatio den tag herausz.

25. Januarii. Wirdt Eine L. Univ. über dem, das man Ihr Gnaden fraw fürsten zwe hupsche pockall, dem jungen printzen einer solte offerirett werden, welches auch geschehen. Denn gnädigen H. Joh. Kemény solt man ihm gleichen einen hübschen becher ittem dem H. hoffmeisterr verehren.

26. Januarii. Gabe die Saxische nation den statibus duarum nationum hinein.²⁾ Der praesident sagte, sie könten dieselben nach vernomenem inhalt durch öffentliches vorlesen von sich nicht assumiren. wolten demnach dem geheimbten rath Ihre F. G. solches communiciren und alsden Ihr F. G. mitt hineinragen.

27. Werden iteratae resolutiones sowol von Ihr F. G. wie auch den statibus regni vorlesen.

28. Januarii nachmittag kommen zwen pastores delegati vom Saxischen bischoff (*üres hely hgyva*) der ander von Almen und nach angezeigtem grusz vermelden sie, wie das sie vom H. superintendenten verschickett worden seyn und zwar specialiter die V. N. W. H. nobiles et generosissimos Cibiniensis civitatis officiales dñum consulem et judicem regium halten demnach ahn ingravatim solt man sie verhören; recapituliren, wie das der H. superintendens were certificirett worden, das die Appesdorffer hetten eine praevaricationem verübet, welcher wegen den der in optionem ihnen vom venerando capitulo gegebene mann anitzo pfarer zur Slatna durch die meisten suffragia der gedachten ecclesi von den V. W. H. als patronis illius loci nicht vor würdig erkant wolte werden, sondren ein anderer zu beruffen vorgestellt szey, welcher ut relatum sey und der superintendent gewisz verstandigett worden, das derjenige vorgestellte inhabilior et domo in Christi zu dienen destitutus, welches wegen den alleweg folgt, das was einer selbstn nicht, auch anderen nicht zu lehren vermag; halten demnach humillime ahn die V. U. W. H. wolten als patroni in sententiam clarissimi viri domini superintendentis condescendiren, welche sey, das der Slatnensis legi-

¹⁾ Oldalt : (a)

²⁾ Oldalt : (b)

time electus dessen ortt seelsorger sein könne auch taugliche von Gott gaben habe. Ad haec ampl. *dnus* consul Cibin. des clarissimi *dni* superintendentis überschickter grusz ist unsz angenehm, sagen demnach danck demselben wie auch den referendariis; wolte wuntschen das die uns zum Theil bewuste schwachheit in etwas solte nachgelassen haben. Was anbelangt: der Apeszdorffier pfar vacantz und wie zugangen mit der election des Slatner pfars, ist unsz gar woll bewust, und wen es legitime mit emporhaltung unszers geburenden respects als patronen zugangen und geschen were, so wolten wir die wir ohne das viel zu viel in magis publicis die gantze nation betreffendt bis dato sudiren müssen, mitt dergleichen molestien unsz bebürden, die praeteritionem aber nostri können wir nicht dulden. Man hett auch unsz sollen hievon certificiren ab ecclesiastico ordine, welche in optionem geben szeyen und alsden darnach die election vorgenommen sollen werden. Nun ist das nicht geschen. Pastores delegati dicunt: haben sie das gethan, welches wir nicht wissen können, so haben sie nicht recht gethan, aber nicht der gantzen ecclesi wirdt dessen solten entgelten, was dreÿ oder vier verwirckett haben die E. N. W. woll wirdt wissen zu straffen. *Dnus* consul: die drey oder vier haben nichts gethan vor sich sondren nomine ecclesiae. Pastores instantissimis verbis sed affectuosa pronunciatione porro instant: die V. W. H. solten das einzige jus was die arme leuttcher haben, liberam electionem nemlichen nicht impediren. Ad haec *dnus* consul: behütte Gott, das intendiren wir nicht, szondren weiln wir als patroni vornbey gegangen worden szejndt, können wir nicht zu der election, welche illegitime geschehen, still schweigen, zu dem ist gar ein grosser unterscheidt inter fundi regii rusticos et fundi nobilitaris, sie haben nicht einerley freÿheit, diese sindt jobbagÿen und haben ihre dependentiam von den patronis, *dnus* videlicet terrestribus. Pastores: in civilibus können wir es gern zulassen, aber wir vermeinen das die Appeszlörffier ecclesi in der freÿheit und wahl eines beruffenen seelsorgers hatt keinen unterscheidt von den anderen ecclesiis regii fundi; bitten demnach die V. W. H. wolten doch den Slatnensen nicht verwerffen, welcher sich wurde gar discrete und gebührendem massen verhalten seinem talentulo nach kegen die V. W. H. als volmeinende H. patronos. Ad haec *dnus* consul: gleich wie wir den wurdigen H. Slatnensem anders nicht kennen als ex relatione aliorum als können wir keine censur von seiner condition unsz machen. Pastores: opposita juxta seposita magis elucescunt; alsden wurde E. V. W. erfahren, wenn sie beide erfahren mogten. Ad haec *dnus* consul: pauperes semper habebitis vobiscum. Pastores ad haec:

pauperes spiritu plures in aere.¹⁾ Dñus consul: wenn mich an so ein ort jemandt wolt zu einem pfar haben, so wolt ich wider den willen der patronorum nicht ziehen. Wir wollen dieses des H. superentendentis begeren und anbringen in ein considerationem nehmen unangesehen, das wir alhier andere difficultates von uns zu schieben der gantzen nation obliegendt vor unsz hetten, und mitt dergleichen minus publicis unsz nicht dörfen aufhalten. Ad haec pastores: wir wissens und sehens das E. N. W. in dieser zeitt nicht wenig ruhe, sondren viel zu bedencken haben, als da die verachte und verhaste Teutsche nation mitt vielen difficultatibus umbgeben, aber gleichwill haben wir unsz auff bepfel des clarissimi H. superintendentis der ecclesi angenommen und diesen casum conscientiae anbringen müssen, den ein elender zustandt ist an dem ort: wen anders nichts were, als das sanctum baltisterium, bitten demnach umb praefigiren eines termini und tages, das wir erscheinen mögen und von E. N. W. antwort und gutte resolutionem zu entpfahen. Ad haec dñus consul: wir wollen sehen, wenn wir nur durch unszere magis ardua werden kommen sein.²⁾

29. Januarii. In der versammlung der statuum und ordinum an gewöhnlichem ortt heltet Eine löbl. Univ. bie dem H. praesidenti, wie auch biem edlen landt ahn, die dem H. praesidenti vor drey tagen zu handen gegebene suplication, so auch publice vorleszen worden, mitt den anderen postulatis und suplicationibus comitatum Siculorumque et privatarum personarum, wolte doch das edle landt Ihr F. G. mitt hineinragen lassen und in ansehung unszers grossen erbietens nebenst unsz anhalten. Auf dieses anhalten wirdt die supplication zum anderen mal vorleszen publice. Nach vorlesung derselben, damitt die status und ordines duarum nationum desto gefüglicher darvon abreiden mögten, intimirett der H. praesident unszeren abgesandten Saxischer nation einen abtritt bisz ins törvényház; die dñi Saxones treten ab und nach verlauffenen quadrant einer stunde wurden wir hineingeruffen,³⁾ und sagte der H. praesident: Die supplication der löblichen nation hette das landt (2 nationum status et ordines) durch zwee öffentliches vorleszen sampt deren inhalt vernomen und wolten gern dieselbe nicht nur Ihr F. G. hinein schicken publico nomine, sondren auch anhalten, damitt diejenige sachen mögten nach unszerem begeren meliorirt werden, allein es befunde

¹⁾ *Lapszelen*: Pastores: es wäre ein unerhört ding, das man zweimal solt stimmen. Consul. Es sindt mehr exempla. Pastores: es mogen eins oder zwe exemplum sein, die seindt aber nicht universal.

²⁾ Ez Simonius 361-ik l. áll.

³⁾ *Oldalt*: (c)

sich in dem andern punct eine grosse difficultät, welche angesehen hetten die 2 nationum status et ordines ihr begehren hievon aufs papier bracht; wir solten, weilen unszer begeren grosz, etwas ihnen ihmgleichen gratificiren, vide signum (c).

30. Januarii resolvirett sich eine löbliche Universitat schriftlich vide (d). Nachdem die resolutio den beiden statibus schriftlichen hineingegeben worden, haben die domini delegati Saxonum ausz dem országház einen abtritt nohmen, szein auch alszobaldt wider hinein geruffen worden. Der praesident aber Petki István ein Zeckler sagte, das unszere resolution vorlesen worden szey, weiln aber der beider nationen status et ordines ausz derselben vernomen, das wir auff das gutte er bieten in nichts unsz declarirett zu gratificiren, sondren vielmehr opponirett, als könten sie keines weges wider sich selbstn nebenst uns intercediren, viel weniger die supplication hineinragen. Auch sagte er: weiln einer von den Saxischen herren diese wort redete: wie können wir weiter von unszeren rechten und freiheiten weichen, die wir nichts acquirirett haben, Ihr habett allschon bereit ihre freyheiten verloren, was einmahl verloren, darff nicht verloren werden. Ad haec dui Saxones: behütte Gott, das unszere freyheiten verloren; sein solten, umb welcher emporbleibung wir vorm jahr, wie auch itzunder bemühen.

31. Resolvirett sich Eine löbl. Univ. zum andern mahl schriftlich (e). Nach vorlesen dieser schrift treten die W. H. delegati Saxonum Tramiensium ab und die status et ordines duarum nationum ventiliren unszere resolution und nach langer digladiation werden wir hineingeruffen und zeigett der praesident ahn, wie das sie hetten unszerer schrift inhalt ruminirett, befunden aber, *das weilen wir auch vorwan unsz also resolvirett hetten, von unszeren statutis nicht zu weichen, nun aber sich also sehen liesz, das wir gewichen seyen. als konten sie nicht recediren von ihrer meinung und unszere supplication hineinragenn.* Nota: Mann examinire den syllogismum: Ihr szeitd vorwan nicht von ihren statutis weichen wollen, *major* propos., nun aber szeitd ihr gewichen, *minor* propositio. Ergo können wir mitt nichten eüre supplication hineinragenn. Nun komme der allerbeste logicus und bringe diesen syllogismum in formam figurae alicujus und zeige uns connexionem terminorum, eliciire auch ausz den beiden propositionibus die conclusionem, daher sie naturâ herauszfliesen soll. Major propositio das sie wahr szey, gestehen wir gern, und wollen auch das landt nicht lügen straffen, unsere dem landt eingelangte supplication confirmirett majorem propositionem. Minorem gestehen wir nicht. Und die conclusion kompt

weder ausz einer noch der anderen proposition. Wir begerten unszere schriftliche resolution herausser, welche unsz auch alszobaldt gegeben wardt. Die postulata aber liessen wir drinnen.

1. Febr. Dies domini.

2. Februarii.

3. Febr. Elaboriren gewisse deputirte personen eine neue lamentation.

4. Febr. Reiszett Ihre F. G. der elteren gnedigen frau fürstin bisz gegen Mirizlo oberhalb Enyeten entgegen.

5. Confluirett das landt und werden die postulata Saxo-num Tramiens. herausgegeben, welche die beide nationes keinesweges Ihr F. G. hineinschicken wollen, noch nebenst uns intercediren. Auch protestirett Eine löb. Univ. vorm ganzte landt vid (f.)

6. Febr.

5. Febr. Discurs. Nicht alle so woll Unger wie auch Zeckler billigen das, was Saxischen freyheiten und gebreüchen zuwider condirt in den constitutionibus duarum nationum, sagendt: es ist vergeblich den 1557 jährigen articulum dahin zu zwingen, das indifferenter in allen und jeden sachen, worüber zwo nationes eins, das die dritte solte und muste unten liegen; den Siebenbürgen ist einem dreyfussigen schusterstall zu vergleichen, hawtt man einen ab, so stehett der stull nicht auf zwey fussen, viel weniger auf einem; alszo auch gehet eine nation unnter diesen dreyen zu grundt, so fallen die anderen beide mitt. Ihr F. G. seindt diesen dreyen nationen aequo jure obligirett, ein jedwedren statum in seinen freyheiten zu beschützen, welche drey status sich aneinander nicht subordinirett sein, das einer besser, der ander schlimmer were, einer furnehmer als der ander (wie man will): sondren indem sie ein corpus constituiret, regnum videlicet Transylvaniae, seindt sie sich coordinirett, und hatt keiner seine dependentiam von anderen; auch seindt sie sich nicht opponirett, wie man vorgibt, die freiheiten der stadte und Saxischer nation were der adelicher praerogativ und praecedens zu derogirlich; es stehett eines bie dem anderen gar woll in diversis subjectis. Auch sagt einer, wen die Saxen nur nicht machten ausz ungedult, weiln man sie gleichszam allen und jeden oneribus unterwerffen will, was ein lastbahres pferdt zu thun pflegt, welches, so lang man es bebürdelt mitt erträglichem last, still helt und fortgehet, so baldt man aber mehr aufladett als es ertragen vermöge, schlägts ausz, und schüttelt nicht nur den last von sich, sondern auch den sattel sampt dem reiter und be-

freyett sich der bürde. Applicatio sit penes prudentem lectorem. Ittem wirdt objicirtt, die Unger und Zeckler seindt eltere besitzer des Siebenbürger landes, als die Saxen, denen sie gewissen platz zu bewohnen und zu bawen nur vergönnett; were demnach ein unerhörtes und bie anderen nationen und volckern verachtliches ding, das den Ungern und Zecklern nicht frey sein solt, untter den Saxen heuszer oder erbschaften zu kauffen; zum exempell zu Wien in der keyszerlichen residenz stadt ist den Ungern nicht gewehrt, heuszer zu kauffen. Ad haec: wir gestehens, das die Unger und Zeckler ehe in Siebenbürgen kommen gewesen, als die Saxen; seindt aber von den Tarnern ausgeschlagen worden, und durch hilff und beystandt unszer vofahren sich von newem in Siebenbürgen gesetzt, und ehe und dan die Saxen den beystandt mitt blutt zu prestiren in so einem weit abgelegenen ortt sich versprochen, hatt man ihnen gewisse libertates und einen sequestrirten ortt zu bewohnen geben, welchen man auf latein heist: fundum regium, königsbodeum, auff ungrisch szászság.¹⁾ Dieses Orts einwohner haben in vielen sachen differentien und untterscheidt von den anderen einwohnern und nationen; den in demselben seindt keine nobiles praerogativa viventes, welche jobbagyen, dorffe und fleck proprietario jure possedirten, ausgenommen die Saxen städte und sieben richter. Auch seindt den Saxen wegen praestirter trewheit und erwiesener tapferkeitt in den kriegern wider die heiden in terra nobili, comitatibus videlicet, gutter perpetuo zu possediren gegeben worden. Weilm demnach vor ein unerhörtes gehalten wirdt, das dergleichen exempell nirgendt zu finden seyen untter den Christen, das ein nation von der anderen dermassen separirt sey und keine untter der anderen (in eodem regno) zu wohnen zugelassen werde, auf das geben wir zur antwortt: fundus, religio, lingua, complexio, jura, habitus, conditio distinguunt nos invicem. Ittem objicirett einer, wen die Saxen solten so ein vom landt approbirtes privilegium haben und aufweisen, in welchem stunde: es solte keinem Unger noch Zeckler frei gelassen schein, heuszer oder erbschaften untter den Saxen zu bewohnen, noch zu kauffen, so were res salva: nun hetten sie kein solches privilegium: ergo. R. wir haben freilich eins. Deinde sagen wir, innerhalb funffhundert jahren haben keine Unger untter den Saxen gewohnt, sondren auf ihren landtgutteren in comitatibus; wen wir gleich kein privilegium hetten, dato sed non concessio, wer wolt dieszen antiquum et per aliquot secula confirmatum usum nicht geltig

¹⁾ Oldalt: Vide privilegium Sax. nationale.

zu schein achten instar legis? R. es ist geschehen aber nur ex tollerantia.

6. Febr. Wirdt die eingegebene supplication den beiden statibus unsz heraussergegeben ohne schriftlich antwort, umb welche wir anhielten und darauff die protestation publice vorleszen worden (f). Der eine itélőmester sagt publice, wie wir sub sigillo die protestationales begerten, er wolte nichts heraussergeben, den das were wider das gantze landt. Nach diesem schickett eine löbl. Univ. zu dem anderen itélőmester. Derselbe gab zur antwort: er wolte zwar den delegatis glauben geben, das die protestatio publice vorleszen worden, aber gleichwol muste er verhören und von anderen verständigt werden, was in auszgebung der protestation zu machen oder zu lassen sey. Schickett die protestatio darauff dach seiner deaken einen dem praesident fragendt, ob er sub sigillo die protestation herausser geben solt. Der praesident nimpt und schickt durch den hofmeister Daniel Janos Ihr F. G. hinein. Der deák bekompt von Ihr F. G. das bescheidt mitt herauszgebung der hineingeschickter protestation: man solt nichts schreiben, bisz nicht bepfelch von Ihr F. G. käme. Nachmittag supplicirett pro fine finali Eine löbl. Univ. ahn Ihr F. G. vid. (g).

(a)

Ad illum celsimumque principem ac d. d. nostrum clementissimum humillima delegatorum Saxonum Tramiensium supplicatio.

Noha az elmúlt közelbik országos gyűlésünkben szép szóval való jóakaratumknak, barátságos szolgálatunknak és bücsölettel való magunk ajánlásának gyenge hitele volt az nemes ország előtt, holott számos renden lött instantiáinkkal semmi derekos engedelemre azon nemes országnak elméit nem birhattuk vala, mindazonáltal most már hisszük, hogy az nemes ország kegyesebben fog tekéntení vagy két kérésünknek annuálására, csak ezaránt is, hogy ez elmúlt nyáron hazánkban kétséges állapotjában (nem kérkedésképen mondjuk kegmes uram) nagy hűséggel és tekéletességgel voltunk mind Nagodhoz s mind pedig az nemes rendhez, annyira, hogy valakik kívántak mi közöttünk szállást, azok alkalmazást találtak, semmi javaknak is beszállítást nem ellenzettük, sőt az miben lehetett, barátságos jó akarattal és becsölettel lenni mindeneknek igyekeztünk minden tartóztatás és dilatio nélkül; Nagodhoz is mint kegmes urunkhoz alázasos hűségünket megmutattuk. Mely dologról világos bizonság eddig való viselke — *(eddig a könyvben.)*

(h)

Hiányzik, nincs benne sem jegyezve, sem leírva.

(c)

Regni petit.

Az nemes ország az Kegtek beadott supplicatióját derekos consideratióban vévén, mind penig ez elmúlt esztendőbeli hűséges magaviselését előtte viselvén, egyszersmind nem kételkedvén az Kegtek igaz hűségéről s jóakaratójáról jövőendő üdökre is, az mi kegmes urunknak ő nagának az Kegtek supplicatióját jó szível beküldi, tudván azt, hogy az egyszer megíratott articulust az nemes ország az mi kegmes urunk kegyelmessége nélkül nem variálhatja, annál inkább nem annihilálhatja, csak hogy az Kegtek beadott supplicatiójának egyik cikkelye (mely az privata personáknak táblára való evocálása felől vagyon) az nemes országnak oly fontosnak látszik, melyhöz szükségeseképen megkülömböztetés kívántatik ez szerint.

Az mely causákat nemes atyámfiai nemes személyén eshető potentiák depositomak avagy debitumok felől kezdenek, ez ilyen casusokban hogy az privata personákat ne evocálhassák táblára, az nemes ország reá nem mehet, mivel ezekben oly nagy megbántódását érzi, melyet egyébaránt semmiképen el nem távoztathatna. Egyéb sokféle dolgok vadnak, melyek felől hogy Kegtek között sokokat mások alkalmatlanól fásaszottak, ez ilyeneknek illetlen impetitiójától hogy Kegteket felszabadítsa az nemes ország s instáljon is az mi kegmes urunk előtt, méltónak itéli. Az többiben is hasonlatosképen Kegtek mellett ő nagát alázatosan megtalálni az Kegtek supplicatiója mellett el nem mulatja.

Nota.

Diese schrift wirdt von den statibus ac ordinibus regni Saxonicae nationis delegatis publice ubergeben und wen in dieselbe solt gewilliget werden, solte die eingelangte supplication nomine publico regni nicht nur Ihr F. G. hineingeschickt und getragett werden, sondren wolten auch nebenst unsz intercediren.

(d)

Saxonum responsum.

Nagtoknak és Kegteknek az szász nationak delegatusi alázatosan azon instálván, könyörögnek, Nagtok és Kegtek méltóztatna tegnapi kiadott írásra tött resolutiójokat előlvasztatni és kegyes választ is tenni.

Az Nagtok és Kegtek beadott supplicatióknak urunknak ő nagának bevitele felől miképen resolválta legyen magát, alázatosan értettük. Az mi annakokáért illeti az privata personáknak táblára való evocálása dolgában jelentett difficultását, hogy t. i. bizonyos causákban, potentiákban, depositumokban, debitumokban nem eximáltathatnának táblára való evocatióban az privata personák. Nagtokat és Kegteket annak okáért alázatosan arról emlékeztetjük a mi decretumban Par. III. Tit. XX. Hogy az szabad városoknak pedig minden több törvények szabadságok és szokások az ő privilegiumokban vagy on irván. Az mi törvényünkben immáron az criminalis casusokban, manifesta violentiákban és manifesta debitumokban nem protraháltatnak az perek, hanem még appellatióban sem bocsáttatnak és brevis processussal leginkább az külső embereknek megemlített causájok decidáltatnak. Nagtoknak és Kegteknek offeráljuk magunkat azzal, hogyha valamelli k nemes embernek székünkön pere lészen, annak perit ily brevis processussal decidálni akarjuk, hogy méltán protractio felett panaszt ne tehessen. Annakokáért Nagtokat és Kegteket alázatosan ez instantiánkkal requiráljuk, minthogy az decretum bevött törvényünket helyben hagyja, az nemes ország is ennek előtte való üdőkben, úgymint 1642. Art. 13. azt concludálni méltóztatta: hogy százságon levő privata personák ne evocáltathassanak, hanem kiki coram competente suo iudice keresné ott meg, a hol lakik. Mi is annál egyebet nem kívánunk, az nemes ország a mellett most is tartani és tartattatni méltóztassék, a mit akkor egyenlő akarathól az szász rendekkel való perlekedésnek módjáról végeztet, Nagtoknak és Kegteknek alázatosan megiszolgáljuk.

(f) (publice facta.)

Protestatio delegatorum Saxonum Transylvaniensium coram regnicolis.

Noha sok rendbeli alázatos könyörgésünkkel és instantiánkkal a mellett szép igiretünkkel is az elmúlt közelbik ország gyűlésén, ez mostani generalis diaeta alatt is iteratis vicibus Nagtokat és Kegteket azon requiráltuk, hogy régi szabadságunk és bevött törvényünk processussa és megrögzett ususunk ellen iratott articulusok abrogáltatnának, megmaradásunknak állapotja lenne úgy, az mint egynehány száz esztendőből fogva ekkédiglen volt. Nagy reménységgel viseltetünk ugyan, hogy Nagtok s Kegtek előtt ennek az hazának megmutatott és megmutatandó hűségünknek ezaránt is tekénetete lenne, de minthogy annyit sem obtineálhattunk ennek az

hazának egyik tekéletes hazaszerető *commembruma* és *natio* lévén, hogy csak *supplication* is az nemes ország nevével az mi kegmes urunk ő naga méltóságos személye eleibe vitétt volna,

Annakokáért az nemes ország előtt solenniter protestálunk azon, hogy az mi kegmes urunkhoz ő nagához életünk fogytáig való hűséggel teljes szívvél akarván lenni, Nagtoknak is és Kegteknek két natióul az szükségnek ideiről celebrált *contractus*unk szerint lehető tehetségünkkel szolgálni igyekeztvén, az mi régi szabadságink, bevött törvényink és megrögzett *usussink* ellen irott *articulusok*nak soha sem *annual*unk, nem is *annual*unk, holott az ki az 1557. esztendőbe irott *articulust* megvizsgálja in ea parte, az hul az vagy on irva, hogy *semper enim tertia natio duarum nationum aliarum deliberationem sequi et imitari debet*, ez végezést az akkori eleink nem irta oly értelemmel, hogy valamelyik *natio* az maga saját kárával *confundáltassék* az más két natiónak *privatum lucrum*ával, hanem az mint az akkori idő s alkalmatosság mutatja az az végezés néz teljességgel ez szegény hazának közönséges maradására és javára, mely értelemben valamig megmaradhatunk mind addig protestálásunkhoz tartjuk magunkat, mind az ház s örökség vétele s mind pedig *privata personáknak* közülüink táblára *evocáltatása* felől *cum solenni protestatione*.

Nota.

Diese protestation, nachdem sie vorlesen worden, haben wir (wir helyett) publice begerett die protonotarii solten hierüber more solito uns sub sigillo ein schriftt ausgeben, welches der eine nicht thun wolte, Czeffei László, sondren gesagt: es were wider das landt. Der praesident hatt die *supplicatio* heimlich dem fursten hinaingeschickt. Ihr F. G. haben daraff geschrieben und die *protestationis conservatio* zu verwahren dem kaptalon überschickt.

Nota.

(Tovább nincs!)

(*Simonius* 349 — 363. l.)

1654. oct. 25—nov. 9. *Octavalis terminus.*

(L. Orsz. Eml. XI. 33. l.)

Simonius följjegyzései.

Instructio decimatorum anni 1654.

1. Mivel isten engedelmeiből az dézmálásnak ideje szintén eljött, az mi kegyes urunk ő naga minden székekben levő dézmásokat ilyen instructióval parancsolja kibocsáttatnom, hogy egy processusban is egy dézmásnál több ne legyen, az pedig személye szerint menjen ki, reversalist adván, hogy mindenekről igaz számot ad, és az mi kár miatta lenne, arról plenaria satisfactiót téssen, ha pedig maga helyett más dézmást bocsátana ki, az is tartozzék hasonlóképpen számot adni és mivel ő naga egy processusban egy dézmásnál többet nem tart, úgy egy salariumnál többet nem acceptáltat.

2. Az dézmás kimenvén az processusban az fahagyokot harmadmagokkal eskesse meg, kiknek vallások után írjanak fel minden tavaszi, őszi leguminákat tam in gelimis quam in granis és azoknak minden reditusiról az esküdtek, papok, az dézmás, egymásnak adjanak testimonialist, nem várván az utószori administratiót. Az mely falu határán pedig az gabona dézmálásra érkezik, requiráltatván az dézmás, tartozzék késedelem nélkül kimenni, és megdézsmálván, szorgalmatosan helyben takarítani, nehogy a kimenetelt halogatván, az fiscusnak következék kára, ki ha úgy lenne, az dézmás pro refusione damni fl. 200. convincáltassék.

3. Az dézmás minekelőtte az dézmáláshoz kezdene, annak előtte az esküdtek, és papok előtt olvassa el az instructiót, kihez úgy alkalmaztassák magokat sub amissione bonorum, injungálván fiscus nevével, mindenütt jó takarékos csürt csináljanak az fiscus gabonájának sub poena fl. 12. , azt pedig aratás előtt; ha pedig valahon difficultálnák, válaszszaanak arra alkalmas csürt, az hol eltérjen, annak kolcsa az dézmásnál avagy folhagynál álljon és csipeltessék el idein, hogy szemét is takaríthassák be jó móddal.

4. Volt ilyen abusus is, hogy az dézmások választást engedvén az papoknak, kik az helynek jobb voltát tudván, az dézmáláskor az jobb részt választatták, az fiscusnak az alább való jutott. Azután azért afféle abusus tolláltassék, hanem a régi szokás szerint nyilvánással élvén, az szerént percipiáljanak mind jobb és alábbvaló buzát és gabonát, melyet kár nélkül takarítsanak be az dézmások, alioquin tisztességeket amittálják.

5. Mindenféle őszi tavaszi leguminának kalongya számáról az dézmás ad 10. Augusti az köbel számról ad 31. Augusti, az borról ad 16. Octobris extractust küldjön, mellette lévén az birák és papok fide mediante költ testimonialisok is, kit ha valamely dézmás negligálna, fl. 24 büntessék meg. Hogy penig az extractusok beküldésének bizonyos terminusának kell lenni, oka ez, hogy az extractusokhoz képest tudhasan az fiscus praefectusa rendelést tenni, honnét és hova mit kelljen elszállítani az dézmában. Minekelőtte pedig az dézmát éppen kivitetné, annakelőtte próba kalongyát üttessen és annak szeméről extractust küldjön.

6. Az fiscus gabonáját nem utczán, hanem tiszta csűrben csipeltesse el, mivel ő naga minden harmadik kalongya buzából egy kis köbel szemet vár be. Zabot pedig minden kalongyából egy köblet, hasonlóképpen egyéb gabonából is. Ha hol penig propter incommoditatem az buzának, vagy egyéb gabonának bántódása lenne, tehát arról legyen az dézmásnak fide mediante költ testimonialisa a biráktól és papoktól.

7. Az buzának vagy egyéb gabonának az szűrűről való felmérésében az vékát lábrugással tetéztve ne töltesse, hanem innét vivin ki pecsétes vékát, azzal mérje fel, lecsapva, és azzal adminisztrálja is, az hova parancsoltatik, úgy vigyázzon pedig, se az szűrűn létében, se az utban kárral ne hozzák, szállítsák, alioquin maga fizeti meg.

8. Mennyi superfluitása legyen az gabonának, arról az dézmásnak testimonialisa legyen, alioquin ha úgy nem procedálna, vagy az papok és birák is nem az dolognak valósága szerint adnának testimonialist róla, poena praenotata puniantur, úgymint fl. 200 . — Ha pedig az dézmást az dézma őrizésért valamely falu határára kihíják, tartozzék elnenni, de nem vendégségben, alioquin semmit sem adjanak neki.

9. Vadnak némely faluk, kiknek szűk határok levén. más falu határára vetnek, szőlőt is mivelnek, azért affélék dézmáját is azután fiscus számára vegyék, ha magok kárt nem akarnak vallani. Az egyház földébe vetett gabonákat ne taxálják, az falu földében vetvén akárki is, ha szintén papi is, csak megdézválja.

10. Mindenféle őszi tavaszi leguminákat, valamit in genere eke után az földben vetnek, haza vinni ne engedjen. miglen az dézmát mindenekből nem exigálja, hanem ha fiscus vagy arendator commissióját vinnék reá, kit megtartson pro sua expeditione. Mindazáltal ha valamely szegény ember coacta necessitate kenyérnek valót akar bevinni, hírt tévén vagy az dézmásnak, vagy az esküdteknek és papoknak, tiz

kalongyáig admittálni kell, felvágván minden kalongyának helyét. Ennek utána pedig lencsét lenért vagy kenderért ne adjanak, mint néha cselekedtek, holott kedvesebb a lencse az lennél. Minden ember pedig igaz kalongyát csináljon, kit ha másképen talál az dézmás, az latorságáért megbüntesse. Mint-hogy pedig az dézmás az papok nélkül nem dézmálhat, úgy az papok is ne dézmáljanak az dézmás híre nélkül sub amissione decimarum suarum.

11. Mivel pedig az folnagyk közenséges szolgák az dézma és dézmások gondjaviselésekben, azért azoknak mindenféle dézmájok relaxáltassanak az fiscus részéről, az papok az magok részeket ha megveszik, szabadságokban álljon. Az folnagyk reá vigyázzanak, az dézmások salariomokat rostálva kivégvék, melyet ha cselekednének, adják értésére az arendatornak, kiért az olyan dézmás tisztességét s salariumát amittálja. Az dézmásnak salariuma trit. cub. 12., zab cub. 12., bor urn. 60. Ittem másodmagára per diem négy tál éték, négy eitel bor, két lóra elegendő széna, per diem abrak metr. 2. járjon, de úgy, hogy maga lován járjon, nem az szegénységén, és valami panasz reá ne jöjjön, alioquin tisztességét amittálja az dézmás.

12. Az mi pedig az dézmások ellen való injuria és kártétel dolgát illeti, procedáljon az dézmás az helynek régi jussa szerint, ne úgy, mint azelőtt, hogy vagy tött kárt az szegény ember marhája, vagy nem, de csak ugyan megvonták rajta az fl. 1. egy marhától. Ennek utána azért, ha az marha kárt nem teszen, den. 2. váltassák ki, ha külföldi ember marhái tesznek kárt az gabonában, fl. 1. büntessék meg, ha helyben lakos ember marhái pedig, tehát valamennyi kéve vagy kalongya kárt teszen, annnyit refundáljon érette, hogy ez aránt az fiscus kára távoztatódjék. Az mely földről pedig az dézma bekel, azon az mezőn továbbá az dézmásnak gondja nincsen.

13. Semmiféle szalmát az dézmások az szegénységre ne vessenek, hogy annak árát megfizessék, hanem ha az dézmáson maradna, tartsa meg fiscus marhája számára.

14. Az bordézmálás idején az mustot rossz és bűdös hordókban ne töltsék, avagy csigerral ne elegyítsék, arra szorgalmatosan vigyázzon, ó borral vagy vízzel ne töltsék, az pinczéket megjárja, cirkálja és ha miscuált bor találtatnék valakinél, érdeme szerint megbüntesse, hasonlóképen ha totaliter dézmára borát elő nem vinné s azután compariáltatnék, az olyat, valamit elő nem hozott éppen, confiscálja; reá vigyázzon pedig, nem utoljára dézmáljon szintén,

hogy szurszavar most ne legyen, hanem az mikor kiki mind haza viszi mustját, akkor dézmáljon.

15. Szokták az szász uraim sok helyeken cselekedni, de kiváltképpen Medgyes székben, az szegény embernek pénzt adnak ki bor feiben, hogy szüretnek idein satisfaciáljanak az debitorok nekik, még pedig pinczejárás előtt, az fiscusnak nem kevés kárára. Ennek utánna azért se az dézmás, se az pap affélet elbocsátani ne merészeljen, mert az dézmás salariumát, az pap tisztességét amittálja. Az debitor is borát az dézmálásnak sem előtte, sem utánna ki ne merészelje adni, az creditor is pinczejárás előtt el ne merje venni, egyébaránt mindenik fél megbüntessék érette. Találkoznak olyak is, kik creditoroknak nevezvén magokat, eitelenként vedrenként hol pénzen, hol egyéb marhán is szednek bort, kiből se dézmát nem adtak s pinczejáráskor is nem tudták fel, az fiscusnak nyilván való kárára. Ha azért azután effélet kaphat az dézmás, mind borát marháját azon embernek confiscálja.

16. Az dézmálásnak idején csepegést ne csináltasson az dézmás maga számára, kit ha megcselekedne, becsőletit veszti el, úgy töltesse penig az hordókat, hogy az mérésben is kiteljenek, alioquin az felmerítő polgár az felmerítésért, az dézmás az vigyázatlanságért duplummal fizetik meg. Az nőtelen legények, leányok szőleit dézmáját is exigálja fiscus számára sub poena praenotata.

17. Az többi között erre is szorgalmatosan reá vigyázzon az dézmás, hogy az dézmálás után (*eddig van*).

(Simonius 341. l.)

25. Octobris 1654. Terminus sive octava Medgyeschini celebrata.

Diesen oben gesetzten tag nach der predig confluiren die regnicolae in dem gewöhnlichen törvényház; der herr praesident, Stephanus Sullyok, Johannes Bettlen ass., Czeffei László itilőmester, Georgius Lázár alter itilőmester, Sigismundus Bánffy senior ass., Petrus Torma ass., Gabriel Szalánczi und der director Stephanus Saárpataki und fiscalis procurator Bedőházi, benebenst der anderer rett der procuratorum, und weiln wenig von den táblafiak vorhanden und die übrigen erwartet wurden, wirdt die zusammenkunff nachmittag bisz klock 3. aufgeschoben. Untter dem insterstitio (*talán: jurisstitio*) kommen aln: der Vitéz György ass., Stephanus Szentpáli ass., Franciscus Orbai ass., Stephanus Angyolosi ass., Stephanus Keresztessi ass. Von den förendek seindt alhier der Mikola Zsigmond, Apaffi Mihály, Toroczkai Sigmond, Jósika Gábor, Béli Pál das bösze thier, Farkas Ferencz, Dániel Ferencz, Domokos Mi-

hály j. regius Siculicalis sedis N. Es werden zwo partyen szolít und die decision oder der processus aufgeschoben bis ad

26. Octobris. Diesen tag vormittag levirett man unsere actionem novam congratiale super portionem Hortobagy und disputirett der fiscus wider unsz und begerett, man solt das privilegium in paribus ausgeben, unszer procurator aber als Szombatfalvi, Kereszturi, Szamosközi allegiren ins contrarium: das in privilegiis non dentur paria. Dieszes wirdt in deliberationem gelassen den assessoribus und die tabula deliberiret, das nicht paria gegeben wurden in paribus, sonderen in der levata wurden schon verfast sein ausz dem privilegio, was da ad meritum sei gehörig.

27. Werden die Tourtler von dem directorn, weñ selbe repulsionem gethan und zwar ad informationem des verstorbenen notarii Coronensis, welcher gegenwertig alda vor 2 Jahren gewesen und den armen leüttcheren bepfohlen, das sie solten sich zu haus gehalten, ein jeder hauswirth in seinem hausz und wen die diaken kamen, solten sie repulsionem thun. Nun wirdt vor der Taffell discurirett und zwar von dem procuratore Prasmariensium, die deaken hetten nicht ostiatim gehen die executio zu vollführen, sonderen hetten laut ihr F. G. bepfelich judicem et juratos communitatis evociren solln. Ihr F. G. taffell deliberirett, es stunde in dem mandat und zugleich in dem relatorio, das si sigillatim házonként solten exequiren und hetten alszo dasselbe recht gethan, nun weñ sie auch alle ein jeder vor sich repellirett, als sein ihrer nro 230 convincirett worden, jeder das onus repulsionis zu erlegen, welches sich belauft, auff jede person gerechnet marcam auri facientem fl. 72. // — fl. 16,560 // — und wirdt den armen leüttchern angesagt bürgen zu stellen, aber wo findett man bürgen auf 8 tag gedachte sum. zu erlegen, oder in duplo zu verfallen? Einer untter den delegatis Coronensis civitatis wirdt burg vor das 3-theil, welches dem adversario zukompt. Wegen des 2-theils so der taffelt zu gehörig heltet eine löbl. Univ. ahn, das man doch den begangenen irthumb der Tourtler ausz einfalt nicht so sehr straffen und vindiciren, sondren mitt gnaden verfahren, weñ sie die gedachte sum zu erlegen unmöghafftig, sintemahl sie gantz abgebrandt und zu erbaung ihrer festung wie auch heüszer das geldt im landt erbetteln müssen. Nachmittag werden der H. praesident wie auch die anderen assessores tabulae in denn heusern ersuchett, welche sich auch versprechen den armen leüttcheren in was möglichen zu succuriren.

28. Octobris. Confluirett eine löbl. Univ. in domo hospitali quorum Cibiniensium, von Hermanstadt judex regius,

Laurentius Rosenauer, ego, Petrus Schelker, von Schesburg h. sedis cognomine Heisell, alter Andreas Keiser, von Cronstadt, Herr Joannes Pap, Michael Klosius secretarius, von Medwisch consul et judex regius, von Nöszenstadt Thomas Siffmacher, Georg Vitescher, von Millenbach (*iures hely*) notarius, vom Schinck Laurentius Geitsch juratus, von Reps (*iures hely*) H. David, von Broos judex regius Stephanus Fodor und H. Uelig, und wirdt dieses vornehmlich in discurs genommen: weiln nun innerhalb 3 jahren der Saxen ihren privilegien und den vornembsten ja dem hertzen selbst, dem nationali, dem municipali mühett eine löbl. Univ. mitt allen krafftē sich dahin beffossen, damitt ja von unsz nicht das fewr auszkräme des verderbensz, itzn aber hetten die Cronstadter schuster untterschiedtlicher städte und marcke zech grossen schuster evociren lassen ad tabulam suae celsitudinis immediate privat personen, welche ihnen nicht statten wollen zu jahrmark zeiten drey tag feil zu haben und in ihrem zecharticulen verbottene arbeit zu verkauffen öffentlich, welchem der unruhiger und unverständiger Cronstadter schuster ihren grossen irthumb man billig sollt und must begegnen, weiln selbige mitt handenansetzung ihrer obrigkeitt und fori competentis der gantzen Universität an frembden forum gesucht und wider ihre eigenen mitt vielen unsaglichen unkosten ja mitt gutt und blutt erworbenen und erhaltenen freyheiten streiten: haben demnach die W. H. von Einer löbl. Univ. durch die W. H. delegatos Coronenses vermahren lassen, damitt sie doch in sich schlagen und gedächten, was sie thun wurden, wen ihrer gravamener etlicher schuhe wegen das privilegium so da der gantzen nation commune und zum bleiben dientt nun mehr 430 Jahr lang, in gefahr geriethe, wurden sie abstehen und sich einer löbl. Univ. vertrauen, Catharinae vor einer löbl. Univ. erscheinen, alda werde eine löbl. Univ. in der sachen also dispensiren, damitt beide theiler leben können, wurden als den ein oder der ander theil nicht mitt dem zufrieden sein, was eine löbl. Univ. aufgefunden, solts ungewehrt schein, die sach ad tabulam suae celsitudinis zu bringen via mediatae scilicet appellationis und wurde also per hanc modalitatem verhuttet die violatio proprii privilegii, welches von allen und jeden redlichen Saxen die da Saxisches geblüths seindt, auch mitt dem todt, gutt und blutt zu verfechten ist. Ad haec sagen die Cronstädter Schuster: sie hetten gar einen grossen schaden entpfangen innerhalb drey jahren, welcher ihnen schwer sey zu verschmerztzen, sie müsten über den waldt mitt gefahr und nicht geringen unkostenn reisen die landtjahrmarckte bawen und man-

cher fuhrete sein gantze substantz mitt sich, durch welche handtarbeit er weib und kindt und sich ernehrete, Ihr F. G. den zinsz richte; nun kamen die andren schuster der stadte und marckte neben ihnen, die Arbeit mit der obrigkeitt ziehen hinweg oder aber lassen sie nicht feil han, lauren auf sie noch auf den herbrigen, nur damitt sie sie zu schaden bringen mögten; ausz dieszen und anderen ursachen weren sie bewogen und gedrunge worden ihren uhralten brieff hervorzusuchen und mitt Ihr F. G. confirmiren zu lassen, damitt sie vor und nach jahmarck halten mögen. Item dicunt: den jahmarck leitet man ein an etlichen örteren klock 11. 12. und wurde ihnen nur der halbe tag zugelassen, feil zu haben; zu öfftern könten sie nicht so viel einlösen, wie viel der fuhrlohn betreffe, will geschweigen die kost und ander abreiszen der kleider. Auch sagen sie: das sie musten wunder nehmen, wie die jenseit dem waldt weszende Saxen ihnen so gehessig seyen und alles übels wüntschet, da sie doch ja auch Teütsches gebluts weren. Anbelangendt dem vertrag, zu welchem denn Cronstädter persuadirett worden, sagen sie, sie dürfften von ihren heupteren nichts thun, bisz ihnen nicht antwortt von haus kompt, den sie hetten ihren zechgenossen geschrieben.

29. Octobris. Auff welchen sich die assessores tabulae versprochen racione birsagii sich einer löbl. Univ. zu resolviren in sachen der Tourtler. Nach angehört unterschiedlicher proclamationen gegen 9 uhr wardt eine löbl. Univ. vor die taffel gefordert und die anderen edelleütt in zimlicher meng musten abtreten. Da fieng der locumtenens, der H. praesident an zu reden zum V. W. H. jud. regio Cibin., das sie untter einander, verstehe die táblafiak wegen der zwischen den Béldi Pál und den armen Tourtleren entstandenen uneinigkeit und streit wegen und das sie angesehen sowoll der gantzen nation benebenst den Tourtleren gethaene intercessio, wie auch auf der anderen seite, das der Béldi Pál in diesem landt nicht ein geringes gliedt sey, tertio das auch angesehen, das kein guttes ausz dieser uneinigkeit erfolgen wirdt, undt wir sehen vielmehr an das publicum als unser eigenes, da wir es doch in unszeren henden haben; werden wir sehen, das ihr zur composition inclinirett, als wollen wir auch den adversarium dahin induciren, an der verfallener straff zu remittiren; wir wollen als den auch sehen, was wir thun können und nachlassen, obzwar uns zu ohren kommen, das schon untter euch also das wort geschehn, als würden die táblafiak mitt etlichen hundert gulden sich befriedigen lassen; ein gutten wahn mag ein oder ander gutt herr woll geben können, aber es ist noch nicht decidirt oder abgeschnitten, und die herren sollen

sich auch nicht darauff verlassen, im geringsten nicht, sondern die delegati Coronenses schicken alszobaldt durch ein curir oder post nach haus, das der H. richter komme von heutt ahn ehe und dan 8 tag verfliesse, oder schicke vollmacht zu complaniren, den es heist: sublata causa tollitur effectus, hetten sie untter einander nicht streit gehabt, so were die Tourtler nicht in diesze ungelegenheitt gerathen. Auff dieses antwortet der V. W. H. J. R. Cib. nomine Universitatis und bedanckett sich das die edlen H. assessores mehr auf den gemeinen nutzen sehn wollen und zum frieden anhalten; nachdem die H. delegati Coronenses vernemen werden die petita adversae partis, so werden sie wir nebenst den armen leüttchern gern das thun was intimiret wirdt. Nachmittag requiriren die delegati Coronenses den Béli Pál und bekommen petita schriftlich:

Petita Pauli Béli:

1. Az mely Svarczeles nevő szegeletre szól az metalis, mely hely most az prásmáriak kezénél van, hagyják az én határomhoz, holott azelőtt is oda való volt.

2. Az mint bodolai, nyéni és markosi határok berekesztve vadnak az határhalmok s jeleken belől, ne legyen szabados erdőlniek az prásmáriaknak és ha valaki vakmerőségtől viseltetvén, oda menne s megkaphatnák, annak az decretum szerint legyen poenája, úgy mindazáltal, hogyha bizonyoson comperiáltatik, hogy az berekesztetett határokon belől akadna kézbe, mivel mind ennyi controversiában is eleim, azok után én vöttem ususát, fuctusát, makk termésének idein is háborgás nélkül, ezeken kiül is penig elégséges erdek leszzen magok szükségekre.

3. Az havas dolgában való controversia is teljességgel complanálódjék, úgy hogy ahoz is mivel világosan constál, hogy enyim, soha semmi jussokot se magok, se successorok ezeknek ahoz ne praetendálják, hátra nem hagyván azt is, hogy az mely házok Prásmáratt az Bélieknek volt, restituálják.

4. Az Kis-Tatráng folyása az mint volt s van Bodola felől, ne gátoljanak, hanem az Kis-Tatráng folyására ereszték és gátolják az vizet, mivel semmi károk benne nem forog, alább penig az nyéni rév felől, ahol most az új gátot erigálták, ott az mely két hosszú gát vagyon, egyik az én részemről most is, másik penig az övékről, mely két gát között járhasson az víz, az én gátomnak romlására, határomnak fogyására ne erigálhassanak gátot, reciproce én sem csinálók olyan gátot, ki az övékét elrontsa, noha penig most az víznek nagy része az én réteimen való helybe foly, melyet ugyan precario is

kértek ezelőtt, hogy ott járlasson az víz, mely kívánságoknak noha én nem cedáltom, de potentiose ugyan oda gátoltak nekem nyilván való káromra, azt az darab helyet is tartsák úgy, hogy nekem károm semmi is ne essék.

5. Az mint az nyéni út megyen Brassó felé, avagy Hét-falu felé az bodolai határ széléig, az mely egy láb föld fölől van, azt is szakasszák nekem, mivel az is nem leszen semmi károkra, ezentől nem praetendálván se magok, se successorok semminemő jussokot hozzája az csürnek Bodola felől való részéig.

- *Conditio impossibilis habet vim negandi.*

Conceptus brevis huc adjectus a dñis Coronensibus.

Ad 1-um. Az Svarcales nevű szegeletre szóló metalis helyének abalienálása, mely a memoria hominum Prásmárhoz való volt, az mint róla privilegiumink exstálnak, fundus regius levén, nem áll csak az mi magunk dispositionkban, kit az mi kegmes urunk ő naga directora és tábla assessor uramékkal együtt bölcsen megítélhetik.

Ad 2-um. Az miképpen a markosi, bodolai és nyéni határok felett erdeinkben ezelőtt mindenkoron szabadon erdőltünk legyen, arról való megíratott iratoriából (*sic!*) s privilegiuminkból világosan kitetszik. Ha azért a halmok és jeleken kiűl oly helyben deprehendáltatnék valaki embereinkben, hogy erdelne, kit eddig nem bírtuk, ámbátor legyen poenája.

Ad 3-um. Az havas dolgából is valamit az urak, producálván mindenik fél privilegiuminkat, régi metalis leveleinket, feltalálnak igazságosbnak lenni, abból is ellent nem tartunk. Az ház dolgát illetvén penig, soha ennél többször hírét sem hallottuk.

Ad 4-um. Az Tattring vize folyása és gát vetése felől pedig, noha régi metalis privilegiumink és leveleink vadnak, mindazáltal az jó békességes egyezésnek véghezmenéséért ítélőmester uram és táblai assessor uraimékban, nem difficultálván ad locum rei fáradni, abból is az mint ő kegmek jobbat feltalálhatnak köztünk, ahhoz képest lenne az ő kegmek ítélete, ruminálván fen megírt leveleinket, holott ha úgy lenne, az mint ő kegme kívánja s kívánta, vetésünk és szénarétünknek nagyobb része az víz miá mind elveszne, de a mi legnagyobb, az ország útjában is az Farkas vágóban nem járhatnának. Az mi pedig a mostani két gátaink között való folyását illeti azon Tattring vizének; noha ő kegme Beldi Pál uram praetendálván, mintha az ő kegme rétein jobb részén folya az Tattring vize s mi precario is kívántuk volna, de ahhoz, jöllehet minékünk is lévén igaz praetensiónk, hogy még azontúl is vala-

mennyibe volna határunk: mindazáltal contentusok akarván azzal lenni, kívántuk, kívánjuk most is egyenlő erővel a mostani folyását úgy megoltalmaztatni, hogy se az ő kegme határának fogyására, se az mi résziünkről is jövőndőben ne szolgáljon s ne is ártson; az mint nem is fog ártani, hogy ha úgy fogunk az dologhoz.

Ad 5-tum. Az nyéni Brassó felé menő út felől mit kívánjon ő kegme egy láb föld felől, az is nem lévén teljességgel mi dispositiónkban, mivel az brassai határhoz conjungáltatott; mindazáltal abból is az ítílmester uram és táblai assessor uraimékkal együtt nem ismervén mód nélkül való kárunkra lenni s beszélgetvén az odahaza valókkal, talám úgy modificáltathatni, hogy ő kegme contentus lehet.

30. 31. werden causae nobilium levirt und sonderlich transmissiones vorlesen.

1. Similiter causae levirt.

2. 3. Novembris werden die Medwischer remer szolit. ad instantiam der Clausseburger remner. Eine löbl. Univ. erkents vor rathszam, weiln gar streng in diesem termino verfahren; sie solten sich untter einander vergleichen. Zu wissen, das den anderen Tag als die Tourtler convincirett worden wegen der repulsion, hatt per praesident alszobaldt Ihr F. G. durch einen czimeres posta ersuchet schriftlich, ist noch keine antwort komen. Untter dessen feuren die delegati Coronenses nicht, sondren nachdem sie auch zuvor die táblafiák ersuchet, unterlassen sie solches nicht, den

4. Novembris zu wiederholen, weiln von haus von dem senat ausz Cronstadt an die taffel ein schreiben, wie auch an die löbl. Universität ankommen nebenst etlichen geschencken neuen honszen und citronen. Diesen tag nachmittag confluirett eine löbl. Univ. wegen der armen Toürtler ihrer sachen und discurriren darvon, ob man solt componiren oder aber sich dahin bemühen, damitt die petita des Béldi Páls mögen differiret werden, und nur die táblafiák begüttiget. Weiln aber der praesident im nahmen der taffel einer löbl. Univ. angezeigt: Im fall die Tourtler und die W. H. delegati sich mitt ihrem widersacher dem Béldi Pál wurden in güttlichen Vertrag einlassen, so wurden darnach auch wegen der mulct ein cession geschehen von dem táblafiák. Nun reift sich dieses starck zusammen, die unsagliche sum, welche die taffel recognoscirett und den armen in grundt durch die brunst verderbten leuttchern von Tourtlen unmöglich zu praestiren, ist eine löbl. Univ. gefliessen zu mindern; auf der anderen seiten liegen im weg des Béldi Páls petita. Nun können weder die Tourtler, noch der senat zu Cronstadt, weder eine

löbl. Univ. etwas von dem fundo regio vergeben ohne Ihr F. G. annuents, quid ergo faciendum? Im fall die táblatiak nicht cediren in etwas von dem verfallenen onere repulsionis, will man appelliren in personalem ill^{rum} principis praesentiam, so gehets nicht an in causa birsagiali, ein anders ists in causis meritum rei concernentibus.

5. Novembris wirdt die replication den assessoribus tabulae eingelangt, circa 9. deliberiren sie darvon und fordern die delegatos Coronenses vor, fragendt, ob selbige gevollmächtigt seyen von dem senat in Cronstadt und H. richter wie auch von der communitat zu Tourtlen ausser der enigelangten resolutio mitt dem Béldi Pál zu contrahiren, et respondent, quod non. Auf dieses deliberirt abermahl die taffel, das wen man solt die sach differiren, und gewisse commissarii ad faciem loci ziehen solten, so wurden sie abermahl grosse unkosten machen, und die sach doch nicht decidiret werden, sondren sie hetten alsozo abgeredt, im fall sie nicht gevollmächtigt weren, so solten sie alszobaldt hineinschicken die funff postulata des Béldi und weihn er in etwas von dem vorigen begeren cedirett, das antwortt käme bisz künfftigen montag klock 8 des morgens das entweder die sache sopirt und complanirt wurde, oder aber die mulcta erlegt und juridice abgeschnitten wurde, den langer wolten sie nicht warten. Die puncta so hineingeschickt, sendt dieszo: (*l. fenntebb*).

9. Novembris. Kompt der diener von Cronstadt alin, und den drauff folgenden tag wirdt die sach vorgenommen und wirdt die taffel durch viel intercession dahin bragt das von der mulct so da ihnen zukäme, sie relaxiren fl. 8000 / flor. und wollen nicht weichen von fl. 2500 / --- welche auch bewilligt ward, und auch erlegt. Anbelangt des Beldi portion von der mulct und zugleich den proces als wirdt dasselbe differirett vermöge der schriff.

Nota. Dieses sagte der praeses locumtenens: das die Tourtler keiner barmherzigkeit wurdig seyen, weihn sie unruhige widerspenstige bosze leutt seyen und unter dieser zeitt das so woll Ihr F. G. taffel und die löbl. Univ. ihrenthalben sich kopf brechen und aufhalten, haben sie, im fall es so ist, wie des h. Pauli Beldi tiszttartó geschrieben und wen es nur halbirt wahr war, so were es doch viel zu viel, das die Tourtler das wehr in dem Flusz dermassen befestiget und erhoben gehabt, das das wasser ausgangen auf des Beldi erde und die heuszer unterwaschen. Nun ist der tiszttartó nebenst etlichen unterthanen dahin gangen unnd in etwas vonn der Tourtler wehr wegnehmen lassen. Unterdessen haben die Tourtler ihre wächter gehabt, welche alszobaldt in

den marck gelauffen und seindt auf dieses warnen die Tourtler mitt vollem gewehr und fliegendem fahne herausz auf die jobbágyen zu ganzem weg getrieben und solche wort von sich laутten lassen: Ihr hundert, das gantze Burtzlandt wirdt nebenst uns aufstehen und wo sie nicht gnug sein, auch von frembden wollen wir hilff bekommen. Im fall nun dieses so were, so ists ein grossen tempore pacis mitt fliegenden fahnen auf einander gewapnett ziehen, sein solches nicht turbatores publicae pacis, so da mitt frembden drehen. Nota. Ad unam et simplicem querelam nullus iudicium fert sententiam.

Contractus ausz gezwang.

Nos Georgius Rákóczy etc. Damus pro memoria per praesentes, quod generosus Paulus Béldi de Uzon ab una, ac prudentes et circumspecti iudex et jurati cives civitatis Coronensis, prudentum et circumspectorum iudicis ac juratorum civium caeterorumque incolarum oppidi Prasmari in districtu terrae Barcza et comitatu Albensi Tranniae existentis nominibus medio circumspectorum Joannis Pap civis ac Michaelis Litterati notarii juratorum dictae civitatis nostrae Coronensis ab altera partibus, partim proprio ad id inducti affectu, partim vero praestantissimorum quorundam virorum pacem partium amantium signanter vero fidelium nostrorum generosi Sulljok de Szopor consilarii nostri, comitis comitatus de Kököllő supremi, ac thesaurarii nostri itidem supremi ut et in judiciis in persona nostra praesidentis, necnon magistrorum nostrorum protonotariorum ac juratorum assessorum tabulae nostrae judicariae singulari interpositione incitati, certam coram nobis unionem modis et conditionibus infra declarandis celebrarunt:

1. Quod fiscalis noster director processum illum iudicum, quem contra dictos Prasmarienses ratione non obtemperationis legitimi mandati nostri moverat cum tota sua serie, exindeque subsecutam oneris birsagialis partis in rationem dicti Pauli Beldi cedentis persolutionem quinquies mille sexcentos nonaginta septem florenorum Hungaricalium constituendae, ad instantiam praementionati Pauli Beldi de praesenti celebrato iudiciorum termino distulit.

2. Si quae lites et controversiarum materiae inter dictos Paulum Béldi, Coronenses et Prasmarienses hactenus qualitercunque ortae et agitatae extitissent, earum invicem complanationem ad amicabilem decisionem usque ad primum diem mensis Februarii anni millesimi sexcentissimi quinquagesimi quinti proxime venturi inclusive rejecissent.

3. Adveniente praefixo die primo Februarii, si interea

temporis modo praemisso amicablem controversiam partium contrahentium sopiri et complanari poterunt, bene quidem; alioquin poena praespecificata illa birsagialis, quae in rationem dicti Pauli Beldi judicialiter cessisset, paratis et numeratis in pecuniis totaliter et integre eidem per Prasmarienses persolvatur, quam si die praefixo primo Februarii immediate venturi anni millesimi sexcentissimi quinquagesimi quinti persolvere nollent, non possint, vel quovis modo non curaverint, extunc poenae ejusdem persolutio duplicetur eo facto.

4. Super cujus duplicatae poenae persolutione generosus prudens et circumspectus Joannes Lucz Cibiniensis, comes totius universitatis Saxonicae sedisque et civitatis Saxonicae Cibiniensis iudex regius fidejussor se constituit taliter et eo modo, ut dictus director noster fiscalis duplicatam poenam praespecificatam mox et de facto vigore praesentium nostrarum, exclusis omnibus iudicis remediis ulteriorique processu denegato, imo ne gratia quidem nostra principali hac in parte suffragari valente, exigere de bonis ejusdem fidejussoris mobilibus et immobilibus possit et valeat.

5. Quia vero ex parte etiam Prasmariensium processus quidam iudicis contra quosdam cancellariae nostrae majoris scribas in pendenti esset, eundem etiam modo praemisso suspendissent ita, ut si pacificatio partes inter contrahentes effectuari non possit, idem etiam processus in hoc cardine, quo nunc existit, continuari possit, pariformiter etiam contra eosdem Prasmarienses director fiscalis suum processum iudicum in pendenti relictum continuare valeat.

6. Si concordia partes inter praenarratas optato fine determinari poterit, universi et singuli processus iudicis exindeque subsecuta onera birsagialia pro cassatis et annihilatis habeantur utrinque.

Super qua quidem huiusmodi praefatarum partium coram nobis facta et inita compositione nos etiam praesentes litteras nostras testimoniales iurium suorum uberiorum futuram ad cautelam necessarias sub sigillo nostro judiciali dandas duximus et concedendas, communi iustitia et aequitate suadente. Datum in civitate nostra Medgyes die decima secunda mensis Novembris anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo quarto.

Coram me magistro Georgio
Lázár celsissimi domini dñi
principis Transilvaniae protonotario m. p.

1655. febr. 20-iki kolosvári országgyűlés.

(Simonius följegyzései.)

(L. Erd. Orsz. Eml. XI. 33. és 190. II.)

Quaedam notata comitiorum Claudiopolitano-
rum anni 1655. 20. Febr. celebratorum.¹⁾

Die 13. Febr. proficiscimur Cibinio in comitia ambo
officiales dnus Klein, Johannes Schiff notarius. Revertimur
usque

14. Bohacinum.

15. in oppidum Thorda per mare, per terras, per saxa,
per ignes.

16. in oppidum Gyalu obviam illmo principi ituri una-
cum dnis Schesburgensibus ad id specialibus litteris destinatis.

17. Moramur ibi.

18. Claudiopolim urbem cum bono Deo ingredimur et
hospitia occupamus concredita in platea pontis versus terram
Meszes jacente.

19. Exaro litteras Cibinium conjugi meae.

20. Colosmonostrino illmus princeps veniens post pran-
dium urbem Claudiopolim ingreditur, numero civium numero
equites obviam eunte. Hac die confluit alma universitas et
salutationibus reciprocis depromptis pia vota jungunt et
fundunt, sumuntque in discursum peractam inquisitionem
ad commissionem illmae suae Celsnis et prae primis praevid-
ent, quam odiosa res sit simul et periculosa, fari verum et
scribere, cum omnia scateant in humanis actibus et expilatio-
nibus super miseros Saxones exercitis et magnorum virorum
famulis, et acquiescit alma Univ. in eo illmo principi nostro,
regni et patriae nostrae; summum daum magis esse verendum,

¹⁾ A lapszélén: Nos ab injuste agentibus deo permittente ob pec-
cata nostra juste patimur.

Anno 1636. celebrantur generalia regni comitia, inque iis nota-
bilia tractata fuere discussa.

Anno 1622. Claudiopoli celebrantur comitia.

Anno 1618. Claudiopoli celebrantur comitia regni generalia.

Anno 1601. similiter.

Anno 1578. similiter.

Anno 1608. similiter.

Anno 1575. similiter.

Anno 1609. similiter.

Anno 1574. similiter.

Anno 1596. similiter.

Anno 1573. similiter.

Anno 1607. similiter.

Anno 1571. similiter.

Anno 1594. similiter.

Anno 1565. Colosmonost.

Anno 1587. similiter.

Anno 1560. Claudiop.

Anno 1581. similiter.

quam sub se locatos eique obtemperandum, suam Celsnem fore contra impetitores futuros sufficientem clypeum. Hisce comitiis interfuerunt *Cibinio*: Johannes Lutsch judex regius et comes Saxonum, Laurentius Rosenauer consul, Georgius Klein senator, Johannes Schiff senator, Johannes Simonius notarius provincialis. *Segesvarino*: Petrus Literati jud. reg. Martinus Schäser, Andreas Keýszer senat. *Corona*: Michael Herman judex, Joannes Altzner sen. *Medgyesino*: Michael Simonius cons., Michael Closius secretarius, Michael Fuchs sedis judex. *Bistricio*: Martinus Schultz judex, Johannes Wallendorffius, senator. *Saboeso*: Simon Olendius jud. regius, notarius ibidem. *Schinkino*: Martinus Schnobel jud. reg. *Ex Mercurio*: Georgius Graill jud. reg., Valentinus Urbiger sen. *Ex Ruppibus*: Georgius Kirschner consul, Petrus Roth jud. reg. *Ex Újegyház*: Adamus Kisling jud. reg. *Ex Bro-sio*: Stephanus Fodor jud. reg.

21. Febr. Propter absentiam nonnullorum magnatum, consiliariorum et delegatorum comitatus de Bihor, qui ob inundationem fluviorum ad praefixum terminum adesse non poterant, status regni non confluent.

22. Confluiet Eine löbl. Univ. und nehmen in betrachtung die von Ihr. F. G. anbefolene und nunmehr verrichtete inquisition, wen das man nemliche solt die fassiones sub sigillo Universitatis einlangen, weiln solche durch den H. praefectum sollicitirett hatt Ihr F. G., ob man nicht solt warten, bisz die honoraria offeriret und Einer löbl. Univ. potiores audientiam gehatt. Über diesem wirdt Eine löbl. Univ. eins, man solt ehe die honoraria offeriren und zur zeit der oblation mitt wenigen berühren und bie Ihr F. G. demüthigst anhalten, weiln auf dero gnadiges bepfelich die inquisitio vollbracht, welche bie den statibus duarum nationum und uno verbo bie der nemesség lautter zohrn, haasz und neidt, feundtschaff erwecken wurde, mitt welchen wir als mitt nachbahrn, gevättern und eines landes einwohner leben musten, damitt wir in keine gefahren gerathen mögen und in abschaffung des boszen ergers erfahren mögten. Item discurren etliche W. H. man solt den gnädigen H. Johann Kemény, H. Praesidentem Achatium Barcayj desgleichen ersuchen und anhalten, unserer nation in dieszem fall nicht ungunstig zu szejn. — Item H. jud. Cor. helt an umb beystandt in der Tourtler sach, damitt Ihr F. G. mögten nomine Univ. zu einen mittler angesprochen werden und die sach complanirtt. Eine löbl. Univ. annuirett. Auch seindt heütt in der kirchen in der versammlung des landes nach vollbrachter salutation und begrüßung Ihr F. G. durch den H. Kornisch Ferencz Ihr F. G. pos-

tulata vorleszen worden.¹⁾ 1. Das die status regni trium nationum dahin solten bedacht seyn, damitt der zinsz in gutter zeit möge administrirett werden, weiln in porta Ottomanica derselbe praecise auff gewöhnlichen terminum erwartet wirdt. 2. Weiln die grentzheuser, benentlich Vardein und Jeneő, zu bawen dem landt zum besten sein, als solten die status auch mitt dem hawgeldt sich zeitig einstellen. 3. Weiln zu Jeneő leütt seyen, so da mitt ihren garten und plätzen viel einnehmen, das die status so ein modalitatem auffinden mege, damitt man aldar heüser bawen und kriegswolck hinsetzen möge, desto bequemer und gefuglicher die grantze vor incursion zu bewachen. 5. Das man doch solt zu auffbawung des Siebenbürger hauszes contribuiren, sintemahl es sich zu befurchten hett, es wurde einfallen und andere türckische gebew mitt sich niederreisen, welches mitt trippel unkosten wurden ersetzt und wieder aufgehawett müssen werden. 6. Das allenthalben in landt kriegswolck in sedibus et comitatibus Siculorum, nobilium et Saxonum, ja in Ihr F. G. jószágen selbst solten im quartier geduldet werden, welche Ihr F. G. dermassen wolt refreniren, das dem armuth kein schad oder gefahr, ja übedrusz entstehen löffte; sie solten umbs geldt zehren und man solt ihnen nichts umbsonst geben, und dieses zu dem ende, weiln die beide Wallacheien, Pollandt, der Tartar, Kozák, Moskowitter in armis seindt, damitt, wen es noth hett, in eil einen einfall zu wehren, es sey, an welchem ort des Siebenbürger landes es wolle, das kriegswolck an der handt sey. 7. Das die uneinigkeit zwischen denen so burgerliches standes seindt und der adellschafft so zu Waraden wonhafft und langezeit gewehrett, aufgehoben werde und complanirtt.

24. Postulata comitatus Colos., Belsőszolnok., Dobocensis

1. Weiln in vorgangenen landtag die stadt aufgenommen, das sie die arbeit und wahren der handtwercksleutt wolten dermassen taxiren, das der kauffer damitt zufrieden sey, und solches nicht geschehen, als solten die status regni sampt Ihr F. G. ein limitationem denen staden anzunehmen verordnen. 2. Das der articulus XIX. Az latrok büntetéséről fol. constitution. 131. 3. Postulatum comitatus Hunyad.: Weiln die jobbagyen untermhalb Deva wohnendt, weilen die domini terrestres zehndte von ihnen nehmen, auff türckische erdt lauffen denen edel leutten zu grossem schaden, als solten gedachter edelleutt jobbagyen untermhalb bie Déva nicht gezwungen sein, ihren herren zehenden zu geben. 4. Post. Das kein frembder so da nicht ist vigore articulorum ein membrum regni worden

¹⁾ *Lapszáclén* : Postulata illrmi principis.

und das juramentum deponirett, etwas unbewegliches besizen soll in vármegye noch in dem landt. 5. Die jobbagyen so ausz Siebenburgen in Ungern partium lauffen, und wen dero burgen dahin reizen, so schlagen sie solche todt, solten demnach die status regni auch hierin die reductionem jobagyonum emporhalten. 6. Weiln allenthalben in Siebenbürgenn in den Städten dem adell zugelassen, vor seine nottorff wein einzuführen, ausgenommen die Claussemburger, die da nicht zulassen wollen, solt demnach den edelleutten inskünftig frey sein in Claussemburg zu ihrer nottdorffe wein einzuführen. 7. Weiln in rationem fisci oft und vielmahl eine grosse anzahl wägen durch die vármegye verreizen und grossen schaden thun in denn wiesen, in den hew, so in den scheueren liegett und wen man ihnen will stöwen und wehren, so widersetzen sie sich und schlagen, verwunden unsere unnterthanen, wollen demnach die status auch dieses modificiren, das es nicht geschehe.

25. Febr. Confluirrett Eine löbl. Univ. und offeriren Ihr F. G. der jungen herrschaft, furstlichen gemahlin die honoraria, und langen zugleich mitt ein etliche postulata in forma supplicationis. Ihr F. G. aber, nachdem sie selbe in geschwindigkeit permetirt haben, selbe ohne resolution wieder zuruckgeben lassen durch den H. praefectum Nicolaum Sebessi, sagendt, das man die postulata dem landt solt überschicken. Auch halten diejenige V. W. H. bie Ihr F. G. durch den H. comitem ahn, weiln durch die auf Ihr F. G. gnadiges bepflich volzogene inquisitio bie den statibus duarum nationum grossen hasz und indignation erwecken wurde, als solte Ihr F. G. Eine löbl. Univ. als dero gehorsambste und getrewste unnterthane in seine schutz und defensio nehmen, damitt sie nicht mögten gewaltszamer weisze in etwas ausz gefastem eyver übereilet werden. Ihr F. G. versprechen sich dasselbe zu thun. Eodem die wirdt ein legatus Moldaviae, dessen comitat bestandt von 30 personen, prachtig eingeholett und empfet vom fürsten ausz der kamer 10,000 imper., nescitur qua modalitate.

Eodem die vormittag, gleich als sich die status und das landt scheiden wollen, haben die Cronstadter seiler ad suasum villeicht des secretarii, welches eines seilers sohn ist, Closius genandt, und auch gegenwertig war, durch den itélömester Georgium Lázár ein privilegium publiciren lassen wegen des henffkauffs, welches anfang daher kompt: des magistratus in Cronstadt hatt ihnen einen brieff hievon geben in praejudicium universitatis, welche allein zechbrief geben kann, mit demselben in fundo regio zu leben Diesem confirmirten brieff nun hatt Eine löbl. Univ. contradicirett, und soll auch inskünftig

multa universitatis herabgezogen werden, weiln die seiler contra deliberatum ohne vorwissen Einer löbl. Univ. brieff zu confirmiren und zwar heimlich, welches den brieff suspect machet. Nachmittag confluiren abermahl die potiores ausz den städten und discurriren untter einander, was doch zu thun sey, ehe und dan man die postulata den statibus übergebe; und finden auf in szonderheitt, weiln vorwan dieser modus obzwar nicht mitt gutten oder sonderlichen nutzen observirett in den landtagen, das man den G. H. Kemény János nomine universitatis ersuchen und consuliren solt und eines raths pflegen; den geschehe es nicht, so wurde er solches vor eine verachtung annehmen und mehr verderben, als wir vermeiden auszurichten. Consentiunt. Auch sagt der judex Coronensis, er hette gar eine schlechte hoffnung, das die arme Saxen etwas solten erhalten, und nehme solches aus dem ab, weiln Ihr F. G. von sich weisen aufs landt, und vor drei jahren desgleichen proces observirt worden sey, und weiln Ihr F. G. auff die supplication, welche der Croner richter der armer Tortler annoch im rechten hangenden sach wegen eingelangt, gar kalte antwort kommen, ob sich zwar vorwan Ihr F. G. schriftlich viel eines anderen versprochen gehabt; heltet demnach bitlich ahn, und wiederholett, wessen sich vorm jahr Eine löbl. Univ. versprochen und gleichsam jure jurando aneinander verbunden, in diesen allgemeinen beschwernussen sich aneinander biezustehen, damitt man in diesem grossen fall der armer tourtler sich nicht wollen abziehen, sintemahl ahn ihnen gewalt verübt wirdt und wider recht verfahren wirdt, wolte demnach von Einer löbl. Univ. gern wissen, hetten sie sich einiges bystandts zu vertrosten oder nicht; den wie er spuren und schliessen konne, hetts das ansehen, das die arme leüttcher die ohne das durch die brunst in den grundt verdorben seindt, werden müssen die fl. 5000 erlegen dem Béldi Pál; nun hetten die arme leuttcher, wen sie roszt, oxen und kuhe, kalber schwein zu geldt machen solten und verkauffen, ihn ihrem vermögen das nicht zu erlegen, sondren es wurde die stadt am meisten tragen müssen, ehe sie den marck verlassen solten und wüste bleiben; im fall Eine löbl. Univ. sich ihrer nicht wurde annehmen, so were es ihnen unumbganglich sie, Cronstadt nemlichen, sampt den district wurde sich müssen von der universität separiren und hernachmahls vor sich sorgen, wie sie könnten. Hievon konte nichts deliberirett werden, weiln dieses die gantze nation angehet, ist demnach differirt worden der discursus und schlus, oder endtliche resolution hievon.

26. Febr. Gehen die potiores universitatis zum G. H.

Kemény, zeigen ihm die postulata und halten auch zugleich bittlich ahn umb rath und beystandt. Diese postulata nach grossem und vielem digladiren, exprobiren und auszschuttung allerhandt rancors werden von den statibus bewilligt, Ihr F. G. und dem consilio hineinzutragen. Eodem die werden der Zekler ihre postulata in einer grossem anzahl vorlesen.

27. Werden durch denn Wesselényi István magcum die postulata comitatum, Saxonum et Siculorum. Zulezt nimpt das landt des comitatus Dobocensis postulatam in discursum betreffendt der Clausemburger ihr privilegium, das man sollt denn edelleütten frey lassen, wein ausz dero jószágen in die stadt zu führen. Die beide nationes, Zeckler und Saxen, und von denn förenden levök die potiores werden drüber eins, man sollt die Clausembürger ihn ihre gewohnheiten unturbirt lassen. Sechsz comitatus aber sampt etliche ausz den förend seindt contrarii, collectis suffragiis, und wollen das postulatam selbst hinein Ihr F. G. tragen. Hievon discuiren die status, ob solches in praejudicium der anderer statuum et majoris partis zulässiglich, und findents auf, quod minime. Endtlich sagen sie zu den contrariantibus, ihr mögst hinein-tragen; wir werden itzunder anders nicht reden, als wir geredet haben; ihn nahmen der statuum des landes soll und kan es nicht geschehen, in eurem nahmen geschehe es. Als sich die sach so riebe und zeit zum essen war, wardt dieselbe differett ad 1. Martii vorzunehmen.

Eodem die ¹⁾ invitirett zum fruhestück der H. praesident die offic. universitatis Saxonicae nationis, welche auch alda erscheinen. Nachdem der wein und dessen operatio den grundt des hertzens emporgehoben, hatt sich folgendes zuge-tragen. Der J. Cor. M. H. ist contra morem et ordinem, in universitate receptum alszobaldt nach dem consul Cib. gefolgt, quem insequebatur J. regius Segesvariensis. Hernach sagt der J. C. sua sponte ausz lautter stoltz und hoffart, begerig rühmrittigkeitt und frecheit, als der wirt ihm ein pockall ungrischen wein zu kosten vorsetzten liesz, nach auszgetrunckenem becher auff einen nippen: Nemcsak kóstolom, hanem meg is izsom Kegd egésségéért. Die zwo B. B., idest Brasso und Bestercz, weren untter den Saxen die vor-achteste, die SS. aber der sászság schmuck und zierligkeitt, als Szeben, Segesvár, Sebes, Sink, Szászváros und die anderen. Auff diesesz wardt der jud. Cor. amicabiliter von einem gutten W. H. gar heimlich, das andere nicht merckten, erinnert,

¹⁾ T. i. 27. Febr.

nicht von dergleichen odioser materi an dem ortt zu reden, er aber stentorio more alszo vom jud. Cor. angefahren wardt: was, ich bin kein jung oder eines anderen Schetz, ich bin ein herr und nenne mich auch einen herren, ich hab 40,000 menschen zu gebietten, wir wollen vor unsere stadt und Purtzlandt woll sorgen, wirdt man uns nicht beystehn. Auf dieses wirdt ihm abermahl geantwortt: E. W. ist von Einer löbl. Univ. noch nichts abgesprochen, E. W. erwart der zeitt. Judex Coron. dicit: was, wir seindt nur ein recepta natio. Ad haec alius: ich hab so viel gehört, das die Cronstädter und andere durch bitten und suppliciren angenommen worden, und ihnen niemandt darumb nachgangen. Dieser giffit hatt sich obzwar zu einer gar ungelegener zeit an tag geben; esto judicium penes expertum lectorem et auditorem.

28. Febr. Circa crepusculum vespertinum schickt der H. praefectus Sebessi Miklós denn Lipsei György deák zu den beiden officialibus Cibiniensis civitatis und lessett ihnen ansagen, das Ihr F. G. sampt den consiliariis gleich itzunder der Saxen ihre postulata vorgenommen und wegen des postulati, das kein extranei (deáken nemliche) in fundo regio inquiriren solten, Begerett Ihr F. G. alszobaldt, die officiales solten entweder ein privilegium hierüber bringen, oder was sie zum behilff in den statutis hetten. Auff dieses unverhoffte entbietten confluiren die potiores universitatis, discuirren mancherley und endlich nehmen sie in discursum, das die inquisition betreffndt die Saxische nation kein besser behilfften hett, als das privilegium nationale und die statuta; nun were es nicht rathsam dieselben zu produciren, den man wurde viel finden in denselben, ausz dem das gantze privilegium hernach corruiere mögt. In dem nationali privilegio insonderheit ist viel durch die verenderung der zeit unpracticirt blichen. Die statuta aber haben gar eine wunderliche clausulam im cororide (in quantum juribus publicis non derogant). Alii dicunt: dem G. H. und Fürsten im fall es begerett, wollen wir es hineinlangen, den itzunder ist die zeit, wer gewehr hatt, das ers brauche! Ad haec: wen es sich zutrüge, und Ihr F. G. ihm eingelangte privilegia den statibus duarum nationum überschickete, so wurden sie selbe sub censuram nehmen und 431-jährige privilegia cassiren und dieses insonderheit vorwenden, weiln die statuta nicht publicirt seyn. Was man den machen solt, wen solches geschehe? Beware Gott, das unsere widersacher solten censores unserer privilegiorum seyn; können sie doch nicht über ihre nobilität privilegia produciren; die publicatio betreffnd, dieselbe ist erst anno 1619. in brauch kommen und zwar ausz folgenden

ursachen: Der tyranische furst Batthoreus Gabriel hatt in seiner regirung sine consideratione ad instantiam jam hujus jam alius nemesului (*sic!*) nobilis donationes conferiret und derer so haufig, das die bona fiscalia dermassen gemindert worden, das er hatt vor der erdnt zeit kein entlehen und wein vorm herbst auff credit zur erhaltung seiner hoffstadt empfangen müssen; welches dem landt nicht nur schadlich, sondren zugleich despectirlich gewesen; haben demnach die status decretiret, das a modo in posterum alle und jede donationes solten proclamirt werden. Unser privilegium ist publicirt gnug per continuum usum.

1. Martii. Heütt ist von Ihr F. G. und dem consilio herausser den statibus regni gebracht die resolutio auff etliche postulata comitatum und nominanter: Im fall nicht wolt allenthalben in dem gantzen landt gestattet haben, ripler zu halten und arbeiten zu lassen, so solt man die limitatio annehmen.¹⁾ Der adel ist alszobaldt wie die adler aufs aasz gefallen und die riepler approbirett. Als solches Eine löb. Univ. vernomen, das solches den stadten und den zechen ein pest, ja der unttergang selbst sein wurde, als seindt sie aufgestanden und darwieder geredt, das solches nemahlen im landt breüchlich gewesen seÿ; Eine löbl. Univ. hett ja ihrem jährigen verheisz ein gnugen gethan, nur das auch der adell das seine thue. Auff dieses schreien herr omnis unbesonnen: die Saxen hetten vorm jahr im landtage auffgenommen, die arbeit und waren zu limitiren, damitt wolfeilkeitt gespurett wurde, und weder kauffer noch verkauffer schaden empfinden möge, aber es lest sich keine wolfeilkeitt spüren, sondren es ist nur Joannes in eodem. Da sagt einer: dies hab ich in der stadt so und so müssen bezahlen, ein anderer in einen anderen ort etwas anders, drumb solten die riepler allenthalben frey seyn zu arbeiten und keine zechen sein.²⁾ Item dicunt: Wir habens vernomen das die Univ. ein limitatio gemacht, aber nur zu dem ende, weiln die landtäge herangetreten, und wer hetts gewust in so kurtzer zeitt. Ad haec: Es hatt ehe nicht sein können, und der vorzug ist nicht geschehen jemanden nur mitt worten aufzuhalten oder zu defraudiren, sondren weiln der Saxischen natio nur einmahl versamlung gestattet ist zu halten, in festo Catharinae halt, so hetts bisz zu der zeitt müssen differiret werden. Der praesident sagt: da die kantaros frey seindt, da ist wollfeilkeitt, als zu Griechisch Weis-

¹⁾ *Lapszelen*: Limitatio.

²⁾ *Lapszelen*: Infestantur cebistae.

seburg. Item dicit: weiln die Saxon nicht wollen denn huddlern oder rieplern zulassen, so solten sie auch nicht extra fundum regium auf die jahrmärkte ziehen. Nach vielen und grossen geschrey fragt der praesident per voces zu fragen.¹⁾ Eine Univ. aber helt umb dilatio ahn, damitt sie sich schriftlich möge vorm landt erklären; den es nicht ein geringe sach sein wurde die czechen abzuschaffen, mitt denselben viel schöne und alte privilegia und ordnungen, welches solts geschehen, nicht nur der umbmawreten stadt untergang, verwüstung und ruin muste drauff erfolgen, sondren der gantzen nation. Mit schweren wirdt bisz

2. Martii dilation zugeben. Eodem die wirdt nichts denckwürdiges vollbracht auszer der computation.

3. Martii. Accipio ab A. dno J. R. fl. 25 / procurandarum rerum nonnullarum gratia Die status duarum nationum begeren, man solt ihre jobbágyen in die zechen nehmen.

4. Martii. Confluirett in hospitio dnorum Cibiniensium Eine löbl. Univ. und wirdt der unruhiger und mercurialischer Croner schuster ihr unbilliges begeren angehörtt. Collectis suffragiis über den brieff, der vergangen Catharinae gegeben und beide contrahirende party content gewesen, sub sigillo, wirdt in omnibus punctis et clausulis in vigore erhalten. Das sigillum aber solt man den Cronstadtter schustern mittheilen auff den brieff. Die Cronstadter schuster begeren protestando, man solt das wörtchen Vorjahrmark in den brieff setzen, so wolten sie gern darmitt zufrieden sein, wen nicht, wolten sie sich nach den alten brieffen halten. Si petis, justa petas simulatque honesta.

Ad 3. Martii unter anderen discursen über der stadt Clausenburg ihr privilegium von wein einführen, sagt der praesident publice: Liebe herren aller stände (subintelliguntur duae nationes), wir seindt so mühesam und sorgfellig, dieser stadt altes privilegium zu brechen und aufzuheben; es ist dem alszo, dem adel würde zwar darausz ein kleiner nutz erwachsen, aber es könt die zeit kommen, das der adell den kleinen nutzen mitt grossem schaden wirdt ersetzen müssen. Diese einzige stadt haben die Ungern und wollen auch derer freyheitt tolliren; es were rühmlicher dahin zu trachten, wie wir andere mehr bekommen mögten. Wie diese letzte wort ausflogen, wardt er von einem neben sich sitzenden magnifico Stephano Veselény angestossen, das er sich in der rede stückte.²⁾ Ein in den landtrechten woll erfahrener edelman

¹⁾ *Lapszélien*: Kantaros, Hudler Riepler.

²⁾ *Lapszélien*: N. B.

von Waradein Károly György sagt: bis dato in dieser landtsversammlung höre ich nichts consultiren von erhaltung einheimischen friedens, sondren wie ein status des andren freyheit antast, darwieder streittn, und untterdrücken will. Eodem die tractirett der H. hoffmeister Petki István Einer löbl. Univ. officiales multa cadunt inter pocula supremaque labra.

5. Martii. Werden die replicationes postulorum vorlesen und auch der Saxen und wirdt wegen der execution in fundo regio gar ein rauchre antwort geben; erachtets demnach Eine löbl. Univ. rathszamer zu sein, von dem postulato abzustehen als das ein articulus regni condirtt wurde, welcher unseren consensum mittsich ziehe. Die gemachte limitation wirdt durch gewisse commissarios et ad id deputatos revidirett, Franciscus Orbai, Ebeni László a parte nobilium, cons. Cib., senator Segesvár, senator Claudeop., sen. Bistricensis und kommen hübsch dardurch, aber an der limitirung des viehes, der wall (*woll*), des leder, des eyszens wollen sie nicht beissen, sondren differirens bisz morgen dem landt vorzugeben.

6. Martii. Übergeben wir die donationales über die Reschenairer lamer zehnde zu verfertigen, Inscriptive f. 1500 //.

7. Confluirt Eine löbl. Univ. wegen der ungehaltener schuster und wirdt bewilligt, das zu dem brieff soll komen (Vor jahrmarck zu halten) Ittem wirdt die mulct umb fl. 300 // — gemeindertt, und das sigill ihnen zu ertheilen gebilligt.

8. Martii. Wirdt in dem országház oder in der kirche viel und mancherley discuriert von der einquartirung allenthalben im landt, kein ort ausgenommen, derer new geworbener völker, so den 1. May auszm quartir solten ausziehen und post festum Martini einziehen. Etliche discuriren vier etliche und die meisten, drey kapu solten einen katner halten, demselben essen geben, was der wirt vermäg und selber esset, keinen wein, in acht tagen anderthalbviertel haber. Fogrescher gebeütt soll nicht exempt sein; auch werden gewisse conditiones aufs papir bracht, nach denen sich die einquartirten katner halten sollen.

9. Martii. Confluirett Eine löbliche Univ. und discuriren, im fall der adel nicht würde das viehe, die fel, eisen und woll limitiren, wolten sie auch nicht sich binden lassen; den die so bürgerlichen standen sein, aber so liberam dispositionem rerum suarum haben, als die nobiles, wolten sie solenniter protestiren. In der landtsversammlung wirdt abermahl nur gottloszigkeitt getrieben, brantwein publice von den st. cap. getrunken in der unitarier ihrer kleinen kirch, ein narren-

kleidt geflochten, wie die terken aus rohr publicirt, hergeschter besehen und gebläst, in summa grewll ungesehen und gehört, welches Gott durch ein allgemeine Straff wirdt rächen müssen. Eodem die kompt von F. G. herausz, die katner wen sie solten ausz und einziehen, so wurde solches dem armuth viel schadlicher sein, sondren were besser, da sie den winter im quartir liegen, da solten sie auch den sommer halten. Ad haec discursus: was haben die katner zu Clauseburg, Enyeten, Broosz, Burtzlandt, Dees gestiftt guttes, nirgendt nichts. Den zu Dees haben sie des fursten seine kammer bie der nacht aufgeschlagen, zu broosz haben sie die mühlen mit gewalt geöffnet und das müttmeel untter sich getheilt und darvor geben was sie gewolt haben. Zu Clauseburg und Ennyeten ist auf den Meyrhöffen in den gärten nichts bleiben können, gartengewechs, hew und stro, holtz, alles darnieder gemacht und geraubt, verhörrt, ja in der stadt drinnen haben sie öffentlich mitt rotten gangen und diebstall verübt, einen tumult nach dem anderen angefangen; die wiesen haben sie mitt gewalt eingenomen, ihre Rosz drin gehalten, das niemant sicher dahin auch noch in der gegendt reizen dorffen. Was wirdt nun geschehen? Die arme pauers leütth sein meistentheils denn sommer über im feldt in der arbeit, der müssige und zu aller leichtfertigkeit abgerichtete paikosch oder katner soll untterdessen zu haus nothzüchtigen, ehbrechen, dieben etc. Eodem die halten die status bie Ihr F. G. an, das die da in confinibus Moldaviae et Walachiae Transalpinens wohnen, und ausz denen ländren das meiste herausholen und fuhren müsten, so da ihnen zur erhaltung ihrer auffenthalt dienlich, das sie nicht so grossen zohll mogten gebenn als frembde handels leütth, Griechen, Armenen und dergleichen. Auff dieszes kompt von Ihr F. G. diese replication, sie wolten die mautte und zöll gern dem landt heimlassen sampt dem zins, und nur aus der fiscäljóság die reditus percipiren, das landt sollte nur der kriegs reitterey und soldatesca auszzahlen und einen perceptorem und ország adófizető mester erwählen. Discursus: Es were dem landt kein schade hiedurch zu befürchten, wen es geschehen solt, und dörrfte sich einer von den landt-herren darzu gebrauchen lassen, im fall man nur die zahl der reitterey und soldatesca nicht vermehrete. Eodem die discursus, das dem armuth nutzlicher se, etwas am zins zu contribuiren, als die katner auffm halsz dulden, dadurch die sunden gehauffend und unser Herr Gott zur landtstraff verursacht werden.

10. Martii. Ihr F. G. replicatio iterata: a die Lucae usque 1. Maji solt man den im quartir liegenden völkern alle

woch 2. metr. avenae geben. Status regni difficultiren den som-
mer über, sie zu dulden; Ihr F. G. will sie halten, das landt solt
fl. 20 aufs kapu annehmen und Ihr F. G. einwehren. Nota:
also wurde auff ein kapu sampt dem zinsz kommen fl. 30.
sum. fl. 72,000.¹⁾ Discurirett das landt, itzunder ist das armuth
dermassen ermangeltdt, das man vom kapu fl. 20 mitt grosser
mühe ausztreiben kan. Zu dem: solt man die fl. 30 nur ein-
mahl acceptiren, so wurdts hernachmahls schwer abzubringen
szein; erachtens demnach recht, inter duo pessima, quod pro-
pius ad bonum inclinaret zu elegiren und die kattner strictis
conditionibus zu acceptiren.

11. Martii. Malus de Walachia Transalpinense spargitur
rumor, vajvodam bojeros praecipuos prodicionis suspectos de-
capitari curasse, plebem tumulturari et vajvodam ipsum ne-
minem scire, ubi locorum sit.³⁾ Eodem die in der nachmittags
versammlung der statuum bewilligt das landt Ihr F. G. wom
kapu fl. 5 [ ] zu geben instar honorarii zur besoldung der
katner, bie Ihr F. G. zu halten willens; novum et impor-
tabile onus misellae plebi.

12. Martii. Solvuntur comitia.

(Simonius 422—431.)

*Az 1657. szept. 2—8. szamos-ujvári országgyűlés törvénye is
írományai.*

a)

Meghívó az 1657. szept. 2-iki partialis gyűlésre.

Georgius Rákoci, Dei gratia princeps Tranniae, par-
tium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Generosi egregii et nobiles fideles nobis sincere dilecti,
salutem et gratiam nostram. Noha kívántuk volna, hogy nem
ilyen szomorú és keserves, hanem más örvendetesebb alkal-
matossággal convocaltathatnók kegyelmeteket, de mivel Isten-
nek ő felségének titkos ítéleti az emberi elmétől elrejtve
levén, maga dolgainak kimenetelit az emberi nemzet közül
senki meg nem tudhatja, mostani állapotokhoz képest akar-
ván ez haza közönséges javára tartozó dolgokról Kgylmetek-
kel együtt consultalkodnunk, mint hogy az dolog késedelmet
nem is kíván, arra nézve ez következő szót. Mihály havának

¹⁾ *Lapszálen*: Ihr F. G. geben vorez solt nur diesz einmahl szein.

²⁾ *Lapszálen*: Simenyes pedites, pár értelmetlen szó, filiis pe-
percisse.

második napjára rendeltünk Kglmeteknek országúl partialis gyűlést Deési városunkban promulgaltatni. Kglmesen parancsoljuk annak okáért Kglmeteknek, ez levelünket vevén, magok közül mindjárt bizonyos értelmes atyokfiat választván, az megirt napra és helyre bocsássa oly tanusággal, hogy azokkal is egy értelemből mostani előttünk álló dolgokban, az haza közönséges javára és jövőendő securitására is végezhesünk minden jót. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturi. Quibus de cetero gratiose propensi manemus. Datum in arce nostra Szamos-Ujvariensi die 21. Augusti 1657.

G. Rákoci m. p.

Külczm: Generosis egr. az nob. ag. supremo et vice judicibus regiis, primoribus, potioribus primipilis peditibus, pioxidariis, ac universitati libertinorum Siculorum sedis siculicalis Udvarhely etc. Fidelibus syncere nobis dilectis.

(Udvarhelymegye levéltárában levő eredetiből).

b)

Simonius följegyzései.

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

1657. denn 29. tag Augusti verreiszeten die V. W. H. beide officiales H. Michael Artz, H. Paulus Goldschmidt ausz Hermanstadt ausz, lautt des inhalts furstlicher regalium oder convocatoriarum litterarum in den partiallandtag zum Dees zu erscheinen ad 2. Septembris bisz aufs nachtslager gegen Bolgács.

30. bisz nach Torenbrich.

31. bisz gegen Kisjenő langst dem Szomos.

1. Septembris bisz gegen Füzes ein meilwegs oberhalb Szomosujvár, alwohin den Saxischen herren Einer löhl. Univ. die herbrigen auszgetheilet waren; und wardt der ort der landsverszamlung, da sie geschehen solt, translociret gegen Ujvár. Die ursachen worden praetendirt: das Ihr F. G. sehr kranck vom fieber, verrichteter eiliger fluchtstrasz durch die geburge zu rosz sehr abgemattet seÿen, und nicht rathszam sein wurde, sich auf Dees fuhren zu lassen, weiln auch die bauchkranckheitt darzugeschlagen. Andere gaben und praetendirtes folgende ursach: weiln in diesem kläglichen zustandt des vatterlandes und zweifelhaftigem frieden in diesem partial landtage wurden sub ventilationem kommen schwere und wichtige discours, welche sowoll des fürsten seine eigne person und ampt, wie auch die status ingesamt und

sigillatim betreffen wurden, geschehe solches non sine instituto, das man in der vestung solt confluiren, wie den solches auch den statibus intimirett worden. Es haben sich aber die regnicolae und proceres regni keines weges darzu bequemen wollen und in so einem eingesperreten ort dem fisco zugehörig nicht wollen confluiren, sondern die scheür erwehlet, alda sie libere votiren konten ohne furcht.

2. Septembris. Confluiret das landt in einer grossen scheir, alda in rationem procerum regni et trium nationum, deren untterschiedlichen orter mitt bäncken zugerichtet waren. Der H. praesident Achatius Barcziai kam klock 6. ahn und waren alda vorhanden in primo confluxu Solyomi Miklós, Seredi István, Kemény Simon, Kemén Ferencz, Ebeni István, Ugron András, Bánfi György, Bánfi Dienes, Ebeni László, Bodovai Márton, Lázár György, Bethlen János, Bethlen Domokos, Mikessi Mihály, Daniel Ferencz, Bassa Tamás, Kerestessi István, Farkas Ferencz, Torma György, Suki Ferencz, Toroczkaí Sigmond, Gun István, Gun Ferencz, Kassai István, Sárpataki Márton, Rheday Ferencz, Petki István, Haller Gábor, Sebessi Ferencz. Vidi plures ex Siculis et comitatibus, qui fuerunt praesentes alibi. Ex Saxonibus fuerunt: Andreas Meltzer consul, iudex regius Joannes Lutsch, Michael Ortz, Joannes Simonius, Paulus Rotth Cibinio. Schesburgo: Joannes Botth consul, Petrus Nuszbaumer alias Grell judex regius, Georgius Krausz, notarius ibidem.

(A legkülső lapon, közbe más dolgok jöven, az 505-ön áll Comitia partialia regni in Szomosujvár 1657. 2. Septembris.)

(Simonius 468. l.)

c)

Kemény János leírása a lengyelországi szerencsétlen hadjáratról.

Ruina exercitus Transylvanici in Poloniae et Moldaviae confinibus 1657.

Az lengyelekkel megbékélvén és tőlek elválván, késén éjjel érkezénk az táborra, az honnon viszont későn indulhánk az lengyel commissarius Sapia miatt, ki valami nehéz kése delmező passusokon igyenest viszen vala az tatár chám cleiben, noha akkor nem tudtuk, de más becsöletes főemberek magok conscienciájoktól indíttatván, dissuadeálák és vűnek jobb utra, noha az mi hadainknak zúgolódásával, kiknek semmiképpen nem tudtuk persuadeálni az tatártól való félelem miatt kerengésünket, halálban csak az moldovai utra vágyódl-

ván, mint igen elfáradott, éhezett, romlott had az téli sanyarúság, tavaszi hosszos és nyugovás nélkül való nemesak nappali, hanem éjjeli járás is, csata, strázsa és nehéz passusokon való költöződések s egyéb hadi nehézségek, kiket nem számlálok, nem az lévén scopusom, egyébaránt is kezdettől fogván igen kedvetlenek lévén ahoz az expeditióhoz sat.

Köszölve jelentéktelen variánsokkal Kemény J. Önéletírása 503 s köv. ll. következő befejezéssel: Amen. Anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo in mense Julio.

(Simonius 470. l.)

d)

1657. szept. 3.

Rákóczy fejedelem propositiói.

Clmi principis Transylvaniae partium regni Hungariae dñiet Siculorum comitis ad universos status et ordines trium nationum regni Transylvaniae et partium eidem annexarum propositio.

Kivántuk volna, hogy az mostani Kltek öszvegyűlését is az bő irgalmú istennek reánk árasztani szokott klmességéről hálaadó örvendezéssel kezdhethnők el, de ha azon emberi gyarló elmétől elrejtetett és az felbonthatatlan tanácsú ő felgének úgy tetszett, hogy ez szegény hazánk is sok esztendőktől fogván fényesedett szerencséje meghomályosodván, az világi boldogságnak holdnál változóbb állhatatlansága ilyen szomorú esetével is nemzetünknek czégéretesednék: keresztyénségünk kívánja, hogy az istennek rajtunk megnehezedett kezét is békével és hálaadással szenvedjük és békételen zúgolódással annak megsúlyodására okot tovább ne adjunk; megemlékezvén, hogy judicia dñi vera justificata in semet ipsa; hogy penig az jó tanácsot az szerencsés kimenetelből fontolni szokott embereknek balitéleteket eltörölhessük, szükségesnek ítéljük ezeket Kltek eleibe terjesztenünk.

1. Elöttünk levő boldog emlékezetű s nagy híri eleinknek mindenkől dicséretes példákat általván hivalkodó szemmel nézni, igyekeztünk azon fáradságunkkal, költésünkkel és magunk személyünkkel életünknek kockáztatásával is, hogy az szegény hazának barátit és jóakaróit számosítanók, ellenséginknek pedig romlására fegyverkezett igyekezeteket elűzván, eltávoztathatnánk; melyet is az királyok és fejedelmeknek kezeit hadra és azoknak ujjait harcra igazgató istennek segedelme által meg nem bánható reménség nem szégyenellhető kimenetellel vittük egynehány úttal véghez. Az el-

múlt télben is emberi okoskodás ítéleti szerint kézben szakadhatlan alkalmatosság mutatván magát az hazának megerősítésére: győzedelmes és hatalmas nemzeteknek hívásokra és erős hittel való kötelességekhez biztunkban, istennek leginkább irgalmasságát remélvén, tanácsúr hiveinknek elsőben kötelességünk szerint hírré tevén, azután máramarosi gyűlésünkben az egész országgal közölvén, ő kgynek ellenmondása nélkül fegyvert fogtunk vala, melylyel egy ideig győzedelmeskedvén mind az hazafiaknak zúgolódása nélkül, azután az szerencse hátat fordítván s értvén kedvetlenségeket ő kknak, azon tanácsúr híveinkkel tanácskozván, mint s mely úton hozhatnánk hadainkat kár nélkül hazánkba s éjjeli nappali jövés-sel követtük is az utot, mely bátorságosnak tetszett ő kknak. De az lengyeleknek érkezések és más nemzetekből álló társainknak mellőlünk elszökéséből kitetszik, hogy az emberi okosság haszontalan, s minden szorgalmatosságnak igen gyöngye pais az az magosságbeli kézből reánk lőtt nyílnak megtompítására. Jóllehet az lengyeleknek fegyverétől is hadainknak bátorságát értettük, felette való ígértételünkkel is szerezni nem nehezteltük.

Azonban 26. Julii későn estve az tatárok előljáróinak az lengyel táborra érkezéseket értvén, Kemény János és Kornis Ferencz, Petki István és cancellarius uramékkal és több böcsöletes hiveinkkel, kiket előtalálhattunk ilyen szoros állapotban (mivel az setétség miatt senkinek szállását bizonyosan nem tudhattuk) tanácskozván, az tetszék ő kknak, hogy az mi személyünk jelenléte senkinek oltalmára és segítségére nem szolgálhatna, sőt kéncsűnknek nagy valóságát képtelenül és hihetetlenül meghaladó híre gerjesztené inkább az tatár chámmak pénzt szomjuhozó kívánságát, és csak azért reá jönne hadainkra. Ellenben pedig megértvén magunknak hazánkban való jövésünket, tartana attól, hogy az portától el ne idegenedjenek s kevesebb summával megengeszteltetnének tracta által. Mely hogy könnyebben véghez mehessen, sok adományunkkal s ígértételünkkel is hadaink mellett hadtunk egy tatárul tudó és velek ismértés lengyel urat, (*Sópiu lap-szélen*) melyet magunk személyünk mellé rendelték vala az hetlmányok s minthogy pedig sokaknak is, az tábor nagyobb részének megbágyadt és fáradt lovai miatt lehetetlen volt siető utunkban velünk elérkezni, azoknak az feljebb megírt mód szerint való gondjok viselésére rendeltük vala Sebessi Miklós és Domokos Tomás uramékok; a kiknek pedig lovai bírták az utot, azoknak eljöveteleket nem ellenzenők.

27. Julii hajnalban az egész had rendkiül felülvén, azonban Kemény János uramnak tetszék, hogy ő keglme maga

is ott maradna, melyet mi, jóllehet nem javallottunk, (mivel ő klmé maga is ratiókkal megállította vala estve károsnak lenni ott való maradását) velünk eljövésre igérvén magát, minthogy az tábornak is és főrendeinek is és jó lovasinknak is el kellett volna jönni, mindazonáltal nem kényszerítők ő klmét eljövételre, hanem cancellariusunkat küldők ő klmével az hadakhoz, hogy értékre adná az dolgot, fejedelmi hitűnkre eskövéssel izenvén, hogy ha az ő klmek securitására, bátorságos megmaradásokra szolgálna ott való lételünk, készek volnánk életünket is letennünk, melyet a cancellariusunk az szerint megmondván, Kemény János uramnak ott való maradására sokakat ott megtartóztatott. Az kiknek pedig akaratjuk volt, bennünket követének.

2. Szomorúvan értjük azt is, hogy némely fejedelmek személyét gyűlölségben hozni igyekező s lelkesmeretekkel tusakodó emberek azzal mocskolnak bennünket, hogy az moldovai vajdának mi írtuk volna, vágatná le az többtől elszakadott részhadainkat, mely tökéletlen kóbor formált hírnek czáfolására mi az moldovai vajdának arról bán uramnak ő klnek írott levelét in specie beküldettük, Klk is ítéljenek helytelen voltából több ehhez hasonló híreknek is hamisságiról.

3. Továbbá atyai szeretettel való gondviselésünket hogy Kkhez megmutathassuk, hogy minden Kegtek nehézségére való dolgot az eddig írott articulásokban eszűnkben vehetünk, azokat Kkel egy értelemről tollálni, corrigálni, meliorálni készek vagyunk reá. Hogy pedig ilyen véletlen és keserves romlás és eset ne kövesse többé szegény hazánkot, klmesen annuálunk: az hazafiai hazájoknak határán kívül menni, hadakozni semmiképen ennek utána ne tartozzanak, hanem csak az ország gyűlésében közönséges és szabad suffragium által végeztetett és jóvá hagyatott ügyben.

4. Mivel penig az portának hozzánk való indulatjától függ ez szegény hazánknak mind jó s mind ellenkező sorsa, annak kedve kereséséről is szükségképen illik Kknek jó idein gondolkodni, melyről való Kegtek jó tetszését kívánjuk kegyelmesen értenünk.

5. Nyavalyás szerencsétlenségben esett atyánkfiainknak megszabadításokban hogy Kktek velünk együtt munkálkodni, s annak módjáról végezni ne halaszssa, mind az jó keresztyén-ség, mind az atyafiúi vér kívánják Kktől, mi is intjük arra kegmesen Kket. Magunk pedig valamire isten segét bennünket, igyekezünk azon, hogy atyai szorgalmatosságunkat magok megmaradásával experiálhassa Klmetek.

(Simonius 482. 1. Nem az ő írása, de javított benne, a szász nemzeti ltárban.)

e)

. A szamosujvári partialis gyűlés végzése.

Mi három nemzetből álló nemes Erdélyország és Magyarországunkhoz tartozó részei, midőn az mi kglmes urunk, fejedelmünk az méltóságos Rákóczi György urunk kglmes parancsolatjából gyülekeztiünk volna Szamos-Ujvárhoz partialis gyűlésbe, ez mostani szomorú állapotoknak megorvoslására és az közelebb való veszedelmes lengyelországi expeditióban keserves rabságba esett atyánkfiainak megszabadítások módja felől való consultatiójára: noha ezen szegény nemzetünkre hallatlan példájú romlást hozó expeditio országunknak közönséges hadi végezése nélkül indittatott volt, és így az keserves rabságba esett atyánkfiainak kiszabadításoknak is nem mi tőlünk kellene végben vitetni, mindazonáltal sok rendbéli bántódásunkat egész három nemzetül minden statusokkal érezvén, ígértük volt arra magunkat, hogy ha az mi kglmes urunk ő nga amak megorvoslásában hozzánk kegyelmességét mutatja, mi is eddig szokatlan, rendkívül való terehviselés alá bocsátjuk magunkat és szegénységünket, az szegény rab atyánkfiainak váltságokra újabb contributiót rendeljünk. De látván, hogy ő nga alázatos postulátomunkra való resolútiójában az mi bántódásunknak megorvoslásában keményen viselné magát, mégis szegény tagainknak szomorú rabságokat hivalkodó szemmel nem nézhetjük, hanem Istenhez való indulatunk és azokhoz való atyafiai szeretetiünk azt kívánván, azoknak váltságokra az alább megírt mód szerint való contributiót rendeltük, hogy azt minden vármegyéken és székeken bizonyos arra rendelt personák felszedjék sub bona fide christiana, semmi nemű parancsolatokra, instantiákra kezeből ki ne adják és más ususra ne convertálják, hanem újabban convocáltatván ő nga bennünket. Azon fenn megírt limitatiók modalítások kiadását biztuk egyik ítélőmester Lázár György atyánkfiára, hogy minden rendek az szerint contribuáljanak értékre, az feljebb megírt mód szerint való felszedésében conservatiojában és kiadásában ahoz alkalmaztasak magokat. Mely limitatiók rendi következik ezképpen:

Egy-egy kapuról husz-husz forintot rendeltünk, melyet az kinek jószága nem adminisztrálna vagy nem adminisztrálhatna, az dominus terrestris deponáljon érette.

Az százsz uraink és atyánkfiái is hasonló tereh-viselésére ígéri magokat.

Az mely faluk rovatal alatt nincsenek, signanter Fo-

garas földén és Kővár vidékén és egyéb helyeken lévő faluk is, capitatum adjanak annyit, az mennyi kapu szám után egy-egy rótt emberre esik, az hol tudni illik egy az kapu szám.

Egy házhelyi nemes ember adjon annyit, mint egy rótt ember.

Az püspökök istenhez való indulatjokból contribuiálnak magok becsületek szerint, az papoknak és schola mestereknek állapotjokat rendeljék ő kigyelnék az esperestekkel együtt kiki maga inspectiója alatt istenesen.

Az catholica religiön való vicarius mind maga személyében contribuáljon, s mind alatta valóit contribuáltassa úgy, mint az szomorú ügyben való istenes indulatja javálja.

Az szász papok és püspök kiki értéke szerint istenhez való indulattól viseltetvén contribuáljanak, ad minus pedig adjanak annyit, mint az fiscusnak szoktak esztendő által adni. Ha kik pedig találkoznak olyak, kik az fiscusnak nem szoktak contribuálni, az püspök és dekánok rendeljék el.

A schola mestereket is az ecclesiáknak mivolta szerint intsék el az szász püspök és dekányok.

Az oláh papoknak értékeसे adjon két-két tallért, alálh való helyen lakó egy-egy tallért. Az püspökjök és esperestjek adjon három tallért. Szentegyházas kalastrom jobbágy egy-egy tallért capitatum.

Az taxás városok adjanak annyit, mennyit esztendőnként szoktak contribuálni.

Kolosvárnak, noha most egyik része contributiójoknak relaxáltatott az mi kglmes urunktól, de ez ügyben nekik sem kedvezhetünk, hanem adják meg az egész taxát, mely teszen tizemégy száz forintot tallérul.

Bánti-Hunyad adjon hatvan tallért.

Somlyó és Cseh városa hozzá való jószágokkal együtt kapu szám után contribuáljon.

Kis-marjaiak capitatum adjanak egy-egy tallért.

Belényesiek hasonlóképen mint Kismarja.

Az váradi czéhek, kik az város közí nem contribuálnak, capitatum adjanak egy-egy tallért.

Bereczk in universum adjon ötven tallért.

Székely-Kereszturiak capitatum egy-egy tallért.

Az fiscus és idősbik klms asszonyunk udvarbirái adjanak tiz-tiz tallért; rationisták öt-öt tallért.

Harminczadosok huszonöt-öt tallért.

Kamara-ispánok tizenöt-öt tallért, az sófalvin kívül, az ki is adjon ötöt. Máglások öt-öt tallért.

Az erdélyi aknákon levő sóvágók egy-egy tallért, kiket

az kamara-ispán fide mediante denomináljon, hányan vannak, akár posztós, akár mi rendbeli sóvágó legyen.

Az portusi deákok adjanak huszonöt-öt tallért.

Az új keresztények kétezer tallért.

Az váradi görögök ezer tallért.

Az erdélyi görögök kétezer tallért.

Az zsidók száz tallért.

Diószeg, Létha capitatum egy-egy tallért.

Pocsaj hasonlóképpen.

Zetelaki és két oláhfalvi privilegiatusok capitatum egy-egy tallért. Ezeknek officialisok hasonlóképpen.

Az derék vizeken, úgy mint Maroson, Szamoson, Ólton, Küküllőn és ezekhez hasonlókon való molnárok két-két tallért; jövedelmetlenebb malmokban lakó molnárok egy-egy tallért, kik tudniillik kapú szám után, vagy egyébképpen contributiót nem praestálnak.

Az hajduság arra igéri magát, hogy ők is indifferenter minden hajdú városokon annyit adnak, mint egy házi nemes ember, scilicet flo. 2.

Az szabolcsvármegyei hajduság hasonló jó akaratját igéri.

Az manumissusok adjanak annyit, mint egyházi nemes ember.

Sarkad, Lugos, Karánsebes, Jenő contribuáljanak az szerént mint az több nemesség.

Az hódoltsági nemes ember egy-egy tallért.

Az fogarasföldi szabadosok capitatum egy-egy tallért.

Az fogarasföldi boérek contribuáljanak úgy, mint az több nemesség.

Az Kővár-vidékiek hasonlóképpen.

Az mely kék gyalogok immunitásban tartják házuk népet, akár székelységen akár egyebütt, contribuáljanak úgy mint az székelységen az lófejek marha után.

Az váradi sessionatus nemesség capitatum egy-egy tallért.

Az váradi hajduság az jenei szigetbeliekkel együtt egy forintot capitatum.

Az váradi lakos considiariusok egy-egy tallért. Székelységen az kinek tiz ház jobbágya vagyon, három-három tallért; tiz ház jobbágyon alól való annyit, mint két ekés lófő ember.

Tiz ház jobbágyon felül az kinek van: öt-öt tallért.

Lófejek és darabontok, solymárok az kinek (egy) ekéje egy tallért, az kinek két ekéje menne ki udvarából, másfél tallért, az kinek fél ekéje vagyon, egy forintot, az kinek vonó-

marhája nincsen, négy adjon egy tallért. De ha ugyan igen szegény, istenesen megvigyázzván az tisztek, haton két forintot vagy egy tallért.

Órállók fizessenek úgy mint az lófejek.

Az székelý sóvágók hasonlóképen.

Az kaskötők Háromszéken mint az lófejek.

Csíkban az vashámosok hasonlóképen.

Minden házass czigány egy-egy forintot.

Mind ezeknek pedig exactiójában semminemű exemptio ne suffragáljon, hanem minden competens tisztek sub amissione officii et honoris absque respectu personarum exigálják. Az vármegyék és székek bizonyos executorokat rendelvén, kik conscientiose úgy felvegyék és készen tartásák: annak administralásáról való dispositiót az országtól várván.

Alább: Anno 1657. die 22. Octobris in generali congregatione Udvarhelyini.

Az rabok kiváltására az mely summát az ország felvette, annak felvételére az szék rendelte Vargyas vidékére az Küküllőig az Homoród melyékére Osváth Mihály uramat, Gálfi György uramat és Zollya Istvánt; a Küküllőn túl az Feérnikó só (?) vidékére és Étéd tartományára rendeltettek Benczer Pál uram, Boer István uram. Keresztúrszékre vice királybíró Pálfi András uramat és az notariust Konecz Andrást.

(Egykorú példány Udvarhelymegye ltárában.)

Az 1657 oct. 25 — nov. 3. fejeérvári országgyűlés naplóí.

a)

Frank naplója.

Acta comitiorum partialium regni Transsilvaniae addiem 25. Octobr. anni praesentis 1657 in civitatem Albam Juliam indictorum.¹⁾

Dum circa principium Augusti illustrissimus princeps Rakoczius ex Podolia Polonorum cum certis paucisque regnicolis in Transsilvaniam rediisset, suasque copias universas a Tartaris Bodschaghiensibus, Crimiensibus etcetera in diram miserabilemque captivitatem abductas esse recognovisset ac percepisset, tristisque arces, castra curiasque hinc inde visitasset suas, interea legati a vezerio Budensi ad Albam Juliam properant, quibus sua celsitudo obviam itum dehortatur, ne in praesentiam horum legatorum veniat, siquidem

¹⁾ A lapszálen ugyanazon kéztől: Vide librum I. rerum Transsilvarum Bethl. pag.

non ad eandem, sed ad regnicolas trium nationum regni Transsilvaniae venisse asseruissent, imo literas etiam tam dicto domino wezerio Budensi, quam a fulgida porta Ottomannica non Rakoczio, verum regnicolis Transsilvaniae attulisse affirmassent. Quapropter comitia partialia pro regnicolis ad antenominatum diem praenominatorum mensis et anni instituentur, ad quem terminum ob locorum distantias pauci regnicolarum confluentes Albam Juliam venturo illustrissimo domino domino Georgio Rakoczio nostro obviam eunt, factaque salutatione ad sedem pristinam locumque residentiae principalis solitum concomitantur eundem.

Die 28. huius mensis legati Turcici coram regnicolis publice referunt mandatum potentissimi Turcarum imperatoris tale: Rakoczium principales deponat dignitates nunquam recuperandas, regnicolae vero alium eligant principem pro consuetudine ac more Transsilvaniae triumque eiusdem nationum etcetera. Super quo scriptum tale ad manus regnicolarum exhibent: (*Megjélt Krausz: Siebenbürgische Chronik I. kötet 310—311., megvan Simoniusban is a következő jegyzettel: Litterae Turcici imperatoris ad tres nationes regni Transsilvaniae missae et perlectae publice die 27. Octobris 1657. Albae Iuliae.*)

His literis perlectis ad illustrissimum principem Rakoczium oratores valedicturi minime reperiebantur, imo generosus dominus Acatius Barczay se per fenestram ejici mallebat, quam Rakoczio postulatum regnicolarum deferret. Tandem illud praestiturus magnificus Gabriel Haller cum plerisque proceribus statibusque ac ordinibus regni accedit ad Rakoczium, qui convictus sua conscientia sub certis contractibus cedit rogatui regnicolarum, sed multis largitionibus obtentis, nam non tantum Georgio, sed et Francisco Rakoczi, imo dominae Sophiae Bathori, illustrissimae dominae nostrae, Georgeny inscribitur pro tall. nro 22000, Gyalu pro tall. 40000 inscribitur. Szekelyhid, Thasnad cum suis appertinentiis pro tall. 24000 inscribitur. Fogaras autem ut ante Georgeny et Radnoth iam habent in specie suas inscriptiones. Dum autem plura adhuc a regnicolis obtinere conaretur, interea afferuntur literae a chamo Tartarorum per Chrimiensem Mehmhedum Ghirha ad regnicolas transmissae hoc modo sonantes.

(Itt Frank a levélnek üres helyet hagyott.)

His perlectis regnicolae asperius iusto contra Rakoczium coeperunt loqui ideoque finem largitionibus imponunt, ac de novo principe eligendo die ac nocte desudant, donec collectis suffragiis spectabilis ac magnificus Franciscus Redej de Kis-

Rede in principem eligitur, quem legati Turcici in solitam sedem principalem deducunt dominaturum. Cum iisdem vero legatis nominibus regnicolarum Budam transmittuntur dominus Sigismundus Bamfi de Losonc, Michael Dalnoki de Háromszék, Stephanus Fodor de Szaszwaros, ac tandem regnicolae eunt quisque domum suam die 3. Novembris anno 1657. Et sic labitur annus in curis et anxietatibus regnicolarum.

In frontiscipio secuti anni 1658 ad diem 9-um Januarii Illmus magcus dñus dñus Rhedej comitia Medgyesinum indicitur, quarum acta in aeternum deploranda sequuntur.

Andreas Frank m. p.

Oh tempora! oh mores!

(Nagy-Szebeni ltár Frank Codex.)

b)

Simonius naplója *).

Nonnulla consignata super partialis conventus regnicolarum Transilvaniensium Albae Juliae anno 1657. die 25. Octobris celebrati acta.

Die 23. Octobr. Cibinio proficiscuntur dñi officiales ambo, H. Schelkerus notarius, Andr. Lekentzi in sedem usque Szilist, ibique pernoctantes, altera die puta

24-a Octob. Albam appulimus.

25. Illustrissimus princeps post meridiem hora 5-a ingreditur urbem, stipatus tribus phalangibus equitum campestrium et trecentis peditibus germanicis, eidem obviam factis, rhedae insidens cum Achatio Barczai, Michael Mikesi; procedebat eum rheda, cui insidebant marschallus aulae Steph. Petki, magn. Gabriel Haller, Ladislaus Ebeni, sequebantur has rhedas vexillifer aulicus principis et aliquot proceres; jam appropinquans portae S. Georgii, exploduntur sclopetae a germanis peditibus in area civitatis.

26. Nihil agitur publice ob majorem partem absentium et nondum confluxorum ad comitia.

27. Octobr. Klock 7 vormittag confluiet das edle landt in dem Országház, die consiliarii intimi H. Rhédai Ferencz, Haller Gábor, Barczyai Ákos, Petki István, Bassa

---

*) Ezen naplót a megelőző kötetben az Erdélyi Múzeum-Egylet birtokában levő példányról közöltem ugyan: de a nagy-szebeni eredetiben ammyi variáns és toldás van, hogy szükségesnek láttam azt újra lenyomatni.

Tamás. Ittem die assessores, Lázár György itilómester, Mikes Mihály cancellarius, Betthlen János, Daniel Ferencz, Lázár Ferencz, Sárpataki István; von den proceribus: Haller Pál, Haller János, Kapi György, Kemény Simon, Bánffi György, Bánffi Dienes, Bánffi Christóf, Toldalaghi Mihály, Ebeni László, Ebeni István, Suki Ferencz, Pekri Ferencz, Földvári Ferencz etc. Ittem die Zekler, die Vármegye, ausgenommen die Partiumbéliek, so nicht ankommen gewesen. Ittem die Sachsen; und anfangs wirdt vorgebracht, wie das von nöthen sein wurde, Ihr Fürstl. Gnaden anzukundigen der regnicolarum ihr ankunft, und weiter zu vernehmen, was Ihr F. G. befehlen oder vorgeben wolten, und wirdt bie Ihr F. G. verschicket Bánffi György, welcher diese resolution bracht, dasz Ihr F. G. in gnaden angenommen der regnicolarum auf sein bepfelich in lieferung dero presens unterthanigkeit; es were aber dieses die meiste ursach, weiln vom Turkischen keyszer eine legation ankommen sey ins landt, welche instruction wie auch brieff, an die drei nationes lautendt und nicht ahn seine person hetten; als truge Ihr F. G. den gutten wohn, das das landt wurde ihr des gethaenen eydts und versprochenen trew vor augen haben und alszo und dergestalt verfahren, welches nicht wieder Ihr F. G. wurde, noch dem landt zum verderben reichen wirdt. Nach diesem wirdt discurreirett von den dreyen standen, das man solt die legaten aufholen lassen, und werden bänck mitt tapezerey bedeckt, und von allen dreyen nationen ein mensch entgegen geschickt, benebenst den mezei katnern. Untter diesem gibt der H. Barcyai Akos vor: weiln er in unnterschiedtlichen landtügen praesident gewesen, wie auch diese Zeit über als unwürdig locumtenens, und Ihr F. G. person repraesentiret, als wurde es sich anitzo nicht geziemen, weiln die legation nicht an den fursten, sondren die drey nationes dirigiret, das er sich dessen unnterstehen, weiln auch zu vermuthen, das es wieder Ihr F. G. sein mögt, solt demnach das landt sich einen oratorem erwahlen, welcher die Türcken empfangen und mitt ihnen reden konne, antwort geben und dergleichen. Es sagten aber alle einmüttig, das er herr Barcyai das thun solt als ein vornembstes mittgliedt und hazafi. Er thutts. Die Turcken kommen hinein in zimlicher zal, feine leütch, junge, mittelmäsiges und hohen alters, und stehendt proponiret der vorderste mit gravitetischen worten und geberden, wie das sie auf bepfel ihres unüberwindtlichsten keyszers und monarchen der welt ankommen seyen, und vom selben brieff wie auch Budai vezér, dem mufti an der port brächten, an die drey geschlechter dieses landes, Unger,

Zeckel und Sachsen dirigirett, die solt man in kegenwart ihrer publice vorlesen, und dem in denselben verfasten befehlicher als unterthanen ein gnügen thun. Der praesident Achatius Bareyai mit entblostem haupt, wie auch das gantze landt, nimpt die brieff in die hende, wünschet, das dem keyszer und seiner unüberwindtlichsten macht wohl gehen mögte, damitt wie das meiste theil der welt, alsoz auch das ubertheil seiner feinde mögten die haupter neigen, und unter die scherpfe seines szebels gebracht werden. Nach diesem setzen alle die regnicolae die hütt auff und begeret der president, wie es vormahls im gebrauch gehalten, als wolte das landt in gebührlicher unterthanigkeit die brieff lassen vertolmetschen, darnach rumiren (*így!* ruminiren *h.*) und Ihr Keys. Maytt. in unterthänigkeit antworten, und certificiren, wen solches alles geschehen, die legatos. Auf dieses antwortet der Türck mit schüttelung der heupter der ander Türcken aller, welche zu vermuthen in ungrischer sprach erfahren gewesen sein und alles verstanden gehabt, und sagte der oberste der Türck: mit nichten wolten sie anders zulassen, als wie es ihnen bepfohlen; man solt des Türkischen keyszers brieff in kegenwart ihrer aller dem landt vorlesen. Ad haec praesidens per interpretem: die Türcken solten versichert sein, das wie der brieff an ihm selbst von wort zu wort sein wurde, also wolten sie selben dem landt sine augmentatione et diminutione vorlesen lassen, sie solten ihnen trawen; nolunt Turcae nequaquam. Ad haec praesidens: unser tolmetsch, als nur Christ, ist nicht so perfect in der Türkischen sprach, das er alszobaldt in der vorlesung den brieff könte dem landt und dessen eigentlichen inhalts verstandt vorzehlen, solten demnach nachmahlen gebeten sein und ihrem verheisz und redligkeit trawen; nolunt Turcae. Nach diesem wirdt des Türkischen keyszers brieff in roth atlatz genähet geöffnet und durch den tolmátsch Majtini András vorlesen. Der anfang und der titull war an die drey geschlechter oder nationes, der inhalt aber dieser Weihn der R. G., welchen wir wie auch seinen vatter (welcher sich beszer verhalten, wie er) zum fürsten unszers mit waffen uns eigen gemachtes Siebenburger landtes gemacht, confirmirt, mit einem pfähen, regierstab oder buzgan und kleidt investiret, mitt gewissen conditionen, wie unsere im paradiesz ruhenden vorfahren, inszonderheit szultan Szoliman und seine nachvolger bisz auf uns observiret, an diesem allen trewlos verathrisch und parteysch worden, wieder unszeren willen auf so viel abhalten wieder die Pohlen in den Krieg gezogen, mit unszeren feinden den Kozakken sich in den bundt gelassen, unser erblandt die Wallachey mitt kriegesmacht vor zwen jahren über-

zogen, dasselbe verwüstet und sich zinszbar gemacht, das Siebenbürger landt, welches wir ihme verträwett, verlassen und in gefahr bracht, indeme die meisten des volcks niedergehawen oder gefangen worden von unserem getrewen, welchen wir mitt unseren bepfelich darzu erkieset (den Tatar cham) N. N., das er ihn, den Rákóczy, solt nachjagen, und womöglichen fangen, als unsern untrewen, zum abtrunnigen und verrather wordenen, welchen er nicht hatt in die hende bekommen können, sonderen mit etlich wenigen Koberloken id est ihnen entworden, als bepfelen wir, das niemandt untter denn einwohnern unszeres landes ihn vor seinen herren erkennen soll, sondren alszobaldt zusamentretten, und ohn allen aufschub, nicht stundt, tag, monath, woch oder jahr darzu nehmen, dieweil unser kriegesvolck im feldt und auf den fussen ist, einen unter den dreyen nationen zum fursten erwehlen, und darnach unserm getrewen, dem budai vezér, solches kundt und offenbahr machen, welcher mir wird bericht thun, und ich alsden wie gebräuchlich, confirmiren will. Nach diesem fragt der praesident vom Türcken, ob er nicht zugleich bepfelich hett, nebenst der schrifft mündtlich etwas anzuzeigen? antwortet der Türck: anders nichts als dieses, das der Türkische keyszer und sein rath den zum verrather und abtrunnig gewordenen Rákóczi György nicht wolten dulden im furstenthumb, sondren das landt solt einen von ihnen, darzu geschickten und tauglichen herren erwehlen, und das sobaldt es immer itzunder sein könt; anders wolt er das landt zu asch und staub machen und dem windt heimbepfelen. Tratten also ab unniedergesessen die Türcken. Nach diesem wurden die status eins, das man solt Ihr F. G. den brieff communiciren, weilh der meiste inhalt Ihr F. G. person und seine furstliche wurde concerniren; wirdt also der brieff nomine regni hineingetragen, und halten die status regni an, damitt doch Ihr F. G. in diesen schweren leufften und gefährlichen zeiten sein bedencken drüber dem edlen landt mögte gnadigst ohne beschwer entdecken und communiciren; baldt kompt der cantzler, und bringt den vertolmetscheten brieff des keyszers, derselbe wirdt vorlesen, und ist sehr weitleuffig vertolmetschett, kompt doch mitt der extemporanea interpretation übereins; ehe und dan aber die status anfiengen darvon zu reden, sagte der cantzler also zum lande: Ihr F. G. hetten mitt betrübten hertzen den brieff gelesen und befunden, das allermeist sein person und furstliche wurde betreffen, erkennete solchen grossen fall der Ungrischen nation, wie auch dieses landes gefährlichen zustandt vor eine sonderbahre straff Gottes, und dessen er beschuldiget wirdt, erkennet er sich unschuldig, und bezeügete

solches mitt Gott und seinen ehren, das vom keyser ihm kein brieff jemahlen weder im landt, noch nach dem auszug zukommen sey, sondren wie er schon in Pollandt gewesen, hette ihm der Budai vezér, der Egri bassa zugeschrieben, das er zuruckkommen solte, den der keyszer solchen seinen auszug beschwerlich annehme; es hette sich aber dazumahlen nicht schicken können, die hauptstadt were allbereitt in seinen henden gewesen, wie auch untterschiedtliche festungen und das kriegesvolck in zimlicher zahl in die besatzungen zertheiltt. Anbelangt den krieg in der Wallachey gefuhrt, da hett der Ipzir bassa ihn geruffen, welcher imgleichen zu feldt gelegen, und nach gedämpften und zerstreuwetten rebellischen Zimenen alda, hett der Turkische keyszer solches ihm sehr wolgefallen lassen, und wen nicht mitt den Venetianern ihm das glück alsoz gefalet, hett er, wie gewisser bericht kommen, Ihr F. G. noch mitt einer sonderlichen legation beschicken und remuneriren im willen gehabt. Solte derenthalben das edle landt in gar gutte betrachtung nehmen, damitt seine fürstliche wurde oder méltóság und des landes bleiben ungeschwecht verbleibe. Nach diesem wirdt discurrirt, das man wurde sollen zur sacht thun und des Türkischen keyszers brieff und sein befehlich ans landt vornehmen und ruminiren, welcher gestalt und wie ein gnügen demselben möge geschehen, damitt nicht der furst sampt dem landt zugleich übergieng oder aber eins allein. Ein theil sagt, zugleich konte es nicht sein, den im fall das landt, wie der keyserische brieff lauttet, in den Rákóczi György nicht soll vor seinen herren erkennen und halten, veneriren und seinen befehlichen pariren, so wurde der fürst resigniren müssen, und abziehen, alsden käme erst die occasion, das andere punct des Türkischen keyszers brieff zu adimpliren, nemlich einen anderen fursten zu erwählen. Andere discurren, das man nicht alszobaldt auf des Türkischen keyszers missile mandatum solte von Ihr F. G. abtrenng werden; deneskonte eine tentatio nur sein, und der angrentzender Türken arglistigkeitt; den es konte inskunfftig gar ausz einer geringen sacht einer oder der ander landt-herr den fursten biem Ottomanischen hoff angeben, deme wurde geglaubt, und brieff gegeben, das man solt alszobaldt im landt ein mutation und wechselung anstellen des furstenthumbs, so were nimmer ein ruhiger standt im landt zu hoffen.

Pertinent ad diem 27. Octobris. Ehe und dan die Türken ins landthaus kämen, stunde der cantzler auff, Mikesi Mihály, und redete alsoz die status regni an, das Ihr F. G. nicht solten durch schnelles und eünniges besinnen zu urtheil gezogen werden, als were selbe die ursach der vieler gefan-

gener in der Tarterey und des grossen schiffbruchs des landtes, viel weniger der auff der port gefaseter indignation, sintemahl er bie guttem gewissen und mitt Gott publice bezeüge, wie auch in nechstgehaltenen partiallandtag zum Szo mosuývár geschehen, das wen nur dreý seiner innerlichsten rathgeber directe nicht einwilligen hetten wollen, wollte er nimmermehr die waffen ergreifen haben, und wieder die Pohlen reiszen oder ziehen, selbe zu bekriegen. Zu dem ob er zwar sich mitt Schweden und Kozzaken in pacta und foedera eingelassen, so were nicht solches geschehen dem Türkischen und Ottomanischen hoff zur unehr oder zum schaden geschehen; und solten nicht die status regni auf blosse wort und schriften des Türkischen keyszers, welche zu beweizen stunden, Ihr F. G. damniren oder von sich stossen.

28. Oct. sehr frühe mitt hintenansetzung des sonntäglichen Gottesdienstes confluiren die status regni und nehmen zum anfang in den discurs, was doch zu thun sey, man kame zu keinem zweck, und were zu befürchten, die Türckische legation, welche mitt grossem verdruz und verlangen auf die bezamlung gewartn, mogte aufbrechen und darvon ziehen, so wurde alsden das bosze arger werden. Sie finden auff: man solt Ihr F. G. ersuchen, und damitt sie doch dero guttdencken und meinung dem landt entdecken mögt. Ihr F. G. resolviret sich durch der statuum zu ihm geschickten legatum Danielelem Ferencz: das landt solt es vor erst thun, dach (*igy!*) dem wolten sie mitt allen ihren sinnen und vermögenden krafftén dahin gedeencken und trachten, wie das Ihr F. G. fürstliche exstimation ungeschwecht und das landt unverwust verbleiben möge. Diese des landtes resolution wirdt Ihr F. G. hineingetragen. Herr praesident wirdt abgefordert und gehet zu Ihr F. G., bald kompt er wieder ins landthaus und als von sich selbstén gibt er den statibus vor, das landt und der fürst werden mitt einander müssen reden und sich aneinander vernemen; nun ists nicht billig, auch nicht rühmlich das er in das landthaus bie uns komme, noch ists bequem, das das landt die delegati aller örter so cum regalibus geruffen worden, solten hinein zu Ihr F. G. gehen, den der Ort kont sie nicht ertragen der meng wegen; zu dem offenbahren fürsten in solchen nothfallen nicht gern jederman indifferenter, wie itzunder das landt bestehet, dero heimliches bedencken, sonderen sagt er: mein rath ist dieser, im fall selbiger den statibus trium nationum seu regni gefallen mögt, ein jedt-weder nation birál volmachtige authentizire zwen menschen und gehen dieselbe bie Ihr F. G. und reden ab und schlussen was guttes. Uno ore clamant, quod nolint, sonderen es

solte scriptis zu wege gebracht werden, die sagen sie, solten sie oraliter mitt Ihr F. G. conferiren, die sach gehet Ihr F. G. am meisten ahn, so wurde jeder sich schewen, die wahrheit zu sagen von den plenipotentionirten, ausz furcht, das nicht etwa Ihr F. G. sie wurde notiren und inskunfftig einen unmutth von sich mercken lassen; die übrigen weren alsdan ausgehoben: Nach diesem stehet der praesident auff und sagt zu den statibus regni, das Ihr F. G. das landt im frieden zu halten, und vor der bevorstehenden gefahr und verwüstung zu behutten nicht wollte sparen fleisz, mühe, gaben und dergleichen; und im fall mit anders nichts, sub conditionibus praespecificandis auch mitt eigner wurde eusse- rung mögte er es thun, im fall er assecuration vom landt vorgewissert haben mögt. Das edle landt mögte demnach gar woll zuschawen, damitt es nicht vom vorgestellten stengell vor das susse honig den bitteren giftt ausssaugte, und dieses, sagte er, rede ich nicht, das ich von Ihr F. G., oder von jemandt anders darzu angelangt sey, szondren als ein rechtschaffenes mitgliedt des vatterlandes, wie auch liebhaber desselben. Nun wirdt von Ihr F. G. durch den Ebeni István den statibus regni intimirett, wie auch durch den cancellarium mitt einer persuasoria allocutione persuadirt, weiln vorm landt in dem nechstgehaltenen partial landtag zum Szomos-Ujvár, vorm landt wie auch itzunder genugsam Ihr F. G. von sich getrieben die beschuldigungen, und das Ihr F. G. unschuldigerweisz alles dessen üblen, so vorgelauffen, eintzig und allein ein ursach sey, beschuldiget, were also vor Gott und menschen nicht verantwortlich, auf der Turcken brieff und begeren alszobaldt von ihm abzufallen, und einen anderen fursten zu erwehlen; wen es schon sein solte und das landt ein anfang machen solt, wurde es schwer und schwer zu wege gehen, denn ihm landt weren zum gebieten zwar Herren gnug, aber zum auszuführen des furstl. regierstandtes wurde der groste mangel sein; itziger gnadiger herr und furst, wie auch seine liebe frauwmutter als welche von grossem reichthumb seindt, hohen geschlecht und mitt machtigen potentaten verbunden, werden dero ehr so leichtlich nicht minderen lassen, und ohne versuch nur auff drewen sich des Furstenthumbs eüssern, weiln selbe ohne das in demselben die meiste gutter haben; solte derowegen das edle landt, damitt es nicht das ansehen gewunne, als wolten die status und ordines wieder ihre trew und eydes-pflicht thun und handeln, das versuchen, und eine legationem an die Port und an den Budai vezér abgehen lassen von dreyen nationen bestehendt, benebenst Ihr F. G. zu intercediren; Ihr F. G. wolt an geldts und geschencken nichts ermanglen lassen, nur

damitt dem landt geholffen und Ihr F. G. méltóság empor bliebe, und wen es als dan nichts hafften wolt, und vergebens were, so wolte Ihr F. G. nicht ein stuck landes oder eines oder jenes grenz-haus hingebung wegen sich bie würden erhalten, sondren (bizonyos conditiók alatt annak idein) seiner wurde die wolffart des landes vorziehen lassen, obzwar Ihr F. G. mehr verbunden sey vor sich, Ihr F. g. gemahlin, seinen sohn, welcher erwehlerer furst und vom Türkischen keyszer confirmirt ist, eben zu sorgen, wie vor das Landt. Status regni nolunt, praetendirendt: est periculum in mora, des Türkischen keyszers brieff schlägt stundt, tag, woch, monath, jahrzeit ausz durch das wort (alszobaldt); der Türk, so zu feldt lieget zum einfall und krieg gericht, ist uns auf den fersen; zu dem mögten wir durch diese intercession alles dessen beschuldigt machen, was der keyszer dem fursten soli imputiret, und kegen das landt in keinem wege, keine indignationem sehen, spüren und mercken lesset. Etliche sagen zwar, wenn wir und das gantze landt auch diejenige so da verschicket wurden worden, kenten assecuriret schein, das kein einfal irgendtwoher untter der zeit, bisz diese legation verrichtet wurde, geschehe auch den legaten kein leidt. Alii dicunt: wir kommen nicht auf zwe tag versichert sein; dieses wirdt Ihr F. G. hineingetragen, und entbietet Ihr F. G. dem landt: die gefahr ist nicht so nahe und grosz, wie die furcht bie den meisten, es konte gar woll sein. Nach diesem werden sie eins, das sie wolten versuchen villeicht das mitt itziger Türckischer legation unsere legaten mittzögen und auch untter der zeit nichts dörfte der im feldt bie Temesburg und Erlen liegende Turckische tábor, bisz nicht aufs begeren und des landes intercession von der Port und dem Budai vezér antwort käme, als den wolte das landt zur election schreiten. Item discurren sie davon, das man itzunder von Ihr F. G. ehe und dan von der Port antwort käme, die conditiones herausser begere. Annuunt. Ihr F. G. schicken selbe herausser und sein nro 9. Die erste: das alle die schlosser, fleck, dorfer, portionen so Ihr F. G. eigenthumblich, non ut princeps Transylvaniae besitzen, seine frawmutter, die furstin, junger furst, auch diejenigen so da per contractum ins kunfftig ihnen zufallen wurde, solten ilme und gedachten seinen posteris unturbirt bleiben, auch diejenige dorffer, so fiscales zwar seindt, sollen nicht abgerissen werden auf eintzigelei weisz, art, unrecht, sondren die meinigten pacifice nicht nur in deren dominio in successione masculi sexus bleiben und von ihnen nicht können ausgeloget zu werden, sondren auch beschutzet werden wieder alle

turbatores. 2. Das andre punct: man solt auf dero Ihr F. G. frawmutter, G. F. F. jünger herschafft, wie auch dero nachkomling jószág und jobbágyen mitt nicht mehreren burden und auflagen beschweren, wie andere. 3. Niemanden so ihnen sich in dienst geben wurden, hinderen oder abschrecken. 4. Wen es ihnen in Siebenburgen auf dero erbguttern zu wohnen beliebete, ungehindert zu schein. 5. Diejenige so Ihr F. G., wie auch dero zugethaenen zum spott, schimpf, oder despect etwas reden wurden, nach dem contentament zu straffen. 6. Ihr F. G. wie auch seine frawmutter, fraw furstin, jungen fursten in denen guttern in Ungerlandt helffen beschützen und manutemiren. 7. Wegen des Schlosz Huszt und darzu gehöriger jószág den machenden contract mit dem gn. herrn Rhédai Ferencz in vigore zu erhalten, das nemlich pro Joachim. 50,000 sol heimfallen, und was gebawet wurde in aequales partes getheilet solen werden die expensen. 8. Das die status solten verhilfflich sein, damit bie Türkischen keyszer nach inhalt des athnahme oder der assecuration schrifft möge erhalten werden. 9. Und diese conditiones wen sie werden von dem Landt bewilligt schein, solle man alszobaldt selben in die articulos schreiben, und in den electionibus des fursten zwischen ander conditiones gesetzet werden und drauff verbunden schein als auf ein perpetuum decretum — Resolutio ad puncta statibus proposita: Ad 1. Wirdt jemandt anspruch haben zu etwa einem schlosz, dorff oder portion, und mitt recht darzu greiffen, können wir nicht verbieten und in das uns verobligiren, einzuwilligen, was wir uns selbstn nicht begeren, das uns wiederfahren mögt. Ad 2. Das bewilligen die status in toto. Ad 3. Fraye personen, welche niemanden anders verbunden, noch jobbágyen seindt, sollen ungehindert sein. Ad 4. Es kan nicht gehindertt sein, nur das sie nichts feindtseliges begönnen. Ad 5. Ohne gunst nach rechterkenntnisz sollen solche verlaumbder gestrafft werden. Ad 6. Was wir ohne verletzung der contractual schriften mitt intercediren thun können, soll geschehen. Ad 7. Wo sie sich können vergleichen, wirdts nicht wieder die Status sein. Ad 8. Mitt intercediren wollen die status gern verhilfflich sein. Ad 9. Es kan zwischen die articull geschrieben werden. — Auff diese des landes replicationes antwort Ihr F. G. abermalil volgendergestalt. Ad 1. Mit wehmüth hett er vernohmen, das sich ihrer viel funden, gedachte seine józágen zu betadigen, von welchen er nichts gewust hett in dem glucklichen zustandt, gleich wie er dazumahl dem rechten wolt gestanden sein, alsozo ist er auch in dieser ungluckseliger zeit bereit gerichtlicher

weise zu antworten. Ad 3. Wir verstehen vornehme leüth, adelpersonen. Ad 4. Ad 5. Contentus fuit. Ad 6. Contentus. Ad 7. Vor sich der gn. herr und furst und seinen sohn will er antworten, dasz er, wo er die jószágen in Siebenburgen possidiren will, das er dem landt nichts zuwider thun, geschichts, wird man ihn mitt der jószág straffen wissen. Contentus de reliquis. Diesen Tag kompt an der älterer gnadiger fraw fürstin hoffmeister Györgyei Job. Eben wie vorgemalt, nach vielem discuriren will sich niemandt zum zweck oder scopo wenden, sondren gehn nur umb die brey, den die potiores werden hineingefordert, die intimi consiliarii, die assessores, von den nationibus imgleichen in die audienz-stub alda zu discuriren, aber »vetebat multum praesentia Turni«, weiln Ihr F. G. sich oft gelegenheit genomen auf und ab, ausz und ein zugehen, und geschefte gesucht, welches den zimlich impediret und vom discours abgehalten. Endlich wie sich die alda wesende keines gewissen schlusses unterfangen wollen, pretendirendt, das sie das wenigste und geringste theil des landes seyen und von denen im országház gebliebenen nicht autoriziret, noch plenipotentioniret, als darfften sie auch weiters nichts thun, sondren seyen nur bloz referendarii, das was sie horen wurden, wohin Ihr F. G. gemuth und sinn tendirte, anzuzeigen. Ihr F. G. auf das sich erklaret untterschiedtliche mahl mit wiederholeten worten, dass er mit nichten wolt resigniren, den er hette auf allen seiten mitt nicht geringen gaben, wie auch geschenck an die Port, bie dem Tatár hárm, bie den Vezéren seine abgefertigte leüth, und deren were noch keiner ankommen, were ungewisz, ob selbige gutte oder bosze verrichtungen brachten heut oder morgen, und inszonderheit als diese Turkische brieff, wie auch des Tartarischen ham seine schreiben emaniret seyen, were noch keiner ankommen gewesen; warumb er den alszobald auf bloz schriften und in demselben verfasten drawungen seiner furstl. wurde ihme und seinem sohn, so zugleich erwileter und vom Turckischen keyszer bekräftigter furst sey, die schmach und boszes gericht vor der welt anrichten und machen solte; sondren untterdessen die seinen verschicketen legaten ankämen, wolte er auf eine seite ein wenig weichen und einen gubernatorem setzen; were alsden nichts erhalten und muste die anbepfolene election eines andern fursten geschehen, und fortgehen, wolte er nicht mitt zweyer menschen unschuldigem todt, will geschweigen mitt des gantzen Siebenburger landes zerstörung und verwüstung seine méltóság schützen oder behalten, sondren gern resigniren. Zu abendt diesen tag kompt eine laufende oder post-legation

vom Tartar ahn, bestehendt in 12 personen, unansehlige und übel und scheüszlich bekleidete, welche alszobaldt gegen hoff geholet worden, auch neben derselben ein post vom Wallachischen waywoden Kostandinne und weihn der Tartar die brieff F. G. eingehendiget, und des waywoden mensch, welcher auch ein tolmesch in der Wallachei gewesen, vorgeben, das der brieff nicht ans landt, sondren an Ihr F. G. dirigiret, hatt Ihr F. G. den Törek Deák, Maitin András zu sich ruffen lassen und den brieff geoffnet, derselbe alszobaldt gesehen und vernomen, das der brieff ans landt lautte. Ist diese nacht vertiret worden.

30. Octobr. Confluiret das land abermahl im landthaus und wirdt anfangs dem landt vorbracht vom herrn praesident, wie des gestriges tages ein Tartarischer chiau zu selb. 12 personen ankommen sey und unterschiedtliche brieff bracht, und des Tatar han seinen brieff Ihr F. G. in die hende gegeben, Ihr F. G. selben aufgebrochen, auf des Wallachischen tolmescher ausz der Wallachey, so mitt dem Tartar kommen, information; weihn aber der Törek Deák nach verlesenen brieff ausz dem inhalt vernomen und gesehen, das der brieff den statibus trium nationum lauttet, als wurde ja das landt wieder das nicht schein, weihn Ihr F. G. den brieff aufgebrochen, und vertolmetschen lassen, den unser pflicht und trew hetts doch erfordert, das wir auch ohne das den inhalt des brieffes Ihr F. G. communiciren hetten sollen: solten demnach die status darzu thun und mitt Ihr F. G. darvon reden, welchergestalt man solt auch dem Tatar han den brieff beantworten. Die Vármegye anfangs, darnach die Zekell fangen an zu schreien, des Turckischen keyszers brieff, mitt welchem sie nun acht tag hero sich plagen, den solt das landt beantworten, von dannen were die gröste gefahr, der were ein schutzherr des landes, der confirmirte die fursten. Auff dieses sagte der praesident: das edle landt eile in so schwerer vorgefallener sache nicht; den Ihr F. G. ist unsers gebluth, und Christlichen namens ein herr, wir ingleichen haben kein ander vatterlandt als diesz Siebenburgen. Ihr F. G. im gleichen possediren ausser dem fürstlichem standt dem herren standt nachbaldt die meisten gutter vor anderen landtherren, das angesehen müssen wir mitt bescheidenheit Ihr F. G. bevorkommen und nicht alszobaldt abfallen, von uns stossen: den wer weisz ist nicht nur versuchweisz gethan, damitt wir unnter ander uns in die har fallen und selbst den verderben und ruiniren mögten, hernacher tertius interveniens das beste darvon bequeme und truge. Ad haec Regnicol.: wir können anders nicht dadurch kommen, noch den Turckischen

befehlichen ein gnugen thun, es szey den das Ihr F. G. resignire; anders musz das gantze landt und dessen einwohner in dasz eusserste verderben gerathen, und noch argeres, las wie den vornembsten des landes in der Tarterey itzo gefangenen und zum theil hin und wieder verkaufften leyder wiederfahren. Etliche discurren: weiln keine möglichkeit das diese beide stuck zugleich stehen können ohne variation, 1. die gnugthuung des bepfehlich des Turckischen keyszers, durch welche dem landt der unttergang gedrewt wirdt, wie auch vom Tatár hám. 2. Ihr F. G. aestimation und verbleibung biem furstenthumb: derentwegen were periculum in mora. Die Türkische legation were unwillig, sich langer lassen aufzuhalten; damitt demnach das landt, welches noch in einem gutten gedachtnusz ist, nicht in gleiche indignation gerathe, wie Ihr F. G.; wo anders nicht, wurden die status bie den Türcken gehen müssen und sich dessen erklagen, das sie nicht gesonnen seyen anders zu thun, als wie der groszmachtigste kayszer bepfolen; allein der furst wolte nicht resolviren, so konten sie ihn auch nicht zwingen. Ad haec praesidens: Wen dieser vorschlag solte geschehen, so musten wir allesamt zu grundt gehen; den der Turckische keyszer wirdt alszobaldt uns als ungehorsame überziehen mitt heeresmacht undt in den grundt verderben, und selbst den das jus eligendi principem an sich reissen, welches diesem landt ein unwiederbringlicher schade sein wurde. Weiln wir demnach nirgendt wohin wissen zu fliehen, es sey den, das wir zum feindt uns kehreten, welche von allen seiten drauff lauren, als da seindt unsere nechsten nachbar rundt umb uns herumbliegende Kozaken, Tartar, Pohlen, beide Wallacheien, Teütschen und Türcken, denen wir allen gesundiget und zu feinden gemacht: Anno 45. wieder die Teutschen, welche ohne allen zweiffel dieses unheils meiste stifter und practicanten schein, wieder die Moldawer und Kozzaken anno 53., wieder die Wallachen anno 54., wieder Pohlen und Tarter anno 57. welche wir alle mitt krieg angefallen, und uns zu feinden gemacht, — im fall wir nun untter einander uns nicht vernemen können, sondren auff zwe seiten ziehen, ist mit uns und unseren kindren geschehen. Allein mein rath ist dieser, Gott soll mein richter schein, das ich, der ich keine kinder hab, weder dem fursten und seiner furstl. wurden bleiben wegen des Landes wolffahrt auszgeschloszen rede, sondren als ein rechtschaffenes mitgliedt, der ich kein ander vatterlandt habe, das die vornembsten des landes ausz allen dreyen nationen, ausz jederem vármegye, stull, städten Ihr F. G. solten personaliter ersuchen, und (könyörgés képen) bittweis, flehentlich, mitt vormahlung der überausz gros-

sen geahr, so alle stundt zu erwarten, damitt Ihr F. G. als ein Christlicher potentat doch beherzigen mögte und zu gemuth führen, wie standthafftig und trewlich das landt in allen kriegesexpeditionen sich eingestalt, leib, gutt und leben auf die schantz gesetzett und auch itzunder der kern des landes und der adelschafft in die rabság in Tarter- und Turckenlandern zerstrewt gerathen, ihrer etich tauszendt, ohne die in Pollandt durch hunger, scherffe des schwerdtes umbkommen und in den gebürgern erschlagen worden; das arme landt mitt unterhaltung der vieler besoldeten und auch vieler rancionen und schätzungen gantz auszgeschepft wirdt und von geldts mittlen kaput gemacht; damitt doch durch erfüllung keyszerlichen befehlichs, die endtliche ruin dieses landes möge verhuttet werden. Gott wurde schon wissen, nachdem diesen drevwungen und erbitterte gemüth, szo gleichsam als in die aschen das glimmende feur hervor leichte, in etwas gelindert und ausz dem weg gebracht wurde, alles in den vorigten ehrengradt dan stande zu versetzen. Acclamant omnes: es were gutt. Queritur: wer soll dieses dem fürsten anzeigen? Die status regni sagen, es kents keiner nicht besser thun, als der es verzehlt und die modalitatem vorgeben, fallen ihm, denn praesidenten, demnach an, er solts thun dem vatterlandt zu gutt und Ihr F. G. wurde es auch von keinem anderen guttiger annehmen, als von seiner person, so sonderlicher grati und in der affecten annehmlichkeiten ergeben. Der praesident stehet auff und excusiret solches zu thun aus folgenden ursachen, sagendt: soll ich, da ich von des gn. herren und fursten herren vatter von jugendt auferzogen, mir mitt grosser gnadt allzeit bevorkommen und promovirt, der itzige gnedige herr nicht weniger guttes an mir unwürdigen bewiesen, der vergessene und undanckbahre mensch szejn und Ihr F. G., dessen locumtenens ich gewesen eine zimliche zeit hero, ihme den urlaub ankundigen, und zu resigniren dem furstenthumb ansagen. Bedencke und erwege doch das edle landt, wurde ich nicht bie manniglich in die suspition gerathen, als trachtete ich nach hoheit und gewalt, weiln allschon bereit bekandt, das ich von den Turckischen passen zu zweyenmahlen darzu angehalten worden, mich des furstlichen ampten zu unterfangen; et sic consequenter, keiner will der katz die schell anhangen. Endlich wirdt das landt eins in communi, man sollt durch den itélmester ausz den vornembsten landtherren, die helffte aus den senatoribus intimis 3, assessoribus 3, Saxonibus 3, Siculis 3, Comitatibus 3 ansprechen, und wie sie vorlesen wurden, also musten aufstehen und sich nacheinander versamen: Herr Redai Ferencz rath, Petki István hoffmeister und rath,

Bassa Tamás rath, cancell. Mikessi Mihály, Keresztesi Ferencz assess., Bánffi Sigmond assess., Kapi György, Bánffi György, Bánffi Christoph, Ibrányi Mihály, Torma Pál, Seredi Benedek, Haller János, Ebeni László, Ebeni István, Dániel Ferencz, Farkas Ferencz, Lutsch János, Péter Deák segesvári királybíró, brassai követ, Pókai Gáspár, Sebesi Boldisár, Lázár István, Trauzner István, Keceleý István Bihar vármegeybéli notarius, György deák, Váradi Miklós kolosvári bíró etc. Diese kommen und bringen diese resolution vom fursten: das mitt schmerzen von denselben Ihr F. G. vernohmen, wie das so wenig von den statibus regni sich ihrer hűség und eydes pflicht und trew, mitt welcher sie vom gantzen landt Ihr F. G. verbunden, erinnerten, und abstunden von derselben unabsolviret; dasz gleichwoll nicht angesehen bezeugete Ihr F. G. vor Gott, das in seinen gedancken niemahlen kommen dem geringsten einwohner im landt leid, unrecht anzuthun, viel mehr des gantzen landes verderbung ein ursach zu sein, und wenn er nur mit eines menschen todt sich bie seiner furstlichen méltóság erhalten konte, so were er ein solch Crist, und von solchem gewissen, das er lieber wolt des furstenthumbs mussig gehen und auf die seite machen. Er sehe aber noch keine solche gefahr, die dem lande so nahe bevorstunde, das man nicht könnte an die Port, kegen Buda ein versuch thun und mittel an die handt nehmen; wolte demnach bie seinen ehren nicht so leicht abstehen. Er hett die waffen in den henden, und hielt den spott und die degradation dem todt gleich: das landt und den frieden zu erhalten nicht nur mitt gutt und blutt, sondren auch mitt seinem leben were er allezeit, wie auch itzunder erbiettig. Schicket demnach etliche conditiones hinein; im fall das landt dieelbe wurde bewilligen, als wolt er ad tempus sich der furstlichen administration eussern, bisz das bottschaftt käme und die intercession des landes geschehen sey an die Port, we auch zu Buda; konte demnach alsoz und dergestalt den Türckischen legaten antwort vom landt gegeben werden. Untter anderen conditionibus waren diese: den das land erwählen würde, 1. solt keinen furstlichen titul haben, sondren nur gubernator sein. 2. Solt des fürsten sache beforderen helffen und nicht seine. 3. Wen die sache zu einem gewuntschten ende ausschlug, mox et de facto resigniren. 4. Mitt rath des fursten handeln und tractiren. 5. Das landt solte gleichwoll ihn vor den fursten erkennen. Inskunfftig wenn es schon itzunder solt und muste geschehen, ihme die beide comitatus Bihar und Szakmár zulassen unter seiner commant. 6. Einen sichern ort zu zeigen, da er sich aufhalten könne etc. vide

alibi. Die status regni repliciren darauff, sehndt das ein tag nach dem anderen verlaufft, und der Turek unwillig wirdt durch szo langes aufhalten und das durch diese procrastination die gefahr grosser und der feindt, Türeck und Tartar; so auf den fussen, naher kompt, werden druber eins und schicken die andere helff der procerum, consiliar., assessor., und beider nationen Siculicae et Saxonicae, wie auch comitatum delegatos in gewisser zahl hinein, als hr. Haller rath, Petki István rath etc.: das sie nicht weiter gehen konten, als wie des Turkischen brieffs inhalt sey, überschicken demnach Ihr F. G. conditiones hinein. 1. Ihr F. G. szolt einen fursten erwehlen lassen, damitt die Türken und Tarter keine ursachen haben konten ins Landt zu fallen, unnterdessen solt der eligendus und das landt Ihr F. G. besten und restitution ad pristinam dignitatem beforderen. 2. Ihr F. G. solt sich in keine regierungs sache mengen. 3. Keine proventus regni percipiren. 4. Den zinsz dem Tūrcken vom 1657. Jahr verordnen etc. vide plur. alibi. 5. Ehe das landt zur election ein anfang machte, soll man Ihr F. G. raths pflegen, welchen selbe vor andern vor dichtig erkanten. 6. Soll der eligendus keines furstlichen tituls inner, noch aus dem landt in brieffen sich gebrauchen, ausser wenn er an die Turcken und Tarter schreibe. Ihr F. G. antworten darauff, das erste punct wolt schon passiren lassen, das wort fejedelem solt gubernator szein; den zwe fursten in einem landt konte nicht sein, es sey den mitt schaden des landes und eines oder des anderen despect; zu dem, wenn Ihr F. G., wie sie hoffete gutte botschafftē und antwort bekāme, und wie vorwahn den stul bezzitzen würde, muste des eligendi sein tituls saumpt der administration cessiren. Ad 2. wolte er sich nicht aperte der regierung annehmen, sondren es solt durch seinen rath zwar geschehen, was da geschehe, aber im nahmen des eligendi emaniret und getrieben werden; den Ihr F. G. wollen selbstē nicht, dasz die Tūrcken solten ein argwohn fassen, als spielte man dergestaltt mitt ihnen, verhiesz so und thāt doch anders. Ad 3. Im fall der eligendus wurde die proventus regni percipiren, solt selbiger auch den zinsz verschaffen und die necessitates regni versehen etc. Die status entbieten durch den hoffmeister, das sie mit nichten konten, noch wollen abstehen von dem Turkischen brieff. Ihr F. G. erbieten, weiln es auch nacht were, und die sach gross und wichtig, und nicht konte in so ein kurtzer zeit wol durchgesehen, sondren leichtlich übersehen werden, als wolt Ihr F. G. bisz morgen frühe der sache besser nachdencken; die status soltens im gleichen thun, damitt Ihr F. G. furstl. estimation nicht zu genaw geschehe, des landtes pflicht nicht

gebrohen, noch dem vatterlandt die verwüstung und ruin aufgedruckt were.

31. Oct. Confluiet das landt sehr langsam im landthaus und bringen eine zimliche weil zu mitt privat discursen; endlich umb klock 8 bringt der cantzler von Ihr F. G. etliche conditiones hinein dem landt, dieselbe zu ruminiren; den so kurz abgeschnitten zu resigniren dem furstenthumb, sey er noch lang nicht gesonnen, und solten die status nicht so leichtlich von ihrem herren abfallen, und unzeitigen, gegen seine F. G. bosz affectionirten, spaltungen zu machen gefliessen wetherhannen glauben und sich entfrembden lassen, oder incitiren; denn wen er nicht sein Christenthumb bedachte, so hett er das gewehr in henden. Als die status regni das vernomen, haben sie wunderbarliche discurs untter einander gehabt. Eines theils haben sie vermeint, Ihr F. G. wurden solch vornehmen haben, wie beim Báthori Sigmond fursten in Siebenburgen, welcher funff landtherren enthaltszen lassen zu Clausenburg. Andere und zwar die in den discursen etwas liberal sich hervorgelassen, haben vermeint, das (wie auch nicht zu zweiffeln) heimliche spionen im landt seyen, und einen und den anderen bie F. G. eingeben; werden demnach alle drey nationes druber eins, das sie zu nichts reden wolten, und sich mitt wehr und waffen oder drewungen zu keiner voxolás treiben lassen. Ihr F. G. solt zuschawen und auch verantworten, im fall die Türcken ohne antwort hie von dannen abziehen und das landt über und überging. Als Ihr F. G. diese des landes entrustung vernomen, haben sie durch denn herren cancellarium hinein entbotten, das selbe mitt schmerzen vernomen, wie das ausz dem wort wehr und waffen ein so schadlicher miszverstandt von etlichen unruhigen gemüttren ausgeseet sey, welches in seinen sinn nicht kommen, sondren sein verstandt derer wort sey, das Ihr F. G. zweyerley mittel und wege vor der handt hetten. 1. Seiner furstl. aestimation und landesregirung auf eine gewisse zeit untter gewissen condi ionibus zu eussern und 2. Sich mit wehr und waffen zu schutzen, wie auch das landt so ihm mitt eydespflicht verbunden. Hetten auch so viel kriegesvolck auf den fussen, als er gehabt, auch noch mehr, wie er ins konigreich Pollandt verreiszet; mitt denen er trawte nicht nur zu stehen und ein schlacht lieffren den zusamen rottirten Grentz-Turcken, sondren hoffte auch nechst Gott, wen es darzu kommen solt, ihnen überlegen zu sein, wenn er nicht den nachdruck, die consequens oder wie man pflegt zu sagen: ha nem nézném az utolsori botot: wenn er nicht betrachtete den letzten strich, und seinen zum fursten erwehleten lieben

sohn. Das edle landt solt demnach solche gefaste gedanken aus dem sinn schlagen und auf göttliche conditiones, assecurationes bedacht seyn. Die conditiones werden comportirt, wie auch die assecurationis form und Ihr F. G. repliciren, bisz sie endlich zusammen accordiren, Ihr F. G. im gleichen conditiones vorgeben und assecurirt zu seyn begeren reciproce.¹⁾ Auch werden 27 Personen ausz den dreyen nationibus vom landt denominiret dem futuro eligendo principi conditiones vorzuschreiben; laboriren schier die gantze nacht durch, und machen der conditionum 20. (vide alibi).

Pertinent ad 31. Octobris. Wie die status regni gantz nicht in die von Ihr F. G. überschickte conditiones simpliciter willigen wollen, sondren entschlossen dem Turckischen brieff ein gnügen zu thun; als entbietet Ihr F. G. durch denn cancellarium, das Ihr Fürstl. Gnad. bereiter, sich mitten unter die regnicolas zu treten, und solt das land ihm sein haupt sampt seiner méltóság zugleich wegnehmen, als das er sich solt den seinen zum grossen despect und der welt urtheil unterwerfen, sondren mitt gewissen conditionen sich fürstlichen regirung eüssern, und sich von der szitz auf die seite machen, und begeret vom landt, das man unter andern conditionen ihme solt einen ort zeigen. Das landt specificirt Kővár, den alda stosseten auch andere jószágen zusammen, ausz welchen Zufuhr geschehen können.²⁾

Die 1. Novembris. Anfangs werden im landthaws durch den Bedőházi, fiscalium procuratorem, vorlesen die conditiones eligendi principis und werden vom landt approbirett. Nach diesem wirdt Ihr F. G. Georgius Rákóczi vom Land assecurirett, das Land ebenmessig mit gewissen conditionen von Ihr F. G. (vide alibi)³⁾

2. Novembris. Confluiret das landt sehr frühe und wollen nun die bisz dato unter den henden gehabte schwere sach zu continuiren; endlich kompts szo weit, das Landt deputiret drey personen, Gabrielem Haller magn. et cons. intim., von der Unger. seit: Franciscum Daniel háromszéki királybíró, von der Zeckler seit: Joannem Lutsch königsrichtern in der Hermanstadt von der Sachsen sezeit. Die andere proceres und alle das ander wolck gehen alle ausz dem landthaus zu discutiren und die suffragia schriftliche zu machen, und geben in optionem allen herrn trium nationum. In den eussern pala-

¹⁾ *Lapszélén*: Vide alibi.

²⁾ A Conditiók XII. k. 321. l.

³⁾ Lásd XII. k. 316. l.

tiis versamen sich tropfenweis die vármegye, nationes, die stadte, die förendek, die assessores, die regalissal hitt nemes emberek und discurren; ein Theil discurre, das man solt den Joannem Kemény, so in der Tartarischen rabság ist, zum fursten eligiren, als welcher sowoll des verstandts, wie auch kriegserfahrung ist, und wurde also verhuettet werden, das man ihn inskunfftig nicht mitt gewalt würde dem land obtrudiren. Contra sagen etliche: was wir verhuetten wollen, in das mögten wir incurriren, in den untergang nehmlichen und verderben unser aller; die meiste ursache dieses unglücklichen krieges in nechst gehaltenen partial landtag zum Szomos-Ujvár bie hohen worten und fürstlichen eidt worden auf ihn geworffen werden; zu dem ist er itzunder unter eines anderen gewalt, ein gefangener, von dessen kunfftiger freyheit das landt nichts gewisses schliessen, noch sagen kan; wenn er nun solt erwehlet werden, hett der Tartar den bratten in die handt, wie hoch er ihn anbringen wolt, und muste das landt, es were denn die election nur ein spiegelfechten, satisfaction thun, were er also ein gekaufter furst, welches fürstlicher autoritet viel derogiren und verachtlichkeiten nebenst anderen absurditäten geberen würde. Alii aliter: Der edle herr Achatius Barcsai ist nun schier ein jahr lang dieses landes gubernier gewesen, und sich zimlich woll qualificirt gemacht in allerhandt vorgefallenen schweren casibus, hatt auch grosze kundtschafft bie den Türcken und gunst, ist ein durchlöchert und politischer herr, auf itzige practische welt trefflich apt, hatt wegen seiner liberalitet und familiarischer conversation mitt jederman auch biem gemeinen mann gunst und ist beliebt, ist etliche jahr hero in denn general-landtagen praesident gewesen, hatt wichtige legationes in frembde ländel wol verricht, und also dient gemacht, das ihm sein standt zu dieser vorgefallener gelegenheit gehochert werde. Contra: Es ist dem zwar also, aber dieses ist zu bedencken, und wol in acht zu nehmen, wem der méltóságos nahmen furst gegeben soll werden, das zuvorderst angesehen soll werden, 1. Gottesfurcht, weisheit und verstandt, geschlecht, reichthumb. Der gedachte edel herr ist zwar kein notorischer verebler nicht, noch gleichwol ist er von geringer herkunfft und zwar natione ein Wallach, hatt wenig jószág und wurde durch seine allzugemeine familiaritet und possenreisserei fürstliche autorität sampt der person in verachtung kommen, hatt keine kinder, auch keine sperantz bie dieser ehe; solche kennen gar leichtlich, wens ihnen nicht nach seinen kopf gehett, aufsetzen und desperat spielen; herkegen der kinder wegen und derer kunfftiger wol-

fart halber die elter viel thun, und sich wieder die naturam zwingen und persuadiren lassen. Zudem wurden diejenigen so ausz alten vornelmen geschlachteren seindt und von vielen jahren herro landtherren gewesen, nicht leichtlich einen sobaldt gewachsenen und angenommenen fursten veneriren, sondren vielmehr in uneinigkeitt und miszvertrawen leben, welches dem publico regni statui schedlicher als nutzlicher schein wurde. Etliche discurriren: das sie gehört von der Turcken, so itzunder abgefertigt, das der keyser solt gefragt haben, ob nicht ausz der Betthlenischen famili noch jemandt übrig, der tuchtig sein können zur regierung des landes, man solt einen Siebenburgischen herren und keinen Ungerlander nehmen, den es were noch nehmalen gelungen; sagen demnach, dasz der Rhédai Ferencz, der Betthlen Gábors bruder tochter hett, were vornelmes und hohes geschlecht selbst, Ihr Fürstl. Gnad. Georg Rákóczi ohn einen furnehmster geheimbter rath, Gottzfurchtiger und sanfftmuttiger herr, vermögendt an schlossren, jószág und dorfren, ein graffschafft, denselben solten die status regni eligiren, den selbiger wurde mitt glimpf regiren und sich der bedrüngener ausz dem Christenthumb annehmen. Nach diesem schreiben alle die status und delegatae personen aller orten ihre suffragia. Es stundt ein edelman in der thur und ausz allen dreyen nationibus die bestimbte personen, haben vor sich liegen ein hutt, in denselben wirfft jeder ort durch seinen legatum das geschriebenes und zusammen gebrochenes suffragium hinein und gehett abermahl hinaus. Untter dieser election gehet der resignirte furst Georg Rákóczi zu fusz, den schebell an sich gegürtett und zur strasz preparirt zum thorlein hinaus, volgen ihm etliche und sehr wenige edelleüth nach bisz jenseit das schlosz, da szitzet er auff, bie sich habendt seines herrn vattern bruder sohn Ladislaum Rákóczi. Ihme volgen alsobaldt die Teütschen volcker von Fogarasch nach und hundert etliche ungrische Trabanten, mitt 2 pfahen. Ittem zwehundert mezei-katner des Szilágyi János und Nagy János commandt untergebene. Klock eins wirdt das landt ins landthaus geruffen, und anfangs von den stimmen einnehmern ausz den dreyen nationen den intimis consiliariis und assessoribus angemeldet, hernacher publice dem gantzen landt durch den cancellarium und wirdt der fromme herr Franciscus Rhéday, welchem Gott seinen beistandt leisten und heiligen geist reichlichen verleyen wolle, zu einem fürsten creirt, in die oberste stell in einen mitt rotten samett überzogenen sessel gesetzt. Nach offerirtem furstenthumb hatt er eine zwar sehr kurtzen orationem gethan, cum admonitione, das der furst, welchen

Gott erwehlet, solt sein gregis suae pastor fidelis, qui animam suam dat pro ovibus. Die Regnicolae ebenmessig solten untherthanig und gehorsambliche trey erzeigen, Gott was Gottes ist, und was obrigkeit gebührt, ohn murren geben. Nach diesem fuhren die vornembsten des landes denn erwehleten fursten in ein sonderliches palatium, und leget seine fürstliche kleider aln, die andere so ihn begleitet imgleichen ziehen saubere kleider ahn, kommen also mitt dem fursten ins Landthaws; alszobaldt wirdt der Tartarische legatus hineingeholt, der brieff überantwort; baldt schickt man nach der Turckischen legation und lesset selbe ins landthaus holen; der new erwehlete furst szitzet im stull mitt bedecktem kopf; den Turcken, welche erwartet wurden, schickte man aus jeder nation zwe entkegen; als selbe ins landthausz kamen, waren sie alle prachtig angekleidett; stehendt verzehlete der praesident, zeigendt den fursten mitt geberden, welchen das landt auf bepfel des Turkischen keyszers erwehlet, wuntschete, das sein reich bestettige, alle seiner unuberwindtlichsten macht feinde untter die schärffte seines schebels gebracht mogten werden, vertraueten dem alle dieses landes hohe und niedriges standes einwohner szich an den szawm seines kleides hielten, und seine getrewen sein und bleiben wolten. Ihr keyszerliche Majestät im gleichen solte das landt und denn gnadigen fürsten bie den uhralten und von allen Turckischen keyszern confirmirten freyheiten erhalten von den zeiten hero Szultan Szulimans, von dem landt nichts mehrs begehren, als vorwan zu geben schuldig gewesen.

(Itt másfél üres lap hagyva nov. 3-uk.)

Ad 2. Novembris. Ihr F. G. schicken den cantzler vor das land anzeigendt, weilh Ihr F. G. gleichszam in allen begeren sich unterschrieben, und dem landt accommodiret, als solte das edle landt auch sich im kegen erzeigen und vor den ort, den sie Ihr F. G. bestimbt zu occupiren, als Kővár und darzu gehöriges landtschafftchen Szomos-Ujvár einzunehmen und zu bewohnen vergonnen wolt. Status regni nequaquam volunt permutare primam resolutionem.

4. Novembris. Eine löbl. Univ. amuirt dem H. Fodor zur budai strass, weilh Ihr F. G. die költség geben wirdt und zwar elegedendöképen, als solte der H. consul geben fl. 200. Den hintó sampt 6 rossen lasse wir itzender schätzen, wen er nach haus kompt abermahl, zwe roszt und einen kucsis gebe der Brozer stull. Was er über dieses auszugeben mögt vor die 3 diener zu roszt, ein inas, csatló aló (*sic!*) und zwe kucsis,

wirdt Eine löbl. Univ. acceptiren und annehmen und bezahlen. Ein lovász. Künftig soll er rationem geben, was er auszugeben. Hermanstader stul gibt zwe roszt und einen kucsis.

N o t a.

Eodem die kompt der viceudvarbiró von Weissenburg in nahmen des H. praefecti und bittet die Univ., das man dessen dienern, welche er ausschicken werde in die löbl. Universitat, bort foglalni umbs geldt, als solten sie ihnen nicht hinderlich szejn, sondren besonderlich mitfuhren, das geldt schickte er auch mitt. Resolutio Universitatis. Das wort borfoglalás wollen wir nicht hören, den vom landt ists tollirt, sondren borvétele sey ihm vergunt der limitation nach zu schicken, und über dieses, wen wir Ihr F. G. bepfelich sehen werden.

(Simonius.)

Az 1658. jan. 9—31. közti országgyűlések.

a)

Frank naplója.

Acta comitiorum anno domini 1658. ad diem 9. Januar. in civitatem Medgyes indictorum ac dietim per dominos regnicolas continuatorum.

Cum deo et die!

Nachdem im 1658-sten Jahr auff den 9. Tag Januarii ein allgemeiner Landtag von dem G. H. und neu erwählten Fürsten Francisco Redei nach Medgyes beruffen war, und sich die hierzu gehörige Landes-Stände auch fast versamlet hatten, könte der vorbenandte Landtag den neunten gedachten Monats seinen Anfang (weill I. F. G. Franciscus Redei langsam dahin ankommen waren) nicht nehmen, denn auch sonst die Vornehmsten von Adell in sehr geringer anzahl erschinen waaren.

Den 10. dito aber giengen alle die Landes-Stände, so allda verhanden waren, von dem Logiament id est Herberge I. F. G. mit dem H. Praesidente Achatio Barczjai in das gewöhnliche Landthaus, und weill allda ein etwas zu enger raum und Platz, wurde geschlossen, dasz man solte in der Kirchen zusamen kommen. Indem aber war auch schon die Mittagessmahlzeit herbey, selbige zu halten gieng jeder in sein Logiament. Gar bald darnach liesze sich der Oberste der Haydo-

ken von Bestermeny, mit Nahmen Kereszturi Andras, trunken und voller weise zu Pferde öffentlich auff dem Platz sehen und schrie, wasz er schreien konte: Kurva legyen annak az anyja, az ki nem barátja Rákóczi Györgynek, vele élek, vele halok, isten úgy segéljen!

Den 11. dito kam abermahl das Landt am gewöhnlichen orth beysalmen. Da tratt erstlich der Praesident auff glückwündschend sowohl J. F. G., als auch den Landes-Ständen allen zugleich und erzehlete hernach, welcher gestalt Er vom Rakozio zum Praesidenten sey erwehlet und bestellet gewesen, und wie Er auch ihrer neu erwehleten F. G. sey im Dienste gewesen, nuhmehro aber begehrete er eine gnädige Entbürdung und Entledigung seines bisz anhero getragenen Ampts. Er bekam aber von den Landes-Ständen (wie er auch absonderlich zuvor von I. F. G. bekommen hatte) eine abschlägliche Antwort.

Nach disem wurde des Landes-Cathalogus abgelesen folgender gestalt: Erstlich I. F. G. consilarii, magni prothonotarii und adssessores sedis iudiciariae, die proceres regni, comitatus oder Graaffschafften, die sedes oder Stühle, darnach die Städte und Markte.

Nach Verlesung solches cathalogi wurden die Schreiben des Herrn Rakoczi öffentlich dem gantzen Lande überlieffert, in welchem Er dem gantzen Lande treulich (ut loquiter) rätthet, sie solten an seine Stad keinen andern zum Fürstenthum des Landes aufftragen, denn er dasselbe durchausz nicht leiden könne, ja er wolte ehe mitt Gewalt sich widerum zum Fürstenthum eindringen. Nach diser dem gantzen Lande geschehener öffentlicher Verlesung wurden selbiges dem neu erwehlet, — doch aber noch nicht auffgetragen und confirmirten Herrn Redei zu Händen überschiket durch den edlen Herrn Johannem Bethlen. Auff dise überschikte und übergabe der Herr Redei dem Lande des Herrn Rakoczi, des obersten Viziers, des Francisci Keresztessi, des Viziers von Buda Schreiben, welche auch alsobald für dem Lande abgelesen wurden und zwar erstlich des obersten Viziers, welches Summa, id est Inhalt, dises war: das nemlich den Landes Abgesandten der freye Pass und die Ottomannische Porte offen stehe, zu welchem auch der Franciscus Sebessi öffentlich mündlich bekandte, welcher Gestalt er seine Reise vollbracht und verrichtet hätte. Bey seiner Treu und Glauben aber betheüerte er solches, dass in seinem Beiwesen das praesidium Jeneiense nicht sey begehret worden, mit keinem Worte der Jeneö nicht gedacht, denn es were damahls eine gemeine Sage worden,

dass Jeneö mit allen darzugehörigen Dorffern den Türken sey versprochen.

Nach disen wurde des Viziers von Buda Schreiben herfürgegeben, wurde aber zwar nicht öffentlich abgelesen, sondern dem Andreae Maytini überschiket, selbe zu verdolmet-schen. Die Summam aber dessen erzehleten die gewesene Herren Abgesandte Banffi Sigmond, Kalnoki Mihaly et Fodor István de Szászváros selber mündlich.

Darnach wurde das Schreiben des G. domini Francisci Keresztessi abgelesen, welcher den Tribut an den türkischen Kayserlichen Hoffe geführet hatte, nach Constantinopel nehmlich, welches Schreibens Inhalt oder Summam der egregius Simonius Sztoika mündlich auff folgende Weise erzehlete: dass sie nehmlich ohne Geschenke nach Drinopoly für den obersten Vizier seyen geführet worden, welcher ihnen in ihre des Grusses Ablegung anbetreffende Rede folgender Weise sey herfür gefallen und gesaget: Mi gondod eb, te neked az én betegségemre? ki küldett, mond meg. Auff dises haben sie sich auff mancherley Weise gewolt entschuldigen. Es habe aber der Vizier auff mancherley geschene Reden und Fragen den forgedachten Keresztessi gewolt enthaupten lassen. Als aber der Scharfrichter ankommen, sey die Sache, seine Enthauptung anbetreffend, biss nach verlauffenen Monath aufgeschoben worden. Er aber der Simonius Sztoika sey auff der Post in aller Eill abermahl hereingeschikt worden, solte doch ohne Scümmüss widerum dahin zurüke. Auff dises, wasz der Herr Redey mit sampt seinen Räthen gethan hätten, erzehlete abermahl für den gantz Lande der Herr Joannes Bethlen und der Haller Gabor. Es wurde aber alsobald darauff das Schreiben des Stanislai Pototzki öffentlich fürgelesen, in welchem die Landes-Stände die vom Rakoczio versprochene Summam Geldes zu erlegen angemahnet wurden. Auch wurde die Ventilation und Urtheil über dises Schreiben biss auff den folgenden Tag aufgeschoben. Doch wurde noch vom Lande nach aller gescheneher Übereinstimmung beschlossen, dass welcher sich für der Zeit, ehe sich der Landtag scheidete, würde heimlicher Weise davon machen und halländischer Weise fortmarchiren, solte verfallen haben flor. 500. Ja auch wer zwar allda verbleiben, sich aber nicht würde am gewöhnlichen Ort und Zeitt sistiren, ebenso vill. Unterdessen aber schikten der Herr Johannes Kemeny, Franciscus Kornis, Petrus Huszar, Thomas Nagy, Thomas Domokos und der Nicolaus Mikola sampt ihren andern Mittgefangenen ausz der Tarterey ein Schreiben, welches Inhalt diser war: Die Landes Stände solten gar weislich in Bestellung der Landes Geschäft-

ten fortfahren und sich im geringsten für den Tarnern nicht fürchten, denn sie haben (schreiben sie) schon alles vermittelst des Fridenschlusses mit ihnen componiret.

Den 12. dito des Morgens umb 7 Uhr kamen die Lande Stände abermahl gantz zusamen, und der Herr Praesident reichte herfür das schon in die ungrische Sprache vertirte Schreiben des Viziers von Buda, welches Schluss diser war: Dass das Lande auch hinführo dem türkischen Keiser sollte nicht nur allein gehorchen, sondern auch die Benachbarte annehmen, dass sie I. Kayserl. Mjt. den iährlich zukommenden Zinse solten zu seiner Zeit administriren, denn von etzlichen Dörffern war in drey Jahren kein Zinse nach den türkischen Hoff gekommen. Nachdem aber dises Schreiben dem Herrn Redei überschiket ward, schikte er herkegen dem Lande sein, ihm von Budai vezér überschiktes Schreiben, welches an Tag gabe, wie sehr der türckische Keyser denen ihm Zufiehenden könne huldigen und wie trefflich er auch herkegen die ihm Widerstrebende die Bitterkeit seines Zornes könne schmecken lassen, welches sich am Rakoczio sehen liesse. Es hatte aber der gedachte Vizier seinen eignen Botten mit dem Schreiben geschikt, damit er versuchen möchte, was er mitt gutten Worten erlangen könne, keine Dreiüworte solte er von sich hören und merken lassen. Dabey bliebe es auch.

Darnach wurde eine Frage angestellet: ob es dem Herrn Redei frey sollte sein, Abgesandten abzufertigen und zu gebrauchen an seine Nachbahr, entweder einer Composition id est Vertrags, oder aber freundlicher Besuchung wegen? Hierzu fiell auch folgende Frage für: ob man für allen Dingen sich also kegen dem Rakoczio solte resolviren, dass er die Ergreifung des Regiments solte nur auff eine kurtze Zeitt verspaaren? Unter disem fangen die der ungrischen Krone Jurisdiction untersessenen Haidoken an zu schnarchen mit folgenden Dreiüworten: Wir wollen I. F. G. Georg Rakoczi wohl schutzen und keines weges von ihm abfallen. Auff dises werden sie gefragt, ob sie des Rakoczi Abgesandte wären; oder weren sie von eignen gutten Willen dahin gekommen. Sie solten die credentiales auffweisen; hätten sie keine, so solten sie sich hinaus packen und auff ihre Herberge verfügen, was ihnen gekocht were, verzehren und das Land unturbiret lassen. Hierauff weill sie keine credentiales literas hetten, musten sie sich hinaus packen und dörfften keinmahl mehr hinein kommen.

Auff dises wurde geschlossen: es solten drey Herren von den drey Nationen zum Herrn Rakoczio abgefärtiget werden, durch welche er möchte gebetten werden in Nahmen des

gantzen Landes, dass er ja nicht solte sich unterstehen mit Gewalt das Fürstenthumb an sich zu reissen, sondern villmehr sich dem, den 1. Novemb. im verlauffnen 1657-ten Jahr gemachten Contract nach richten und accomodiren. Zu diesem Vorhaben auch und zu Vorrichtung selbiges werden eligiret Stephanus Ebeni, Stephanus Lazar und Herr David Czák Rathsverwandter von Kronstadt. Derselben Instruction aber schriftlichen zu machen werden eligiret Georgius Lazar magister protonotarius mit etzlichen ädlen Herren.

Den 13. dito blieb jedermann des Sontags wegen still, ausgenommen, der wallachische Ambassadeur id est Abgesandte war durchgegangen.

Den 14. dito bald nach dem Auffgang der Sonnen kaam das Land abermahl an seinen gewöhnlichen Ohrt zusahnen und es wurde der Brieff, welcher dem Rakoczio solte überschikett werden, öffentlich fürgelesen der allgemeiner Censur wegen. Unterdessen lasset der Herr Redei den Landesständen ansagen, sie solten von ihrem etvan gefasstem Argwohn ablassen, dass nemlich der Türk die Jeneö also begehret zu haben, das er keines weges davon abstehen wolte, denn das sey nicht. Über das so liesse er das Schreiben der Einkunfft, des fisci Einnehmung betreffend herfürgeben, welches der Pasztahi Ferentz von Grosswardein derowegen überschikt hatte, dass ihm erstlicher Commando oder Befehlich vom Rakoczio sey ertheilet worden, das nemlich auss den vorgedachten Einkunfft des fisci seinen Getrewen möchte spendiret und erogiret werden, zu welchem der Franciscus Gyuliai, Wardeiner Capitain Anlass und Ursach gegeben hatte gleichsahm mitt Dreiworten. Unterdessen geschah es, dass des Constantini Waiwodens ausz der Wallachey Abgesandten bey Medvisch vorbei reisend dem Herrn Praesidenten Achatio Barczjai ein Schreiben hinein schikten, welches Inhalt und Summa folgendes war: dass sie nemlich, wofern sie etwas für dem Lande würden zu verrichten haben, wolten sie solches auff der Rückreise vom Herrn Rakoczio selbigem an den Tage geben. Da nuhn dises alles dem Lande sehr übell gefiell, erhuh sich ein mächtiges Geschrey und die Sache machte auch eine wunderbahrliche Muthmassung oder bösen Argwohn, ob er des Landes allgemeinen Schluss wolte in vigore erhalten, oder aber hätte er eine Sedition oder Verrätherey im Sinne. Derowegen wurde die gantze die vorhergehende und schon vertlossene Woche durch geschehene Disposition annihiliret, das an den Rakoczium dirigirte und schon censirte Schreiben wurde cassiret. Denn es wurde also für gutt angesehen, dass ein anders möchte und solte gemacht werden, in welchem fürge-

geben sollte werden, dass der Rakoczi den contractum Albensem prima Novemb. anni 1647 celebratum habe violiret. Dise aber an den Rakoczi dirigirte Expedition (wolten etzliche), dass sie so lange keinen Fortgang sollte bekommen, biss nicht zuvor der Herr Redei dem Lande geschworen hätte, das Landt aber herkegen auch ihm.

Ob decisionem vero huius controversiae wurden sie zweispältlich, und zwar die proceres regni gaben für: es sey unbillich, das man ehe man vom Rakoczio gantz frey oder ehe er gäntzlich absque ulla exceptione resigniret habe, dem Redejo den Eydswure ablegen sollte. Ja der Barczjai Akos gabe für, er wolte auff folgende Weise schwehren: Az négy (satis male)¹⁾ recepta religióból álló praedicátorok álljonok elő s ítéljék meg ha hűtű ellen lelki sértedem nélkül elállhat-e az Rákóczihoz való kötelességétől vagy nem? kik ha azt itilik, hogy elállhat, kész leszen Rédei uramnak megeskünni, de ha lelke veszedelme nélkül nem lehet készebb hogy itt Medgyesen üssék el a fejét, de meg nem esküszik. Hierauff schreien sie hauffenweise: es sollte solch negotium und gebühre sich auch nicht den geistlichen anzutraagen, behütte Gott! Das sey ferne. Villmehr sollte man davon consultiren, dass klährlich ostendiret würde, der Rakoczi habe den contractum Albensem auff ville Weise violiret, auff welche Declaration man darnach billich könnte christlicher Weise, so wohl für Gott als für der Welt dem dem Rakoczi zuvor abgelegten Eyd violiren dergestalt, dass es in aller Welt richtbahrr und kündich werde. Diese Modalitat nuhn, ob sie zwar dem meisten Theill wohlgefielhe und annehmlich war, wurde doch von ihrer villen urgiret, dass solch Schreiben (wie zuvor gesagt) dem Rakoczio sollte überschikt und auff Antwort von ihm gewartet werden, unterdessen aber sollte doch das Landt dem Herrn Redei, er herkegen auch selbigem den Eyd ablegen. Die meiste Partey aber erachteten es rathsam und gutt zu sein, dass die Sache (depositio nempe iuramenti) nicht länger als biss auff den fünfften Tagh sollte auffschub haben, und es wurde auch also ein allgemeiner Schluss id est conclusum gemacht. Derowegen nahmen der Gabriell Haller, Johannes Betthlen und Georgius Lazar ihren ehrlichen Abtrit, dass sie das dem Rakoczio verfärtigte Schreiben möchte durch gewisse Posten überlieffern lassen. Unterdessen erlustichte sich man mit einem kurtzweilichen Gespräche, und musten so wohl die studiosi und der Organist etzliche Stückchen nach musicalischer Aart dahermachen. Darnach wurde von einem Adellman eine supplicatio ent-

¹⁾ *Lapszálen*: A berekesztett szó későbbi toldalék szerzőtől.

spönete wüste Gütter betreffend etc. hin und abgelesen, über welcher man vom Kauffen und Verkauffen zu discuiriren Anlass bekam. Durch welche Gelegenheit der Stephanus Szombathfalwi auch abgemahnet wurde 500 Thaller zu nehmen desswegen weill zwey Jobbagyen von Kotschard u. a. m. Wurde aber davon nichts decerniret. Endlich umb den Abend supradicti literarum fabricatores suos foetus (ne dicam scorpiones) producunt in publicum perlegendos, imo etiam perleguntur, quarum summa haec erat: quod dum de intercessione Rakoczii consultantis institueremus legationes, literas suae celsitudinis acceperimus quidem de sibi usurpato regimine, ad quas volentes respondere multis occasionibus irritamur, ut ea saltem declaremus Rakoczio, quibus declarandum (*sic!*) possit, ipsum ab assuratoris literis Albensibus longe discessisse. Ideoque si in sua contumacia consistat, etiam oblata munera regnicolarum Rakoczium amittet, aliaeque multae regulae eidem praescribuntur observandae. Ad quas literas in diem quartum resolutio expectatur a domino Rakoczio, qui sive replicaverit sive non, tamen iuramentum tam per Redeium quam per regnicolas praestetur. Pro postis eliguntur dominus Banffi Dienes et Lazar Istvan, solus tamen Banffi proficiscitur circa horam 9. vespertinam. Notandum, tamen quod eodem die circa meridiem omnes fores et portae civitatis occluduntur, admotisque custodibus etiam super moenia vigilatur neque quispiam inscio Johanne Bethlen ex urbe emittitur, ne a quoquam, nisi a dicto postea ad Rakocium fama transferri possit; haec autem custodia per nudum diem et unicam noctem continuatur. Secundo hoc etiam observandum, quod per dominum Stephanum Petki a regnicolis gubernium Transsylvaniae offertur integre illustrissimo domino Francisco Redei, qui de omnibus rebus promittit se gratiose prospecturum.

Die 15. eiusdem regnicolae non confluunt, verum dictus dominus princeps una cum proceribus regni occupatur in scribendis literis, quibus mediantibus mandatur ut loca finitima serio custodiantur, speculatores literarum et muniorem delatores captiventur, ac universa militia Transylvana ad diem 26. praesentis mensis Mediesum conveniant.

Die 16. eiusdem, dum regnicolae confluiscent orto sole supplex libellus generosi Francisci Stephani de Warad publice legitur, ubi declarabatur, qualiter ipse a Tartaris captus, Turcis venditus, ab iis autem per summam trium milium et quingentorum imperialium eliberatus fuerit, quod solvendo non est. Igitur subsidium a regnicolis petit ex ista summa, quam ipsi pro captivis in Tartaria existentibus collegerant per totum regnum; unde auxilium non promittitur, sed capitatum, si

quis pro christiano suo adfectu obtulerit liberum esto. Interea dominus Haller Gabor intimat ut regnicolae de statu securo prospiciant, quod secus fieri nequit, nisi universo exercitu supremus generalis crearetur, consilarii quoque similiter solito more nostro 12 constituentur. Ideo ex electione regnicolarum (in usum enim receptum iri volunt, ut a modo deinceps successivis semper temporibus ab statibus regni crearentur consilarii) proinde Gabriel Haller, Achatius Barcziai, Stephanus Petki, Thomas Bassa primores consilarii agnoscuntur. His autem adiunguntur Nicolaus Zolyomi, Michael Mikes, Georg Lazar, Johan Bethlen, Sigismundus Banffi, Georgius Banffi dominus regius iudex Cibiniensis. Joann Lutsch iudexque Coronensis Michael Herrman, hac adiecta tamen conditione, quod si dominus Johannes Kemeny cum Francisco Kornis eliberari ex capitivitate Tartarorum possint, constituatur ipse in suum pristinum statum et antiquum ordinem, hic vero Franciscus Kornis creetur a principe consiliarius, tamen si numerus consiliariorum decrescet, nunquam supra 12 numerum adaugeatur. Haec dispositio transmittitur per Paulum Haller ad principem, ut annuat ipsis statibus, ideo sua celsitudo approbat in toto gratiose. His ita habitis forma iuramenti describitur ac ab electis consiliariis coram statibus publice alta voce singillatim recitanda imponitur, sed coram Rakocio iurati consilarii eam formam recitare nolunt verum hoc modo :

Az mely hüttel köteles voltam az tanácsuraságra azon hütre esküszem, hogy valami conditiók ebben az formában vadnak, azokat meg tartom. Isten engem úgy segéljen! Ceteri recitant ipsam formam, sed Georgius Banffi dilationem ad iurandum postulat usque dum a Rakocio suae literae reversales referentur, cui cum dilatio non concedatur, mavult in exilium proficisci, quam intempestive iurare, at haec optio illi non conceditur, quidam hoc illi obiiciunt : hazád ellen akarsz-e ellenség lenni? alii, autem sic : nem megy uram ki közülünk, most is igen kevesen vagyunk. Tandem cedit dominus Banffi et iurat. Post iuramentum praestitum electus generalis exercituum dominus Gabriel Haller proponebat regnicolis, quam necessarium sit Polonorum amicitia vicinitasque, ideo legatos Polonorum esse dimittendos; quorum literae exhibitae latino sermone Polonico stylo erant conscriptae in Hungaricum idioma convertuntur ac publice leguntur, quarum continentia declarabat, fidem non esse violandam, proinde sub nomine Georgii Rakoci celebratum contractum prae-textualem esse vel cordicitus observandum putemus interrogatur? Nam si observatum iri diximus nobis se hostes non fore futuros persuasum habeamus, si vero negabimus nobis nullum cum eis fuisse con-

tractum, ipsi nobis erunt hostes aperti. Igitur consultandum est, qua resolutione dicti legati Polonorum dimittantur. Interim consiliarii eunt ad principem, regnicolae vero manent in templo. Ubi exhibetur supplicatio pro egregio domino N. N. Sandorhazi, qui declarat, qualiter ipse in iuvenili aetate in Polonia serviendo a Tartaris captus ac ab eis Turcis venditus fuerit, qui in Aegyptum ipsum traduxerint, ibique intra 24 annos detentus, tandem eliberatus memor patriae suae ingressus fuerit etc. Tandem Michaellem Kolya interemerit, neque in spatio unius anni ex carcere eliberatus aut lite prosecutus extiterit, ideo cupit eliberari, sed illi non permittitur. Dum haec aguntur etiam dominus Lazar György nominabatur, Apaffi Istvánné et Györgyné instat coram regnicolis, ut Apaffi Istvan et Gyorófi György obsides in Polonia eliberentur, quod regnicolae aequum esse acclamant, sed super hoc nihil determinant. Interea consurgitur, pransum itur nec eo die confluitur, serum enim erat prandere.

Die 17. Ianuarii non confluent, sed dominus Banffi Dienes legatus regnicolarum a Georgio Rakoczio exspectatur, neque a prandio confluent, sed quisque in suo hospitio pro libitu commoratur. Interea circa horam nonam vespertinam dominus Banffi Dienes redit a d. G. Rakocio, qui inter cetera cum dixisset, ferro flammaque Rakocium contra totum regnum nostrum insurrecturum. Fama, malum, quo nullum velocius, ceu commune incendium totam implevit civitatem Mediesum, ideo quasi ex abrupto tota militia principis moderni erupit ad vigilias, ipse vero apparat se una cum omnibus familiis suis ut Cibinium versus iter aggredi possit. Proinde tumultus maximus in ipso Medieso exoritur ita ut princeps ipse fugiturus currum suum praeparari curaverit, cuius respectu omnes procures regni idem faciunt. Quo quidem respectu expavescunt, exhorrent et extimescunt arma Rakocziana. Tamen ne sine consilio habito tumultus exoriat, omnes regnicolae convocantur ac in templum congregantur circa undecimam horam nocturnam ad legendas per Banffi Dienes a Rakocio transmissas literas, ex eoque confluitur in templum, ibique publice a Rakoczio missae literae perleguntur, quae declarabant, qualiter sua negotia apud Turcas confecerit, suis literis assecuratoriis responderit ac omnia sua officia perfunctus fuerit, fidem conservaverit, regnicolae vero ruperint et omnem occasionem belligerandi administrarint. Ideo omnem regiminis functionem principatus Transsilvaniae sibi usurpaverit. Alia item multa his similia suis literis inseruit, quae luculentioribus verbis dominus Banffi Dienes oretenus recensuit. Unde elucescebat quod Rakocius usque ad diem dominicum proxime

venturum suos milites praedatores non patietur erumpi. Ast si interea legati a dominis regnicolis non venerint, flamma ferroque totum regnum diripiet. Igitur hac de re ut sequens dies ordinetur, placuit omnibus, itaque circa horam nocturnam ad mane vergentem regrediuntur quisque ad sua hospitia.

Die 18. exorto sole confluunt in templum, oriturque contentio super eo, quod literae ad Rakocium transmittantur, an vero iuramenta per regnicolas praestentur? Ex quo visum est, ut iuramenta praestanda differantur usque dum a Rakocio feratur resolutio. Igitur placitum est, ut Rakocio literae transcribantur, imo etiam legati ad ipsum transmittantur. Propterea dominus Torma Istvan per postam transmittitur super eo, quod dominus Rakocius expectet regnicolarum legatos proxime sequente die profecturos. Ideo dominus Torma Istvan profiscitur et sic conventus disgregatur. Hora pomeridiana rursus non tamen in templo, sed in palatio principis confluitur, ubi literae Andreae Gaudi et Johannis Szilagyi publice leguntur, quibus mediantibus illi pollicentur nullam hostilitatem extra bona Rakociana tentaturos. Intimat igitur dominus generalis, ut regnicolarum nomine eisdem dominis Andreae Gaudi et Johanni Szilagyi aliisque honores tenentibus scribantur literae super eo, quod inter milites Redeianos sint multi tales, quorum uxores, liberi et bona sua resideant in oppido Fogaras, immo etiam in districtu eiusdem, itaque placuit ut rogentur, ne illis damna inferantur.

Notandum est autem qualiter ante quadriduum erat conclusum ut hodie illustrissimus dominus Redei regnicolis iuret, ipsi autem contra. Ad quod praestandum conspicitur regalis quaedam cathedra ab Redeio in templo erecta atque cum meergrün et per medium königsfarben Sammet fuerat cooperta. Sed solemnitas ipsa differtur, ast si diu differetur, verendum ne regnum periclitetur.

Die¹⁾ 19. eiusdem mane confluunt undique et dominum Barcsai Akos, Danielelem Ferencz et Czako David ad Rakocium ablegant, eisdem literas credentiales conscribunt instructionesque contexunt, quae quidem instructiones continebant, quod usque ad festum ascensionis domini nostri Jesu Christi proxime venturum concedat dominus Rakoczi inducias, sub

¹⁾ Mellette a lapszélén: Hac die illustrissimus dominus Redei assecurationem a nobis deposcebat 1. ut tempore necessitatis fuga forsitan interveniente sese in civitate nostra Cibiniensi salvare posset unacum coniuge et filio, 2. ut bello irrupto nobiscum, quamvis ab hoste eflagitetur pacifice permanere et prospera cum adversis sufferre queat, quod et factum unanimi almae centum virorum societatis consensu, certis tamen cum conditionibus, ut absque damno civitatis id fiat.

quibus ab imperatore Turcarum curet ferri literas testimoniales, item omne regimen tradat domino Redeio, item in omnibus praesidiis regni ad unionem iurari permittat, neque suos milites de suis iuribus divagari passim in regno permittat. Erant quoque alia per duos legatos oretenus referenda. Ad haec dominus Barczai Akos dicit: Örömet elmegyek, az országért törekedem, de meglátom én is, mit ezért s az elmúlt nyári sok munkámért s költségemért mit fizet az ország; nemelyik nap csak fejemet akarja vala elviteni (*talán* elüttetni,) de ha most megjöhetek, talám az toronyból vettet le. Paucis enim ante aliquot dies cum dicebat, se malle capite plecti, quam falso iurare, tunc a quibusdam stupidis dictum fuit, ha nem akar eskenni üssék el a fejét, ő is csak egy ember. Sapienter! se.

Perlectis autem literis credentialibus leguntur etiam aliae literae illustrissimae principis (alias principissae) dominae Sophiae a Bathor transmittendae, quibus mediantibus humillime instant domini regnicolae, ut intercedat apud dominum ac maritum suum, ne hostes introducat, ne hostilitatem exerceat etc. Decernitur item, ut ad vaiwodas vicinos literae transcribantur. Sumpto autem prandio legati proficiscuntur, sed regnicolae non confluunt.

Die 20 eiusdem quia dies dominicus fuerat ante conciones habitas non confluunt, verum finita concione in palatio principis regnicolae consident, ibique primum literae vaivodis scriptae perleguntur, quae rogant ipsos, ut amicitiam nostram hactenus observatam deinceps etiam conservent.

Deinde ambae item epistolae aliae leguntur regnicolis Wallachiae utriusque sonantes, quae similiter de amicitia inter nos hactenus habita non violanda loquebantur. Post haec dominus generalis substitutus praesidens referebat, quod dominus Rakoci dominis Bistriciensibus, immo etiam ipsi comitatus Dobocensi patentes quasdam literas transcripserint ammonendo, ne a fidelitate sua desciscant, clause confectas autem etiam ipsis civibus Bistriciensibus, quarum paria publice perleguntur, ita concluditur, ut literae a statibus contrariae conscribantur atque eisdem transmittantur, ne a regnicolis desciscant, ammonentur. Imo hac occasione concluditur, ut ad omnes comitatus, sedes, oppida et districtus praesentis congregationis ac modernarum rerum principia, actus ac circumstantiae cum omni commodo et incommodo manifestentur. Interea dominus generalis exhibet etiam literas Georgii Rakoci ad dominum Barczjai Akos transmissas, sed praeter spem in et ad manus domini generalis perventas, quibus aliarum literarum paria multa erant inclusa, statum Rakoczi stabilitentia. Nam quaedam earum declarabant, qualiter legatus

Rakocianus ad Ihmi Aga profectus fuerit, munera item allata gratiose acceptarit, qui pollicetur apud suum parentem supremum vezerium Tartarorum intercessurum, qui item vezerius intercedat (sine dubio) apud chanum eorum, qui similiter intercedat in porta Ottomanica pro Hungaris captis tamquam fratribus illis dilectissimis, siquidem omnes Tartari pollicentur nobis, id est Hungaris se futuros fore fratres (Vah, teterima gentilium lupina fraternitas!) et amicos illis sincere dilectos. Quaedam autem declarabant, qualiter apud Kozakones res sese habeat, quod nimirum ipsi cum Tartaris nituntur inducias constituerre, ita tamen ut etiam princeps Transsilvaniae inturbatus relinquatur. Praeterea rescribitur eorundem promptissima benevolentia et auxilium infallibile, quod taliter pollicentur praestituros, si duos vel tres ex proceribus regni inter eos ad Kapikihasság transmittet dominus Rakoci permansuros. Promittitur insuper domino Rakocio, quod 10000 id est decem millibus aureis quadraginta milia Kozakorum poterit conducere tantundem enim militum illustrissimus Cozakovorum hetmany se Rakocio tributurum pollicetur. Leguntur etiam aliae literae multae, quas qui sobrie ponderare norit, cognoscet Rakocium adhuc esse ad belligerandum valde imparatum ex eoque quod apud Turcas rem suam composuerit esse valde incertum, ambigi potest enim de ipsius aliquo certo statu. Inter eas literas interceptas erant etiam novellae quaedam domino Bassa Tamas a vaivoda Moldaviensi transmissae, unde apparebat incertus status, incerta spes, incertum auxilium domini Rakoci. His perlectis ut manifesta statuum conscribantur et extradentur, concluditur, aliarumque epistolarum sigillationes et subscriptiones ad pomeridianam horam tertiam differuntur. Tabellarii quoque extunc ordinantur, ita ut Szekely Istvan eat in Moldoviam, in Transalpinam autem literas translaturi.

Sumpto prandio regnicolae non confluunt, verum circumspectant dominam principissam eiusquae filium dominum Ladislaum Redei, qualiter Medieso exeant Cibinium transmigraturi.

Die 21. literae sigillantur, subscribuntur et ad utramquae Wallachiam praeparantur. Interim quidam Turca Tömesvariensis ad principem adducitur, eidem a domino Tömesvariensi bassa transmissus. Item manifesta statuum distribuuntur exhibenda. Sumpto prandio non confluunt.

Die 22. Dum confluxissent nihil aliud auditur, nisi rumor varius. Interea considit ipso in palatio principis ac dominus Lazar György recenset, qualiter literae in ipsa media nocte ad illustrissimum dominum Redei principem ex Háromszék

adlatae fuerint, quae declararint dominum Mikes Kelemen egregie mentitum fuisse super eo, quod dominum Rakoczi G. adiuturi iam in Transylvaniam venissent quinquaginta milia sclopetariorum Germanicorum, insuper etiam haidonum viginti millia adessent, qui etiam civitatem Medgyes obsedissent. Denique etiam utraque Wallachia his proximis tribus vel quatuor horis in auxilium Rakocianum eruptura esset. Ideo ipsi Haromszekienses, si a fidelitate Rakocii desciscant, flamma et ferro consumerentur hoc addito: Ezek felett ha hüteteket megszegitek, isten úgy segéljen, mind elkárhoztok, azért jobb, hogy az Rákóczi hűsége mellett megmaradjatok etc. Quo quidem iniquo persuasu horribilibusque minis devicti Háromszékienses convincuntur, coeperuntque ambigere quidnam ipsis sit faciendum.

His itaque intellectis dominus Bassa Thamas capitaneus trium sedium Sicullicium domum dimittitur, ut expavefactos Siculos exhilararet, eosdem compescat atque secundum dispositionem universorum statuum et ordinum trium nationum regni Transsilvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, eosdem dirigat.

Praeterea nominibus universorum statuum ac ordinum regni Transsilvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum sub sigillo usuali domini magistri prothonotarii Georgii Lazar ammonitoriae literae transscribuntur. (Hic tamen notandum est, quod regnicolarum nomine conscriptas literas sub sigillo domini praesidentis solitum sit intra ditiones nostras residentibus extradari, sed haec consuetudo nunc propterea debuit inmutari, quod dominus Barczai Akos cum certis quibusdam ad Rakocium erat in summa legatione transmissus.) Quae quidem literae ammonitoriae declarabant, qualiter Rakocius regimen regni deposuerit neque illud absque annuentia portae Ottomanicae se arrepturum promiserit, nunc vero suam obligationem violarit, ideoque illi velut pacta sua violanti non oportere fidem dare, sed ipsi Háromszékienses in omnibus cum statibus regni consentire, siquidem statuum scitu ne decem quidem sclopetarios vel haidones ad auxilium Rakoczianum advenisse intelligatur. His expeditis prae sumitur. A prandio autem nihil novi agitur, nisi in ipso palatio per dominum Gabrielem Haller leguntur literae ab Andrea Gaudi praesidiario et Stephano Bojer provisoro Fogarassiensis transmissae, quae declarabant, quod ipsi militibus Redejanis nihil minati fuerint, quos ut damnificent nullum ad hoc mandatum a domino Rakocio acceperint, quin potius sua officia pollicentur precantes deum ut universorum statuum et ordinum regni nostri Transsilvaniae ac partium regni Hungariae eidem an-

nexarum corda ita deus dirigat, ut cum domino Rakocio concordia, pax et tranquillitas concludantur observanda, quod faxit deus! Amen.

Die 23. Januarii mane non confluunt regnicolae, sed percontationis causa, si qui confluerunt, inter eos auditur, qualiter ex commissione domini Redei quasdam bombardas (Stüke) Alba Julia Medgyessinum adveli curatum fuisset, sed in Kiskapus vectores earundem et comitatores, dum ad vesperum condescendissent, hostiliter ad eos capitaneus Szilagy Janos cum suis militibus Rakocianis irrupit et earundem comitatores, scilicet illustrissimi domini Redei Ferentz milites illudit taliter, quod rotas bombardarias conscindi ac pulveres ad easdem pertinentes dispergi curat. Insuper novem militum Redejanorum vinctos secum abducit. Praeterea vicecapitaneum militum comitantium Kapussi Lászlo egregie vulneratum praemissa et praehabita conflictatione fugat in Kiseke-mező imo etiam vexillum eorum abducit. Insuper haec etiam domini Barczai Akos scriba Baló László mancipatus redit a Gyálu, qui praedicit dominum Barczai vix obtenturum postulata regnicolarum.

A prandio non confluunt, sed quisque moratur in suo hospitio.

Die 24. Januarii hora prima nocturna circumfertur apud regnicolas, quod princeps Rakocius in vicinatem Medgyes sit, ad Balástelke advenisset ibique in aula seu curia nobilitari generosi Petri Haller conscendisset, afferens secum plus minus mille milites in eum finem ut facto diluculo ipsam civitatem Medgyes obsideat. Hoc rumore impleta erat tota civitas ideoque conclusum est per primores regnicolarum, ut princeps Redei una cum aliis omnibus transeat ad Segesvar, visum est enim quod Medgyes facillime expugnari posset, cum ergo praeparatoria cecinisset tubicinator (Redeii, hem! qualis tumultus! quantus tremor! hem, quanta faciendi dubitatio! Hem quantum immaturum consilium!) milites domini Redei exeunt urbe, sed non longe a moeniis, interim intus concluditur, ut usque ad diluculum expectandum sit, nam si indisposite, sine ordine iter quaqua versum suscipiatur aut aggrediatur, Rakoczii milites maxime autem sub capitaneo Szilagy János existentes multos nostrum captivos abducent ad Rakocium. Praeterea accidunt praedationes, spoliationes, concertationes, velitationes, cruentaeque forsán vulnerationes ac homicidia non pauca, eveniet etiam maxima dispersio regnicolarum. Proinde intus tumultuamur in urbe. At facto diluculo Rakocii quidam tubicen velatis et obligatis oculis infertur in urbem ad Redeium, qui dicit se propterea praemissum a Rakocio, ut dicat domino

Redei, quod ipse dominus Rakoci iamiam appropinquans vult Medgyessinum ingredi, dum hoc agitur, interea urbs a Rakocianis obsidetur. Rakocius tamen ultra pontem Kökellinum apud civitatem existentem in bivio versus Ekemező et Baion declinante subsistit, ad quem emittitur egregius Szikszai NN. interrogaturus quid velit. Qui exiens Rakociumque salutans anticipatur hoc modo: No Szikszai uram esküszték-i? At ille respondet: Nem még klmes uram. Committit eidem confestim dominus Rakocius, ut Tholdalagi Mihaly, Besztercei János Deák emittantur pro obsidibus. Quos cum ablegare vellet, supervenit iterum a Rakocio Mikes János, qui ex mandato Rakocii dicit, quod pro obside exmittantur Haller Gabor, Bethlen Janos, at ipse quoque remittet nobis dominos legatos Danielelem Ferencz et Davidem Czakium (senator erat Coronensis). Sed regnicolae per supradictum dominum Szikszai iterum intercedunt, ut suos praecipuos consultatores relinquunt inter ipsos; unde olim Szikszai rediisset dicit ex commissione domini Rakocii, ut magnificus Zolyomi Miklos, Szebeni királybiró et Tholdalagi Mihály exmittantur, atque sic antedictos legatos, imo etiam Barczai Akos nobis remittetur Rakocius; praeterea idem dominus denuntiat hoc modo: si obsides emitteere volunt, properent, mert majd különben nyúlok az dologhoz, igen könnyű ő kegyelmeknek ottben az jó meleg palotákban, de nehéz minekünk itt künn a hidegben várakoznunk. Itaque Zolyomi, Tholdalagi exeunt, sed pro iudice regio Cibiniensi sedis iudex Segeswariensis Takacs Gergell emittitur, licet perlubens exiisset dictus dominus regius iudex noster Johannes Lutsch, sed regnicolae non concesserunt ut caput universitatis Saxonicae exeat, ideo ex instantia eorundem remansit inter nos.

His peractis legatos in et ad Gyalu missos accepimus, quorum primus dominus Barczai refert, qualiter nominibus regnicolarum apud Rakocium eiusque consortem intercesserit. iuxta instructionem eorum fidelem operam praestiterit, sed tamen nihil consequi potuerit, nisi ut vulgo dicitur: nodum in scirpo quaesivit. Expost lit ris a Rakocio eiusque consorte illustrissima dom. dom. Sophia Bathori acceptis, remittitur die Martis proxima praeteriti, verum eadem nocte in Szilvas ad Jara posita a tergo ipsos dom. Rakoci consecutus fuerit, ipsisque serio mandarit, ut eidem sese adiungant, velle enim cum ipsis Medgyessinum ingredi; igitur (nolle velle) die subsecuto venerunt ad Balástelke, facto autem mane eo propius ad ipsa moenia Medgyessina. Idem dominus Barczai exhibet alias etiam literas Balástelkini a Rakocio scriptas; ideo eaedem tantum leguntur, Gyalaienses autem annihilantur.

Imo a domina Sophia de Bathor missae perleguntur, quae declarabant eiusdem christianissimam intercessionem. Literae vero Rakocianae exprimebant ebullientem indignationem eiusdem factam, ortam, promptam, ex literis per regnicolas paucis ante diebus ad ipsum transmissis, continebant praeterea hoc dilemma logicum: *Avagy fejedelem leszek, avagy itt fogyatom s végzem életemet, mert amaz mocskos levél felgerjesztett Hűségtek (ellen).* Posthaec omnem animum Rakocianum dominus Achatius Barcsai oretenus recenset; itaque concluditur, ut regimen domino Rakocio lubentius offeratur, quam quod contra eundem armis contendatur; sed dum haec concluduntur dom. Achatius Barcziai exit oraturus dominum Rakoczium super eo quod ad proximum pagum sua celsitudo dignetur recedere ibique commorari, milites ab urbe retrahere, Siculis obvianturos suos milites reverti facere, haidones Andreae Keresztessi a Thorda reflectere; atque sic oblati regiminis modalitates confabricabuntur, eundemque dominum Rakoczium legitimum principem Transsilvaniae dom. dominum nostrum clementissimum agnoscemus atque colemus. Rediens ergo dominus Barczai refert resolutiones suae celsitudinis, quae de puncto primo sic sonabant: *Nem de nem mienk-i Medgyes? mégis mi falun kucsorogunk s más benne az palotákban, majd megindulok, az kapun ha bebocsátnok, bemegyek, ha nem, más módot keresek az bemenésre.* De punctis sequentibus acceptabiles erant resolutiones, praeter quam quod de condescensione militum suorum hoc modo denuntiarat: *az mely törökeket ellenünk ő kglmk már fel ültettek, azokat szállíttossák le, az után mi is leszállítjuk hadainkat.* Interea conditiones conscribuntur sub quibus regimen offeratur, eaeque per Haller Gabrielem et regium iudicem Cibiniensem ostenduntur, offeruntur domino Rakoczio, de quibus oretenus resolutio fertur ab eodem. Una eorum erat, quod Turcas complacabit. Altera quod libertates regnicolarum quorucumque statuum renovabit. Alia quodquod quorumlibet acta, dicta et facta in perpetuo silentio relinquet. Alia quod electum principem Redeium velut fidelem suum agnoscat. Insuper aliae erant quoque multae, sed his factu faciliores, quas omnes ut sua celsitudo in formam literarum assecuratoriarum conscribere consideratius, conscriptas autem in conspectum universorum statuum et ordinum trium nationum regni Transsilvaniae ac partium Hungariae eidem annexarum producere possit, sua sponte recedit ab obsidione pernoctaturus in Ekemező, atque sic tandem advesperascit.

Die 25. quae erat conversionis Pauli orto sole fit conversio regnicolarum, nam relinquitur palatium Redeii et hospitium aditur Achatii Barczai, ubi status et ordines consultan-

tur super eo, quod celsis. princeps dom. Rakoci, licet ab Ekemező inter nos adveniat, tamen ut comitia contineantur, sine incommoditate fieri nequit, verum alia comitia Albae Juliae instituantur. Insuper erant etiam alii varii discursus quos inter ut gratia ageretur domino Redeio eidemque valediceretur. Sed hos discursus Szenjenni Sámuel deák iuratus notarius sedis Siculicalis Maros interruptit acclamans: Hiszem, rút dolog, micsoda tolvajság vagyon a városon, ihol az fejedelem katonái a lovamot megnyergelték mindenemet reá kötezték s tolvajúl elvitték, akárki lovát is csak elvonszák. Quibus auditis erumpitur ab hospitio praesidentis, quisque regnicolarum defensurus sua hospitia, sese equosque una cum reculis suis. Notandum tamen quod eodem momento militibus Rakocianis Redeios spoliari liberum esse putaretur. Ideo generosus Georgius Király spoliatur in ipsa civitate Medgyes, alii quoque quam plurimi equos et arma in conspectu multitudinis abducunt ab hospitiiis et fugiunt ex urbe milites Rakociani sceleratiores nemine impediante. Quae res importuna dum defertur ad Rakocium comittit ac mandat domino Barczai Akos, ut tales publicos praedones captivet, captosque absque omni mora et iuris administratione curet suspendi. Interea dux militum Redeianorum Borsi Peter nuncupatus conqueritur coram domino Barczai, quod omnia sua arma, omnes suos equos, omnem suum vestitum ipsum exuentes sibi spoliaverint in suo hospitio. Unde exacerbatus dominus Barczai iubet eum spoliatores queri et reduci. Nondum autem fugerat ex urbe. Comprehensus igitur reducit ad dominum Barczai ibique dum loqui vellet dicit dom. Barczai: Kössék fel mindjárt ama két ágos gémjének a végére, hiszem magam is láttom ezt, hogy ma egy néhány lovat vitt ki ez a katona. Septima enim vice urbem iam intraverat. Proinde absque omni mora suspenditur in solo suo indusio alioquin nudus. Comprehensi erant etiam alii quatuor, sed eos suspendere usque ad adventum principis dominus Barczai non vult. Suspensi scelerati nomen erat Monostoron lakó Gyarmati Péter zászlótartó. Interea ab Ekemező feruntur literae regales comitia generalia committentes sub tali tenore: Georgius Rakoci princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes et cetera. Fidelibus nostris spectabilibus magnificis generosis egregiis ac nobilibus, prudentibus item ac circumspcctis universorum statuum et ordinum trium nationum regni Transylvaniae ac partium Hungariae eidem annexarum salutem cum favore etcetera.

Országunknak békességes megmaradásáról hogy végezhessünk, országos gyűlést medgyesi városunkban rendeltünk

celebrálatni ad diem 25. praesentis mensis Januarii. Azért sub poena in generali decreto expressa Hűségtek jelen lenni el ne mulassa etcetera. Datum in possessione Nagy Ekemező die 24. Januarii 1658. Quibus publice perfectis regnicolae congemiscunt, neque suas quisque domos abire nituntur, nam suspensus miles in ipsa sola civitate sedaverat latrocinia, extra urbem autem quaque versus audiebantur depraedationes, despoliationes, vulnerationes, variaque homicidia. Igitur coguntur regnicolae, ut exeant urbem intraturo principi Rakocio, qui ab Ekemező circa horam tertiam pomeridianam ingreditur Medgyessinum pompa satis splendida ac celebri, nam ab Ekemező usque pontem Medgyessiensium secus publicam viam equestres exercitus quindecim collocaverat, iis tamen foras relictis urbem ingreditur saltem cum viridis scolopetariis et carbinariis (Karabiner, Büchsenführende). Dum haec aguntur, supervenit etiam Herr Conrad, qui ad moenia destruenda si qua instrumenta tormentaria adduci curaverat, ea reduci curat ad Gyalu. Hem tibi murus Medgyessinus, quod in pulveres non fueris redactus, si quidem vehementi zelo tormenta multa et maxima in tuam perniciem Fogarassino per Gaudi Andras adducebantur. qua quidam capitaneus Germanicus audita deditione nostra cum rubore ac pudore revehi curat inutiliter. Ob quam utrisque capitaneis industriam dicit publice dom. Rakoci: No Gaudi uram egy faluval megajándékolok, Kegyelmedet is Conrad uram. Expost quia princeps Rakocius non pranserat, idcirco horam quartam et prandet coenatque. Notandum est autem, quod comitia celebranda non forent necessaria, sed aliud tempus pro comitiis esset determinandum, at sic inter haec omnia vesperscit.

Die 26. Januarii orto sole confluunt regnicolae ad palatium Rakocii, exinde transeunt in templum locum scilicet comitiorum, ubi primum coepit sigillari testimonium super amnystia confectum, unde Thomas Bassa excluditur. Insuper oritur etiam questio super eo, quod absentium poena, quingenti floreni, exigatur. Oritur questio etiam super eo, quod comitia continuari nequeant, praeter haec quod libertates nostrae mederi non possint. Proinde tanquam ex novo instituta comitia princeps Rakocius salutatur, qui quatuor tantum postulata sua proponit ipsis regnicolis, sed interea accersit consiliarios ab statibus regni creatos, denunciando nobis quod etiam sua celsitudo eosdem consiliarios creare voluerit, qui cum iuraturi ascendissent ad principem, oritur quaestio super eo, quod coram regnicolis debeant iurare. Facta itaque longa contentione, Rakocius cedit et perlubens permittit, ut consilarii iurent coram dominis regnicolis. Interea legatus Turcarum producit literas vezerii

Budensis et imperatoris Turcarum illius attramento, huius autem auripigmento totaliter conscriptas, quae declarabant, qualiter in arce seu praesidio Borosieneiensi olim Turcicae preces et cantilenae fuerint celebratae, igitur eadem arx seu praesidium una cum omnibus suis appendentiis Turcico imperio debeant applicari. Unde permoti tale concludunt argumentum, quod ut princeps commutatus est, ita debeat etiam hoc Turcicum iussum adimpleri, alioquin ad arma fugiendum fore. Itaque denuntiatur principi, quod Borosienő Turcis tradi non debeat, simul etiam interceditur pro Bassa Thamás sed frustra, nullus enim intercessionis fructus subsequebatur. His intellectis, consultatur super defensione arcis Jeneiensis, imo etiam de literis vezerii, qualiter expugnatorias literas eidem debeamus conscribere, una etiam fateri, quod fidelitati Rakocianae nos ipsos adiunxerimus, quarum literarum forma concipienda imponitur dominis consiliariis, ac etiam seorsim domino Achatio Barcziai.

Notandum quod eodem die princeps egregie hausit, regnicolae vero non confluunt, sed quisque in suo delitescit hospitio. Post prandium etiam dignum observatu, quod Petrus de Gyarmat, qui suspensus fuerat, circa horam eodem die 12. descenditur atque tumulatur per quatuor rusticos satis indecore.

Die 27. Januarii licet dies dominicus esset, tamen hora nona confluunt regnicolae finita concione matutina iterum in templo, dominusque Ebeni László post legatum Transalpinensem exmittitur eundem adducturus in conspectum dominorum regnicolarum. Interea dominus Barczai Akos cupit ut organista organo canat quaedam praeludia, qui cum manus suas admovisset, aureum unum dominus Barczai eidem transmisit donandum. Ideoque accepto aureo dominus organista perlubens ostendit sua artificia cantando ferme per spatium integrae horae. Tandem legatus Transalpinensis adducitur, qui literas vaivodae Constantini Sorbany exhibet simul etiam regnicolarum Wallachiae Transalpinensis, quae ammonerant, ne amicitiam ac vicinitatem hactenus aliquantis per observatam violare nobis in animum ducamus, sed potius ad nutum Rakocianum actiones nostras accomodemus, regimen eidem lubentes concedamus, atque sic mutuam eorum benevolentiam comperiemus. etc. Deinde vadimus quisque ad sua hospitia, horam scilicet ad tertiam pomeridianam confluxuri.

Sumto prandio plerique ebrii convenimus, ideoque nihil concludimus. Notandum tamen quod dom. Rakocius eodem die hoc modo locutus fuerit inter consiliarios aulaeque familiares: Isten minket úgy segéljen ha az török Jenőt nem

kivánja, elleszünk az erdélyi fejedelemség nélkül, külemben is volna elég uraságunk. ¹⁾)

Die 28. huius mensis cum confluissemus forma literarum ad vezerium Budensem transmittendarum publice legitur summas mane, quae declarabant qualiter imperator Turcicus nobis iusserit, ut Rakocium a principatu removeamus, eoque facto in tranquillo statu totum nostrum regnum conservabitur, quod cum in effectum duxissemus ac domino Redei Ferencz electo principi a porta Ottomanica confirmationem expectaremus, aliae afferuntur literae arcem seu praesidium Jeneiense una cum omnibus suis appertinentiis ad Turcas translaturae. Ideo oratur Budensis vezerius, ut pro nobis apud imperatorem Turcarum intercedat, imo etiam pro principe Rakocio a nobis iam recepto, mutatis enim prioribus mandatis Turcicis nos quosque mutavimus principum nostrorum alterationes, itaque Jenő Turcis non compromittitur, sed armis potius defendetur, per quorum autem arma id fieri debeat vel possit, id non declaratur (*Oldaljegyzet Franktól*: Durum erit contra stimulum calcitrare). Hoc determinato consiliiarii volunt exire templo, sed illis non permittitur, propterea ut census de portis in usum totius regni tribuendus praeordinetur. Verum Siculi hunc discursum interrumpunt exterius, quatenus ipsis belligerandum esset necessarium, qui postulant, ut capitatim insurgere nequeant cogi, sed liberum esto, si quis mercede quempiam pro se conducere posset, ad exercituandum. Super qua quaestione commoventur etiam nobiles comitatum, igitur publicum et universale instituitur postulatum, quod dum conscriberetur a magistro prothonotario oritur dissidium, quandoquidem de modalitate talium militum non consentitur, quapropter differtur ad horam pomeridianam secundam et sic quivis se ad prandium, si quod habebat, confert. Sumpto hocce confluitur circa horam 3. pomeridianam, sed vinose, ideo nihil certi concluditur, imo etiam postulata ante prandium immutata annihilantur: id est nihil constituitur. Ad sua igitur iterum quisque hospitium regreditur. Notandum tamen, quod in palatio principis dum generosum dominum Stephanum Petki aulae magistrum dominus Szotyori Cziki verbis indecentibus oneravit et aggravavit, foras eiecit egregieque verberatur ad annuentiam domini Petki István.

Die 29. mane confluitur proponiturque, ut legati Polonici remittantur, quibus ut literae tradendae a consiliariis conscribantur publice concluditur, ita tamen ut expedita ante

¹⁾ Frank oldaljegyzete: Splendidum mendacium.

sigillationem coram statibus perlegantur. Item de Constantini vaivodae literis idem decernitur, licet plerique verbis velint legatos eiusdem expediri, unde vaivoda agnoscat, quod nihil illius interest, quis degradetur aut inauguretur ad principatum Transilvaniae; arguebat enim in suis literis nostros status et ordines propterea, quod illi talis mutatio principatus nostri consulendo non fuerit significata, illiusque censura non fuerit adhibita. Tamen concluditur, ut resolutio fiat mediantibus literis, quas conscribant consiliarii, conscriptas autem coram statibus publice legendas intelligant universi. Posthaec heri annihilata postulata statuum et ordinum resuscitantur, quorum primum est, quod in pacato tempore primitus celebrandis in comitiis quorumcunque gravaminibus medebitur dom. Rakocius, unde assecutorias quoque promittit.

Secundum erat quod personaliter exercituando ipsis Siculis non erit necessarium, dummodo pro se ipsos sistant satis idoneos et sufficientes milites.

Tertium quod gravaminum medela absque omnium exceptione administrabitur. Haec postulata dum ad principem et consiliarios deferuntur, interea Bodoni Márton et Inczédi Mihály instructionem a proceribus cupiunt super colligendis in redemptionem captivorum pecuniis, quod domini praedicatoribus in comitatu Bihariensi existentes nequicquam volunt contribuere. Ideoque committitur generosis istis bonis viris, ut predicantes Hungaros nolint cogere, verum pro salute animarum et pietate christiana siquid obtulerint, eo debeant esse contenti, Wallachorum tamen sacerdotes cogere licitum esto.

Dum haec aguntur, per Georgium Kapi, licet princeps promittit se ad ante dicta tria postulata replicaturum, tamen ammonet gratiose, ut nemo sibi parcat suisque sumtibus indulgeat. Sed universi status ac ordines, immo quicumque regnicolarum conscribant et exhibeant sua gravamina; sua celsitudo sibi minime parcet, sed quo citius omnium gravaminibus medebitur, sed hanc oblatam gratiam plerique respuunt, dominus Barczai Akos vero ad haec hoc modo conqueritur publice: hiszem nagy dolog uraim, hogy most kénálnok az szabadságunk megadásával s még sem kell, némelynek tetve s nincsen s mégis kiáltja azt, hogy haladjon mostanról hántódásunknak megorvaslása; nekünk fáj inkább, az kik bírjuk az országot.

Proinde per voces collectas intenditur danda resolutio ad dominum principem, magnatum igitur et procerum voces collimant ad occasionem non negligendam; sed statuum et ordinum voces dilationi adhaerent. Transnuntiatae igitur dilationi princeps annuit. Interea trium postulatorum resolutio

defertur a principe, quam sine interpretatione plures ac praecipui Siculi non acceptant. Ideo de conventiosis nobilibus servitoribus replicant. Interim itur pransum.

A prandio plurimi temulenti confluent, tamen coram statibus literae legatis Polonicis tradendae leguntur, quarum summa haec erat: quod cum nostris statibus nullam pactionem domini Poloni celebrassent, sed cum domino Rakocio, igitur iste est requirendus. Interim inter nos et ipsos reciproca vicinitas et amicitia sancta sit et observanda et continuanda. Hae autem literae latino idiomate per dom. Michaellem Mikes cancellarium scilicet regni nostri Transsilvaniae erant conscriptae. Sed ut fieri solet inter Hungaros, Mikes János cum Cun István indecenter contendunt, ino Mikes János ereptis e cinctura armis, ad duellum provocabat dominum Kun István, ex quo clamor ingens oritur hoc modo: Hiszem rut dolog ez, országos gyűlésben fegyverrel bejöni s itt azzal fenyegetni, soha sem volt Erdélyben ilyen gyűlés. Interim Mikes Janos arma aliis tradit ipse vero sese e templo proripit, dominus director enim volebat eum citari facere. Dominus praesidens autem Barczai Akos fugit e templo, sicque omnes regnicolae redeunt in diversoria.

Die 30. Januar. orto sole confluentibus regnicolis producuntur literae ad imperatorem Turcicum transmittendae, ad quas transferendas ordinatur Beszterczei János deák, Donat Mihály, Keresztesi Ferencz et Sztoika Simon praesentis anni capituli. Porro vocantur legati Constantini vaivodae Transalpinensis, eisque ambae traduntur epistolae, unam vaivodae, alteram ipsis regnicolis tradendas. Decernitur etiam ut immunis a bellicatione nemo possit reddi, ast itélőmester, director, procurator, notarius, udvarbiró, kamoraispanus, tábla bírāja s min-den rend aequali iugo subiiciuntur.

Sumto prandio Martinus Sarpataki nominibus pupillorum Blasii Maxai de Nyaradteo accusat Johannem Mikes super expensa sexcentorum tallerorum, quos Mikes ad redemptionem Radai Gabor tradiderat, Sarpataki autem mature eos deponebat, ideo cupit ut iudicialiter revideatur, an Mikes contra heredes et sanguine Radajo junctos potuit rite portiones aviticas una cum iobbagionibus duodecim sibi impignorare nec non? Ideoque iudicabiliter decernitur, ut Mikes bona sibi impignorata remittat assumens suos 600 talleros, quibus ingerit se Samuel Szentivani nomine sponsae suae filiae generosi quondam Stephani Mosa de Ernye.

Porro in multis expeditionibus plenaria facultas a dominis regnicolis dom. consiliariis conceditur, ideo exspiratio die-

tae speratur. Consultatur interea quoque de contributione portarum, de qua concluditur, quod quindecim floreni de singulis portis ad omnes necessitates regno conducibiles persolvantur.

Sed haec dum agerentur, illustr. princeps dom. Rakoci György per Georgium Banffi et Lutsch János ad sequentis diei prandium invitat omnes regnicolas secum pransuros, ideoque comitia exspirari nequeunt, verum eorum exspiratio ad diem subsequenter differtur.

Die 31. Januar. mane in templum non confluunt, sed in palatio Rakoci confabulatur usque ad prandium; a prandio autem circa horam secundam confluiamus in templum, locum scilicet congregationis publicum, ubi perleguntur primum articuli per status et ordines conclusi, quorum de assensu dicit dom. Georgius Lazar: Uraim most lássátok tetszik-e? nem-e, mert bizony késő leszen ez után. Modalitas enim belligerationis in se continebat, quasdam permutationes nobilium de capitularibus personis, quia conclusum erat, quod teneantur ire in bellum, ideo nominibus eorum dominus Benkő Bálint protestatus est, quod si literae impositae perierint, salva conscientia eorum patiatur a quibuscunque. Contenditur etiam de főbirő comitatus Colosiensis, qui fugiens a conventionem sua ab Stephano Haller levata, non vult redire ad suam conventionem. Ideo decernitur, ut redeat ad suum statum priorem, ab eoque expeditus tollat alium officium, secus tamen facere licitum nefas.

Notandum tamen interea quod Franciscus Farkas, Michael de Kalnok qui ad adducendos exercitus suas domus abierant paucos ante dies, comparent coram regnicolis cum pudore et rubore, quod milites adducere nequiverunt. Post haec literae ad Turcicum imperatorem scriptae leguntur publice. Post earum vero lectionem resolutiones regnicolarum ad principales propositiones factae portantur ad dom. Rakocium per Georgium Kapi, simul etiam validicitur. Qui rediens refert, quod in omnibus dom. Rakoci offert clementiam suam, conqueritur tamen eatenus, quod in hactenus celebratis comitiis fuerit in usu, ut articuli conclusi per regnicolas sigillati fuerint, ac tandem in eo ad manus praesidentis traditi, ibique relictis vel in conservatorio capituli Albensis traditi, quae quia nunc fieri neglecta sint, difficultat quidem princeps, interim tamen regnicolas non remoratur, sed eodem momento comitia exspirari permittit, quod factum est circa occasum solis.

Haec omnia ab oculato necnon solerti
teste habeo, quamvis ipse tum temporis
non essem in comitiis praesens.

Andres Frank civis Cibiniensis
anni supranotati die 18. Martii.

b)

Rákóczy amnestiája a rendeknek 1658. jan. 24-én.

Nos Georgius Rakoczy Dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Adjuk tudtára mindenknek az kiknek illik, hogy fejedelemségünkötől fogva, mind pedig cessionknak ideje alatt, mind eddig az erdélyi és partiumbeli nemzetből valóknak minden rendi, vagy szavakkal, vagy cselekedetekkel, vagy irásokkal vagy akármi uton való követség és levélhordozással, ha kik most követségbe vagy postaságba volnának is, láttattanak volna megbántani, vagy ugyan megbántottanak volna mind személyünkben s mind pedig méltóságunkban, azokat örök feledékenységben hagyjuk, soha arról meg nem emlékezünk, azért boshúval senkit nem illetünk, károsítunk, s becsületiben is meg nem sértünk sem magunk, sem mások által; sőt ha eddig oly indulat lőtt volna bennünk, azt is remittáljuk. Melyről ő kegyelmeket keresztyéni hitünkkel és fejedelmi szónkkal assecuráljuk, praesentium sigillo nro principali confirmatarum literarum (testimonio) mediante. Datum in possessione Saxonicali Nagy Ekemező die 24 Januarii A. 1658.

G. Rakoczy m. p.

(L. S.)

(Egykoru, Horváth Kozma hites notariustól eredő másolat, Daniel Gábor főispán úr levéltárában.)

1657. nov. 3.

- Az országgyűlés nyílt parancsa a váradiakhoz, hogy a hűségsküt az új fejedelemnek tegyék le.

(L. Erd. Orsz. Eml. XI. 325. l.)

Mii Erdélyországnak három nemzetből álló és Magyarország részének öszvegyült rendei, atyjafiai szeretettel való köszönetünk után adjuk tudtokra a váradi vicekapitánynak Gyulai Ferencz atyánkfjának és váradi porkoláboknak hadnagyoknak és minden felső alsó renden levő tiszteknek és az egész váradi praesidiumhoz köteles lovas gyalog vitézlő rendnek, hogy az mi méltóságos fejedelmünk Rákóci György kegyes urunk látván az török császárnak, tatár chámnak, budai vezérnek nemcsak egy nyomon járó kemény fenyegető levelét, sőt magának ő nagának és az országnak rontására felfegyverkezett és indulófélben való kész hadait, mind maga s méltóságos posteritásának s mind az haza securitásának consulálván, bizonyos conditiók alatt más fejedelmet engedett választanunk és minden országi directiót kiadott kezéből.

Azon conditiók intacte fenmaradván, szabad választással azért országunk igazgatására emeltük fejedelemségre az tekéntetes és méltóságos Rédei Ferencz kegmes urunkat s minden fejedelmi hivatalhoz tartozó directiót ő naga kezében adtunk; végeztük egyszersmind azt is, hogy arra rendelt commissariussok előtt az fiscalis várakban levő tisztviselők és praesidiumok homagiumokat deponálják az ország és az újonnan választott kegmes urunk hűségére az végezések szerént sub poena notae infidelitatis. Mely juramentumnak meghallgatására rendeltük az váradi káptalan atyánkfiait, kiknek az juramentumnak formáját is kezekbe küldöttük, melyet hogy minden haladék nélkül praestálja váradi praesidiumhoz tartozó minden vitézlő rend, az ki tisztiben meg akar maradni és az ország végezéséhez alkalmazzassák magokat, intjük és injungáljuk is. Ez dolognak hiteles voltaért az gyulafejevári káptalan pecsetjével és levelünköt obsignáltuk. Datum Albae Juliae die tertia mensis Novembris anno domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo etc.

Universi status et ordines trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum. (P. H.)

Jegyzet. Az orsz. ltár rendezése közben Tagányi Károly úr újabban előkerült három naga csomagra figyelmeztetett, melyek ott »Literalia Documenta Jura Transylvanica Tangentia« czímmel voltak jelölve. Az itt közlött okmány s az alább következő négy ezen csomagokban őriztetnek.

(Eredeti patens alakban, előlapra nyomott káptalani pecséttel. Orsz. Levár Lymbus.)

1658. aug. 9.

Rákóczy válasza az erdélyi országgyűlés követségének.

(L. Erd. Orsz. Emlékek. XI. k. 281. l.)

Declaratio illustrissimi domini principis Transylvaniae reverendo Georgio Csulai eppo ac generoso Joanni Bethlen de Kisbún, Joanni Nemes de Hidvígh et Joanni Literato Bistriciensium trium nationum et ordinum regni Transylvaniae legatis facta.

Ez világ előtt nyilván vagyon mit cselekedtünk mi in Novembri országúl ő kegyelmekért, kinek mint lén gyümölcse, experiáltuk: ugyan akkor is voltak obligatiók, nem maga dolgát, miénkét agálja, fussa, akkor választott praetextualis feje-

delem kötelessége is tartotta, de különben fordultak volt, az praetextualitást realitásra kezdték vala válni, piscator ictus sapit. Ezek in recenti memoria lévén nem szükség sok szóval ezt szaporítanunk, emlékezzenek jól arra ő kegyelmek, nem is egyéb végre, azért hozzuk csak elő: az praetextualitás megpróbált dolog lévén nálunk, arra nem léphetünk, ebben mint magunk személyére is, de országúl ő kegyelmekre nem hasznosnak károsnak veszedelmesbnek lenni ítéljük. Kinek okait declarálván bővebben szóval ő kegyelmek elejében terjeszthetik ő kegyelmeknek.

Hogy ő kegyelmek javát, megmaradását mind ezek után böcsültük nagyobbra, és magonk megalázásával kívántuk megtartani, in Aprili tett declaratióink nem elégséges volt-e? Csak athnamé adassék bizonyos securitások, szabadságok felől megüresítjük magunkat fejedelemségtől; de vajjon megadaték-e, nem mutatódék-e ki, nem mi személyünk ellen csak, hanem ő kegyelmek megrontására az pogány szándéka?

Emlékezetiben is lehet ő kegyelmőknek in Aprili, in Junio mint declarálák magokat. Ha athnamé nem adatik, fegyverhez nyúlunk kicsintől fogva nagyig szabadságok mellett. Most azért praetextualis fejedelem választást elébbi végezések declaratiójok ellen hogy ő kegyelmek kívánjanak, nem is gondoltuk, mi is penig az athnamé nem adatván csak azt kívánhatnók, tegyenek eleget ígéreteknek. Magunk elvonását is megcselekedtük; ő kegyelmek mit nyertek véle? és hogy ő kegyelmekkel győzedelmünk után is élni halni akarunk declaráltuk magunkat, kire is választ nem érdemlettünk. Isten és világ előtt mentek vagyunk, mert mint legitime eligáltatott fejedelmek ő kegyelmőknek s igaz keresztyén vérek kötelességünknek, böcsületünknek megfeleltünk. És ha ő kegyelmek oltalmára in tempore jelen nem lehetünk, nem okozhat méltán ez világ s ő kegyelmek országúl.

Noha nem tartoznánk véle, de az gyengékre nézve, kik elméjük gyengeségétől világ állapotját nem tudván, oly itélettel viseltetnek, ha mi renunciálnánk az fejedelemségnek, békével maradhatnának, kit adna bár isten, ne gyenge értelmes ítéltre válnék — de kiváltképpen azért is megismerjék országúl ő kegyelmek az mi atyai szeretetünket és hogy ő kegyelmeknek javára intendálunk, annuálunk ennek, noha nem tartoznánk, obligáltatván ő kegyelmek; athnamé nem adatván, fegyverhez nyúljanak, küldhessenek követséget, tegyenek ily declaratiót: fejedelmet mentest választanánk, csak semmi hátarok, végházok ne kívántassék, szabadságokban megtartassanak, ily gyalázatos fejedelem választás is ne kívántassék többé, adassék athnamé. És noha conditiók közt ott volt adajok is

ne neveltessék, de ha már ahhoz kedvek ő kegyelmeknek, csak securitást nyerhessenek. Ha ötezer arannyal is nevelik annuálunk, így is renunciólunk.

Kivánván mi is ezeket ő kegyelmektől 1. fejedelem az választassék, kit mi jovallani fogunk. 2. Ha az portán mi dolgunk végben mehet, mi mentest recipiáltassunk, ebben pedig ő kegyelmek is munkálkodjanak és mind magok országúl, mind az választott fő obligatus legyen nekünk, az végbeli praesidiumok tisztek mi directionk kötelességünk alatt maradjanak, azokat is ne más, mi állithassuk, semmi útakon módokon maga dolgát nem stabiliálja etc. etc. mint akkor eleikbe adánk, hol pedig mi magunknak nem kívánnók, isten fiúknak az legitima aetast elérni engedvén uralkodhassék ő kedve lévén hozzá — egyébkint is eligáltatott fejedelmi lévén ő kegyelmeknek, renunciólni soha nem ígértük magunkat az ő személyéről. 3. in Aprili tött ő kegyelmek assecuratioja in omnibus megálljon.

Egyebekről szóval ő kegyelmektől izentünk, kivánván békességes örvendetes időkre jutást ő kegyelmeknek.

Datum in curia nostra Tasnadiensi die nona Augusti 1658.

Jegyzet. Ez válasz azon levélre, mely Erd. Orsz. Eml. XI. 408. l. olvasható.

(Egykorú példány. Orsz. ltár. Lymbus.)

1658. szept. 14.

Baresay térítvénye Memhet basának, hogy a fejedelemséget felvállalja.

(L. Erd. Orsz. Eml. XII. 3. l.)

Mi Baresay Ákos mikor volnánk az három nemzetből álló hatalmas császáruk adófizető országátúl, székely, szász nemzetekből álló becsületes követekkel az mlgs Memhet pasához hatalmas császáruk fővezéréhez, egyszersmind fényes hadainak főszerdárjához küldetvén, midőn az ország dolgairúl tractáltunk volna, többi között parancsolá az fővezér ő nga az erdélyi fejedelemséget felvégyem, htlns császáruknak is az lévén akarattja; mely ő nga parancsolattja ellen nem akarván rugódozni, hanem engedelmesnek akarván htlns császár hűségés szolgálatjára esmértetni, az parancsolat szerint felvettem; melyre nézve én is fogadom igaz keresztényi hitemre és az egy istenre, ki atya fiu szent lélek egy bizony örök isten, hogy én az htlns győzhetetlen császáruknek, valamig az feje-

delemség tisztiben leszek, igaz tökéletes hív szolgája leszek, és valami dolog nekünk az fényes portátúl parancsoltatik, igaz hívséggel tehetségünk szerint benne eljárunk, és valamit az több követekkel együtt az vezér őnga parancsolatja szerint az ország dolgairúl végeztünk, azt tehetségünk szerint végben vinni el nem múlatjuk, s valamit az parancsolat szerint megígértünk, megadjuk s ahoz magunkat is tartjuk s alkalmaztatjuk. Amellett arra is ígérjük magunkat hogy Rákóczy Györggyel sem titkon sem nyilván nem practicálunk, semmi velünk ellenkező tractákat nem fogunk tractálni, sőt inkább mint htlmas császárunk részéről, úgy az mi részünkről is ellenségünknek fogjuk tartani, sőt azon is leszünk s törekedni fogunk, ha Rákóczy György az két vajdával együtt kezünkben akad, s birhatunk velle, megfogjuk s kézhez adjuk. Hogyha pedig ezen fogadásunknak ellene cselekeszünk, htlmas császár kegyelmességéből kiessünk, htlmas császárunknak s az egész muszulumány nemzetségnek ellenségi legyünk.

(Egykorú példány. Orsz. ltár Lymbus.)

1659. a u g. 23.

Potocky Szaniszló levele az Erdélyi rendekhez.

(Erd. Orsz. Eml. XII. 335.)

Illustrissimi et excellentissimi status et ordines regni Transylvaniae.

Minus necessarium judico explicare Illustritatibus suis, quibus aliis protunc praesentibus, aliis ex certa notitia optime constat in resarcinationem damnorum regno nostro ex injuste illato a Rakocio et tota Rep. Transylvaniae nobis bello conciliatorum certam summam pecuniae pactis juramento firmatis cautam esse, et ad exsolvendam certo jam dudum elapso circumscriptam tempore. In tam magnam adductam prolongationem non modo ad effectum ad praesens deduci, verum a Vestris Illustritatibus supervacaneis excusari, seu potius denegari intellexi rationibus. Mirari non possum Vestras Illustritates ad eas recurrere exceptiones, quae notitia Vestra teste, frustraneae merito censendae sunt. Quidquid enim sponpondit Rakocius, non modo pro se sed pro tota rep. Transylvaniae, cum non privatim, sed publice cum toto exercitu Transylvanico alienum sine causa invaserit, devastaverit regnum. In onere susceptae submissionis non tam se, quam totam rempublicam vram ex qua primariores officiales protunc praesentes instrumenta pacis conditae construxerant, manibus suis

roboraverant et solenni juramento firmaverant, permanere voluit. Nil igitur ad conservandam primaevam amicitiam inter vicinas gentes nostras restat, quam ut omnibus statutis per Rakocium et remp. Transylvaniae satisfiat et obsides, quibus propter apparatus aliquoties fugam arctiorem relevare polliceor detentionem, quam primum per Vestras Illustritates eliberari procurentur. Nos vero prout antea summa veneratione vicinam coluimus vobiscum amicitiam, eandem et nunc conservari exoptamus. Quibus intimam animi mei contestando propensionem, parata semper et addicta obsequia mea deferro. Dabantur Leopoli die 23 Aug. 1659.

Illustritatum Vestrarum benevolus amicus et ad officia paratus

Stanislaus Potocky
Pal. Crac. Gen. Exerc.

Jegyzet. Ez a levél épen akkor érkezett Erdélybe, mikor Rákóczy Erdély visszafoglalására készült — de az országgyűlés elé nem terjesztetett. A levél össze van tépve, mi arra enged következtetni, hogy Rákóczy kezébe került.

(Eredeti összetépett példány, Orsz. ltár Lymbus.)

1659. nov. 30.

A magyarországi rendek válasza az erdélyi rendekhez.

(Erdélyi Orsz. Emlékek XII. 398.)

Spectabiles magnifici egregii et nobiles, Domini fratres et amici observandissimi, Salute et servitiis praemissis.

Marosvásárhelyi generalis congregatiójából sub dato 6. praeteriti Octobris ezen 1659 esztendőben felesen confluált nemes Erdély-országa nevével irott Kegmetek levelét szeretettel, noha szomorú szívvel vettük. Mi mind az elmúlt üdőknek szerencsétlen mostoha szennyjit, mind az mostani reménség és félelem között lévő sorsát Kegteknek fájdalmosan érezzük és ha fájdalmunk és tökéletes magyar vérből álló szeretetünk erőnket és tehetségünket hasonlónak tenné, nemcsak azért, hogy Kegteket véreinknek tagjainknak és atyánkfiainknak tartjuk és esmérjük, de csak az jó szomszédság is azt hozná magával, az mint bátor jó keresztyéneknek kellenék cselekedni, mi is azt követni készek volnánk. De ha magunk alkotmatlansága igyekezetünkben elő nem bocsát, tudjuk, nem is kételkedünk, Kegtek oly igazán veszi, az mint írjuk Kegteknek.

Azonban ha jól beletekértjük az dolognak mostani állapotjában, fényes porta ajánlása törhető karban való állításra

és megmaradásra láttatik utat nyitni Kegteknek, mert az mostani méltóságos erdélyi fejedelem Rákóczy György uramra nézve sok szép keresztyény indulatból való ajánlási találatnak: tudniillik ha nemes Erdély országa semmi munkáját és fáradságát nem szánván, költségét és véré is nem kimélvén, előbbeli szabadságában áléthatja, csak maga személyére talál nézni az kérdés, kész ő kegme cedálni az fejedelemségnek.

Ez dicsiretes igyekezetit úgy látszik, végbenvitte ő kegme, mivel úgy értjük közönségesen, hogy az fényes porta derekas tanácskozási után arra resolválta magát, ha az méltóságos Rákóczy fejedelem az fejedelemséget letészi, régi athnaméját az török császár meg akarja újjítani és tartani, az ötszerte való százezer tallért nem kívánja, régi szabadságában békességben kész az nemes Erdély országot megtartani. Kevéssel maradásának nem kicsiny remenségét látjuk Kegteknek.

Mert oly buzgó vigyázója és hazája szerető fejedelmével vagy on igye, az mint iránk, az jó pásztor természetit követvén, csak nyáját megoltalmazhassa, magát nem általja kiadni. Tovább is azért alázatos instantiákkal kegmes királyunkat megtaláltuk, kérvén alázatosan, szokott királyi kegyelmes szemeivel tekéntsén keresztyén nemzetünk megmaradására, kit mi kegmes békesség szerető monarchát oly hajlandóságban találtuk, hogy semmit hátra nem hagy abban, valamit békességre és keresztyénség megmaradására hajló eszközöknek itél, igyekezvén abban az keresztyénséget megtartani.

Mi is közönségesen alázatos szivel kérjük istenünket, adjon Kegteknek velünk együtt nemzetségünk virágzó állapatjának csendességet és békességet. Datum Posonii sub termino generalis regni diaetae die ultima mensis Novembris anno domini MDCLIX.

Earundem Dnationum Vrarum

amici fratres et vicini
Universi praelati barones
magnates nobiles caeterique
status et ordines Regni
Hungariae.

Külczim : Spectabilibus magnificis egregiis et nobilibus prudentibus item et circumspectis universis statibus et ordinibus trium nationum Transylvaniae etc. dominis fratribus amicis et vicinis observandissimis.

(Eredetije az Orsz. Lev tárbán. Lymbus.)

TARTALOM.

XXVII. Fejezet. 1661—1664.

	Lap
I. 1661. nov. 20—23. A kis-selyki egyetemes országgyűlés	3
II. 1662. febr. 2—14. A segesvári részleges országgyűlés	8
III. 1662. febr. 16. Az aranyos-medgyesi értekezlet	12
IV. 1662. márcz. 10—26. A görgény-szent-imrei egyetemes országgyűlés	13
V. 1662. márcz. 29. Az aranyos-medgyesi értekezlet	19
VI. 1662. május 21—22. A szathmári értekezlet	22
VII. 1662. május 22—jun. 5. A Kolosvár alatti tábori országgyűlés	24
VIII. 1662. jul. 18. A Szathmárt tartott értekezlet	29
IX. 1662. aug. 16. Tábori országgyűlés	30
X. 1662. okt. 22—nov. 1. A medgyesi országgyűlés	30
XI. 1663. jan. 11. Az aranyos-medgyesi értekezlet	33
XII. 1663. febr. 22—márcz. 3. A százsz-kézdi egyetemes gyűlés	34
XIII. 1663. május 7. A szathmári és nagybányai értekezletek	37
XIV. 1663. május 22. Az ebesfalvi részgyűlés	38
— 1663. jul. 10. A vinczi tábori gyűlés	41
XV. 1663. szept. 24. A maros-vásárhelyi egyetemes gyűlés	41
XVI. 1664. jan. 24—febr. 25. A nagy-sinki egyetemes országgyűlés	46
XVII. 1664. jun. 8—12. A gyulafehérvári országgyűlés	55
XVIII. 1664. jul. 26. A Kecze melletti tábori gyűlés	58
XIX. 1664. szept. 21—23. A gyulafehérvári részgyűlés	60
XX. 1664. nov. 1—19. A segesvári egyetemes gyűlés	62

Törvények és Okiratok.

I. Kemény János manifestumai :	
a) b) c) 1661. szept. 17.	69
d) 1661. okt. 24. Kemény János újabb manifestuma	72

II. 1661. okt. 19. A háromszéki székelyek maksai gyűlésükből értesítik Apafyt, hogy készek meghódolni neki	73
III. 1661. nov. 6—15. Meghívó és ellenrendelet a kis-selyki országgyűlésre :	
<i>a)</i> 1661. nov. 6. Apafy meghívója	75
<i>b)</i> 1661. nov. 15. Kemény János ellenparancsa . . .	76
IV. 1661. nov. 20—23. A kis-selyki országgyűlés törvé-nyei s irományai :	
<i>a)</i> A törvények	77
<i>b)</i> 1661. nov. Drinápoly. Az Apafynak adott atlhame	90
<i>c)</i> 1661. nov. 23. Kis-Selyk	90
V. 1661. decz. 30. Beszerményi István jelentése Apafy-nak, Kemény hadainak Erdélybe nyomulásáról .	91
VI. 1662. jan. 1. Baló László jelentése Apafynak török segélycsapatok kirendeléséről	92
VII. 1662. febr. 13—28. A Kemény-pártiak szervezkedési törekvése s az aranyos-medgyesi értekezlet :	
<i>a)</i> 1662. febr. 13. Bánffy Dénes és Bethlen Farkas levele a kolosvári német parancsnokhoz . . .	93
<i>b)</i> 1662. febr. 16. Wesselényi Pál levele Telekihez .	94
<i>c)</i> 1662. febr. 16. Az aranyos-medgyesi értekezlet .	95
<i>d)</i> 1662. febr. 28. Leopold részvétirata Kemény János özvegyéhez	97
<i>e)</i> 1662. febr. 28. Szentgyörgyi Ferencz püspök menedéklevele	98
<i>f)</i> 1662. febr. 28. Kászoni Márton izenete Teleki Mihályhoz	98
VIII. 1662. febr. 20. Apafy Mihály menedéklevele a Foga-rasból távozó német vitézek számára	99
IX. 1662. febr. 23. Meghívó a márcz. 20-iki ország-gyűlésre <i>a) b)</i>	100
X. 1662. márcz. 2—4. Apafy újabb megerősítése a portán :	
<i>a)</i> Szultáni berát Apafy Mihályhoz	101
<i>b)</i> 1662. márcz. 4. Haller Gábor inti Haller Jánost, hogy hasson oda, hogy a német vitézeket Erdély-ből vigyék ki	102
XI. 1662. márcz. 10—26. A görgény-szent-imrei ország-gyűlés törvényei s irományai :	
<i>a)</i> Czaiberth Illés jelentése	103
<i>b)</i> 1662. márcz. 9. A rendek válasza Redan kolosvári térparancsnoknak hozzájuk intézett levelére . .	120
<i>c)</i> 1662. márcz. 9. Redan levele az erdélyi rendeknek febr. 26-ki levelére	120
<i>d)</i> 1662. márcz. 10. A törvények	122

XII.	1662. márcz. 26 — ápr. 19. :	
a)	1662. márcz. 26. Szentgyörgyi püspök első jelentése a császárhoz	134
b)	1662. márcz. 26. Szentgyörgyi jelentése Porciához a hujdosók megsegélése ügyében	135
c)	1662. márcz. 29. A menekültek Kemény Simont generalisukká választják	137
d)	1662. ápr. 19. Kemény Simon jelentése Kászoni-nak generalissá választatásáról	138
XIII.	1662. ápr. 6. A császár válasza a Kemény pártján lévő rendekhez	140
XIV.	1662. ápr. 26 — május 7. Szentgyörgyi jelentései a bécsi kormányhoz :	
a) b) c)	1662. ápr. 26 — május 5 — 7.	141
XV.	1662. május 15. Rhédey Ferencz inti Bánffy Dénest, hogy térjen az Apafy hűségére	143
XVI.	1662. május 20. A császár válasza, melyet Macskásytól küldött Kemény Simonnak	145
XVII.	1662. május 20 — 21. Az aranyos-medgyesi és szathmári értekezlet :	
a)	1662. május 22. Szentgyörgyi jelentései Porciának	146
b)	1662. május 22. A szathmári értekezlet felterjesztése a császárhoz	148
c)	1662. május 22. A szathmári értekezlet felirata valamelyik miniszterhez	149
d)	1662. május 22. A szathmári értekezlet felirata Porciához	149
e)	1662. május 22. Lónyay Anna levele Porciához	150
f)	1662. május 22. A Telekinek adott utasítás	150
g)	1662. május 25. Pótutasítás Telekinek	154
h)	1662. jun. 4. A császár válasza Telekinek	155
i)	1662. jun. 6. Ujabb utasítás Telekinek	156
XVIII.	1662. május 22. A kolosvári tábori országgyűlés :	
a)	A rendek felirata Leopold császárhoz	157
b)	1662. május 23. A rendek átirata Porciához	160
c)	1662. május 22. A rendek átirata Wesselényi Ferenczhez	161
d)	Az 1662. jun. 5-iki törvényezikkek	164
XIX.	1662. ápr. 28 — jun. 14. Szentgyörgyi tárgyalásai Apafyval Erdélybe menetele s a béke helyreállítása iránt :	
a) b)	1662. ápr. 28 — jun. 14.	167
XX.	1662. jul. 9 — 12. A Kolosvár alatti török és a német őrsg közt folyó ellenségeskedések megszüntetése :	
a)	1662. jul. 9. Apafy jelentése	169

b/	1662. jul. 12. Kucsuk pasa felhívása Scheidau tábornokhoz	171
XXI.	1662. jul. 18—26. A kibujdosott erdélyi rendek felterjesztése a császárhoz :	
a/	1662. jul. 18. A rendek jul. 18-iki felterjesztése a császárhoz	172
b/	1662. jul. 18. Ugyanazok jelentése Porciához	173
c/	1662. jul. 26. Újabb felterjesztés Porciához, Sámsondy követsége ügyében	174
d/	1662. jul. 26. A Sámsondynak adott utasítás	175
e/	1662. szept. 1. Macskásy Boldizsár jelentése	181
XXII.	Meghívók az októberi országgyűlésre :	
a/	1662. szept. 27. Meghívó az okt. 24-ki országgyűlésre	182
b/	A Bethlen Jánosnak adott meghívó	183
c/	1662. okt. 8. Meghívó a medgyesi országgyűlésre	183
XXIII.	1662. okt. 20—nov. 1. A medgyesi országgyűlés törvényei s irományai :	
a/	1662. okt. 22. A rendek felterjesztése a szultánhoz	184
b/	A rendek felterjesztése a nagyvezérhez	185
c/	1662. okt. 20—nov. A medgyesi országgy. törvényei	185
d/	1663. jan. 18. Apafy rendelete a medgyesi törvények végrehajtása ügyében	194
XXIV.	1662. decz. 20. A fejedelem előterjesztése Ali basához a törökök téli elszállásolása ügyében	195
XXV.	1662. decz. 6—1663. jan. 13. A Kemény-pártiak újabb mozgalmai :	
a/	1662. decz. 6. Apafy rendelete Bánffy Dénes megfékezésére	197
b/	1663. jan. 11. A bujdosók jan. 11-iki értekezlete	198
c/	1663. jan. 13. Apafy rendelete Teleki Mihály ellen	199
XXVI.	1663. febr. 4. Meghívó a szász-kézdi országgyűlésre	200
XXVII.	1663. febr. 22—márcz. 3. A szász-kézdi országgyűlés törvényei s irományai :	
a/	1663. febr. 22. A portára küldött előterjesztések	201
b/	1663. febr. 22—márcz. 3. Jelentés a szász-kézdi országgyűlésről	204
c/	1663. febr. 22—márcz. 3. A szász-kézdi országgyűlés törvényei	218
d/	1663. márcz. 25. A fejedelem Teleki Mihálynak amnestiát ad	224
e/	1663. márcz. 13. Baló László jelentése az adóügyben s a béketárgyalásokról	225
XXVIII.	1663. május 7. A római császár hűségében megmaradt urak szathmári és nagy-bányai értekezlete :	
a/	Kászonyi felterjesztése Porciához	226

<i>b)</i> 1663. május 7. A bujdosók folyamodása Porciához	227
<i>c)</i> 1663. május 7. Kemény Simon folyamodása Porciához	229
<i>d)</i> A bujdosók által a nádor elé terjesztett pontozatok	230
<i>e)</i> 1663. május 7. A Nagy-Bányán levő urak folyamodása a nádorhoz	234
<i>f)</i> 1663. május 7. Bethlen Farkas folyamodása . .	236
XXIX. 1663. május 22. Apafy körlevele az adóhátralék beküldése ügyében	236
XXX. 1663. jun. 13. Bánffy Dénes jelentése a török, tatár és oláh hadak mozgalmairól	237
XXXI. 1663. jun. 17—24. Apafynak hadfelkelésre vonatkozó intézkedései :	
<i>a)</i> 1663. jun. 17. Szultáni ferman, melylyel az erdélyiek hadfelkelése elrendeltetik	239
<i>b)</i> 1663. jun. 24. A rendek válasza a hadfelelési rendeletre	240
<i>c)</i> 1663. jun. 28—29. Kászonyi jelentései az erdélyi török-tatár mozgalmakról	241
XXXII. 1663. jun. 20. Meghívó a jul. 10-ére kitűzött országgyűlésre	242
XXXIII. 1663. jun. 25. Apafy tudatja Telekivel, hogy a tatár hadak közelednek	243
XXXIV. 1663. aug. 31. Meghívó a maros-vásárhelyi országgyűlésre	244
XXXV. 1663. szept. 1. Apafy Mihály kiváltságlevele az oláh papok részére	244
XXXVI. 1663. szept. 18. Béli Pál protestatiója a helytartói hivatalából származható károk ellen	247
XXXVII. 1663. szept. 24. A maros-vásárhelyi országgyűlés törvényei :	
<i>a)</i> A törvények	248
<i>b)</i> 1661. okt.—1663. nov. Frank naplójának folytatása	260
XXXVIII. 1663. szept. 20—1664. jan. 22. Teleki Mihály Apafy fejedelemtől Erdélybe jövetelére engedélyt nyer s az erre vonatkozó levelezés a szathmári parancsnokkal :	
<i>a)</i> 1663. szept. 20. Apafy megengedi Telekinek az Erdélybe jövetelt	270
<i>b)</i> 1663. decz. 16. Teleki erdélyi útját a szathmári parancsnok is javálja	271
<i>c)</i> 1663. decz. 16. Kászonyi levele Telekihez . . .	271
<i>d)</i> 1663. decz. 20. Cob jelentése Porciához . . .	273
<i>e)</i> 1663. decz. 20. Cob levele Telekihez ugyanez ügyben	273

<i>f)</i> 1663. decz. 20. Kászonyi levele Telekihez . . .	274
<i>g)</i> 1664. jan. 15. Cob levele Porciához . . .	275
<i>h)</i> 1664. jan. 22. Kászonyi levele Telekihez . . .	276
<i>i)</i> 1664. jan. 22. Cob levele Telekihez . . .	277
XXXIX. 1663. decz. 23. Apafy tiltó parancsa a behódolások ellen	277
XL. 1663. decz. 31. Meghívó a nagy-sinki országgyűlésre	278
XLI. 1664. jan. 15. Zólyomi Miklós szabadon bocsáttatása	280
XLII. 1664. jan. 28. Naláczy Istvánnak adott utasítás .	281
XLIII. 1664. jan. 31—febr. 24. A n.-sinki országgy. törvényei	281
XLIV. 1664. febr. 14. A fejedelem tudósítja Rhédeyt Zólyomi megkegyelmezéséről	300
XLV. 1664. febr. 3—23. A kolosvári lázadás s az Apafy- val tervezett kiegyezés ügyében folytatott levele- zése a császár megbizottjainak :	
<i>a)</i> 1664. febr. 3. Cob levele Telekihez	301
<i>b)</i> 1664. febr. 3. Kászoni levele Telekihez . . .	302
<i>c)</i> 1664. febr. 11. Kászoni levele Telekihez . . .	303
<i>d)</i> 1664. febr. 12. Cob levele Telekihez	303
<i>e)</i> 1664. febr. 14. Strein levele Telekihez	304
<i>f)</i> 1664. febr. 22. Cob levele Telekihez	305
<i>g)</i> 1664. febr. 23. Kászoni levele Telekihez . . .	305
<i>h)</i> 1664. márcz. 12. A nagy-sinki törvények alapján kiadott rendelet	306
<i>i)</i> 1664. május 8. A nagy-sinki törvények végrehaj- tásához	307
XLVI. 1664. márcz. 20. A fejedelem megalkuvása a kolos- váriakkal :	
<i>a)</i> A kolosváriak kívánságai	308
<i>b)</i> 1664. márcz. 20. A fejedelem és országos bizott- ság elhatározása	312
XLVII. 1664. ápr. 7—14. Teleki újabb küldetése Szathmárra:	
<i>a)</i> 1664. ápr. 7. Kászonyi levele a fejedelemhez . .	315
<i>b)</i> 1664. ápr. 14. A fejedelem Telekit magához rendeli	315
XLVIII. 1664. márcz. Az erdélyi rendek összeírása . . .	316
XLIX. 1664. ápr. 21. Kucsuk pasa levele Apafyhoz had- fölkelés ügyében	319
L. 1664. ápr. 28—jun. 20. Apafy levelezése Telekivel a hadra készülődés ügyében :	
<i>a) b)</i> 1664. ápr. 28—május 15.	320
LI. 1664. jun. 8—14. A tövisi tábori gyűlés törvényei s irományai :	
<i>a)</i> 1664. jun. 8. A törvények	322
<i>b)</i> 1664. jun. 12. A rendek válasza a Cob által kül- dött pontokra	324

LII. 1664. jun. 20.	324
LIII. 1664. jul. 7. Apafy meghívója tábori országgyűlésre	324
LIV. 1664. jul. 26. A kezei tábori gyűlés törvényei	326
LV. 1664. szept. 23—26. Teleki Mihály küldetése Bécsbe:	
a) 1664. szept. 23. A megbízó levél	328
b) 1664. szept. 24. Nyílt parancs a követ számára	330
c) 1664. szept. 25. A fejedelem levele a nádorhoz	330
d) 1664. szept. 25. A fejedelemasszony levele a nádor nejéhez	331
LVI. 1664. szept. 29. Meghívó a nov. 1-ei országgyűlésre	332
LVII. 1664. okt. 2—31. Teleki Mihály szathmári követsége:	
a) 1664. okt. 2. Apafy visszahívó rendelete	333
b) 1664. okt. 6. A fejedelemasszony intézkedése ez ügyben	333
c) 1664. okt. 15. Apafy újabb utasítása	334
d) 1664. okt. 28. Teleki Mihály jelentése	335
e) 1664. okt. 31. Apafy Mihály intézkedése Székelyhid ügyében	336
f) 1664. okt. 31.	337
LVIII. 1664. nov. 1—17 A segesvári gyűlés törvényei s irományai:	
a) 1664. nov. 1. Jelentés a gyűlésről	338
b) 1664. nov. 6. A szászok postulatumai	360
c) 1664. nov. 12. A Telekinek küldött utasítás	363
d) 1664. nov. 1—19. A törvények	369
e) 1664. nov. 27. Pótutasítás Telekinek	378

Pótlék az Erdélyi Országgyűlési Emlékekhez.

1640. május 10.	379
1645. ápr. 16-iki fejérvári országgyűlés:	
A szász nemzet beadványa	381
1649. jan. 23-iki fejérvári országgyűlés:	
A szász nemzet beadványa	384
1650. márcz. 20-iki fejérvári országgyűlés:	
A szász nemzet beadványai	388
1651. febr. 12-iki fejérvári országgyűlés:	
Simonius első naplója	390
Simonius második naplója	391
1652. febr. 18-iki fejérvári országgyűlés:	
Simonius naplója	415
1653. jan. 15-iki fejérvári országgyűlés:	
a) Simonius naplója	427
b) Simonius apróbb följegyzései	470
c) A szászok folyamodása	472

<i>d)</i> A szászok újabb folyamodása	473
<i>e)</i> A rendek válasza	475
<i>f)</i> A szászok felelete	476
1654. jan. 18-iki fejevári országgyűlés:	
Simonius följegyzései	479
1654. okt. 25—nov. 9. Octavalis terminus:	
Simonius följegyzései	495
1655. febr. 20-iki kolosvári országgyűlés:	
Simonius följegyzései	508
Az 1657. szept. 2—8. szamos-ujvári országgyűlés törvénye és írományai:	
<i>a)</i> Meghívó az 1657. szept. 2-iki partialis gyűlésre	519
<i>b)</i> Simonius följegyzései	520
<i>c)</i> Kemény János leírása a lengyelországi szerencsét- len hadjáratról	521
<i>d)</i> 1657. szept. 3. Rákóczy fejedelem propositiói . .	522
<i>e)</i> A szamos-ujvári partialis gyűlés végzése . . .	525
Az 1657. okt. 25—nov. 3. fejevári országgyűlés naplói:	
<i>a)</i> Frank naplója	528
<i>b)</i> Simonius naplója	530
Az 1658. jan. 9—31. közti országgyűlések:	
<i>a)</i> Frank naplója	550
<i>b)</i> Rákóczy amnestiája a rendeknek 1658. jan. 24-én	573
1657. nov. 3. Az országgyűlés nyílt parancsa a vára- diakhoz, hogy a hűségeskűt az új fejedelemnek tegyék le	573
1658. aug. 9. Rákóczy válasza az erdélyi ország- gyűlés követségének	574
1658. szept. 14. Barcsay térítvénye Memhet basának, hogy a fejedelemséget felvállalja	576
1659. aug. 23. Potocky Szaniszló levele az erdélyi rendekhez	577
1659. nov. 30. A magyarországi rendek válasza az erdélyi rendekhez	578

Hibaigazítás.

A 41-ik lapon a 10—14. sor »jul. 10-ére Gyula-Fehérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett. De az nem tartathatott meg, mert ő maga is jun. 25. Alvinczen táborba szállott, várva a török és tatár hadakat, melyek utjokat Buda felé Erdélyen át vették« ekkép olvasandó: »jul. 10-ére Gyula-Fehérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett. De az nem ott tartatott meg, mert ő maga is jun. 25-én Alvinczen táborba szállott, várva a török és tatár hadakat, melyek utjokat Buda felé Erdélyen át vették. Itt, Alvinczen a kitűzött napon egyetemes gyűlés helyett tábori gyűlést tartott Apafi, melynek tárgya volt: a török-tatár hadak leendő átvonulásának bejelentése s az ez által szükségessé vált intézkedéseknek meghozása.«

328. l. alúl 10. sor *Bécshez* h. olv. *Bécsbe*.

333. l. felül 8. sor 41 h. olv. 31.

382. l. alúl 7. sor *réi* h. olv. *régi*.

384. l. alúl 18. sor *érkeznek* h. olv. *éreznek*.

391. l. alúl 18. sor *in cude* h. olv. *incude*.

397. l. alúl 12. sor *kiről* h. olv. *kivől*.

398. l. felül 3. sor *prosecutiójáról* h. olv. *persecutiójáról*.

402. l. alúl 8. sor 1731 h. olv. 1631.

A 409—415. ll. közt levő két felterjesztés az 1652-iki országgyűlés elé készített operatum, de a mely azon nem tárgyalatott.

417. l. alúl 11. sor *decurionatum* h. olv. *decurionatum*.

418. l. felül 2. sor *procederet* h. olv. *praecederet*.

420. l. felül 17. sor 1650 h. olv. 1651.

421. l. felül 21. sor *queestionum* h. olv. *quaestionum*.

432. l. alúl 23. sor *uno voce* h. olv. *una voce*.

466. l. alól a jegyzetben *Bethlen Farkas* h. olv. *Bethlen Ferencz*.

A titkos jegyek magyarázata.

Simonius naplójában a 444, 469, 471. ll. titkos jegyek fordulnak elő, melyekben a mássalhangzók rendes- s a magánhangzók titkos jegyekkel vannak írva. Ezek jelentése:

egyszer áthuzott	p = a
kétszer »	p = e
háromszor »	p = i
négyszer »	p = o
ötször »	p = u.

